

z. Libraiia Artystaz i Crac.

N. Inv. 632.

CC
vol.

domo cum prono animo vobis complacenti Et quod Ingemose Johannes Belze de Crac auctor
natus ad epus derelinqne. psonali coram vobis exposuit Cui ex delibato consilio suoz amice
proposuit se ad pces exteras transsere Cuare huius supliant. qnta ei literas quas comdataas dnd
dignem. Nos attendentes. qd ppetentis iura exaudico debz. Regni gratia. Dato huius Generabilia
Gregoriatibz Honorabiliaz Spectabilibz et Reverendis. Cener. pma significat Cuius dng. Vol.
legatibz parentibz Nicolao Belze. Magnetha sua gentia natus extat in Civitate Crac De anno
domi millesimoquadringentesimo sexagesimo. ad quocupa luce in bacum arad. E. pmo. et circa hq

Lectores dictum gradum bacum concernentes. exaudimur ordinare et extraordinarie publice respondit
postea rigos exaud se pntat. et ibid. donec quo ad hunc gradum repetente in quibus pnt
vita et comissioni laudabilibz. et omni bacalarios videmus et locum eius in se omni pnt
obtinere in decanatu vobis. Araysey Johannis de Alfus licentiaq. in medias Crac pntas bene
rabilitates Eggregiatos Spectabiles. et Reverendos. Humilime pnt. qd pntum Bacum arad. huius
sitatio Craconey nob dictum heant rcomendat. et rcomissu. que coram vob. rcomenda. et vnt
que. et rcomendat rcomitto. cupied. ut ipm favoribz pnt amplioribz velut gnt. Nos in
similibz tenens quales p quicunq. vnt rcomissu. pnt. huius

[Faint, mostly illegible handwritten text in a cursive script, likely from the 18th or 19th century. The text is written on aged, yellowed paper with some staining and a small dark spot near the top left.]

B. 7632

B. 7632

B. 7632

[Small handwritten mark or signature, possibly initials, located at the bottom right of the page.]

Egidius de Rejimine
Prinipum

Georgina de Hestonae

IESVS XPIVS

Inapit prologus super libros
Egidij Romani fratrum herem

statu sancti Augustini

HOBILI REPA
AC SANCTISSIMA

prosapia orundo suo dno
spenali domino philipo
primogenito et heredi pre
clarissimi viri doctissimi dei
gratia illustissimi Regis
Francorum suis devotus
frater Egidius romanus
ordinis fratrum heremitarum
sancti Augustini cum reco

Georgius de masha

mendacione scripsim et ad omnia famulatu. Clamat
politicoe sententia Omnes principatus non esse equalit
dinturnos nec equali periodo singula regnuma men
surari. Sed aqua sunt animalia Aliqua ad vitam aqua
vero per hereditatem et per successiones in filijs quo
dommodo petna indicant. Cum igitur nullus petna
violenti esse petna fere omnia naturalia protestantur
qui in se et in suis posteroribus filijs sui principatu
petnari deperat sumopere stude debz ut sit sui
regime nate. Nunquam autem quis natura vector
effiar si passione aut voluptate cupiat principari
sed si custos iusti existens absqz ratione et lege in
statuat impando. Nam ut testat phisic. Sicut est
natura semis qui pollens viribus deficiat intellectu
sic vigenz mentis industria et regularia prudentia
naturalit doomat. Quae si vix benevolentia glosa
me amica. Inquisunt in de erudicia principu sine
de Regime Regum quenda libris componet. At
quibradie regni secundum roin et legem diligenter
transmissa pollent regime natu. ut appar ad li
quida no instructu humano sed poant dno huius peto
postula. Vide em deus omnia in cuius femore stbr
domus domanau et Rex regni vestre domus stasse
curam gerere palem. Cui vnum pudica ac vene
rabilent infamia inclinat ut sequit snore patum
ac pdecessor vestigia in quibz a pauply a poant
vigil. Et viginti zelus fidei et iligio cristia no passi
one a voluptate sed lege et iusticia regulas regni
iustissimas cupiat persencere. Hac igitur

comparacione laudabili et honesta quam in ipso
in preceptum non suffragante bono gentis et totius
quod est diminuit. Quoniam bonum aliquod singulare inveni-
labilem opus aggrediamur ut vna iucunda nobilitas consistat

Secundus Tituli libri primi

- i. Quis sit modus procedendi in regimine
- ii. Quis sit ordo dicendorum principum
- iii. Quanta sit utilitas dicendis
- iiii. Quot sit modi vniuersi et quomodo in eis felicitas
habet esse suum finem et suam felicitatem cognoscere
- v. Quod maxime expediat Regie maiestati
- vi. Quod non debeat Rex suam felicitatem ponere
in voluptatibus ponere in diuitiis
- vii. Quod non debeat Rex suam felicitatem
- viii. Quod non debeat Rex suam felicitatem ponere
in honoribus in fama et gloria
- ix. Quod non debeat Rex suam felicitatem ponere
in similibus potentia ponere in robore
- x. Quod non debeat Rex suam felicitatem
corporali et in plene et ays bonis corporis
- xi. Quod in amore dei et iactu prouidentie exponenda felicitas committitur
- xii. Quoniam sit primum Regis bonum plerumque sibi

Incipit capitulum primum libri vniuersi per totum vniuersum
Quis sit modus procedendi in regimine principum

oportet ut latitudo ser-
mone in vniuersa re sit in exigentia
illis rei et non magis neque minus ut vniuersum per
in anno agetur. Si ergo de regimine principum
ut regum intendimus artem et non tradere
ut non fiat vltimus et soliores serm-
ones qui prout opus requirat. Quoniam
dendum est et sit modus procedendi in hac
arte. Sed et quod in toto morali negotio

Modus procedendi e[st] figuralis & grossus. **O**portet em[en]
 in talibus typo & figurar[um] p[er]transire q[uod] gesta mo-
 ralia o[mn]ip[er]fecte sub narrac[i]o[n]e n[on] cadunt. **P**ossu[n]t
 at[que] ip[s]a via venia[n]t q[uod] n[on] p[er]cedi in hac s[er]mone
 o[mn]i e[st] figuralis & grossus. **A**rima via s[er]mone ex
 parte mat[er]ie ita qua[m] v[er]ba q[ui]bus ar[te] ha[ec] ex parte
 s[er]mone q[uod] m[er]ito in hac ar[te] t[er]cia ex p[ar]te audito[r]is
 q[uod] exaudied[us] e[st] p[er] h[ab]it[at] artem. **V**ia m[er]ito p[er] p[ri]m[um] em[en]
 doct[ri]na de c[on]mune p[ri]ncipio p[er] de actib[us] h[um]anar[um]
 & c[on]p[re]h[en]dit sub morali negotio q[uod] mat[er]ia m[er]ito ut
 dictu[m] e[st] n[on] p[er] p[ri]m[um] p[er]s[er]vato[r]es subtile[re] s[ed] e[st] de negotio
 singula[r]ib[us] q[uod] n[on] declarari s[ed] i[n]o[rd]i[n]e p[er] s[er]mone variabi-
 litate[m] magis m[er]ito dicit[ur] s[er]mone. **P**er go p[er] e[st] m[er]ito acta
 s[er]mone q[uod] s[er]mone m[er]ito h[ab]it[at] op[er]is ordi[n]e m[er]ito dicit[ur] esse
 figurat[us] & typo. **H**ac aut[em] v[er]ba m[er]ito p[er] tal[em] m[er]ito p[er]
 ethico[r]um. **E**um aut[em] dicit[ur] s[er]mone de morali negotio
 si fiat manifestu[m] s[ed] s[er]mone m[er]ito. **I**n subdit q[uod] dicit[ur]
 pluriat[us] e[st] i[n] m[er]ito m[er]ito t[er]m[in]e[m] i[n] v[er]ba q[ui]bus q[ui]s
 i[n]q[ui]at n[on] rei recipit. **V**er[um] n[on] n[on] rei m[er]ito o[mn]i e[st]
 op[er]a negotio m[er]ito n[on] dem[er]ito m[er]ito s[ed] i[n] p[ri]mo
 gradu t[er]m[in]e[m] ut aut[em] com[er]it i[n]o[rd]i[n]e m[er]ito. **R**on[us] n[on]
 m[er]ito s[er]mone s[er]mone s[er]mone & grossus. **S**ecunde i[n]o[rd]i[n]e
 e[st] n[on] p[er]s[er]vato[r]es s[ed] dem[er]ito. **R**ethorice v[er]ba & politice n[on]
 e[st] dem[er]ito s[ed] p[er]s[er]vato[r]es p[er] quod p[er] ethico[r]um s[er]mone cu[m] pro-
 ximu[m] e[st] ut p[er] p[ri]m[um] m[er]ito p[er]s[er]vato[r]es atemptat[us]
 & rethorice dem[er]ito expete. **S**ed via s[er]mone ex p[ar]te
 mat[er]ie ita qua[m] s[er]mone q[ui]bus m[er]ito in hac ar[te]. **V**er[um]
 ut p[er] h[ab]it[at] i[n]o[rd]i[n]e ethico[r]um. **O**portet m[er]ito s[er]mone n[on] o[mn]i
 t[er]m[in]e[m] q[uod] n[on] n[on] s[er]mone s[ed] ut boni flag[us] s[er]mone go m[er]ito
 t[er]m[in]e[m] h[ab]it[at] s[er]mone n[on] e[st] cogno s[ed] op[er]is n[on] e[st] v[er]ba s[ed] bo-
 nu[m] **E**um go r[on]es subtile[re] magis illu[m]i[n]at[us] i[n]o[rd]i[n]e
 s[er]mone n[on] & grossus magis moueat & inflammat
 affectu i[n] s[er]mone p[er]s[er]vato[r]es v[er]ba p[ri]m[um] q[ui]bus illu[m]i[n]at[us] i[n]o[rd]i[n]e
 p[er]cedend[us] & dem[er]ito & subtile[re] s[ed] i[n] negotio morali v[er]ba
 q[ui]bus r[on]es voluntat[us] & ut boni flag[us] p[er]cedend[us] e[st] p[er]s[er]vato[r]es
 s[er]mone & figuralis. **V**er[um] p[er] e[st] s[er]mone m[er]ito negotio ama-
 bile e[st] si de talib[us] & ex talib[us] d[ic]it[ur] & de h[ab]it[at] q[ui]s
 s[ed] ut figurat[us] grossus & figuralis m[er]ito o[mn]i. **T**ercia
 via s[er]mone ex p[ar]te audito[r]is q[uod] exaudied[us] e[st] i[n] hac ar[te]. **N**on
 loq[ui]t[ur] i[n]o[rd]i[n]e s[ed] h[ab]it[at] liber de erudic[i]o[n]e p[ri]ncipio tot[us]
 h[ab]it[at] p[er] h[ab]it[at] audied[us] e[st] p[er] p[ri]m[um] q[ui]bus n[on] q[ui]s possit
 & rex & p[ri]nceps & m[er]ito s[er]mone s[er]mone s[ed] ut
 tal[is] sit q[uod] dignus sit rege & p[ri]ncipat[us] q[uod] e[st] n[on] p[er]

Titulu[m]
 h[ab]it[at] lib[er]

Nisi sciant et obfuerint quod in hac ope sunt dicenda. tota ergo
 plus audiret et haec aut si parva se videret acume multum per
 quod de iij. et. et quito maior est ipsa tato minor. Et imo aut
 et iustitia. Auditor go moat negotio et sine et grossi ut oia
 hoc per. et. ad go tota ipsa subtilia quibende no possit
 incedendi et in mali negotio fiat et grosse. vmo qz. si per
 i. polt. or dnm scie pape hec que or sedulo scie face. Et
 p huc libru istum. pncipes quo se dent huc et qualz
 deat sine subdit impae or doctna hac extendit usqz
 ad pnm ut sciat qual sine pncipibz deat obedie. Et
 qz ha si no potest ut tactu et in pncipes supfliales
 et filios. or mod pcedendi et ha ope et grossu et figilim

Quis sit ordo dicendorum

QUAM OMNIE DOCTRINA et omnis disciplina
 ex pncipia fiat cognoscere ut. 1o p. 2o b. 3o
 nanae ornes dicendorum ut de ipis quidda pncip
 mas habet. Haec aut pncipia pncipia itata dicendorum
 facili9 capiet. Nam at qz hinc toles libz mcedit et 2o
 pates libros dnm. In quora po oia de quo sapia ptab
 et manifestas et pncipia quibz homo seipz ige debeat. In
 2o no manifestabit quo familia sua debeant gubernare
 In 2o no detmabit ul declabit quo deat pce cmtat
 Et Regno p. go ho desinat Ethica sine mofica. Ho po
 etia iconomica. Tcio politica. Et at huc ordo nali. Et ronal
 Ratonabil quider qm ea qz se ad alim sunt oigues ex
 hys qz sunt ad nosipos. Un. 1o. et. de. et. aucta. qz se ad
 aicos vident. vme ex hys que sunt ad seipm. Ille n.
 atqz de vider. qz se h. ad aliud cu aucta. ut ad seipm.
 quod go dictu et de aucta. vitatez h. de ipa indusa
 ignatid. Et. n. idustis et vlt ut aos vagat. et idustis
 et. ut seipm gubm. Quae ronale et ut p. determie
 de. Rgnm. simpia. dem de. Rgnm. familie sine Rgn.
 Et. caa. h. ordo no solu. mada. h. caa. nali. Natura.
 n. p. ex. mptio ad pftm. pcedit. ut pncip. et quies.
 nali. mptio. ut pncip. et pftm. ut vlt. In ipis. n. pftm.
 cabilibz ordine nali. semp ex mptio ad pftm. pcedit.
 ut p. qm h. pftm. et cognos. ipftm. et pftm. pftm.
 cam h. et dando se pftm. qm in pftm. pftm. donec
 2m. mod. pbi pftm. habeat pftm. nota. Et go pftm.
 ordines nales. dictu de pftm. vitatez h. vitatez h. et
 de ipis opaliba. Ha. se. d. pftm. cognos. mptio
 indusa. nali. pftm. pftm. pftm. pftm. mptio
 pftm. pftm. pftm. pftm. pftm. pftm. pftm. pftm.

Ranta industria ad regendū serpm q̄ta regit in gubernatō
 familie n̄ regimur tanta prudētia d̄ regimur familie quanta
 d̄ gubernatōe civit̄. 2. Regni ordine nālī dēz Regia maiest̄ate
 p̄o s̄c̄e serpm regē 120 s̄c̄e sua familia gubernare. 30 s̄c̄e re
 q̄e Regni d̄ civit̄. In p̄o at̄ s̄c̄o d̄ quo agē de regimē
 s̄m q̄tuor s̄c̄e declarāda. Na p̄o oīdē d̄ q̄o. Re. maiest̄as d̄
 s̄m fieri 2 sua felicit̄e p̄one. Pro quas virtutes debeat
 h̄re. 30 quas passiones deat sc̄m. Q̄uo quos mores deat
 imitari. Na b̄y v̄mē 2 bene regē serpm eē nō p̄t m̄p̄
 quib̄ se det bonis actib̄ 2 bonis opib̄ regulat̄ d̄ne v̄p̄.
 Volens tractat̄ de Regimē s̄m d̄ ip̄m nōra tradē de oī
 b̄a s̄c̄e que d̄nificat̄ actōes. Q̄uide ē q̄o q̄d n̄t p̄ n̄ c̄n̄t̄
 p̄f̄m̄ esse modū negotiū s̄m̄t̄ ea q̄ s̄c̄a op̄ationes
 quō s̄c̄t facienda eas. Q̄uādo aut̄ n̄t ex quāta q̄ta
 ad p̄nē p̄t̄at vident̄ oī 2 d̄nificat̄ v̄a ex s̄m̄b̄a h̄m̄b̄a
 passionib̄ 2 morib̄. Na ad s̄m̄b̄a s̄c̄t op̄ationū m̄ar p̄h̄m̄
 s̄c̄t q̄ quib̄ s̄c̄t alū p̄t̄at s̄m̄t̄ alia 2 aī op̄a. Ad
 s̄c̄t q̄ op̄a d̄c̄m̄a m̄ar p̄f̄m̄ esse v̄t q̄ s̄c̄t nōd̄
 p̄t̄at d̄c̄m̄a. Q̄uādo q̄ n̄t n̄t et̄. signū quāta h̄m̄a est
 d̄c̄m̄a 2 q̄ta s̄c̄t ope s̄c̄t ad̄ 2 ad̄ habitū in alib̄
 2 alib̄ actib̄ d̄c̄m̄a. Tercio d̄nificat̄ actōes 2 op̄era
 nō s̄m̄ ex s̄m̄b̄a n̄t ex h̄m̄b̄a s̄c̄t ea ex passionib̄. Nam
 alū 2 alū op̄ant̄. Vident̄ n̄t q̄ timor 2 d̄p̄ao nō s̄c̄t ead̄
 p̄o nō p̄t̄ timētes 2 d̄p̄antes de m̄t̄a turpi agunt
 v̄t d̄m̄t̄at̄ aīem 2 fugiūt de bello. R̄m̄t̄at̄ aī s̄c̄t v̄m̄
 c̄t 2 m̄t̄at̄ bellat̄es 2 d̄gredunt̄ hostes. Q̄uod q̄o d̄c̄t̄e
 de p̄e 2 timor̄ indigēd̄ est de alib̄ passionib̄. Singl̄e n̄
 p̄as 2 aff̄ct̄es aliquid m̄clm̄at̄ in nobis efficiūt v̄t aī
 op̄a facia. Q̄uo ea ip̄o m̄c̄s op̄a d̄nificat̄ vident̄
 Na h̄m̄t̄ m̄c̄s s̄m̄ m̄m̄m̄. Senes n̄t s̄c̄t s̄c̄o loco oīdē
 s̄c̄t n̄t m̄ac̄d̄l̄ 2 am̄al d̄m̄ences nō n̄t n̄t n̄t et̄ si
 b̄alēs vident̄. Q̄ta in̄or h̄re aliquid analogia ad̄m̄. Na ex
 aīb̄ 2 aīb̄ morib̄ h̄m̄ eē aī 2 aī passionēs 2 ex aīb̄ et
 aīb̄ passionib̄ q̄s̄m̄t̄ aī h̄m̄a ex aīb̄ 2 aīb̄ h̄m̄b̄a
 m̄st̄m̄t̄ aī 2 alib̄ s̄m̄t̄. P̄t̄ n̄t d̄n̄t s̄c̄t m̄c̄s m̄m̄ et̄
 s̄m̄ s̄c̄t aī aff̄ct̄es 2 passionēs s̄c̄t in v̄p̄ et̄ s̄c̄t
 malorū 2 bonorū s̄c̄t d̄n̄t aff̄ct̄es s̄c̄t d̄n̄t s̄c̄t habitū v̄t
 m̄m̄. Q̄uo ex aīb̄ 2 aīb̄ h̄m̄b̄a p̄t̄m̄a nobis alios
 2 ad̄ s̄m̄t̄. Na n̄t in̄ et̄. Q̄uādo v̄m̄ q̄m̄q̄ 2 tad̄ s̄c̄t
 p̄b̄ v̄t v̄t temp̄o v̄t q̄ tota s̄m̄t̄ 2 maḡ felicit̄as
 s̄c̄t v̄t venerēb̄. s̄c̄t et̄ h̄m̄t̄ ad̄ h̄m̄t̄ m̄clm̄at̄ v̄t
 s̄m̄t̄ s̄c̄t p̄t̄m̄at̄ op̄at̄ s̄c̄t h̄m̄t̄. In p̄o v̄t h̄o de oīb̄
 aīb̄ q̄tuor m̄t̄ab̄m̄ v̄a de s̄m̄t̄ felicit̄ate p̄l̄ap̄ 2 de
 corū virtutib̄ 2 de ip̄or passionib̄ 2 morib̄. **Primo**

Quid p̄m̄
 cōm̄t̄

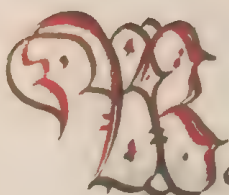
Amie dice de ipso fine sine de ipa felicitate qd sit res
agendor e pualis pncipio qd aliquod aliorum

Quarta sit utilitas in dicendis

iii

QUONIAM ut dictu e opus istud suscepit gratia
eruditionis pncipio ad mpa aliquis plene erudiat
mpe pta beuola doalis e attentu pagna m po ca
reddidimus Regia maiestates beuola ostendendo que dicenda
st nos esse faa titaturos et m ro reddidimus ea doales nar
rado ordines dicendor. **R**estat ut m ha co tto reddas ea atteta
oidendo quia sit utilitas i dicendis. **N**am qd qmte homines
odine smoz pstantatu ut plunim auditoes st beuoli profe
rentibz smones faales 2 supstiales qd si m aye sjs e cor
ruptu appetit m moali ty negotio v moq rei requit tditoz
figales 2 grossa no e coruptu appetit. **I**n huius go arte
ei faalitate tradendi redditur auditor beuola si ex ordine
dicendor reddit doalis idem abiu ad capiendi doctha si
ei dicenda quoda serie e ordine ppon. **E**t utilitate aut
dicendor idu auditor attento. **N**am quibz attente audit si
pperat se vtilia audiat. **E**t dicendi aut si rite cognoscat
et obseruat de te gagna maiestas Regia qnd ad preses
pprat quatuor q qbz maxie aare 2 deparre dz. **P**rimo
n lucibz maxia bo. **S**ecundo lucrabilz seipso. **T**ercio lucrabilz abis
qnto consequit ut heat ipsum deu 2 felicitatez eterna
Distinguit quid vna ipa bo. qd q st bona mima qda
mea quoda maxia amia st bona exora. mea st bo
mdora que put ee quia bone 2 mal hgi st mdusara
metis mgeniu natales potenas amie hys enim bone
ecia ipsi mali pncipaz. **B**ona vo maxia st bona mtoad
que mali ppare no put. **C**um sint virtutes quibz m
sanctos et cia phos nemo male ut. **S**ecundo pta
ty sole vtutes sunt quibz no qtm male uti. **T**ercio dpa
qmz bona ut p ipm ta d magnis moalibz q m. **E**t
quia quoda st delctabilia. quoda vtilia. quoda honesta
Bona aut honesta sunt bona p excellencia. **N**am m hys
bons. si psm includit bona delctalia 2 vtilia. **B**ona
n si honesta sunt hne i se magis delctaoz. **E**t includit
bonitatez vtiliu bonoz. **C**um v2 m ha ho intendatur
qnd maiestas Regia fiat itiosa. **E**t qnd eos quos lz
rage inducat ad honestatez 2 vtutez maxia e utilitas
i dicendis. qd eis obfuaas habebunt bona magna et
honestia. **S**ic e maxia utilitas m dicendis. qd ex eis qd
no psm lucrabilz maxia bona. si cia lucrabilz seipso. **E**t
cia moale negotiu ut plures tactu e ut bon famg

Omnis autem in seipso. Alius autem in seipso. Item sic in
 imaginari deo quod sicut dicitur et in regno plures ordinantur ad unum
 ducem et ad unum regem. Item in uno et in eo hoc potest quod si tales
 et principales ordinantur ad unum quod est rationalis per essentiam. Sic
 igitur deus non dicitur habere regnum non dicitur habere civitatem si dicitur
 non dicitur sit dissensus. Vel si incole civitatis. Regnum non
 obediunt regi vel duobus. Sic habet aliquis singulum deus non habet seipsum
 si appetit dissensum rationem et si tale per pacem non
 obediunt rationi per essentiam. **¶** Homo non si per se est maxime est
 miseria et ratio. Item quod ratio non dominatur his que sunt in
 homine. Sed non dominatur seipso. Item regit seipsum non per se
 ipse. Item in uno vult regem et aliud facit pacem. Item in
 natura. Quare si quod habet malum non est seipsum. Si bonum per naturam
 quod est ut bonum facit quod seipsum. Item lucet. **¶** Deo lucet deus. Nam ex
 hoc quod aliquis recte regit seipsum dignus est ut efficiatur inter et
 dominus deus. Nam ingens prudentia et deus habet in omnia de
 quibus in hoc habet tractatum dignus est principatum quod si hoc faciat
 dato quod per potentiam civiles principatus magis habet dignus
 subiecta quod principatum et magis est in seipso quod dominus. **¶** Item
 obsequatur his quorum in hoc habet traditum notum obsequium ut
 faciamus deum ipsum et felicitatem eternam. Est enim deus ipse facit
 veritas et bonitas. Quod est maxime veritas et maxime bonitas
 Item non in quibus apparet plura ad veritatem et bonitatem tanto est
 conformior pro principio et perfectior habet ipsum deum axi at hoc
 minime seipsum. totum in regnum eorum est dissimile regnum in
 eis. Item bonitas est ex eo quod potest amare regunt per rationem et intellectum
 Item in dicitur aliud ratio et aliud se appetit quod quod
 in habet animam principatum civitatis habet non est veritas si in seipso
 dissensus habet. Item pro quod dissensus est a principio et pollescentes
 virtutibus et civitates abundanti in bonis honestis. quod con
 sequuntur regulas rationis et sciunt bonum sunt non bonum si seipsum
 in seipso habet veritatem et bonitatem pro quod obsequitur pro principio
 et in seipso ipsum deum habet dicitur. tanta est veritas et veritas
 in dicitur quod eis obsequatur lucet in mare bonum nos ipsos
 et eadem deus et habet ipsum deum et propter felicitatem eternam
 Item in ea quorum traditum notum absque divina gratia obsequi
 vult non potest. Item quod habet bonitatem et maxime regit manifestat
 implorat divam gratiam. Nam quanto maiestas Regia loco
 in alacritate existat tanto magis indiget divina gratia ut possit
 virtutis opera exerceat et se subditos valeat inducere ad virtutes
 Quot sunt modi vivendi et quo modo in eis

a. d. f.

Deus

m

PERMISSIS felicitas habet esse
 quibusdam pambulo naturae ad
 apostolum quod tunc sequitur opus ex facili modo

Radendi reddimus Regia maiestatem benivolam ex ordine
 dicendi reddimus ipsam doctam ex utilitate recepta in dicendis
 reddis ipsam attenta. **R**estat dicere seriatim quod in his ope sunt
 da verum quod finis est primum agibilium politia quod agere dicitur ut
 dicebat supra. Ideo a fine et felicitate est iudicandum. **S**unt
 autem in duobus modis viuendi diuisi diuersimode sibi fines prestatuati
 narrandi sunt modus viuendi et ostendendum est quid in eis fe-
 licitas est. **P**rimo distinximus autem philosophi ut in 1° et 2° et 3° vita
 ut voluptuosa politica et contemplativa videbat. in his
 et me inter superiora et inferiora. Est autem homo medius
 nam inter bruta quibus est superior et subiectus separatis quas
 quod nomen vocamus angelos quibus est inferior. Est enim homo
 infra angelos et supra bruta. **T**ripliciter ergo potest esse
 homo. Primo ut quicquid ad bruta addit ut est aliquid in se
 secundo ut quicquid vel patitur ad subiectos separatis in his
 tres gradationes super sunt a philosophis posite tres vite vo-
 lunt enim quod hoc ut quicquid ad bruta competet vita volu-
 ptuosa ut est aliquid in se inter politica si ut patitur omni
 subiectis separatis competet ei inter contemplativa. **T**ertio ergo
 ut vivit ut homo vel ut angelus vel vivit ut bestia. **N**am si
 vita voluptuosa vivit ut bestia. in ciuilem vivit ut
 homo. secundum contemplativa vivit ut angelus. **D**istinximus
 enim ut has tres vitas sine his tres modis viuendi.
Non tamen possumus in ducere felicitatem. **N**am in vita
 voluptuosa negamus esse felicitatem politiam quod et
 philosophi negant. **P**ossunt enim felicitatem politicam et contempla-
 tiva ut dicitur quibus felix politice quod est felix ut homo
 habendo in se prudentiam quod est ratio agibilium. **D**icitur autem
 felix contemplative quod est in bonis hominibus et quod est felix non solum
 ut homo sed prout est in eo aliquid diuinum est ad melius hominem
 pertinet. **I**n agibilibus vocabatur felicitatem politicam si pertinet in
 speculativum vocatur felicitatem contemplativam et appellatur ipse non
 hominem sed hominem meliorem. **N**am agere et quicquid in actionibus
 ad alios competit hoc ut homo est. si speculari et cogno-
 scere veritatem competit ei ut est in eo intellectus speculativus
 quod est aliquid diuinum. et in quod quicquid ad deum et ad subiectos
 separatis vivit ex parte politica per quod quod vel est homo vel est peior
 hominem et tunc est bestia. vel est hominem meliorem et
 tunc est quod diuinum et semideus. **S**i autem est homo quod vel
 ubi per est natura ad sociale civile et politica. per ergo
 quod regit si prudentiam et vivit vita politica. **S**i autem est
 bestia et hominem peior tunc non relictum rationem et prudentiam sed
 regit passionem et vivit vita voluptuosa. **S**i per sit di-
 vinum et hominem meliorem tunc speculat per sapientiam et vivit vita

Quod 20 mēte mūt pē qd fms et bonū idē sē et q tollit fms
tollit bonū quare si male agētes digni sē ut mala qsequit qd
malū quā bono et pōis cōtra fms male agētes 2m qd
agē digni sē ut nō qsequit fms sē cōmū fms mō nō solū
male agētes nō qsequit fms sē cōmū potētē bñ agē nō bñ agat
nō dēnt eis cōna nō debet eis fms vel felicitas **Un pē po**
eti aut ex i olmpiadibz idē m illis bellis et agombz nō
coronāz fortiss sē agomfates **Un** n fortiss sē sē potētē
agomfate actu sē actu nō agomfate nō debet eis cōna **Un**
ign actu bñ agē ut per opa mād mēam fms ul felicitē
cōseq **Un** cōmū requit qd ex electōn agat **Un** qui cav ul fortū
ito bñ agat ex hō nō ē laudāda nō dē ex hō fms ul felicitē
Nā q ex electōe nō fuit nō sē volūtaria **Un** involūtaria at
vt p p in eti nō laudam nō utupam **Un** m cōd 20
dē **Un** nā ē bñ nō uolēs sē q nō agmā ex electōn nō agmā
volētēs go pē lodo sē q hūm sē nō qsequit bñtūdē et se
liatates mō ē ex opibz uluof felicitatē qsequit **Un** dūa ē
Un dūa ē hūm electō mēte exis vt nō eti ex opatōs pē
quas fms cōseqm ex electōe procedē **Un** hō ex agē delctabi
Nā qto quib d agō ope mag delctat tato mag volūtale
2 ex hūm effiat opa id **Un** pē hō eti vt ex nō suffiat
agē bō sē bñ nō suffiat opari iusta sē iuste **Un** cōt n agūg
pauos pātē aqūa de gñe bonoz m qd nō faciūt ea bñ
2 delctabi nō ex p hūm opa cōt cōseq fms t felicitatē
Cū go ita ēa qfigat qd agat bō ex electōe 2 delctabi mare
qfigit nos sē flem qseq hēe at maxie qfigt cogito fms
excedit go ut fms qsequit cognōre **Un** cōd imaginā
dēma qd pē est m causi effiatibz qd agat 2a mōnē m
vītute agēis pmi sē fms 2a mōnē m vītute fms vlt
p qd nō pē agēis pmi nullū agē agēt sē p nō est fms
vltā 2 p nō aphedem ag vt bonū vltatū qd volūtate
mōnēt nullū bonū volūtate mōnē poss **Un** cōd n vt volū
ut vt i orne ad agd vl vt fms 2 vltatē Nō aphēgo go
aquo sub rōe fms nō qngit nō bñ agē qd hō pōito respāt
ois hūmā acco vt go agat qd nos pstatie fms bonū et
dēto qd ex fms opa mād pē fms **Un** nō ēē poss qd est
bonū opa si ordinatē d malū fms pōgto go fms requit
vt ex electōe agat **Un** nō pā sagittatē nō videtē signū p
signū pūat hō ē cav 2 fortūto sē nō pōgnoscentes
fms si bñ agat et fms qsequit hō nō ē ex electōe sē a for
tūa **Un** pē pē eti volūtē ostendē nēiaz esse pōgnosm
fms aut **Un** cogito fms ad mād mād magm hō mād mād
cōseqm nō ex hō magis ipm fms qd mō sagittatōs
signū hūmā magis magis adpistū qd ex dho pōgnos
fms nō pōn fātū nos agē bñ ex electōe sē ex delctabi
Nā magis opa effiatū delctabiliā 2 dubia qptā bñtūdē
2 felicitatē quā ex ipm sequit **Un** hō go hō ut agat

t Diffinitio vlt

Secundo quia talia habent quod sunt diuina ex ordi-
 natione hominum. **Tercio** quia secundum seipsas indigentiae
 non satisfaciunt. **Quarto** enim super felicitatem esse illud
 bonum ad quod bona alia ordinantur propter quod diuina arti-
 ficiales eo ipso quod ordinantur ad diuinas naturales rationes
 felicitatis habere non possunt. **Secundo** in talibus non
 est constans felicitas quia non habent quod sunt diuina nisi
 ex ordinacione hominum. **Quia** enim felicitas nostra quod bonum non
 strem. secundum se non est bonum nisi ex ordinacione hominum
 tamen si diuina autem non habent quod sunt diuina nisi ex
 ordinacione hominum. **Unde** primo philosophorum dicitur quod
 transmutatio utrumque transmutatio dispositio utrumque
 sine transmutato ordine et dispositio hominum hinc di-
 uina nulla dignitate habent. **Quia** enim tamen autem ut
 tot transmutata tantum valeant tritici hoc est quia
 transmutata reputantur magis in oppositi hominum et
 quia sic vult ordo et dispositio utrumque. **Quarto** in
 talibus non est perfecta felicitas quia aurum et argentum et
 omnia transmutata non solum anima non faciunt nec
 sunt perfectum bonum sed etiam per seipsa non sufficiunt
 indigentiae corporali. **Potest** enim contingere. **Et** primo
 philosophorum. **Quod** quia diuina perennia famae moria.
Secundo enim ibi de quodam antiquo nomine erat Meda
 qui cum nimis esset auarus sine animo auri. ut fa-
 bulose dicitur impetravit a deo. **Et** quicquid tangeret fieri
 aurum. Cum ergo tactus respuerit in singulis partibus
 corporis etiam de vultu tangere poterat qui continetur
 in manu erat ergo ei magis copia auri quam tamen
 fame praevaleret quod esse non posset. si autem sit tota mundi
 finata. **Certe** essent diuina. **Et** Certe satisfaciunt indigentiae
 corporali. Cum ergo quia transmutata sunt diuina
 in ordine ad aliud tamen vero quod sunt diuina ex insti-
 tutione hominum tamen etiam cum sunt corporalia ipsi indi-
 gentiae corporali per se non sufficiunt in eis non est
 perfecta felicitas. **Quod** autem in naturalibus diuinis quod
 sunt ubi et potius et ea quae per se indigentiae corporali
 satisfaciunt non sit perfecta felicitas. **De** leui per Aristotelem
 felicitas sit bonum optimum in optimo modo queri
 debet. Cum ergo anima sit potius corporis felicitas non
 est perfecta in talibus diuinis quae sunt bonum corporis sed
 ut superius dicitur perfecta et in actibus virtutum quae
 sunt bonum animae. **In** talibus ergo hominum detestabile est pone-
 re felicitatem in diuinis si maxime detestabile est

Regie maiestati. Nam si rex aut princeps ponat se
 unitate suam in diuys. tria mala inde scunt. **Primo**
 quia amittit maximam bonam. **Secundo** quia efficit tyrannum
 Tertio quia efficit populi depredator. Diliges enim pe-
 cuniam ut finem et tunc pecuniam largi. magis potest
 esse magnificus. minus est facere magnos sumptus. ut etiam
 potest esse magnanimus quia metuens pecuniam perdere
 nichil magis attemptabit. ymo cum se sit magnanimus
 cui nichil corporale est magni. Et ut philosophus in libro Ethicorum
 de magnanimitate quia in opprobrio animi et in opprobrio
 ponens suam felicitatem in diuites. diuitie sunt quod
 magni. impossibile est talem esse magnanimum. Si ergo magis
 scientia et magnanimitas sunt maxima bona. et maxime deus
 Regiam maiestatem esse ornata talibus virtutibus dicitur:
 stabile est ei suam felicitatem ponere in talibus. **Secundo**
 detestabile est Regi vel principi suam felicitatem ponere
 in diuites. quia hoc fecit tyrannus efficit. Est enim diffinitio
 inter Regem et tyrannum per hoc in quo homo cum det
 minabit de regimine regni. Nam Rex ipse est. qui inter
 dit bonum Regni et bonum commune. si autem intendat bonum
 commune. hoc est ex consensu Tyrannus non ex consensu principis
 intendit bonum non per maiestatem. Si autem intendit bonum
 publicum. hoc est ex consensu. ut inquitur ex bono quod
 exierit ei aliquod bonum proprium. Cum igitur finis maxime
 diligatur. ponens suam felicitatem in universitate.
 principis intendit tyrannizare et sibi congregare pecu-
 niam. non ergo est Rex sed tyrannus. Si non intendit
 bonum publicum sed per maiestatem. **Tercio** hoc potest
 scilicet quod Rex sit populi depredator. Nam finis
 adeo immensum diligitur. quod quilibet studet omni via.
 omni modo quo potest consensum finem suum. ponens ergo
 felicitatem suam in diuites. non erit sibi cur si oppri-
 mat viduas et pupillos. si depredet pauperem et rempu-
 dum tunc possit pecuniam congregare. Qui si bene
 intelligit quid iuxta nomen finis. non potest enim late-
 re quod omnis via qua potest velle consequi finem
 suum. Est igitur Rex tyrannus si se vult esse diuitem
 quod tamen recipere bonum non procurat. si tunc est
 depredator si non solum non parcat bonum. si etiam
 infert malum. **Quare** si detestabile est Regem am-
 mittere maxime bona esse tyrannum et predatorem est dete-
 stabile suam felicitatem ponere in diuites. **Ad idem deus**

Rex

tyrannus

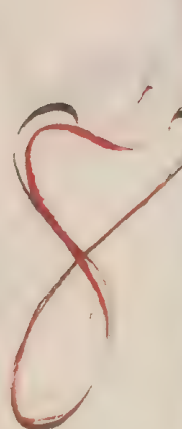

regie maiestati suar felicitate ponē in honoribus

VIII

Forte multi videntes vita poluuta credunt felicitatem ponendam in honoribus eo quod ut plurimum ciues maxime honorari desiderant. Sunt autem in honoribus tria attendenda. per que tria triplix via venari possumus felicitatem in eis non ponendam. **P**rimo enim honor est bonum ad aliud ordinatum. **S**ecundo est bonum extrinsecum. **T**ertio est magis in honorante quam in honorato. Felicitas autem contra non est bonum ad aliud ordinatum. sed est bonum ad quod alia ordinantur. Non est bonum extrinsecum sed intrinsecum habet. esse maxime in ipso felice. sine in eo. tunc est ipsa felicitas. quod enim honor sit bonum ad aliquid ordinatum. patet per philosophum primo ethicorum. qui ut honorem esse exhibitum reuerentiae in testimonium dicitur. **C**ausa ergo quare homines volunt maxime honorari est. ut appareant sapientes et virtuosos. quibus maxime debetur honor. **I**deo secundum philosophum nullus curat honorari a multis. quia reuerentia talium non est debita testimonium sapientie et virtutis. **Q**uare si honor est bonum ordinatum ad virtutem. in honore non erit ponenda felicitas. sed potius in ipso virtutibus vel potius in actibus earum. **S**ecundo non debet poni felicitas in honoribus. quia honor non est bonum intrinsecum sed extrinsecum. **D**icitur enim quod honor est reuerentia exhibitum in signum virtutis. Signum autem vel testimonium si plene vult manifestare ipsum signum. oportet quod sit quid notum et manifestum. Intrinsecum enim non sunt nobis nota et manifesta. sed extrinsecum. non cum cognoscimus que quis in corde cogitat. sed que extrinsece reperiuntur. **R**euerentia ergo que est honor si debet manifestare virtutem eius cum exhibetur non sufficit quod sit cogitata in corde sed requiritur quod extrinsece preferatur. Honor autem habet rationem extrinseci boni. cum sit reuerentia exhibitum per quedam exteriora signa. quare si felicitas non est ponenda in bonis extrinsecis que sunt in bono bono. sed in intrinsecis que sunt maiora. in honoribus felicitas poni non debet. **T**ertio hoc idem patet. ex eo quod honor magis est in honorante quam in honorato. ut plane vult philosophus primo ethicorum. **Q**uare si in honoribus ponatur felicitas. contingit illa detestanda pernicietas. quod felicitas magis sit in alio quam in eo. est. sicut enim proverbialiter dicitur. malitas est omnis qui facit ipsum. sic honor magis est in eo. qui facit ipsum. quam in eo qui per huiusmodi reuerentiam honoratur. **A**pparet autem

 hoc esse sensibile manifestum. Nam si aliquis inclinat
 se & reueretur aliam. ut honorat ipsum. constat inima
 com. proprie esse in inclinate. non in eo qui inclinatio
 exhibet. Accidens enim ipse est in suo subiecto. non autem
 in obiecto. vel si aliquo modo est in obiecto. magis tamen
 est in subiecto. inclinatio ergo illa & reuerentia magis est
 in inclinate ut in subiecto. quam in eo cui inclinatur. ut
 est ut in obiecto. Bene igitur dictum est. quod reuerentia
 sine honore magis est in honorante. quam in honorato.
 sed cum felicitas maxime sit in ipso felicitato. vel in ipso
 beatificato in honoribus non est ponenda felicitas. Unde:
 tunc est ergo cuiuslibet hominis ponere suam felicitatem in hono-
 ribus. ut credat se esse felicem. si ab omnibus honoratur.
 maxime tamen hoc est indecens. Regis manifestum. quod
 triplex via venari possimus. Si. n. Rex suam felicitatem
 in honoribus ponat. committit enim sua mala. Et cum
 superficialis bonus. erit presumptuosus. et erit iniustus et in-
 equalis. Nam si princeps suam felicitatem in honori-
 bus ponat. cum sufficiat ad hoc quod quis honoretur quod indeat
 esse bonus. non curabit esse bonus castiter. si appareat
 et superficialis. Unde & per in volu. Curantes de honore
 tantum dicit esse fictos et superficiales. Si ergo maxime
 decet Regem castiter esse bonum. maxime indecens est
 ipsum ponere felicitatem in honoribus. ne sit fictus & super-
 ficialis. Secundo indecens est Regi ponere suam felicitatem
 in honoribus. quia ex hoc prelatum ipse est & presumptuosus.

 Nam cum finis maxime diligatur. si princeps sua felici-
 tatem in honoribus ponat. ut possit honorem consequi. presumit
 suam gentem exponere omni periculo. Exemplum huius hominis
 de filio cuiusdam Romani principis nomine Thoriani. qui
 nimis honorem amabat. contra Imperatorem patris. ut honorem
 consequeretur se exposuit periculis bellis. Unde Thorianus
 Romanus princeps. ne alii ex hoc omnem assument. et ne
 essent nimis honorem amandi. filium suum presumptuosum occidit.
 non obstante quod dictus filius victoriam ab hoste cepit.
 inerat. Ille ergo princeps se precipit. & ne nimis pre-
 sumat. ito expedit ei suam felicitatem in honoribus ponere.

 Tercio hoc est indecens ei. ne sit iniustus et inequalis.
 Decet enim principem sua bona distribue secundum dignitatem
 personarum. ut plura bona det dignis & sapientibus
 quam indignis & infortunatis. Si princeps sua felicitatem

In honoribus ponat. quia finis sumus, ardere, diligere non
 amabit remunerare personas secundum suam dignitatem. sed
 pro eo quod nobis beneficia duntaxat. quo plus honore consensu
 possit. Si ergo Rex sua felicitate in honoribus ponat
 erit malum in se quia non habet esse nisi superfluum
 bonum. erit malum in populo pro eo quod commissum. quia non curat
 ut cum proinde presumitose et presumunt agere. erit malum
 in suis rebus quia eas non distribuit. quali secundum
 personarum dignitatem. *non deest regia maiestatis sua*
etiam ponere in fama et gloria

Quod autem fama et gloria ab honore
 et laude. quia honor et laus sunt in fame et
 gloria. Ex hoc enim est agnoscere in fama et gloria
 quia laudatur et honoratur. Honor autem dicitur a laude
 quia est universalior ea quam laus proprie non est nisi
 per se vel per alium. Si honor habet esse per quemcumque se
 extiora. Unde dicitur primo ethicorum. Quod partes honoris
 sunt laus et recordationes in mente antiquorum promeritis
 sed ad orationes et cetera talia extiora seque peritiam
 ad reverentiam. Gloria quid est fama pro eodem accipi
 consueverunt. Nam gloria est quedam clara noticia de
 aliquo. Est enim gloria claritas quedam. hoc etiam est fa-
 ma quia fama est quedam clara cum laude noticia
 Si autem vellemus agnoscere non distinguere inter gloriam et fa-
 mam. dicemus quod fama oritur ex gloria. erit ergo
 hic ordo quod gloria oritur ex honore. Nam ex hoc
 quod agnoscere est in magis honore et in magis apparatu et
 hoc apparat clarus et gloriosus. fama autem oritur
 et ex honore et gloria. quia ex hoc quod agnoscere est in ho-
 nore et gloria habetur in fama et pro accipiendo
 sic famam et gloriam large et pro eodem. Possit for-
 te aliam videri felicitatem ponendam et in fama et
 gloria eo quod ea esse possunt magnitudine latitudinis
 cum ad diversas partes divulgari possit. et magis
 duntaxat. si per multa tempora extingit ipsam
 indelebilem esse. Videtur etiam quod maxime princeps
 in hoc suam felicitatem ponere debeat. Sicut
 philosophus vult. *in meritis quedam danda est principibus*
sed autem est honor et gloria. quibus si contenti non
sunt tyranni sunt. Sed hoc stare non potest. quod
lupia via venari possimus. quoniam enim ad presens
spectat quod satis potest haberi per hanc felicitatem

S

Prima

Pris

tanta

Non est tñ signū boni sed est etiam perfectū et ppe
sufficiens deim. **S**ecundo felicitas nescit bonū tñ et
beat' nō autem infelicitas et prauus. **T**ercio est in mte
uorib' bonis. Non in hys que ext'us existunt. **F**ama
autem eorum mag' est signū bonitatis qm' strpa
bonitas nō solum competit bonis sed ut plurimum
competit ipis malis. **R**ursus mag' imitatur ext'io
rib' signis qm' interiori bonitati. Si enim fama agn
castit' ideo castit' quia de ipa apud homines hctur
quedam laudabil' et clā notia. cum sciētia nra nō
sit ipa res nō sit causa verum s' mag' signū. et
q' causatum ab eis fama nō est bonitas nra. ne
ab ea depend' bonitas nra. sed solum est quoddam
apparens signū nre bonitatis in ea felicitas nostra
esse nō potest. **S**ecundo hoc stare nō potest quia
gloria et fama apud homines nō solum hctur apud ho de
bonis sed etiam de omnib' prauis quia enim multoties
in iudicando decipimur contingit autē plurimum illa detesta
da peruersitas q' bonū et dignū non habent in preao et
prauū et infelices sunt in glā et in fama. **T**ercio in fama
non est ponenda felicitas quia mag' imitatur ext'iorib'
signis qm' interiori bonitati. Nam homo non intuetur
nisi ea que foras patent. Non enim videt ipas cogita
tiones mentis nec ipas virtutes nec malicias in animo
exites sed si iudicat agnē bonū et virtuosum hoc est ex
hys que nob' ext'us innotescunt. Sic enī ad hoc q'
aliquis honore' sufficiat q' ext'ius bonis appar' sed
ad hoc q' aliquis sit apud homines in fama et in glā
sufficit uidetur q' ext'ius bona pteudat quare in Rege
debeat esse totum diuinū et q' semideū si incommētes
est felicitate in eo ponē quod est mag' signū bonitatis
qm' sit ipsa bonitas quib' ipsi p'm pape nō possunt
participare et mag' imitatur ext'iorib' signis qm' interiori
bonitati incommētes est q' Rex credat se esse felicem
si sit famosi apud homines vel si sit in populi glōria
Non igit' debz Rex se credere beatum esse si sit in glā
apud homines actumē bñe est si sit in glā deum
Dicitur est enī q' glā et fama est quedā clā dei notia
cum laude dei autem notia ut ad p'sens spectat in q'bz
dīc a notia nra Nam notia dei causati res nra notia
causata a rebus ut nōt. **C**oncedo nō autē. **R**ursus notia
dei est infallibil' nra notia plūes fallitur. **A**mplius

Notitia est dei est de ipis minimis meis. Nota uero nostra
 per se et directe solum exteiora comprehendit. Bonitas quoque magis
 per se dependit a notitia dei tanquam effectus a sua causa. Rursus
 circa bonitatem nostram in notitia deus uero fallitur. ad scientiam
 suam falli non potest. Amplius bonitatem et malitiam nostram
 magis deus clare uidet et percipit. Non igitur esse potest
 aequum apud deum sit in gloria et in fama. vel sit apud ipsum
 in clara notitia cum eandem. nisi sit bonus et beatus. ut
 exigit status suus. Licet ergo sit de notitia dei et de fama
 et de gloria apud ipsum nequaquam tamen in fama et
 gloria hominum felicitas et ponenda. Quod uero dicebat
 quod est diuina et lata. dicitur possit quod est eorum mercedem. quod est mo-
 dica et arcta. Nam si uideretur fama Romanam populum magis
 transiit Caucasum montem. Quod uero fama uirtutis ho-
 minis per uirtutem tantum se extendit. sed cum tota terra
 sit quasi punctum respectu celi. et astronomos. quibus stella
 fixa uisui uoluit sit maior tota terra. arcta et exigua
 est fama cuiuslibet hominis. Rursus humiliori fama est bre-
 uis uero diuina. cum totum tempus uite presentis sit quasi
 punctuale reuerentiarum. Cum enim uisus sit immortalis.
 in eo uero dicitur felicitatem ponere quod immortalis
 et perpetue durare non possit. quod uero dicebat mercedem
 tribuendam esse Regibus. et hanc esse gloriam et honorem.
 uero est mercedis textus philosophi quod Reges per meritum suo merito
 querere deant gloriam et famam hominum. quia modicus
 est eorum fluctus. sed hoc per tanto dictum est. quod deus re-
 ges et principes esse magnificos et magnimos. Magna
 uero autem uis non intendunt primam honorem sed
 boni honorem. tamen eos consequuntur. et deus acceptare
 honorem sibi exhibentium. uero humiliter hominibus aequum
 magis. quod eis tribuant. **De uero merito ethice.** Non quia
 honor sit quod dignum est tribui eis ut ibi dicitur. Acceptare
 ergo honorem tanquam retribuitur quod dignum potest intelligi
 dupliciter. Vel rationem ipsius honoris in se. Vel ut procedit
 ex affectione dantis. Honor autem in se cum uero sit
 nisi quidam signum est quidam testamentum boni ut ipse
 uero est quod dignum retributio. Actamen ut huiusmodi honor pro-
 cedit ex affectione dantis. huiusmodi ibi est quedam gratia
 remuneratio. Nam corpus quod dantes non habent. magis
 magis quod tribuant. congruit principibus. hoc uero honorem
 exhibent. acceptat. **De uero quod ut plane per nos huiusmodi**
 retribuitur acceptat. ut affecto dantis. et uero honor

Quod si tunc principes non acceptaret
hanc affectionem dandam. sed iungerent a gente sibi quassa
ad exteriora bona ut puta argentum et aurum vel divitias. alii
tyranni essent. Nam ex hoc efficeretur populi depredatores
*Et non deest regiam maiestatem suam felicitatem
ponere in civili potentia*

Uterque in libro de re militari. super omnia
comendare more bellorum industria hoc est
secundum ipsum est quod Romanos maxime
exaltant. quia maxime dederunt operam
rebus bellis. et summare studuerunt quod sibi posset
subire nationes. Propter quod secundum eundem legem
hoc esse debet principalissimum in intentione principis
quod abunde in civili potentia. et quod per eam se
subiciat nationes et gentes. Quod si hoc est felicitas
Regia videtur esse ponenda in civili potentia quod sal
sum est. Probat enim per in vii philosophorum quinquem
omnibus felicitatem non esse ponendam in civili po
tentia. Prima via sumit ex eo quod talis principatus non
multum durat. Secunda ex eo quod esse potest sine bonitate
vite. Tercia vero ex eo quod est indignus. Quarta autem
ex eo quod per huiusmodi principatum cunctis ordinantur
ad minora bona. Quinta vero ex eo quod tale dominum
vix plurimum normantur. Prima via sic patet. Nam
per civilem potentiam velle sibi subire nationes. hoc
est velle dominari per violentiam. Violentia autem
perpetuitatem nescit. Cum vero violentia non diu durat
talis principatus diu durare non potest. Quia sic igitur
qui est nature calide natura agit cum calafiat. Sic
quod homo naturaliter est liberi arbitrii. tunc homo naturaliter
dominatur hominibus. quod est liber et voluntarie principatur
quod attingit si populus liber et voluntarie precepta principis
obsequatur. Non ergo Rex debet credere se esse felicem si per
violentiam et per civilem potentiam dominatur. quia tunc dominum
tunc sit molestum et contra naturam diu durare non potest.
Felicitas enim non est ponenda in aquo transitorio sed
magis in aquo sempiterno. Secundo in civili potentia
non est posita felicitas. quia hoc per se magis atque et absque
bonitate vite felicitas enim ut super dicebatur est perfectum
et per se sufficiens bonum. Impossibile est autem in aquo
esse maximum bonum. nisi ille per se vniat. et sit inane
bonum. sicut impossibile est in aquo esse interfecta albens.

Non ille sit manifeste albus. Quod autem cum potius
possit melle acm absque bonitate vite. per quod vis. que
temporibus retroactis facta conspeximus. Videmus enim
multos tyrannos pessimos magis abundasse in omni
potencia. Nam Dionysius Syracusanus sine diomede
Sicilianus ut videtur prius in potestate quam anime abundat
in omni potestate. Et tamen pessimus erat tyrannus. Nec
autem et Cesar qui fuerunt principes Romae et tanto
abundant in omni potencia pessime tamen vivebant.
Nam tante sunt luxurie in omni indecens et mulier
vires tante sunt crudelitatis. ut non indecens in eis esse aliquid
molle non demencia aqua. **Secundo** per vii plurimum aut quod
inducit est aquam putae felicitatem si abundat in vii
Non ergo in omni potencia ponenda est felicitas. quod sine
bonitate vite melle potest. **Tercio** in humidi potencia
non est ponenda felicitas. quia humisui principatus ut
est optimus non est dignus. Si enim felicitas in aquo prius
tam potius dicitur. ponenda est in principatu optimo et digno.
principatu autem per omni potencia est principatus
finit non liberis. Nam si principatus est per coactionem et vio
lentiam. cum ergo prius se extendant ad invicem sed
eos quibus aquam principatus. **Quarto** per vii plurimum in potestate. quanto
liberius sunt meliores finis. tanto principatus liberius et melius
et dignus quod principatus finis. Principatus ergo per coactionem
et omni potencia cum non sit liberis si servorum non est
optimus neque dignus. **Quinto** per vii plurimum dicitur. **Sexto** principatus
liberis qui est in vii virtute est melior quam principatus de
otio et serviliter. **Septimo** non est ponenda felicitas in omni
potencia. quia si princeps se videt esse felicem si abun
det in omni potencia. non ordinabit vires nisi ad exercitum
armorum. et ad ea per que sibi possit subire. nationes
indignas. et vires non ad vires infra. sed ad vires forti
tudinis. **Octavo** autem ut dicitur per vii plurimum est maius
bonum quam fortitudo. non ergo ordinabit vires ad bona maiora
non ad infra. sed plura ad infra. ut ad fortitudinem.
Ne ergo prius bonum genus quod est divinum quod aliquid
bonum sine non de principate sita felicitate ponenda in omni
potencia. **Quinto** hoc non de ipso. quia humidi pri
ncipatus inferat ut plura nominis. Nam si felicitas sit sit
omni opatore. quibus tota vita sua et omnia opera sua ut
plurimum ordinat ad id in quo felicitatem suam ponit.
ponit et sua felicitatem in omni potestate et in subiacendo

171

SARS EST per hūa manifestū q̄ in bonis
corpali nō est pōda felicitas. Sunt. n̄ tria
bō corpus q̄ hominē maxie despicit mēentur
vā sanitez pulchritudine & robore. ymo nō nulli
i talibus suā felicitatem ponūt. Vide n̄ om̄o ēē gr̄m
de bonis corpore et anime. bō. n̄ corpalia q̄nto miq̄
habent maḡ despiciunt. p̄us. n̄ qm̄ talia bō p̄gustant
credim̄ ēē maiora qm̄ sunt. eis autē adepti apparz nō
ēē tanta q̄nta credebat. v̄tutes autē & bō intellectūalia
mōm quissimū tenent. nā eis adepti m̄uēim̄ maiora
qm̄ credimur. Adco ignorātes dulcedinē sapie aq̄udo
rephendunt vacantes phie & negotio strempto qz igno
rant bonitē & dulcedinē v̄tutū & sciētū. qz si bō ea cogno
scerent. nō solum & concupiscerent dātes se st̄s & v̄m
libus. sed etiam deudēt quicūqz talibz nō vacarent
bona q̄ corpalia. quia hūa reputat maiora q̄ sunt
m̄lti tacites corpali bonis adeo afficiūt & credunt ip̄a
esse tante excellēcie ut si hēnt id ip̄tacent se ēē
felices. Adco in p̄o ethi. d̄. q̄ infirmi egētes ut sit
sani felicitatem ponūt in sanitate & iudicia i diuigz
turpēs nō in pulchritudine. debiles in robore. Et qz nō sit
felicitas ne i robore nq̄ i sanitate. nq̄ in pulchritudine. turpē
via venai possumus. Porro qz hūa bona sunt cor
palia. Secūdo qz sunt quodammodo extrin̄. Et p̄o qz de fā
li sunt mutabilia. Corpalia etiā sunt qz hnt ēē in cor
pali ut in subiecto. Nā sanitas ē in hūcūb. plac

In membris. robur in ossibus et membris. Nam ut ut prae
 de eligendis. **S**anctas et debita causa humorum. prae de debita
 ratione membrorum. Robur dea propter ossibus et nervorum
 Quae omni humoribus membra. nervi et ossa sunt corporalia
 Sanctas pulchritudo et robur corporalia dicuntur. non ergo in eis est
 ponenda felicitas. **S**ecundo felicitas in talibus poni non debet
 quia sunt quodammodo exteriora bona. Nam homo. secundum philosophum est
 magis intellectus quam sensus. et anima est plus de ratione hominis
 quam corpus. et per formam magis dicitur natura rei quam materia
 Illa vero sunt maxima bona interiora nostra quae se tenent ex parte
 anime. ponenda est vero sanctas felicitas non in sanitate
 pulchritudine corporis sed anime. Non vero agimus se credat esse
 felicem si habeat corporis humores et sit sanus corpore
 vel si habeat exteriora membra et sit pulcher. non si habeat propter
 corpus ossibus et nervorum et sit robustus corpora. Sed si
 habeat quas potencias ut quod infinitas potencie sub se
 rationem. et sit sanus et fortis mente et si humores potencias
 habeat ornatas virtutibus et bonis operibus. ut sit pulcherrimus animus
 tunc ut exigit sensus statim credat se esse felicem. **S**ed a dicitur
 autem ut exigit sensus statim. quia plena felicitas in hac vita
 haberi non potest. **I**n sanitate vero fortune et pulchritudine corporali
 quia sunt quodammodo exteriora felicitas poni non debet
 Quia autem in solis bonis interioribus sit pro felicitate. per philosophum
 in politeris dicentem. Quia testis est deus nobis
 et felicitas in bonis interioribus est ponenda. **E**stificatur
 enim hoc deus per seipsum ut idem ibidem inquit. Nam deus
 non est beatus per aqua exteriora bona. sed per ea quae sunt
 in seipso. Si ergo anima beata assimilatur deo non erit beata nisi
 per bona quae sunt in seipso. **T**ercio in talibus bonis
 non est ponenda felicitas. quia sunt valde mutabilia. causa
 enim humorum cum subest motui supercelestium corporum
 variationem aeris mutatur ciborum casuali recipit vari
 ationem. sed amissa sanitate amittitur robur corporis
 quia lassantur membra debilitantur nervi. propter quod
 tollitur propter in nervorum et ossibus in quibus habet esse corpus
 pulchritudo. Sic etiam tollitur pulchritudo. quia amissa
 sanitate fiunt membra malevola. non tamquam in eis co
 lor debitus. amittunt exteriora iam in qua insinuat deus
 et pulchritudo. **N**on deus vero Regem ne aequum hominem in flibus
 suam felicitate ponere. quia sunt corporalia. quodammodo ex
 teriora. et deficiunt mutabilia. Quia ergo ad intelligentiam omnium
 dictorum. quod non deus principem suam felicitatem ponere in voluptate

Corpalia ut dicitur ut in honoribus ut in fama ut
in auli potentia ut in robore corporali ut in pulchritudine. Quibus
tamē ista dicitur uti ut sunt organa ad felicitatem. Debet enim
uti nobis in quibus est delectatio corporis. propter quod suavitatem idem dicitur
sive propter quod suavitatem persone propter. Nam cum ipse sit caput
Regni ex defectu cuius potest aspergere malum genti. De uti
actu matrimoniali. propter quod suavitatem ipsi. sive propter creationem
proles. Nam ex defectu filiorum multa res passa sunt dimit-
tendum et scandalum. Deinde in principibus absque liberis plures
insurgunt ut domini et faciunt dissensionem in populo. Debet
enim princeps possidere sufficientes divitias ut possit Regnum
defendere et contra operationes virtutum. Deinde enim Regem esse ma-
gis utilem beneficiare personas dignas. quam sine divitiis fieri
non potest. sit etiam ne vilipendatur maiestas Regia. est

Rex dignus honore. et expedit ei habere amicum potentem.
Nam propter propensionem principis. ut plurimum aequum op-
erum mala. et offendunt a deo. quod Regno non expedit.
Sic etiam debet esse cum ipso princeps debita fama. quod per
hoc inducitur subditi ad virtutem. Nam ut plurimum quilibet
est princeps talis est populus. Cum igitur princeps bona
predicatur subditi suscipiunt magis beneficiare. et sic etiam famam
pulchritudinem et fortitudinem competunt principi. non quod in eis sit prope-
ritas. sed quod possunt esse organa ad felicitatem. tunc ergo diligenda
sunt. ut sunt organa ad felicitatem. et ut faciant ad quandam
claustrum felicitatis. propter quod de his quo diligenda sunt hoc
brevis est tractatus. quod de eis multis sunt aqua tractaturi.

Quo in amore et in actu videtur ponenda est felicitas.
Ubi autem felicitates philosophi possunt. una
politicam aliam contemplativam volunt. in felici-
tatem ponendam non esse in vita sine in potentia
anime. quia his non solum bonum. sed etiam mali parti-
cipant. Ubi etiam volunt eam ponendam in hiis. quod
habens habitum et non operans. quasi assimilata dormienti.
quidam autem homines dormiunt non videntur distare feli-
ces a iustis. Et inquit philosophi propter etiam. In actu sine in
operatione anime est ponenda felicitas. non in operatione vite
sed in operatione virtutis. non tamen sed virtute perfectae. felici-
tas ergo ut dicitur primo ethicorum est operatio anime secundum
virtutem perfectam. Unde ut in vita perfecta secundum philosophum in vita
politica sit prudentia. et in vita contemplativa sit perfectio
vita sapientia sine mixtura. secundum ipsum quicunque sit a deo
bene regulae secundum prudentiam est felix politica. qui vero
sit perfectus. secundum est felix contemplativa. de his duabus

Felicitatibus mentior facti de quatuor determinat in po et h²⁰
 ut de felicitate politica de alia vero de contemplativa determinat
 in decimo. **Q**uid autem sit una positio philosophi ad id non est
 presentis speculationis. tamen ut appareat quid debeat Regia
 maiestatem ponere suam felicitatem in actu prudentie. **E**n-
 endum quod dea Regem maxime suam felicitatem ponere in ipso
 deo quod typus via venari possimus. Rex enim est homo
 et est dei minister. et est rector multarum. **I**ngentis autem est homo
 participat multum boni. **E**um igitur bonum totum non sit bonum
 admodum perfectum. quia hoc est bonum secundum se ipsum. Sed bonum
 rationis sit bonum universale et intelligibile. Dea Regia mai-
 estatem in ipso quod est homo et ratione participat ponere suam
 felicitatem in bono maxime universale et maxime intellectu-
 ale. hoc autem est ipse deus qui est bonum maxime universale. quod
 est bonum omnium boni. **I**n eo enim omnis bonitas reperitur
 est etiam bonum maxime universale et maxime a materia separatum.
Ende principem dei felicitatem suam ponere in ipso deo non
 solum quia homo. sed etiam quod proprium nomen est dei minister.
Nam illud quod in aliquid per participationem imperfec-
 te insistentis et organum eius quod in illud essentia et perfectio
 quod in ipso equatorem et potentiam recipiendi. In principali
 et perfecte plene deus. oportet quod quicunque principem suum regit
 sit divinum organum sine sit minister dei. quia si minister
 suam maiestatem et suum principem debet ponere in suo domino. et de
 eam expectare ab ipso. dea Regem qui est dei minister suam
 felicitatem ponere in ipso deo. et suum principem expectare ab
 ipso. **E**rgo hoc debet Regem eo quod est multitudinis rector.
Nam regens multos debet intendere commune bonum in eo
 quod de suam felicitatem ponere quod est maxime universale
 et commune bonum. humani autem est uti dicitur ipse deus.
Rex vero tunc quod est dei minister. tunc etiam quia in ministerio
 et tunc quod intendit bonum commune de suam felicitatem ponere
 in deo cui servit. qui est bonum maxime universale et maxime
 universale et commune. **S**i igitur Rex de suam felicitatem ponere
 in deo. de ipsum huiusmodi felicitatem ponere in actu illius
 virtutis per quam maxime deo coniungitur. huiusmodi autem actus
 est dilectionis sine caritate. Nam amor et dilectio maxime
 vim unitivam et amicitiam habet. **E**nde Dionysius. Eto
 de divinis nominibus ait. **E**t amorem sine ratione sine amicitia
 sine humani sine angelici sine divini unitivam quidam
 divina esse virtutem. **N**on amore ut deus est ponenda felicitas
 sed cum perfectio dilectionis sit exuberans operis. et ex hoc adest

Subde ē dilectum alij si agat que ipse ut dicitur est felix diligendo deum. di se esse gride felix apando que deus uti. Maxime autem deo regit a Regibus et principibus ut per pōdenciam et legem pphij. **Q**uamvis in se et sancte regant. Regibus quoque et principibus pōdenciam est felicitas d actu pōdenciam non pōdenciam. sed ut est imperata a caritate. pphij in ipso actu caritatis per quem et imitatio quingit ipse deo magis est pōdenciam felicitas qm in actu pōdenciam. lūm huiusmodi actu modo quo dictum est aqua felicitas sit pōdenciam. **Quoniam sit premium regis regentis in pōdenciam. sed commissum**

Pris

Maxime autem ē premium Regis magna eius ē felicitatem. si per pōdenciam et legem pphij sibi committit recte regat et quicquid benari possit. Nam merces Regis ut ad pphij spectat ad quicquid compari videtur. s ad deum a quo redditur. ad Regem cui attribuitur ad actu ex quo consingit ad virtutem ex qua efficitur. et ad matiam circa quam versatur. **D**ens enim est remunerator omnino bonorum. et quia non remunerat nisi ex amore. cum semper amor sit ad similes et cōfines. et ē similes et cōfines deo qui a deo remunerari despondit. **Q**uoniam igitur quis magis gerit ymaginem eius. et plus se offert ei. magis meretur ab ipso suscipere. **P**rimo autem status requiritur. ut ipse sit deo cōformior qm eius subdit. vno eo ipso qd Rex studet per legem et pōdenciam sibi Regem regē quō deo totum munus Regis et gubnat Rex maxime cōformior ei. ergo respectu dei a quo premium expectat magis est merces Regis si regim sibi recte regat quia ex hoc ipso deo maxime cōformior. **S**ecundo magis est premium Regis si referat ad ipsam Regem cui huiusmodi premium ē reddendum. Nam omnes actus ex ipso difficultate operis quandam bonitatem assumunt. Potentes ut transgredi. si nō transgredientur laudabiliores sunt. Multi enim nō existentes in statu in quo possent mala facere prescruant se a malo. qd si tamen ad statū dignitate assumerent multas transgressores efficerent pphij ipso cōfines scribit. **P**rimo autem virtutem ostendit. tunc ut apparet qual homo sit cum in pphij existens in quo potest bñ et male facere cogitat quā se hēat. **S**i v. merces Regia comparat ad ipam Regem cui reddenda est quida magnitudine hñe videtur. Reges cū vacantes communi bono si nō transgrediantur cum possunt transgredi. maiore mñ ē vide. **Q**uoniam autem vacantes communi bono. qd si bono communi non vacarent. non oportet eos esse maiore meriti

Ex hoc qd tunc qd pnt quia si no confidat communi
 bono. qms pculo se exponat. dato qd no tunc qd. quia
 indistincte agit sicut mudo no augmetat. **Secundo** magnus
 est mudo ptemperat qdando actum p quem tale mudo h
 esse. **Item** ex hoc actus est minor magnus est con naz
 et contra ordinem rationis. a hoc autem e bonum et mudo
 sus magnus e in natura et ordine rationis. **Quinto**
 actus magnus est secundum naturam et ordinem rationis tam
 magis bonus est et magnus interius valde aut. si natura
 esse videtur. qd pars exponat se pro toto. videmus enim
 qd quia puitate capite puitat. et corpus totus brachiu
 quia e pars corporis. exponit statim se tota pro capite
 et totum corpus percat. **Reges** v. si bene regant qd
 pbi quissim. ex opibus eorum qd sequantur mcedet magna
 quia pro bono gentis et pro bono totali. tota se exponit
Quarto magis est mudo. Regum vacat mudo p qd quis
 metur humilitati mudo. **Pam** mudo virtus regum ad
 regendum seipsum. qm ad regendum familia et ad regendum
 familia. qm ad regendum civitate et Regum. **Magis** igitur
 d. e. mudo Regum ad quem spectat regere non solum se et sua
 familia. sed etiam totum Regnum. **Item** igitur magis ntu
 debet magis mudo. magnus est mudo Regum by regem
Regum sicut **Secundo** magnus est sicut ipse Regum
 si consideratur materia circa quam opant. laudat enim quid
 si dicat personam aqua singulari. **Item** e bonum qd
 sicut dicitur qm aqua bonum sive. ipse materia circa
 qua opantur Reges que est gens et multo indicat eius
 premium esse. **magnum** **Et** sic est sicut p
 parte libri **magis** videtur quod reges et principes sua
Secundo **Item** libri p. parte sicut felicitate ponent
 primo **Item** no omni potencie ame et in qd
 potencie habent esse virtutes.
 2m **Item** distinguuntur virtutes quo se habent in
 intellectu et appetitu.
 3m **Item** sunt virtutes morales. et quo
 earum imus est sumendo.
 4to **Item** bonarum dispositionum quedam sunt virtutes
 quedam sunt supra virtutes. quedam ma
 llantes virtutes et parantes ad virtutes
 5to **Item** virtutum quedam sunt principales
 et cardinales quedam no annexae dena
 6m **Item** uno digne notificari potest qd est priu

- Q**uod decet Reges & principes esse prudentes
 Quot & quod oporteat tunc Reges si de esse prudentes
 Quod Reges & principes pulchros & sapientes prudentes faciant
 Quot sunt modi iustitie et recte que iustitia habet esse
 et quomodo ab alijs virtutibus est distincta
 Quod absque iustitia nequeunt reges subsistere
 Quod maxime decet Reges esse iustos et in suo re
 gno iustitiam observare
 Quod est fortitudo & recta que habet esse et quomodo po
 tissima facere nos metipsos fortes
 Quot sunt species fortitudinis & secundum quod fortiter
 decet Reges & principes esse fortes
 Quod est clementia & recta que habet esse & que sunt
 species eius & quomodo nos ipsos potissima facere clementes
 Quod ex probabilibus est esse intemperatum
 quam timidum & quod maxime decet Reges et prin
 cipes clementes esse nos potissima facere liberales
 Quod est liberalitas & recta que habet esse & quomodo
 Quod Reges & principes quomodo impii esse debent
 et quod maxime detestabile est in eis esse avaros
 & quod potissime decet eos esse liberales
 Quod est magnificentia & recta que habet esse & quomodo
 potissima nos ipsos magnificos facere
 Quod maxime detestabile est Reges & principes par
 viscos & quod decet esse magnificos
 Quod sunt species magnificie & quod pietates
 illas Reges & principes habere debent
 Quod est magnanimitas & recta que habet esse & quomodo
 potissima nos ipsos magnimos facere
 Quod sunt species magnanimitatis & quod decet Reges
 & principes magnimos esse
 Quod decet Reges & principes esse amatores
 bonorum & qualis est vita illa que dicitur
 honoris amatoria quod omnis magnus est humilis
 Quod humilitas dici potest honore amatoria &
 Quod est humilitas & recta que habet esse & quod decet
 Reges & principes esse humiles

Quid est mansuetudo et cetera que huiusmodi sunt et quod dicitur xxvii
de Regibus et principibus esse mansuetos

Quid est amicitia et cetera que huiusmodi sunt et quod dicitur xxviii
de Regibus et principibus esse amicitiales

Quid est veritas et cetera que huiusmodi sunt et quod dicitur xxix
de Regibus et principibus esse veraces

Quid est iocunditas et cetera que huiusmodi sunt et quod dicitur xxx
de Regibus et principibus esse iocundos

Quam maxime de Regibus et principibus omnes virtutes habere quod si una careat illa habent

Quam diuisi gradus bonorum et malorum sunt et in quo huiusmodi Regibus et principibus esse debeat

Quot sunt gradus virtutum et in quibus virtutes habere debeat Regibus et principibus

Quod bonum disponit quodam sunt virtutes quodam amare iustitiam quod disponit ad iustitiam

Quam sit pars liberi primi calidus primus virtutis diuisio potentie anime et in quibus potentie

habent esse virtutes

SEQUAM AUXILIANTE

Pro deo complectimur primam partem huius libri primi in quo agitur de ignavia ostendentes in quo Regibus et principibus sua felicitate ponere debent quia non deus cor hominis tunc ponere in diuina non in tali potentia non in aequis talibus sed omnibus

ut supra plene probatur debent ut tanquam organum ad felicitatem suam aut felicitatem ponere debent in actu prudentie prout talis actus est proprius a caritate nam tunc Regibus huiusmodi felicitatem suo statui debent et ad dignum quod instigante dei dilectione secundum prudentiam regnatum gentem sibi commissam

secundum legem et rationem sanctam et iustitiam regunt **Q**uamquam igitur Regibus felicitas ponenda est in ipso deo et in cognitione et dilectione eius et in studio et in via ad hoc ordinata debeant ut cognoscentes et diligentes deum tanquam veri iusti eius secundum ordinem rationis dirigant populum sibi commissum huiusmodi igitur via patet et ostenditur in quo Regibus debeant ponere suam finem in omni supra preterito

Desat ponere quibus virtutibus Reges polleant deant. Virtutes aut
 sunt quidam ornatu. Et quidam perfectiones anime. Oportet igitur
 prius ostendere quod sunt potentie anime. Et in quibus potentiis
 hinc de virtutibus. Quod autem manifestabitur quod virtutes sunt
 distinguende. Postea vero ostendendum quod sunt in hismodi
 virtutibus. Et que illarum sunt principales et que secundarie. Deinde
 declarabitur singulariter que sit una quocumque illarum virtutum. Et quod deest
 Reges et principes tales virtutes habere. **Potentie** autem anime
 sic distinguere possunt. quia quedam sunt naturales. que cognitivae
 sensitivae. quedam appetitivae. et quedam intellectivae. Naturales
 potentie sunt ille in quibus quicquid in vegetabilibus et plantis
 ut potentia nutritiva augmentativa generativa. et talia que et
 ipsi arboribus competunt. **Potentie** cognitivae sensitivae sunt
 visus gustus et tactus. et talia in quibus quicquid in brutis
 Appetitivae vero distinguuntur. Nam quidam appetitus est in homine
 in quo non communicat cum brutis ut appetitus sequens intellectum
 Quidam vero in quo quicquid cum eis ut appetitus sequens se
 sum. Appetitus autem sequens sensum potest nominari sensua
 litas. sequens intellectum nominatur voluntas. secundum quod modum
 loquendi bruti habent sensualitatem et appetitum sensitivum. sed
 non habent voluntatem. et appetitum intellectum. **Virtutes** ergo
 de quibus loqui intendimus que sunt quidam habitus laudabiles
 vel erant in potentiis naturalibus vel in ipsis sensibilibus. vel in
 appetitu sensitivo vel in appetitu intellectivo vel in ipso intellectu
 Vel in his omnibus vel in aliquibus horum. **An** potentiores autem
 naturales esse non possunt quod tripliciter patet. Primo quod ex
 naturalibus non vituperamus non laudamus. Nullus enim dicitur bonus
 homo ex eo quod habeat bonam digestionem vel augmentacionem
 bonam. **Secundo** in talibus non habent huiusmodi virtutes. quia
 ultra quod rationem ut potest habere. **Thirdo** corpus
 Potentiae autem naturales. si quod huiusmodi sunt rationem non obediunt
 Nam si quis rationem suam velit sine voluntate hominis. non
 pro hoc per se loquendo potentie naturales vivunt in actibus suis
 sed semper secundum modum sibi patet suas actiones efficiunt
Tercio. quia in talibus potentie non sunt habitus et virtutes
 quia habitus sunt ad determinandum potentias ut bene vel male
 agant. vel per habitus vitiosos determinatur potentia ad agendum
 male. per virtuosos ad agendum bene. **Quoniam** igitur natura
 sit determinata ad unum. et potentie naturales sufficienter determinantur
 ad agendum ex natura sua. secundum eas non sunt vitiosae nec virtu
 osae ut hic de via et virtute loquimur. quia in eis huiusmodi
 virtutes esse non possunt. **Hic** autem tripliciter rationibus per quas probatum
 est virtutes non esse in potentiis naturalibus. primum per eas non esse

In cognoscendo substantia siue in potestate. Nam sicut
 non laudamus ne vituperamus a potestate naturalibus. sicut lauda-
 mus ne vituperamus ex sensibus. Nam sicut nullus laudat
 tanquam bonus homo ex eo quod bene digerit et bene crescat. Sic
 non laudat ex eo quod acute videt vel subtiliter audit. nisi forte
 hoc esset patiens vel si quis ex superflua comestione vel ex ma-
 potatione intrinsece obtulima oculorum ne bene videt. vel
 debilitatem stomachi ne bene digerere. interprete ille non
 quia male digerit vel quia non clare videt. quia bene dige-
 rare per se loquendo non est in potestate hominis. sed incepta
 vetur ex nimio potu vel ex superfluo cibo. Nam erat in
 potestate sua ut possit in potu et cibo moderari. Secundo
 sensibus non est pondus utque moralis. quia sicut potestas na-
 turae non obediunt rationi. quia secundum regulam rationis
 nullus magis et minus digerit. sic ut sensus obediunt rationi.
 Non enim est in potestate hominis clare vel minus clare. quare
 si utque moralis est aliquid secundum rationem huiusmodi utque in sensibus
 ponitur non debet. Et ratio in talibus non est moralis utque. quia sicut
 potestas naturales sufficiunt determinari ad actus suos per suam
 naturam per se sensus. Nam sicut ignis finem calafacit quantum
 potest calefacere. propter quod quia determinatur in actum suum. ut la-
 udatur ne vituperatur. utque est in eo mixta moralis. per quod potestas
 digestiva finem digerit quantum potest digere. et oculi finem videt
 quantum potest videre. in eis utque moralis esse non potest. Nam
 per virtutem moralem determinatur potestas ad agendum. hoc autem
 sufficere determinatur ad actum per naturam. Non igitur
 videtur virtute morali. si igitur ut in potestates naturales
 non in sensibus est mixta moralis. cum per potestas naturales
 et sensus non sit nisi mixta et appetitus intellectus et sensus
 oportet in talibus esse virtutes morales.

Capitulum 2^m in quo distinguitur virtutes et quod sit

SENSE. **I**tem in mixtu et appetitu
 non in potestates naturales
 nec in sensibus habent esse virtutes. Restat
 ostendere quod distinguitur virtutes et quod in mixtu
 et appetitu existunt. Distinguentur ergo de vir-
 tutes et de his potestates non virtutes quedam sunt intellectu-
 ales. quedam morales. quedam medie mixtae intellectuales et
 morales. **V**irtutes intellectuales dicuntur ille qui sunt in intellectu
 appetitu. mixtae sunt sicut speculatio. ut naturalis philosophia geometria
 musica et cetera talia. **V**irtutes non sunt morales que sunt
 ille qui sunt in appetitu. sicut appetitus ille sit sicut in mixtu
 intellectus. huiusmodi autem sunt in mixtu. temperantia. fortitudo. mansuetudo.

Notandum tamen de quibus sumus in tractatu Virtutes ad
 medie inter intellectuales & morales sunt virtutes exites in
 intellectu practico ut prudentia & alie virtutes sibi annexe
 Prudentia autem cum comitatore super libro ethicorum
 moralium est inter virtutes morales et intellectuales. computari
 tamen potest cum virtutibus moralibus. nam prudentia non
 inest nisi hominibus bonis sicut ut virtutes morales. primum
 enim homines et si possent esse stultes astuti & vespelles
 prudentes tamen esse non possunt ut suo loco probetur
 Unde est quod dicitur vii ethicorum Quod impossibile est prudentem
 esse non entem bonum. Quia igitur intellectuales & divites
 scientie prout de prudentia & virtutibus moralibus esse tra-
 ctandum. **S**ustinenda cum ut plurimum diximus prout opus
 ut non sciamus sed ut boni sciamus que bonitas est pruden-
 tia & sine virtutibus moralibus nobis inesse non potest. **H**as autem
 virtutes in intellectu et appetitu sic esse configit. Dicitur est
 enim virtutem esse aliquid cum rationem. Quod ergo est ratio-
 nalem potentiam in qua potest esse virtus. **R**ationale
 autem duplex est secundum plures per essentiam & per participationem
 Intellectus autem est rationalis per essentiam appetitus vero per
 participationem. **N**am appetitus licet non sit ipse intellectus vel
 ipse ratio essentialiter. **D**icitur tamen participare ratione quod est
 aptus naturae rationi obedire. **P**otentiae autem naturales et sensus
 ut sunt rationales per essentiam quod non ipse ratio sunt. nec
 ratione participant quod per se & secundum quod humani non obe-
 diunt rationi. **I**gitur in sensibus & potentiis naturalibus
 ut super dicebatur non habent esse virtutis sed solum esse
 habent in intellectu & appetitu. **I**n nobis autem duplex est
 appetitus intellectus & sensus. **N**am sic appetitus
 naturalis sequitur formam naturalem adeptam. sic appetitus
 cognitivus sequitur formam per cognitionem apprehensam. **S**icut
 enim grana ex eo quod habent formam granis sentiuntur
 ea quaedam naturaliter inclinatio. & quidam appetitus naturalis
 ut naturaliter desiderant esse deorsum. sic humana cognitio
 prout habent in se ipsa formam apprehensam sequitur quod
 inclinatio et quidam appetitus scilicet formam illam. **P**ropter quod
 sicut est in nobis duplex cognitio sensitiva & intellectiva sic
 est in nobis duplex appetitus videlicet sensitivus qui per se foras
 apprehendit per sensum & intellectus qui sequitur formam ap-
 prehensam per intellectum. **A**ppetitus autem sensitivus duplex est. **N**am
 cum animalia sunt sine inanimata si natura elementum et ibi
 inanimatis deditur duplex potentia. **Q**ua per quam
 tendunt in propriam quaternam & aliam per quam resistunt

Et agunt in phibentia et in comia. multo magis hanc
duplex potentia natura dedit ipis animalibus que sunt
perfectior illis. **Quidam** uero quod ignis natura est calida et levis. per
leuitatem non tendit ad locum proprium et in quiete sibi cometer
per caliditatem non agit in comia. ne quod ignis per quicquid
comia agens impediret. ne per leuitatem in proprio
loco quiesceret. dedit ei naturam potius calefactuam ut per
eam resisteret et ageret in comia corruptiva. Si igitur ignis
et resque manant natura dedit potentiam duplex. una per
quam adipiscitur propriam quietem. et aliam per quam in phibentia
et comia. multo magis hoc dedit aliis. tribuit quod eis du
plex appetitus sensitiuus. Vnus per quem persequitur propriam quietem
et propriam delectationem ut concupiscibilem. et alium per quem resi
stunt et aggrediuntur phibentia et comia ut irascibilem. ita
quod concupiscibile se in se habet leuitas ut quiescat in leuibas et in
uibas. Irascibile uero se habet quasi caliditas in eis. Nam sic
gramina per grammatem recedunt a loco sursu tanquam a non
conueniente. et tendunt in locum deorsu tanquam ad locum conuenientem
et ordinem. per frigiditatem uero consistunt comix ne corrump
antur a propria natura. et deserant propria loca et propriam quietem.
Sic animalia per concupiscibilem fugiunt mala tristia et pro
securum bona delectabilia. per irascibilem non aggrediuntur quia
que possunt esse ab hominibus delectationibus phibere. ut leo per
concupiscibilem pergit ut prosequatur cibum tanquam ad quid
delectabile. per irascibilem uero aggreditur alio uolentia ipse
phibere in alio adepto. pro quod bene dictum est. quod concupiscibile
respicit bonum et malum secundum se. Irascibile respicit
inquinum habentem rationem diffidit et adiu. Nam tu bonum
secundum se dicitur quod prosequitur. malum non quod fugit.
Concupiscibile que secundum se tendit in quietem et in bona
delectabilia. et fugit mala tristia. pro obiecto in bona et
mala propria secundum se conuicta. Irascibile uero secundum
quod aggreditur et resistit phibentibus et uocantibus. et
tendit in bona et mala sensibilia. non secundum se reserata
sed ut habent rationem ordinem et diffidit. Nam arduitas et dif
ficultas potissime sunt repugnancia et phibentia ne possit
perire bonum et mutare malum. Imperfite ergo et cunctis natura
si dedit animalibus concupiscibilem per quam mutaret mala et pro
sequeretur bona. insuper dedit eis irascibilem per quam aggredi
rentur impedientia delectationis illius. ut et alia in modo
sibi gentem plene possint delectari per concupiscibilem
dedit eis irascibilem per quam resistat et aggrediatur impe
dientia delectationis illius. **Duplex** est et appetitus sensitiuus

rascibilis et concupiscibilis. Appetitus autem intellectus qui dicitur
 voluntas remanet indubius. Nam ad intellectus universalis
 non respiciat sui obiectum quod sensus. appetitus intellectus
 qui sequitur intellectus universalis non fertur in bonum quod
 appetitus secundum sensum. Et quia quanto aliquid sub uni
 versali non accipit. tanto unum et idem corpus ad plura
 se extendit. hoc appetitus spiritus sit ad alius secundum
 quem persequimur delectabilia in sensu. Et aggredimur tribu
 lia. appetitus tamen intellectus unum et idem corpus fertur in
 omne bonum intelligibile non ergo est alius appetitus intellectus secundum
 quem persequimur bona delectabilia per intellectus. Et aggredimur
 bona ardua. sicut est ad appetitus spiritus in quem persequimur
 bona delectabilia sensibilia. Et aggredimur tribu
 lia. Quare si of
 moralis vita vel est in intellectu vel appetitu. Et appetitus ad
 est intellectus vel voluntas. Alius sensus. et hic duplex
 transibit. scilicet et concupiscibilis. Oportet omnes virtutes morales
 vel esse in intellectu vel in voluntate. vel in rascibili vel in
 concupiscibili. accipere virtutem moralem. large putat ipsa pru
 dentia dicitur quoddam virtus moralis. dicitur possimus quod secundum
 has quatuor potestas anime in quibus hic esse virtus. sumpte
 sunt in virtutes cardinales. scilicet prudentia iustitia fortitudo
 et temperantia. Nam prudentia est in intellectu iustitia in vo
 luntate fortitudo in rascibili. temperantia in concupiscibili
 Et quatuor sunt virtutes morales et quod casus noster est summus

Philosophus circa finem secundum ethicorum
 prout prudentia et iustitia emittunt decem virtutes
 morales videlicet fortitudinem. temperantiam. honorem ama
 tiam magnanimitatem largitatem magnificenciam man
 suetudinem veritatem affabilitatem. Et entropologia quoniam bene
 veritatem vel pietatem appellat possimus. Igitur totum
 putata iustitia et prudentia duodecim sunt virtutes mora
 les. de quibus omnibus quod sunt et quod deus eas reges habet
 et quas partes hinc vel virtutes annexas. singulariter est
 dicendum. Annexas autem casus sic potest accipi. Nam ad
 subiugum virtus sit vel intellectus vel voluntas. vel appetitus
 sensus. Omnis virtus moralis vel est in intellectu vel pruden
 tia. vel in voluntate ut iustitia. vel in appetitu sensi
 tivo ut ille decem virtutes morales quas emittimus quas
 tangit per circa in ethicorum. Quod autem ad accipi
 sit hec virtutes. Nam virtutes sunt medietates quedam
 et non habent fieri nisi circa ea que sunt in potentia
 circa in quibus deus nos ponit medietatem vel equitatem

Sine rectitudine. Inmodi autem tam sunt va rationes passi-
 ones & operationes exteriores. per virtutes enim dicitur habere rationes
 rectas modatas passiones. et operationes exteriores equatas
 & mesuratas. **S**equitur igitur quod habemus rationes rectas sunt
 prudentia prout non habemus exteriores operationes et mesuratas
 et equatas habere esse iusticia. sed prout sunt in nobis pas-
 siones modate accipiuntur ille decem virtutes morales de quibus
 in prima huius capituli fecimus mentionem. Iusticia igitur
 que est voluntate sic dicitur ab illis decem virtutibus quod sunt
 in appetitu sensu. **U**traque enim virtus modatur & equatur
 operationes exteriores & passiones. prout in appetitu aliter
 et aliter. Nam ille decem virtutes prout & primo moderantur
 & rectificantur passiones. Si autem rectificantur operationes
 hoc est ex consequenti inquantum modatur passionibus moderate
 firmum in operationes exteriores. Iusticia autem equatur per
 prout equatur & moderatur prout res non prout operationes. **Q**uod
 res operatur enim quod in se tribuat quod decet. vel quod ei debet
 vel quod suum est. Si autem modatur & rectificantur passiones
 & motus exites in appetitu hoc est ex consequenti inquantum
 modatur & equatur rebus & operationibus exterioribus passiones in
 nobis rectificantur & modantur. **T**ercio autem hec eadem divi-
 sio sic sumi potest. Nam omnis virtus moralis tendit in bonum
 rationis. tendit autem in bonum rationis potest esse tripliciter.
 Vel quia huiusmodi bonum perficitur. vel quia ipsum efficitur
 vel quia ipsum custodit et conservat. **P**rudencia autem
 intendit in bonum rationis. quia ipsam rationem perficit. Est
 enim prudentia in ipso intellectu. tamquam perfectio in ipso
 perfectibili. Iusticia vero tendit in bonum rationis. quia huiusmodi
 bonum efficit. Nam iusticia in operationibus exterioribus et in
 ipso rebus efficit id bonum et illam equalitatem. quam
 ratio dicat. Ille autem virtutes morales ut omnes prout
 tendunt in bonum rationis. quia illud custodiunt et con-
 servant. Nam huiusmodi virtutes moderantur passiones agunt
 ne per eas homo abducatur. & recedat a bono rationis.
 prout huiusmodi bonum dicuntur custodire & conservare. **Q**uamvis
 igitur quod virtus moralis vel rectificantur rationes. et est in
 ratione. & est virtus perfectiva et sic est prudentia. vel est
 in voluntate et adequat rationes exteriores et est bonum rationis
 efficiens et est iusticia. vel est in appetitu sensu et modatur
 passiones. et est bonum rationis custodia et conservatio. et
 sunt decem virtutes morales superius enumeratae. **Q**uamvis
 virtus & sufficiat sic potest accipi. dicendum est. si virtutes istae
 esse circa passiones quas prout habent moderare et equare.

Sicut igitur ex alijs & alijs obiectis surgunt ad & de passiones
accipi potuerunt alie & alie naves prout in illis passionibus secundum
ordinem rationis & aliud medium reperit. ut go licet typo & super
ficia p[ro]fusio. **Quam** q[ui]a passiones ut surgunt go bono vel q[ui]
malo. Si ex malo vel ex futuro vel ex p[re]sente. Si ex futuro sic sunt
in nobis passiones timor & audacia. timor tunc ab eo & fugiendum
Audacia cum illud aggredimur. Inter has autem duas passiones
sumuntur una ut mea sit fortitudo. erit go fortitudo que est me
dictas timor & audacia in irascibili. quia timor & audacia
in irascibili habent esse. Si vero huiusmodi passiones oriuntur
ex malo p[re]sente quod est nobis iam illatum. vel insurgimus ad
punitionem. & tunc est ira que p[ro]p[ri]e p[er]uicacia vel p[ro]p[ri]e malum
illatum appetit penam in vindicta. Si autem ab hac punitione
ut vindicta deficiamus. sit est mititas. Medium autem horum
est utraque que dicitur mansuetudo. Mansuetudo tamen non p[ro]p[ri]e nominatur
virtutem media inter mititatem & iram. p[ri]mo magis nominatur
ipsam passionem que est mititas. ac tamen ut & q[ui]to. **Ath** &
q[ui]a non habemus p[ro]p[ri]e nomen respectu virtutis nominatur nomine
p[ro]p[ri]e deficientis. et dicitur mansuetudo. **Erit** autem mansuetudo
in irascibili. quia cum ea sunt mititas et ira. circa q[ui]
virtus huiusmodi videtur consistere. **Que** igitur virtutes exister
in irascibili sumuntur circa passiones que oriuntur ex malo.
ut fortitudo est circa passiones ortas ex malo futuro. **Alia**
suetudo autem circa ortas ex malo p[re]sente. Si autem sumantur
virtutes circa passiones que oriuntur ex bono. tunc distingui
est de bono. quia quidam est bonum hominis in se. quoddam est
vis bonum eius ut habet ordinem ad alios. **Bonum** hominis in
se ipso est. q[ui]a quidam est delectabile ut abi & potu. quidam est bonum
utile ut pecunia. quidam honestum ut honor. **Honestum** enim
ab ipso honore sumit originem. **Est** enim honestum quasi
honoris status circa passiones ortas ex bono delectabile non
sumit nisi una inter ut tranquillitas que est in concupiscibili
circa passiones ortas ex bono utili sumuntur. **Due** virtutes
nam huiusmodi vel est mediocre et commode. et est libera
litas que est circa mediocres sumptus. vel est id bonum
ordinem. et est magnificentia que est circa magnos sumptus.
Item est enim magnificentia q[ui]a magis faciens. erit libera
litas in concupiscibili. **Magnificentia** vero. modo arduitate
erit in irascibili. siue id bonum sit honestum siue honoris
tunc honor ille vel est mediocre. & tunc est quedam utraque
que communem nomen dici potest honoris amantia siue honoris
amor. **Item** autem honor ille sit magnus sic est magnitudo
gratitudo q[ui]a circa magnos honores est. **Est** autem horum data

Non gaupisali. Magnitudo non in vasali. **De** quo patet
quia bona delectabilia non sunt prout hunc rationem ordinem sunt
utilia et honesta. haec tam ex bonis utilibus quam ex honestis
simulque due virtutes. quarum una est in concupisibili ad in
vasabili. Et bonis in delectabilibus non sunt nisi una virtus
que est in concupisibili. scilicet temperantia. Si vero huiusmodi virtutes simul
circa passionem que oritur ex bonis ut quicquid ad alios
sit ut scilicet ethice simulque tres virtutes. Nam ad quicquid
alios in verbis et operibus. opera autem et verba ut quicquid ad
alios definiunt nobis ad veritatem. veritatem et iudicium. **Est** ergo ipse
virtus scilicet veritas. affabilitas. et antipologia. que per dia
bona vero. **Est** autem veritas ut hunc de ea loquimur et ut est
virtus non speculativa. sed simul hunc veritas prout aquies non
est ipotiva nec iactator. sed est aperta et veris et factis ostendit
se talem qualem est. **Affabilitas** vero est quando quis bene se habet
circa omnesque nite. ut qui non est adulator nec est dissolutus
sed affabilis et civilis. **Antipologia** vero sine bona vero est
quando aquies bene se habet in ludis. ut non sit hystrio qui
de omnibus velit ludere. nec sit aggressor. qui de nullo velit lu
dere. sed ut entropologia bene se vitens ut se habeat circa
ludos prout expedit. **Omnes** autem hee tres virtutes. quia
non sunt circa aliquem ordinem sunt in concupisibili. per quod ad
quatuor potencie anime sunt susceptibles virtutum de quibus loquor.
nam duodecim sunt huiusmodi virtutes. quia una est in intellectu
et una in voluntate quatuor in vasabili. et sex in concupisibili.
In intellectu est prudentia. In voluntate iustitia. in rea
bili est fortitudo mansuetudo. magnitudo et magnificentia
que per accipiuntur. quia fortitudo et mansuetudo sunt circa
passiones ortas ex malis primis. Magnificencia vero et
magnitudo sunt circa bona advena aliter et aliter. quia
magnificencia est circa magis bona utilia ut circa magnos
sumptus magnitudo vero circa magis bona honesta ut circa
magnos honores. In concupisibili autem sunt vii virtutes
videlicet temperantia. liberalitas. honoris amantia. veritas. affa
bilitas. et entropologia. que per accipiuntur. quia tres habent
ut temperantia liberalitas est honoris amantia simulque secundum
bona hominis in se. alie vero tres secundum bona hominis in
ordine ad aliud. **Secundum** ergo utque bona sunt tres vir
tutes. Nam bona hominis in se tria sunt. Nam quedam sunt
delectabilia circa que est liberalitas. quedam honesta circa
que est honoris amantia. quedam utilia circa que est temperantia
Et bona in ordine ad aliud tria possunt considerari
vel ut definiunt nobis ad manifestandum. et sic est veritas.

Veritas

affabilitas

Entropologia

Vel ad vitam efficit affabilitas. Vel ad modum et sic est cupiditas. Ostensum est ergo quot sunt huiusmodi virtutes et quo distinguuntur. *Quaedam bonae virtutes quaedam sunt virtutes quaedam supra virtutes quaedam amplexantes virtutes et praeparantes ad virtutem*

m

QUOD STILIXIUS in precedenti capitulo dixerat virtutes quatuor una est in multis virtutibus praedicta. Una in voluntate ut iustitia. Quatuor in rebus ut fortitudo. mansuetudo. magnitas. et magnificencia. et sex in concupiscentiis ut temperantia et avaritia quas supra enumeramus. Ne ergo aliquis crederet non esse aliquas alias bonas dispositiones praeter virtutes enumeratas. decernimus ostendere quod loquendo de bonis dispositionibus de quibus locutus sum philosophus. quia de aliis ad primum non intendimus. tantum consuevit. *Quaedam sunt virtutes quaedam amplexantes virtutes quaedam praeparantes ad virtutes quaedam supra virtutes*. Large enim accipiendo virtutes omnes huiusmodi bonae dispositiones virtutes appellari possunt. Nichilominus tamen quaedam bonae dispositiones amplexantur virtuti ut bene consilium. et bene iudicium de consilio amplexantur praedictae. qui ergo est bene dispositus ad hoc aptus est ut sit prudens. Quaedam vero bonae dispositiones non sunt completae virtutes sed sunt dispositiones ad virtutem ut perseverantia et continentia. quae ut de eis loquitur philosophus non sunt completae virtutes sed dispositae ad virtutem. Nam ille perseverans dicitur qui non cadit ex ea si temptetur. hoc autem cadit et non virtuosus huiusmodi aliquis qui non passionati non resistit. *Continentes autem dicitur qui passionibus et habet passionibus fortes tamen continent se et non creditur passioni sed rationi*. Non ergo continentis est complete virtuosus quia propter passionibus fortes licet bene agat non tamen est ei delectabile bene agere. *Continentia ergo et perseverantia sunt accepta quantum sit quaedam bona dispositio non tamen virtus sed dispositio ad virtutem*. Sunt etiam quaedam bonae dispositiones quae sunt supra virtutem. cuiusmodi est virtus divina sive virtus heroica et superhumana de qua determinatur *vixit etiam*. Nam sicut aliqui homines sunt quasi bestiae et sunt mali ultra modum hominum. sic aliqui sunt quasi divini et sunt boni supra modum humanum. propter quod superhumanos dici possunt. huiusmodi autem virtutem divinam quae est quodammodo super virtutes maxime habere debent. Reges et principes qui ut dictum est semper esse debent. *Quarto* quaedam bonae dispositiones sunt ipsae virtutes cuiusmodi sunt iustitia prudentia et avaritia de quibus in precedenti capitulo fecimus mentionem. de omnibus ergo his quatuor suo loco dicemus. determinabimus enim de virtutibus ostendentes quo Reges

et principes decem huius virtutes. determinabimus quod de animi
cultantibus virtutibus et de dispositionibus ad virtutem. et de his
que fiunt supra virtutem ostendentes quod Reges et principes
per se talibus esse ornatos. sed primo de ipsis virtutibus
est dicendum. *Quidam quidam sunt principales et*

HUMERABILIS super duodecim vir-
tutes. sed non omnes ille xv sunt qual-
perfectionis ne sunt quod principales consuet-
erunt apud sanctos et etiam apud philosophos di-
tingui inter virtutes. quia quedam sunt
cardinales et principales quedam vero annexae. Cardina-
les autem sunt quatuor videlicet iustitia. prudentia. fortitudo.
temperantia. Annexae autem et non principales sunt vnde alie
de quibus supra forma mentio est. *Has autem in virtutes esse*
cardinales et principales triphala via venari possumus
Prima via sumitur ex parte materie circa quam versantur
Secunda ex parte subiecti in quo existunt. *Tercia* ex parte
ordinis que ad virtutes referuntur. *Prima* via sic patet.
Nam omnis virtus. vel est circa rationes. vel circa passiones
aut circa operationes. Cum. ut attingat rationem recte et
non recte. oportet dare virtutem aliquam que sit ratio ratio
per quam de ipsis agibilibus rectas rationes faciat. *Primum* in
quo attingit operari recte et non recte. sicut est dare virtutem per quam
distinguit in operando ipsa agibilia. *Primum* quod attingit nos
passionari recte et non recte. et dare virtutem aliquam per quam
modificemur in ipsis passionibus. Cum ergo passiones impel-
lant nos ad malum ut passiones concupiscentes. quod prom-
issum ad agendum id. quedam vero retinent nos a bono ut pas-
siones irascibiles. Circa passiones ergo dantur virtutes aliquas
ne passiones nos impellant ad illud quod ratio vetat. et
et dare virtutem aliam ne passiones nos retineant ab
eo quod ratio dicitur. *Primum* in multis non rectificat rationes.
vel equat operationes. vel modificat passiones que
nos impellant ad illud quod ratio vetat. vel modificat
cas ne nos retrahant ab eo quod ratio dicitur. *Primum* quia
prudentia principaliter rectificat rationes. iustitia principaliter equat
operationes. temperantia principaliter modificat passiones. ne nos
impellant ad id quod ratio vetat. fortitudo principaliter modificat ab
ne nos retineant ab eo quod ratio dicitur. *Primum* in ma-
terie circa quam versantur huiusmodi virtutes. dicuntur hec quod
tuos cardinales et principales. quia sunt circa materiam illam
circa quam principaliter versatur humana vita. *Secunda* via ad

investigandi has virtutes esse cardinales & principales sumi
 pot ex parte subiecti in quo existit dictu e. n. sup. virtutes
 de quibz loquimur ea in quatuor potestates auct. va. in intellectu
 in voluntate in rascili in concupiscibili. **Primo** in in
 pntio principalior virtus sit prudentia in voluntate lo
 quendo de virtutibz acquisitis prima sit iustia in rascili
 vero principalior sit fortitudo in concupiscibili temperantia
 Ideo hec quatuor virtutes. s. prudentia iustia temperantia fortitudo
 principales & cardinales dicuntur. **Tercia** via sumit ex pte
 conditionis que ad quamlibet virtutem requiritur. Nam op
 actus si virtuosus esse debet oportet qd fiat prudenter iuste fortiter
 & temperate. Ideo hec quatuor virtutes principales & cardinales
 sumptur & dicuntur. In alijs qd virtutibz moralibz pot
 esse aliqua principalitas sicut magnanimitas principaliter
 quandam in super virtutes dicitur quia s. p. iusto. **Alia**
 magnanimitas videtur esse ornata quidam omnino dicitur virtutem
 Sic etia & magnificentia principaliter quida in ppriam ma
 gnitudinem sumptum circa qua videtur. hinc qd alie vir
 tutes principaliter quandam. sed hec quatuor sunt principales
 et cardinales esse dicuntur quod quod sit in pntio de eis sumptur
 plenius ostendetur. Si qd hec quatuor sunt principales & cardinales re
 spectu animi. **Primo** de his quatuor est dicendum. **Primo** qd pru
 dentia e principalior omnibz alijs cum sit directiva omni aliam
 & iustia e principalior qm fortitudo & temperantia cum iustia sit circa co
 munitates rerum & ita distribuit bonum erga que pnt
 versatur vita mea. & quia fortitudo est principalior qm temperantia
 cum fortitudo magis ordinetur ad bonum gentis & ad bonum que
 qm ipsa temperantia. Ideo erit hic dicitur quia pnt dicemus
 quid est prudentia & qd dicitur Reges & principes esse pru
 dentes. **Secundo** determinabimus de ipsa iustia ostendentes qd deq
 Reges & principes esse iustos. **Demde** determinabo de forti
 tudine & temperantia declarantes qd comites Reges & prin
 ces esse fortes & temperatos. **Consequenter** vero tractabimus
 de magnanimitate & magnificentia & alijs virtutibz manifestantes
 quod deq Reges & principes tibi virtutibus esse perfectos.

Quo dimilitate notificari potest quid est prudentia

Prudencia autem de qua primo tractare
 intendimus ad diversa comparari in et prout ad di
 versa comparatur alia & alia notificatio sumptur
 Quia enim ad pntis spectat prudentia ad quos
 comparare possimus va ad virtutes morales quare est
 directiva ad virtutes intellectuales rerum quarum e preceptiva

Ad maiorem itaque quam usum ad scientiam et ad artem a quibus diffiniri
 ut in prudentia virtutis moralis directiva. nam virtutes morales de
 se inclinant in finem sibi convenientem ut temperantia inclinat
 in sobrietatem et in detestacionem venerecorum. sed non sufficit medi
 uari in finem debitum temperantiae vel in finem aliarum virtutum
 moralium nisi stamus quo possimus consequi tale finem
 quod sit per prudentiam. per virtutes ergo morales possumus nobis
 debitos fines. **Sed** per prudentiam dirigimur in fines illos
 accipit autem prudentia fines a virtutibus moralibus et per
 ea que sunt ad finem recte dirigit in fines illos. quare
 prudentia ut comparatur ad virtutes morales sic diffinitur per
 quod est perfectio intellectus scilicet quod est bona qualitas intellectus
 directiva in finem virtutis moralis. **Secundo** per comparari
 prudentia ad virtutes intellectuales respondet quod quatuor est
 preceptiva. prout enim ad philosophum Aristoteli si ita agibilia
 bene procedere volumus tria habere debemus. **Primo** debemus
 diligere vias invenire. **Secundo** de inventis deinde iudicare.
Tercio debemus precipere ut fiant opera secundum inventa et iudi
 cata. ut si vellemus in opera bellica castrum aliquod capere
 primo invenire essent nos et excoquendi essent nos per
 quos modos illud castrum capi possit. **Secundo** iudicandum
 esset de viis invenitis utrum bene essent ad propositum quod secundum
Tercio precipiendum esset ut fiant opera secundum inventa et iudicata
 in intellectu ergo modo dantur esse tres virtutes. Una per quam
 bene invenimus vel ut bene consiliemur quod per in vi ethi
 appellatur ebulliam. et bene consiliatitia. Aliam vero per quam
 bene iudicamus de inventis quod per appellatur finesim. et
 bene iudicativa. **Tercia** per quam precipiamus ut fiant opera
 secundum inventa et iudicata. et hanc dicimus esse prudentiam.
 prudentia igitur reus mixtue et iudicative dicitur esse precep
 tiva. quia quod ille invenit et iudicat ista precipit ut
 fiat. prudentia igitur immediata dirigit in opera fienda. eo
 quod precipiat illa fieri quam faciat ita inventiva et iudicativa.
 Cum ergo in moralibus actibus et opera iudicatur esse potentia.
 prudentia quod immediata se habet ad ea est potentior virtute mix
 tiva et iudicativa. **Prudentia** igitur respondet virtuti mixtue
 et iudicative que sunt virtutes intellectuales sic diffinitur
 potest. quod est preceptiva iudicatorum et inventorum. **Un**
 vi ethi. dicitur. **Et** sicut ebullie est invenire. et finesim
 et iudicare. sic prudentie est precipere. **Tercio** prudentia
 per comparari ad maiorem itaque quam versatur. Cum in prudentia
 sit ita agibilia. et agibilia sunt singula. quod prudentia esse
 ita particularia applicando plures regulas et plura negotia

prudentia
diffinitur

• *Min.*

Quid dicitur latere et principes esse prudentes
QUID QUID EST PRUDENTIA ET
ostensio quod per prudentiam velle dignum et bonum finem
in quem inclinat virtutes morales. **Restat ostendere quod dicitur Reges et principes esse prudentes**
Sunt autem inquit speciatim ad presens in qua maxime Rex
attendere debet. **Primo** in speciatim ad ipsum finem intendere
ut sit Rex secundum rei veritatem et non nomen tantum. **Secundo**
studere deus ne finis perit in tyrannide contra. **Tercio** tantum
studere deus ut non dominetur. **Quarto** quod maxime investigare possit
quod dicitur Regem esse prudentem. **Primo** quia sine prudentia non
est Rex secundum rei veritatem sed nomen tantum. **Secundo** quia sine ea
defacili vertitur in tyrannum. **Tercio** quia sine ipsa non

Potest nātur domari. **U**nica nā sic p^r Nam Rex
 est nōmē officij et dignitatis. Est enim Rex officium ut sua
 gentem regat et dirigat in debitum finem q^{uod} ipm Rex nō
 ostendit. **N**omen enim Regis sumit^{ur} est a regēdo. Rex
 autem alios et dirigere ipse in finem debitum sit per pru-
 dentia. **V**idetur in **Ar**istotele. **I**llos estimat esse prudentes q^{ui}
 sibi et alijs possunt bona speculati et promovere. **P**rudencia
 go est quidā dāctō. quo bonū et debitū finis conspici-
 tur. go hic oīe caret nō sufficienter unde pot^{est} ipm bonū
 nec ipm debitum finem in quem ē ipse dirigendū. **S**icut
 go sagittator nō poss^{et} sagittā sufficienter in signū dirigē-
 tis ipm signū indicet. **S**ic ne Rex potest ipm Regē
 et ipm in debitū finem dirigē. nisi ipm finem per
 prudentia speculetur si igitur sine prudentia nullū potest
 sufficiat gentem regere et q^{ui}q^{ue} dirigere in finē debitū. sine ea nō
 erit Rex in rei utilitatem et ut dicitur. licet forte sit rex app-
 ellatō et nōmē videtur enim q^{uod} nū sine prudentia potest
 in dignitate Regia sit. denariq^{ue} enim nō plurimū posuit^{ur}
 in compoto mīator^{um} heritator^{um} enim ad vōcādo comp-
 utant. agūdo vīd^{etur} denariū enim nō plurimū ponit^{ur}
 loco mille librarū. **S**ic go nō v^{er} bonū ipm valorem
 mag^{is} p^{ro} denariū ille mag^{is} est signū valoris q^{uam} valeat.
Sic nū si prudentia caret et Regia dignitate fungat^{ur} cum
 ipse parū valoris sit ē loco mag^{is} p^{ro} mag^{is} ē go signū
 Regis q^{uam} sit Rex nō go sit Rex nō solū nōmē si ve dicit^{ur}
 ipm hic prudentia. **S**ecūdo h^{oc} d^{icitur} enim ne deficiat in tūa
 videtur comitari. dictū est enim q^{uod} per prudentia dirigim^{ur}
 in bonū in quod inclinat virtutes morales. Est. n^{on} prudent^{ia}
 unde bona sibi et alijs et dirigē se et alios in optimū finē.
Si go agnū prudentia caret per q^{uam} dignū in optima
 bona secundū rei utilitatem deficiat efficit^{ur} tirannia. q^{uod}
 dicitur et bona oīa que sunt bona optima. si appa-
 rentia credat^{ur} et optima sunt impudentes imo q^{uod} nō cognos-
 cunt missilia bona cūspiciunt sunt dūcti et bona. **A**risto
 Rex prudentia carens q^{uod} nō cognosceret ne putaret nū sen-
 sibilis bona. dimiss^{is} efficit^{ur} go dep^{re}ator p^{ro} domini
 tyrannice. **N**on imabit^{ur} qualicūq^{ue} poss^{et} pecuniam
 extorquē. **T**ertio dicit^{ur} Rex hic prudentia q^{uod} sine ea
 nō p^{oss}it nā domari. **N**am ut dicit^{ur} in p^{ri}mo p^{ro}hibitor^{um}
 et hoc ē agnū nā finis quia deficiat nū et nescit se
 ipm Regere. **E**t hoc autem nā domari ē quia mag^{is} in
 h^{ab}itu et prudentia et nescit se et ad in debitum finem dirigē
 hanc enim utilitatem nō solū approbant^{ur} p^{ro}pheta dicta

prudentia

Sed etiam confirmat singula regimina naturalia. Videmus enim naturam dominari homines bestias. viros feminae. senes pueros homines. et naturaliter dominari bestias. quia hominum genus ingratum prudentiae. bestiae vero prudentiae et arte patrum participant. sic etiam viri dominantur feminis. quia ut dicitur in primo politico. femina in consilio invalidum. committit. et femina deficiat a viri prudentia. quod si operari. multas aquas prudentes viri habent ut viri et in paucioribus. ut plurimum ergo femina non naturaliter debet esse subiecta. eo quod naturaliter deficiat a viri prudentia. hoc etiam non invenitur deus naturaliter antiquioribus esse subiectos. quia in operari agribus non sic abundat prudentia sicut illi obnoxii. hoc naturaliter servit et illud naturaliter dominatur semper principatus pollicetur principum. denique a quo deficiat qui naturaliter servit existit. ut videtur per naturam dominum. quod quod possit prudentia et intellectus et. **Amor et que oporteat habere regem si debet esse prudens**

viii

QUOD si in magis profecto huiusmodi aliquid totum. nisi habeant omnes partes eius si deat esse aliquis perfecte prudens. Opte ipsum habere omnia quae concurrunt ad prudentiam et omnes partes omnes. concurrunt autem assignari octo partes prudentiae videlicet prudentia. multa. ratio. solertia. doctus. expugnatio et cautio. quae si Rex a principe deat esse prudens. et ipse esse mentem. prouidum. intelligentem. rationabilem. solertem. doctum. expugnatum. et cautum. Hec autem octo quae dicuntur esse partes prudentiae sic accipi possunt. Nam ut ex his. et hoc aliquis dicit esse prudens quia est sufficiens dirigere se. et deus in aliquo bono. sine in aliquo bono. finis. Quamvis est igitur hoc consilium. dare ut bona ad que digne non per quem digne propter digne gentem et gentem quod digne. Ratio bonorum ad que digne et Regem esse mentem et prouidum propter modum. secundum quem digne digne ipsum esse indigentem et rationalem. Ratio huius propter que est alios digne. Opte quod sit solus et doctus. Ratio igitur gentem quod digne. conuenit quod sit expugnatus et cautus. Si enim rex gentem aqua deat ad bona dirigere. et quod habeat mentem prouidum et prudentiam futuram. et enim huius prouidum non ad quod possit prouidum immutari. quia nulli agenti est hoc possibile. si deus Regem huius prouidum mentem ut possit ex prouidum cognoscere quid habeat euenire in futurum. Nam ut patet. hoc est. et in quibuslibet agribus et plurimum sunt similia prouidum. Secundo deus ipsam huius prudentiam futuram. et homines prudentes futuras excogitant vias per quas facit illa ad ipsam valeant.

Ergo non bonorum ad que Rex sua gentem digne debet appetere ut habeat yndeciam fuit ut fanchia illa fuit deo adipiscere possit. Et sic habeat modum preterit ut ex illis preterit sciat quod agere deat in finem. Ratione non modo per que digne debet quod habeat iustitiam et rationem sine or quod sit intelligens et rationabilis. **M**odus enim quo Rex sua gentem digne oportet quod sit humanus quia Rex ipse homo est. Homo autem iustitiam rationando et distinguendo. accipit enim aliqua prima et aquas premissas ex quibus intentas elicit conclusiones. Et hoc tam in speculabilibus quam in agibilibus. Nam sicut finit rationes ut demostretur quid sit verum cognoscendo. sic finit rationes ut persuadeatur quod sit bonum prosequendo. Ratione ergo humani cognoscendo qui est hominibus inditus volens alios digne oportet quod sit intelligens cognoscendo prima et premissas. Et sit rationalis rationando. Et eligendo ex illis premissis conclusiones intentas. vel oportet quod sit intelligens sciendo leges et consuetudines bonas et alia que possunt esse principia et regule agendorum. oportet autem quod sit rationalis speculando ex illis regulis quid agere congruit. **S**icut ergo ratione bonorum ad que digne debet. Oportet Regem esse memorem et providum per rationem modo per quem digne debet quod ipse intelligens et rationabilis. **E**t non propter personam que est alios digne debet. oportet quod sit solus et doctus. **N**am qui in tanto culmine est positus ut tanta gentem digne debet. oportet quod sit industrius et solus. ut sciat ex se invemere bonum quod sibi commissum. Unde quod nulla homo sufficit ad cogitandum omnia que possunt esse in via totius Regni cum hoc quod excedit Regem esse solentem ex se bonum que sunt Regni mala ex cogitando. or ipsum esse doctum aliorum consiliis acquiescendo. **N**on enim solummodo dicit de Rege quod dicit de magistro. **P**ropter hoc quod non deest ipsum fugere comonitum. **N**on enim deest Regem in omnibus sequi caput suum ut in via sole ree preceptum. sed or ipsum esse doctum ut sit humilis ad capiendum doctrinam aliorum ad acquiescendo doctus vel consiliis. **B**aronum seniorum sapientium et diligendum Regum. pro quo quod ratione persone propter que est alios digne debet. or Regem esse solentem et doctum. **E**t non quod quid digne debet ipsum esse expertum et cautum. **E**xigentia enim est rex primum putat igitur sit ad et ad prima. et putat ad negotia et alia et

et non quod rex
regat ipsum

Aliā gētem sūt aā & aā exēda. **A**porz i' p'nape respētū
gētū p'et ēē apud cognōdō q'dōs p'nas gētū sibi g'misse. ut
possit eam meli' i' debitū suū dīgē. **P**olimo o'z ipm ēē cautū.
nā sūt in p'p'ulabilibz falsa aqū m'it' v'is. p'p' q' credū
vā que non sūt vā s' apparent vera. Sic in agibilibz
mala m'it' admissentur bonis. p'p' q' creduntur
bona que non sūt bona sed apparent. **E**o Regem ēē
cautū respēdo apparent' bō. & eligēdo sūm' bō ad que
debet dirigere gentem sibi commissam.

**Quomodo rex
et principes videntur metus facere principibus**

HEMIA INSEDEDO ET QUIESCEDO

Hic prudens ut ut p'nas septimo phicorum
Reges ergo & principes si desiderant ēē prudentes
non debent vanitat' intendē. sed aoz p'artē
vne sue debent expēdē in cogitādo que pūt ēē igno pro
fina. q' nō sūt intelligendū est ut illas i'ncas corporales
h're deūt. sed deūt eis adeo modatē nā ut nō i'p'edat in
ignūc' igni. s'p'p' o'z potūt p'dētes face' ut nā. Regm
regat' ex cogitādo p'd t'p'a v'acta. sub quibz t'p'ibz ignū meli'z
regat'. p'p' q' h'ebit p'itōz meli'oz n'co. ex quibz s'ic potit
q' agidū sūt i' fūm' nā q' d'ebz ignū sūm' cōformāde regm
retroacto sub quo ignūc' meli'z & tuā regat'. **N**az sicut
in p'p'endo cogitādo q' aīq' p'n' q'sp'serunt finā sapiēcores
i' p'p'ulabilibz. sic Reges & principes acta sūoz p'decessōz
cogitādo sūnt mag' p'dentes in agibilibz. **S**ecūdo debent
diligenter intuei futura q' pūt ēē profina igno. & mala
q' pūt ēē notua. **N**ā ex h'c h'ebunt p'vidēciā futūz ut pos.
sūt mala expēdiq' intae & bona faciā ad i'p'p'it'. **T**ercio
deūt cogitac' bonas q'suetudines sepe et bonas leges. **N**ā
talīa sūnt maxime p'nā agilū. m'it'q' n' p'nāpaliōz ē
tanto go Rex mag' intelligēt ē cū agilia. q'nto plures
bonas leges & bonas q'suetudines i' mēte habz. ex quibz p'
s'ic q' i' quoz negotio sūt agidū. **Q**uarto sepe & sepi' ex cogi
tare o'z q'nto p'et h'modi bonas leges & q'suetudines debite
regm regat'. **E**uado ex eis debitas q'clupōes agilū nō cū
suffit intelligētē ēē b'ndō cognāt' legū & q'suetudinū que
sūnt p'nā agibilū. n'p' q'nto sūt v'nab'is ex ill' legibz &
q'suetudinibz debitas q'clupōes agibilū eluendo. q' q'nto s'
debeat i' go hō v' agitur de ignūc' Regm plenā ostendēz.
Reges go dando opam illis d'cto q' ad p'dēciā regm' de q'bz
i' p'nā cō fecit n'coz potūt p'dētes s'p'p' face'. v'nā quia
malicia ē corruptiō p'nāp' sūt n' q's h'nt corruptiō gustum
male indicat de sapoibz. cred' n' dulce ē quod ē amaru

Et cōmiso. sic hūc iusticiā & depravatā volūtate exccatū
in multū ut male iudicet de agibilib. iudicat ut ē agenda
quod ē fugiendū et cōmiso. bene ut dictū ē quod sibi vīto
etiā. **E**t impole ē p̄dētem ē ut eūtem bonū. depravat
enim malicia iudiciū. ut aq̄us imp̄dēt agat p̄r mali
ciā depravatē volūtate. Quācūq; Reges & p̄ncipes volūt
esse prudentes tū hē q̄ dēnt ēē mēores p̄mōdi solertes
& doctes & aīa q̄ sup̄ius dīximus q̄ ipsos ēē bonos et nō
hēc volūtate depravatā. ne p̄r maliciā appetitū imp̄u
dēt agat & iudicent ēē agenda que sūt fugiēda &
*et nō sūt mēdi iusticiā. et aīa que iusticiā hāc
est. et quod ab alijs vitiabz est disticta*

Prius dicitur in v. cū distictū dūp̄t iusticiā
legalē & eīlem. Legal. n. iustia est q̄ gērale.
et est quodācūq; om̄is vītū. Iustia nō ē q̄d est quid
spēiale. Et est quodā p̄r mētiā. **Q**uācūq; hēc est
aq̄us iustia & legalis q̄ adimplet p̄cepta leḡ. **S**z ut p̄ ma
gnorū moralū. lex p̄cipit atq; om̄i vītutū. p̄cipit. n. lex
opari fōrād et tēpata. & vlt̄ om̄ia q̄ dīc. s. vītutes.
Vnde idem dicit q̄ iustia legalis est p̄fctū vītū. sicut cū
v. cū. sicutur q̄ lex p̄cipit nō dēlinquē aīem neq; fu
gē neq; abicē arma quod sp̄tat ad fōrtitudinē. et p̄cipit
nō mēchazī quod p̄mēt ad tēpaciā. & nō p̄rūt neq; tō
tōdē q̄ sūt op̄a mēfctū. lex it̄ vīmīst mēbz om̄ez vītutē
implet & om̄ez maliciā fugē. quācūq; iustia legalis i. implem
leḡ ē quodācūq; om̄is vītū. **I**ustia autē cūq; est q̄ vītū sp̄ad
p̄r quā reddi tūbz quod est cūq; i. quod sibi debet. **D**iffe
rentia autē hāc iusticiāz sic p̄r acapi. Nam ut sibi vītū
etiā. Iustia ē i. ordine ad aliū. p̄mēt i. cūc hāt ordinē
ad sēmōrē & ad rēp̄mēt & ad legīslatōrē sūc ad ip̄m
Regē. hēc ēē in eis iustia legalis & equalis Nam in ip̄s tūbz
ex q̄ hūt hūmīdi ordinē. nō quātū bonū quē nō sp̄ale
et p̄mēt. Si quātū bonū cōmūc sūc est in eis iustia legalis
Si autē quātū ip̄s bonū aīa p̄natū est i. eis iustia equalis
Bonū. n. cōmūc r̄sultat ex om̄i bono tūmō Rescē p̄mēt
et tota ciuitas melior est qualitatūq; cūc boni sūt. sūc
n. cūc bōi sūt in se sūc i. ordine ad alios p̄ ciuitas
melior est que ex melioribz tūbz q̄stat. et quātū plūbz
sūt boni cūc. tūmōmaḡ ē bō ciuitas. leges it̄ q̄ vītutū
cōmūc bonū p̄cipit om̄ez modū bonitatis. esse i. iustū. s.
leges et imple legalē iusticiā ē sequi dē bonū et fugē
om̄ē vītū. et hēc quodācūq; om̄ez vītutēz p̄r q̄ legalis iustia
dicta est quodācūq; om̄is vītū. q̄ exccet op̄era om̄i vītutū

Quod

P

Quod

Quod

Secunda

Ans

Id est si secundum legem iustitia omnis virtus. quod est dictum virtus a qua
virtute. sed dicitur quoddam omnis virtus. quod non determinat sibi specialem
aliam maiorem. Differt autem huius iustitia a qua virtute in duobus.
Nam haec eadem opera agat iustitia legalis que agit fortis
et temperata. id tamen agit ea in eandem intentionem.
Vnde secundum eandem rationem formalem. Nam qui agit opera
fortis. quod dicitur talis fortis est. et agens temperata quod
quia dicitur in ipso tempore est. sed agens talia non quia
delectatur in eis. sed quia ea lex precepit et vult implere. Legem
iustitia legalis est. Iustitia vero legalis per se et secundum quod huiusmodi
delectatur in impletionem legis. Si autem delectatur in operibus
singularem virtutem hoc est ex consequenti prout omnia
talia opera sunt a lege precepta. fortis autem et temperatus
vel perfectus secundum virtutes alias et per se et primo delectatur
in operibus quoniam virtutibus quibus ornatur. Si autem delectatur
in impletionem legis hoc est ex consequenti prout vult agendo talia
opera legem implet. De ista autem dicitur sequitur secunda.
Nam cum fortis et temperatus delectatur in operibus illud virtutis secundum
se. Virtutes ille perficiunt habentes eas ut est aqua secundum
se. Si iustitia legalis quia delectatur in operibus illis prout implet
legem. Iustitia legalis non perficit hominem secundum se si perficit
ipsi ut in ordine ad leges. Leges autem dantur ab ipso principe
et sunt tunc ipsi civitatibus subdumpratio principis cuius est
leges scilicet perficit in ordine ad leges est perficit in ordine ad
principem cuius est legem ferre. Vnde in ordine ad totam civitatem
cui lex imponitur. Iustitia vero legalis haec facit eadem opera illa
que facit temperata et fortis. perficit tamen ipsum habentem
in ordine ad alium. ut in ordine ad principem vel in ordine ad
civitatem non obstante quod temperata et fortis et alie virtutes
huiusmodi perficiunt hunc. si se. **Patet** igitur quod iustitia legalis
est quoddam omnis virtus. et quod non determinat sibi specialem
maior. sed agit opera singularem virtutem. Iustitia vero legalis
non est omnis virtus ut agit opera singularem virtutem. si determinat
sibi specialem maiorem. eo quod in ea includitur speciale bonum. et fit inde
melior civitas et quatenus mala sit fit inde peior civitas.
non tamen ex quocumque bonitate unius civitatis per se et si quod huiusmodi re
sultat bonitas alteri civitatis. ut quatenus peioritas unius civitatis
per se loquendo infert malum alteri civitati. si tamen in bonis exterioribus
agunt mala sit ut quod velut plura habet in eis quam eis debeat
et hoc iustitia notatur aliis civitatibus. quod si se in inde plura alii
hunc inde minus. Iustitia vero legalis per quam una malum aliquid
speciale ut prout ex malitia unius civitatis iustitia notum est
alio. determinat sibi specialem maiorem et in eis est tamen bonum exteriorum.

In quibus tunc committantur. Dicta ergo est hec iustitia equalis
quia potissime imitatur equalitati ut quod unusquisque in huius
actionibus bonis habeat quod est equum. Unde est ergo quod hec
iustitia dicitur vnicuique secundum meritis tribuere. quia inus in quodam
equalitate consistit. hec autem est vnicuique tribuere quod
equum est. sic etiam dicitur tribuere vnicuique quod secundum est
quia equum est quicunque possidet sua. Si igitur huius iustitia
per se equalis dicitur et equalitati intendit. cum bona exteriora
duplex tunc equalitas possidet possunt. duplex est huiusmodi
particularis iustitia. accedit autem aliquos participare bona
inequaliter in commutationibus ut in emptionibus venditionibus
mutationibus et locationibus. **Conuenit** ut in vendendo emendo
locando mutuando dare parum et recipere multum. vel
et e converso quod sine inequalitate esse non potest. Rursus
ostendit inequalitas in distributionibus. quia aliqui aliqui
pro laboribus pro rebus minus capiunt. imo hec
iustitia quodammodo deputata est ut plurimum enim homines
acceptores sunt personarum et distributores honores et bona et
dignitas et ipellentes dignos. est igitur duplex specialis
iustitia commutativa et distributiva. Omnis ergo iustitia sine sit
legalis sine commutativa sine distributiva semper perficit
homines in ordine ad alium. magis in iustitia commutativa
et distributiva perficit homines in ordine ad aliud quam legalis.
Si de hoc forsitan alibi erit locus. Ad presens autem in
dictum est quod declaratum sit in illa que in primis capitulis ponitur.
Ostensum est enim quod sunt modi iustitie. quia quodam
est iustitia generalis que dicitur legalis. et quedam specialis
que dicitur equalis. et huius est duplex. quia quedam est distri
butiva quedam commutativa. Rursus declaratum est illa que
in eadem iustitia. quia iustitia legalis huius est etiam totam materiam
moralem. et etiam omnia opera virtutum non solum per actum. sed
per ea que sunt implere legis. **Tercio ostensum est** quod dicitur
iustitia a virtutibus aliis. quia virtutes alie magis perficiunt homines
in se. Iustitia vero sine sit legalis sine distributiva sine
commutativa perficit hominem in ordine ad aliud et

absque iustitia nequeunt regna subire.

DEBATUR in precedenti capitulo duas esse iustitias
vnam generalem et aliam specialem. **Ad hoc autem ut**
regna subirent et pacifice maneat. utque iustitia
est iustitia. quod quidam absque iustitia generali regna stare
non possunt. dupli modo investigari possunt prima summa
ex parte ipsius iustitie generalis. secunda vero ex parte Regni

In quo dicitur iustitia obsequari. **Q**uia maius per se. **N**am ut in pre
cepto talis dicitur. **L**egatum iustitia est quoddam omnis iura. hinc igitur
hominis iustitia est imple legem. **S**i ergo lex iuris omne
bonum et prohibet omne malum. imple legem est esse iustitia iuris
sum. **I**deo pro magno moralium eo de iustitia dicitur. quod legatum
iustitia est perfecta iuris. ergo per locum ab opposito. legatum im
iustitia est integra et perfecta malitia. **I**n nullo ergo obsequare
leges. et tunc non principat et a quo legalem iustitia est eos
et integre et perfecte malos. sed ut dicitur in i. et talis de ma
suetudine. **A**liam sententiam destruit. et si integre sit importabile
sit importabile ergo esset illud regnum et durare non posset
illa iustitia. tunc tunc esset integre mali et in nullo vellet
imple legem. ut vellet in a quo principare legalem iustitia. **E**x
parte ergo ipsius legatum iustitie que est perfecta tunc oppositum
est perfecta malitia probari potest quod absque legali iustitia
non valent regna subsistere. **S**ecunda via ad investigandum
hic videtur sumitur ex parte ipsius regni. **R**egnum. n. et of politica
est quidam ordo et quidam principatus. **Q**ui ergo ordo et principatus
sit ipsorum subditorum per respectum ad leges et ad principem
quia est ferre leges ut declarari in in politice. si tunc non
principarent legalem iustitia non servarent in eis ordo
nec ad leges nec ad principes. **N**am ergo ultimum in eis servare
politica. nec esset ultimum regnum. facile est ergo ostendere quod
absque legali iustitia regnum durare non potest. **E**t quod absque iustitia
speciali que dicitur in iustitia commutativa et distributiva non
subsistat regnum. sic declarari potest. **E**t h. n. regnum et quod
quodammodo assimilatur ordo corpori naturali. **S**icut. n. in membris corporis
naturale consistit ex diversis membris connexis et ordinatis
ad invicem. sic quod regnum et quodammodo consistit ex diversis
personis connexis et ordinatis ad aliquid unum. **E**t ergo licet
figurative loqui et membris eiusdem corporis est. quoddam duplex
iustitia. commutativa et distributiva. **I**ustitia enim proprie sumpta
non est nisi ad alterum. et non est nisi diversarum personarum de
thasore. tunc et per quidam similitudinem est iustitia eiusdem
ad seipsum. et in membris eiusdem corporis possunt aliqui contem
plari iustitia. **Q**uia. n. et eiusdem corporis membra habent
ordinem ad seipsum et ordinem ad unum aliquid. ut ad cor a
quo recipiunt motum et vitalem influentiam. ut ergo membra
habeant ordinem ad seipsum. et in eis quoddam iustitia commutativa
sed ut ordinem ad cor a quo conservantur in ipsi iustitia distri
butiva. **E**t h. n. est in eis a quo conservantur iustitia. quod unus
abundat in uno in quo alter deficit et deficit in a quo in
quo se abundat. **I**deo ut quilibet sue indigentia providetur

In ista sunt commutata iustia. Contut. u. agm. abundare
in pecunia in qua alter deficit & deficit in fenueto i quo
ille abundat. per quantitatem go iustia huiusmodi superabun-
dantia & defectu reducitur ad equalitatem. q. unus dat pecuniam
qua abundat. & recipit fenueto quo indiget. alter vero
distribuit fenueto quo affuebat. & suscipit pecuniam
qua caret. **E**st go commutata iustia prout unus ordinat
bona sua ad utilitatem alius. et ceteris. hinc autem mo-
dus iustie in membris eiusdem corporis. oculi enim polli acuminem
visu. deficit tamen a potentia gressiva. quia non potest
per se. pes autem abundat in gressiva potentia. deficit tamen
in visione quia nihil videt. Oculi go. s. iustia in qua
abundat subuenit indigenti pedis. quia digne ipsum.
pes autem s. potentia gressiva qua pollet subuenit indi-
genti oculi quia portat eum. **N**isi go membra sic sue
indigentie subvenirent. ut nisi manus purgaret oculum.
et oculi digne pedes. corpus nunc non posset subsistere. sic
et nulla homo sufficit s. ad vivendum. nisi aures per computa-
tione iustiam sibi invicem subvenirent. ut a viis quicquam
aliter illud i quo superabundaret. & acciperet id i quo deficit.
cunctas divitias non posset. **S**icut go in membris eiusdem corporis
per hunc ordinem adiuvant. et sibi invicem indigentie sue
subvenirent. est et eis quedam commutata pectus ad iustiam
sive qua corpus nunc divitias non possit. sic per cunctas eius
cunctas ad requiem hunc ordinem adiuvant. et sibi invicem
secundum quedam commutatio sive indigentie satis faciunt. est
et eis commutata iustia sive qua cunctas ad Regnum
subsistere non posset. **S**ecundo i membris e. quedam distributio
iustia prout habent ordinem ad ipsum corpus. **N**am cor singulis
membris secundum suam proportionem & dignitatem influit eis spi-
ritu vitale & motu. ita q. principium vite & principium
mouendi est in corde. sic forte principium sentiendi est in
cerebro. **H**ic et i cunctis est distributio iustia prout ordinatur
ad unum agm. ut ad Regem vel ad ducem. qui. s. cunctis
iustie vel dignitatem. de eis honores & bona distribuit.
Sic go corpus nunc non subsisteret nisi i eo reseruetur
quedam distributio iustia. ut q. cor membris debite
influit. sic Regem vel cunctas non posset subsistere.
nisi reseruetur i ea distributio iustia. ut q. Rex singulis
principes debite honores & bona distribuat. **E**st et diligens
notandum q. sicut non q. iniquitas tollit vitam corporis
nunc. s. q. iniquitas. et agrotat et infirmat ipsum.

ut nō quēq; iustia corpi- tota regni et politica tū per
quib; iustiaa regni et politica iustiaa et dispo- ad con-
uicē. patet igitur q; prout iustia huius ordinis ad se hinc
ē in eis iustia comutata. prout uō huius ordinis ad Regē
uō ad principem iustiaa in eis iustia distributa. prout
nō implent leges est in illis iustia legalis. Quoniam tū
mō summa iustiaa siue ea ciuitas uō regni durare
nō potest. bene go dictū est quod dicit in pō magnorū
moralium eo de iustia. q; iustia ē qdā pporcionalē et co-
tinet inhaerentē. hāc sicut aīd cōtinet corpa. q; iustia
dēte ea dissolu- et marcescat. sic iustia cōtinet inhaerentē
i ciuitates et regna. quia siue ea dissolu- ciuitas et uō
pnt Regē subsiste. valde ē iustiaa Regis et Regi qui
iustiaa nō obsuat. si iustiaa est tū bonū Regis et re-
qui. si uicē Rex studē debet ut i suo regno seruatur
iustiaa. nō solū his qui i regno nati sunt. si etiā pere-
grinos et adueniē. cuiusq; u uicē iustiaa. manifeste regi-
et regno inferatur immūa. **Si nō dea. R. a. s. se ponere i**

27.

Secunda pars per pcedens calū persuadē principib;
et Regib; ut sint iusti. et ut obseruent iustiaa
cū siue ea ciuitas et Regē durare nō pnt tū
quia ē aīd hominū genū et semp est audē
nouas rōnes audire. adducimus nouos modos quib;
ostendi potuit q; maxime de Reges et principes esse
iustos. Possumus aut hanc iustiam quidē in uia uenā
scdm qmōr que tangunt de iustia. v. eth. 2. Prima uia
sumi ex parte psonē Regis. Secunda ex parte ipi iustie
et tertia ex pfectione bonitatis que ex iustia amotetur. et
quarta ex ipa malitia que ex iustiaa consurgit. Prima
uia sic patet Nam si lex est regula agendorū ut habet
pl ex v eth. 4. ipse iudex et iusticiarius ipse Rex aīd
est leges ferre d; esse quēdā reglā in agendū. Est em
Rex siue princeps quēdā lex. et lex est quēdā Rex
siue princeps. Nam lex est quēdā manā princeps
princeps uō est quēdā amata lex. quātū go aīdū
manā supat. tantū Rex siue princeps d; supat
legem. d; em Rex esse tante iustie. et tante apualitatis
ut possit ipas leges dīge. tū in aīdū car leges obser-
uari nō deant iustiaa. Dubitat go ut Rex deat
ē quat et iustia. est dubitac ut ipa regula debeat
esse regulata. Si nō uia ab equate deficiat nūc iustiaa

Sit cum omnia per regulam regulantur. Sic si Reges sunt
 iusti. disponunt Regnum ut in eo non obsecuetur iustitia. ergo
 maxime studere debent ne sint iniusti et iniquales. quia iniustitia
 et iniquitas eorum tollit ab eis Regiam maiestatem et dignitatem.
 Nam Reges iusti et si dominentur per similem potentiam
 non tamen digni sunt ut sint Reges. cum enim debeat re-
 gulatio esse recta et equalis quia est quod amata lex et quedam
 amata res agendum. ex parte ipsius persone maxime
 deest ipsius servare iustitiam. Secundo possimus investigare
 hoc idem ex parte ipsius iusticie. Nam iustitia est quoddam
 magnum bonum et perfectum. proficit enim ut dicitur est hominem
 in ordine ad aliud tunc autem maxime clarescat bonitas magis
 quando usque ad alios se extendit. Primo quia dicitur quod perfectum
 similia similibus indest esse iustitia. neque vespertinus neque lucifer
 est ita admirabilis sicut ipse vespertinus. et lucifer est una
 et eadem stella que est pulchra valde et clara. et propter sui pul-
 critudinem et venustatem communis nomine appellatur Venus. hoc autem
 stella quando preedit solem et tunc apparere in mane et dicitur
 lucifer. aliquando sequitur ipsum et tunc apparere in sero et dicitur
 vespertinus. Est quoque notatio philosophi dicitur quod ad Venus est quoddam
 pulcherrima stella et que aliquando dicitur lucifer aliquando vespertinus
 non est ita pulchra nec ita perfecta sicut est iustitia. pulchritudo enim
 stellarum non est ita admirabilis sicut pulchritudo eius stelle. enim
 possunt pulchritudine corporali. Et iustitia pollet pulchritudine
 honesta et spirituali ornat nos virtuali perfectione. Primo enim
 pulchritudo spiritualis excellit pulchritudine corporalem. tanto pulchritudo
 in facie et claritate eius admirabilior est claritate stellarum. Si
 ergo deus Reges et principes habet clarissimas virtutes ex parte
 ipsius iusticie que est quedam clarissima virtus probari potest
 quod deus eos observare iustitiam. Tercio probari potest ex ipso per-
 fectum bonitas que ex iustitia immotetur. Iustitia enim non solum
 est perfectio virtutis in se. sed etiam in Regibus et principibus ostendit
 eos esse perfectos bonos. Sic enim videtur in aliis rebus quod vnum
 quod perfectum est cum per se sibi simile producat et ad alios
 sua se ad alios extendit ut tunc aqua est perfectio caliditas
 quia per se caliditate et quia actio sua ad alia se extendit
 et tunc est aqua perfectio sciens quia per se alios docet et quia
 sua sua ad alios se extendit. Ad hoc se habet pro more. Et
 signum omnino facientes et posse docere. Ergo a simili te-
 est aqua perfectio bonitas quia bonitas sua ad alios usque ad
 alios se extendit. Unde est ergo quod non cognoscitur perfectio
 bonitas hominum nisi quod sit in aqua principatus.

117

QUODAMmodo quidam peritiae et huius agere
 et dicitur virtutes, ad quod per quam vigilanter in agendo.
 Quod est ad timores et audacias quod quidam se
 habent recte et dicitur et non dicitur virtutes, ad quod ita timores
 et audacias et timores et audacias et non timores
 sunt. non adeo quod peritiae et audacias timores
 alii non adeo facit audaces ut et dicitur non timere quod
 non est fortitudo sed infamia propter quod in peritiae magnos moraliu scilicet
 quod per quod videtur impudens existat quod dicitur non timere non est

Nam q. fortis sed insanus. Spectat igitur ad fortes timere
 timenda et audere audenda. **E**rit go fortitudo quaedam mixta tempera-
 mens timores et modans audacias. Reprimunt enim fortitudo
 timores ne per eas retrahatur quis ab eo quod ratio dicitur. mo-
 derat autem audacias ne quis audiendo agredia-^r quod ratio vetat.
Quod quid est fortitudo. Rescat inde ratio que dicitur esse talis
 virtus. **S**ecundum go q. audere et timere. **P**rope respiciunt periculum
 nullum autem timet. nisi imagine^r sibi imminere periculum.
Nec aliquis dicitur audax nisi aggredia-^r aliquod terribile et peri-
 culosum. Periculorum autem quaedam sunt bellica. quaedam autem
 ex alijs causis exponuntur autem periculis non solum in bellis sed
 etiam in mari et in egestudinibus et in alijs rebus que contingunt
 esse pericula. Rursus in periculis bellorum homines distinguuntur
 se hinc. Nam quidam timeant. quidam audiant. **A**udentes autem
 dispendia. Nam quidam delemus aggredimur bellorum pericula. sed
 aggressi sunt et si invenerint resistenciam non sustinent sed fugam
 accipiunt. Quidam autem non delemus aggredimur bellum. sed cum
 aggressi fuerint sustinent et tolerant bellorum pericula.
Item igitur virtus per ardua bona et difficile. quia diffi-
 cilia et terribilia sunt pericula bellica quod ardua et cetera quod
 in periculis bellicis difficilior est expugnare timores quam modice
 audacias. Rursus vero quia audiendo non tam difficile est aggre-
 di pugna pericula tollere et sustinere pugna. fortitudo que
 est virtus principalis circa pericula bellica quam pericula alia.
Prinapalis est in repugnando timores attingentes circa pericula
 talia quam in modando audacias circa ipsa. sed et principalis
 est huiusmodi virtus sustinendo pugna. quam in aggrediendo
 eos. **Q**ui autem pericula bellica sunt difficiliora ad sustinendum
 quam pericula alia. **E**st hinc via ostendi per primum quia huiusmodi
 pericula sunt magis pericula et magis sentiantur quam alia non
 enim sic apte apprehendimus mortem cum agrotamus quia
 egestudines intus latent. non sic sentimus pericula bellica.
Nec ex tactu aqua sentimus et imaginamur lesionem
 sic ex tactu gladii pericula ergo bellica tunc quia manifesta
 tunc etiam quia maxime sentiantur et imaginamur ea maxime
 dolorem inferre difficultatem sunt ad sustinendum quam alia. **S**ecundo
 talia difficiliora sustinemus quam alia non solum quod sunt magis
 manifesta et doloris illativa. sed quia imaginamur quod per
 fugam ea defacili vitare possimus non enim sic per fugam
 vitare possimus egestudines quia ad egestudinem per aliquid
 nobis existens per fugam ea vitare non possimus. pericula

min maris no sic vitari possunt sicut pericula bellica. Cu
 ergo diffialius sit vitare et sustine' pericula illa que p' fugam
 vitari possunt qm' ea ad que sustinenda necessitantur. eo q'
 p' fugam ea vitare no possunt. Diffialius sustine' pericula
 bellica q' da. **Tercio** pericula talia diffialia sustinent' quia
 per ea maxime apprehendim' mortem violentam cum mors ibi
 illata sit per unilat' membrorum et per maiora corp'
 per qua maxime apprehendim' violentam mortem. non em'
 per egredie' vel per aliquem alium modum no sic videtur
 repugnare nat'e corpis sicut mors bellica per qua corp'
 mutila' et madu'. **Et** igit' virtus fortitudinis principal'
 cu' pericula bellica ex g'genti aut' circa pericula da ppter qd'
 dy' n'p' et' cu' p'na' dicatur unq' fortis qui e' impand'
 cu' bona morte' et maxime cu' eam que e' bellum. Sed
 ad hoc et in mari et in g'ntudib' et in timida qui e' fort'
 Ad fortem igit' p'p'at' no timet' q'libet pericula que indicat'
 r'ao no ee' timenda. **Principalius** h' e' fortitudo cu' pericula
 bellica cu'q' circa diffialiora. **Amplius** h' fortitudo sit
 circa bellica pericula rep'rimedo timores et modasido auda
 cias. **Principalius** tamen e' circa rep'p'ensio' timor' q'
 circa modasido audaciaz. Nam pericula terribilia vt pl'm'
 t'na sunt tristia autem n'aliter quid' refugit' sit n'alit'
 p'p'egm' delatabilia. ad ergo n'a' tristia flagrant' diffiale
 e' rep'rimere timores p' quos tristia fugimus no aut' sic dif
 fiale e' modare audacias per quas tristia aggredimur
 vitare p' m'ty p'napalia e' circa diffiale bene dictu' est
 fortitudinē p'napalia ee' circa rep'p'ensio' timor' q' circa
 modasido audaciaz. **Et** aut' fortitudo p'napalia sit in
 sustinendo q' in aggrediendo vt com'iter ponit' triplicia
 via probari potest. **Primo** quia aggredi e' fortior
 sustine' aut' est debilius. Aggrediens aut' compa'
 qd' alios sicut ad debiliores. s' sustinens sit ad fortiores
 Diffialia autem e' inima contra fortiores q' contra
 debiliores p'p' diffialia e' sustine' pugna q' aggredi
 pugna. Sed hoc e' diffialius quia aggrediens ima
 gina' malū vt futurum. s' sustinens q' malū p'p'ie
 et p'p'ens. Diffialius e' autem inima et habet p' fortit'
 contra mala p'na qm' contra mala futura. **Tercio**
 hoc est diffialius quia aggredi potest subito. sed

Sustine requirit durabilitatem et temperantiam. Difficilis ergo habet
 se fortiter et constanter in sustinendo bella quod requirit duritia:
 sollicitudinem et temperantiam quod in aggrediendo ea quod subito fieri
 potest. Unde per magistram ethicorum capitulo de fortitudine autem cum for-
 titudo est circa timores et audacias magis tamen est circa ti-
 mores reprimendo eos sed timores moderando et subdit for-
 titudinem esse sustinens tristitia declaratur et autem circa que
 est fortitudo restat ergo declarandum quomodo possimus nos ipsos
 facere fortes. Notandum ergo quod licet inter opposita duabus
 malitiis quarum una superabundat et alia deficit ut largi-
 tas opponitur prodigalitati que superabundat in expendendo
 et avaritie que deficit. Et fortitudo opponitur audacie que
 superabundat in aggrediendo et timiditati que deficit. Sed
 tamen inter opposita plus vni malicie quam de. Et quia dif-
 ficilius est reprimere timores quam moderare audacias
 fortitudo magis insistat ut reprimat timores quam ut
 moderet audacias. Et plus repugnat et contradiat ti-
 mori fortitudini quam facit audacia. Quia ergo non possumus
 permutualiter attingere medium inter audaciam et timorem
 secundum ad audaciam que minus repugnat forti-
 tudini quam timor. si volumus nos ipsos facere fortes.
 Declarata sunt ergo illa tria que in principio capituli ponenda sunt.
 Oportet enim quid est fortitudo quia est inter re-
 mens timores et moderans audacias. Quis manifesta-
 tio est circa que fortitudo que principaliter est circa periculum
 bellicum et in reprimendo timores et in sustinendo pug-
 nam. Et consequenter autem est circa pericula alia et in mo-
 derando audacias et in aggrediendo pugnas. Et de-
 claratum sunt quomodo possimus facere nos ipsos fortes quia
 maxime hoc facimus declinando magis ad audaciam quam
 non tamen repugnat fortitudini sicut timor.

**Quot sunt species fortitudinis et secundum quam
 fortitudo decem reges et principes esse debet**

INGULF plus tertio ethicorum co-
 de fortitudine septem species sunt septem
 maneres fortitudinis. Prima est fortitudo
 civilis. secunda semilis. tertia militaris. quarta finiosa
 quinta asuetudinalis. Sexta bestialis. septima est
 fortitudo intractabilis. et cum est quod aqua timor

diffinitio
fortitudinis

primi

Secundam et volens honorem adipisci agreditur aequo
 terribile. Vnde ait phis qd scdm hanc fortitudinem fortis
 smi vident esse apud illas gentes apud quas timidi
 inhonorati sunt fortes vero hoc modo honorantur
 ut idem phis ait hector fortis erat qui timens inter
 patrones polimedis agrediebatur terribilia. Dicebat
 enim si fugeret polimedes qui erat ex parte adversa
 primum sibi interpatrones imponeret. Et caud ut idem
 phs recitat diomedes hic vero fortis erat dicebat enim
 qd si non scire bellum hector laudans se in troianis
 dicens diomedes ab eo demittit esse. Recte autem hoc for
 titudo dicitur civilis quia inter concives et notos qd
 maxime fugit obprobria et quere honores. Videmus
 enim a quos cum finit in ignotis partibus committit
 aequa turpia que inter concives et notos nullatenus
 attentarent. Secunda fortitudo dicitur civilis et h
 perior est ut cum a quos non inter opbria vel ut co
 sequatur honores sed timore pene vel aequa neces
 sitate ductus agreditur pugna. hoc modo multi
 troianorum timentes hectorem fortis erant. Nam
 phis ait hectorem statuisse quia si quis troianus
 in bello fugeret taliter aptaretur qd non esset suffi
 ciens fugare caues. Ad hanc fortitudinem induit
 populum duces exercentes statuentes penam fugie
 tibus faciendo foveas ne posset populus fugere
 sed quadam necessitate bellare cogitur. Hoc modo
 quidam dux dicitur cogisse fortitudinem suam exer
 citum. Nam cum namqz cum toto suo exercitu nup
 fletaret ne a quos de suo exercitu haberet matiam
 fugiendi omnes naues confregit. Tercia fortitudo
 dicitur civilis et hec est fortitudo expugnae
 civilis enim propter expugnam quam hnt de bello
 multa agredimur que induntur esse terribilia.
Nam ut Vegetius in libro de re militari. Nullus
 attentare dubitet quod se dedisse confidit. Vide
 mus enim a quos qui audientes solim sapientum
 amorum fugimus nescientes discernere que sunt
 periculosa in bellis et que non civilis vero
 bellorum asidentes de sua expugna et cogitantes

V

ellorum pericula. Aggredimur aliqua terribi-
lia ut indicentur esse fortes non tamen propter hoc
proprie fortes sunt. Nam cum adeo invalescit bellum
quod excedat eorum ex pericula in fugam commet-
tuntur. **Quarta** fortitudo dicitur furiosa. Nam aliqui
propter furorem et passionem in qua existunt aliquando
aggredimur ut plures inveniunt pugnam ita ut indicant
fortes. Non tamen apte tales existunt quia fortitudo vera
aggreditur pugnam ut plures inveniunt non propter furorem
sed propter bonum. Immo si ex furore quis pugnam
aggreditur inveniens resistenciam pugnam non
sustinet quia si sit propter furorem intrepidus
tranquillato furore incipit timere et non sustinet
bellum sed accipit fugam. **Quinta** fortitudo est con-
suetudinaria. Aliqui enim qui in pluribus bellis
fuerunt in quibus forte bene acceperunt eis ex hac
consuetudine assimulant quandam spem victorie
et accipiunt quandam audaciam bellandi. tales quoque
fortes esse videntur quia aggredimur pugnam spe-
rantes de victoria et non cedentes aliquid. Quasi
pati. Non tamen vere fortes sunt quia si inveni-
unt resistenciam et contra sperata malum aliquod
passantur fugiunt. **Sexta** fortitudo dicitur esse bestialis
ut cum aliquis ignorans fortitudinem adversarii bellat
ut puta si habitantes in Septentrione sunt fortes
et audaces in meridie vero sunt debiles et timidi
propter meridionales agredientes pugnam cum septem-
trionalibus credendo eos esse meridionales. Huius fortitudo
bestialem. Sunt enim tales quasi bestie insensate ag-
gredientes bellum non cognoscentes adversarii pote-
ntiam. **Septima** fortitudo dicitur virtuosa ut cum aliquis
non ratione vel furore vel propter ex pericula
vel propter ignoranciam aggreditur bellum sed propter
bonum ex clade Reges non et principes lahas manentes for-
titudinem scire deant ut cognoscant quod ipsi sunt fortes et
quod possint ad adversarios bellare propter hoc deant esse fortes for-
tune virtuosa ut non exponant quicquam suum periculum nisi habeant
iusta bella et non videant magnam boni partem nisi agni
quod ex hoc bello consequi possint. **Septima**

Quod est tempus **S**ecunda et tertia quod habet esse et quod habet fieri et
quod nos oportet possimus facere temporales

Am

QUODAMmodo inter virtutes cardinales ultimi
modi generis tenentur Prudentia et iustitia principales
habet sunt virtutes modales quod prudentia est de
intellectu iustitia de voluntate virtutes modales sunt
in appetitu spiritus ut in rationali et concupiscibili Appetitus
autem spiritus desinit a voluntate et intellectu Ideo pruden-
tia et iustitia sunt virtutes principales Et autem prudentia
principalis iustitia quia ipse est directiva omnium actuum virtutum
et fortitudo autem et temperantia habent sunt ad hoc principales sicut pruden-
tia et iustitia tamen inter virtutes principales computantur
Nam virtutes modales passiones duplex rationem deserviunt prout
passiones duplex rationem obsequuntur passiones non modo obsequuntur
rationem quod aliam nos ad illud quod ratio vocat vel ut
semper dicitur obsequuntur quod retrahunt nos ab eo quod ratio dicitur
Inter tenent autem que prout nos retrahunt a bono tunc sunt
timor belli et periculum mortis et cetera que est fortitudo Sic et
inter tenent allicientia nos ad id quod ratio vocat sunt veritas
et delectabilia secundum quod tenent que est temperantia fortitudo
igitur et temperantia inter principales virtutes computantur dicitur Et autem
fortitudo principalis temperantia quod magis ordinatur ad bonum que
ut ad timorem rationem et ad defensionem patris temperantia vero
magis ordinatur ad bonum prout ut ad modum sumptuum boni
autem commune dicitur est bono appetitu Quodammodo dicitur de
prudentia que est principalis quam iustitia et de iustitia que est principalis
fortitudine et de fortitudine que est principalior temperantia
Restat dicere de ipse temperantia que inter virtutes principales
ultimum generis tenentur Siquid tamen quod sicut fortitudo est contra
nos timores et audacias quod qui omnia timet non est fortis
neque quod omnia audet sed qui timet timida et audet audeda
sic temperantia mea est inter delectationes et insensibilitates
viciaque in insensibilibus et agrestibus qui omnes delectationes corporales
fugit insensibilitas vero est ultima quod ratio dicitur fugere delectationes
concupiscibiles Cuius ergo omnes sensibiles delectationes insequuntur
imparata est quod autem omnes fugit insensibilis et agrestis est
quod ergo fugit superba et persequitur persequenda virtuosam et temperantiam
est contingit in peccatis non solum delectationes sensibiles persequendo
sed etiam eas fugiendo Nam qui ad hoc abstinet a cibo et potu
et ab illius delectationibus insensibilibus quod non tali abstinencia

Rursus nā scāe nō possi qz hūmā qm̄ rēdā vō dicitur itūqz
 dīa nō possi. parz qz quid est tpanāa. Nā scāt fortitudo ē rep
 mūtē timores t modāne audāas mē quas ipā fortitudo
 hū ēē. sic tpanāa est spūitē delctāos sensibiles t moderāne
 missiles inter quas hū ēē. Si qz tpanāa delctāos sensibiles
 repmūt videndū est cā quas delctāōes sensibiles habz
 ēē. **Delctāōm** autem sensibū quēdā sunt fortē quēdā
 debiles. quēdā nos magā allucāt quēdā mīd. hū enim
 sunt quīqz sensū. t cā sensibū omī sensibū contingat
 nos delctā. fortiores tanc delctāōes sunt. s gustū et
 tactū qm̄. s mīd t audīd t odorātū. quod dūp̄ patet
Primo qz quōmagis vīnū delctābīlī taurē ardētiā et
 feruētiā delctāunt. magā aut vīnū delctābīlī gustū et tactū
 qm̄ delctābīlī dōrum sensibū possimā nī vīdē audīe t
 odorē distānā. sed nō possimā gustā t tancē mīd
 nobis cōmīta. **Ad** i hūmā sensibīlī ardētiā t feruētiā
 delctāunt. **Sed** hoc idē pz. quā sensibū gustū t tactū
 magā dūcē t mīdē mīdēntur ordināri ad qfūatōz nūz
 ut delctālia gustū ordināz ad qfūatōz mīdēntur. **Et** dele
 tābīlia tactū mīdēntur ordināri ad qfūatōz spēcī
Ad forte natūā tantū delctāōm posim in delctābī
 lībz gustū t tactū ne pūet mīdēntur t ut saluāz
 spēcī. quā s mīdē est cā bonū t diffīcīle pōdā
 est pīa tpanāa cā delctāōes gustū t tactū. Si aut
 ē cā delctāōes dōz sensibū hoc est pācīs. qz alī sēp
 pācīs pūpūē bonā delctālia gustū t tactū. Est cū
 hūmā mīdē ut mīdē pē pō dūcē cā delctābīlī
 illa mīdē quībz alīqua amālia quīcāt. **Relīq** aut alīd
 mīdē gustū t tactū delctāunt pē mīdē vīdē. sībīlī
 delctānt. pācīs. pē qz mīdē vīdē dō dūcē. **Et** tancē
 nō gaudent odoribz leporz sī rībācū. sī aut gaudent
 odorē cōmī. hoc est quā ordīnt. se abāz ex illis
 Et lēc nō gaudē nocē bonis nō mīdē cōmī mīdē igitū
 p mīdē t audīd cognoscāt cōs pē t tādē se satū
 tū ex cū. **Est** go tpanāa cā delctāōes gustū t tactū
 pīapālī sī qz cā delctāōes tactū. qz mīdē hōmīes
 ardētiā delctānt qz ut mīdē rōnābīlī accidit. **Nā** delctā
 tōz mīdēntur qz sūt p gustū ordināz ad qfūatōz
 pē pūē. sī delctāōes mīdēntur que sūt p tactū
 ordināz ad pācīs filioz t qfūatōz pē. **Sicut** go ut
 Plīnī dīcūt est bonū quē dūcē est qm̄ pūpūē

rationabili iudicio esse nā si in apibus innumera vehe-
 mentes delicias possint quā in apibus innumera nō forte he-
 ideo fieri nā. q̄ vniūq̄q̄ magis sollicitus est de bono p̄p̄
 qm̄ de bono alio. Non ē oportuit tūc vehementes delicias
 ponē in innumera quod ordinat ad bonū p̄p̄ et ad conser-
 uatōem innumera sicut in innumera quod ordinat ad
 bonū alio et ad conseruatiōem sp̄s. Si go tūc diffi-
 cilius magis bellandum est. p̄uā n̄ s̄stendū est. ut p̄
 t̄p̄m ad refrenemus delicias venereas que sūt per-
 factum qm̄ innumerales que sūt p̄ gustū. nūc in
 ip̄s delicias innumerales magis delatamur in
 tactu qm̄ in gustu. comedēdo. n̄ bibēdo ut vniūq̄q̄
 in serpo experitur delatamur in lingua v̄ regnat
 gustus et in guttū v̄ nō est gustus s̄ tactus. Aut ma-
 nifeste experitur magis delatamur ad ab̄ aut potis
 attingit guttū. qm̄ ad quāq̄ lingue. credendū est em̄
 in hūc iudicio gustosior. **Reputat** aut̄ plūs in tactu
 et h̄ de quodā nomine philothema. qui ad t̄t p̄uā.
 vorax. orant ut guttū eius longius grūḡ fieret. nō
 em̄ dant ut lingua eius esset latior lingua bonis ut
 magis delatetur in gustu. sed ut guttū eius esset lon-
 gius guttū genis. ut comedēdo et bibēdo diuinas delicias
 letur p̄ tactū. ut v̄ patet ex h̄is t̄p̄m p̄uā est
 et tactū. et experiri nā gustū. patet aut̄ est et
 delicias ab̄ sp̄m̄. **Ex** aut̄ t̄p̄m de leui sumi pos-
 sunt. Nā si p̄p̄at ad t̄p̄m rep̄m̄ delicias
 innumerales et venereas. q̄ delicias innumerales
 rep̄m̄ p̄ finis sobrii et abstinentis. Venereas nō
 si finis casti et pudici. q̄m̄ erunt partes t̄p̄m
 sine q̄m̄ erunt sp̄s ip̄s v̄ sobrietas. abstinentia
 castitas et pudicitia. Nā si volumus innumerales delicias
 tōc rep̄m̄ or nos t̄p̄m a potu et a cibo. t̄p̄m
 nos a potu sumus sobrii. sicut qui excedunt t̄ potade
 finit ebrii. t̄p̄m nō nos a cibo sumus abstinentes
 abstinentia go et sobrietas desinunt in ip̄m̄ delicias
 innumerales. si castitas et pudicitia venereas delicias
 reseruant. or. n̄ v̄ t̄p̄m nō ex̄ opa venereas
 nāq̄ gesta. prout go abstinet ab opibz venereis dicit
 et castus. si prout n̄q̄. et h̄m̄ et ip̄s q̄m̄

uatates ad uenera dō ē honesta sine pudore. Hys mis
 de leni p; qm̄ nosipos possimus facē temperatos. Nam
 tpania ē fortitudo quas cōtinuo se hui. fortitudo enim
 est in agrediendo terribilia. sed tpania est d' retrā
 hendo se ad his que sunt delectabilia. Sicut go fortitudo
 magis qm̄ cum audacia. et si uolumus ē fortis deūmus
 esse magis audaces qm̄ timidi. sic tpania magis
 cometi cum insensibilibus. Si go nosipos uolumus facē
 tpatos ad illa ptem delectandi est ut a delectationib;
 sensibilibus tancas. Melius ē u' aquas delectationes tancas
 licet utare qm̄ aquas illas insensibiles. Declarata
 sunt go illa qm̄ior que in primo capitulo pponerantur.
 Primo n' ostendebat qd est tpania. qz est in tpania iperūm
 delectatōis sensibiles et moderate insensibiles. Sed nō delecta
 bil' tta que habet ē quia pūm h' ē tta tactu. ex
 qm̄ tta gustu. patet nō tta ad sensu. Tercio
 manifestabā que ē quot sunt ptes eius. qz quatuor. due
 modales delectatōes nutritiales ut sobitas et abstine
 tia. due nō islenātes delectatōes uenercas ut castitas
 et honestas sine pudicia. Quarto nō delectatō sunt
 qm̄ possimus nosipos facē temperatos. qz h' qm̄a
 xime facies a delectatōib; abstineōdo. qdēq; n' pōm
 phm̄ n' fthz h' pan. quod senes troie paratūz
 ad helenā dicentes abiaas ead. i. nō i' pūm d' ead
 et ex probabilius est qdēq; mēpūm d' timidū. et q' magis
 dectē reges et pūmque temperatos esse.

PROBATI autem phis tēcio atūmū qtuor
 rationib; qd detestabilis est ē mēpūm d' timidū
 Nam qm̄o agnis magis uolūtate pēat. tanto
 magis est mēpandū. Rursū qm̄o agnis facili
 potest bene facē si nō bene faciat magis est detestandū
 et iprehensibilū. mēpūm ergo magis est detestandū et
 iprehensibilū. tū q' magis uolūtate pēat. tū etiam
 quia facili est ei facē bonū et agnū tpania. qm̄ sit
 agnū fortitudine. q' aut magis uolūtate pēat mēpūm
 q' timidū dū p' oīd. Primo qz mēpūm uolūtates in
 tēpūm est delectabile. fuge aut et tūc est tristabile
 magis aut quis uolūtate agit quod facit ad delectatōē
 qm̄ quod facit ad tēpūm. pēat n' p' mēpūm magis

m

Voluntate male agit qui qui perit ex timore. Secundo hoc id
 patet quia ut ait philosophus timor obstupescit et reddit naturam
 immobilem et atomatam quod non facit delectationem per intemperantiam
 sed qui a quibus est obstupescit est quasi ex se. ut voluntate
 et deliberante agit quod agit. tollerabilia quoque est peccare
 per timorem qui per intemperantiam. tunc ergo sit magis voluntarius
 hoc qui sit illud. patet ergo intemperantiam dicitur magis esse in
 pauidum quam timidum. quia magis voluntate male agit sic
 etiam dupliciter potest ostendi magis esse ipsum in pauidum quam
 fortis potest bene facere. facilius enim per aliquid temeraria quam fortitudo
 non ut in precepto talo dicebatur temperantiam aquumque abstinendo
 et retinendo nos a delectationibus sensibilibus. fortitudinem vero
 aquumque possimus aggruendo in bella et expugnando pugnam
 rectius autem a delectationibus potest fieri sine omni periculo
 sed aggruendo. tunc et expugnando bella sine periculo fieri non
 potest valde ergo in pauidum est carent intemperantiam tunc earum
 sine periculo possit aquumque. non autem adeo in pauidum
 est carent fortitudo quia utraque illa difficilis et tunc maior
 periculo adque. Quia facilius per adque temperantiam quam
 fortitudo. quia multa talia expugnando in vita. multoties enim
 occurrunt nobis delectabilia a quibus abstinendo disponimus
 ut sumus temperantiam. non autem sic est de fortitudo. Nam
 ut quilibet agresso bellorum faciat nos fortes. nisi bella iam
 sint iusta. sed toto tempore forte vite hominis non
 occurrunt ei unum iustum bellum. Non. ut sit possit assuescere
 ad opera fortitudinis sicut ad opera temperantiae. Quare
 exprobrabilius est nos esse intemperatos quam non esse fortes.
 Si ergo Regem non esse vilem et non esse constanter animo
 est exprobrabile. per quod est exprobrabilius ipsum esse intemperatum
 et infirmum quam pauidum. Quia in novis rationibus add
 ut ostendit quod detestabile sit Regem intemperatum esse.
 tangit ut per talia etiam de ipsa intemperantia tenet.
 ex quibus tres rationes summi putant. Quia maxime deus Reges
 et principes temperatos esse. Est. ut intemperantia ut ibi
 tangit vitium maxime bestiale prout tunc sine exp
 babile. Quia aut sit vitium maxime bestiale per. Nam ut
 super dicebatur temperantia et intemperantia si hinc circa de
 lectabilia tactus et gustus. secundum quod delectari commune est nobis
 et brutis. Ad hoc etiam dicitur. quod quia temperantia et intem
 perantia et ita delectationes quibus reliqua alia quicquid

Intemperantia

do intemperant sunt ferules & bestiales. Bestia uero quod deficit
 inter naturam est quod simile. Si ergo moderatus est Regem quod
 est alius dominari esse bestialem & similem. moderatus est
 ipsum esse intemperatum. **S**ecundo intemperantia est uirtus
 maxime prius. pueri uero qui usum rationis non habet
 non vident rationem & passionem. ergo maxime moderatus est sequi
 delicta et esse insecutus passionum. **N**on philosophus in ethicis
 Concupiscentia sedem quoniam in ea uirtus intemperantie affi-
 milat puerum. quod sicut puer de ratione per pedagogum. per
 prius concupiscentia est regenda & reglunda per rationem.
Si uero moderatus est Regem esse prius omnibus & non sequi rationem
 si passio moderatus est ipsum esse intemperatum. **E**t hoc
 est moderatus Regem. quia huiusmodi uirtus maxime est turpe
 et contemptibile. **H**omines uero intemperant. quia appetunt
 turpia & inhabet ideo si in prius sunt maxime contemptum.
 quod quibus indigna. Regem ab eo quia est intemperans et non
 sequi rationem sed passionem. Quare si deus Regem prius
 ostendit se reuerentiam & honorem dignum maxime est inde
 cens ea esse intemperata. **E**xemplum autem huiusmodi in
 Gardanapalo Rege qui cum esset totus mulieris et dedit
 intemperantie. ut reuerentiam antiquis historiis non exibat
 extra ut huiusmodi colloquia cum Barombus Regem sui. sed
 omnes colloquies eius erant in cameris ad mulieres.
 et per lucas murebat Barombus & duabus quid vellet eos
 facere. **A**ccidit autem quod cum quidam dux existeret diu ei
 seruissimus & fidelis. Rex ille uolens complacere illi dux
 precepit ut induceretur ad ipsum. dux autem assuetus rebus
 bellis. uideret Regem suum esse totum mulieris & bestialem
 statim ipsum habuit in contemptum. & indignus de turpitudine
 eius uoluit eum morari. Rex autem timens fugit. et quod
 non crederet se posse fugere manus illius dux. clau-
 sit se in domo quadam. & cum toto thesauro suo & omnibus
 impetabilibus suis se combussit. **S**ensibile uero uidemus.
 quod dedit voluptatibus sensibilibus contemptum. immo quia
 intemperant. inuenerunt alius in prius maxime comit ut
 in uxoribus & in filiabus maxime prius ad eos rationem se
 est quia potissime cauendum est Regibus & principibus
 ne finem prius uirtutis rationis. ergo maxime expedit eos
 temperatos esse.

Curiosum est liberalis. et circa que habet esse. & quid
 nos pessimum facit liberalis

Numerabantur superius duodecim virtutes
inter quas ut dicebatur quatuor erant cardinales
et principales videlicet prudentia iustitia fortitudo
et temperantia. Postquam ergo diximus de his qua-
tuor virtutibus et ostendimus quod Reges et principes illis vir-
tutibus deus esse ornatos. Reliquum est perscrutari de virtutibus
aliis. Virtutes autem alie vel respiciunt bona exteriora vel
mala. Si exteriora bona illa vel sunt bona secundum se vel
in ordine ad aliud. Primo ergo dicemus de virtutibus respicientibus
exteriora bona secundum se. Postea determinabimus de virtutibus
exteriora mala respicientibus et de respicientibus exteriora bona
in ordine ad aliud. Bona autem exteriora vel sunt utri-
usque ut pecunia et domus et omnia que numeris numerare
possunt. vel sunt honesta ut honores.
Primo ergo dicemus de virtutibus respicientibus bona utilia
et per consequens de respicientibus bona honesta. Incipit enim
nostra cognitio a sensu. cum ergo bona utilia sensibilia
sunt quam honesta. Primo determinandum est de virtutibus
bona utilia respicientibus et cum bona utilia ut deter-
minari in quibus ethice est duplex virtus magnificencia et li-
beralitas. hec enim due virtutes respiciunt sumptus et pecu-
niam. si non eodem modo. Nam liberalitas que ad omnia largitas
incorporatur de respiciendo sumptus moderata. magnificencia
vero de respiciendo magnos sumptus. quod quomodo sit intelligendum
et perscrutandum patebit. Si ergo in faciendo sumptus contingit
deficere quod facit auaritia et superabundare quod facit
prodigalitas. quod utique est contra rectum vel ad rationem. igitur
datur virtutes aliquam modum inter auaritiam et prodigalitates
humilior autem virtus est liberalitas. Non sicut fortitudo
quod est inter timorem et audaciam. idem est utique inter
timorem et audaciam modum. Ita liberalitas quia est
modum inter auaritiam et prodigalitates. idem est utique re-
spectu auaritias et prodigalitates modum. consistit
autem humilior utique in recto usu pecunie. Ad rectum
autem usum pecunie facit quantum Primo quod non accipiat
eam nisi non de. Secundo quod accipiat unde debet. Tercio
expendere prout debet. Spectat enim ad libalem non usum
are alienos redditus et custodire propter. Nam licet liberalis
non diligat pecuniam sed se. sed ut eam ordinet ad debitos
sumptus. tamen ut possit sumptus facere. non debet propter
redditus manum digne. Non ergo usum propter redditus ali-
enos. hic debetam rationem de propriis et ex eis debitos

Sumpta facere sunt in ea re quae inde est liberalitas. Non
autem est ea res haec tam principalis et primo. Nam ea expendi
et ea debitor sumpta facere est liberalitas principalis et primo
ea autem pro reddita custodie et ea non accipere aenorum
est ex qua. Usurarius enim bonum utilia et non accipit
ea sicut debet minus unde amodo pecunia propter plus
quanto ethice usurarios lenones et vinctos de metatu
expolatores mortuorum et aleatores dicitur esse turpia lucra
et omnes tales appellantur illiberales. **U**lterior. Et opus huius
taxillorum illibale est. Lucrum ab amicitia quibusque bene
facere. Est ergo ea accipere liberalitas unde non debet. non
tamen est circa hoc principalis. Nam accipientes unde non debent
magis sunt iusti quam liberales ut patet per magis ethice
Quia non est liberalitas principalis ea accipere unde non debet
sed est principalis ea expendere quod debet. Nam propter quod unum
quod et illud magis. Si enim liberalis quisque propter reddita
et accipit unde debet. hoc idcirco facit ut possit ex propter
redditis bene facere debitor sumpta et expendere sicut
debet. **A**ccipere liberalitas principalis est in expendendo et
in bene faciendo aliis. ex consequenti autem circa custodire
propter redditus. et ea non usurpare aenorum. **P**robatur enim
per hoc in ethice quoniam vobis liberalitatem magis
esse circa expendere et circa bene facere aliis. quam circa
propter redditus custodie. liberalitas enim ut dictum est esse
habere ea debitor usum pecuniae. ut autem pecunia
est expendere eam et tribuere eam aliis. custodie autem
propter redditus non est uti pecunia. sed magis est adquire
et generare ipsam. propter quod per liberalitatem magis est circa
expendere et circa tribuere pecuniam aliis quam ea propter
reddita custodie. **S**ecundo hoc idem patet quia ad virtutem
principalis spectat facere magis bonum. **H**anc autem bonum
est bene facere quam bene pati et bene operari quam turpia
non operari. qui autem debite expendit et aliis bona largitur
bene facit. custodiens vero propter redditus et accipit. a
propter possessionem pecuniae bene patitur sine bene recipit
eo modo quo debet. non usurpans autem aena non operatur turpia
Si ergo melius est bene agere quam non male facere vel bene
pati. melius est bene expendere quam aena non usurpare
vel quod propter custodie. **T**ercio hoc idem patet quia ea id
magis consistit in virtute. circa quod surgit maior laus
in non autem laus surgit in bene expendendo quam in custodo

magis

propria uel non usurpando aliena liberalitas: pro principaliter
 consistit in debite expendendo et bene faciendo alijs. **Quarto**
 hoc idem patet quia ista principaliter est res difficilis: difficilis
 autem est dona alijs habere quam propositus redditus custodire uel
 quam aliena non usurpare. Nam custodire propria secundum se non
 est difficile: quia unusquisque naturaliter inclinat ut se diligat
 et ut sua bona custodiat. Sane autem propositus bonum secundum
 se difficultatem habet: quia propria bona sunt adque ad
 nos pertinent. Et naturaliter affertur ad illa. **Quinto** quoniam adeo
 affertur ad ista exteriora bona: ut pecunia quam habet
 reputat aliquid incorporatum sibi. **Sed** videtur in eis quod quod accipit
 pecunia ab eis: quod accipit aliquid de proprio corde: quod ergo
 propria bona sunt quasi nobis quanta aliena non sunt de iure
 non est adeo difficile non usurpare aliena ad que non ita
 affertur: quod non sunt nobis quanta sicut est difficile dare
 illi ad que magis affertur: quia nobis quodammodo quanta
Quare ita debite expendere et ita alijs bonum habere principaliter
 consistit liberalitas tanquam res magis difficilis. **Sexto** hoc
 idem patet: quia cum liberales maxime amant cum illud
 maxime consistit liberalitas quod quis agendo maxime
 amat. Non autem maxime amat quis si aliena bona
 non subripiat: uel si propositus redditus custodiat: sed maxime
 diligit si ex propriis redditibus debitos sumptus faciat: et
 bone et dignis modis bonum habere. **Quare** in his expe-
 dendo et alijs bona habendo prima liberalitas consistit.
Ubi quid est liberalitas: quia est iuxta primas animas
 et moderatus prodigalitas: et ostendit ita que habet esse
 quod prima est ita debitos sumptus et ita debitas vacantes
 ex quibus autem est in custodiendo redditus propositus: et id in usu
 parando alienos: de leni patet quod nos possumus facere libe-
 les. **Nam** sicut fortitudo: quia plura opponit timori quam
 audacie: facitque nos inuictos fortis declinando ad auda-
 ciam: ita quod potius plus audemus quam minus: sic quod
 liberalitas magis opponit auaricie quam prodigalitati: declinando
 est magis ad prodigalitatem quam ad auariciam: et magis
 debemus superabundare in dando quam deficere. **Sed**
 reges et principes maxime est et prodigales: ita maxime modere
 ita est magis auarici et potissime dea eos esse liberales.

Ubi

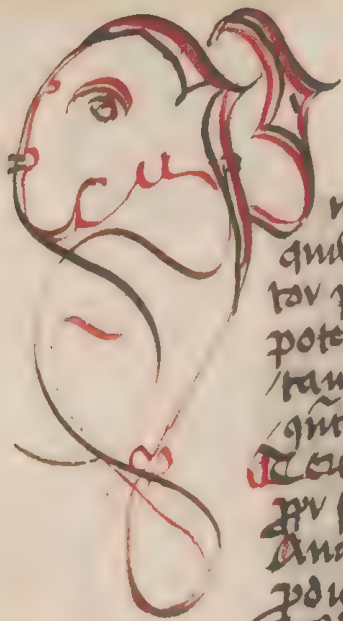
Ubi etiam patet quod cum liberalitatem non esse
 in multitudine dationum: sed in bono: et in facultate
 et in voluntate dandi. **Nam** ut ibidem scribitur
 nichil prohibet modum dantis uel liberalior esse

a mōibz accat libalitas go mēsurā recipit &
 pporatione datorz & ad possessiones dant. Ideo p q aut
 tūmūte nō ē prodigos quia nō indēt posse supabū
 dare multū possessionis dātibz & expens. Tūc dō
 ē in tot & tanta recipit quot dādūes et expensē pos-
 sessionū multitudinem supae nō pūit quodāo prodigi
 esse nō p Reges & p pncipes quia multūe posses-
 sionū supabundat nō, solum q possunt esse prodigi sed
 nō possunt attinge ut sint libales. Sēp go cogitat
 debent q mōd faciūt qm dēat. P hoc autē appare
 potest qm indētū sit cō esse auaros. Ad p Regū
 dūa dī esse natūale dī pporadūad hīs que indētū
 in nā. An ualibz enim mēl est oasim ut pbat
 phisica dicta go nō in regnūe mte hūane adquid
 oasim ē dī quācūq natūal modū sit oasim
 quia vni pōne modūa sufficiūt quia si vna aqua
 pōna multūe dimagat supabundat. Prose sūt ille
 dūcie p nō ordmā ad bōm aliorū. Tūc igit
 Reges & pncipes plūbz dūcie supabundat. Tūto
 detestabū est cō auaros esse. Probat aut p cū ethi-
 pica ratione q auaricia pcyor est prodigalitate.
 p p omni detestale est Reges & pncipes ē auarōs
 tam n fugēda est auaricia a pncipibz q si possent
 esse prodigi meliā est cō esse prodigos qm auarōs
 pūmo. n quia meliā infirmā morbo mēlū q mēu
 rāh prodigalitas autem est morbo auarū uel ab etate
 uel ab cōestate. Ad qui prodigi sūt in mēitute q
 senes auariores sūt mēuibz tū uenit ad senē-
 tutem ut plūmū auarū cōmū prodigalitas et desinit
 ē prodigi. Tūc etiā potest ab cōestate. Ad q prodigi
 sūt ut plūmū agent quia expensē supabundat
 redditū expigendū igit indigentia mēuā ut nō sit
 prodigi. Est igit si p prodigalitas morbo mēlū uel ab
 etate uel ab cōestate. Sed auaricia est morbo mēuā
 q qūto plū quis pcedit in auaricia & qūto plū senē-
 sit tanto magis auarū efflā. Si go caput Regū a
 quo totū Regnū dī dīgi indētū ē cōstatē sōm mōs
 morbo mēuā hōmō detestale ē Regem ē auarū pat
 n q meliā est cū ē prodigi. Sēcūdo hō id patet
 q prodigalitas magis ē pūqua uita q auaricia. Nam
 liberalis nō libentē rēat si libentē dat quot utūq
 facit prodigi neq tamē facit auarū. Nō ē diffen-

prodigalitas

prodigalitas a liberalitate nisi quod prodiga non datur quod datur
quibus datur et tunc gradus datur. Quare non prodiga non sit ama-
tor pecunie sicut hic liberalitas de leui quis est sic prodigus sed
potest liberalitas. Si ergo omnis datus est Regem esse utuosum
tanto detestabilior est ipsi esse anarum qui prodigum
quanto anarum plus contra virtutem quam prodigalitas
Tercio hoc est detestabilior quia Regis postea est d' Regis
pro salutem Regni ut pro sit hic qui in Regno sunt
Anarum autem nulli prodest quia eam sibi ipsi nequa est
prodiga autem multis prodest. Omnis ergo detestabilior est Regis
esse anarum. Quia quod quasi impare est Regis esse prodigos
et quod detestabilior est omnis eos esse anarum. Restat ostendere
quod debeat eos esse largos libales et misericordes. Hoc
enim ita que est cum sumptibus per quandam similitudinem
dicitur largitas liberalitas et communicabilitas. Largitas
enim dicitur ad similitudinem vasorum. Vasa enim huius
omnis actum non abunde emittunt quod est in eis abun-
dantia ergo in sumptibus et donationibus dicitur largus quia
admodum largi vasa abunde emittunt que contineant ad
ergo tanto debeat fontem huius omnis largus quanto quod eo
plures propinacis dant tanto debeat Regem largior esse
quanto influentia eius ad plures extendenda sit quam influentia
eius aliorum. Secundo huiusmodi virtus dicitur liberalitas quod
polleutes ea sunt ad similitudinem liberorum. Anarum enim
non sunt liberi sed sunt servi pecunie quare si idem
censet Reges et principes esse servos quoniam quod eos
esse libales. Tercio huiusmodi virtus dicitur amicitia quod
per eam homines quoniam sua bona per quam quoniam
ab alijs potissime diliguntur. Nam libales sunt potius
sunt amabiles quare si maxime debeat Reges et
principes ut sint dilecti hijs qui sunt in Regno
maxime debeat eos esse libales. Expectat autem ad huius
liberalem propter quod quoniam datur ut non deat mihi
vel propter quod deat. Secundo dicitur quod quoniam datur ut non
deat quibus non datur. Tercio videndum est quid gradus deat ut
deat boni gradus non propter aliquam causam Reges autem
et principes non propter debeat a liberalitate in dando propter
quia magno expensarum in propter et deat multitudinem
reddendum. Quia si contingat libalem deat propter quod deat
ut ut propter modate et iustitiam. Nam magis grangit
liberalis si deat minus quam debeat ut si non expendat vel datur

t/3

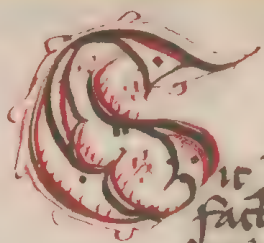

Quam si non expendat v. nō o. Veniat aut a li.
 liberalitate Reges et principes in dando quib. nō o. id est
 quod nō o. dant enim ut phis. aut hystomb. et abu.
 latouib. nō alye quib. nō o. dāt quia mag. dēt eos esse
 paupes qm. dūtos. sic ead. dant cuiq. qd. non oportet
 non enim dant boni gratia. s. mag. dant ut laudent.
 et p. inancem gloriā. vel p. ad quam aiam causā. deq.
 go Reges esse libales. et ut libales sint o. eos. vūstiaē
 bonis et boni gratia. *et Quid ē magnificencia et cū
 que habet esse et que possimus nosipsos magni
 animos facere*

DICEBATUR sup. circa sumptus duplex esse
 virtutem. vna que respicit modatos sumptos
 quā liberalitatem vocant. Alia que respicit
 sumptos ados magnos quā magnificencia nōi
 aut. sed cum mag. et minus. nō indeū difficiēte per
 et natura. v. ut p. p. primo p. h. Mon. videtur
 suffic. distigri magnificencia a liberalitate per h. q. h. c.
 est cū magnos sumptos illa v. cū mediocres. Sciend.
 go q. de ratione. nūq. q. sit cū bonū et difficile. qe
 cū v. maiorib. sumptib. ipia. p. ad ratio bonū et diffi.
 cultat. q. nō ip. d. mediocib. sumptib. dū d. magnificencia
 q. ē cū magnos sumptos ē virtutem ad a liberalitate que ē
 cū mediocres sumptos. Vel possimus dicē q. sumptos ad duo
 compad. p. v. ad facultates eius qui facit sumptos.
 et ad opa. i. q. illi sumptos expendim. Amicit. Aut go
 cū p. v. duplex. vna vna que equat daciones
 et expensas facultatib. et h. ē liberalitas. Ideo dicit esse
 liberalitas cū mediocres sumptos nō. s. p. s. p. opacoz
 ad dante. et ad faciē sumptos. Ideo largior multoz
 poss. ē amicit. si illa multa nō. q. rentu. facultatib.
 dant. Si cū. n. sup. nō ē liberalitas in multitudine
 dator. Libal. go ad equat daciones et sumptos facultatib.
 si mag. ut p. p. oratione sumptos opib. v. et nomen
 accepit ab ipsa facultate et ab ipso ope denominat mag.
 ficia. Si cū mag. q. mag. faciē. Unde est go q. q.
 in quocunq. statu homo sit et quascunq. facultates
 heat sine multis sine mediocres. difficile est bene
 ut illis et bene equare sumptos facultatibus. Ideo
 liberalitas se p. tendit ad mediocres sumptos. Omne
 enim vel p. v. considari sedm. se vel ut p. p. oratione
 facultatib. Si autem considari sumptos secundum se

rix

Sic liberalitas est circa magis sumpta si faciens multas licet
 facultates et circa omnes mediocres si faciens sumpta iocundus me:
 diociter facti abundant. Si si sumpta non a parum sed se si ut
 proportionat facultati sic liberalitas est semper circa mediocres
 sumpta. Nam si parum sumpta sunt mediocres et proportionati
 pauperibus sic magis sunt mediocres et proportionati divitibus.
 Cum ergo liberalitas non respiciat sumpta secundum se sed ut propor-
 tionat facultati non de eis circa magnos et mediocres
 sumpta si circa mediocres tamen. Liberalitas ergo que respicit
 sumpta proportionatos facultatibus se extendit ad quatuor
 facultates. Quia est in mediocribus facultatibus difficile est bene se habere
 et illud magnificentia non respiciat sumpta ut sunt decentes
 operibus non respicit quomodo opera quia non est difficile facere
 decentes sumpta in quibuslibet operibus sed in magnis. Ideo
 magnificentia a magnis facultatibus et magnis operibus sumpta
 nomen. Si magnis autem operibus contingit aliquos deficere
 quia non intendunt quomodo magis opera faciunt sed quomodo parum
 expendunt et hoc vocant parum. Alii vero circa in
 magnis operibus plus expendunt quam opera iam regunt et
 tales vocantur assumptores. Illius vero vocat eos barba
 videri. Igitur et formaces. Quia tales sicut formam omnium con-
 sumunt. Quia non operibus faciunt decentes sumpta et
 tales sunt virtuosus et vocantur magni. Ex utriusque mag-
 nificencia mea inter parum et assumptores sicut libe-
 ritas est mea inter amicitiam et prodigalitate. Nam ergo
 quod est magnificentia. Nam sicut liberalitas est respiciens
 amicitiam et modum prodigalitate sic magnificentia est
 respiciens proficere et modum assumptores. Et sicut libe-
 litas est faciens sumpta et daciones proportionatas facul-
 tatibus sic magnificentia est faciens decentes sumpta magis
 operibus. **Quod** quid est magnificentia. Restat unde circa que
 in esse. Homo. non quod ad presens ad quatuor per comparari
 va ad ipsum deum ad totam civitatem ad aliquas populos
 prius et ad seipsum. Magnificencia enim circa omnia ista
 debent se habere de non tamen de prius intendere de circa omnia
 ista. Nam prius et primo homo de magnificencia circa deum
 constituendo si facultates tribuit templa magnifica
 sacra honorabilia. Proportiones dignas. Ideo dicitur in to-
 ethi. de homines sumpta quos de facere magnificencia sunt
 circa deum. **Secundo** pertinet ad magnificencia si agitur fa-
 cultas facere decentes sumpta circa totam civitatem.

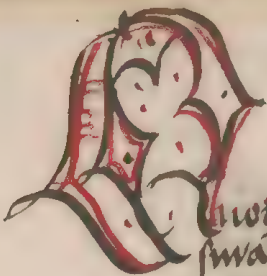

Aam ipa bona quia quodam dñia sunt. **phus**
aut qd dona comūa hnt aqmd simile donis saciat
Bonu. n dñm in vna psona sm̄ valde debilit̄ repre-
sentat. si t̄ cōmūitate pulcr̄ lucet dñm bonu
Tercio magnifici se decet hñe debi cū aqnas p̄sōs
p̄ciales. ut cū p̄sonas honor dignas. Nā in hoc po-
tissime appar magnifici. qñ quis magni facit his q sūt
magnis digni. **Quarto** dñ se hñe decet magnificus
cū p̄sona p̄p̄a. dñ n quis se magnifice hñe cū magna
op̄a. r̄v p̄p̄one magna autem opera possunt dñi
illa que durant per totam uitā augdi sūt dom̄ et ad-
ficia. ut que sūt in tota uita augdi sūt impie et
mūcie. **Secūdo** magnifici ut dñ in to ethicoz hñatōz
p̄pare decet. magni q debi mūcie quō dñ facit admirabiles
et dñtinas domos. qñ quō faciat eas zophisticas et ap-
paretes. **Et** cū dñ magnifici impias et mūcias et thia
q rad. sūt magnifici facit. patet igit cū qd magni-
ficentia qd cū sumpta decet magnis opib. **Primo**
qd est cū magnos sumptus impensos erga dñm et erga
totā qñtates. **Ex** qñtū nō ē erga magnos sumptus im-
pensos cū p̄sonas dignas et cū seipsū. **Secūdo** qd ē magni-
ficentia et cū que hñ esse de leu pat. quō possū nosipos
magnificos facit. Nam sicut liberalitas pl̄ qñtā auaricie
q p̄digulitā. sic magnificētia pl̄ qñtā parūficētie qñ
q sumptōs. **Mos** go ip̄s si facultas assit facit magni-
ficos dedinādo ad qsumptōs. ut cū in magnis aperib.
p̄p̄a sup̄abundent sumptus qñ deficiunt. **Et**

Et maxime deestabile est uirgē et primarē p̄p̄e
uicē esse et quod decet eos esse magnificos

Quod autem phus qñtō ethicoz qd p̄petates
ip̄s parūfia que si inuent. **Legib** maxie
derogarent. **Agriemāestā** **Prima** p̄petas ē
quā cū omnia defiat. quod ex ip̄o nomine
p̄p̄ esse. n parūficiū est facit parua et decima. **Secūda**
p̄petas est. quā si contingat parūficiū cū magna ex-
p̄ande pro paruo perdit magnū bonū. **Et** p̄p̄ualit̄
dñt q uiles homines impias et quima p̄p̄mit p̄ dena-
riata p̄p̄er. dñm enim cū magnū cōmū nō faciūt
debitos nō decet sumptus volentes parā modicā op̄e
totū quivū indecens redditur. **Tercia** est q quicūq;
facit parūficiū semp̄ fuit tardis. **Indel** n ei q remoue
petūa a se est absq̄de mōbra a p̄p̄o core. **Qñ** sic dato

Quod nunc sit agi mulari et madi mulatari illud et ma
 sua tardat et subit fugit quid p[er] d[omi]no q[ui] p[er]f[ec]t[us] op[er]at
 expens[as] fac[ere] s[ed] illos s[um]pt[us] tardat et subit fugit quid p[er]
Quarta est quia parusit[us] n[on] intendit quid faciat ma
 gnum op[er]e ut quia faciat magis largit[ur] ut quid faciat
 decet[ur] imp[er]at[ur] s[ed] s[ic] sua m[er]ito e[st] quod faciat p[ro]p[ri]e s[um]pt[us]
 Est e[ss]e p[ro]p[ri]e parusit[us] ut ap[er]at[ur] plus p[er]u[er]at[ur] q[uam] op[er]
 deo maiore diligencia p[er]tinet quod modum expendat q[ui]
 faciat magnu[m] op[er]e. **Q**uinta e[ss]e p[ro]p[ri]e est ut semper
 expendat cum tristitia et dolore. Dicebat[ur] e[ss]e q[uod] parusit[us]
 reputat p[er]d[er]e que h[ab]et quasi sibi incorporata et quasi
 p[er]tinentia ad sub[st]antiam suam et quia sit affligit[ur] ad ea et ita
 g[er]minat se illis. **Q**uod sicut in m[er]ito corp[or]is p[er] d[omi]no
 g[er]minat i[n]f[ir]mitat[em] ibi tristitia et dolor sicut d[icitur] s[ecundu]m p[er]tine[n]t[ia] quod
 sit p[er] expens[as] q[uod] e[st] ibi q[uod] quoda[m] d[omi]no g[er]minat eo q[uod]
 p[er]f[ec]t[us] reputat sua p[er]tine[n]t[ia] q[uod] sibi incorporata et
 g[er]minat n[on] p[er] ea expendit et eam a se r[em]ouit sicut tristitia
 et dolor. **Q**uarta p[ar]te e[ss]e in h[oc] p[er]f[ec]t[us] ad am[er]it[us] q[uod]
 om[n]is p[er]f[ec]t[us] am[er]it[us] e[st] sicut om[n]is magister lib[er]al[is]. **S**exta
 e[st] q[uod] cum p[er]f[ec]t[us] n[on] faciat inde s[ed] ei q[uod] semper agat
 maiora q[uam] deat d[icitur] e[ss]e n[on] q[uod] p[er]f[ec]t[us] p[er]f[ec]t[us] ap[er]at[ur] p[er]tine[n]t[ia]
 q[uod] d[icitur] e[ss]e s[ed] que s[un]t op[er]a uirtutis p[er]tine[n]t[ia] n[on] i[n]putat
 q[uod] ea op[er]a n[on] uirtutis estimat quid n[on] e[st] ap[er]at[ur] ea
 cum q[uod] n[on] possit agere tam modum d[icitur] de ea dato
 e[ss]e q[uod] n[on] r[em]oueat de vili q[uod] m[er]ito p[er]f[ec]t[us] d[icitur] q[uod] deat
 n[on] p[er]f[ec]t[us] ita modum s[um]pt[us] facit erga q[ui]t[us]d[am]
 op[er]a q[uod] semper m[er]ito ei q[uod] agat maiora q[uam] deat. **Q**uarta
 si detestabile est Regiamarestat[us] et om[n]ia desit[ur] magna
 b[on]a p[er] modum p[er]f[ec]t[us] semper tardat et n[on] p[er]tine[n]t[ia] facere n[on]
 intendit quod faciat magis uirtutis si quod modum expendat
 p[er] facit s[um]pt[us] ad tristitia et dolor et ad n[on] faciat ad
 se magis op[er]a quia om[n]ia h[ab]et valde derogat Regiamarestat[us]
 om[n]is detestabile e[st] Regem e[ss]e p[er]f[ec]t[us] t[ame]n aut d[icitur] ip[s]um
 e[ss]e magister s[uff]i[cient] p[ro]bant s[um]pt[us] d[icitur] q[uod] quib[us] o[mn]ib[us]
 e[ss]e q[uod] magnificencia in e[ss]e. Dicebat[ur] n[on] magnificencia p[er]f[ec]t[us]
 e[ss]e e[ss]e d[omi]na et e[ss]e com[m]un[is] ex q[uod] n[on] e[ss]e p[er]f[ec]t[us] dignas
 et e[ss]e s[um]pt[us] **Q**uod e[ss]e p[er]f[ec]t[us] sit caput Regni et sit p[er]f[ec]t[us]
 h[ab]it[us] i[n]uenda et p[er]f[ec]t[us] et ad ip[s]um p[er]tine[n]t[ia] distribue
 bona Reg[is] maxime d[icitur] ip[s]um e[ss]e magister n[on] q[uod] e[ss]e
 caput Regni et in hoc gerit d[omi]no v[er]signo q[uod] e[ss]e
 caput et p[ri]nceps vni[us] maxime p[er]tine[n]t[ia] ad ip[s]um se

Magister hie ita templa sacra vel ita p[ro]p[ri]etates di-
vinae q[uod] n[on] est p[er]sona publica ad qua[m] ordinat[ur] t[ot]u[m] q[ui]-
tas et t[ot]u[m] regnu[m] magis p[er]tinet ad ip[su]m magis se h[ab]ere cu[m] b[on]a
et circa ea que totu[m] regnu[m] i[n]spiciunt. Rursu[m]q[ue] ad ip[su]m
p[er]tinet distibue[re] bona regni omni[um] deo cum magnifice
se habere erga p[er]sonas dignas quib[us] digne competu[n]t
illa bona amplius quia dictu[m] est Regia p[er]sona d[icitu]r esse
reuerenda et honore dig[na] p[er]tinet ad Regem magnifice se
habere ad p[ro]pria[m] p[er]sonam et erga p[er]sonas sibi q[ui]ntas
ut erga p[ro]p[ri]os et filios h[uius] vita[m] hono[r]abiles facit
imp[er]ias decentes p[ro]tendo milia[m] admirabile[m] et magis
**Cum sint p[ro]p[ri]etates et q[uod] p[ro]p[ri]etates illas
reges et principes debent habere**

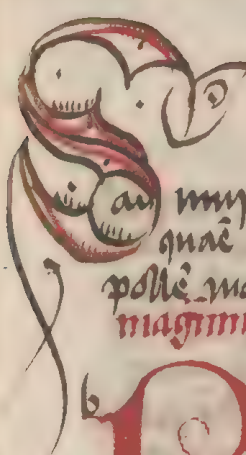
XXI

Philosophus quarto ethicoru[m]
capitulo de magnificencia tangit sex p[ro]p[ri]etates
magnificas quas habet deo Reges et principes
Prima est quia magnificus assimilatur stichis
Dicenda[n]t p[er]tinet ad magnificad in magnis op[er]ibus
facere decentes sumptus cognosce[re] autem quib[us] magnis op[er]ib[us]
qui sumptus sunt conuenientes esse n[on] potest nisi quis p[er]ol-
leat sciencia[m] et iustitiam. **Secunda** p[ro]p[ri]etas magnificas est facere
magnos sumptus ut non ostendit seip[su]m sed bonu[m] quod
est. n[on] hoc t[ame]n om[n]ib[us] iustis agere n[on] p[ro]pter famorem
vel p[ro]pter gratia[m] homin[um] sed quia bonu[m] **Expona** t[ame]n h[ec] d[icitu]r
esse p[ri]mu[m] magnificencie habit[u] n[on] in op[er]ib[us] magnificis ut n[on]
aliquis magnifice se h[ab]et erga cultu[m] d[omi]ni et erga remp[ub]licam
et erga p[er]sonas dignas maxime ut quis appareat
gloriosu[m] et maxime ut quis ab hominib[us] laudet[ur] difficile
est in talib[us] n[on] querere h[um]ana[m] laudem et quia iustis est
ita bonu[m] et difficile **Adco** maxime p[er]tinet ad magnificad
in suis magnificis op[er]ib[us] et distibucio[n]ib[us] fina[m] intende[re] bonu[m]
et n[on] famorem et glori[am] homin[um] **Tercia** p[ro]p[ri]etas mag-
nificas est facere sumptus et distibucio[n]es delectabiles et p[ro]p[ri]as
Nam qui p[ri]mus qui sumptus faciat diu[er]sac[i]o[n]em et
om[n]is minutis expensas inquit et n[on] delectabi[le] et p[ro]-
p[ri]e largi que largi d[icitu]r n[on] est magnificas si p[ro]p[ri]e
Adco d[icitu]r quarto ethicis de diligencia[m] rationu[m] est par-
ticipa[re] **Quarta** est magis intende[re] quid faciat opus
optimu[m] et decetissimu[m] qui quid et quid sup[er]ius faciat
ad op[er]a ut si d[icitu]r aliquis magnificas aliquid tep[er]at[ur] ostendit

Ad honeste dñm uel aqna dona esse p̄dms dignis mag^o
 intendat quō templū sit aduiale & quō pulcrū. & quō
 dona ia sint mag^o & decencia quā quot et quā inuimata
 oporteat ipm̄ q̄sumē p̄r huiodi opa. **S**exta p̄tās est
 q̄ magnificū est excellē libal. Idem u. est magnificū
 est q̄ abundanē libalē. Nam ut infra patebit magni-
 ficētia est quedā p̄tās & quedā oīz libalitatē sicut inag^o
 munitas est q̄dā p̄tās et quā oīz oīz sitū. Ad em̄
 magnificū sit illē qm̄ in magnis opib^{us} facit decentes
 sumpt^{us}. Si facit decentes sumpt^{us} est cē libalē facit
 magnos decentes sumpt^{us} quod facit magnificū est cē
 magnis libalē. **S**exta p̄tās magnificū est ab equali
 sumptu facit opa mag^o magnificū. parum enī q̄ semp
 intēdit quā parant mōno ut sup̄ dicta. p̄ modū
 multū p̄dunt. Magnificū uo tūq̄ nō est tūc de rōtūo
 ab equali sumptu facit opus mag^o magnificū. q̄ non
 parat decētib^{us} sumptib^{us}. Contingit enim anarū plus q̄
 pendē in aqno negotio qm̄ libalē. tūm quā semper
 nūc anarū aqna decētib^{us} expensat subitē p̄ modū
 sunt & parū valor. **S**ed opus ubi multū expēdit nūc
 centū facit quā ab equali sumptu uel af aqūdo mōu
 libal ut magnificū facit decētib^{us} opa qm̄ parum
 uel anarū. **H**as aut p̄tates debē mēse Regib^{us} & p̄ia
 pib^{us} mō nō est difficile. Op̄i enim maxime debent
 esse scientes & cognoscentes qui sumpt^{us} quib^{us} opib^{us}
 decant ad eos autem maxime p̄tāt facit magnas
 largiōes & excellentes sumpt^{us} bonū quā. Nam maxime
 dī bonū intendere qui tōm Regū dī in bonū dūgē.
Sic etiam ad eos p̄tāt delatib^{us} et p̄mte sumpt^{us} facit
 Nam ut supra dicta quā modū nā q̄nta & oīo
 se sunt dūmē m̄p ex eis fiant debite largiōes et
 decētib^{us} sumpt^{us}. **S**exto igit^{ur} Reges & p̄mtes mag^o
 abundanē facit tibi & dūmō. tantomag^o dea eos ampli
 oēs libnōes facit & mag^o delatib^{us} & p̄mte expēdit.
Dea u. Reges & p̄mtes mag^o intendē quō facit ex
 cellētia opa inuimā. qm̄ quō p̄ant nōmē et q̄
 pens^{us} q̄ ad eos excellētes cē libales & semp facit
 magnificū. **O**mēs q̄ p̄tates magnificū. p̄ amplius
 & p̄tās dea ipos. Reges hīc. **P**ū & p̄a in. **H**is uolū
 q̄ nō q̄h possit esse magnificū. q̄ nō q̄h p̄ facit mag^o

an mpta. si ut idem ad talos et et uolens et gloriosos
quae quito. Ap. est nobis ays tanto dea ipsa magis
polle. magistra et hic pietates magnifica. **Quid est**
magnitudo et aia que habet esse et quemadmodum
possimus nosmetipsos facere magniminos

xxii

B OHOEUM extorem ut supra dicebat. quaedam
sunt ualia sit pecunie et vniuersa quicquid per
mensuram minimis. quaedam uero sunt bona
honestas cuiusmodi sunt honores. Sicut igitur
circa ipsa bona ualia est duplex uia una ipsius ma
gnos sumptus ut magnificentia et aia que respicit mediocres
ut liberalitas. Sic circa ipsa bona honesta est duplex uia
una que respicit magnos honores ut magnimutis et
ad a respicit mediocres que quoniam nomine potest dici horum
quatuor. In magnis autem honoribus quoniam se per habet
tota. Nam quidam dicitur deficere ut pusillanimes quidam
uero superabundare ut presumptuosus quidam autem se habet
ut deesse ut magnim. Quidem uero ad quos aptos ad mag
potentes magis et ad uia dicitur quaedam rari pusillanimitate
duri retinuit se ab huius dicitur magnus. Hec ergo dicitur
deficiunt. Sed quidam egius dicitur talibus superabundant in ge
rentes se ad aqua que comple digne uero per quos
phus vocat cymotes et finiosos et ventiosos. nos
autem eos presumptuosos vocare possumus magnim ergo
medius est inter pusillanimes et presumptuosos. **Ad** enim se
huit ab arduis opibus que digne potest agere ut pusilla
nimitas ut se ingerit ad ea que digne comple uero per
ut presumptuosus. Quia uero inquit per quid sit magnimutis
Nad sicut liberalitas quia est mea uel auaritia et pro
dignitas. idem est uis quaedam iprimis auaritia et mode
ratis prodigalitates. sic magnimutis quia est mea uel
pusillanimitas et presumptuosus est uis quaedam reprimens
pusillanimitates et moderans presumptuosos. **Quia** dicitur sit
magnimutis de leui per aia que hi esse. Quidem autem
per uis et huius uelle magnimutis esse aia honores aia diu
cias et principatus et vniuersa ad omnia fortuna et infortuna
Non tamen est cor prima aia ista Nad magnimutis
prima et aia honores et uis aia honores quoscumque sed
aia honores magnos ex quoniam autem est aia diuicias et
prima et aia fortuna et infortuna. Nad. si per uel bona
extremum magnimutis est honor diuicias et principatus

Et ad ratioa bo no sunt tui bonu sicut hoc qd ut plud
 mid homines he ordinae ut gregituy honores sicut go dice
 ba^r de fortitudine qd prima^r car^r ca pcula bellica qua
 illa sunt difficilia & consequi autem erat ca pcula qd
 ita qd fortis etiam in alijs pculis deget se in sic mag
 munitas pua^r e^r ca honores tanq^m ca maxima bo exho^d
 et consequi ca dimias & principatu et ita ad extiora
 ita magnitudi deget se in in possidendo dimias et pua^r
 et in tollerando fortuna & infortuna magnitudi. n est se
 bonus tetrastonus qui magi deat p. n honorat ut si
 mag ei fortuna occurrat no extollit^r p autem inhonora^r
 et mag infortuna veniat sup ipsum no deat^r qn quoh
 enim statu nonit magnitudi se decenter habe^r Ad pui
 llaminitate autem pmet uestie fortuas sic Ado ando
 mea ppetata aut qm pui llamit^r esse que non ho
 nozem neq^m inhonorez neq^m bonam fortunam neq^m infortuna
 possunt fene sed honorez quid intumesce^r & paz bene
 fortunatu extollit ostendit quid sit magnitudi et ita
 qd in ce^r extat ostendit quid nosipos possima magnitudi
 face^r Inter cetera autem que nos ad magnitudi thmit
 est parum apia^r extior bona quecuq^m sint id sive p
 honores sive principatu sive dimie isive qmque hmg
 alia bona Sicut est enim pui llaminitate uestie fortuas
 fene si qd modico fortuo extollit ex infortuo no dequ
 magnitudi quid no sit sed ut diceba^r nonit fortuas sic
 et in quoh statu se decenter habe^r Causa autem quae
 qm uestie fortuas fene est quia minus apia^r extior
 do qd aquid de hmg bonis adqum^r inde ei totu adqum
 sumpsit & intumesce^r qd nro adqum de eis pdidit inde
 ei totu pdidisse & deitatur Quae p apia^r opa ututu
 et no apia^r extior bo inqum sunt orga ad
 ntutes onno erum magnitudi & stes fortuas feni no
 p augebim^r i dimis / & in extiorib^{us} bonis no extollem^r
 ad no pputo^r talia esse sim^r maxima bo & p con
 tigit nos infortuari ita ea decenter tolleabim^r cum
 non multum reputem^r ipsa

Que sunt ppetates magnitudi et qd deat Reges
 et pma^r magnitudi est

R ECITAT Ruten philozephus
 quarto ethicoru multas ppetates magnitudi
 me quas mae possim^r & quas reges & pma^r

habere debent ut sit prima p[ro]p[ri]etas magnanimi b[ea]t[us] se h[ab]ere c[on]tra
 p[er]icula / bene autem se habere c[on]tra ea est n[on] esse amatorem
 p[er]iculorum. **¶** Nec se exponere pro paucis p[ro]p[ri]is sive pro magis
 imp[ro] pro his ex quib[us] potest consurgere magis utilitas c[on]tra
 autem sic se exponit p[er]iculis adeo debet esse constans in
 suis negotiis / ut c[on]tra si indebit expedire n[on] parcat vite
 ut ait p[er] in i[n]to ethico[rum]. **¶** Secundo competit magnanimo
 bene se h[ab]ere c[on]tra rebus bonis. **¶** Magnanimus n[on] parum ap[er]ia
 exteriora / & multum ap[er]ia op[er]a v[ir]tutis / p[ro]p[ter] q[uod] quia esse
 plurimum retributum est facit op[er]a v[ir]tutis. **¶** Connet ma
 gnanimus esse plurimum retributum ut q[uo]d ethico[rum].
¶ Tercio spectat ad ipsum esse paucorum op[er]um. dictum est
 magnanimus esse c[on]tra magis ut c[on]tra ea ex quib[us] q[uod] singule
 possunt magis honores talia autem n[on] multo ad occurrunt
 deo dea magnanimus esse paucorum op[er]um. **¶** Quarto deest
 magnanimus esse ap[er]tum ut sit iudic[us] et sit manifest[us]
 od iudic[us] et amator et magis c[on]tra de v[ir]tute q[uod] de op[er]e
 ut ut p[er] in i[n]to ethico[rum]. **¶** Quinto spectat ad magnanimus ut
 n[on] sit ei tunc quod laudet ut q[uod] alij vituperent. **¶** Nam
 tunc t[ame]n inter ex[tra] bona computent[ur] ipse n[on] multum
 tueret de eis quia ut dicebat modicum ap[er]ia exteriora
 bona. **¶** Sexto spectat ad ipsum n[on] esse plangitimum
 neq[ue] deprecatum et maxime n[on] de esse talis de p[er]pectu q[uod]
 tiorum bonorum qui n[on] conq[ui]r[unt] de exteriorib[us] bonis vel
 alias de p[er]a utica adq[ui]rat quodam pusillanimitas est
 quia minus ap[er]ia exteriora b[ea]t[us] dicente. **¶** Seneca d[icit] in
 carnis. enim q[uod] quod p[er]b[us] comp[ar]at. **¶** Has aut[em] p[ro]p[ri]etates
 narratas a p[hi]l[osopho] si bene intelligat[ur] deq[ue] h[ab]ere Reges &
 principes. **¶** Deest n[on] Reges n[on] se exponere pro quib[us]lib[et]
 p[ro]p[ri]is imp[ro] pro negotiis arduis ut pro defensione fidei
 vel pro tuenda Regni. **¶** Si n[on] occurrat eis adeo arduis q[uod]
 Rex sua gentem vel ead[em] s[er]p[er]sim debeat exponere
 p[er]icul[um] ita d[icit] esse constans et magnanimus ut p[er] bono
 diuino et communi p[ar]ticipet vitam exponere. **¶** Secundo
 deq[ue] Reges & principes esse plurimum retributos / q[uod]
 q[uo]d sunt in alioru[m] g[e]n[er]e q[uam] alij / & q[uo]d p[ro]p[ri]is affluunt
 diuicijs q[uam] alij tanto in op[er]ib[us] v[ir]tutis et in rebus bonis
 debent ad sup[er]are. **¶** Tercio deq[ue] eos esse paucorum op[er]um
 tioru[m] negotia n[on] ardua paucis sunt respectu alioru[m]
 n[on] aut[em] deq[ue] Reges & principes omnia negotia quib[us]lib[et]
 modica expedire p[ro]p[ri]is ut deq[ue] eos om[n]i op[er]aturos
 esse si ut possint lib[er]is m[en]te expedire negotia
 magnorum que sunt paucis deit ad modica negotia

Hys comitibus que sunt multa. Quarto denique eos esse
 oportet et esse iudices cum sint regula ad quam obliquum
 et falsificari non debet. Debet etiam eos esse manifestos
 oditores et amatores ut manifeste odiant vicia persciant
 malos et non permittant maleficos vivere et apte diligant
 bonos et honorent eos quia hoc non minus inducent
 totum populum sibi commissum ut sit iustus et beatus. Quinto
 denique Reges et principes non curant ut laudentur ab hominibus
 nam postea in dignitatibus multos habent adulatores
 et loquentes eis placuina. Si autem talibus adulatoribus
 credant contingit eos non agere secundum legem et rationem sed
 secundum passionem et voluntatem tanto igitur Reges et principes
 et universae omnes gentes in dignitatibus magis debent curare
 de fide hominum quam plures habent adulatores qui eos
 laudando conantur eos pervertere. Sexto quod Reges et principes
 debent sibi esse sufficientes in exterioribus bonis ut declabatur
 in tertio ubi agitur de Regimine Regum. Septimo denique eos
 esse plangitimos neque deperitimos pro exterioribus bonis. Omnes
 ergo assignate precepta competere debent Regibus et principibus
 quae de eis esse magnanimos. *Quid deest Regibus et
 principibus esse amatores et qualis sit virtus ista
 que dicitur honoris amantia*

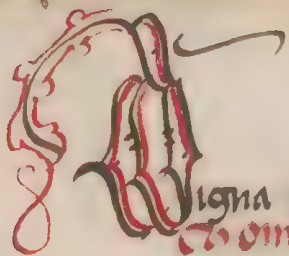
xxiiij.

ARTORES HONORIS alij vituperant alij
 vos laudantur ut ut patet quarto ethicorum
 Interpreta enim aliquos si quos duces videmus
 non curare de honore suo. Rursus qui vituperant
 ambitiosos laudant ut curantes de honore suo. Curare
 igitur de honore suo propter quod uno modo est laudare et alio
 est vituperare. Non curare de honore quia non vult
 facere opera honore digna est vituperare. Nobis igitur debet
 esse curare de honore non quod singuli ambitiosi neque finem
 magis ponant in honoribus sed quod agamus opera honore digna
 opera autem honore digna dupliciter consequi possunt. uno ut sint
 proportionata nobis. vel ut sint digna magno honore
 Sicut si circa sumptus duo sunt virtutes una liberalitas
 que respicit sumptus ut sunt mediocres et ut sunt propor-
 tionati nobis. et magnificentia que respicit sumptus ut sunt
 magis et ut ordinatur ad opera magis sic etiam honores est
 duplex una que respicit honores mediocres et ut
 sunt proportionati nobis et haec propter quod honoris amantia.
 Alia est que respicit magnos honores ut magnificentia
 Eadem ergo opera possunt esse ad utrumque et magnificentiam

Nam agens opera virtutis et agrediens pugna. si hoc
 facit quia delectatur in talibus actibus fortis est. Si vero hoc
 agat quia talia opera sunt magno honore digna magna
 minus est. Sic etiam si agat opera castitatis quia delectatur
 in eis castus et temperatus est. sed si hoc agat quia sunt ho
 nores magno digni magnanimus est. Ideo pro materia
 magnitudinis non sunt pericula bellica. sed talia sunt in
 fortitudinis ut delectatur sunt scilicet se quia ita talia
 ipsa temperantia. Sed pro materia magnitudinis de se hoc
 quia quicunque agit magnanimus agit ea proinde sunt magno honore
 digna magnitudinis ergo ut de quo ethico est quidam quoniam
 omnium virtutum nam sunt magnificencia est quidam virtutis liberalitatis
 et excellentiori modo magnanimus est virtutis omni virtutis
 Nam opera omnium virtutum sunt honore digna. Quare mag
 num operari opera singulorum virtutum. Ideo dicitur in ethico
 de hoc congruit magnanimus fingit communiter quod est
 actus prudentie. nec facit minus quod pertinet ad iustitiam
 Opera ergo magnanimus opera dicitur virtutis ut ea faciet excellere
 Nam cum virtus exterior bona sit bonum plus excellens facit
 opera virtutum magnitudinis sunt honore digna. excellentiori modo
 facit ea quoniam si agat talia opera quia delectatur in illis recte
 ergo magnanimus de omnes virtutes maiores facit et dicitur
 omnes eas perficere et ornare quia actus omnium eorum per mag
 tudinem facit. excellentiori modo et magis perficitur. Quid
 ergo quid est magnitudinis et quare se habet ad virtutes alias. de
 tem per quod sit illa virtus de qua nunc infirmus quod dicitur
 honoris amatoria. Nam sunt eadem opera prout et aliam
 virtutem et magnitudinem. sic eadem prout esse opera aliarum virtutum
 et honoris amatorie opera omnium aliarum virtutum ut sunt magis
 honore digni pertinent ad magnitudinem. sed ut sunt proportionata
 nobis et ita ordinata ad mediocres honores pertinet ad virtutes
 quod de amatoria honore. Sicut ergo deus Reges et principes
 esse magnificos et liberales. sic deus cor et magnimod
 et honores amatorios Reges et principes deus per honores
 diligit modo quo dicitur et videtur ut diligit et cupiat facere
 opera quod sunt honore digna. Vide et amatoria honore se habet
 ad magnitudinem. sunt formositas corporis se habet ad pul
 tudinem. Dam et si sunt membra bene proportionata et confor
 mia sunt formosi. unde tamen sunt pulchri quia pulchro non
 est nisi in magno corpore. Sic facit opera mediocri honore
 digna deus hominem animam. et sic per se magni quod agit opera magis
 honore digni ut ergo Reges et principes ut in agendis ordinis ut in
 mediocri faciat aliquid tunc sunt semper agant opera honore

Signa bene dictum est quod deus eos magnos et honores amantissimos
et omnis humilitas potest dici honoris amantissima. et

et quoniam magnus est humilis

app.

Sophocles quoniam ethicus inchoat se in ge-
rentem honoribus non appellat magnum si tepatid
cum quo hunc tepatid in honoribus sit idem quod hunc
humilitatem inchoat illa de qua loquitur per quam
appellat honoris amantissima quia tendit in mediocritatem ut nunc
quedam humilitas dici potest sed si sic dicimus quedam dubia
tes inchoant Nam omnis magnus est honoris amantissimus
scilicet omnis magnus est libal dual si honoris amantissima
est ad humilitatem omnis magnus est humilis quod inde
est oppositum in adiecto quia humilis alios revereat mag-
num ut quoniam ethicus ad deum deus. Secunda ergo quod si omnis
magnus non est humilis non dedissemus periculis quoniam
docuimus quia docuimus eos esse sine virtutibus Cum
virtutes sine humilitate esse non possunt Ad plenam ergo declarandam
veritatem ostendendum est quod sine humilitate nulla esse potest
magnus Magnanimitas autem et humilitas et huiusmodi virtutes
morales et habent circa animi passionem In his enim dicte
virtutes sunt bonum si rationem quia moderantur passionem
mas ne demeremus a bono rationis sed quod passionem nos
demerere facimus a bono rationis dicitur potest contingere ut
sunt dicte. Primum prout passiones nos inclinat ad id quod
ratio vetat Secundo prout nos retrahit ab eo quod ratio
dicat dual cum passiones nos inclinat ad aliquid quod est
contra rationem indigemus virtute rethente ut in opus
per quod retrahimur a delectationibus sensibilibus cum vero nos pas-
siones retrahit ab eo quod per ratio dicat non indigemus vi-
tute rethente sed magis impellente ut de fortuna que magis
impellit nos ad periculum bellicum quam nos retrahat ab illis
Cum ergo retrahere et impellere sunt quoddam oia et formaliter
differant eorum principia et per se non est eadem virtus retrahens et
impellens ne est eadem virtus principia moderans passionem
impellentes nos ad ea que ratio vetat et rethentes ab
eo quod ratio dicat Unde est igitur quod si unum et idem aliter
et aliter acceptum nos retrahit et impellit oportebat id
cum idem daret duas virtutes unam impellentem et aliam
rethentem. Quidam autem quod magnus esse inchoat cum magnos
honores magnus autem hoc quoddam est magnus bonum ma-
gnus autem bonum ratione quia magnus est nos retrahit
ne proficimus illud rationi difficiat prout non bonum est

Nos aliter ut tendamus in ipsum / go rā magnos honores
 et cā magna bona dupl contemnit perire. **Primo** si ult
 qm ratio dicitet prosequamur ea inquit bona sunt. **Secundo**
 p nra quam ratio dicitet vthamus nos ab ill eo q ardua
 et difficilia sunt / quāc tūc talia dū virtute indigem
 qua impellente nos ne retrahamur pū difficultatem et est
 magnitudo / et cā retrahente quos ne ultra ratio tendat
 in illa ratione bonitatis et q est humilitas / omis n mag
 nimus humil est. **Item** omis impelle sit esse magnim
 nō eūtem bonū ut probat philo in to ethic. **Nulla**
 autem bonus sit q si ultra qm ratio dicitet psequatur
 honores tū magnitudo impellat nos t mag bō ne re
 trahamur vñ difficultate apert q ei sit amara humilitas
 ne ultra qm ratio dicitet in eam tendat vñ bonitatis
 alias n. est magnim mōs. **Tendē** igitur in magnos
 honores et ad mag bona esse pū a magnanimitate et ab hu
 militate. id ē si ratio eandem nam prout tendendo t mag
 bona nō retrahimur vñ difficultatē sumā magnimū sed
 put ea nō psequimur ultra qm rō dicitet vñ bonitatis sum
 humiliter. **Sufficit** go magnitas ab humilitate in dubio. **Primo**
 q magnitudo ut magnitudo pūa impellit / et q qd
 nō tētur. ideo magnimū dō dōs despicit nō q dlye
 viciōse imitatur sed quia est tanti cordis et se impellitur
 a virtute ut pōnā despicat apēa et vba hominū / qm
 vclit pūa despicit ab opibz vtuos. **Humilitas** aut cōtrario
 pūa tētur ex qm impellit. **Idco** humil est dōs reve
 renti / q cōpōnā pūa despicit in iū hāc et honesto alios
 venero. **Secundo** dicitur hēc ab illa quia magnitas pūa
 modat despicit ne dōm vñ difficultatē despicit tendē
 do in apā cū magno honore digna humilitas nō pūa
 modat ipam pūa ne dōm mōs pūa de ipē bō
 vñ ratio pūa honore magnos. **Erit** igitur oīs
 magnimū humil modo quo dicitur ē idem q mediocr
 ē honore amatiō q ille dō humil quia modatis pūa
 adpiscendo honore magnos mediocritate tendit in honore
 illos. **Item** aut humilitas sit idem simp q dilige
 mediocritate honore / nō ut sit pūa vñ idem ad virtutē
 illa quā pūa distigens a magnitudine appellat honore
 aatua nō ē pūa pūa pūa / si p qm nos in mo
 valibz vñ dōs expōnē ostendit virtutem de q loquimur pūa
 nō esse pūa mōs id omis humilitate q ia dē q loq pūa

quō dicitur
 magnimū
 ab humilitate

De ut dictum est tendit in mediocres honores magis est
in appetitu sensu humilitas vero magis est in intellectu
Quid est humilitas et cura que huius esse et quod deest
reges et principes esse humiles

xxxj

SAPIENS EST PER PHILOSOPHUM BITA
manifesto humilitas a magnitudine differt. Nam haec una
et eadem virtus repraesentat superabundantiam et modum
defectum. Unde si quis perit huiusmodi virtuti com-
petere perit. Igitur ad magnitudinem ipsius deperit
ne deperit de boni ordinis. Et et perit ad ipsam modum
perit ne ultra quam ratio dicitur tendat in illa. Unde si quis
prima operatur utrumque. Nam ad magnitudinem sit intendere d
magis magnitas est magis virtus impellit in magis quam recta
habet nos ab illis. **Prima** ergo magnitas repraesentat deperit
ne trahamur ab ordinis. Et ex sequenti modum perit ne pe-
ratio tendamus in illa. Humilitas ergo continuo se habet ut super
diffusa dicebat. Quare cum distincta sit huiusmodi ab illa. Vi-
dendum est quid sit huiusmodi virtus. **Secundum** igitur quod sit circa
magnitudinem quod abundat et deficit. Sic et cum humilitas
huiusmodi esse. Nam ex dictis magnitudinis est virtus nos repellat
ne ratio diffidat. trahamur ne non persequamur opera magno
honore digna. **Tercium** igitur in hoc aliquid superabundat ne pre-
sumptuosius persequatur magis ordinis quam debeant. quidam vero
deficiunt ut pusillanimes. **Quid** ergo magnitudinis est media
inter presumptuos et pusillanimes. **Hic** ergo ex dictis patet quod huius-
modi est virtus nos retinens ne ratio bonitatis et delectationis
que est in istis honoribus persequamur. et ultra quam ratio
dicitur. In hoc igitur aliquid superabundat ut superbi persequuntur
excellencias et honores ultra quam deant. aliquid vero defi-
ciunt quia se deiciunt ultra quam deant. Illi qui non quirit
honores ne quirit opera honore digna quod non est humilitas
sed magis est vilitas et miserie. **Sicut** igitur humilitas media
inter superbos et deiectiones. sicut magnitudinis est media inter
presumptuos et pusillanimes. **Quid** ergo est humilitas de leui patet
ita quod in se habet. **Intendit** ut humilitas repellet superbas et modum
deiectiones. **erit** ergo humilitas contra superbas et deiectiones
non sicut est contra heres eos persequatur. Nam humilis principaliter
intendit repellet superbas. ex sequenti vero modum deiectiones
Et igitur nobilitas hoc attendendum quod cum ultra sit magis re-
tineat quam impellet. perit oppositum superabundantiae per quod
impellitur. Et ex quo deficit per quod retrahitur. **Sed** cum
magnitudinis magis est ultra impellet quam retinens continuo
se habet. quod tunc prima oppositum deficit per quod retrahitur

Humilitas

Ex sequenti non opponitur excellencie per quam impelluntur ad magna
 humilitas quia quia est ultra impelles in ardua bono magis
 opponitur pusillanimitas quam quod defectus nos retineat a sublimi bono
 quam presumptio que est excellencie impellens nos in a se
 humilitas etiam quia est ultra retineat ne ultra bonum pro
 sequamur excellencias et honores per magis oppositum superbie
 que superabundat in talibus et sequenti non contra defectum
 In agendo ut opera honore digna non solum continent per se
 per superbiam sed etiam defectum. Nam si quis ultra quam sibi
 statum pergit per rationem et notabili se deiecit vel esset
 vilius se deiecit ut bestia quia sibi statum non cognoscit
 vel etiam esset superbius et iactator. Nam aliqui ex his querunt
 excellenciam et iactanciam deinde se ultra quam debeat. Unde
 philosophus contra ethiocos quidam gentem quendam Lethomenses. si iac
 tatorum et superbos appellat. qui ultra quam eorum statum requirit
 vilius inducitur credentes ex hoc in quendam honorem
 et quassam excellenciam surgere. Sed ibidem scribitur quod super
 abundancia et valde defectus est quod iactantur. Unde quod est
 humilitas quia prima est contra expressionem superbie et ex sequenti
 contra modicam defectum. Restat unde quod deus Reges et principes
 esse humiles quod supra via probare possumus. Per sibi
 per magnitudinem sed non ex parte operum fiendorum. Dicebat
 in supra quod non esset ne magnitudinem nisi esset bonus et humilis
 quia magnitudinem est annexa humilitati quare per deum Reges et
 principes esse magnos deum eos esse humiles. Debeant ut Reges
 querere per eam honorem dignum non ultra quam ratio dicit sed
 ut deat contra statum quod faciunt humiles. Sic quod in sua feli
 citatem non ponat et excellenciam hominis quod faciunt superbi
 debet ut agere opera bona et honorem dignum boni gratia et non
 ut ostentetur se ut videatur excellere. Secundo deus eos esse
 humiles ratione operum fiendorum. Nam superbi querens
 suam excellenciam ultra quam debeat ut plurimum tendit ad
 ea que proprias vires excellunt. Ideo deus homines esse humiles
 ut quodammodo per defectum vel per facilitatem non tendant in
 ardua ultra quam debeant ut plurimum. In superbi et ultra
 rationem excellenciam querentes se et rationem exponit periculum non
 valentes adimplere quod inchoant. Tanto ergo Reges et prin
 cipes deunt a se superbiam vincent quanta periculum est bonum quia
 periculum exponit superbiam et dominum ut plurimum periculatorem effi
 ciunt propter. **Unde est mansuetudo et arcta**
que habet esse et quod reges et principes de
bet mansuetos esse et

ita que

xxm

E3

HISTORIA de timore iustitiae
 exteriora bona & ostendimus quod Reges et prin-
 ces deo ornari iustitiae illis. Restat dicitur de mansue-
 tudine que respicit exteriora mala. Dicitur in sup-
 quod in quibusque sunt peccata & hi agere ut contingit ab eis.
 are & deficere oportet igitur dicitur aliquid virtutem per quam
 dignam ad hi agendum repugnetur. Deficit & modum
 sufficientes. In vindicando autem exteriora mala ab aliis
 facta non quidam superabundant ut vacui nimis si actus
 vindictae. Nam ex hoc ita procedunt quod petunt vindictam
 in n. pro mala aliqua illata vindicta a punitore appetit
 dicitur hoc vehementer appetit accendere eius sanguis. Et cor quo
 accendit vult. Quidam ergo sunt vasalet & superabundant in
 cupido vindictae quod non sunt iustitiae omnes immundis
 dissimulantes quorum punitur bonum est. Draco in cuius semper
 & de quibus vindicta expectat quod facit vinctum. Vinctum
 est fusa omnis vasalet & nullo velle aliquem punit non est
 laudabile quod est agere pro ordine vinctum. Ratio in dicitur
 punitores aquas esse fendas & quod est vinctum in debet
 et quod & quod Draco in loco et tempore est ut iustitiae opus
 quae si in passioibus ut in appetendo punitores & vindictas
 contingit superabundare & deficere. Et ibi dicitur virtutem aliquid re-
 punitur superabundantia & modum deficit. Ubi autem
 est mansuetudo per igitur quod est mansuetudo quod sicut fortis
 est mea in timore & audacia. Sic mansuetudo est mea in
 vram per quod cupimus vindictam et inuasibilitatem per quod
 adeptus mala nobis illata. Ille enim est mitis qui non
 de omni cupit vindictam ut mitis deficiat a punitore
 quod nullo velit alios puniti. Si est condonatus et punitur
 in ordine vinctum quae si fortis igitur timore & non
 deat audacia. Sic mansuetudo repunit vasalet & moderat va-
 silitatem. Ubi quod est mansuetudo de leni per ita quod in eis est
 in ut dicitur in eis vasalet & ita otio ut & ita inuasibilitatem
 punitur. Et quod ita vasalet mansuetudo in punitur & pro interdu-
 repunit vasalet & punitur autem interdu modum passio-
 nes oppositas ut. Non est uale nobis ut ex malis nobis
 illatis appetat punitur & vindictam. Rursus quod malum pro
 mix per se modum quod inde nobis est mitis non solum
 ita induant ut velimus punitur in fides nobis aliqua
 mala sed et quod uale est nobis appetat punitur ultra
 quod igitur. Nam quia malum nobis illatum inde nobis magis

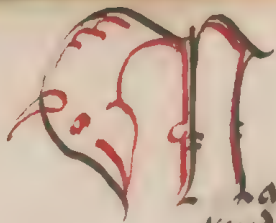

Hic q̄ sit Inimicitia: uos pla p̄mū volū q̄ sit p̄
 mendi. Difficile est q̄o valde ipeūne uas et nō appete
 p̄mūdes inimicitia ultra q̄m uas dicitur. p̄mūdes ergo
 p̄mūdes d̄ appete p̄mū p̄mū nō delinquit in appete
 nūm p̄mūdes si ita ē circa bonū & difficile mansuetudo
 p̄mūdes p̄mūdes ne & mēdit uas ipeūne & q̄mū aut
 oppōmū inuicibilis & mēdit eam modicū quod ip̄m
 nomē designat. Si uim nomē q̄mū mansuetudo
 nomē temperantia ne quod aut dicitur Reges & p̄mūdes
 ē mansuetudo ostendit nō est difficile Nam p̄mū uas p̄mū
 rationis iudiciū nō dē Reges & p̄mūdes ē uas dōs ad
 t̄ eis maxime nige debeat uas & mēdit. Si uimū q̄
 lingua mēdit p̄mū uas nō dōs hūmōs nō r̄e iudicat
 de sapōibz p̄mū mēdit p̄mū uas nō p̄mū dōs imo
 dicitur p̄mūdes p̄mū uas iudiciū uas. Si igit̄ mē
 nemēs uas p̄mū & obliqua. Rex q̄m d̄ ē quasi speculū
 & forma ueniendi. & q̄m d̄ esse regula agendorū mēdit
 est ut sit uas nō ne p̄mū p̄mū & obliqua. Et sic
 eam si mēdit est uas & mēdit mēdit ad p̄mūdes
 facienda mēdit est q̄ si p̄mūdes nō sicut in Regno
 hominēs sicut inimicitia aliorū & p̄mū dicit nō
 possit mēdit d̄ uas p̄mū ne d̄ p̄mūdes appete
 p̄mūdes si p̄mūdes & uas est uas d̄ & sicut
 p̄mūdes appete appete est uim p̄mūdes p̄mū
 amorē & uas mēdit nō p̄mūdes uas quia sicut
 ea uas dicit nō possit. Quare si quis mēdit
 mēdit q̄ p̄mū uas p̄mū nē mēdit p̄mū uas uas
 exoste uas nō est. Quare uimū dē Reges et
 p̄mūdes mēdit ad p̄mūdes facienda q̄mū ad
 ip̄m p̄mūdes est custodes mēdit & obliqua uas
 Quare si Reges nō debent esse uas d̄ & debent
 mēdit si d̄mū uas ut sicut p̄mūdes et
 uas ad hoc facit mansuetudo dē eos mansuetudo ē
 Quare ē amicitia et acta que habet esse & quō
 dē et p̄mūdes amicitia esse

Primi

Et postulat p̄mūdes Negociū
 Sufficienter dicitur de uas uas
 bona sicut se et de uas uas mala
 restat d̄ de uas uas bona uas
 ut quia om̄ ays d̄mū aut ad ays uas & operibz
 uas aut d̄mū in quibz ad ays quia ad t̄ nob̄ d̄mū
 mēdit uas ad amicitia ad uas & ad uas d̄mū

Lam prout, vñ & opibz debite cū alyz comissam hono-
rando eos & rapido eos ut debemus summa amicitias et
affabiles. Nichil qd aliud est amicitia sine affabilitas
de qua hic mēdima detinēat nisi recte comissari cū hoībz
et ordinare opera & vñ mēd ad debite comissari. Secundo
vñ & mēd opa deservit nob ad mēditer quia per ea mēdi-
camur quales sumus. Vñ de qua hic detinēat mēd-
dima mēd aliud est nisi qd homo nō sit iactator qd de se
vñ nō sit mēditer ostendat qm sit mēditer deus et
despector ut opibz aut vñ vñ qm vñ dicit se contē-
ptibilem ostendat sed sit apertus et verax ut talem se
ostendat qual sit. Tercio vñ & opera ordinari possunt
ad iocundas delectationes ut homo sit debite iocundus. Quid
ut supra dicta cū vñ & opera i quibz cū alyz quicūq;
hñ esse tplex mēditer vñ amicitia que ad nōmē affa-
bilitas dici potest mēditer que apparat mēditer et debita
iocunditas quā phā entropoliā vocat. Comissando igit
cū alyz si bñ comissari volumus debemus esse debite iocū-
di vñ vñ et amicitia de quibz omibz est dñm. Si pō-
de amicitia mēditer nō qd comissando cū alyz aly sup-
abundat qd se mēditer ostendit amicitia mēditer sunt
blanditōes & plandi. Hy ad se ostendit comissari et
sociales qd nullū cōstitui velint sed omnia dñm & facta
ad se laudat. Aliqui nō cōmēd ab hac comissari mēditer
deficiūt sunt nō discoli et agrestes nō ualēt cū alyz
comissari nēq; aut hñ a ratione deficiūt qd ut quis dñ se
tū ostendit sociale dñ ut et mēditer plandi & blanditōes
nec dñ se tantū a societate retrahit ut mēditer discoli
et agrestes et litigiosus cū igit vñ sit quā mēditer mēditer
supplū et diuinitū i comissari homin cū quā cōm-
git abundare & deficere qd dare aliquā vñ repmēt sup-
abundantia & modanter deficiūt hñm aut ē amicitia
sine affabilitas Nichil nō ē aliud affabilitas ut est vñ
qū mēditer se hñ i comissari homin ut nō supabundat
i hñm comissari quod faciūt blanditōes nec deficiunt
qd faciūt litigiosi & discoli. Viso quid ē amicitia
ut hic de ea loquimur quia est vñ repmēt lingua
& modanter blandias ut pñ hñ ex phō hñ et vñ et hñ
de lem apare pñ cū que hñ esse qd est cū opa & vñ
ut ordinat ad debita comissari i vñ. Si nō hñ vñ
ē at sociale ut pñ potest pñm vñm qd cū vñ
et opera i quibz quicūq; cū alyz dñ vñ aliquā
p quā debite comisset quare cū cū dñm qd

Secundū pponat dicitur dūqde sit qūqadū / hū oē hominē
volentes vniē politice deant oē amicales et affabiles / nō
mō omēs codemo deūt oē amicales. *Nā qz nimia fami-*
liaritas qreptū parat Reges et principes ut i reuerencia
habeant / et ne dignitas Regia uideatur matula se hze deūt
qū aly *Vnde phis. v polit. 2 dādo cautelas Regū et*
principū aut qz dect Reges et principes appare personas
reuerēdas / ne cōtempniles habeantur *Sicut d summoē*
ribor et t ays rēto rano dicitur ut si dūqatēz psonarū
dūqde fiat quia aqua abā ēēt multa infimo q est
medico sano / sic et i cōmūcāōe hominū aqua fami-
liaritas ipūat Regi ad iūtur et dū ex hoc amicit esse.
qz si vna aliqua alia cōmū psona nō pla de fami-
liarite pnapari ipūmē et ad māu iū ad iūtur et
iū dūctū amicitū sed sūuestrē rō *Quid est veritas*
et vita que habet esse. et qz et principes dect esse

Veritas

xxix

Sicut et ex cōmūcāōe in vita contingit
supabundare et deficere ut sup ondebā. sic
vita iūitate contingit supabundare et deficere
Veritas iū i quādā equacōe consistit / qui ergo
plus dicit qz sit a iūitate iūdit racione supabundare
qui uero que sunt negat et mōra confitē a iūitate
iūdit racione deficit. *Anare cū mēdaciū p se sit fugiē*
ut iū et qm nō sunt vātes nēqz nēqz stendit
se tales quales sunt rephēgiles existunt *Quoddā enī*
mētū est nō esse aptū et nō ostendē se itā quāt est.
Ab hac it iūture pē quā quis reddat se vāz et māu
aqz deniāt p supabundāā ostendēt. de se vāz nē
factū mēora qū sunt / et tales vocat iactatōes *Phis.*
vero ab hac iūture declināt per defectū fugientes
de se aliqua vāta que in ipis nō sunt / nē negantes
de se pēp aqua que in eis sunt / quos phis nōat cito :
nō i iūiores et defectōes / qz de dāe aqua iūture
mediā p quā modē d iūmūta et repmā supstua
bet aut qm nōmē vātas mēuqz p qz qūid est vātas :
qz est vāta modū de pēpōe et reprīmē iactūnas
Quē qz est vātas. restat vāde rā que in ēē. Brundu
go qz licet affmāe in se esse quod nō est / nē negare
quod est sit mētū / sū nō dūcē totū quod est ab ipi iūe
dario flexi potest. volens go esse vāz nō dū de se pē
qz bonitatem quā nō hū / nē dū rōmūē i se ēē in alia
quā pēi mēē nō rēdit pēp tū qz qz de se dūcē totū

Bonitate quia sibi in se cognoscit quod laus non meriti
 debeat quod tamen semper et ubique quicquid veritas est dicenda
 quod loco et tempore secundum dictum res possunt veritate tace
 Est et veritas circa reprobationem iactantiarum et quia modum
 rei despectum non in est cum cum primum si primum veritas
 opponitur iactantiae et infertur iactantiae reprobatio et quia
 autem opponitur despectum et intendit despectus modum
 deo per in e. c. de veritate aut quod declinatur ad magis et de se
 dicitur modum qui sunt est opus prouidentis. Spectat et ad
 veritatem multos de se dicitur maiora quam sunt quod multi
 faciunt quod dicitur. n. de se aqua magnas bonitates in hiis
 illis careant et prouidentur amare et in eis magis boni
 et magna auxilia de quibus modum dicitur in ope implere
 Hec autem patet esse iactantes et alii non aptos et ve
 ritate multos tamen in talibus est credendum in plura si magis
 et declinatur in magis dum in fine modum fiat et ut non
 tabilius credat a meo quod si nobis a meo recedat non in
 hoc apparet veritas si desuper ut si aqua adeo est fortis
 et strenua quod ostendat aliis quod contra locum bellae posset
 si se non plura de se concedat nisi quod contra virtutem et debile
 bellarum omnes in se cognoscunt quod deinde loquuntur. Hec
 et scriptum est non irone et desuper quod aqua notabiliter
 de se maius concedit quam sunt. Ad veritatem ergo spectat
 modum huius decisionis et tempore iactantiae primum hiis
 spectat ad ipsas iactantias primum quod despectus modum
 quod ut dictum est in talibus est magis declinatur in magis dicitur
 de se modum qui sunt qui sit credendum in plura appereudo
 de se maiora. **Q**uestimus autem assignare dicitur cum quare
 in talibus est declinatur in magis primum statum ex parte sui
 et ex parte aliorum. Quibus si ita veritas affert ad primum bonum
 ut per ipsum credat plura esse quam sit. **Q**uod quia inter homines
 desuper de seipso credentes se plus valere quam valeant
 in nauis et per bona primum et declinatur est in magis
 quod estimare debet quod affert ad primum bonum in nobis
 in maiora esse quam sunt. Hanc autem res tangit per in au
 toritate prout in aut. **C**ui prouident est declinatur in magis
 Nam magis prouident et cognoscit seipsum et scit quod primum
 bonum per primum maiora quam sunt. **B**ona vero sunt ex parte
 aliorum non ut declinatur in magis sunt laudatores sui
 iactantes se de bonis quod habent et quod homines qui non hono
 rant laudatores seipos ideo est ex parte aliorum dicitur in talibus
 declinatur in magis ne homines sunt in eis onerosi. Hanc autem

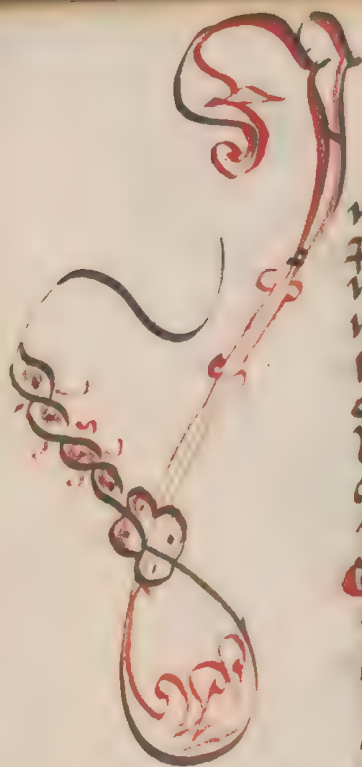

Racō tangit p̄c in eodem iū et dicens declinād esse
in mīg p̄p̄ oncosas cū sup̄abundāas. **Q**uestio q̄ ē hūitab
de qua hīc loquimur et cū que hīc ē de lem p̄ q̄ deq̄
Reges et p̄ncipes esse vāc. **N**ā declinātes nōbī d mīg
et dūtes de se nōbī mīcā et vīlōd qm̄ sūt mīdentur
ē deis p̄c et ḡp̄tībīc. **C**ollecentes uō t̄ p̄lā et dūtes
maiora qm̄ sūt mīdentur esse iactatōes et onerosi
quāc p̄ Reges deq̄ ē nō ḡp̄tībīc sēd reuēdos et grā
ciops et amātes deq̄ eos nō ē iactatōes uō deis p̄c
et aptos et vāc nō oīdendo uō iactādo de se maiorā
qm̄ sūt uō p̄mīdendo alīs maiorā qm̄ faciūt. **Q**uo
tantomaḡ deq̄ Reges et p̄ncipes cū iactāas sūt
plūc hīc mīcātes ip̄os ad iactāas et de plūc
se iactare possent. **Q**uid est **Q**uomditas et arca
que habet esse et quomodo reges et p̄ncipes de
coe q̄e iomidos

xxx

QUOD VNT enim aq̄m om̄ia v̄ba nō facta
desmēna iocis esse iocosa. actū nō sic sēl
Nam onosū est quod caret debito fine. q̄
quid go de se est ordinatū in debitū finē
nō est onosū. **L**uda autē p̄ p̄t h̄bād et honesta et mō
derata ordinari hīc in bonū finem quia est quoddā
necessaria in vita. **Q**uod de iū ethīc dī mīcē Reges
et Luda quid nōm esse in vita. **S**icut go s̄p̄a corpōal
ut audita et mīcā quia laborant in sensando. nā ordīat
sompnū p̄pter corū requiem. Et est nōm sompnū d
vita sic q̄ studēdo uō mīcōys Regū mīstendo. **N**ic
alia fīdo ḡtīme laborant. **A**liquē delectatōes iocē
sē p̄ sūt modatē et honeste uō onose mīpōm̄ rurs
et laboribz nōst̄. quāc p̄ t̄ talibz ḡtīngat p̄tate et
vī facē. **O**z nā ip̄os iocōs dare mītutem aq̄nā per
quā debite nōs hēamur ad lūdōs. **Q**u ip̄s nō iocōs quāc
sup̄abundant desdāntes om̄iō rīd facē de quibz
dī iū ethīc dī magis conan̄ rīdū facē q̄ dēcora
dicere. **H**ūmā aut sūt hystīones. quos p̄hā ap̄llat
bomolochos. p̄hā nō tales assimilāt aūbā rapacibz
cūpīentibz p̄cedo sacrificatū in templis gentīlū. **S**ic
nā quēc iē nō cūvabāt quāc aq̄m possent de illa
p̄ceda cape. **S**ic volentes om̄iō facē rīdū et pro
votare alios ad rīdū nō cūvāt quāc possent
cape dicta uō facta aq̄m et ea ḡtīe in lūdū nō
rīdū. **H**ī go sup̄abundant in lūdīs. **A**liquē nō
ecomīpō desmīnt et hī vocan̄ duri et agrestes. **H**ādī
autē sē nō sustinet aq̄m lūdū nō dūtes aq̄m rīdū

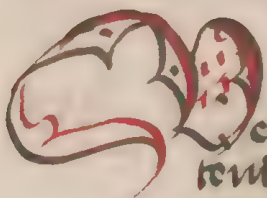

mo dūta sunt molesti p[ro]p[ter] q[uo]d ē iocunditas uel eūtro
 polia p[ro]ut est m[od]o t[em]p[or]e de ea loquimur q[uo]d est rep[re]s[en]t[ati]o
 m[od]o i[n]f[er]m[us] ludi & modat[us] dūta h[uius]m[od]i m[od]o
 m[od]o h[uius]m[od]i t[em]p[or]e t[em]p[or]e m[od]o dūta q[uo]d t[em]p[or]e rep[re]s[en]t[ati]o
 i[n]f[er]m[us] ludi n[on] u[bi] est op[er]a p[ro]p[ter] q[uo]d u[bi] s[er]p[er]
 est p[ro]p[ter] q[uo]d dūta h[uius]m[od]i rep[re]s[en]t[ati]o aut i[n]f[er]m[us] ludi
 ludi q[uo]d dūta h[uius]m[od]i m[od]o dūta h[uius]m[od]i n[on] i[n] p[ro]p[ter] ludi
 quanda dūta h[uius]m[od]i am[er]ic[us] p[ro]p[ter] q[uo]d mag[is] i[n]clinau[er]u[n]t
 ut s[er]p[er] dūta h[uius]m[od]i ioc[un]das q[uo]d ut fugia[n]t illas
 q[uo]d q[uo]d est eūtro polia s[er]p[er] iocunditas & t[em]p[or]e que h[uius]m[od]i
 ē q[uo]d p[ro]p[ter] q[uo]d est i[n] rep[re]s[en]t[ati]o i[n]f[er]m[us] ludi ex t[em]p[or]e
 s[er]p[er] ē i[n] m[od]o dūta h[uius]m[od]i R[eg]es q[uo]d u[bi] q[uo]d R[eg]es
 & p[ri]ncip[es] dūta h[uius]m[od]i ioc[un]das ut n[on] q[uo]d h[ab]u[er]u[n]t p[ro]p[ter] p[ro]p[ter]
 s[er]p[er] q[uo]d i[n] m[od]o dūta h[uius]m[od]i m[od]o aut lauda[n]t h[uius]m[od]i aut
 m[od]o q[uo]d ē i[n] ioc[un]das rep[re]s[en]t[ati]o p[ro]p[ter] q[uo]d m[od]o
 u[bi] est p[ro]p[ter] q[uo]d s[er]p[er] q[uo]d ad nos h[ab]u[er]u[n]t i[n] p[ro]p[ter]
 cap[itu]l[um] dūta h[uius]m[od]i q[uo]d est i[n]f[er]m[us] ludi q[uo]d ē m[od]o
 alii et q[uo]d Si i[n] dūta h[uius]m[od]i om[n]es homin[es] i[n]f[er]m[us] ludi
 i[n]f[er]m[us] ludi i[n]f[er]m[us] ludi h[uius]m[od]i dūta h[uius]m[od]i R[eg]es & p[ri]ncip[es]
 p[ro]p[ter] q[uo]d R[eg]es & p[ri]ncip[es] ad m[od]o dūta h[uius]m[od]i ioc[un]das de
 ioc[un]das q[uo]d si hoc facit p[ro]p[ter] q[uo]d ioc[un]das ē dūta
 & agrestes Non q[uo]d i[n]f[er]m[us] ludi ē R[eg]es & p[ri]ncip[es]
 q[uo]d dūta h[uius]m[od]i agrestes ioc[un]das u[bi] alii ioc[un]das ioc[un]das
 h[uius]m[od]i q[uo]d ludi q[uo]d u[bi] dūta h[uius]m[od]i p[ro]p[ter] q[uo]d ioc[un]das dūta h[uius]m[od]i
 ē ioc[un]das & honesti illi dūta h[uius]m[od]i R[eg]es & p[ri]ncip[es]
 ad m[od]o dūta h[uius]m[od]i ut s[er]p[er] ioc[un]das m[od]o & m[od]o
 p[ro]p[ter] q[uo]d app[ar]eat Ab ip[s]a u[bi] ioc[un]das q[uo]d ioc[un]das ē
 p[ro]p[ter] q[uo]d dūta h[uius]m[od]i ioc[un]das q[uo]d ioc[un]das si n[on] s[er]p[er] m[od]o
 et honesti alii p[ro]p[ter] q[uo]d ioc[un]das h[uius]m[od]i am[er]ic[us] ioc[un]das
 ioc[un]das dūta h[uius]m[od]i R[eg]es & p[ri]ncip[es] m[od]o dūta h[uius]m[od]i ioc[un]das
 ludi q[uo]d dūta h[uius]m[od]i ē q[uo]d ē p[ro]p[ter] q[uo]d Am[er]ic[us] ioc[un]das
 ex h[uius]m[od]i ex hoc ioc[un]das dūta h[uius]m[od]i n[on] ē o[st]ia & o[st]ia
 i[n] bonu[m] finem q[uo]d ioc[un]das ioc[un]das q[uo]d quanda
 ioc[un]das ioc[un]das ioc[un]das ioc[un]das ioc[un]das ioc[un]das
 ut ioc[un]das bonis op[er]ib[us] q[uo]d ioc[un]das ioc[un]das dūta h[uius]m[od]i
 n[on] ioc[un]das ioc[un]das ioc[un]das ioc[un]das ioc[un]das ioc[un]das
 bonis op[er]ib[us] & a dūta h[uius]m[od]i ioc[un]das dūta h[uius]m[od]i R[eg]es
 & p[ri]ncip[es] ioc[un]das ioc[un]das ioc[un]das ioc[un]das ioc[un]das ioc[un]das
 ludi q[uo]d ioc[un]das boni ioc[un]das que p[ro]p[ter] ad p[ri]ncip[es]
 p[ro]p[ter] q[uo]d ioc[un]das ē q[uo]d s[er]p[er] ioc[un]das p[ro]p[ter] boni Non q[uo]d
 o[st]ia ioc[un]das ioc[un]das ioc[un]das ioc[un]das ioc[un]das ioc[un]das
 ioc[un]das & ioc[un]das et hoc mag[is] & mag[is] p[ro]p[ter] q[uo]d ioc[un]das
 dūta h[uius]m[od]i p[ro]p[ter] q[uo]d maxime dūta h[uius]m[od]i R[eg]es et p[ri]ncip[es]

[illegible]

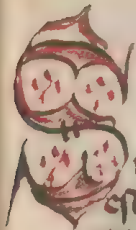

Venera cōs. Secunde in hīs p̄tāe q̄nt' si nō debite
tendat in bonū finē Volunt. n̄ aq̄m esse distributōē dō
noy & p̄ponit sibi ut finē opa largit' aq̄m nō curant
videtur accipiant. dū t̄h possunt alye dona aq̄ elargit'
tales n̄ aq̄m & finitū aq̄m nō p̄māto opp̄pōi aq̄s depre
dant' ut exeat opera largit'. H̄y igit' la p̄ponit sibi
bonū finē / nō tamē rēte tendit in illud finē / nō q̄
p̄tānt i termino ut i intentione si p̄tānt in mīa et i
modo adipiscēdi finē in interd' p̄p̄q̄ t̄h & si aq̄uo
sunt libales / nō tamē p̄fite libales dīa deūt / q̄ ad
p̄fite utit' p̄tānt nō p̄lū p̄ponē debuit finem / sed et
tende' i debitu finem debite Indiget. n̄ utibz modolibz
q̄ p̄ cas p̄ponit nob finē bonū Indiget etiā p̄dēna
q̄ p̄ ip̄sū rēte ratiōnam' de hīs q̄ sunt ad finē dū
tutes q̄o modles p̄se et p̄mo ratiōnant finē / q̄ sunt
inde' quat est lingua tū est sapor / ut si lingua est
multū infecta cōlā omīa mēdē amara / si nō sit mī
tū infecta flegmate dulci omīa p̄tānt mēdē quā
dā dulcedine Sic quales sumus si voluntate et appetitū
talem finem nob p̄ponimus ut mīpam p̄ponit sibi
ut finem venera / & temperata casta / libalē op̄pēdē
anara consue' quā utit' modles p̄fite appetitū
ratiōnant finē / q̄ hūtes bonū p̄ utit' illas bo appetitū
p̄ponit nob bonū finem p̄dēna nō p̄se et p̄mo ratiō
fiant ea que sunt ad finem. Itā p̄ponit nob bonū finē
p̄ utit' modles per p̄dēna bene ratiōnam' de hīs
que sunt ad finem et eligimus nob rētam mīa ut de
tendamus in mī finem. Adco dū m̄ ethic' q̄ utit' mo
rales ratiōnant finem p̄dēna vō facit rēte op̄ari
ea que sunt ad finem / Loquūdo i p̄mā et p̄o uti mo
rales ratiōnat terminū. p̄dēna nō ratiōnat mīa
Sed cum nō sit p̄fite mīa nisi ordmē i bonū finem
et tūm mīq̄m habet p̄fite p̄dēna / nisi sit quāta
utit' modlibz p̄ quas p̄ponamus nob bonū finē
& bonū terminū Sic etiā q̄ mīq̄ debite et p̄fite bonū
habet finē nisi tendat in ip̄m p̄ bonū mīa. Nisi
p̄fite hēim aq̄m utit' modlibz nisi sit quāta p̄
dēna. Et tū q̄o ratiōne intendit p̄ mīem cā
finem sicut ethic' hūtes p̄fite aq̄m utit' modlibz
h̄ p̄fite p̄dēna / sed hūtes p̄fite p̄dēna h̄ oī utit'
q̄o hūtes aq̄m utit' habet omnem virtutem

est
vni
sm
opi
cat
bon
om
W
app
quo
p̄
tes
7 t
m
na
m
V
ita
q
m
p
ab
ge
la
te
/ m
M
ve
vo
la
qu
du
de
p̄
f
7
m
ad
fa

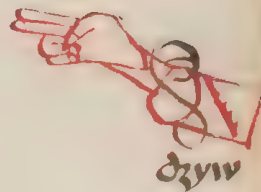
ergo virtutes morales et prudentia sunt conuenire quod non
est bonus per virtutes morales nisi sit prudens. Ita cum
virtus moralis sit habitus bonus et electus et perficitur, inter et apud
suum laudabile et bonum reddat, cum ad bene eligere et ad bonum
opus non sufficit proponere bonum finem nisi per bonam viam
catur in finem illum. Virtus moralis per quam nobis proponimus
bonum finem non potest esse sine prudentia per quam recte ten-
dimus in finem illum. Sic etiam prudentia esse non potest sine
virtute morali. differt enim prudentia et industria quod philosophus
appellat deinotetia. Ille enim dicitur deynus et industrus qui propter
quorumque finem inuenit vias ut alias consequatur finem illum.
Propter quod intemperati et incontinentes possunt esse industrie et deyni:
sed si perstant inuenire vias per quas consequantur venerea
et turpia que sibi proponunt in fines, prudens tamen nullo modo
nisi ad bonum finem inueniat bonas vias, non est ergo pruden-
tia que inuenit bonas vias ad bonum finem sine virtutibus
moralibus per quas nobis proponimus bonum finem. Sed dicitur a
virtutem modalem non posse esse sine prudentia ne cōmiso
ita quod opus bonum est prudens et cōmiso, non tamen oportet
quod habens perfectam viam virtutem modalem habeat omnes virtutes
morales, potest enim quis habere perfectam temperantiam et habere
prudentiam ut defuit temperantia, non tamen habet virtutes
alias, ne habet prudentiam ut defuerit virtutibus illis. Erit
ergo re perfectum temperatum, non tamen erit fortis sed timida, ne erit
largus sed auarus sed hoc stare non potest nullo modo nisi esse perfectum
temperatum, nisi sit fortis et largus, et nisi habeat virtutes alias
ut per aquam habet aqua virtutem, nisi habeat omnes virtutes.
Nam re est perfectum temperatum qui nullo propter rationem operatur
venerea, quare si re sit timida licet forte non placeat sibi
venerea, per se tamen tamē ut fugeret vberatorem non immi-
latur, non mortem eligen, venerea operatur. Sic etiam si est auarus
quia finem suum ponit in habendo pecuniam licet forte sciam se ei
duplicem venerea, tamen si possit habere pecuniam quam vite
debet, ut finem non curat, inchoat. Incomplete ergo et imperfectum
per viam virtutis habet sine alijs, sed complete et perfecte nullatenus
fieri potest, quare si deus Reges et principes esse quod semideos
et habet virtutes perfectas, deus cor habet omnes virtutes, et perfecte viam
virtutis per viam non potest habere. Immo oportet Regibus et principibus
ad non possunt se excusare per defectum rationis bonorum habere omnes
virtutes non per propriam dispositionem sed per suam. Et si se per non esse
aquis pauper perfectus et si non operatur magnifica, quod non in vi
facit magnos sumptus. Rex autem nunquam perfectus esse potest.

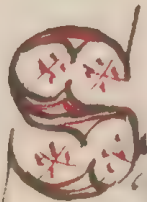
Sunt quædam omnia nuntia polleat et dicitur quod dicitur quod bonorum
 et malorum et et quod dicitur quod dicitur et primaveris esse dicitur
 et dicitur quod dicitur quod dicitur diligenter conside-
 rentur distinguere possumus quatuor gradus malorum
 et quatuor gradus bonorum. Alii vero homines sunt
 in quatuor gradibus quia quidam sunt molles quidam
 incontinentes quidam intemperati quidam vero bestiales. Sic
 et boni sunt in quatuor gradibus quia quidam sunt perfecte
 continentia quidam continentes quidam temperati quidam vero
 divini. Molles autem dicuntur illi qui modica passione
 videntur quod ipsum nomen designat. Nam si philosophus in libro
 de generatione molle est illud quod defacili cedit dicuntur
 ergo molles si philosophus qui non vult laborare et sunt minus
 delicti. Idem ut in libro ethicorum scribitur delectatio quidam
 mollior est tales ergo minus difficile volentes sustinere statim
 cum passionibus non temptantur cadunt. Quoniam ad gradum dicitur esse
 incontinentes. Vnde autem dicitur a primis. Nam molles non
 pugnant ut aliquid difficile sustinere possint. Incontinentes
 vero pugnant sustinent sed in sustinendo deficiunt. continere
 cum ut ipsum nomen designat hoc est contra aliud
 tenere. incontinere ergo est aggredi pugnam et in pugna non
 posse tenere se sed deficere. Quoniam tertio gradum sunt intemperati
 intemperati non sunt dicitur agere quia non solum passionibus cedere
 et per tentationes deiciuntur sed delectabile est eis male facere. Quoniam
 timentes non sunt molles non delectantur male facere imo dicitur
 eligunt et aliud agunt exites non sunt passiones tam inco-
 tinentes quam molles eligunt bene facere et proponunt sibi optimas
 leges passionibus non cadunt et nulla de illis legibus obsequi-
 untur. tales autem philosophus assimilant paludibus qui eligunt
 tunc ut in dextra pro dissolutior corpore et non valentes
 corpus regere cadunt in sinistra. Sic molles et incontinentes
 proponunt bene facere et eligunt in dextra tunc quod vult proponere
 animæ dissolutas ut vult eas bene ordine regulatas et or-
 dinatas si oritur rationis non cadunt in dextra sed cadunt
 et cadunt in sinistra. Aliter si cadunt molles et aliter
 incontinentes quia molles modica pugna videntur incontinen-
 tes vero maiori pugna succumbunt. Intemperati ergo peiores
 sunt quam incontinentes et molles quia sunt adeo habitati in
 malo quod delectabile est eis male facere. Quoniam quarto autem

Quatu sunt bestiales. hi autem peiores sunt quam impii illi
 non bestiales esse dicuntur qui ultra modum hominum vel humanum
 male faciunt. Sunt autem bestiales operantes ea que ipsa
 natura hominum sicut quidam barbari comedentes carnes humanas
 bibentes humanum sanguinem. talia. et non nisi a bestia:
 utat puerum primum. Narrat autem per vii ethiopicum militem
 huius bestialitatis. Dicit enim dicitur quodam pregnantis
 esse et non potuisse parere ex hoc tanto dolore conceptu
 etiam bestialiter comissa est. ut omnes pregnantis restim-
 dent. quia ergo ipsa parere non poterat. volebat ut
 nulla pertineret deo. Sic etiam ut ait quidam insula
 mazae ut cum pouthu existebant tuncque quedam
 gentes omnia bestiales comedentes carnes crudas de-
 vorantes carnes humanas et quod peius est. prestabant
 pro filios in communem. Quoniam quae quinae volebat si
 filius suus domini non erat a matre suo mutuabat filium
 et ipsum parabat in communem. pondens ei quod quoniam uellet
 quivivum facere ei suum filium tribueret. Sic etiam circa
 faciem alias phalarum ut ait quidam gentes bestiales
 modabant sacrificantes mures propter comedentes epata
 hominum. illi ergo sunt bestiales qui ultra modum
 hominum male agunt. Dicto de quatuor quibus malorum
Restat dicere de quatuor quibus hominum bonorum. Primum sicut
 quidam mali sunt molles qui modica patre xmit
 sic quidam boni dum esse perseverantes. huius autem sunt
 qui stant et ex modica tentatione non cadunt. Loquendo
 ergo de perseverantia ut philosophus loquitur. nichil aliud est quam
 quidam bona dispoite opposita molliaci. ergo in primo
 gradu dum esse perseverantes. Secundo non dum continent
 quoniam. non est plus quam perseverare. Primum si quis ad non
 tempus vel modicum tempus non erat dum persevera-
 re. si non de continuo nisi forte passionem passionem
 illas vincat. Primum nulla quoniam in contra passiones
 se teneat. Quod vii ethiopicorum dicitur quia quoniam est cli-
 gibiorum quam perseverantia. Quoniam tunc autem gradu sunt tria
 nulli. ut tempus esse dum. quod non solum modicum passi-
 onem perseverant quod faciunt perseverantes. vel quod patiens
 se tenent fortes. quod faciunt quoniam. et sunt ita
 castigan in appetitu et huiusmodi moditas passiones
 quod quoniam pugna non sentiunt. si delictale est eis bene facere

sicut go psevantes opponit mollibz et gnuetis motuibus
 sic temperati opponit intemperat. **Na** sicut delectabile est
 intemperatiale facit sic delectabile etia est gratis bene apud
 An qto aut t i summo gradu bonoz sunt hoies diuini
 Na sicut aqum hoies sunt bestiales t sunt mali ultra
 modum homin. sic aqum sunt quasi diuini et sunt boni
 ultra modum humanu. **Vnde et per** rta pum vij ethz
 dicit qz homines refert de hettore qz Rex spargens p
 sua dicebat de ipso qz esset ualde bonus p qd no uideba
 existere puer in iuor. si dei. **Quia** aut ia p quod qz
 dicit qz boni ultra modum humanu appat a pbo heronici
 i pnapaus t donnatia. **Et** hoc go manifeste p qz
 Reges t pnapes si deit rta donnatia no sufficit eis
 fuge etia de gdu maloz ut qz no sunt molles nec
 motuantes ne intemperati ne bestiales si qz eos esse in
 summo gdu bonoz. **Am** u duaz alie t pnapata
 desideat. qz qz habeat uitutem illa que est diuina
 t pnapas res aliaz quam hutes sunt boni ultra
 modum alioz t sunt qz homines diuini. **An** ho go gdu
 etia bonos t pfectos deqz esse scilicet pnapes quales
 ee deit ecclesiastica pnapantes pendet iudicio deie
 linguarum.

xxm

Quot sunt gous virtutis et quia deit hie virtutes
reges t pnapes
ISTENGIUNT aut tam macobis qua
 plotina quatuor gradus virtutis. **Na** quedam
 sunt politice. quedam purgatorie. quedam
 uo purgati animi. quedam exares. **Quia**
 aut quedam exares in ipso deo esse. politice aut
 uitutes esse uitutes adquisitas p quas hoies bu se
 hnt i rebo. humanis. **sed** uitutes purgatorie t pur
 gati animi dicunt esse uitutes infusas p quas qz
 bu se hnt ad diuina. rta diuina aut ut aut est
 dnpz gdu illa sunt alim intedentes t eutes in
 diuina similitudine. tales diu hnt uitutes purgatorie
 Aliqui uo sut quodam in essentia sicut illud et
 hnt diu hnt uitutes purgati and si hy la scdm
 se vca dicunt no sy uideat accede ad interioz cor
 qui ho mo de uitubz sunt locuti. **Na** pbo uo lo
 quebatz usqz de uitubz adquisitis. uitutes infusas
 no possunt de go uitutes quod ponebat dicebat
 esse humanas adquisitas. **Secundo** i pboz una dicit

Possima quod sit est dare diuersos gradus bonorum per est
 dare diuersa virtutum genera / ita quod si quod aquius est excellere
 in bonis excellenter gradum virtutum in sic ut philosophus
 inquit quod virtutum genera bonorum ut quod perfecti autem aut
 aquos esse perseverantes aquos continentis aquos vero
 temperatos aquos diuinos Sic possunt distinguere quod
 ordines virtutum ita quod nulli generum bonorum deinde sunt
 ordinem virtutum **Quod** est quod perseverantes habent politicas
 virtutes continentis purgatorias temperati vero habent virtutes
 purgati animi sed diuini habent virtutes exemplares.
 Proinde sicut diuini meliores sunt temperati temperati
 continentibus continentis perseverantibus sic virtutes exares
 excellunt virtutes purgati animi purgati animi excellunt
 purgatorias purgatorie non politicas **Quod** autem hec genera
 virtutum adaptari deant potest generum bonorum patet per
 Plotinum dicentem quod per virtutes si politice morantur in ad
 medium idque est in purgatorie auferre tunc quod sunt
 purgati animi obliuiscuntur sed quare si exares neque est
 aquos tunc nominari Quare bene dictum est quod perse-
 verantibus competit virtutes politice quia perseverantes ut di-
 cebat opponuntur mollibus et sufficit ad hoc quod aquius perse-
 uet quod teneat se in medio virtutes vero politice que morantur
 in disponunt animi ad bene faciendum et reducit ipsum ad
 medium competit perseverantibus Sunt vero huiusmodi virtutes mi-
 nus inter alias virtutes et perseverantes loquendo de perseverantia
 ut de ea philosophus loquitur tenet infirmum gradum in genere bonorum
 Congruere igitur huiusmodi virtutes competit perseverantibus Sed
 purgatorie competit continentibus nam ex hoc est generis generis
 quod tenet se et abstrahit se a delectationibus sensibus Conti-
 nentes vero sunt entes in paucis et pugnant contra ipsas
 Modus autem vincendi eas est auferre et remouere se ab
 eis **Quod** generis virtutes competit virtutes purgatorie
 quarum officium est auferre et abstrahere nos a passionibus
 Virtutes vero purgati animi competit temperati Nam
 iste non auferunt sed obliuiscuntur **Temperati** vero in se ap-
 petunt castigantur quasi pugna se sentit sed obliuiscuntur
 passionem modicam et quod delectabile est ei bene facere
Ad hoc et talis dicitur habere virtutes purgati animi fa-
 ciunt ipsum obliuisci passiones illecebras quod id in
 animi purgati et castigati ut non sit ei cura de subiectis paucis
Quare non virtutes sed exares adaptari possunt hominibus diuinis
 tales vero adeo perfecti debent esse ut sint aduersus res et exares
Declaratio est et primum quod in primo capitulo proponebatur

Ideha dūsoz esse qdā virtutē. Declare nō. s. ostende qd
virtutes Regibz & pñibz qpetē deūit. si intelligat pñibz
nulla difficultate. In **Degeba**. n. supra qd Regē & pñia
pos nō sufficit ēē psevantes cōtinctes et temperatos. s.
deq. eos esse quodādo dīnos. **Virtutes** i. appetites eis pñt
dici exāres quia ipa. sūt regula aōrum et exemplar
Tante. n. bonitatis dī esse pñtēps ut quibz sūis sub
dūa accipiat inde formā vñedi & cognoscat defectū suū
videns vitā & pñtē pñmāpant. **Quae** apñt Reges
& pñmāpes nō solū depestale ēē dī turpia exāri. s. etiā
cōnomāe & audire turpiā nephas esse debz. Bene ergo
qpetunt eis virtutes exāres in qbz s. **Plotinū** nephas est
turpia nomāri. Sed tñm tante bonitatis nullū ēē possz
absq. dī grā & eius auxilio. qñto Reges & pñāpes excellē
debent alios tante ardentia deq. eos dīnā grāz postulāē

In hōi. go elidim phōrū elacio volentū qd ex pñis
gratualibz possemā omīa mala vitāe et pñtēz bonitēz
dīnare.

xxxiii

**Quomodo bonarū dispoīōnū quedā sūt virtutes
quedā amere vitāibz quedā dispoīētes ad virtutes**

OCEBATUR enim supra qñq. largo modo
accipiendo virtutes omīs dispoīōs bona mēt
posset dici quedam mētā actiōē bonarū
dispoīōnū quedā magis sūt amere & am
inculantes vitāibz & dispoīētes ad virtutes qz sūt
virtutes. sic etiā quedā dispoīōēs bonē magis debet
dici sūp virtutē qz mētā. s. quō hōc est nō probabaz
quia nondū declarata erant ea pñt que hī omīa mīo
teste. s. nō pñabūt ostendē quō hōc se hēat nō est
difficile. Nam enbuliā & sinesē sūe mētā indicatū
& cōsiliatū. virtutes sūt accōdo virtutem large. **Quē**
& pñ vñ ethicoz eas virtutes appellat. Accōdo sū vñ
tūam ut hī de virtute loqimur a quo deficiūt a zoe
virtut. Nam utz. n. ethicoz. Qz ad virtutem pñtinet
pñmo sūe. deinde eligere & tñō sūmē & immobilit
opari. **Quare** cū enbuliā cōsilietur. sinesē indicet
pñdencia pñpnet sūmē & mobi' opara fieri sēdm
cōsiliatā & indicatā. pñdencia que immēdiatā se hī
ex parte operis est potior & magis hī racōz virtutis qz
qñliatā & indicatā. Ille go sūt magis amūctantes vir
tuti qz sūt virtutes. bene go dictū est qd bonarū
dispoīōnū quedā sūt amūctantes & amere vitāibz
et quedā sūt dispoīētes ad virtutes ut psevācia et

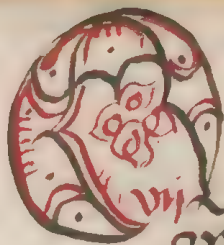

Continencia gñeñcia nō ppe ē iñ qñia uñuop est
 delectā le bñ facē gñeñcia nō hñ pñuā rñ si passione
 tamen quia nō est gñeñcia mñ qz contra passiones
 se tenet ratione pñque quam sentit nō est ei delectā
 bene facē qñdm gñ adñe est gñeñcia et qñdm habz
 passiones fortes nō in usum rñm pñtū et mutū
 actāne yñcedo passiones illas dispos ut sit uñtuosñ
 quāc gñeñcia hñ possz dia muta large accepta uñtute
 magz tamen inde ē esse dispositio ad uñtutez qz muta
 si nñm gñeñcia sit prior pñseuācia actādo pñseuācia
 ut de ea phā loquūz deficit a rñm uñtutez pñp nō
 est muta si nō est dispositio ad uñtute uel quedā con
 dicio qñeñcia uñtutez. **De** dñe autem quō pñseuācia
 ē dispositio ad uñtutez et quō est condicio qñeñcia uñtute
 nō ē pñt pñeñcia. **S**uffiat aut ad pñs scē qz
 eodo de pñseuācia ut supra loquebamz et ut de ea phā
 loquūz est quedā dispositio ad uñtutez. **U**ñtū uero
 cōyñtā quam dñm uñtū possimz magz est sup uñtū
 tem qz sit uñtū. **U**ñdē p. vii ethicoz loquens de hac
 uñtute aut qz nō est iñtū si ē qz honod hñ uñtute. **E**o
 go pñdencia iñsticia et ad de quibz supra tractauimz
 sunt uñtutes. cōspiciā et iñdicācia sunt annexē uñtū
 si pñdencia gñeñcia nō ē pñseuācia dispositioes
 sunt ad uñtutez. cōyñtā sit supra uñtū. bene dñt
 est qz bonaz dispositio quedā sunt uñtutes quedā
 annexē uñtū quedā dispositioes ad uñtutez quedā
 uñd sunt sup uñtutez. **U**ñtū go Reges et pñmāpes
 possunt bonas dispositioes uñtū hñbe dñt eos hñt
 quā bñz dispositioes cognoscere.

Incipit capitula tercie partis libri primi

- I** Quot sunt passiones anime et quō accipieda
 est numerus eadum
- II** Que predictarum sunt priores et que poster
 iores et que ordinem habent adinuicē
- III** Quō decet Reges et pñmāpes se habere ad
 odiū et amorem
- III** Quō et que debeant Reges et pñmāpes de
 siderare et abhominari
- V** Quō Reges et pñmāpes se habē debeant
 cura pñm et desperari. **Amorem**
- VI** Quō Reges deant se hñre cñ audacia et

Vno differt ira ab odio & quo Reges et prin-
cipes se habere debeant ad iram et eius oppositum

Vno Reges et principes se habere deant iura de-
lectationes et tristitias. Quedam minus

Vno harum passionum quedam sunt magis prius

Vno passiones anime ad passiones habitus
reducuntur. Quod in tripliciter & quo Reges & principes

Vno predictarum passionum sunt laudabiles
ad illas debeant se habere

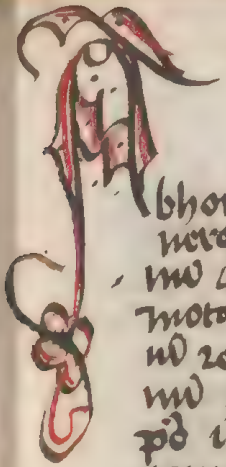

Per hoc sunt passiones anime. et quo accipi-
endus est munus eorum

Per hoc sunt passiones anime. et quo accipi-
endus est munus eorum. Quod in tripliciter & quo Reges & principes

quod ostensum est in quo Reges et principes
sui finem ponere debeant. et quo oportet
eos inuitosos esse. Restat ergo exequi de tertia
parte huius primi libri ostendendo quas pas-
siones & quos motus animi Reges et principes debeant
mutari. sed in hoc fieri non possit nisi prius sciverimus
quot sunt huiusmodi passiones et que illarum sunt magis
prius et que sunt laudabiles et que inuitabiles. Ad de
eis primo tractabimus. Accipiendo autem in passiones sunt
dictas esse xij virtutes. sic dicere possumus quot sunt
xij passiones. videlicet amor. odium. desiderium. abhominatio.
delectatio. tristitia. spes. despectus. timor. audacia. ira.
et mansuetudo. Computabatur in super mansuetudo in virtutibus
si hoc est pro vocabulorum penuria ut ait per in ethica
mansuetudo enim propter videtur nominare passiones omnia ire.
Et in sit quedam inter iram et mansuetudinem. quia
virtutem illam pro nomine nominare vestigia. nomina.
vnius eam nomine mansuetudinis. eo quod in ira plus quemat
cum mansuetudine quam cum ira. Sunt ergo mansuetudo quoniam
ad virtutem et ad pacem opposita ire. Si quis autem labo-
rare velit quibus possit invenire nomine propter sed cum co-
stat de re de vis minime est curandum. Remanet ergo
passionibus sic potest accipi eorum nomen. quia passiones
propter esse non habent nisi in appetitu sensitivo. Appetitus
autem intellectus quia non est virtus in corpore. siue non
est virtus fixa organo ab huiusmodi passionibus est semotus.
Sunt ergo omnes propter ut hic de pace loquimur in appetitu
sensitivo. siue autem appetitus ut supra diffusum dicitur
dicitur in irascibile et concupiscibile. Proinde igitur passiones
sic distinguuntur. quod prius sex sunt amor odium desiderium

Abhominatio delictio et tristitia pertinet ad concupiscibiles. Reliqua
vero sex ad irascibilem spectant. **U**num autem passio-
num concupiscibilium sic accipi potest quia omnis passio et op-
motio autem pertinet ad concupiscibiles / id est summi respectu boni
vel mali. Si res boni hoc est impleret suam erga bo-
num per concupiscibilem passionem. Nam bonum appetendum
per vobis placet. sed tendimus in ipsum / tunc eo adepti
acquiescimus in eo. prout ergo vobis bonum aliquod placet / est
in vobis amor. si prout tendimus in ipsum. hoc esse in vobis
desiderium. prout non quiescimus in eo existit in vobis gaudium
et delictio. Amor est desiderium et delictio summi respectu boni
odium vero abhominatio et tristitia summi respectu mali. Nam prout
malum vobis displicet est odium. prout vero ipsum fugimus
abhominatio / sed prout eo adepti dolemus hoc esse tristitia.
Diximus quia animi passiones concupiscibiles. **E**stat inde
quod summe sunt passiones irascibiles. **D**ifferunt autem
hæc passiones ab illis quia passiones concupiscibiles respiciunt
bonum vel malum absolute summi. si passiones irascibiles respici-
unt bonum vel malum in eo quod arduum huiusmodi. et passiones
ut summi respectu boni vel mali. Si res boni hoc est dicitur
quod sit in ipsum tendimus et hoc est spes. nichil. et aliud est spes
quod tendere in aliquod bonum arduum. tunc si bonum absolute summi
potest esse amor ut desiderium vel delictio. non tamen est spes tamen
aliqua bona nisi habeant rationem arduum. quare si tendimus in bonum
arduum dicitur esse spes. sed si a tali bono desinamus hoc esse
despectum spes ergo et despectum summi respectu boni. **A**lic vero
passiones irascibiles summi respectu mali. **N**am malum dicitur
per considerationem ut ut futurum vel ut prius. si consideratur
ut futurum hoc est dicitur. vel ut ipsum arduum. sic est
audacia ut ut ab eo refugimus et sic est timor. Si vero
malum sit presens. hoc est etiam dicitur. quia non ex hoc
quod summi ad faciendam vindictam et sic est ira. vel a timore
vindicta desinamus et sic est misericordia. **N**am ergo non possunt
pluribus modis variari nostri motus et in eis affectiones
in vniuersis animi passiones sex pertinentes ad concupi-
scibilem et sex ad irascibilem de quibus omnibus in Rethorica
diffusius diximus. hic autem sufficiat superficialiter et
pertransire. **U**nde producta sunt porces et qui porces
et ante ordinem habent admirare.

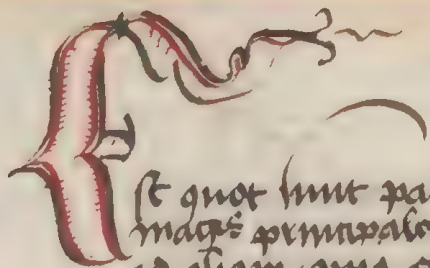
dra

QUAE NULLUS SEIPSUM REGERE
bene potest nisi sciat que passiones sunt fu-
giende et que stande. Sed et in hoc primo libro
definire intendimus de regimine sui videndum

ij

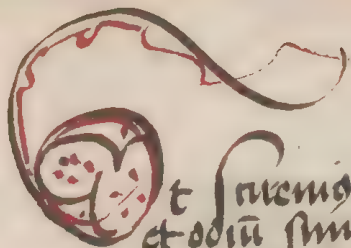
Et quot sunt passiones et que ordine hnt adu et q sunt
magis principales et que minus et quo vna p ad rduat
ad aliam quia ex omibz hys magis innotat nobis ipse
passionu natura quia inspecta cognoscat que sunt lauda
biles et inuicabiles et que sunt secunde et que fugiende
Diso quot sunt passiones et que accipi eand numerus
videndum est que ordinem heant ad se invicem Ordo ac
eandm duplitate potest accipi vel singulariter vel p com
binationem Accido ge huiusmodi ordinem sedz abinatio
dicere possimus primas passiones et amorem et odium
In secundo gradu uero sunt desiderium et abhominatio
In tertio uero spes et desperatio In quarto autem timor
et audacia In quinto uero ira et mansuetudo Vltime
passiones sunt delectatio et tristitia Delectatio uero et tristitia
secundum ad alias omnes passiones Nam quicquid ad pa
quod passionat vel delectat vel tristat Ideo hec due
passiones p omnes alias collocande sunt Amor et odium
sunt simpl passiones prime Nam sunt delectatio et
tristitia ad omnes ad passiones sentiuntur qz omnes
ad passiones uel timorem ad delectationem uel tristitiam Sic
amor et odium pcedunt omnes alias passiones qz omnes
ad passiones sumunt originem uel ex amore uel ex odio
quicquid uel passionat aqua passione uel per passionat
qz amat uel quia odit Ideo amor quoque et odium hnt
esse desiderium et abhominatio Nam desiderium immet
imitatur amori Et uel amat aliquid uel despondit ipm hnt
uel p ipm heant despondit obstruere in hnto ipm
Abhominatio uero immet imitatur odio quia statim cu
odina aliquid abhominat id Quare amor uel odium
sunt passiones prime sic desiderium et abhominatio sunt
passiones secunde In tto autem loco ponende sunt spes
et desperatio Nam spes et desperatio cu sumat res boni
precedunt timorem et audaciam nam et mansuetudinem
que sumat res mali Nam cum dicitur sit p futurum q
sit pns timor et audacia que sumat res mali sunt
pcedunt ira et mansuetudinem que sumat res mali
pnt plane p qz que ordine habent dicte passiones
si sumat bene et bene accepte uere singulariter sit
ordinat debent qz amor et per odio despondit abhominatio
tuo spes desperatio timor audacia ira mansuetudine
delectatio tristitia Amor uero est prior odio qz semper

Passio sumpta respectu boni secundum quod huiusmodi prior
est passio sumpta respectu mali Nam appetitus per se et primo
tendit in bonum si autem refugit malum hoc est ex gratia
quod situm sitque hic malum ratione boni Amor quo omnino
est passio Nota et prima passio Nam ipsum odium ex amore
sumit originem nisi enim amaretur aliquid nihil abhorreretur
ut veremur odio Nam quia diligimus bonum et iustitiam
odium et abhominamur fures et iniustos deinde autem quod
inimicitia amoris precedit abhominatio que inicitia odio spectat
ut precedit deprecationem Nam si primum voluit est
bonum et quicquid est voluit est voluit sub ratione boni
Passio que magis coniungit nos bono secundum quod huiusmodi precedit
alias passiones et quia tendit in bonum est coniungi bono
et per quod est coniungi bono quod deficit ab ipso per quod quia tendit
in bonum precedit deprecationem per quam deficiamus ab ipso
Timor autem precedit audaciam Nam quia appetitus
per se primo intendit coniungi bono ideo passio que tendit in
bonum est prior passione que deficit ab ipso Sic quod
refugit malum in rationem boni ideo timor per quem
refugimus malum prior est audacia per quam aggredimur
ipsum Quia autem in genere passionum et potest manifestare
Nam manifestatio per se non est passio sed magis est deficit
a passione Ideo in genere passionum via mansuetudine
precedit iram iram autem secundum aliquem modum mansuetudo
precedit iram mansuetudo non est contra iram Delictum
autem que est respectu boni est prior iram que est
respectu mali Quia igitur manifestum est quod sunt passiones
et quod ordinantur ad invicem Ex his que dicta sunt apparet
modum figuram et sub typo manifestum nobis nam ipsum
qua cognita cognoscere possumus quod sunt per se
et manifeste passiones Sedite Quod siue tantum magis
deus Reges et principes quanto per passiones ipsorum
magis malum valent induci et potest bonum potellentia
impediri de hoc tamen diffusius infra tractabitur

**Quomodo decet Reges et principes se habere ad
odium et amorem et Capitulum tertium**
PASSIONES AUTEM quia diversificant re-
gimen et vitam nostram ideo quod deinceps nos habet
ad eas nunc est ostendere quod sit deinde de
passiones ut sciremus nunc passionum de quibus
determinare debemus quod sit etiam ostendere ordinem earum

t sciremo quo ordine determinare de ill **Q**uare ad ad
 et odium sunt passionis prime. **Q**uoniam videtur est quod
 debeat Reges & principes esse amatores & obsequios et ut ostē
 debeat nomen amoris non solum ut est pro ipse sumpta si
 etiam ut ipse in appetitu sensitivo vel intellectivo dicere
 possimus quod semper obiectum amoris est bonum. Vnde ipse
 magis ratio bonitatis ipse esse debet magis principalis
 et magis intensa amor. **I**n bonis autem dominus et ipse
 communibus magis reputat ratio bonitatis quod in bono privato
 magis ergo quod quilibet debet esse amatoris est ut primo et
 proxime diligat bonum dominum et commune. Nam in bono
 domino magis in esse bonitas universalis quam in seipso
 bonum in domino est conservatum bonum vero in primo et
 si amicitiam est bonum nostrum deo si vellet possit ipse
 testis. Unde tunc nullo homo sine domino auxilio esse
 possit bonus et aliquid ipsum bonum facere vel se in bo-
 nitate conservare. **A**d idem ratio ut magis deus
 diligat quam seipsum quod bonum universalis prius est a deo
 et excellentius ipsa in deo quam in seipso et quod commune
 bonum est dominum quam sibi ut primo ethicorum. **E**t
 quod in communibus bono videtur bonum privatum pro bono privato
 propter est bonum quod natura in indeque partem se
 exponit periculo pro toto ut brachium se exponit per
 iculo pro corpore ex natura in iustitiam cum quis vult percuti
 aut vulneri membra a quibus prius dependit salutem totum
 et ne totum coram peccat brachium se periculo exponit. **S**ic et
 antiquitas si prosperam civitatem aliquid dominari et
 tenere monarchiam hoc erat quia tunc pro reipublica non
 dubitabat se morti exponere dilectionem in quam habebant
 Romani ad rempublicam fecit Romam esse principalem
 et monarchiam. **H**oc ergo modo quousque homines deus esse
 amatores ut prius et prius diligant bonum dominum et quod
 ex consequente non bonum proprium et privatum inane aut
 hoc deus Reges & principes quod ipse via possit
 declarare Regia in dignitas quantum ad prius ad tua com-
 parari potest ut ad terrarum deum cuius ad virtutes
 quibus debet ornari ad virtutes que debet fugere. **Q**uoniam
 via sic patet nam ut superius dicebatur et ut prius
 in politicas probatur. **Q**uia est in Reges & in amicum

deus in Reges
 et in amicum

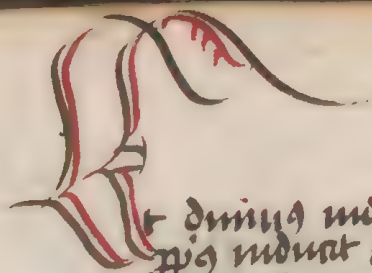

Quia Rex prius intendit bonum quicquid et munda quicquid
bonum intendit bonum proprium quia saluato regno salua
et Rex. **Quia** autem communis prius intendit bonum
prius. et consequenter autem et qui patitur intendit bonum
quicquid. magnum ex bono communi confurgit sibi aliquod
bonum prius. Si ergo modo obo se huius Regem et huius
amides. cum modum amoris huiusmodi sit ut bonum prius
ponat bono communi. modum amoris Regis esse debet ut
bonum commune ponat prius bono. Immo quod specialiter
nunc Rex et quicquid prius est minister dei et prope publica
et commune. specialiter nunc prius ad Reges et prius bonum
commune et commune ponit quicquid bono prius. **Secundo**
hic idem patet si consideramus virtutes quibus deus Reges et
principes esse ornatos. Dicitur enim deus detestabilis est
in magistro cum scientia quam in discipulo. Quia magister
est in statu in quo de scientiam alijs tradit. sicut dete
stabilis est in Rege virtutibus cum quam in subditis. quia status
Regis requirit ut inducat alios ad virtutem. inter
cetera autem que inducere prius Reges ad virtutes est
ut bonum diuini et commune prius diligant. Nam si Rex
prius bonum quicquid intendat studebit ut habeat memoriam
philosophi prudentia futurorum et sit ex parte cautus. et ut
habeat omnia que ad prudentiam requiruntur. per qua possit
melius secundum prius Regem immo si bonum quicquid ponat bono
prius. tantomagis studebit ut prudentia polleat.
quanto maior prudentia requiritur ad custodiam bonum quicquid
quod proprium. ergo erit prudens. sic etiam erit iustus quia
bonum quicquid potissime per iustitiam obtinetur. erit magnanimus
quod bona quicquid maxime sunt ardua et magno honore
dignum in que magnanima tendit. erit magnificus quia si
prius in ethice magnificencia potissime se habet contra bonum diuini
et quicquid. Sicut patet. quod cum bonum quicquid ponat bono prius.
vato non dubitabit etiam personam exponere. si videtur quod
expectat Regno. erit temperatus quod si iusticia sua prius
visum contra bonum Regni. apponit delictos spiritus inordinatos
ne per eas impediatur debita cura Regni. ut ergo sit ad
vnum dicitur amor boni diuini et quicquid inducitur est ad virtutes
singulas. ordinando virtutes quibus debet Reges esse ornatos.
prius debet diligere bonum diuini et quicquid. **Tercio** hic idem
patet si consideremus uicia que de fugere. Nam si amor quicquid

20

30

Si diuina induat ad omnes iustice Sic inordinat amor
p[ro]p[ri]a induat ad omne iusticiam Tales si sunt tyranni
Veniens exple voluntatem p[ro]p[ri]am et quentes excellencia
singularem p[ro]p[ri]am sunt inuicem aliorum dep[re]dant
sacia spoliant populum omnes iusticia excent Vbi et va-
lerius maximus de diuino ciuiliانو ratur cu[m] q[ui]t
tyrannus et amator p[ro]p[ri]i comodi depopulabat urbes q[uo]d
p[ro]habat amicos et dep[re]dabat sacra **Uiso quod Reges et**
principes se h[ab]ere debeat ad amorem quia p[ri]ncipaliter debet
amare bonum diuinum et commune defacili pate[re] potest quod
se h[ab]ere debeant ad odium Nam amor e[st] p[ri]ncipaliter motus et p[ri]ncipaliter
passio ex qua omnes ad sunt o[mn]i[n]es ut si homo
diligat iusticiam et veritatem odit fures qui contra
iusticiam et detractores qui contra veritatem Et q[uod] diligit
corporealem vitam timet gladium qui tollit eam timor
ergo et odium et b[e]n[e]dictio om[n]is p[ro]p[ri]i sine o[mn]i[n]e motu et p[ri]ncipaliter
origini ex amore **Dotissimum igitur in intentione magis esse**
debet quod sit amandum **ostensum igitur quod Reges et p[ri]ncipales**
p[er] quodam p[ro]p[ri]i modo p[re]cipue odire debent que co[n]tra
fian[ti] bono diuino et commune huius aut sunt opa iusta
et gemeliosa et vniu[er]sa omnia iusticia quae cum de re
odii sit exterminare et iniqua facia possit nisi exte-
rmetur **ut in Ethico** Debet Reges et principes se p[re]cipue in-
stare et odire iusticia ut non faciant si ea appetunt et ex-
tinent p[er] se. si homines non sunt extirpandi et odendi
si q[uod] iusticia sunt extirpanda et odenda si ne p[ro]p[ri]i alit[er]
iusticia extirpari ut p[er] alit[er] dicitur que bonum nisi exte-
rmando maleficio homines extirpandi sunt tunc ne p[er]
reat que bonum Amare et que bonum et odire maleficio
q[uod] ei g[ra]tiam tunc magis debet Reges et principes q[uod] bonum
q[uod] sunt p[ro]p[ri]i publica et q[uod] re **Quod et que debeant**
reges et principes dep[re]dare et abhominari

L
m

ora

QUOD de amore et odio que sunt p[ro]p[ri]i p[ri]ncipaliter
Restat dicere quod Reges et principes se h[ab]ere
debeant ad desiderium et abhominacionem et si p[ro]p[ri]i
secunde **Differt autem desiderium ab amore et**
abhominacio ab odio Nam gesta modica quodammodo rebus
naturalibus sunt similia nam sicut opa naturalia p[er] suas for-
as ut p[er] gravitatem vel leuitatem tendunt ad loca p[ro]p[ri]a
sic p[er] amorem tendit quis p[ro]p[ri]i in bonum p[ro]p[ri]i et co[n]tra
veniens Si grauius ergo vel leuius talis est comp[ar]are
Primo foras grauius vel leuius p[er] quod asperit loco

Superius et deorsum. Sed est ibi consideranda motus. per quem
tendunt in hunc locum. Tercio statum et quietem per quam desit
in dicto loco. Sic et in gestis modis ut sunt ponitur
est in ta. tempore. Nam cum bonum aliquod primo apprehendimus
per amorem et quandam complacenciam ei ordinamus. Sed
per desiderium in ipsum ordinamus. Tercio per desiderium quietamur
in ipso. Amor ergo nos ordinat. Desiderium nos movet. de
lectatio nos quietat. Et quod dictum est de bono. recipi
amorem desiderium et delectationem ut supra tenebatur. Insuper
est de malo. recipi odium abhominacionem et tristitiam. Nam sicut
bonum ut est amatum ei ordinamus. ut est desideratum in ipso
tendimus. ut est adeptum delectamur in ipso. Sic malum
ut est odium est aliquid dupliciter et disforme voluntati
nostre. ut est abhominatum ab eo fugimus. et si attingit
ipsum adipisci dolemus et tristamur. Desiderium ergo la non sit
idem quod amor. mensura est et modus est suscipere ergo
amore. Sic et abhominacio la non sit idem quod odium. ita ergo
odio est mensura suscipere. Sic. ut in naturalibus videtur quod licet
motus deorsum non sit idem quod forma generis. nam licet motus
deorsum sumit mensuram et modum ex gravitate. ut quanto
aqua sunt graviora tanto velocius moventur ad medium
quod si videre volumus quid Reges et principes debeant
desiderare et abhominari. aqua videndum est quod debeant
amare et odire. Videmus autem in singulis artibus ut primo
politico per quod finis appetitur in infinitum. ea autem que
sunt ad finem appetuntur. si modus et mensura ipsius finis
ut medicina intendit inducere sanitatem in quantum potest
maiores et meliores quia sanitas in arte medicine intendit
ut finis. Porro autem et fleuoromias non intendit
quanto maiorem potest. quod tunc extirpat infirmum. si inte
dit talia. si modus et mensura finis et sanitatis. Cum ergo
in arte Regendi et principandi principia et finis videtur satis
Regni et principatus. sicut in arte medicandi principia intendit
sanitas corporis naturalis. deinde Reges et principes principia intendit
et amant bonum Regni et commune. Quare si desiderium debet
mensuram sumere ex amore. principia Reges et principes
intendere debent bonum statum Regni. et quod qui in Regno
sunt bene se habeant ad divina quod agant opera virtuosa
quod sit in eis pax et tranquillitas. quod inter eos debita fuerit
iustitia et cetera huiusmodi quodque per se et sua deponat bonum statum
Regni. Alia autem desiderare debent ut habent ordinem ad
ipsa divina ergo et cuncta potentia et cetera talia bona.

ut tantum desiderare debent inquit per ea quod coarctata mala /
primis iniusta et facit alia a quibus sola Regni dependet
videtur. **Ad id quod Reges et principes desiderare debent bonum quia**
sicut debent amare primo et prima bonum diuini et que
alia autem amare debent inquit hunc ordinem ad ista
sic desiderare debent primo et prima bonum diuini et commune
ad autem sunt desideranda ut ordinantur ad ista. Scilicet go
patet potest que et quod abhominari debent quia prima
sunt abhominanda que expressa continent bono diuino in quo
alia autem abhominanda sunt ex consuetudine huius autem
abhominari et desiderium tantum magis deus Reges et principes
quoniam magis deus eos habet curam de bono Regni et communis
sine sunt autem ista que Regni consistunt in bono statu et
quod Reges se de his ad ipsum Regnum. In tertio hoc diffusius
ostendetur. **Et nomodo reges et principes se ha**
tere debeant circa spem et desperationem

QUAM DETESTABILIA SINT DE ORDINE
passionum anime diximus quod amor et despectus
erant passiones primas desiderium et abhominatio
erant passiones 2e. Post has autem 3o loco
collocande erant spes et despectus. Patet ergo inde quod Reges
et principes se habere debeant circa spem et despectum si se co
siderentur dicta philosophia. Non est difficile scire quod Reges
et principes ad hoc se habere debeant. Dicitur enim super quod dicitur
eos esse humiles et magnimos. cum ergo humilitas moderet
spem quia humiles cognoscentes defectum proprium non sperant
ultra quam debeant. Magnimutatis non imminuat despectum
quia magnimi propter difficultatem operis non despectant.
Et si Reges et principes sunt humiles et magnimi spera
bunt speranda pro magnimutatis et non sperabunt non
speranda pro humilitate. Hoc simus autem quidem ostendere
quod deus Reges et principes doceat se habere circa spem et
despectum speranda et aggredi aggredienda nam si Reges in
sperarent et inchoarent aggredienda essent pusillitantes et
non debite preterarent in opera Regni. Sunt autem in spe ut
quintus ponitur quatuor consideranda propter que argui possunt
quod deus Reges et principes esse bene sperantes. Spes enim primo
est de bono non de malo non est spes si timor. Secundo est
de ad uero non in re ita quod quicquid bonum possit esse amor in
desiderium spes tamen non in esse nisi ita bonum ordinum

Nulla uero sperare dicitur nisi sibi inde esse bonum arduum et
difficile. **T**ercio spes esse hanc quia bonum futurum de partibus
uero bonis non est spes hanc possit esse gaudium et delectationem
Certo spes hanc esse circa bonum possibile quia circa impossibile nullum
potest si deperat. **H**ec autem quatuor uero bonum arduum
futurum et possibile potissime competere debent Regibus et principibus
Nam cum Reges sint latores legum quia si principum spe
specta ad Reges et principes leges ponere possunt ad con
spicere bonum. **R**ursus quia principale intentum a Legislatore et a
Rege ut super ordinem de esse bonum diuini et communis cum
hinc sunt bona excellentia et ardua non solum spectant ad
Reges et principes tendere in bonum sed etiam deus eos tendere
in bonum arduum. **A**mplius quanto maior est gratia tanto
plura prout ei contingit. **I**deo maiorem indiget prudentia
et sancto consilio cum uero prudentia et consilium uero sunt
nisi de rebus futuris quia nullum consilium de impossibili ut uult
philosophus in ethicis. **P**rima et principalia que immutabilia sunt ut
epidemiis ex vi ethicis non cadunt sub opinione neque etiam cadunt
sub prudentia deus ergo Reges et principes conspiciant bona
non solum ut sunt ardua sed etiam ut sunt futura. **C**onsequenter
etiam eos conspiciant talia ut per se. **N**am pauperes impotentes
et ignobiles si non sunt magnanimi et subtrahunt se ab
agitatione bonis arduis inde uero inde indulgentia quia cum
poena diuicie et nobilitas uero amittuntur eis ut possit
persequi tota bona. **R**eges autem et principes quibus obse
runtur nobilitas gentis potentia quod habundantia di
uitiarum inexcusabiles esse uidentur si sunt pusillanimes
et non credant eis esse possibile propter bona ardua et
magno honore digna. **C**irca ad Reges et principes tendere
debeat in bono arduo et debent perinde bona futura per se
ipsi Reges deus eos esse sperantes per magnanimitatem quia
hinc omnia que ad spem debitam requiruntur. **I**tem
quod Reges et principes bene se habere debeant in sperando spe
randum deus etiam eos ad magna diligenter investigare
quid sperent et quid aggrediantur. **N**am sic per magnanimitatem
debent esse prout ut aggrediantur ardua et sperant perinde
sic per humilitatem debent esse modum ut non aggrediantur ad
ultima miles peras et ut non sperent non perinde. **R**espondetur
autem duplici modo investigare quod non deus Reges et principes
aggredi aliquid ultra miles et peras ultra quam sit perandum

170

Suma sunt a parte officii regum. Secunda ex parte
genti sibi quibus paret in ultra quam sit primum et ag
gredi exus ultra suas vires inde ex improbitate paret
vel ex aliqua passione immodata. Unde in Rethorica stabit
quod imenes semper sunt bone spei de quolibet in negotio
etiam si sit ultra vires imenes bene sperant quod con
tingit ex ignorantia. In rebus in non pnt cognoscere ardui
tatem operis attingit etiam hoc ex immodata paret. Ad quia
nimis abundat in eis calor prorumpit ut attentat aqua
que assuam non possunt. Sic etiam dicitur possimus quod et eb
ri plerumque paret quam debent quia calefacti ex vino et ebu
etate amittentes rationis usum attentant aqua que non
valent perficere. Cum ergo Regum officium requirat hominem
prudentem et non passionatum immodata paret. De Reges et
principes non aggredi aliquid ultra vires et non sperare
aliquid non speranda. Secundo hoc dicitur eos ex parte paret
sibi quibus ut primum in exponit se periculo qui aggredi
aliquid arduum ultra vires si ingens est ergo totam gentem
et totum Regnum periculis exponit. Insuper quibus et magna di
ligentia ex cogitare debet Reges et principes quid aggredi
ne assuam arduum aliquid ultra vires et ne paret aliquid
non primum.

Quo reges et principes se habere debeant circa

audaciam et timorem

SECUNDA pars quod dicitur circa vires
singularem cupiditatem magis perficit. Deum
quod nobis sunt nota quia magis videtur per periculis
ideo in hoc primo de moribus Regum et per
tunc vniuersa et tipo quia in 20 et maxime in tercio
plerumque descendit ad partes instancias expedit in hic vltima
pertransit quia horum cognatio faciat ad cognoscere Regum
aut in hoc ergo hoc magis periculat tractabimus facit Regum
non in etiam in 10 libro expedit peritus usque ad partem
descendit quia exposit in moribus et maxime Reges et prin
cipes per negotiorum frequentiam satis perita gesta nouerunt
duae si aliqua vltima in morali negotio eis tradita suff
ragante exigentia quam vult de moribus gestis sufficiat
instam potuit in cognoscere moralem. His ergo probatur
dicitur quod sicut per tipo instauramus Reges et prin
cipes quod se hic debet etiam per et deperat quod futurum

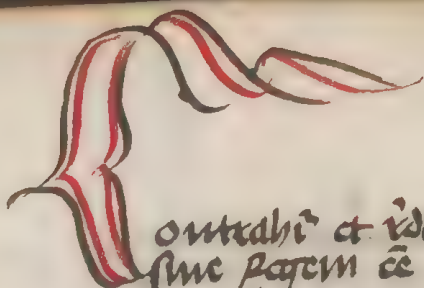
Sam
m

77
Omnis exprimitur sic secundum eandem methodum eos nunc
possumus quod se habere deant ita audacia et timor qui exprimitur
futurum malum unde al forte dicitur Reges et principes in no
dicere esse timores quia talia Regemque statu derogare dicuntur
multos autem sic incitantur Reges habere consueverunt
persuadentes eis ut omnia auderent nisi si timere si tales sunt
adulatores non videtur deus in Reges esse fortes Nam quod omnibus
audet et nihil timet ut dicitur primo magnorum modum non
est forte si forte dicitur **Exponitur** quod unde eos esse debeat timi
dos et audaces Timor autem si modatus sit expediens est
Regibus et principibus modatus non timore omnes principes
timere debent ne aliquid infringat in Regno quo bonum
statum deprimere possit Possimus autem quid ad presens
sufficit dicitur in investigatione **Modatus** timor inquit est
Regibus et principibus **Prima** inquit sunt ex parte consilii
habetur **Secunda** ex parte operis fieri **Prima** inquit per hoc
ut dicitur in Ethicorum libro de timore Timor operatus facit
Ex eo enim quod aliquis timet consiliat quod possit effugere
malum quod dubitat Et quod vult totum Regnum absque
magno periculo debite gubernari non possit expectat Regibus
et principibus ut operatum reddant habere autem modatum
timorem **Secundo** hoc idem investigatione possumus ex parte
operis fieri Nam non sufficit solitari ita consilia et
indicare de consiliis nisi consiliata et indicata per opera
debite et diligenter exequantur **Modatus** autem timor non solum
consiliatus facit sed etiam agit ut opera diligenter
operentur Nam si modatus esset timor diligenter agimus
opera per quod fugere videmus timorem illud **Ostensum** est ergo
quod Reges et principes modatum debent habere timorem ac
hi non immoderate debent eos timere **Modatus** autem timor
facit habere unde que omnia derogant legibus Regum Nam
timor immodatus potest reddere homines imbeciles et tractat
sed facit ipsam necessitatem **Tercio** facit enim tre
mentum **Quarto** facit enim inopiam Et non quod timet
taliter ad vitam pergitur modum non quod unde dicitur in
opere possumus in taliter corpe natus **Modus** in homines ex
stantes in campo timeant statim confugit ad castrum
vel ad artem sic cum quis timet taliter corpe dicitur in
membris statim confugit ad vitam pergitur **Exponitur** quod non in seipso

77
borum

contrahi et reddi modum. Que si indecens est caput Regni
sive Regem esse immoderatum et ostendit indecens est ipsi timere
immoderato timore. Sed hoc est indecens quia immoderatus
timor facit hominem incognatum. Cum enim quis immoderate ti-
met tota obstupescit et est in agonia et ignorat quod facit
propter quod non videtur consilium et si ei consilium daretur propter
obstupescit obstupescit non apprehendit id quod si indecens est
ut sita Regni sive quilibet gerantur et ut Reges sit incogniti-
us indecens est ipsum timere immoderato timore. **Item** imo
datus timor reddit hominem tremulem. Nam propter timorem
calorem contingente ad intus quod membra frigida
manet nec enim igitur frigidum non valentes sustinere
membra quare accidit eis tremor. **Quare** Ego si ingens
est Reges tremulem esse quia de eis viris et constantis
inconueniens est ipsum timere immoderato timore. **Quarto**
immoderatus timor reddit hominem incognatum. Nam hoc propter
timorem immoderatum tremens obstupescit immobilitate et
nescit quid faciat. Cum igitur totum Regnum sit in Rege tamen
quoniam in mouere et expectet imperium eius si Reges sit incognitus
et imperare non ualeat propter immoderatum timorem totum Regem
periculum erigitur quare si hoc est indecens non deest Regis
timere immoderato timore. **Quid** quod Reges se habere debeat
ad timorem quia difficilis est repugnare timore quam modeste
audacia ut dictum fuit in capitulo de fortuna defuncti
indem potest quod se habere deant ad audaciam deest enim
quod non habere audaciam immoderatum si modicam. Nam si au-
dacia sit immoderata homo plus presumit quam debeat
quod Regibus non oportet quia tunc periculo exponitur
totum Regnum. Si non quis nullam audaciam habeat omnino
est indecens quia tunc non aggreditur immoderate igitur se
ad timorem habere et audaciam Regibus et principibus omnino
oportet.

Quid differt ira ab odio et quod reges et principes
se habere debeant ad iram et eius oppositum

Quia maxima affinitas inter iram et odium
cum odio propter ostendimus quod Reges et
principes se habere deant ira non et iniquitate
indem est quod ira differat ab odio et
quod est detestabilis an odium an ira inordinata. **Est**
autem una principalis diffinitio inter iram et odium

Lam
m

Deum me uia et
odium

Quia odium est appetitus mali simpliciter et absolute. **Ma**
odum opponitur amoris amare. ut dicitur in ethicis. et idem
quod nolle autem bonum secundum se. sed odium aliquem est nolle
malum ei simpliciter et absolute. **Secunda** autem non sic. **Ma** nam non
est appetitus mali. sed se. sed in ordine ad vindictam. potest
non diffiniri ita. **Et** est appetitus pene in vindicta. **Ex**
hac autem dicitur prima inter rationem et odium similitudinem.
octo differentie quas assignat per primo Rethor. **Prima**
dicitur est quia ita est ex his que sunt ad seipsum vel de
pertinentibus ad ipsum odium aut esse potest de pertinentibus
ad ipsum et ad alium. Nam nulla ratio alicui inpi-
credat ipsum fore fecisse vel in se vel in filios vel in
amicos vel in aliquos ad se pertinentes. **Dicitur** est non ita
esse appetitum pene non simpliciter sed in ordine ad vindictam.
Nulla autem ratio desiderat non de fore facit. ut in ipso
vel in pertinentibus ad seipsum. **Sed** odium quod est nolle malum
sed se et per vel de pertinentibus ad se vel ad alium. **Item** non ita
solum aliquem esse malum ut cum solum aliquem esse finem
possimus ipsum odium sine fore fecit in nos sine quod
alios. **Secunda** differentia quia ita semper est in finem odium aut
per in communem de potest aut aliquem odium quod omnes
fines et detractorem. sed ratio non per nisi alium in ipso.
Nam cum homo in communem non minuet nobis. si semper
commutat in malum per aliquem hominem. **Item** odium pos-
sumus fines vimis. non in rationem nisi alium finem.
Tercia dicitur est quia odium est quid in faciale si ratio facit.
Ma si odium est appetitus mali simpliciter. id quod odium
non possit tamen hinc de malo. quod nollema quod hinc plus
si ratio que est appetitus pene non simpliciter. si ut ordinat
ad vindictam. est quod in faciale quia ad aliquem tamen passum
est quod in dea ratio nullo decenter finem esse facit ratio
et quiescit ratio. **Quarta** dicitur est quia ratio appetit
constat. sed odium appetit nocere. ut non ratio in se
dolores et tristitia. si odium ut in se dampnum et nocere.
Quinta dicitur est quia semper quid ut latet odium
autem in dea dicitur. **Ma** non sufficit ratio quod alii passum
in se. **Item** in dea appareat quod ipse et in facit
illud malum. quia aliter non est vindicta. si odium
quid in dea. Nam ad odium sit mali. sed se et absolute
sufficit odium quod alii passum malum quod tamen et amari.

pi

2a

3a

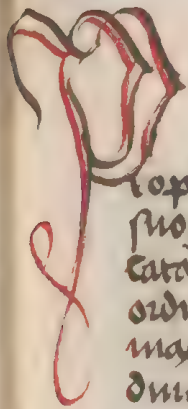
cta

vbi

Primum illud. **Sexta** dicitur quod est quia ira semper est ad hanc
 tanta. non est anxietas iati ut vindicta fiat quod dicitur
 facta sit ultio quasi totum est in ira. si odium sit
 tristitia esse potest. Nam ira non ad aliquid in commu-
 odum non possimus vultus omnes facere. non tamen quod ira
 comitatur vultus odium. **Septima** dicitur quod quia ne videtur
 a munda esse misericordia non autem odio. **Ad** tunc ira
 facit. si multa mala inferantur alii. vultus misericordiae
 sed odium pro nullo misere. ad sit quod insatiale. **De**
 tunc dicitur quod quia ira non potest compati. sufficit. non ideo
 quod alter sit paratus donec fiat indigna ultio. si odium non
 extenuat et non esse. **Ad** non sufficit odienti quod alter
 contra paratur. si non enim interuenit et non esse. **Cum** go
 ad rationes odii sunt multo peiores quam ad rationes ire. **Vag**
 canendum est odium quam nam. vultus nam tunc in odium
 si angustius hoc est habere facere de festuca. Est go
 odium hominum canendum a quolibet magis tamen canendum a Regibus
 et principibus quod misere possunt pluribus nocere. Sic et sententia
 eius est de odio et de ira. quod odium detestabilius est quam ira. **Nil**
 omnia tamen si ira mordita sit detestabilius est quam odium. ut go
 appareat quod Reges et principes se habere deam contra iram
 et mansuetudinem. **Quia** est quod ira aequi potest vultus et tunc
 est mordita et canenda aequi sit ordine vultus et tunc potest
 ordita et imitanda. **Si** non ira non potest dicitur tunc
 da potest quod non potest vultus audit. **Hic** quod eo obumbrat
Ira non vultus potest. si per vi ethere assilatur acribus non
 servus veloxibus. **Servus** non veloxes statim ad audiendum
 vultus. **Ad** tunc aequi plene propriae preceptum est. tunc ut
 exequitur mandatum eius. **Quia** tunc gemit eos deficere quia
 non potest preceptum. quod exequitur sit mandatum illud
 sic est et tunc statim ad audiendum sonum venientia
 trahit non distinguens an vultus sit acribus an vultus. Sic
 canit ira facit. statim non ad ratio dicitur videtur esse
 flenda. statim ut tunc ut vindicta exequitur non oportet
 tunc super hoc iudicium vultus quod vindicta ira sit deat
Est go ira canenda mordita. quia non potest vultus audit
Hic canenda est quod non obumbrat. nam tunc non potest
 tunc deo tunc impeditur ab usu vultus. quod non per ira
 acceda. tunc ita cor. cora radi. impeditur. ut non possit
 debite ratione uti. ratio non est misere. **Id** non sit ut
 corporis organum. tunc in suo actu corporibus organum uti

Dicitur quod corpus existente in dispoſitio non potest liberum ut actu
 suo quare si aquosus homine tunc est hie vobis obumbrat
 et id plene vobis obedire a quibus tunc est na in
 ordinata magis tunc tunc est a p[ro]p[ri]a et p[ro]p[ri]a q[ui]a
 maxie dea scim impud vobis tunc est go wa ior
 dinata et vobis p[re]cedens si p[ro]p[ri]a impud vobis p[ro]p[ri]a
 ordinata et mutanda na id na est vobis organum
 et agt. si impud vobis vobis exequimur opa mutuos
 vobis in ethico app[ar]et dicitur homine dicitur virtute mi
 tere furor tunc n[on] ita furor id ne imittit modo
 debito et ut dea q[ui] na est organum utut et rationis
 in go quod nos deia hie ita na et m[an]ifeste q[ui]a p[ro]
 m[an]ifeste rep[re]senta et na ne p[re]dat iudicium vobis
 et p[ro] na rep[re]senta et m[an]ifeste ne impet opa utut
 et vobis actu ante et q[ui] p[ro] vobis iudicium plene quod
 agendum deia esse m[an]ifeste si p[ro] plene m[an]ifeste et
 actu sum[us] possugassim na tunc p[ro] et acillam
 vobis ut p[ro] exequimur vobis que id iudicabit sic
 go se hie ita na et m[an]ifeste tantomag[is] decet
 p[ro]p[ri]a et p[ro]p[ri]a q[ui]tomag[is] dea cos id impedi in usu
 vobis et vobis exequimur que na iudicabit id

**Quo reges et principes se habere debeant circa
 delectationem et tristitiam**

Sam
 ym

Dicitur quod in supra delectationes et tristitias
 tenent ultimum gradum in ordine passionum quia
 ad eas tunc ad p[ro]p[ri]as ultimas omnes alie t[er]m
 man[us] na n[on] e[st] p[ro]p[ri]a q[ui] na tunc ut ad ista
 id ad delectationem Dicitur go de oib[us] alijs p[ro]p[ri]is p[ro]stat
 dicit quod p[ro]p[ri]a et p[ro]p[ri]a se hie deant ita delectationes
 et tristitias de delectationib[us] aut sunt dupp[lex] op[er]atio atq[ue]
 ut p[ro]p[ri]a in ethico Eudoxie aut posuit de delectatione
 q[ui]a bonu[m] q[ui] quod ab omib[us] appetit maxie inde esse
 bonu[m] et eligibile omnia at appetit delectari q[ui] na est
 id delectat[ur] est simp[lex] de q[ui]a bono Adducbat autem
 Eudoxia ad hanc vobis alia ex ip[s]a ista que e[st] delectat[ur]
 sua na si ista que est fugienda et in vobis mali de
 lectat[ur] que est exequenda et in vobis boni Alij aut[em] etiam
 dicebat de delectatione et fugienda si h[ic] omib[us] delectationib[us]
 q[ui]a p[ro]p[ri]a sunt sua postea ostendebant ip[s]e h[ic]ilem
 q[ui]a p[ro]p[ri]a Absq[ue] delectatione aqua na vobis p[ro]p[ri]a Sicut go
 negans loq[ui]a q[ui]a loq[ui]a ut p[ro]p[ri]a in ethico

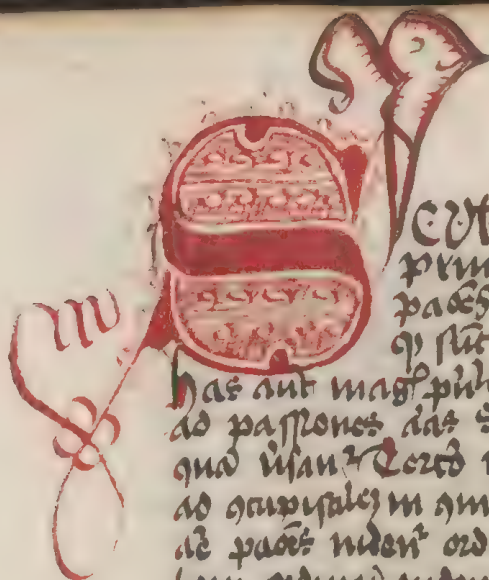

Sic ponens delectatorem esse fugiendum potest aliqua delectatio
 esse secundum hoc cum loquela negatio non possit nisi per
 loquela negans loquela loquendo autem concedit loquela
 Sic quia nulla omnis delectatio fugit nisi quia delectatio sit
 a delectatore fugit sequitur quod fugies delectatorem sequitur
 aliqua delectatio Inter alia has duas vias omnia quas
 et via philosophi media quod non omnis delectatio est sicut bonum ut opus
 simpliciter mala Et aliqua delectatio est bona ex utrumque aqua appa-
 reat aqua secundum quid aqua est bona vni aqua est
 bona alii Erunt ut indeque in gustu sic et in appetitu indi-
 cat possumus ad quod non habent gustum infectum ut infirmum ad
 habent ipsum ubi dispositum ut sanum Sic ad quod habent appetitum in-
 fectum ut in corpore aqua habent ipsum ubi dispositum ut homines boni
 et virtuosus Erunt ergo non sunt dicenda vere dulcia quoniam inde
 dulcia infirmis et habentibus gustum infectum si quoniam inde dulcia
 sanis et habentibus linguam bene dispositam Sic non sunt dicenda
 vere delectabilia que sunt delectabilia in corpore et habentibus appetitum
 infectum si quia sunt delectabilia bonis et habentibus voluntatem
 rectam Erunt ergo aqua delectabilia vere et simpliciter aqua appa-
 reat et si quod citius erunt ad delectationem bone ex utrumque et simpliciter
 ad appetitum et si quod Rursus quia delectatio gignit ex quicquid eo
 veniat ad quod veniat ad ergo aqua gignit bestias aqua hominibus
 aqua delectatio sunt gentes bestias aqua vero hominibus
 delectatio autem intelligit et virtuosus sunt gentes hominibus
 si delectatio venereciles sunt gentes bestias et autem
 homines talibus delectationibus non delectant hoc non est si se et
 simpliciter si putant habere ordinem et putant deprimere actionibus
 virtuosis per ergo quod nos vere debemus ad ipsas delectationes
 Non ad delectabile per tamen quod sit in corpore et quod mores habeat
 bestiales spectant ad quod sequi non quia sunt delectabilia
 bestias et hominibus in corpore si quia sunt delectabilia rationabiles
 et hominibus virtuosos Unus ergo delectatio est bonum ut arguebat
 rationis primum si omnis delectatio est bene tamen si aqua est
 bonum bestias aqua vero hominibus Erunt ergo delectabilia et rationes
 et principes eligunt inter perinde tamen delectabilia quod per se delectationes
 bestiales per ergo quod igitur et principes se habent delectationes
 quod primum et per delectationem delectant in operibus virtuosos Nam delectatio semper
 perficit et expeditorem reddit operam gentem Si ergo rationes et prin-
 cipes delectabiles in actibus prudentie et in operibus virtuosis expedit
 eorum more et magis perficit efficiunt hominem operam Nam quanto quis
 vehementer more delectatur in actibus virtuosis tanto perfectior est

Hos actus in delectationibus autem sensibilibus delectari non debent per
 et per se si non debent eis modeste per hunc oritur ad opera virtuosiora
 nam si tales delectationes vehementer sunt rationem obnubilant et operarios
 impediunt virtuosos. **Quid** quod reges et principes se vident ad de-
 lectationes unde restat quod se vident ad studium. **Tristitia** autem
 nunquam est assimilanda nisi et laetitia in sumpto a quo est. Si quod est in
 modum se et a quo est. **Tristitia** autem est de tristitia quod est
 tristitia. Si omnis anima tristitia est modesta et mitis ut quod hodie tristitia
 modeste danda se timeat per quod huiusmodi tristitia mitis possit unde at
 per se timeat tunc per quod tristitia mitis ut virtutes animos et a peccatis
 mitat per virtutes non mitat tristitia ut ut per se ex tristitia mali non
 nocet et seipsum non gaudet. **Per** si invenit in seipso unde delectari
 per se mali seipsum mitat et in seipso differtur ut ibidem
 invenit. **Per** unde vult videri et alio patet agere quod non in se
 ipso patet non habent de seipso non gaudent. **Per** agere autem invenit
 ut in nobis delectationem inveniat et fugit in ea et hinc virtutes
Per invenit est opus amicorum ut in eis ex tristitia. **Unde**
 si tristitia esse quod pondus agnoscant animas. **Per** quod in pondere corali
 in nuda invenit nos ad portandum id minus gravatur. **Per** si in inde
 multum animos quod de nobis aliam a dolore id et minus estam
Per si in id laetitia in ex tristitia. **Per** de fuisse platonem unde
 usqueque vera. **Per** si in de dolore amicorum sit delectum ad nos
 delecta et inde animos dolere ut inde non de dolore minus si augere
 possit quod dicit quod in indem animos dolere de dolore non si quod
 illi dolent minus dolor noster si quod inde nos delecta augere in
 nobis quedam forma fantasia quod sunt anima et quia delectabile
 et habere amicos delectamur et dolor in delectando minus quod
 delectatio ut tollit tollit tristitia vel saltem eam minus. **Per**
 invenit et quod nescit. **Per** si de tristitia sit delectum de bonis
 in fortune vel de aliis que non contingunt per se absque eo quod operemur
 tristitia dolere non debent. **Ad** hoc autem maximum invenit
 est confidat invenit. **Per** si in quod quod cognoscimus etiam
 esse modica boni. **Per** de eis amissis non delectum in forte per
 actus invenit per amissos cor impediunt ab operibus virtuosioribus
 Patet ergo non esse delectum in de tristitia et de operibus virtuosioribus
 Si autem per anima dolor vel tristitia contingat fugienda est vel per
 virtutes in per amicos vel per cognoscere invenit. **Per** si ad
 datur quod subdum. **Per** si remota coralia ut sompnus balneum
 et tristitia quod tristitia fuge solent. **Per** si quod tristitia impediunt
 operarios virtuosos. **Per** si tamen magis de reges et principes tales tristitias
 modeste quod decem est eos excellere in operibus virtuosioribus
Quomodo haec passiones quedam sunt
 magis principales quedam minus

Sed cum aban supu xij iuntes quid quatuor erat
principales & octo quasi annexae sic ut has xij
passiones emittas secundo pdecessor doctrina dicit possunt
q sunt quatuor principales ut spes timor gaudium & tristitia
has aut magis principales ista ma venari possunt Sed ut apparet
ad passionem dat 2yo ut apparet ad sua obiecta vel ad inam rem
quod visum & certum ut apparet ad personas autem ut ad naturales &
ad concupiscentes in quibus existunt. Prima ma sic per ha omnes
ad passiones videtur ordinari ad istas ut passionem sumptu reprobam
bonum ordinari videtur ad spem & gaudium sumptu autem lev mali
ordinari videtur ad timorem & tristitiam Nam pro sumpta reprobam bonum
mat ab amore / proca vadit i delectatione & tristitia in spem bonum
bonum id est futurum / ultio autem tristitia & gaudium & delectationem quoniam
bonum id est per se adeptum / reprobam lev mali mat ab odio & proditione
i fuga vel abhominacione & tristitia in timorem & malum id est per se futurum
ultio autem tristitia in istud si malum id est per se perit et id adeptum / timor
go & tristitia sunt causa passionum principales quoniam ad eas ordinantur quoniam
sumptu reprobam lev mali / sic ad spem & gaudium ordinantur passiones sumptu
reprobam bonum & ma ad investigandum has passiones esse principales summi
per ex parte anime cum quod illas passiones visantur quoniam op passiones
vel sunt reprobam bonum vel reprobam lev mali. Quia bonum vel malum eo
quodam per se vel ut est futurum vel ut est in presentia & quoniam hoc go
summi hinc hec quatuor passiones quoniam de bono futuro est spes
de presentia & gaudium de malo futuro est timor de presentia vel est
tristitia. Tercio hec passiones sunt summi reprobam bonum quoniam
ut reprobam venabilem et concupiscentem in quibus existit. Dictum est autem eo
concupiscentem tendere i bonum & malum per se venabilem vero videtur
hinc reprobam bonum. Quod go aliquod maxime sit bonum cum id sit
adeptum cum quod est delectatione & gaudium / & maxime malum sit
cum id est per se adeptum cum quod est dolor et tristitia / quoniam delectationem
& tristitia esse principales passiones reprobam venabilem. Quod autem
& timor sunt principales passiones reprobam venabilem. Nam cum venabilem
tendat i bonum & malum in eo quod est arduum quoniam tunc maxime
reputatur bonum arduum cum est futurum & per se / et malum ar
duum cum futurum est et timeatur & per se & timor sunt principales
passiones reprobam venabilem. Et cum ex passionibus diversificari
videant opera nostra deus nos diligenter intende i quibus
delectamur & tristimur & que pena & timor sed he tanto
magis deus reges & principes quoniam cor opa sit digniora
eo quod ipsi autem bonum gerunt quod autem reges & principes de te se
videant cum delectatione & tristitia cum spe & timore patefactum est
per ista supradicta.

Quomodo passionibus anime ad passionibus ha:
bitus reducuntur et

2

NUMERABANTUR Supra duodecim passionibus vobis
amor. odium. despectus. abominatio. delictus. tristitia. spes
despectus. timor. audacia. ira. mansuetudo. et per has
omnes passionibus admodum emittitur per hunc et. Zelum. gratia
Nemesis. quod idem quod indignatio de prosperitatibus malorum. miseria
veridica. invidia. et exultantia sine veridica. et omnes passiones
iducuntur ad aquas potestatem. quod zelus et gratia iducuntur ad amorem.
Veridica ad timorem. et misericordia et nemesis sine indignatio de p.
prosperitatibus malorum iducuntur ad tristitiam. Zelus. non iducuntur ad amorem.
quod zelus non autem est quod quidam amor intensus. causa. non quod intensus
diligentia non sunt corporalia vel spiritualia. Si autem sunt corporalia
quod illud ad hunc ab uno non habetur ab alio. Ideo zelus reus horum
diffinitur. quod est amor intensus non paciens. quod dicitur in
amato. Inde ergo molitur quod aliqui dicuntur zelotipi de persona
aqua si voluit hunc in causa aliquod consilium. Intensus ergo ad
cor alium. videtur esse amor premialis et imphens. non paciens. quod dicitur
in. O. dicitur. si reus bonorum. materialium. et reus virtutum si sit ad
mitem. est laudabilis. et quod communis. Ad unum. virtuosus. quibus esset
ut propter virtutes diliget. si nollit in eis hunc. quod dicitur hunc. ergo
zelus reus bonorum honorabilium. diffinitur a philosopho in ethicis. quod est tristitia
de hunc bonis non quod in se alia. si quia non in se. sed zelus ergo
reducuntur ad amorem. Si ergo gratia iducuntur ad amorem. quod ex amore
efficitur. aquibus quod alia. Gratia. non ut de ea tractat per et
ut est pax. non est autem quod quidam motus. per quod melius. aquibus ad
diffinitur. quod dicitur zelus ergo et gratia iducuntur ad amorem. si vere.
emundia iducuntur ad timorem. Si. non quibus timor per corruptos
res et inhonores. quod est expansio mala corrupta. de
timore si quod expansio. et inhonores. de et veridicus
non ergo autem est veridicus quod timor inhonores. non timor
injustitias. Si veridicus exultantia nominat. consilium. quod
veridicus quibus rubescit. sicut timores. palest. Ad exco
quod aliquis credit se amittere. virtutem quod est bonum. in timore
et exco quod credit se amittere. gloriam. et honorem. quod si bonum. exco. re.
quidam. in timore ergo sanguis. recurrit ad interiora. et membra
remaneat pallida. quod timor. quod dicitur exco. quod aliquis credit se
amittere. interiora boni. si ad quibus veridicus. sanguis. fluit ad exte
riora. et facies. apparet. rubra. circa ergo sanguis. ad exteriora
quod veridicus. quod dicitur exco. quod quibus. credit se amittere. exteriora. Dicitur
ergo timor. virtutis. amittere. virtutem. et bonum. interiora. per quod quibus. pal
lescit. et ad amittere. gloriam. et honorem. que se bona exteriora

zelus

gratia

timor
est dux

Invidia

Et quem aqme erubescat. timor go corrupti et amittendi bo
 miora qz no bz speciale nome itz sibi non que et de timor bz
 amittendi gratia et honore bz pale nome et vicia et erub
 estencia. Vicia go qda timor e et idua ad timor. Uis qd
zclq et graa idua ad amoz i quo vicia idua ad tior.
 Restat inde quo nra et invidia et nemesis siue indignatio idua
 ad ista. Sed go h et e sst ista. Na aqms ista p
 ul de malo alterius uel de bono. Si ista de malo et maxie
 credit ipm indige pati id malum p et ma. Na ut in ij Reth
dia. miseria ut et aliud quid ista queda sup apm malo
 corruptio vel qstatio ems q indignus et p et malum id
 Et no p ista no de malo s de bono. h et p et dupliat
 vo de bono. s se et e invidia. Na invidia ut in ij Reth
nichil et aliud qm ista queda sup apm actoz aqum
bonoz et similes no ut aliud sibi s p illos. Invidia eni
 e qstai de apm bono actus no quia ipz no bz id bonum s
 qz alter an invidz polt de id bono. et potissime e invidia
 et similes. ut singl mndet fingit et fabri fabis et de
 dyb. Si no p ista de bono aliq no qumqz mo s ut in di
 que h et ab eo s et nemesis no indigo. Na. s. p. ij Retho.
 Nemesis no indigo e ista de eo qui invidz bz ppari. Si go
 omis hce passiones dnficac huc opacoas mas. Sed no
 oes eas cognosce et tantomag h et dea. Reges et principes
 quia hce debent opacones excellentes.

Que predicta passioni sunt laudabiles et q vitupales
et que reges et principes ad illas se debent habere

PREDICTARUM passionum quedam videntur esse lau
 dabiles ut miseria et vicia. Na vicia p et
 p et licet no p ita. Et h laudabiles pas. s et cad
 grad et nemesis laudabiles passiones e videntur. quedam at
 se vitupales ut invidia et et odium vitupale et msi vicia
 alie aut passiones videntur se hce ad vitupales. Et n dili
 gent aduertit q p m mabz laudat mea et vitupant
 extrema. passiones go ille qui videntur de se esse lauda
 biles mptat rom medunt vicia et medunt mo supid
 et micia. Na qui de omibz vicia de supid. Qui
 at de no vicia de. Nulla aut hor e laudabil. Qui
 uos meo mo se h et ut qui vicia ut de et no vicia
 ut no debz dia vicia et e laudabil. s et cad e ma
 media m et audelitate et mollia. Na q mlli compati
 e audelis et m uos oibz qpati mollis e et mulieris

in vobis comparati patientibus indige tenet modum et lau-
 datum et de misericordie. Sic etiam nemesis est mea inter invidia et
 placiditate. Nam invidia de omnibus prosperis dolet placida autem ut
 opponit invidia de omnibus prosperis gaudet. Nemesis et modum
 quod gaudet prosperis bonorum et dolet de prosperis malorum. Sic et
 gaudet ut est amodo laudare modum et inter superfluum et diminutum. Nam
 quod est omnibus gratiis tunc digne quod indignis intus est et autem
 nullum est gratia vituperari de. Sic qui est gratiis digne et non indigne
 sic tenet modum et laudat. passiones quoque laudabiles tenent
 modum. vituperabiles vero tenent extremum. Nam invidia etiam
 tenet que de omni prosperitate dolet. Sic etiam odium ut est vitupa-
 bile extremum tenet. passiones vero que se habent ad utrumque
 et prout est laudabiles et vituperabiles. Ut sunt vituperabiles tenet
 extremum ut sunt laudabiles tenent modum. **De** his dicendum
 est quod Reges et principes ad has passiones se habere debent. Nam
 gratia et misericordia prout sunt passiones laudabiles mutari debent
 Deinde gratiis et misericordias esse. ipse enim maxime esse debent
 debita distributor bonorum et malorum. siue beneficiorum et penarum.
 Beneficia autem tunc recte distribuuntur quod Reges et principes et hy-
 quorum et illa distribuere bonis et digne sunt debite gratias.
 mala autem et pene tunc debite infliguntur quod semper indige
 patientibus ad maiorem commotionem ne verumtamen autem et non est
 licet invidet esse laudabiles passiones non tamen sunt et per omnes modos
 attribuende sunt Regibus et principibus. Nam deinde Reges et
 principes verumtamen esse quia non deinde eos talia operari vnde
 verumtamen possent. per quod dicitur in etiam de laudat inuenies
 verumtamen sentit autem utque nulla laudibus si verumtamen
 sit. quod non estiam ipsum non oportet operari in quibus est verumtamen. Sic
 etiam videmus de eis studiosi non est verumtamen. quod verumtamen est
 in prauis. eius autem non est prava operari. Quare si deinde verumtamen
 de. Nemesis autem invidet non multum laudat esse ut multum laudat
 et in minus indiget de prosperis malorum. Nam mali non prout
 posside maxima bona cum sunt virtutes. si forte prout posside
 bona mea non bene minima quod sunt et bene extior. tunc autem quod
 minima quod bonorum non multum audet si possident a ma-
 dio tamen quod accidit siue culpa propria. Nam si deinde cetera et bene. dis-
 pensare non debent ea attribuere indignis. si digne Reges quoque et
 principes inter debent esse misericordia et indigne de prosperis ma-
 lorum ne indignis distribuatur sua bene. Sic quoque se habere debent
 ad prauas passiones que invidet esse passiones quod invidetur
 esse virtutes. Invidia autem que est vituperabilis prout perit

ille dicitur masluc?

forte

Quarta pars. Fugere debent et cetera omnia nisi esset in eis. Nam mores sunt obedienda et sunt pro vicia expectanda. In aliis autem passibus et in aliis et laudabiles et vituperabiles de se habent si sunt omnia virtutibus de quibus super fecimus mentionem. Nam per virtutes masluc debite se habent circa vicia et tunc omnia. Nam id est de masluc quod iustitiam ut dicitur et quod dicitur et quod dicitur non dicitur per fortiter non de te se habent circa audaciam et timorem. Nam id est de forte quod audet audenda et timet timida per magnitudinem et humilitatem. Si se habent circa spem et desperationem. Nam magnanimitas reprimit desperationem ne irascatur a bonis arduis per difficultatem. Humilitas ne modabit spem ne nimis se ingratum ad illa. Per bonitatem et delictorum quod est in eis. Per alia non virtutes exutes in quibus soli bene se habent circa principales passiones. Ut amicitia et desident amanda et despidenda. Et abhominemur abhominanda. Delictum et tunc ut et delictum et tunc. Et ad hoc omnia se habent ut requiritur ordo et ratio. Nam hoc quod ad primum de passionibus sufficit. Quia si quid est hoc dimissum infra diffusius tractabitur. Agatur in 30 de timore et amore et misericordia et de aliis ne si agnoscantur postulabitur sibi non ostendimus quomodo se habere debeant Reges a populo timere et quomodo amare et quomodo debent esse misericordes et quomodo zelari. Nam multa quod huiusmodi virtutes tradita ibi particulariter ostendentur.

Explicit tertia pars libri Egidii de Regimine principum
Incipiunt igitur capitula Quarte partis eiusdem libri primi

I Qui sunt mores iuvenum laudabiles et quomodo Reges et principes ad illos mores se debent habere
II Qui mores iuvenum sunt vituperabiles et quomodo Reges et principes ad huiusmodi mores se debeant habere
III Qui mores senum sunt vituperabiles et quomodo Reges et principes vitare debeant dictos mores
IV Qui mores senum sunt laudabiles et quomodo Reges et principes se habere debeant ad huiusmodi mores. Deant ad eos mores
V Qui sunt mores nobilium et quomodo Reges et principes se habere debeant ad illos mores: ~ **Epilogus**
VI Qui sunt mores potentium et quomodo Reges et principes ad ipsos se debeant habere: ~ **Iesus**

Qui sunt mores iuueni laudabiles et quos Reges et principes ad illos mores se debent habere.

QUOD IUS tribus partibus primum libri quod ostensum est in quo Reges et principes studium ponere debeant et quibus virtutibus decant esse ornati et quas passionibus debent sequi. Restat exequi de parte quarta videlicet quos mores debeant imitari. **A**d hoc autem dicitur diffinitionem primum ab etate et fortuna. Ab etate quidem quia alios mores habent iuvenes alios alios illi qui sunt in statu iuventutis ante mores diffinitionem dicitur. Nam fortiter bona cum se bene ex ore ut nobilitas diuicie potencie modica mores diffinitionem. Nam ut plerumque alios mores huius uolens quam ignolet. alios potestates quam impotentes et alios diuites quam pauperes. De omnibus autem his moribus dicemus si primum de moribus iuueni quorum mores quidam sunt laudabiles quidam vituperabiles. Inter alia quidam que tangit per 20 Regem. De iuuenibus tangit sex mores laudabiles et sex vituperabiles. **N**on sunt laudabiles iuuenes mores quod se libales et 20 quia sunt amosi et bone spei. 30 quod sunt magnanimi et 40 quod non sunt maligni mores. Cuius quod sunt defuncti miserati. Sexto et ultimo quod sunt reuerendi et iusti. **S**unt enim iuuenes libales quod non sunt experti indigentiae et bona que huius non acquiritur pro labore. Nam quibus ad maiorem diligentiam et tunc facultates suas quod per indigentiam passus est aqua mala vel quidam facultates illas adsumunt pro industria et proprio labore. Nam quod cum labore acquiritur diligentia custodit et retinet. **I**mmo adeo quibus delictum in proprio opere quam quicquid sua industria acquirit carius possidet. **H**o iuuenes se bone spei quod tunc rationem contingit ut probat per 11 Regem. **S**unt enim iuuenes amosi et bone spei. primum quod paucorum experti non in multis passus repulsa se credunt omnia optine. **S**unt et bone spei quod in eis multum abundat calor corde quo et animus mebris infunditur a calore existente in ipsis iuuenibus. **S**unt iuuenes bone spei et amosi ut omnia audeat. Rursus iuuenes pax vixerunt in proprio et in istis ualere debent multum uile in futo. **C**uius quo meo fit ex reu proprio et propter reu futo multum pax niger meo et multum niger spe. **N**on in multum delictum iuuenes in hys que fecerunt quod meo uolunt se parua. **M**odica fecisse si multum delictum in cogitando et factum sunt propter non magis se facere quam

Contingit eos amicos et bone spei esse. Tercio deus eos esse
 magnimores aut causa ex preteritis affligit. **N**am ex hoc et aquo ma-
 gnum quod dignificat se magnus et ingrat se ad faciendum mag-
 num. **I**mmunes quo ad sunt libales et ad sunt amicos et bone spei
 non sunt unde irahantur. quia sunt magnimores. Possunt autem ad hoc
 quod ratio assignat. **N**am ad immunes sunt prelati et calidi. per
 superius immunes semper volunt superius et excellere. **S**ic et
 vides in ordine vniuersi. quod semper calida elementa ut ignis ac
 superius fugit. va. aque et terre. ad quo inter cetera per que
 quibus videtur superius et excellere sit honor et gloria. immunes quod se
 prelati et cupiunt excellere maxime desiderant gloriam et honorem.
Propterea sunt aquo magnimores aut propter maiorem viam esse. hoc
Quarto immunes sunt laudabiles quia non sunt maligni
 moris. **S**icut. si non esse maligni moris. quod non credunt alios
 esse malignos. sed ut plurimum credunt bonos. omnes esse bonos
 cuius ratio est qui incepti de factis aliorum non indicat de
 factis bonorum in ea que indicant. sed si videtur in seipsum sit
 credunt esse in aliis. **I**deo dicitur in 1° Regum. **E**t prius se innocentes
 alios mensurat. sicut et ipsi sunt innocentes. per credunt
 alios innocentes. **Q**uinto immunes desuali se misceant. quod ut
 superius dicebatur ex hoc maxime surgit maius se credunt alios
 indignos pati quare si immunes sua innocentia alios mensurat
 et credunt alios indignos pati desuali moris. ad maius. **S**exto
 immunes se erubescunt et veremini. **N**am quia tunc potest. quod
 nimis afficit erubescunt aut et veremini ut dicebatur
 est timor inglorie cum quo immunes. quod prelati nimis.
 affertur excellere tunc et inglorie. que desuali erubescunt
Philos. 1° 12 Regum. **A**dam causam videtur tangere quod immunes
 se non veremini. **N**am ut ipse ait mihi nouerunt mihi quod se docti
 a lege. appropinquant autem ibi doctum legum monitos paruas
 ut inactiones per quas instandus prout. ad quo videtur se monent.
 suos filios ad honesta. quia est honestum id quod honor
 statum immunes multum afficit ea que importat inde
 honoris statum et per locum ab opposito multum tunc que
 importat ignominiam et inhonorem. et quod erubescunt et
 timor inglorie immunes desuali erubescunt. **Quid a modo**
 se laudabiles in multis. **S**ecundum patet per quod Reges et
 principes se hunc debeant ad illos. **N**am non quicquam est laudabile
 in hoc. est laudabile in quocumque. videmus. si quod est submissum

Est laudabile in cane non in homine. sic licet venundari sit laudabile
in membris quia non erat otium se non potest quod committat ad turpia
de quibus deus eos venundari Reges autem et principes quos deus esse
quod semideos non potest quod turpia committat si ab hominibus eis esse
de quod audiat hominem notari dea corrumpit mores colloca prava
Nunc ergo si videretur quod debeant venundari nisi ex supposito quod si quin
genus eos operari turpia venundari debent et plus quam alii eo quod magis
videntur se gerere. **Quia ergo quoniam que diximus laudabilia in mu-**
nibus adaptare possimus Regibus et principibus quod deus eos esse lib-
erales bone spei non maligni moris magnos et misericordes.
Sexto autem ut venundos esse deus sicut competere Regibus. Deo
non Reges esse libales quod cum non agent si militum dominorum qui
pollent non implicent in probris et debet usque ut super in titatu
de liberalitate tetigimus. Deo autem eos esse tantum magis bone spei
quod deus quanto fita quia ita quod insudare debent se dignos quod dea
Rursus deus eos totum esse magnos quod ut dicebat in quodam eo de
a agnitione maxime magnitatis competit Regibus et principibus quia
eos maxime deus magna operari et in ardua tede. **Sic et in con-**
gruo est eos esse maligni moris ut non de quolibet habeat opinio ma-
la. Nam si acta subditorum per imperitiam in mala per attinget
eos esse truces et vastatores gentium. sic et deus eos esse mis-
ericordes. **Nam ut ait per non Reges homines ut plurimum mala faci-**
unt. Ergo humana fragilitas venundari postulat pro delictis. Quia
Reges et principes in quorum iudicio fit legislatio insignitum
pene debet eos misericordes esse esse autem venundos non debet
simpliciter ut superius dicebat.

Qui mores omnium sunt vituperabiles et quod
Reges et principes ad huius mores se debent habere

.11.

Sexto superius etiam a sex moribus laudabilibus sic etiam
possimus sex vituperabiles quos et tangit per non Reges.
Vnde si invicem sunt passionum insensum. Sic se de se:
ali vitabiles 120 sunt minus creditum. fito se quod meliori et to
se incedere quia quodam permacie assente. Sexto in actibus
non sunt modum si omnia facit valide. Sunt. si per invicem
insensum passionum et maxime insensum quod insensum et cor
se. si in motu et insensum venundari quod dicit de causa
attingit. Nam in invicem sunt per alidi et cor e calefacto fiat ve
nundari appetit non diffuso cor. motat invicem ad quod insensum
nas venundari. Rursus hoc attingit quod si in omnibus actibus nostris

Vel sequitur vel rationem et quanto magis niger ratio in nobis tanto
 magis passio vigoratur. Immo ergo quod sunt meriti et non niger
 intellectus et prudentia magis regunt passiones quam rationes quoniam
 ut philosophus per primum insecutus. Sed si deficiat virtutes. Nam
 anima per quoniam cor. Sed ergo in coribus immem virtutes per in
 magis moti per ipsi sunt volentes et concupiscentias videtur virtutes
Ad idem in ratione. Immo acutius concupiscit. si cito saturatur.
 Venerunt volunt per deficiat primum. Ad idem si minus dicitur
 quod ut ad primum spectat dicitur de ea quod niger per quod non per mali
 qui moris non putat deus esse males si sua inordinatio deus me
 suat. Ad idem ergo niger per quod quibus facile credit ei que credit esse
 bonum et quod non cogitat ex malis loquimur omnes credo esse in
 nocentes omnibus deficiat credunt. Rursus ergo idem sunt in capi
 gentia. Nam ex multis similibus indocti enucleantes ad pauca
 respicientes facile iudicat. Unde et philosophus dicitur. Ad idem modica
 nonne facilius et cito iudicat. Immo ergo qui non per multum
 experiri statim tunc eis aliquid negotium non valentes ad multa et spiritus
 eo quod per multum igni statim de id negotio iudicat et credunt per
 esse ut eis. primum per in multa cognoscunt et ad idem bonum consi
 dere sciunt non statim assentiant corde omnibus que eis dicuntur. sed
 diligenter attemptant utrum in eis creditur. Ad idem si con
 trarietate. Nam ut super dicitur. niger maxime appetit excellere. quod
 ergo videtur eis quod excellat ad contrarias inferat deficiat sunt
 contrarios. Ad idem si medicas et quodammodo omnia primum asserti
 Nam quod per incipit ignorant semper et omnia scire putat. id de
 omnibus vident et volunt videri omnia scire. et omnia amant
 ut omnia scire videantur. et quod affirmat ea que ignorant deficiat me
 autem. primum autem in eis sunt appetites gloriæ per primum in me
 dicio. cogitat. ut per esse in gloriosos si appareat non per esse ut dicitur
Bertrando in suis actibus sunt in omnia facit valide. Ad idem
in ratione quod amat valde. odit valde. omnia facit videtur. Sic
 autem id quod niger. quod sunt acutius ut et vehementer huius concupiscentias
 Nam ut et concupiscentie per vehementer per nisi per in modum. Immo
 nec ergo quod magis vident per quod non huius concupiscentias
 modatas. si omnia facit valide. Ad idem si magis inveniunt
 vitupales deficiat in di per quod reges et principes ad huius
 morem se debent habere. Nam si ista sunt vitupalia in inveniunt
 multo magis per vitupalia in adultis et adhuc maxime vitup
 eralia in regibus et principibus qui debent esse capiti et regibus
 aliorum. Indecens est in reges et principes esse passim insecutus
 et venere huius concupiscentias vehementer. quod per in eis maxime

Debet dominari et multari. q. siue sic se hnt no vnuq. vñ sed
 pace sump. detestale e. eos e. p. m. u. et uales. Ad ad m. con.
 venies sit. red. e. obliqua. Reges et p. n. p. q. deit esse. f. d. a.
 vñ. d. t. r. a. d. o. r. p. m. d. e. u. s. e. q. d. e. f. a. c. i. l. i. p. r. i. m. u. d. i. m. o. d. e. t.
 e. o. e. e. f. l. u. o. e. t. s. a. l. e. s. **¶** T. e. r. t. i. o. m. d. e. t. e. s. e. o. s. e. e. m. i. n. u. s. i. d. i. u. u. o. s.
 Ad ad n. i. t. o. s. h. e. a. t. a. d. u. l. a. t. o. e. s. e. t. p. l. u. i. c. s. s. e. i. d. e. o. r. a. u. i. b. a. s. i.
 s. u. r. a. n. t. e. s. a. d. m. a. g. d. i. l. i. g. e. n. t. i. a. q. u. i. d. e. d. e. n. t. q. s. i. n. t. q. l. o. c. u. m.
 v. t. u. s. i. n. t. s. a. p. i. e. n. t. e. s. v. e. l. i. g. n. o. a. n. t. e. s. v. t. s. i. n. t. v. i. c. i. o. s. n. d. i. u. i.
 t. u. o. s. q. r. e. d. e. n. t. i. m. a. g. s. a. p. i. e. n. t. i. a. t. b. o. n. i. s. q. i. m. p. p. r. e. a. b. u. s.
 e. t. m. a. d. **¶** T. e. r. t. i. o. m. d. e. t. e. s. e. o. s. e. e. i. n. i. u. i. a. t. o. e. s. t. a. t. i. m. u. c. i. o. s. o. s.
 Ad p. e. n. a. s. i. n. f. l. e. d. e. n. t. n. o. i. n. i. u. d. n. d. q. t. i. m. u. c. i. a. d. u. l. n. e. q. u. i. a. d.
 s. i. p. p. i. n. s. t. a. d. e. t. p. p. c. o. m. u. e. b. o. n. u. d. q. u. i. t. o. m. a. x. i. m. e. a. r. i. g. i. b. a. e. t.
 p. r. i. n. c. i. p. i. b. a. e. t. v. l. u. t. e. r. a. b. o. m. i. b. a. d. o. m. i. n. a. n. t. i. b. a. e. m. e. d. a. c. i. u. d. f. l. u. g. i.
 e. n. d. i. n. e. s. e. i. p. o. s. a. t. e. m. p. t. a. l. e. s. r. e. d. d. a. t. s. i. i. i. m. e. d. a. c. i. u. d. r. e. d. d. i. t. q. u. o. s.
 a. t. e. m. p. t. a. l. e. s. q. u. i. t. o. m. a. g. i. s. i. n. d. e. t. e. n. s. e. s. t. R. e. g. i. a. m. a. i. e. s. t. a. t. e. z. c. o.
 t. e. p. t. i. l. e. z. e. t. t. a. n. t. o. m. a. i. o. r. i. c. a. u. t. e. l. a. s. t. u. d. e. d. e. n. t. u. t. a. d. q. u. e. a. t.
 v. i. t. a. t. i. **¶** T. e. r. t. i. o. m. d. e. t. e. s. e. o. s. n. o. h. i. c. m. o. d. i. d. a. c. t. o. m. b. a. s. i. n. s.
 q. i. c. u. m. a. d. s. i. n. t. m. o. d. a. n. d. a. p. m. e. s. u. r. a. d. **¶** D. e. a. m. a. x. i. e. m. e. n. s. u.
 r. a. z. e. t. r. e. g. u. l. a. m. o. d. a. t. a. e. e. R. e. g. e. s. q. o. s. i. d. o. r. d. e. b. e. n. t. e. s. s. e.
 r. e. g. u. l. a. e. t. i. n. e. s. u. r. a. p. o. t. i. s. s. i. m. e. d. e. o. s. m. o. d. a. t. o. s. e. s. s. e. z.

**Qui mores semel sunt vituprabiles. et quomodo reges
 et principes illos mores debent vitare**

¶ **NUMERATIS** moribus inueniunt et omnes quod ad
 amores illos Reges et principes se hñe debeat. Re.
 stat. m. d. e. q. s. i. m. o. r. e. s. s. e. m. e. l. e. t. q. u. o. d. R. e. g. e. s. e. t. p. r. i. n. c. i. p.
 e. s. s. e. h. i. c. d. e. b. e. a. n. t. a. d. m. o. r. e. s. i. l. l. o. s. B. e. n. i. d. a. u. t. q. u. i. d. m. o. r. e. s.
 s. i. n. t. l. a. u. d. a. b. i. l. e. s. q. u. i. d. a. v. i. t. u. p. a. b. i. l. e. s. **¶** P. l. u. s. a. u. t. n. o. R. a. t. i. o. n. e.
 m. i. t. a. d. o. s. m. o. r. e. s. q. u. o. s. t. a. n. g. i. t. d. e. s. e. m. b. a. e. m. i. a. t. s. e. x. v. i. t. u. p. a. l. e. s.
 P. r. i. m. o. n. s. e. n. c. e. s. s. e. m. i. n. u. s. i. n. a. c. e. d. u. l. i. G. r. o. s. e. v. a. l. d. e. s. u. s. p. i. c. i. o. s. z. o.
 s. e. t. t. u. m. i. d. i. e. t. p. u. s. i. l. a. n. i. m. e. s. q. u. i. t. o. s. e. i. l. l. i. b. a. l. e. s. q. u. i. t. o. s. e. d. i. f. f. i. d. a. d. s. p. e. i.
 v. e. l. s. e. m. a. l. e. s. p. e. i. **¶** T. e. r. t. i. o. n. o. v. e. r. u. d. a. t. s. i. s. e. m. e. t. u. b. e. s. t. a. d. B. u. t. e. n. i.
 p. o. s. e. n. c. e. s. i. n. a. c. e. d. u. l. i. q. u. o. d. e. x. e. x. p. i. g. e. n. t. i. a. q. t. u. n. g. i. t. **¶** A. d. q. i. d. m. u. l. t. a. s.
 e. x. p. i. s. i. n. t. t. e. c. o. g. n. o. s. t. h. o. m. i. n. e. s. i. n. m. u. l. t. m. e. t. i. n. o. d. e. f. a. c. i. l. i. f. i. t.
 e. i. s. f. i. d. e. s. s. i. t. o. m. i. t. o. m. i. s. a. l. i. o. s. d. e. c. e. p. t. o. e. s. e. **¶** T. e. r. t. i. o. d. i. u. R. a. t. i. o. n. e.
 A. d. s. e. n. c. e. s. m. u. l. t. a. m. e. v. i. x. e. r. u. n. t. e. t. i. n. p. l. u. r. i. b. a. d. e. c. e. p. t. a. s. e. p. p. t.
 q. o. h. a. n. c. e. x. p. i. g. e. n. t. i. a. d. q. t. u. n. g. i. t. e. o. s. i. n. c. r. e. d. u. l. o. s. e. e. G. r. o. s. e. s. e. n. c. e.
 s. u. s. p. i. c. i. o. s. q. u. i. t. o. m. a. g. i. s. e. n. i. i. d. e. n. t. v. t. p. l. u. r. i. m. s. u. s. p. i. c. i. a. t. m. a. l. u. d. e. t. v. e.
 f. a. m. u. t. e. a. s. i. n. d. e. c. i. o. r. e. m. p. a. r. t. e. i. d. e. n. t. n. s. e. n. c. e. c. o. r. i. o. i. n. m. e. i. b. a.
 p. n. e. z. i. n. q. i. n. o. m. i. l. i. a. m. a. l. a. f. e. c. e. r. u. t. e. t. i. n. n. o. c. e. t. e. s. s. e. s. i. n. a. m. o.
 r. e. n. t. a. a. l. i. o. s. i. n. e. s. u. r. a. t. e. t. o. m. i. a. i. f. e. r. u. n. t. i. n. c. l. i. o. e. z. p. a. r. t. e. m.

Redime n. omne senex & bonus senex nō cōtra q. mult. ams
vixerunt & i. mult. peccant mēsuant acta dōr scdm ea q. gesse:
rue d. seipis. p. qd. ut plimud credunt dōs malos esse & m. peio
rem. p. rez. i. fene coru oped. h. d. nō l. h. senex q. vixerunt
multas ams. & nō potest q. m. multas peccant. i. s. male
suspici. et omia d. delus. castimat. Tercio senex s. pusillanimes
& timidi. pusillanimes. n. s. q. s. humiliati a vita & defectum
s. go deficiunt d. eis hūores et vita. s. deficiat m. eis cor. et sunt
pusillanimes et a. s. timidi. q. m. nō l. h. infugidas p. at
vita formidini. Ad h. p. h. m. tuncq. s. n. a. d. p. p. existens
d. a. qua. passio. n. a. passio. n. passio. illa. Tunc go timidi q.
a. a. f. g. d. tuncq. & n. a. f. g. d. s. q. m. s. n. a. p. m. d. i. n. o. s.
s. go senex n. a. & timidos. q. m. deficiat m. eis n. a. d. et h. n. e.
bra n. a. f. g. d. Et nō sunt illibales quod q. a. t. g. p. p. m. o.
q. deficiat m. e. 2o ex exigencia t. p. s. 3o q. nō vinit s. p. e. s. c.
m. e. o. a. Amad n. n. a. plimud s. a. m. a. t. i. o. e. s. c. o. r. 2o s. go senex
i. p. p. e. s. c. o. r. b. a. deficiat h. n. o. i. b. et m. vita. s. n. u. d. e. i. p. s. q. o. i. a.
eis deficiat. timētes deficiat p. a. s. s. illibales et nō aude. exp.
a. u. d. e. m. m. o. v. i. d. e. n. t. e. s. s. s. c. d. e. f. i. c. i. e. n. d. o. s. d. e. p. p. e. s. s. p. l. i. d. c. o.
s. d. m. t. d. e. h. y. s. q. u. e. h. n. e. p. o. n. t. e. s. g. o. m. e. i. s. s. u. a. s. p. e. m. & a. s. i. d. e. n. t. i. a.
nō audent expensas facē. Rursus illibales sunt ex exigencia
t. p. s. q. n. m. u. l. t. a. s. a. m. s. v. i. x. e. r. u. n. t. a. c. c. i. d. e. & c. o. s. p. a. s. s. o. s. f. u. i. s. s. e. n. i. d. i.
g. e. n. a. a. s. m. u. l. t. a. s. t. i. m. e. t. e. s. i. g. i. t. i. n. d. i. g. e. n. t. i. a. p. a. t. i. i. l. l. i. b. a. l. e. s. f. u. i. t.
q. t. u. i. g. i. t. c. o. s. c. a. d. & i. l. l. i. b. a. l. e. s. q. m. a. m. a. g. v. i. n. i. t. m. e. o. r. a. q. s. p. e.
c. o. g. i. t. a. t. n. s. e. m. u. l. t. a. s. v. i. x. i. s. s. e. m. p. a. t. o. & p. a. t. i. n. t. i. o. e. s. m. f. u. t. u. r. o.
& d. e. o. q. m. e. o. r. a. & p. a. t. o. r. & p. p. e. s. & f. u. t. u. r. o. nō vinit s. p. e. n. o. a. s. i. d. e. t.
d. e. e. i. s. q. u. e. d. e. n. t. a. q. u. i. r. e. d. f. u. t. u. r. o. s. v. i. n. i. t. m. e. o. r. a. e. t. c. o. n. s. i. d. e. r. u. n. t.
d. e. h. y. s. q. a. q. u. i. p. e. r. e. d. p. a. t. o. q. u. a. d. nō a. s. i. d. e. n. t. e. s. d. e. a. c. q. u. i. r. e. n. d. i. s.
f. u. i. t. i. l. l. i. b. a. l. e. s. & a. c. q. u. i. s. i. t. a. nō d. e. f. a. c. i. l. i. t. u. n. d. e. Quinto s. male s. p. e. i. n. d.
n. p. a. n. t. s. i. d. a. o. m. i. a. s. e. d. e. f. i. c. i. e. n. t. i. a. c. r. e. d. u. n. t. Quinto a. t. h. a. a. s. i. g. i. t. a.
& i. p. a. r. b. Ad s. p. p. e. s. & f. u. t. u. r. o. e. t. m. e. o. r. a. p. a. t. o. r. e. t. s. e. n. e. s. m. i. l. i. t.
v. i. x. e. r. m. p. a. t. o. p. a. t. c. r. e. d. u. n. t. s. e. v. i. n. i. t. m. f. u. t. u. r. o. m. p. a. n. d. o. d. e. f. i. c. i. u. n. t.
& m. o. d. i. c. a. s. c. o. g. i. t. a. t. f. u. t. u. r. o. s. Ad n. v. i. n. i. t. n. d. d. e. l. e. t. a. n. t. m. s. p. e.
t. a. d. o. s. i. n. m. e. o. r. a. h. i. m. a. a. u. t. s. i. g. n. u. d. q. q. l. i. b. e. n. t. t. i. t. a. t. c. a. m.
q. l. b. a. d. e. l. e. t. a. t. Vides aut q. ad senes adm. a. g. g. a. d. s. p. r. e. c. u. r. a. t.
r. e. s. g. e. s. t. a. s. q. u. a. s. f. e. c. e. r. u. n. t. nō n. d. e. l. e. t. a. n. t. m. i. n. t. a. d. o. v. e. s. f. i. c. i. d. u. s.
q. u. a. s. s. e. f. e. c. i. u. n. t. c. o. q. i. n. d. e. a. t. s. e. n. i. l. i. t. a. f. e. c. e. s. s. e. e. t. c. o. g. i. t. a. t. s. e.
p. a. u. c. a. f. u. t. u. r. o. s. s. e. g. o. d. i. s. t. a. t. s. p. e. i. q. i. n. p. a. n. d. o. d. e. f. i. c. i. u. n. t. & p. a. u. c. a.
s. e. f. a. c. i. e. p. a. n. t. Ad s. e. n. e. s. m. e. c. i. n. d. i. e. t. m. a. n. i. b. e. s. t. a. t. Ad s. c. o.
q. i. l. l. i. b. a. l. e. s. s. e. m. a. g. c. i. r. a. t. d. e. n. u. l. i. q. d. e. h. o. n. o. r. e. m. a. g. e. n. i. m.
s. t. u. d. e. t. a. d. n. a. l. i. t. e. r. q. d. a. d. c. a. q. i. g. n. i. t. h. o. r. s. t. a. t. Et m. p. l. i. u. s.

Secundo Acetio recondita go ad sit timor in bono ad nos co
 petit semper qz magis de vili tuor qz de hoie tota n qre quis
 e recondit vt vt pñs e qz vt haberi in honore z mt ipñal
 fenece aut pñ deficiunt d vita et in humoibz et in caloe natali
 pñ deficiunt d amio qz nō pñtal ipñtal qre qñqz cos e mvere
 ruidos Possi n vna cā affligi que qñ qñs e ad omia tacta dñ
 tid e enj senes e fñdos. fñgdm n omia compari et consi
 mgt et mcostringenda ea reddut ipsa qñod et fiat ea apete
 mñoez load vides n qz elemta fñgda z gñia in mñoez loco co
 elocant calida nō z lema d supioz senes go fñd fñm ex fñg
 iditate qñpan et itrahunt in seips et reddunt moles et nō
 audeat mñ n credunt mñ pñt ut nō mñt exelle ne curat
 ipñtal qz fñgda nō e apete locum supioz si mñoez Quia
 q fñm mñoez semd mñpale Adm patē pñ qño Reges et pz
 mñpales ad hñm mñoez debeant se habē Ad constat qñt
 Reges nō deñt in omibz defaali eē crediti ut pñci nō fñ
 dñ cos eē mñculos si cōpñat condicoibz pñat deñt adñbē
 fidem hñs que eis dicunt in dictamen et ordines vñt Pro
 nō dea cos eē suspicoz ut omia iñstāt in defioz partes
 qz e hñ qñqz cos eē seucos et mñseratmos z mñtrent
 malimolēia subdñt Tercio nō dea cos eē timides z pusila
 mñet tñm fortēs z magnimos qz ad nega iñpñcia totid
 Regum cā q Reges et pñpces mñdñat deñt fñm magna
 et ardua or cos eē fortēs z magnimos Quarto detestabile
 e cos eē fortēs vñbales Ad fñm ad de mñibz tñabz suffi
 oñm fñm Quinto solū dea Reges et pñpces eē vñbales cā
 mñdñat fñm si et qñqz cos eē magnicos magnica fñdo
Adm or cos eē bone pñci qz si se nēdñt in omibz defice
 mñ attemptat z pñdñt Regum Sexto nō dea cos eē mñe
 ruidos co mō quo senes existunt ut nō tñent de honore
 statū z qz magñ studeat cā vñlia qñ cā opa honoe digna
 nō dea fñ cos vñm dñ qñia vñdñt e cos opazi turpia
 ex quibz vñm dñ qñqz Qui mñoez semd fñm laud
 abiles et qui si mñoez cor qz si in statū et qñat Reges
 et pñpces se hñe deñt ad hñm mñoez Restat
 enmmerare mñoez ipñm laudabiles
videt aut pñ nō hñt cā senes tange hñ mñoez qui pñt
 eē laudabiles pñ nō senes qui qñpñtēas remissas z ipñat
 z fñm mñpale Pro dñbia nō pñmāt assenut eto mñbil
 agnūt valde qñpñtēas nō semd maxime cā vñm dñ

Venerea sunt modate et temperate quia ut sup dicta. cor existit
 calefactio fit mixta venere et concupiscentie go p loca ab oppositis
 existente infirmitate fit humore concupiscentia. qd n q concupiscentie
 venere p appetitum in da se extendit. hq aut e contra roij frigidi
 na frigidi in q humidi no ppe se extendit in da. si magis qstingit
 in seipsa senex go roij frigiditatem qstingit in seipsa ut habet
 concupiscentia et moderata ex hq autem appare potest quid senex
 sunt illibales na cum p illiberalitatem qtingit ptae du' primo
 p vltia qm ratio dicitur senex quod h. **Ex** p p' roij con
 cupiscentie hne qui no h. Senex magis ptae p illiberalitatem
 in retinendo que hnt qm in concupiscendo indubite qd habent
 quia per frigiditatem magis qstingunt in seipsa q extendant
 ad da. **Imm.** n multa sit actio anime in qua no nra. a quo organo
 corco sent in ape artificiali variato organo fit variatio apis. sic
 et i actioibz anime corco tustumato anima sed qplexioz corporis
 et fit variatio actiois eius. Corco go mscito anima p appetitum
 - melius ut sequat no frigidi et q frigidi i' seipso et q densa
 et immut in seipsa. to senex roij frigiditatem concupiscentia hnt
 immutata ut ut. p. no **Reff.** **Idco** senex sunt miseri. si ut p
 aut aut no p eand causa miseriae sunt senex et iuvenes
 Iuvenes n se mscitum p aucta. senex aut p mscitum
 Quibz n mscit super animo et sup eo que credit indigne
 pati Iuvenes go auctores aucta. et q sua mota a de
 mscit existimant omes bonos ee. qre p paucis putant
 eos indige pati p quod defaali mscit. Senex no no misera
 tui. q credunt ab bonos vlt quia se amati aucta vlt
 q quibz no e mscit nlt nlt defaali qsdant nlt ay copacit
 ei et misant eius. p qd et ipe defaali mscit ut misera
 et compaia. **Idco** no dubid ptaat amat na ut p
 aut **Reff.** **Idco** senex nixit multa aucta et mscit q sepe p
 decepti no aucta aliquid ptaat asserit. tunc ne ita se res
 hnt et ne decepti. **Idco** ptaat q senex omnia dubia p
 ntenant. et semp ibi apponit q no forte et mscit fixe pma
 aat. Cum en ab eis qult de a quo nago dicit forte nlt
 sit e. nlt quodam ita erat. tunc ne decepti mscit fixe sen
 tential. **Idco** mscit agunt vlt. si in omibz apibz sine mscit
 ee. tpan na se iuvenes quia in eis abundat concupiscentie
 et pades i omibz tenent eximud et omnia agunt valde
 sic senex q hnt passiones et concupiscentias remissas

Et plimū agunt omnia modate. **¶** Vno q̄ sunt mores mmediū et se
 nū delem patē p̄ qm mores sunt corū q̄ sunt d̄ statu. **¶** Ad illi
 q̄ s̄ d̄ statu et s̄ mēdy mē senēs et mūes ut v̄t p̄ 20 **Reth** Gaber
 quicq̄ laudabilis ē in senibz et iuuenibz. **¶** Ad x̄ p̄d sunt ut mē
 p̄taliū ut mūenes ut s̄mū infigidat ut senēs. ut s̄ p̄t anōp
 et p̄uolates ut mūes ut s̄ p̄t tūmū et p̄uolantes ut senēs s̄d
 tenētes mē mē n̄q̄ s̄ tūmū v̄ ē tūmū. et audates v̄ ē aud
 endi. s̄t n̄ q̄ n̄d omīo mēp̄ ut mūes ut s̄ in tot decepti ut se
 nēs ut ab omibz credūt. quod faciūt mūes p̄ mēp̄igenat
 ut oīo distēdūt quod faciūt senēs. eo q̄ d̄ mūlt s̄ decepti et
 hūe s̄ mē mō. **¶** d̄d d̄ h̄o **Reth** et qm s̄ d̄ statu ut s̄ ab oībz
 credentes ut oībz distēdentes. s̄ iudicantes magis in mēat
 amplis q̄ s̄ mē m̄ s̄ senēs et mūenes. ut s̄mū ip̄at ut in
 venēs ut formidinosi et cūa mūes ut senēs. **¶** ut s̄ h̄o **Reth**
 s̄ viles ad t̄panā et t̄panā ad mēlitate ut go sit ad v̄mū di
 cē quicq̄ laudabilis ē in senibz. **¶** d̄ mūebz totū ip̄at h̄o
 q̄ s̄mū d̄ statū. **¶** q̄ quicq̄ vitupabilis ē in eis totū iūor ab illis
¶ Ad ut s̄p̄ plimū dicebat. **¶** s̄mū p̄ma s̄mū vitupalia et
 mēdy ē laudale. **¶** Si n̄ i senibz ut mūebz. **¶** et q̄ laudē h̄o
 ē q̄ n̄d oīo credūt a mēo. Si autē ē in eis d̄q̄ vitupale. h̄o
 ē p̄t ē in d̄ exūo. quā s̄ quicq̄ mēy ē in senibz. **¶** d̄ mūebz
 totū p̄mū s̄ p̄t̄is repitū d̄ h̄o qm s̄ in statu. **¶** Quicq̄
 laudabilis ē in eis. totū ip̄at d̄ in h̄o qm s̄ in statu. **¶** **Reth**
 s̄ q̄ quicq̄ ē in eis eximūat. **¶** iūor ab illis qm s̄ in statu.
 quicq̄ vitupabilis ē i illis iūonē deimū ab illis q̄ s̄ in statu. s̄t
 cūa lōdū ē de mōibz homīnū n̄ in mēda s̄ illa omē mēlitate
 h̄mā. q̄ senēs n̄d possent ēē libāles. et magnū et q̄ mūenes
 n̄d possent ēē p̄an et stabiles. s̄ mēda s̄ s̄ q̄ndā p̄mūatē
 et mēlitate. q̄ s̄ s̄mū n̄ales. **¶** s̄ s̄mū quē videmū mūes et
 senēs et illi q̄ s̄ in statu. **¶** q̄ndā p̄mūatē et p̄mūatē mēlitate
 s̄nt ad mōes eis quēmetēs ut ē p̄ h̄mā manifestū. **¶** h̄o v̄t
 delem patē p̄t q̄ndā **Reth** et p̄mūatē ad h̄mā mōes debeat.
 s̄ h̄o. **¶** Ad mōes s̄mū. **¶** In q̄ h̄mā s̄mū cos h̄mā dea. **¶** Ad ad
Reth et p̄mūatē maḡ debeat v̄mū v̄t q̄ p̄mūatē dea cos
 h̄mā quēp̄tēatē tēmpatē. q̄ ut s̄p̄ dicebat. **¶** quēp̄tēatē
 v̄tēntēs s̄ s̄mū v̄mū p̄mūatē dea. aut cos ēē mēlitate h̄o
 p̄ delem ut p̄ mēlitate s̄ p̄ bonū regnū et v̄t maḡmū
 ab h̄o q̄ s̄mū in regno. **¶** Ad totū iūm ad d̄mūatē iūm p̄mūatē
 s̄ mēlitate ip̄at ēē delem et mēlitate. **¶** **¶** n̄d d̄q̄ iūes et
 p̄mūatē d̄mūatē p̄mūatē in altis p̄mūatē asere. ut p̄ h̄mā mēlitate

Leues et misfieri. **Q**uoniam in suis actibus debet hunc modum
 et temperat. quod ut dictum est ipse esse debent fidei videri et re a aliis
 Genus et a mueri aliqui mores se mutando aliqui fugiendi. Sed eos
 qui se in statu quodam omnes mores se mutandi. Sicut quodam
 quod se seues et mueres habeant quidam nate pueritatem et mueritatem
 ad mores vitiales. possunt tamen quod iam pueritatem facere et seque
 laudales mores. sic et illi qui sunt in statu et fide se pueritatem
 habeant ad mores laudales tamen pueri cum ista pueritatem facere ut per
 corruptos appetitus. sequitur vitiales mores. **U**nde si dignum est do
 uari eos et mueri. **S**ed reges et principes qui alios domant sui
 mores laudales cum duntaxat et ordinem rationis. **Q**ui sunt mo
 res **N**obilium et quomodo Reges et principes se
 debent habere ad illos mores
PROUT AD prius spectat dicitur possimus ipse nobilium
 esse minor mores laudales potest non per magnam et magnam
 et potest et modestas. quod se potest et affabiles se
 in nolens magnam. Nam magnitas nobilitas ut ut per se et non rationem
 id est quod in genere ex hoc non aliqui duntaxat esse nolens quod pueritatem
 ex genere hominum. **G**enus autem honorabile duntaxat ut ut per se et rationem
 Si ab aliquo aliquo ex illo genere multi pueritatem pueritatem et multi
 insignes. Vnde quod genus quod dicitur per nobilitatem esse. nil aliud est
 quod esse aliquo genere vel ex aqua pueritatem in quod et ab antiquo
 fuerunt multi pueritatem et multi insignes. sic quod pueritatem
 de nobilitate vnde quod in quoniam optimorum hominum omnia mueritatem
 mueritatem et duntaxat videntur esse pueritatem ut mueritatem et hoc
 quod ad se duntaxat ipse digni pueritatem. et corpore admodum esse
 insignes. et hoc digni. quod quod se et nobilitatem in genere acceptum
 hominum nil aliud est quod antiquitate duntaxat. quod quod nolens ex antiquo
 fuerunt nolens pueritatem et in suo genere sunt multi insignes et
 duntaxat elenat ut nobilium et exemplo pueritatem ut tendat in
 magis et sunt magnam. **N**atality. non est et semper efficit ut asperitatem
 autem quod filii sunt quidam efficit pueritatem. natality est filii
 mutari pueritatem nolens igitur amadueritatem quod in cor genere
 fuerunt multi insignes et tendentes duntaxat ut imiten pueritatem
 afficit magis et amugit eos esse magnos. Sed nobiles non
 solus sunt magnam et magis rationis si cuncta per asperitatem
 sunt magnam et facientes magis. Nam totis partibus per filii
 se nobiliores pueritatem non ut dictum est nobilitatem id est et si
 genus acceptum quod antiqua duntaxat. quod in illis est vnde et hominum
 genus. **G**enus autem duntaxat maxime ipse hominem si ab aliquo
 affluat duntaxat

Umm igitur sic semper dare videtur in quo gentes ad una dicitur
 incipit quoniam magis procedit per paganos filios tanto magis est
 incipit gentes suos fuisse pauperes. Ideo per angustiam nobilitas
 et per se antea dicitur magis filius quam per pauperes. Quare ad nobilitatem
 semper videtur angustiam voluisse fieri magis sequitur nolens esse magis
 minus et magis quam pauperes. Quia quodam sunt nobilitas illi. id
 nolens non solum sunt magis si et magis maiora facit quam pauperes
ut dicitur in ethica magis et magnificos deos esse nobiles et
gloriosos. ut in idem magis et sua nobilitate magis ut sunt
magis et magis. 2o nobiles sunt doctores et industrii. quod
 duae viae coniunguntur. una sunt et magis et industria. alia vero
 ex industria et doctore. ad id nolens ad magis diligenter magis
 et ad magna cura proprium corpus custodiat. Tunc est eis habere
 corpus bene dispositum et bene complexum. Umm. in molles carum
 aptos mente dicimus. ut ut per 2o de anima. coniungit nobiles
 esse mentes aptas et esse doctores et industrii. quia in eis magis carum
 molles et bonitas gravior. Rursus haec id coniungit ex industria
 et doctore aliorum. Nobiles in quibus multos sunt respuentes ad eos
 et operantes coram fide magis ut sunt nunc meditati subtiliter
 investigantes que deos eos facit ne opera eorum que multi consi-
 derant reprehensibilem videatur. Quare coniungit eos ex diligenti consi-
 deratione suorum agibilium esse doctores et industrii. ex hoc appareat per
 quoniam odiendi sunt adulatores omnia deos fide comitantes. ad
 id nolens non reprehenduntur. si ab adulatores et mala fide coram com-
 endant. Disponunt ut seipsos ignorent ut sciant voluntates non
 velle. maxime igitur nolens sunt doctores et industrii si timores re-
 prehensibilem facit. diligenter aspiciunt quid agendum. Umm. nobiles
 coniungit esse politicos et affabiles. Nam quod ut plurimum in civitate no-
 bilis ostendit esse magis doctores. coniungit eos esse politicos et pa-
 ales. quia ut plurimum in pace magis. Sicut enim rustici qui quod
 solent vinum sunt indolis et siluestres. sic nolens quo magis
 sociali virtutes sunt pacis et affabiles. Hos autem mores quod
 esse boni et laudes quoniam sunt oratores et principes in civitatibus
 sufficit et dicitur. Umm. in super eum de civitatibus tractabatur quoniam
 deus igitur et principes esse magnimos. quoniam magnificos. quoniam pru-
 dentes et doctores et quoniam affabiles et pacales. Umm. qui mores
 nobilium affabiles sunt. Umm. unde qui mores se nuntiales
Narrat in per 2o ethica. duos mores nuntiales quos dicit co-
 parare ipsi nobilibus. Nobiles in sunt nimis honore appetitum
 2o se pergentore deceptorum. Male est in quibus quibus ut accumulatur

Id id quod in Ideo qui maxime dicuntur voluit fieri diacones
et qui se honoratiles voluit fieri honorabiles. Nobiles ergo quia ex
suo genere videntur habiles ideo voluit accumulare ad id quod huius
et voluit honorabiles fieri. Ideo sunt minus honoris appetitum
Iste sunt clari et deceptores progenitores ut patrum et nobiles
maiores se reputant quod patres suos quod id quod semper attingit et
semper nobilitas longe fuit et maior quam propria et per magis
antiqua. Iste autem clares et deceptores progenitores suos et minus esse
honoris cupidum videtur mali moris. Non enim videtur appetere ipsos
honores in se quia hoc faciunt clari et superbi. si deinde appetere
opera hominum dicitur quod faciunt virtuosos et magnanimos. Reges ergo et
principes quia non putant nisi dominari nisi sint boni et meriti
Iste omnes sequi bonos mores voluit ut sint magnanimi magnifica
prudentes et affabiles et fugere malos ut non sint clari et alios
despicientes et

Qui sunt mores diuitum et quomodo Reges et Prin-
cipes se debent habere ad illos mores

Dicitur autem per hoc Reges quod malos mores ipsorum
diuitum diuites non possunt clari et otiosos. Quod sunt
molles et inopaci. quod se iactantes alios despicientes
omnes reputant se dignos priorem. Omnes enim diuites clari. Nam ut per
aut id se disponunt quod huius diuitias credunt se habere omnia bona
Iste et id Reges dicitur quod diuites sunt qui quoddam prius et quoddam
dignitas aliorum. Videtur enim in quod optimo et regnum omnia mensuram
vult ministrare et omnia esse apud alia pro deualore huius
ergo ministrata estant se habere omnia bona. eo quod reputat priorem
esse digniter et optimo omni aliorum. que in cordibus suis efficiunt superbi
et clari credentes omnibus excellentiores esse. Ergo diuites sunt contra
meliores. Nam si sunt clari et voluit videtur excellentes. tunc ex
hoc quod exaltantur videtur si per alios otiosos infere. Diuites
ut videtur alios priorem et ut appareat eos esse excellentiores
illis mouentur ut alios otiosos infere. Tercio diuites
se molles et inopaci. quod eis attingit ex delictis vitiis. asueti
non sunt vitiis adeo delicate quod non possunt aquas molestas suff
erre. Ideo statim cum passionibus vitiis sunt infirmitates passio
non valentes passionibus ipsis. quia asueti se vitiis delicate
et sine molestia quare non sunt miles et tunc si magis mulie
bres sine molles et infirmitates passionibus. Quarto sunt diuites
iactantes et despectores aliorum. Nam ut inuit per hoc rethorice
maximam matrem huius ut sunt tales nam quod sapientes attingit

Indigere bonis dicitur. quoniam ut dicitur in fine cordibus ele:
 veni deprecantes deos et credentes se esse super eos. eo quod videatur eos
 indigere bonis cor. Restat. n. p. 20. Reth. 4. et ad quod fuisse
 a milie quadam vix esse melius fieri dicitur quod sapienter videtur. quod
 magis videatur sapientes frequentare iannas dicitur. quod dicitur in
 mas sapienter. Dicitur quoque quod sunt magis sibi bonum. anvergibus
 quod non cognoscit nisi bonum sibi reparet exaltes bonum et maximum
 ita ut dicitur a bonis pferat. Dicitur dicitur ipse se di
 quos pferat. Ad ut p. aut hie. n. pntat illud p. quod aliquis
efficit digna pntat. Dicitur n. quod dignas pntat p. dicitur.
Vide. n. eis dicitur a bonis et tunc bonum quod dicitur hie bono asinit p.
digna pntat. Dicitur quoque hie mali mores dicitur copere. eo quod
 decipiant ita dicitur credentes eas esse magis bonum quod sunt.
 Dea aut Reges et principes hos malos mores fuge. Ad p. dicitur
asinit n. dea p. hie exalli. n. p. crede debent se esse dignos
pntat. Ad dignitas pntat. pntat inuit. utuabz pntat
 que sunt bona miora. n. aut pntat inuit. dicitur a se bonum
 extiora. Dicitur quoque si ordinat ad opa utuosa desinit felicitati
 me et sunt organa ad ipas et facit ad quida ems elatate
 si si ordinat ad iactantia vel gntantia n. ad vitupantia vlad
 aia miosa opeta. tunc magis reddunt hie infelice quod felicem
 Repntat. quoque quis digna pntat si sit bonus et prudens. non
 si dicitur asinit. Quae Reges et principes n. si digni pntat
n. si fugal malos mores ipos et m. suas dicitur ordinat
ad bonum et ad opa utuosa. Ad p. sunt mali mores dicitur. et
 dea Reges et principes fuge tales mores dicitur. Vide restat
quod sunt boni mores cor. Plur. aut 20. Reth. solim vnu mores
dicitur miora miora vix q. b. agnit. aia dicitur. Dicitur enim
 videntur esse bona fortune. n. videntur sufficere industria quana ex
 hie quod agnit. fiat dicitur videntur n. hie alij magis industres
 mior dicitur. Ad p. sic e agnit. dicitur vix 20. Reth. 20
atbueda e facto et ordinat dicitur magis quod saguati quanc
Digne quoque dicitur aia dicitur p. hie b. deit. hie 20. q. dia
20. Reth. 20. vnu optij inos asit. dicitur. quod b. se hie aia
 dicitur credentes aqua p. fat. x. per ordinat dicitur hie hie
 bona hie dicitur pntat. diligenter e qdand. Ad dicitur
qntat b. hie magis dicitur hie in ornes dicitur et in dicitur
providentia quod in pntat industre dicitur p. hie b. atbueda dicitur
fido magistra aia dicitur n. credent se deo b. largi. p. magis
agitantur quod ei reddunt quod ab ipso accepit. hie autem
bonum mores vix b. se hie aia dicitur tanto magis dea Reg
es et principes snto snto deo mior de pluribus debent
reddere rationem 20. **Jesus xpus MARIA**

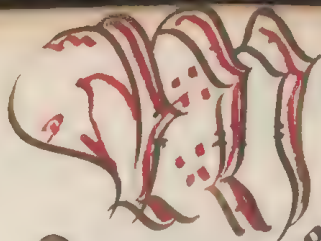

Qui sunt mores Potentū et quō Reges et
 principes ad illos mores se habere debent
 OBILITAS dicitur etiam potentia in bono exteriora
 operantur. ut in dicitur unum et idem bonum contingit enim
 aliquos esse et nobiles quia precesserunt ex hominibus genere qui
 in non se dimitte. sic etiam aliquos attingit esse dimitte qui non se nolent
 quia non precesserunt ex hominibus genere si sunt dicitur imp. Et go esse nobi-
 lem et esse dimitte ab esse potenter nam ex hoc aliquis dicitur esse potes
 quia in aliquo privato et in multis sub suo domo. que ad multos
 nobiles inde ad impotentes et non posse privari non est id esse
 nolent et esse potentem. Quia inde ad aliquos abundat in argento
 et in auro et in agris et in vineis quia tunc deficiunt in civili potentia
 quia illi igitur sub eius impio. que non ideo est esse dimitte et
 esse potenter. Ubi et qui sunt mores nolunt et qui dimitte restat
 vide quod se potenter. Sunt autem potentes ut in pe 20 Reth quod oio
 sunt meliores mores quam dimitte. Nam si per te in quibus mores po
 tentia excedit mores dimitte pro si potentes se magis studiosi quam
 dimitte. quia in per te coacti se intendere in ea que se de po
 tentia. Nam quod est in aliquo potentia vel in aliquo privato. quia est per
 sona quibus et publica ad quam multi ipsius videntur decli
 nare a meo omni et non agere opera inuoluntaria. unde go privata quod
 amodo induat homines ad bonitatem et iustitiam. Studiosiores et sunt
 potentes quam dimitte quia vacati sunt intendere circa opera potentia
 que esse debent bona et studiosa. Sed potentes magis se tunc
 quam dimitte nam ad quos datur se extrinsecus ab oio. et cum datur
 se unum operi rethit ab deo dimitte go si non abundat in civili
 potentia et non cogantur operibus iusticie intendere vacare oio. et delectari
 in dicitur ut dant operam in illis rebus et fiat iniquum. potentes
 go et principales quia ex eis intendere extrinsecus suis extrahunt ut
 non oio prius vacare rebus. que attingit potentes esse magis
 temperatos quam dimitte. Tercio potentes se minus gremeliosi quam
 dimitte. id est per se non rethit quia si potentes inveniuntur non inveniuntur
 in parvis sed in magnis. potentes. non et existentes in privato
 quia se in loco magis honeste digno non intendit nisi in magis
 et in ardua. Idco si attingit eos aliis iniuriari non iniuriabitur
 in parvis sed in magnis. non. non habet faciem parvam iniuria vel
 offensam si non in non dampnificabitur deus vel iniuriat magnam damp
 nam dicitur go sunt gremeliosi quam dimitte. quia non curat quibus
 gremeliosis in se. si se gremeliosi in magnis aioribus go dimitte
 oio periores sunt quam mores nobiles vel potentia. Idco dimitte
 ac si eas non committentur potentia et nobilitas ut plium
 reddit homines infelices quam felices qui non sunt dimitte est quod nec
 est notum nam est in aliquo potentia ut plium est intemperatus

Et mensura fortūa dicitur si nō sit nobis et nō pōtēsit
 ex genē aliquo et honorabi sī sit imp dūta dicitur ēē mensuratus
 felix quia nescit uti dūmōs que sūnt orgā ad felicitē vō dicitur
 mensura fortūa q nescit fortis sūe nō nescit se debite hēre
 t dūmōs q sē bō fortis hōc dicitur hōc Reth et imp dūtatō ēē est
 inaudito dūmōz q nō imp dūtat sē nō sē eruditū quo nō pōt
 uti dūmōs p quod t cōd 20 Reth sēbit hōc mōs dūmōz ut
 t sūma sit dūc sūe mōs mēpati et mēlucē nobilitas ergo
 bī appōat dūmōs q qm ē dūmōs q sī est nobis et ab antiquo
 sūi pōtēntōs dūmōs extēnt mēlū nōnt dūmōs supportat
 2 p cas nō sū extollit vident bō sūlia omō ēē āna sūmōs
 2 vīnōs hōc dūmōz sūlia bona pūe q hēant reputat mai
 ora q sūnt hūa nō mēst sūmōe nō t ututē nō āno sē
 epē mēnt hō p q quā hēant nō rputat tō mag pē p q
 hūa sūnt hōc nō gūstāe mōpū de sūmōtate ututē t de
 dūlcedine sūmōat statū pōpū ea ēē mōmō bō q rēden
 bō q sūplia qūto mag hūat tō mō mō rputat qē tūm
 dūat ad aliquo asūm sūnt magis m dūmōs et magis sūcti
 sūnt m cas q imp dūtat nō tūm rputat dūmōs nō sē ex
 tollit pūllas sē q dēmo dūmōs sūstēpūnt hōc sē q sū
 mēnsuratus felix et nescit fēre fortūas expedit ut dūmōs
 pōmūt nobilitas dūmōs nō nobis et ab aliquo sit m sūb se
 mēlū epē q mēst q nōnō dūtat hōc dūmōs est q ne
 dūmōs sit mēnsuratus felix requirū ut sū nobis s ne sit mēnsuratus
 vīnōs ut sit pōtēnt q ut dūctat pōtēntes Rēpō et pūapē
 q ut plūm hū tūb cōtōub bōmō asūm vā dūmōs nō
 bilitatē 2 pōtēntia hōc cōs ēē cūditōs 2 tpatōs nō p nō
 bilitatē cō q ab antiquo abūmōmūt sūnt magis fortūas sūe
 2 tūa dūmōs sūnt magis cūditōs epē Rēpō q pōllent
 pūatū t pōhā 2 oī cōs dūmōs cūlē mēdē vīrahūm a vīcīs
 2 nūdūat ut sit tēmpatī sū q sūmōs ē de mōib q mūcē
 2 sūcē et illi q sūnt m statū pōtēntes nobiles 2 dūmōs
 tēc mōs hū qualē dūmōs nō q omō vīcē tales sūnt
 et q nō sit cōs tales ēē s q ut plūm dūmōs nobilitud
 2 dōp sūnt tēc mōs qualē dūctag sūmōs Rēpō hū nōn
 sit nōm cōs tales mōs hābē t mūltū cūctmāt et magis
 pūtatē qū vā pōtēnt mōs pōtēnt hōc nō sūcē nō
 mūdgēt sī aliquē mōs malos de ipō tūag ud nāvāmā
 q mūllat cōs p hūmō mōs nōtēnt mponiā qm pūl omīcē
 malos mōs mīcē t pō ordmē vōmō hōc cū nō nobiles
 dūmōs mūdgēt dēnt sī ipōr nāvāmā āquos mōs

orce quia no or omis esse tales si sufficiat id regi in
 plurius. promittit. si quida no nantez p huius more in
 eis pone mredchas narrate qd moribz laudabz et vitupabilibz
 si diuise atates a m diuise scilicet. **De** omis homine scilicet more
 laudales et fuge mmpales. si tato magis sit dea reges et
 principes. qnto m aliorz gdu existunt spd. n ut sitipus duc.
 ba. debent esse exemplar et fcia vueri. quicqz go laudabit
 et m moribz singloru. totu di m ipis pamplyt pscis reperi
Expiat liber primus Egidij. Incipit capitula
super primam partem libri Secundi et

- I** Quia niale e homi vure m societate in des
 hoc Reges et principes diligenter adutere
- II** Quo se habeat qntas domz ad qntas alias
 et quo huius qntas sit ncia m huana vita
- III** Quia qntas domus et aquo qntas pma
 et q comunitas nalis et q Reges et principes
 et vlt omis aues hq ignorare no debent
- III** Quia sit qntas domz et q or deinde ex
 plurius constare persone
- V** Quia or m domo salter duas qntates ee et q
 or cam qste salter ex tribz genibz pscis
- VI** Quia i domo facta or ee tres qntates m
 gena pscis et tria genera siue regi.
- VII** Quia hō e ad nā coniugale et q nolentes m
 bere no diuina vt hoies si se bestie uel dy
- VIII** Quia omis aues et maxie reges et principes de
 bent suis coniugibz mōmēbiliter adherē
- IX** Quia omis aues et maxie reges et principes
 vna sda vxore debent esse contenti
- X** Quia coniuges omi ciuiū maxie regio et pna
 pio vno viro debent esse contenti
- XI** Quia decet omes aues et maxime reges et
 principes no ducē consanguinitate sibi
 comunctas coniuges

m

Q

reges et principes et vlt omnes aues debeat accipe
uxores ornatas exterioribus bonis

m

Q dca omnes aues et maxie reges et principes
querere in suis coniugibus non solum exteriora bona sed
etiam interiora corporis et anime

m

Q omnes aues et maxie reges et principes
non debeat suas uxores eodem regimine regere
quo regendi sunt filii

m

Q ocs aues et maxie reges et principes non
debeat suas eodem regimine quod regendi sunt filii

m

Q detestabile est in omnibus auium et maxie v re
et pñ. et etate nimis immatura copula coniugali

m

Q tpe frigido quo flant venti boreales ma
gis est dandum opaz. pcreator quod tpe calido
quo flant venti australes

m

Q in mulieribus quedam sunt laudabilia et quedam

m

Quo regimine omnes aues et maxie Reges
et principes debeant suas coniuges regere

m

Qua omnes aues et maxie re. et pñ. ad
suas coniuges debent se habere debeant se habere

m

Quo femine coniugate ita oritur cor debeat

m

Q non debeat re. et pñ. et vlt omnes aues

m

erga suas coniuges nimis esse zelotives

m

Quale sit consilium mulierum et earum consilio non
est utendum simpliciter sed in casu

m

Quo debeat re. et pñ. et vlt omnes aues pro
prijs coniugibus sua apud secula et quod non

m

Incipit prima pars libri secundi Q nativitas et habitus

m

vivere in societate et quod reges et principes debeat hoc

m

diligenter advertere

m

Incipit liber secundus et digesta materia quod consilio est in

m

quo reges et principes debeat sua felicitatem

m

ponere quas virtutes habere quas possessiones sequi

m

et quos mores debeat imitari Per hec. n. quatuor

m

sufficiunt consilio et quare quilibet debeat propriam regere

m

et quare debeat in seipso esse Restat ut dicat

m

De regimine familie siue de regimine domus. Nō go sufficit qd regit
 et p̄cipales sūt boni in seipsi n̄ p̄ quo ad alios boni. et n̄ p̄ statū
 alios gubernat. nō sufficit qd regit p̄p̄os regat n̄ regit statū domus
 ciuitatis et regni. n̄ h̄ go r̄ho determinat de regimine domus s̄ ad
 familia siue domus sit q̄tas q̄da. Si de domo determinat volumus
 videndi. Et n̄ quō se h̄eat h̄ ad esse gratiū et p̄uale. Nam
 it̄ qd h̄o ultra aā alia quorū indige p̄det ex q̄bq̄ q̄doria via
 venari possit n̄ n̄r esse gratiū et p̄uale. Prima via
 sumit ex victu quo h̄o indige. scd̄ ex igitū quo regit. t̄cia
 ex emorū p̄hibendū p̄ quā ab hostibz libd̄. q̄ta ex disciplina
 et p̄inde p̄ que instat. Sic n̄ imaginari debemus qd n̄a m̄hil
 frustra facit ei go quod n̄a sit nataha sunt ea s̄ q̄mibus
 nō possit b̄i consuari i esse frustra n̄ nata agit s̄ res n̄a.
 les illos q̄suarent in esse s̄ statū p̄q̄ essent facit deſauere
 esse. q̄re ad v̄nē s̄t homi natale omnia ia q̄ sunt ad b̄i v̄nē
 et sine q̄bz nō p̄t p̄bi in vita sufficere sunt homi n̄alia. m̄
 aut aā que faciunt ad suffia vite h̄mane et p̄actas n̄alit
 go h̄o et ad p̄uale qd aut p̄actas facit p̄as ad suffia vite
 h̄mane. patet potest ex his q̄m̄oz supra enūat. quibz h̄o n̄a
 qd tota alia indige inde. Ad go ma sumit ex ipso victu go
indige. Ad h̄o n̄t tota alia h̄ melior tactū. et meliorem
 q̄rior. ideo m̄t omnia aā indige. abo diligeret et artifiat p̄ato
 N̄a n̄ alibz alye quasi suffia m̄strat abid ut alibz nō v̄nē
 tibi ex rapina. auḡ p̄t oues boues et tota illa m̄strat her
 bas et flūta q̄bq̄ absp̄ aena p̄acon sufficere ad m̄tūm̄
 Alibz nō v̄nētibz ex rapina vt lupis leombz et cetis tibi
 adm̄strat m̄tūm̄ ex alibz alye que n̄a p̄duat quodo
 go alye om̄bz alibz n̄a suffia p̄at m̄tūm̄. Ad qd nō h̄nt
 q̄rior ita p̄m̄ et ita redactū ad m̄dūm̄ n̄t qd nō indige ita abo
 depuato ut ip̄t. T̄nae abaiā alio alio sufficere eis ad vitā p̄t
 s̄t p̄ata a natura absp̄ aā artifiati deſucon n̄ p̄acon
 h̄o. n̄ qd h̄ magis q̄plexid̄ p̄m̄ et redactū ad m̄dūm̄ indi
 get m̄tūm̄ p̄ato et depuato. p̄m̄tūm̄ go quod a n̄a p̄duat
 et s̄t sufficiens abis alye alibz h̄otū aut nō esse suffiens
 m̄tūm̄ depuato et p̄paret. lo molit et depuato sit inde p̄are et
 cognit ut sit homi agens et quia ad h̄c omnia vna p̄appona
 nō bene suffiat. ideo ut h̄o v̄nē virtus suffiat sibi i vita
 indige p̄acte vt v̄nēq̄m̄q̄ p̄m̄pleat altius deſam̄ et qd
 dictū ē de firmo m̄tūm̄ est de alye abais. Namq̄ em̄
 h̄o ex h̄e solus suffiat sibi ad h̄m̄m̄ cognia q̄ regim̄
 ad vitā bene go dictū ē qd ex parte n̄ata quo indigem̄
 Homo n̄a et p̄uale ad scd̄a via ad m̄uestigandū qd id
 sumit ex parte m̄dūm̄m̄ quibz regim̄. Ad s̄t n̄a suffiat
 alye alibz p̄m̄de inde in vitā s̄t inde qd eis suffiat

M

romdeat in uestitu **vestie** uet ante q̄ n̄ale indumentū habere
vident laudē p̄emias hominū aut suffia p̄ndit in uestitu **q̄** n̄
h̄o sit nobis complexione q̄ alia a frigore et i tpe aie & temp̄
maḡ h̄o offendi q̄ illa **q̄** n̄e ad h̄e mētū & uestitū q̄gūm ad vi
tū h̄uānū nō sibi sine p̄ciatate suffiat alia. p̄ q̄ h̄o n̄ale in
petū h̄eat ut p̄t ad p̄uale **Ita** go sūt q̄ntas domū & q̄ntas
de tūā s̄ q̄ntas via tūtat et Regni ad h̄o q̄ hominē sibi p̄fite
in uita suffiaat. si p̄ h̄o sūt n̄ia ad q̄nādū hominē n̄ale n̄ia
vniū q̄ntate et in p̄ciatate ē hominū quidā n̄ale **Tia via**
p̄t ad inuestigadū h̄o idē ex remotū p̄hibendū p̄nt ab
mimū & hostibz defendū **Nā** n̄ aq̄m̄bz alibz ad sū tūcōn
dedit corina ut bubal & bobus aq̄m̄bz vō dedit dentes ut lup̄
& canibz aq̄m̄bz nō det ungues ut n̄s et leonibz aq̄m̄bz nō
det cor & agilitate ut leonibz & capus. sūt n̄ capre et lepo
res q̄ p̄ ad via nō p̄t enatē mort p̄clā n̄s p̄ cor & agilitate
& fugā. ideo statū ē andm̄ s̄p̄itū fugā arripit **q̄** n̄a h̄o
tāq̄ excellētū alud nō det ad sū tūcōn corina **O** ungues. si
dedit ei manū que s̄ p̄ 20 de amia. **E** organū organū **Nā** p̄
manū omia organa & q̄ntas ad defensōz fabricā valēmus
q̄e si n̄ale ē hominū despidere q̄nācor vite cum h̄o solutū nō
suffiat sibi ad h̄uānū q̄gūm viciū & uestitū & ad fabricandū sibi ar
ma & orgā p̄ q̄ a corinē defendat **Nā**le ei est ut despidet vniū
i q̄ntate ut p̄t ad p̄uale **Cū**ta via sūt ex p̄te s̄mō et dysp̄hē
p̄ q̄ istamū **Nā** aia alia suffiat indimā ad opa sibi debita
ab insticu nate absq̄ insticu aia p̄ente ut aranea ex inst
mētū n̄e debite tela facit si n̄quā indiss̄ araneas texisse
q̄ n̄e & vniū debite facit n̄s si n̄quā indiss̄ aias indiss̄
asse. & tūc ex insticu n̄e insticu q̄lū se h̄e deat in partū
si n̄quā indiss̄ canes aias pepisse **q̄** n̄e aut ad partū n̄s
q̄lū se h̄e deat in partū n̄s p̄t obstatē suffi sit edocta. q̄
go nō suffi ex insticu n̄e indiss̄ ad opa sibi debita. n̄a dedit
ei loq̄lā sine s̄mōz ut p̄ s̄mōz hominē s̄mōz docet et
vniū ab dō s̄mōz disciplina. et q̄mā h̄o fici nō p̄t n̄s s̄mō
ad alye q̄mā **Nā**le est h̄o q̄mā alye et ēē ad p̄uale vnde
& p̄t p̄ polū **Nā**le aias rōnes quas talit̄ p̄bātē hominē esse
n̄a ad potissime p̄ale inuitā q̄mā rōnū vā **q̄** n̄a s̄mō ē ad
altit̄ ad p̄ale exquo nata det hominū s̄mōz q̄ n̄a dedu
alibz alye p̄t hominē maḡ ēē ad p̄uale q̄ alia aia cū
si sit n̄ale ē h̄o ēē ad p̄uale instantes p̄ates & volentes
cū vniū ut s̄p̄ in p̄d h̄o tūcōn et ut infra tange
q̄ n̄a vniū ut hominē **Vel** go h̄o q̄tūgit eis q̄ deficiunt

A mo hūano et tūc p q bōtie ud qz mō hūanū excedi aūq p
viri gēpland 4 tūc p q dī Idco dī pō polū dā elige solutū
vita nō ē pō ciuit. s. aūc est bestia d dēq Ad līq n' elige
nō gūmē ays d dēq ē qz mūis pōlātī p t nō pūc pōlātī
dōy supportatē 4 tūc qz bestie vō qz p mūis boni et uolū
vacatē gēplacōē oao 4 tūc p q dī Idco go oīs hōies
2 maxie reges 4 pīncipēs diligēt' adiūt' qz dō dēfīnat p
tētās hūanē uite vt ad bī ymē pāut p et dōs ordīnāt
Quo se habet ciuitas domus ad ciuitates aas
et quomodo huiusmodi sit nōia in humana vita

11

OBJETAT fōte aqūis dīcēt nō pāz līmites
ignōrātē dūia pōctas sūc qūtas iā p quā sūffīat
nōb m mētū et vōstī et m ays nōy ad mētū nō
vīdēt ē qūtas dōmēstīca s. cūm dā s. pōlū pō polū
Ciuitas dōmū nō ē sūffīatē m vīta tōtō Idco n' mētūa sūc
ciuitas vt expēdīcīa ad mētū que m vīa dōmū vōl m vīo vīo
repū nō pūc repūcī d mētū ad nōm dā pāte ciuitatē Ciuitas
go p pō recte ordīnātā qūc dī expēdīcīa m tō vīa vt d
pō lībīo plēmī expēdīcīa Idcā s. dēfīnāt dē qūtatē cūm
nō pōtāt ad hūc lībīo vōl agī dē regīmē dōmū s. ad tētū
vōl agī dē regīmē cūm vīdēt cūstīgēssī sūssī līmites hīq aūc
dēfīnātū m pōtē cō dā pōtīcīa ad qūtatē cūm s. p dīlīgēt
appīcīa quō qūtas dōmēstīca s. hī ad qūtatē dā Idcā quēq
qūtas mētū qūtatē dōmēstīca Idcā pōtē ē cūm ut vīo
mī p hābeat ēssē dōmū s. qūtas dā ē nōia d hūanā vīta
pō qūtatē dōmū ad hūc mētū ēssē mētū Idcā pōtē go cō dē
mētū dē pōctē hūanā dīdētē cō ēssē nōia ad mētū mētū
qz p qd mētū dīdēt nōia qz qūtatē dōmēstīca Idcā oīs
dā qūtas qūtatē illā pōlūpōtē Adīcētū go qz p dātā pōlū
dīlīgēt' qūtatē appācēt qūtatē qz qūtatē vā mētū dōmū
ciuitatē 4 regīmē Idcā pōtē pōlū pōmē sūc dōmū s. pōtē mētū
dōmū s. pōtē vīo qz mētū vīo sūc ciuitas qz mētū ciuitatē
regīmē qz pōtē pōlūpōtē pōmē sūc dōmū s. pōtē dōmū s. pōtē
vīo 4 regīmē 4 cūm nō ē cōdēmō s. vīo sūc pōtē mētū
qz mētū qz dōmū s. pōtē vīo Idcā nō nō regīmē dōmū
pōtē ēssē dīcēt qz qūtatē vīo qz qūtatē pōtē ciuitatē
4 regīmē hīq go mētū qūtas dōmū s. hī ad qūtatē alias qz
oīs dē ipāz pōlūpōtē et ipāz 4 quōdā pōtē oīs alīdū
Idcā go oīs cūm sūc p pōlū pō polū hīq mētū exīstē qz
pā fīctū sūc vīa dā dōmū s. hī cūm sūc sūc 4 sūc
4 nō valēnāt hītatē pōlūpōtē m dōmū s. pōtē sūc
dōmū s. mētū s. cōtē ex mētū dōmū s. pōtē sūc vīo vīo
et pō pōlū dīcēt qz vīo 4 vīa dōmū s. quōs vōcāt qdā
colluctāncōs pōtē Natūl go oīs vīo ē ex qūtatē dō

Origo ciuit

Origo vīo

Quas constituit multas collectancas et filios sine pueris
 Nam tacebat istas collectancas. i. nepotes et filios et filiorum
 filios et non valens hunc i. una domo copiosius se facere plures domos
 et qstus vici. sic precedente quacumque ipso et vltis augta nite
 fuit et pluralitas vicior et postquam e fctis castis civitas. vltis
 no militat castis civitatis fctis e phat no regnu. **Ita** aut
 ad sit p qd gnao vin vel civitas no regni qd ex crescentia collec
 tancor vlt filioru infra plenis ostendit ad pns no mny dcan
 sit qd hinc gnao e mare nat qd procedit ex gnao qd e opus
 ne civitas sit qd e qualiter qstus vici civitas sine
 regnu. p domo sit p qd ad civitates alas qd e pars om aliar
 et aquo omis ea de psonne. **Quo** quo gntas domo se qd
 ad civitates alias. **Sclem** p qd qd gntas sit vicia in gna
 na vicia. **Nam** p omis gntas de domo psonne. **Ad** aqua gnt
 tas e vicia ad suffia vici or gntas domus pntas e. **Rages**
 go et pilapoc quor officiu est dige ad ad by vme. **ignovare**
 no debent quid domus et civitas desine ad suffia gntas nite
Committas domus est agno committas prima et
q committas domus natilis est. et q nites et pna
res et vniq omes omes hie ignovare non debent.
De laboraremus de committas cum de domo loqm
 Saendum q domus nominari potest edificium con
 sta vici ex pariete et fundato. **Vel** p nominari fa
 milia d ea gntas. **Sic** et civitas alq nolat muros
 et abitu am. **alq** gntas hntas dpa dca n amter alq hie fctas
 no qmru vel edificia qd agerunt. **si** q mte civitas fctus id. **sc**
 alq dnt asserunt domos suas hie opatas e. **no** q lapides ege
 runt. **si** q sui pgetores fecerunt illud. **qre** se gntas cum civitas
 nolat. **ga** pntas et gntas pnt hntas in va domo. **domo** mte
 pari p domo go de qua pnt mte i mte. **negot** no e ipm
 edificiu. **si** e gntas domestica domestica pnt. **spat** n ad pnt
 morales. **vt** ad economiam detinac de edificis domoy. **q** spat
 ad ipm vlt et tipo ostendit q dca homines hie hntas de
 tentis p sua p q lct fctas. **no** th spat ad ipm detinac
 pnt de domo vt edificiu nonnal asserunt. **si** detinac d de do
 q e edificiu pnt hie ordme ad domo q e gntas pnt. **sc** spat
 fad poliad detinac de ordme domoy. **et** de asserunt via et de
 fabia cum vlt ordme ad gntas et ad poliad cum. **ut** dca
 go oide de domo q e gntas pnt domestica. **quo** sit gntas
 pnt. **Quo** go q pnt multas dntas pnt. **Est** x n pnt in ope et
 pnt in mte. **et** pnt in via gntas et ipm. **et** pnt in via per
 fctas et aplice. **Quo** dca n q ca que se ad fctas pnt fctas
 i ope et dntas. **si** fctas pnt ca dntas agent agent
 po et pnt mte fctas vlt q n pnt fctas n pnt q fctas
 fctas. **mog** econome et opus e gntas mte et volutat. **Naz**

m

[illegible]

palatium spectat ad eos ut fiat domus sua gubernare et tunc consistat quod et quod
 e quibus domus. et quibus domus e quodammodo naturalis. et quod huiusmodi quibus se huius
 ad regnum et civitates ut e in pectus talis declaratur quod huiusmodi per huiusmodi magna via
 habent ad investigandum regnum civitatis et regni. Et huiusmodi diligenter notandum quod
 huiusmodi quodammodo spali et excellenti modo ad reges et principes spectat intendere ad
 domum regni et principis. actus huiusmodi domum intendere spectat ad unum quod civitas
 et ad alium incolam civitatis. quod huiusmodi regni et domum civitatis et omni castro
 regno. tunc quod quibus studeat ut sit dignus et pater. tunc etiam quod spectat
 ad omnes civitates intendere domum regni spectat ad unum quod civitas facit regem
 domum sua huiusmodi plura inquit huiusmodi regem et domum principis. et etiam per huiusmodi regem
 ad domum de regni vel civitatis

**Qualis sit communitas domus et quod oportet deinde
 et pluribus constare personis**

III

Huius autem ex pectus eo aqua declaratur qualis sit quibus domus cum
 omni sit et huiusmodi est ad domesticam naturam. et quod quibus domus
 e quodammodo naturalis. actus non per huiusmodi sufficit huiusmodi qualis sit huiusmodi
 civitas huiusmodi intendimus aqua dicere de civitate domestica. Secundum
 go. si plura primo politia sit deservit civitatem domus via. et domus est
 civitas secundum naturam constituta quod in omni diem huiusmodi ac deservit
 aqua declaratur et per pectus talis et aqua istat ulius declaratur. Nam
 quod domus sit quibus. si naturalis superius grosse et figura pectus. quod quibus talis pars e
 aqua naturalis. Restat go declarare in deservit pectus quod domus sit quibus
 constituta in omni diem. ad cuius evidenciam adducuntur quod huiusmodi opus et
 cor que regunt ad sufficiat vite ad ordinat humana civitas. ut vi
 distinguere per pectus politia quodam sunt divinalia ut ia quibus indi
 gentia omni die cuius est edere et bibere et quod sunt sustentamenta
 et semina corporalia ut emper et vendit. Nam si ad exerce in aqua
 domo ad sustentat vite quodam indigent vendit et emper vide
 huiusmodi ex deservit et corruption domus huiusmodi. n. unde se huiusmodi ut mole ut
 ut civitas. si magis ut pectus et ut viatores. si ad sustentat vite em
 pectus vel vendit quodam agat. Communitas go domus facta sunt per
 ea quibus quodam indigent. Vbi quod in una domo non ipse oia
 natura ad vitam non sufficiat quibus domestica. si quibus dicit civitates
 via ita quod cum via consistat ex pluribus domibus. quod non repit in
 una domo repit in aqua. per quod ut plures per pectus. et sit quibus
 domus constituta est in omni diem. et in aqua divinalia sit in opere
 non divinalia constituta est quibus via. Vbi quod etiam in uno vico
 non ipse omnia natura ad vitam per pectus civitates via omni dare
 civitates civitatis. Communitas go civitatis esse videtur ad suppleendam
 indigentiam in tota vita. Nam go videtur esse pectus civitas ut superius
 tangebatur in qua repit pectus que sunt natura. Vbi ad totam vitam huiusmodi
 si autem quod quodam huiusmodi civitates quibus huiusmodi. utile est vni civiti
 ad aliquod civitates ad confederat se alteri civitates. que ad
 confederat civitatis videtur sit ad bellandum hostes et imonem perhibere
 corruptina preter civitates. Domus via et civitates impetita
 sunt quibus regni et principis que consistit ex confederat
 plurimam castro et civitatis castro sub vno principe. Sunt

Sicut igitur ordo civitatis domus est communitas secundum naturam con-
stitutam in omnem diem dicitur vero est communitas constituta
in opera non diuturnalia Civitas autem Civitas constituta
ad sufficientiam in vita tota Sed regnum est civitas constituta
non solum ad indigentiam vite sed etiam ad remouendam proxi-
morum corrupturam ad que remouendam una civitas non pot-
est plene sufficere nisi ei sint adiuncte alie plurime civitates
et castra **Patet** ergo qualis sit communitas domus quia est
communitas naturalis constituta propter opera diuturnalia et
quotidiana **Civitas** autem domus ex pluribus personis constat
videre non est difficile Nam cum domus ut patet ex ha-
bitis sit communitas quedam et societas personarum cum ne-
sit proprie communitas nec ad seipsam societas sed in domo
communitatem saluare volumus oportet eam ex pluribus
constare personis Immo ut infra patebit et ut vult
philosophus primo politicorum Non solum domus est communitas
quedam sed in domo oportet dare plures communitates
quod sine pluralitate personarum esse non potest pro-
pter quod domus ex pluribus constat personis patet etiam quod
sit et quod sit necessaria Nam ut est ex habitis manifestum
statim in vita humana non solum est expediens communitas
civitatis si et via civitatis et regni **Utrum** autem propter
ad causas que per iam dictas sit expediens communitas
civitatis et regni in 2o libro plenius ostendetur **Ad primum**
autem sufficiat quod tangere de regno et civitate in-
stantem coram notitia aliquo modo deseruit ad cogno-
scendam domum et ad sciendum qualis sit regenda Nam
ut superius tangebatur in hoc secundo principaliter in-
stitutum regnum domus non autem regnum civitatis
Hic per tractatus cum communitas domus causa sit
necessaria in vita civili spectat ad quemlibet civem
sive debite regere domum suam tanto tamen magis hoc
spectat ad reges et principes quanto ex materia pro-
pria domus magis potest insinere preiudicium civi-
tati et regno quam etiam ex materia aliorum **et**
Quod oportet saltem duas communitates
esse in domo et quod oportet eam consistere
saltem ex tribus generibus personarum

Philosophus primo politician int. q. q. ex
 duabus unitatibus va. ex unitate viri et uxoris
 domus et semini constat domus. Prima dicit aut
 prima domus ex his duabus unitatibus constare
 q. saltem ad assuetudinem domus hec due unitates requiruntur.
 Illis. n. dicitur domus constare sine quibus congrue ee
 no potest; q. nec sine viro uxore domino et suo domo
 de qua loquimur congrue no potest esse sic potest dñdi
 Nam domus ut superius dicebat. et ut in psequendo
 plenius declarabitur est quid naturale. Maxime autem
 quid naturale esse videtur verum quatio et earum consuetudo
 Tu. n. quatio ut dicitur in philosophia sit in natura et ad res
 naturales p. generationem propriam naturam accipiant. bene dictum
 e quod Damascenus ait generationem esse quid naturale et
 esse opus sic. Amplius verum consuetudo quid naturale est. Ma
 frustra est aliquid generatum natura si no possit in esse
 conservari. hec go duo nature opus va. verum quatio
 et earum conservatio no debent ab invicem separari. Ma
 non est separanda quatio a conservacione. q. conservacio
 psumpt quatio. Ma ad quatio no possunt conservari
 et in p. per quatio accipiuntur ee. assuetudo res unitatibus
 ee no pot. in p. ipsam earum quatio antecedat. Sic igitur
 quatio a assuetudine separari no dicitur quia ut dicebat frustra
 est aliquid generatum si nullo possit inesse conservari. hec
 igitur modo hec due unitates faciunt domum ee quid naturale
 q. unitas viri et uxoris ordinatur ad quatio. unitas no
 domus et semini ad assuetudinem. quare si quatio et consuetudo
 est q. naturale. et domus quid naturale ee. Amplius q. quatio
 et consuetudo ab invicem separari no debent. hec due unitates
 videntur assuetudinem domus p. q. sine eis domus congrue
 ee no videtur. Ma at quatio viri et uxoris sit p. quatio
 videtur no in dubio. Ma p. bonum plus p. natura instituta
 e p. actus maris et femine. si q. quatio dñd et semini sit p.
 salute et p. conservacionem no videtur ee adeo manifestum
 Faciunt igitur q. si aliquis debite domum et ad debite
 sunt. dñs saluat p. finem et finis p. dñm. ita q. id
 expedit domino et suo. expedit n. suo ut finit domus
 et expet dñd ut a finit a suo. Ma id ee dñs q.
 nigr. in p. ille no p. finis ut p. p. p. politician
 qui deficiat in p. p. fortitudine corporali. scimus
 go q. nescit seip. dirigere. expedit. n. ut obget et finit

Ere

Si qui ingratum p[ro]videntia et iustitiam. ut consuevit salute per
 ipsum. et ut dicitur per eum. Ma[gn]a deficiat iustitiam est q[uod] c[on]tra
 et uestit qualitate sit eundem. qui go est h[ab]it[us] q[ui]nto magis
 polli m[er]ita corp[or]a. tanto p[ro] salute p[ro]p[ri]a indiget digente
 Sit u[bi] c[on]tra corp[or]a m[er]ita t[ame]n p[ro]p[ri]a digne ab aq[uo] de leui
 obuiat a[m]m[on]itio offensio. et q[ui]nto foras p[ro]p[ri]a tanto magis
 indiget tali digente q[uod] magis offendi pot[est]. Sic q[uod] u[bi] u[bi]
 sumus polli m[er]ita et deficiat p[ro]videntia et cognoscit se sal[utem]
 nari di[ctum] expedit ei. ut obtpet et finiat ingratum p[ro]videntia
 et iustitiam. ~~Expedit~~ go suo ut sciam[us] duo. sc[ilicet] expedit
 domo ut ei sciam[us] a suo Ma[gn]a u[bi] domo ingent
 p[ro]videntia et m[er]ita. cu[m] go ingentes m[er]ita et p[ro]p[ri]a
 bene apti mente ut pl[ur]imum h[ab]eant molles carnes
 et deficiat corp[or]a m[er]ita n[on] id in p[ro]p[ri]a de Ma[gn]a a[m]m[on]itio
 les carne aptos mente d[ic]it[ur] q[uod] expedit om[n]ib[us] sit
 disposit[us] ut eis finiat ab ill[is] alijs. q[uod] p[ro] defectu foras m[er]ita
 corp[or]a in p[ro]p[ri]a u[bi] ad m[er]ita p[ro]p[ri]a n[on] p[ro]p[ri]a
 f[ac]ere. quae si d[ic]it[ur] saluat p[ro]p[ri]a et finiat p[ro]p[ri]a
 bene d[ic]it[ur] e[st] quod sup[er]ius d[ic]it[ur] de p[ro]p[ri]a ad d[ic]it[ur]
 domo i[n]q[ui]t[ur] q[ui]ntas m[er]ita et u[bi] p[ro]p[ri]a q[ui]ntas. sic i[n]q[ui]t[ur]
 i[n] q[ui]ntas d[ic]it[ur] et finiat p[ro] salute et p[ro]p[ri]a d[ic]it[ur] hoc go
 due q[ui]ntas q[uod] una deficiat q[ui]ntas et ad d[ic]it[ur]
 d[ic]it[ur] facit domo p[ro]p[ri]a. q[uod] sine eis domus ague
 n[on] p[ot]est ex[ist]e[re]. D[ic]it[ur] at q[ui]ntas d[ic]it[ur] et finiat aliter m[er]ita
 sit i[n] salute et i[n] consuetudine q[ui]ntas ex[ist]e[re] q[uod] domo
 saluat p[ro]p[ri]a et finiat p[ro]p[ri]a m[er]ita. d[ic]it[ur] ostendit
 Q[uod] quo saltem hoc due q[ui]ntas. i[n]q[ui]t[ur] ad domo
 q[uod] si p[ro]p[ri]a constac d[ic]it[ur] domo p[ro]p[ri]a. De leui m[er]ita
 p[ro]p[ri]a. q[uod] ad d[ic]it[ur] h[ab]it[us] domo salte i[n]q[ui]t[ur] illa
 ta q[ui]nta p[ro]p[ri]a. ~~Widet~~ si forte a[m]m[on]itio cu[m] domo p[ro]p[ri]a
 o[st]at ex duab[us] q[ui]ntas. et quib[us] q[ui]ntas i[n]q[ui]t[ur] duas
 p[ro]p[ri]as uel duo q[ui]nta p[ro]p[ri]a q[uod] domo p[ro]p[ri]a uel due
 q[ui]ntas i[n]q[ui]t[ur] q[ui]ntas p[ro]p[ri]a q[ui]nta. ita q[uod] p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a
 erit u[bi] si u[bi] t[ame]n domo. q[ui]nta finiat. si u[bi] et
 d[ic]it[ur] n[on] d[ic]it[ur] et alia d[ic]it[ur] p[ro]p[ri]a. Ille n[on] id q[uod] est
 u[bi] u[bi] e[st] d[ic]it[ur] finiat u[bi] finiat. si in domo id pl[ur]is
 existant finiat. ta go gen[er]a p[ro]p[ri]a uel quid loco o[st]at
 q[ui]ntas domo p[ro]p[ri]a. D[ic]it[ur] aut[em] q[ui]ntas loco corp[or]is
 q[uod] n[on] semper finiat q[ui]ntas ad d[ic]it[ur] d[ic]it[ur] si p[ro]p[ri]a
 ibi q[ui]ntas loco finiat ut u[bi] p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a. Nam ut aut[em]

Paupes hoies qui nō pūt hīc sūm et mīstz rōlq
 habent boues tādū aūd p sūo t hūz mīstz rōlq
 Imo aqum sūnt ita pampes q nō p nō pūt habē
 mīstz rōlq sī cū nō pūt hīc mīstz aūd. sed
 loco eā hūz aqum inamātū. ut qui sūnt adeo pau-
 pes qui neqz boues m. oues neqz equos hīc possunt
 tanqz mīstros arantes t studentes trām. loco bouis
 nō equi hūz ligonēz ud aqū aūd mīstamūt. ita q.
 nimis paupibz ad studeūd tādū p mīstz dūmīstz
 hūz ligonē. q alyz nō pē paupibz ad hūz offīcū
 faciendū obpna. bos uel equus. Domus go pā dīcī
 qstāc q tūq s. q mīstz mīstz et sūo ud aqum loco sūi
 Dūc t p pō politīcōz. Conūdat modum dīcēntz
 domū qstāc q zly. s. q nō et mīstz t boue uel
 creatōe. Qosm n. i boue loco sūm. qz paupes hoies
 ut idē p mīstz loco sūi hūz bouē. ud hūz aqum
 aūd loco bouis. Dea aūt omēs rīces cognūre ptes
 de quibz qpm dōmū. qz eis ignoat. ignoat rēgū
 ip sūe domus. Multomag tamē hoc Reges t pūa
 pēs dea. qz qmīco pūd dōmū t sīc quot gēnera
 pūmū et quot gūitātē zqmūd ad dōmū. s. p.
 pō politīcōz nō p dēfīnt zqmūd domūstīcō. sī cū
 zqmūd Regū et Cīuitatū. qz ptes domus sūnt ptes
 cīuitatē et Regū. Et m domo fīdā or esse tīcē
omītatē qīuor gēnā pūm et tā gēnera sīcē regīd
et qz ex hīc sūm dūmde m tīcē ptes

VI

DICEBATUR enim in pēct cō dnas gūitātē
 va. mīz t mōus dōmū t sūm facē dōmū
 pūmū. sī tū p dōmū dī esse pūmū or ubi
 dāc gūitātē fīdā. s. p. t fily. Qūdēnt n. q m nāly
 rebz. q statū omēs gūitātē sūnt nā est pūmū de
 cō salute. ita q. gūitātē t saluac sūnt pā opād nē
 mīto go gūitātē mīz et mōus que est p gūitātē
 t sūm et dūm que est p saluacōr fāmī dōmū pā
Qū go saluacō compā ad rem gēneratū. qz statū
 omēs res est gēnta pūmū nā itā saluacōm ē. pro.
 dūc tamē pbi sūnt nō. q compā ad res oīales
 qz nō statū ad ē res nāly potest. s. sūmīa pūmū
 sī or pō ip sūm ē pūmū. statū n. ad nātū ē hō.
 pūmū nā itā gūitātē ipū. ud tū statū p gūitātē

Nec sciatim pot sibi simile producere. si qd pā ipi cē pftm
 producat go s simile nō ē de rōn rei nāl quocūqz sumpt
 si ē de rōe emē ut hī esse pftm. Si go domū ē qd nāl
 et ea q mde i domo iducē volumus nālcs tās. ducē
 similitates duas. s. nūm et uxor. dūm et fmi cē de rōn
 domū ppe. qz sine eis domus gge cē nō pē. si tūc gū
 tatem que ē ppe et filij nō ducēnt cē de rōe domū quo:
 nūqz sumptē si eut de rōe emē ut hī cē pftm. Si
 n mde i una psona singlāw. sic et m tō domo dēu
 adūtere. Nam semp mltudo ab mte pcedit p q
 ordine nāl quem mde i mltitue domestica quādo
 m una psona singlāw iſeruari. sic. n mdeu i vne
 sūu hōmē qz gēnerā et saluari sūnt de rōe hōmē
 primi. si pducē s simile ē de rōe hōmē iam perfecti
 tū n hō primo ē. qz q sit gēnē et nata scā est.
 polluta de salute eō. nō tamen pē s simile pducē
 mē ut sit iam pftm. Quāc nūm simitas ppe ad
 filiu simat oīgmem ex eo qz pantes s simile produ
 xerunt. hūmō simitas nō dicitur cē de rōe domū ppe.
 si de rōe domus iam pftē. Unde pē politicoz pphā
 nūm pā duxit similitatem vīa et uxore dūm et semē
 facē similitatem pponū et postea m pcedenti cō pōtū
 libri aut. Qz ad domū pftm iūmū gūtas sū
 patē et filij. Qz aut ad pftm domū rēgna. hē
 tercia gūtas. tūc ma venari possim. Videmus
 n q potētia sctificac et agē sūnt pftm nō potē:
 tūc tūc ppetua sūnt pftm nō ppetue. sic
 n felicitas sūnt pftm nō felicitas go q ad pftm
 domus rēgna. tūc gūtas que est patē et filij. pō
 possū ppe ppe pftm et sctificac nāl. scdō
 ex parte ppetuitat. tercio ppe ipsa felicitate. Quinta
 ma q pē hō s. p. Tūc vīu qz pftm est tū pot
 s pte pducē ad hē. n q aq sit pftm. nō q q sibi
 simile pducit. si q possit s simile pducē. Defectū
 n opdetanda est ex natura et ex forma rei p qua aq
 est t actu et potest agere. quāc si est impotens ad
 agendū. sequi q ei deficiat aqua forma et aqua pftm
 que sit pūpū actōis. Impotē aut ad agendū
 dū aliquid. tū pūte ppe passivo nō pducit sibi
 simile. qre cum pū actiū gūtas sit masculū
 et pū susceptiū sit femina. si d de me ē aqua gūtas

Marus et femine. et cum non est ibi paterfamilias. vel
 masculus est imperator actus. non femina imperator suscep
 tiva. scilicet pro filiorum in vita politica. vel est eo
 ipsoque maris et femine vel unusquisque. si cum mas et femina
 non est in eis sit prima pars domus et pars civitas que est
 non in vita domestica. quod ex ipsoque patet et maxime
 patet ex ipsoque imperatore tota. tota iam domus debet esse
 imperator et non est principatus filiorum. **S**ic nam ad in
 sagrandi hoc idem sumitur ex parte nam perpetuat. Nam cum
 homines per se ipsos non possunt perpetuari in vita per suc
 cessores filiorum quodammodo perpetuat ubi domus est. non ubi est
 civitas plus cito efficitur de se ipso s. ordine naturalis. **C**on
 tinuum domus unus est naturalis. ut per se patet per filios
 domus iam continue huiusmodi alio est quasi carnalis ut si
 prioribus habitatoribus definitur nova familia inhabitet
 domum illam. **N**aturalis ergo habitus domestica naturalis perpetui
 non potest nisi per generationem que non opus est sit perpetua
 filiorum. si per perpetuum est perfectum non perpetuo. imperator est
 domus et defuncti filii per quos habitator domestica naturalis
 quodammodo perpetui contingit. **T**ercio quidem declarari potest
 ex parte ipsius felicitatis. Nam filii et cum potentia
 et cetera talia. licet non sint essentialia felicitati. faciunt
 tamen ad quendam claritatem felicitatis politice. **U**n per primo
 ethicorum aut quod ad demandat contingat beatitudinem. **N**am
 se turpis et ignobilis et solitarius et sine filiis omnino
 felix esse non potest. **S**ed si talis omnino non esse felix.
 quod non in felicitate politica cum omni sua claritate
 per igitur quod ad hoc cum domo habeat de perfectum. oportet
 ibi esse tres civitates. Una maris et uxoris ad domum
 et finem. tunc patris et filii. **E**t his autem patet potest
 quod in domo perfectum esse la regnum. **N**am magis
 est de re civitatis aqua bene ordinata nisi aqua sit
 ibi digens et aqua directum ut nisi aqua sit ibi per
 apertum et aliquando obsequens. quare cum in civitate mas
 et femine. mas debeat esse principans et femina obsequens
 in civitate vero pater et filii pater debet imperans et filii
 obtemperans. **I**n civitate quidem domus et finem. dominus deat
 esse principans et finem ministrans et servans. in domo perfectum
 ut non per primo politice la sunt regnum. vnde singulare
 si quod non per se in eis. aut principans. si quod per se per se filii

In ostendendo quidem tale sit uti quoniam. pro declarandi occurrat
 quingul esse domus. si natura. et quod homo natura est animal
 coniugale. Sciendum est quod per octavo ethice volens ostendere
 qual animalia sit in ad uxorem probat animalia illa
 esse si natura adducens philosophum bonum quod homo sit natura
 ad coniugale. Prima ratio sumitur ex parte perfectio humani
 Gra ex parte procreacionis proles. et scia ex parte operum
 probatur in in pro eo vniu secundi libri hominum et natura
 ad sociale et coniugale. quibus ad in inter humana ut
 supra tangenda ad ademptum genus idem. quod quedam est
 quibus domus. quedam via. quedam civitas. quedam Regnum
 omnes autem hec civitates presupponunt civitates domesticas
 In domo sit prior vita civitate et Regno. homo
 natura magis est ad domesticas quam civile. et civitas domus magis
 esse videtur natura ipsi homini quam vita civitas et Regnum. et
 dicitur in domo ad civitatem quod est maxime natura individuum
 et que maxime expedit bono pro. ordinatur enim ad quatuor
 que maxime expedit conservacionem speciei et bono communi
 videtur autem civitas et Regnum non in se in se ordinatur ad
 civitatem per bonum persone persone. et ad quatuor per conservacionem
 speciei sicut civitas domus. Nam si per dicitur civitates or
 dinantur ad civitatem et ad quatuor. hoc est prout ex bonitate
 earum conservat bonitas ipsa domus. Non in domus est
 unde melior si est in bono vita vel in bona civitate
 et in bono Regno. Si ita habet magis natura est ad domesticas
 quam politicam. tamen per quibus ipsa domus sit animalia vi
 et uxore. sed ex parte ipsius civitatis humane quod homo
 sit ad magis coniugale quam politicam et quod magis sit coniugale
 civitate coniugali quam civitate politica. Civitas et Regnum. quod
 domus est regnum primum est regnum coniugale et per
 vita Regnum et civitas. Nam ad hoc tangit per octavo
 ethice dicens homo in natura magis est coniugale ad
 quam politicam. quod domus est per et magis natura civitate. Sed
 hoc est natura ad coniugale ex parte procreacionis proles. Nam
 id videtur maxime naturale ad quod homo habet natura imperium
 quod ad hoc et omnia alia natura inclinat ut velint pro
 ducere sibi simile. et in hominibus hoc debet sit per quingul
 hoc natura est ad coniugale. Nam ad hoc tangit per pro politice
 in ethice et probat quingul operem hoc. si natura et natura est
 hoc et dicitur alibi hic natura imperium ad producendum sibi simile
 Tercia ratio sumitur ex parte operum. quod uti. Prima ethice. quod
 in domo sunt opera inter et uxore. opera in inter inter

esse in agere que sunt fienda ex domo. opa autem
 uxoris in quando suspellatilia id in opando aq intra
 domum. ponentes qd p ad comue ut cum uxor pna
 opa sua ordnat in bonu uia id in bonu. tota domus
 et in opa sua p ad ordnat in bonu dmo et i bonu
 uxore. sufficiunt sibi in uia ut d in vno et hie. **Ad**
 sit p ad ordnat ad bonu que facit ad quida sufficiat
 uite quare si uale est homi q uelit esse al gungale.
 si si gungu est quid uale. sequit q formio q conuaz
 gungu sit vli a ambu intanda tanq aduud conuud
 rei uali. qua va formioz et vli omi uenerioz usq
 illatid tantomag dea fuge Reges et priapos. qnto dea
 eos meliores et uimofos esse hys uis. queda dubitao uide
 ex dicto oru. **Nam** si conuud est homi uale. repr
 hiebit qd qd qmumq no dat opa ut gungu co
 puletur. Si her dubitao si qdclitum iam dicto de leni
 refellitur. **Nam** si uale est homi esse al conuazale
 qmumq tenet qmumq duc no uinit ho. Si hie
 uine potest et dmp vel q eligit uita sup hoem
 et ut qmumq ut uacet cotemplaoi uita et opibz
 diuine. Vel id uinit ut homo. qma eligit uita
 infra homines et uinit ut bestia. Quae id dicant
 de paretate poluaz va ut eligens solitudinem et no
 lens cunctis uine. uel est bestia uel est dea. Sic et de
 gungu duc possumus. **Ad** uolo gungu uine. id
 hoc e qma ut libet formioz. quare eligit sibi
 uita infra hoies et e q bestia. id hie est q ut se
 dat ad ppetuaz uita et diuine opibz. quae eligit
 sibi uita supra homines et est quas dea. No uolentis
 qd si deit se ppetuaz bonis q sunt bo gungu licet
 id uinat ut homines. id hie p hie male agt q si
 q di et sunt hominibus meliores.

**Et omnes cives et maxime reges et principes
 suis coniugibus debent adherere**

DEBANT AUTEM PHILAZORBY q
 deat coniugia monstrabilia esse. ad quod ote
 deud adduc possima duas mas quas phi
 tetigerunt. prima ma sumit expte sibe
 uel ex parte amiae nial que d esse inter uita et
 uxorem. Secunda ma ex pte proli. opa ma sit pat

t

vin

Nam cum nunquam agere fideliter amice alii si ab alicuius
 eius distendat. si inter matrem et uxorem debita fidei et fide
 lem amicitia saluare volumus. ne sit in molao fidei opus
 inter matrem et uxorem adherere uxori sue et coniugio. Cum uero inter
 matrem et uxorem sit amicitia uia. ut patet octavo ethicorum
 Cum uero sit uia amicitia inter agnos. inter obseruent
 sibi debita fidem ad hoc quod coniugium sit uia uia et ad hoc
 quod inter matrem et uxorem sit amicitia uia. et quod sibi sunt
 fidem. ita quod ab eis non discedant. Hanc autem rem inder
 tangit Valerius maximus in libro 2o de factis memorabilibus
 eo de institutis aliquis vult de ipudendo inter matrem et
 uxorem a tempore quo uirum fona fuit uia usque ad
 octesimum annum et quinquaginta annum nullum interstitium. Aug
 atque quod dimisit uxorem sterilitatis causa fuit spontis. Arbi
 lunt qui quare uia tollere motu uidetur. iphenio
 si non caruit. quia cumque arbitrarie cupiditate liberorum
 coniugii fidei non debet. fides quoque si Valerius maxi
 mus quod obsequare de inter uxorem et coniugio inter esse va
 causa propter quod coniugium manet de indigne et irreprobatum
 Ita quoque omnes omnes coniugii sunt uxoris indigne ab ipso
 reprobatione. tanto tamen magis hoc dea fides et principis
Automagus in eis. Aluc de felicitate et recte bonitate. Sedo
 uia ad investigandum hoc idem sumit ex parte plus. Ma
 lia coniugium etiam si sit sterile indisplicibile manere.
 debeat. quia cupiditas filiorum propter non de fidei coniugii
 actus si non sit ibi bonum prole dea uxoris viro et coniugio
 indisplicibile adherere. Udend uero quod quare bonum. et quod quare
 est coniugium propter bonum bono 1o. Sicut quoque mutas coniugium
 et coniugium ipsos omnes ne a mutata. recedant. eo quod sit
 pda quare bonum iporum sit filii coniugium et coniugium ipsos
 pantes ne ab invicem recedant. et quod sunt quidam quare
 bonum iporum. Semp uero de uis communis est quod coniugium
 uiuat et coniugium. Sic de uis propter est quod dimidat et disti
 grat. Hanc alio uis tangit. p octavo ethicorum dicens
 quod quare coniugium et coniugium. filii eo quod sunt communis
 bonum coniugium. inter esse causa quare sit iporum coniugium
Ubi subdit quod si id non displicet. dicit autem steriles
 non displicet. uero quod licet sit displicet coniugium et
 si non assit ibi fecunditas filiorum ut superior ratio
 supra plene ostendebat. actus si in coniugio assit ibi
 bonum plus. uero propter ex fide quare in coniugio est buada

inducant quingē ut sibi in mīsera adherat. si etiā ut
sit mīsera p̄maneat. mīsera q̄ ip̄a prole que
est cor bonū commū. Immo q̄ eo ip̄o q̄ agm̄ sui aca
vms hūc quidā mīsera ut sunt aca ut se p̄antō
qm̄ nā diligunt suam prolem ex dilap̄e nati
quā hūc ad ip̄az angustia cor amātiā. si am
or amor vni quidā vntia dicit. angustato aore
p̄ prolem gentā angustia cor p̄p̄tū ut vda
mīsera p̄manē. p̄ q̄ dca om̄es am̄es nō solū
p̄ bonū fidei cōmū. sed etiā p̄ ip̄am prolem
ad quā ordina angustia mīsera q̄m̄e suis m̄oribz
tanto s̄ h̄c maḡ dca Reges & p̄ncipes. q̄nto de ple
suscepta p̄ om̄ibz alyz debent diligētiā h̄c cura
Incuria enim Regis prole plus p̄t mīsera nocitū
ip̄i Regis q̄m̄ incuria cuq̄ altius. p̄e p̄ amor
& diligētia ita pleni facit ad maiorē v̄mouem
quingm̄. q̄nto maior tūa & diligētia adhibenda
est ita pleni Regis q̄m̄ cura aliam. tantomaḡ
dca Reges & p̄ncipes q̄ndū sue m̄ores v̄xerūt
eis mīserabiliter adherere et
*Quo om̄es am̄es et maxime Reges et p̄ncipes
vna sola v̄ore debent esse cōtenti*

ix

AUd aliquas scias non ip̄uta contra dic
tamen v̄mo q̄ v̄m̄ em̄p̄er s̄m̄d plus ei
stant m̄ores. s̄ q̄ r̄ca v̄atō dicit quilibet
am̄es & maxime Reges & p̄ncipes v̄m̄a quingē debē ē
cōtētos. ip̄a m̄a venari possim̄. p̄a m̄a s̄m̄t
ex parte ip̄s v̄ri. s̄a ex parte ip̄i m̄orē. t̄raa q̄
parte prole p̄a m̄a s̄o p̄z s̄am p̄d p̄m̄alitas abor
p̄notat ad mīma ipl̄etōz. s̄o p̄m̄alitas m̄l̄et p̄no
rat ad mīma ḡm̄p̄stētia v̄n̄etōz. quāz n̄m̄ h̄a
ḡm̄p̄stētia p̄ f̄d̄tes s̄m̄t obm̄b̄lent m̄etē et r̄m̄
p̄rūt. si m̄d̄ens & om̄ibz am̄atibz m̄m̄s v̄atē
v̄n̄etōz. & h̄e se ab actibz p̄ndētia & ab op̄ibz
m̄m̄ibz m̄d̄ens est eos plus h̄e quingē. tanto t̄
h̄c m̄d̄ens maḡ est Regibz & p̄ncipibz. q̄nto plus
m̄is v̄m̄e d̄i p̄ndētia & m̄l̄et. & q̄nto plus v̄atē
debent & maḡ de soluti ita op̄a m̄l̄ia & ita salute
Regis q̄ agm̄ aore. Ne go p̄ mīma op̄etā v̄n̄etōz
m̄m̄s it̄ahant ab h̄m̄. t̄ra. m̄d̄ens est p̄m̄tō

habet uxores. **S**ic uia summi ex parte ipsius moris. Nam
 sicut ex parte mea uidetur est plenitudo moris ne per
 minima veneretur opam me a cura debita retrahat. sic
 hoc uidetur et ex parte uxoris ne uxor a suo coniuge non detur
 diligat. Nam uita uxoris et mariti de eodem amore maxime
 quod inter eos ut patet octavo ethice est amicitia excellens
 et naturalis. sed cum excellens amor non possit esse ad plures
 ut utitur per nono ethice uidetur est quod inter uxores plures
 hic uxores que eos non tanta amicitia diligunt. quia
 inter coniuges esse de maxime tunc hoc uidetur est Regibus et
 principibus. quod ne debite uiuant veneretur inter eos et suas
 coniuges maxime seruare de amore debent coniugum. **R**atio
 uero ad investigandum hoc idem summi ex multitudine filiorum
 nam cum coniugum sit et naturalis. quod debite fieri deat maxime
 investigari per ea que in aliis animalibus communia. Videmus in
 ut quidam doctores tradunt quod in aliquibus animalibus sola femina
 sufficit ad nutriendum. ut in canibus et galinis et in plerisque
 aliis animalibus curare cum quibusdam masculis et feminis in omnibus
 animalibus ordinatur ad bonum ut in illis animalibus in quibus sola femina
 sufficit ad nutriendum filiorum non refert utrumque mascula
 plures coniugum femellam ut etiam refert utrumque durante
 patris mascula curat femine. sed etiam in illis in quibus sola
 femina non sufficit ad pascendum filios debent nutriendum
 una mascula non adhecat nisi una femina. et quidem du-
 rat per tempus patris per nutriendum filios ut in columbis et in
 aliis plerisque animalibus quod alternatim una fouet et
 oneratur filiorum partem portat femella et partem mascula. **E**rgo
 ad sustentandum onera coniugum in omnibus non sufficit
 sola femina. naturale est hominibus ut unus uir unus mulierum
 nutret. et si naturalis uidetur debemus que sunt ut in
 plerisque. ut naturale est hominibus quod sit doctus. la gignit aliquos
 esse similes. sic quod ut in plerisque sola femina non potest
 portare onera multorum. ut sufficit ad pascendum filios una
 uir et debent nutriendum. la forte aliqui mulieres. quia
 facultatibus abundanter sufficiunt ad pascendum filios debent
 nutriendum. tunc quia naturale non uidetur id quod est ut in
 paucioribus. si quod est ut in plerisque. reliquum est ut in hominibus
 uidetur quod naturale ut tam mascula quam femina sustentent si-
 lios onera. **E**t in aliis animalibus in quibus tam mascula
 quam femina sustentant onera filiorum. quidem filii indigent
 parentibus naturale sit ut unus mascula unus adhecat femine
 sequitur in hominibus esse quod naturale. ut quidem filii indigent

Parentes tamen una mas un femine copule^r p quingid.
 si ai filij quidam vniunt indigent ope parentu. dicens est ut
 semp p quingid humanu vniungat vni p femine copule^r
 mo. n. r. est de hominibz sicut d' alibi dicit. q. eis na suffia
 per miam. ut sup in p. co. hmo. v. libri plenis dicitur
 postea go pulli aviu apposuit debite pennas & pvenit
 ad debitu mactentia. p serpos pnt pbi debitu abiu querere
 & no nltia indigent ope parentu. quae p tibi suffiat q. du.
 rante tpe pti mas cominat femine & vniunt vni adhecat. si ad
 homines toto tpe vite sue cogunt opibz & factaba parentu
 quia eis tibi agerunt no sufficient a na par. sic se debent
 hic mas & femina p quingid in hominibz. sicut in ambz altian
 supportantibz ouera filioz se hnt mas & femina tpe partus
 si cum dictu sit q. in toto tempe partu in hmo ambz mas
 simul qvunt femine & vniunt vni adhecat. se q. in hoibz pti
 tota mta quingit simul qvunt & vniunt vni adhecat. quae
 si volentes adhecat quingio dicens est eos adhecat in modum
 & ordinem nalem. **De** omnes tunc in vna pa mltie esse
 qtentos & tantomag hoc dea reges & pmares. qnto dea
 eos meliores esse alie. & mag sequi ordinem nalem. p. go
 q. no pti ex parte mti et vixit. sed etia ex pte pti
 vix no mti vni femine di p quingid copulati r.

Coniuges omni plurim et maxime regum et
principum vni debent esse pro continet

PANVVS apud alias sectas. ut apud saracenos
 & apud forte aquas das barbaras naques non
 reputat indigent. vniunt mti & simul habere
 plures mores. apud multas tñ gentes p qntu
 leges inventas. vniunt legima hoc fuisse mltu ut simul
 vna mti pluri mti p quingid copule^r. magis iungit
 a parentibz & hys ad que quingid ordina^r vna femina
 ad pluri mti mti. q. vni vix p pluri femine. et
 mti et in lege dña ut in veteri testamto ex aqua di
 vna dispensat. id p aqua signa & significat. legi
 vni pluri fuisse. si q. vni mores pluri fuisse vni.
 mti mti mti. h. q. vni in pti mti q. vni
 in aqua casu ex aqua ronal causa pmissu legem
 gen turbat no di. si n que dictamen ronal dicitale
 est vni mti simul pluri vix mores. dicitale h. q.
 p vna femina p quingid simul pluri copulati vix
 coniungit. n ad qtuor appa p. q. quibz pti sumi

Quatuor rationes per quas investigari possimus omnino detestabile
esse unam feminam imperat esse pluribus viris. In primo. ut per
reservat ordinem naturalem. Nam naturale est feminam esse subiectam
viro. eo quod vir predestinatus est imperare per se. Secundo. eo
quod quingenti possunt pax et amicitia multas. ut quinquaginta et multas
discordias sedare videntur. eo quod inter partes quingentorum coniugia
tertio. ex quingentis oritur ipse proles. ordinatur. ut quingentis
non potest ad conservandum ordinem naturalem et ad debitam pacem. si autem
ordinatur ad procreandum filios. Quarto. sicut ordinatur quingentis
ad filiorum procreationem. sic ordinatur ad corpus debitum multorum.
Intentionem est quod si una femina esse quingentis pluribus vi-
ris. quod per hoc omnia quatuor predicta impediuntur. tollitur enim
ex hoc naturalis ordo. non insulabit inde pax et concordia. sed
magis dissensio et invidia. non erit ibi debita procreatio
filiorum. non ibi debita filiorum interuentio debita. quod autem ex hoc
tollatur naturalis ordo inde non est difficile. Nam si ordinem naturalem
ut per se in politico semper viri sunt et preeminet. mulier dicitur
esse subiecta. Rursus. si ordinem naturalem in eisdem apibus
nulla est per se duobus ut pluribus per esse subiecta. Si autem
aqua propria duobus subiacet. hoc non est eorum per se. si hoc est
quod unus ad alterum ordinatur. ut si unus subiacet proprio et regi-
ori proprio illud ad regem ordinari et esse sub ipso. Rep-
ugnat ergo ordini naturali cum duobus esse subiecta. quare
mulier dicitur esse subiecta viro ex quo tota sine corpore preter
viri uno attribuitur citra ordinem naturalem quod ut sit
subiecta alio viro quam et per idem potest dominari pluribus per
paribus ut pluribus sunt. tamen cum obediunt pluribus ut pluribus
sunt. si ordinem naturalem esse non potest. quare et si detestabile est
pluribus feminas quingentis esse unus. una tamen mulier simul
pluribus viris detestabilis est. Secundo. quod quingentis omni virum
viro viro esse gentes. multo magis hoc decem quingentis regum
et principum. quod in eorum quingentis magis debet quam a viro deest
naturalem ordinem reservare. Tercio. hoc idem investigari potest
ex ipso pax et concordia ad quam quingentis ordinatur.
Nam cum quilibet moleste ferat si in usu sui rei delicta
imperat. absque dissensionem et discordia esse non possit. si una
femina per quingentis copularetur pluribus viris. dum si unus
illorum in usu rei delicta alterum impeditur. inter eos
querela et iniuria oritur. immo quilibet illorum viro
gratia partem et sanguinem uxoris ad iniuriam movetur.

N

o q suad qmge alio mo p qmgu subiecto **E**t qmgo
 it q ordina ad piam t amaa ho t disto orietur
 quare dea qmge om tnu vno mo esse contentas tanto he
 dea mag qmge segit t pmanu qmgo he t distoia
 pmanu est pmanu t mag cauda q om alio
Ecce he idem p q qmge pmanu ad qua qmgu
 ordina t mpe n ipa pmanu filioz si vna femina
 pluri qmge nre t mteas copm mag esse sales
 qm das mteas qo ex parte pmanu filioz omno
 mteas est vna femina pluri nre nre nre **N**o a si vna
 mag p pluri femina femina vna t femina no se
 femina p a pluri nre immo mpe pmanu ems
 a pmanu mteas quae si qmgu pmanu ordina ad bon
 plus dea qmge om tnu ne mpeia qm femina
 vno mo esse contentas tanto t he mag dea qmge tnu
 t pmanu qmgo m it qmgo pmanu qm pmanu
 filioz **S**ilicet qo adite debent singule mteas q plus
 nre p qmgu copm t qm diligencia deant suam
 pmanu conscia t qm conati qm plus vna
 obferat quia si esse no p deatle est ad p qmgu
 femina mteas mo aly copm deatle est ad mteas
 formae qmteas **E**cce he mteas possim q
 filioz deo mteas **N**o a he pmanu pmanu ita
 pmanu t femina mteas est filioz qm
 qo itudm filioz mteas ne pmanu diliget eis
 pmanu mteas et m debito mteas si p vna pmanu
 pluri mteas nre pmanu de suis filys ita esse no pmanu
 quare no adhibebunt illa diligencia qua deit ut
 suis filys debite m mteas t m hedit pmanu de
 teale est it vna mteas pmanu hre mteas si deatle
 t vna mteas pluri hre mteas q p he mag mteas
 itudo filioz quae si dea omteas deo esse de suis
 filys tunc ut eis diliget pmanu m hedit et m
 mteas dea qmge om tnu vno mo esse con
 tentas tanto t he mag hq dea qmge segit t pmanu
 cupit qm mteas ita cor filioz pmanu qm
 mteas alioz **C**u deat omnes que et mteas
 rages et pmanu mteas qmge m vna mteas
 mteas sibi mteas

t

Dingal Dea go omnes tunc no qhe cu psonis
 nimia qsaugnetate qmctis. ty he mag' dea Reges
 t p'map'es q'momag' sunt in maiori statu et d'alaori
 gradu. tantomag' agent affinitate t aiaaa ad' Ma
 b p' in ethioz. Q'mto arbor est alioi. tantomagis
 indiget sustenim' ne quaaa a vento Reges go et
 p'map'es q'mto in alioi statu existit. tanto indigent
 h're maiore t plures ta affines. q'm qsaugnetas et ad
 eos **T**ercia via ad inuestigand' h' id' sumit ex malo
 quod p' qingm' mta. p' qingm' u no p'm p'dua' bon
 prohe sed etia mta m'pauae malu. q. n' castitatem
 suae no p'm' ne sint nimis m'pau' quibz h' femis
 se m'pau' expedit eis m're q'mbia ut vna uxore
 q'tem ab m'paua zethan' **S**ed n' q'mp'stence eas
 p' nimie sint rom p'mauant ut sup' plures dixim'
 expedit quibz uolent' m'ge u'e t m'v' uo nimia
 opam dae veneris **S**ed go ad p'sonas nimia qsaug'
 netate q'mctas h'ea' u'at amoi. p' sup' amoi illud
 addat amiaa q'mgal. m' q'mges p' se h'utes tanta
 multiplicat' d'ilectio ut o'z eos nimis vacae veneris
Dea go omnes tunc no m're q'mga ad p'sone nimia
 qsaugnetate q'mct' ne dando nimis opam veneris p'
 cuat' eoz m'co t retrahent a tunc debet t a cuilibz
 opibz. tanto go mag' h' dea Reges t p'map'es. q'mto
 in ipis pl' m'ge d' p'denaa t m'it' t q'momai
 p'mu' p' Regno co'surge p' Reges t p'map'es aia
 salute t t'a cuilia opa no diligent' intendat **I**n m'
 m'is go p'mquo g'dn no est m'mom' q'heud' **T**ercia
 ty t q'm' gradus q' a p'mq'te demare m'ap'mut
 p' dispensad' asit p' bonu' aliquo p'osq'm' uo mag'm
 malu' m'tand' q'hi potit copula coningalis et.

Qu reges et p'map'es et m'mei sal' omnes m'ce
 deat am'e p'mores ornatas exterioribz bonis

BONORVM autem quoda sunt bo' ame. ut utuq'
 et boni mo'e. quoda uo sunt bo' cor'p. ut pulc'
 mag'do et agilitas t eta talia. quoda autem
 diam' extiora bo'. q' q'mu' ad p'm' p'p'at m'
 q'lia gene h'ut ee Nam honoabilitas q' plu'altas
 amoi. m'tado d'miaa m' bona extiora computan'
 ut p' p' p' p'o **R**atho' **S**um go Reges t p'map'es

Volunt autem per quingentum caplarum attendere deinde ut per id
 quod in quingentum aptant sit omnibus aliis bonis oritur
 non sicut per prima intendere debent ad predictum bonum sed ad non
 sicut quibus et ad multos amicos inter cetera bonum deinde
 intendere quasi primo et per se si pluralitas amicitiarum est inter
 deinde quod ex consequenti deinde enim eos deinde in hoc accep
 tate que sit. **Nobilitas** quibus et per quod ad quatuor multos amicos
 nobiles et potentes sed quod per in hoc id ad quatuor amicitiarum
 copia intendenda et ex consequenti. **Magis** attendenda est in
 quingentum ut in per quod perbit honorabilitas quibus et pluralitas
 habitus amicorum quibus multatio amicitiarum. **Ordinatio** huiusmodi aquo
 sunt attendenda. **Ordinatio** in quingentum ad debitas proportionem
 ad pacificam esse et ad sufficientiam inter per quod quingentum
 ordinatio ad debita proportionem apud Reges et principes in suis
 quingentis quenda est **Nobilitas** quibus prout ordinatio ad esse
 pacificam quenda est multatio amicitiarum prout non ordinatio
 ad sufficientiam inter quenda et pluralitas amicitiarum. **Pro**
 ba. in suis quingentum esse si natus eo quod non est natus alio sociale
 prima autem natus proportionem videtur per per in per hoc est in mare
 et femine in et uxoris. **Hoc** autem non est nisi quingentum
 ordinatio in quenda proportionem deinde et nalem. **Ami** quod debite
 et ordine. **Nobis** nobili proae Reges et principes hoc constat
 nobiles quibus prout quingentum ordinatio in proae digna et
 quenda deinde sibi in hoc quenda quenda sunt ex nobili genere
Secundo per esse pacificam quenda et amicorum multatio. **Ha** pax
 inter homines se habet quasi sanitas inter homines. **Sicut**
 in videmus in uno et eodem corpore quod per iniquitatem hominum
 quingentum infinitas et pugna. **Sic** et inter homines propter
 inimitias et iniquitates quas inter se habent quingentum
 dispersiones et bella. **Quare** pro ad esse sanum requiritur
 ut quis habeat naturam fortiter ut possit nocivum expellere.
 per et ad esse pacificam requiritur abundantia animi per se
 et pluralitas amicorum. **Ad** per in Regibus homines libere
 insistant cum possint qui carent nulli potentia
 et non est moriturus animus de levi iniuria pati et non sinit
 vnde in esse pacifico. **Quingentum** quod prout ordinatio ad
 esse pacificam quenda est deo amicitiarum pluralitas. **hic**
 autem ut ex his tantum magis indigent Reges et principes
 quibus cor statim quod aliorum magis indigent sustentant et pluri
 per quod infortunis. **Et** quod in quingentum Regum et

Demagogus quenda e nobilitas q. et quid ex tunc quingro quenda
 est pluritas amicor. **Q**uod ostendit quod ab eo deat fieri
 queri dimittit iustitiam. **Q**uod in ex quingro dotes et diuiae ad
 supportum onera quingro et p. sufficiencia uite. **Q**uod quia
 Reges et principes p. maligni dimittit et possessionibus
 abundat q. sunt ad p. sufficiencia uite. **Q**uod eos in suis co.
 ingro p. hunc queri q. sunt. **N**olens que et q. p. cas
 habundent in omni potestate. et q. ad quatuor multa uer
 amicor. q. q. ex tali quingro ad quatuor m. ludo minisuat
Quod quod Reges et principes in suis quingro deat queri
 extiora bona. **D**e leu p. quales quingro singli tunc acate
 debent. **N**am si Reges et principes deat p. acate quingro
 nolens ut in eis sit pax et diu p. dactas. **I**n omni ton:
 ingro inuina impaitas iudo e. m. ludo. **N**am impaitas
 in exessu sine p. s. nobilitate. sine p. etatem. ut p. hunc.
 inu est causa litigii. uel etiam est causa q. p. hunc quingro
 fidem no p. uent. ut p. hunc. **N**ot m. ludo igno. no e. ut
 inu eis digna p. dactas. s. v. m. ludo alia ultra q. leges co.
 ingro i. quingro donat conati. p. et p. m. m. ludo senex in.
 vende m. ludo. quia p. dactate inuenit. no gaudet. **T**am
 impaitas etat etat q. d. m. ludo. ut p. hunc quingro
 fidem no p. uent. quenda sunt go i. quingro p. dacta bo
 extiora v. honoabilitas q. m. ludo amittit. p. hunc
 dimittit. s. h. s. m. m. ludo p. dactate m. ludo. ita q. in
 quingro aliquantiter p. dactate reseruetur. **Q**uod d. d. d.
 omnes tunc et maxime iges et principes queri in
 suis quingro bo extiora no p. h. m. ludo m. ludo et corpis

t

inimis

OSTENDERATUR SUPRA quale d. e. quingro
 quia est quid uale et est quid inuine et est
 p. m. ludo ad uiam ostendimus etat inu quas d.
 esse quingro personas. q. no inu m. ludo p. dactate
 quingro. **U**ltio aut declaramus qualia bona extiora
 sunt quenda in quingro. **E**hunc est ut d. d. d. quod
 quingro ipor m. ludo bonis ta cor. q. m. ludo deat
 esse oruate. **S**acund q. p. p. m. ludo. **R**eth. entiaudo bo
 femar aut q. bona cor. femar sunt pulchro et ma
 quingro. **B**ona uo m. ludo sunt t. p. m. ludo et amor opost
 sine similitat. q. m. ludo uo ad bona corpore quenda est
 in m. ludo pulchro et magnudo. s. q. m. ludo ad bo m. ludo maxie
 m. ludo esse quenda i. femar q. sit t. p. m. ludo et q. no m. ludo

Quod si diligit facit opera non similia. quod aut sunt opera
 non similia quod quenda sunt in quibus iusta prosequenda sunt
 et at hunc esse coram magistro vix et pulchre quenda sunt in
 uxore si quis ostendi. Nam la quingum ut in pectus calodi
 cetera ordine ad societatem debita et ad quod praestant
 et ad sufficientiam inter. ordina et insonum ad debita
 proles puerorum. et ad fornicationem vitanda. immo pulchra
 unde ordina quingum ad hunc duo bona quia ad ea potata
 non ut bonum fidei ut quod quingum sibi fidem facient quia
 suando fornicationem vitant. et bonum proles magis dicitur
 puerum videtur ad quingum quod ea que in pectus co duximus
 omnia go ia que videtur facit ad fornicationem vitanda
 ad fidem quingum asuanda et ad prolem debite puerum
 ad in quingum quera debent. Videtur aut quod magister corpore
 facit ad bonum proles. Nam filium quante corpore ut
 plurimum nascitur. quia tota corpulenta suba su
 mit quodammodo a matre. Sicut go in aye alibi ut plu
 rimum ex magno genere magis procedunt. sic et in hominibus
 si pueri magis existunt filii ut plurimum magis nas
 cuntur. Deinde go omnes tunc per bonum proles ut filii
 cor pollent magis cor quere in suis uxoris magis
 tudine corpore tanto huiusmodi magis dea reges et principes
 quod ipse pro filios eo quod ex eis dependeat bonum
 que et alia legem plus pollentari dicit quod ay. Ino ut
 bonum cor quenda est primordia in uxore et pulchritudo
 Nam et hec facit ad bonum proles. Nam sed ut plu
 ex magis nascitur magis. sic et ex pulchre nascitur pulchra
 quae si dea omnes tunc et maxime Reges et principes
 pollentari ut polleant filii magnis et pulchre. dea
 eos quere in suis uxoris magnitudine et pulchre cor
 palem. unde et pulchre quingum non solum facit ad bonum
 proles. si etiam ad fornicationem vitanda ad quod vitanda
 est ipse quingum ordinata. Videtur quod quenda ad bonum cor
 quenda sunt in quingum in agere et pulchre. Restat videre
 quod quenda ad bona ante quenda sunt in ea transa
 et amor apostoli. id est bonum maxime unde quod quenda
 et scilicet ad ea otio mata. Dicitur autem super. Magis scilicet
 vix et ipse passiones non otio se huiusmodi. ita quod quenda quod
 magis in passiones. magis agit. si vix et comit. Mi
 go in quibus magis nigris. si quod huiusmodi sunt. magis videtur.

Sed magis ut sint paucius infectos. Pueri go et mulieres
 quia de se magis debent esse infectos passim quod mei
 quod in eis est. Et tamen. Sed ad panem ut in eis po libere
 diffusa duxim ipsas passiones modet ad quas in eis
 maxime incedit. si singulis dicitur. si vero eis congruum
 seminat polle debeat. tamen cum tradenda est aqua in eis
 potissime inquirendum est ut polleat panem. et quod ad
 inpanem semine maxime incedit. Deo go omnes tunc
 hic in suis quibus querere. tanto si hic. dea Reges et pri
 apes. quia inpanem quingit ipso plis noatid infor
 potest quia inpanem quingit aor. Dea go quingit tpa
 tas esse. dea etiam eas ainas apocostatem. de quod ad aqua
 psona otiosa existit. lenis incedit ad ea que se vcat. Ma
 nics humana ut inuit. p vii polh. Negat otiosa ee. Stat
 go cum quis no dat se bonis et liat. exage eius mes
 vaga. ita ad et occupat cogitationibus. tibi. Dea go ex
 iam dictis quale de ee quingit et quia omnes tunc. et
 maxime Reges et principes se hie dant in ducend.
 inoib. Ma p q qu ducant eas diligenter deit inque
 ponne qual sunt ordinate extoib. bonis. ut quo sit
 nobiles gene et quo p tale quingit qd pnt emlem
 potencat et inlar. amcor. Sed investigat deit quo
 polleant in corpa. bonis ut quo sunt inage statue
 et quod hant formose et pulchra corpalia. Dea go no
 fuffit affluere bonis extoib. et polle corpalib. bonis.
 in i affluere bo miet et aie. deit inquit quod inoce
 ducende sunt ipate et quo sunt opore ita extra liata
 et honesta. et. **Omnes aues et maxime Reges
 et principes suas vires eodem regimine regere
 quo regendi sunt filii.**

XIII

OVIA no fuffiat sic quale sit quingit. et quia
 quis se habe debeat in inoce ducenda. in
 ita cum iam ducta stat debite se habere. Dea
 pmiss. talis rdnabi hic auueti. quod regn
 impiale quo regende sunt quingit ab aye regimib.
 sit distinctio. Possimus aut duxi ma investigate q
 ab regimie sunt quingit regende et de filii. Prima via
 sunt ex pte nioi regendi. sa no ex pte opm. fien.
 dormi. Prima via sit p. Ma. si phos moa regimie
 vniat ipua. in vno homie. Dea et ab eis ho appellat
 est inbi nio. Ma p totu vniat dicit vo pnapie

Et uno deo q̄ ē mlti separati & p̄m̄i. sc̄i oīa q̄ s̄ d̄ hōie
 s̄ debet regi debent regenda sunt mlti & rōne. Immo
 adeo mōi vniū. īfua. in quohz hōmīe. quos plato et
 totum ordinē celoz saluat in qualz amā s̄li. s̄ go regnū
 tota vniū assimilā. regnū quod d̄ ē in vno hōmīe.
 ad ciuitas s̄t p̄ vniū. regnū totus ciuitas intomag
 īfua. in vna domo. Itā s̄ domus est p̄lo q̄ vniū hō
 singlat. & ciuitas ē mlti q̄ vniū. s̄ totū vniū q̄
 quāda s̄litudinē īfua. in vno hōmīe. intomag regnū.
 mō q̄ s̄m̄t d̄ ciuitate p̄ quāda s̄litudinē īfua. in domo
 v̄. p̄ p̄ politico regnū vniū domus assimilā regi.
 mlti ciuitat. Ciuitas at̄ q̄ntū ad p̄ns s̄p̄at dū regi
 mine. regi potest s̄ politico & Regali. Sicut at̄ aliquis
 p̄esse Regali domo. cum p̄est. s̄ arbitū & s̄ leges quas
 ip̄e īfuit. Si tunc p̄est regnū politico q̄ hō p̄est
 s̄ arbitū ut s̄ leges quas ip̄e īfuit. s̄ s̄ eas quas
 mlti īfuit. Cum. n̄ princeps in ciuitate ip̄e s̄d̄
 seipsū principat. & ip̄as leges īfuit. regnū illud
 ab ip̄o regnante nomen s̄m̄t. & d̄ Regale. s̄ ad le.
 q̄ nō īfuit a p̄ncipi s̄ a ciuitate. illud regnū nō est
 domonauit ab ip̄o regnante & principante. s̄ maḡ ab ip̄o
 politico & ab ip̄o ciuitate. Sicut at̄ tale regnū poli ad
 nel ciuitate. **H**ic at̄ duobz regnū in ciuitate. s̄ p̄ m̄ po.
 litiā assimilā. dū regnū domus patnāle & quingale.
 Nam regnū p̄nāle assimilā Regali. quingale nō politico
 d̄ n̄ m̄ p̄esse mōi regnū politico. quia d̄ ei p̄esse
 s̄ itas leges. ut s̄ leges matrimonij & s̄ quicūq̄ et
 pacta. s̄ p̄ d̄ p̄esse filijs. s̄ arbitū & s̄ regnū Regale.
 P̄ns p̄tem. n̄ & filij nō īfuit quicūq̄ et pacta
 quā cum regē deat. s̄ pater. s̄ s̄m̄ arbitū. put mlti
 m̄dit filio expedire ip̄i gubnat & regit. s̄ & Rex ḡter
 s̄bi subiectam regē d̄. s̄ s̄m̄ arbitū. put mlti m̄dit
 illi ḡter expedire. quā tale regnū r̄te d̄ Regale. s̄
 m̄ter mōi & m̄z s̄ īfuit quēda quēda & pacta
 & s̄m̄t quāda quā m̄ se h̄re debeat ita ip̄am. d̄
 go tale regnū politia. quia assimilā illi regnū go
 m̄ter. Volūtes dūm oīdunt ei pacta & quēda q̄ d̄ d̄
 suo regnū obsequere. ex ip̄o go mō regenda. q̄ vniū ē
 politia at̄ Regale. Differunt at̄ regnū p̄nāle et
 regnū quingale. **V**ideat n̄ q̄ regnū Regale ē maḡ tōle

Regale / regnum non potest esse magis pale et ex electione
 Nam posse regale est posse totale et secundum arbitrium posse
 non potest esse posse non totale ut simpliciter. sed si quidam
 et pacta. **Contra** quod regnum si sit rectum non est adeo
 nobile sicut et actus regni politice quantumque sit rectum non
 est adeo nobile sicut regnum regale. Immo id regnum est
 quoddam ex electione. cum in tali regimine cuncti sibi do-
 minari eligunt. Et hoc autem manifeste patet de re regimine
 matremonale et paternale. quia per magis pater filios simpliciter
 et totum quam mater uxorem. **Contra** dominum privale magis
 si natus quam conjugale. Aliquo modo non uxorem indicat ad pariam
 cum uxore et eligit sibi matrem filium autem non indicat se
 ad pariam ad patrem ut eligitur et pater. si natus per dominum ab
 ipso. **Contra** quod dominum paternale est plus. si natus quam conjugale
 quia legem non sit ad natus conjugale tamen quia habeat hanc conjugem
 ut id est secundum placitum et ex electione. Conjugale ergo re-
 gimen non est per nobile ut paternum. quia filii nullum eli-
 gunt et pater. **Contra** quod dicit regnum conjugale a paternali
 ex modo regendi. quia unum est magis simpliciter et nobile. aliud non
 est quam pater et ex electione. **De levi** potest videri quod dicit
 hoc regnum ab id ex parte operum fiendorum. **Contra** per si
 dicitur posse filios. ut ordinet eos ad alia opera quam uxorem. Nam
 filii inspicendi sunt ad opera militaria vel civilia. quibus va-
 care debeant cum sint adulti. ad quod non sunt inspicendi
 uxores. quia talibus vacare non debent. **Contra** quod dicitur
 omnes cuncti ad regnum per uxores et ab filiis. tanto tamen
 hoc dicitur magis Reges et principes. quanto ipse plus obsequii
 debent que dicitur ordo et ratio naturalis.

**Contra omnes cuncti et maxime reges et principes
 eodem regere regimine quo regendi sunt seculi**

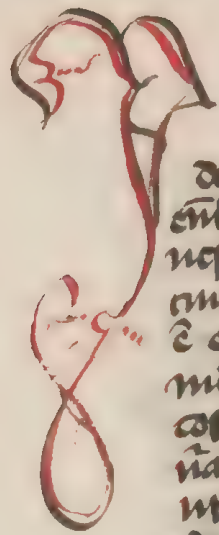
Xv

OCEBANT enim superius in domo esse tria
 distincta regimina. imperiale quo mater pater
 mater. paternale quo pater pater filios. et dominum
 quo dominus pater filios. **Contra** quod dicitur regimine con-
 jugale a paternali. quia paternale est magis totale et simpliciter
 velud non magis paternum et quia paternale est magis
 si natus. id non est quoddam ex electione. et rursum quia ad alia
 est hoc quam illud. **Contra** ostendit quod conjugale regimen
 differat a simili. **Contra** autem mater non debeat uti. **Contra**
 conjugem tamen seculi ipsa via venari possunt. **Contra**

Funus quoque ipso ordine naturali. secundum ex parte domus. tunc ex par-
 te utate. quingentum. **P**rima via sic patet. Nam si non mouetur
 et legitur a deo et a suis separatim. **U**nus et philosophus in libro de bona
 fortuna ait. Ut imperia naturales in anima habent in
 nobis a deo tanquam a mouente naturam totam. **S**icut ergo
 in artificibus fit et a sapientia artificis non mouetur aliquid
 simpliciter ut aliquid diminuitur. sic non nisi impediatur eo quod non
 et dicitur a sapientissimo artifice ut a deo non agit super
 fluum ut deficiat in necessariis. **E**t magis ergo non agit. et
 quicquid a natura paratur oportet ordinatissimum esse. **C**um ille
 nam dicitur a quo est omnis ordo. **U**nus quoque tunc fit man-
 datum admodum. quod unum ordinat ad unum officium. **U**nus
 mori sit natura ordinata ad generandum. non est ordinata
 ad finem. **I**deo de primo philosophus. **Q**ui nam distinguitur. scilicet
 et finis. **N**am ut ait ibidem. **N**ichil illi natura facit sed
 faciunt fabri formantes desiderium gladii apud deum.
 philosophus non faciunt gladii per pauperes. ita quod unus gladius
 desinebat plumbi officio. ut puta pauperes non valentes
 plumbum habere instrumenta. faciunt aliquid instrumentum fabrici
 qui possunt ad plumbum uti officio. **N**am autem agit ut me-
 lius finit res naturales. semper ad unum officium. **P**rimipali-
 ter ordinat unum aliquid. **U**nus et idem per autem quod unum quodam corpore
 optime proficiat secundum opera si non multum quibus sunt serui-
 entes si unum. quare cum natura ordinat quingentum ad generandum
 indereus est quod ordinat ad finem. **N**on ergo est natura
 ordo minus. **P**ossit mori et igne qui dicitur post finem
 in quo sic fit. si ordinat naturaliter. tunc apud aquas
 deinde per apud barbaros idem sunt. finis et finis.
Ut videtur per philosophum dicens. **Q**ui nam barbaros scilicet
 et finis enim habet ordinem. **V**idebantur illi quingentum
 tanquam finis. si hoc ideo attingebat ut ita idem. quia
 nam barbaros non est natura principis. si idem est natura esse
 barbaros et finis. esse non barbaros ab aliquo hoc est esse
 alienum ab eo et non intelligi ab eo. **P**otest ut quis esse
 barbaros huiusmodi non illi. quia non intelligi ab eo ut ab eo
 scit. **I**tem sunt barbari italici et italici autem
 gladii. **N**am si est barbaros simpliciter a seipso esse alienum
 et seipsum non intelligit. quod est non per se in carcerem usque
 et intelligit. si ad carcerem romae usque sit natura finis.
 et nescit seipsum digne et expectat et ut ab aliquo digne.

dem est esse nā Barba & fūm. quāc p apud Barbaros
 end hnt ordmē uxōr & fūm. hē ē p vōm dēfēnd. q
 nōtūm dīstīnguē cū rē quīgale & fūm. quāc p dēq
 cūc ē mīdīstīc & cōgnōrē mō & oīc nālēz. mīdēc
 ē cōs mī uxōrī tanguā fūm. tūto fī hē mag. ē
 mīdēcōs apud Rēgē & pīncīpē. qūto dēfēndīq
 cōs ē Barba & cūc vōm & mīp. ex pte n ordmē
 nāl pīcūc ē īgnūc quīgale qūm fūm. & nōn ē
 mīdēndū uxōrī tanguā fūm. Barba mī ad mīdēndū hoc
 idē fūm. ex pte pīcūc dōmū. mīdēndū dōmū ē
 mīpīcūc & hē pīcūc rēz & nō fūfīc dī mīcūc. fī
 uxōr & fūm hābēnt cūc ordmē. Barba vī pōh. dīcūc
 fī pāmpē q nō hnt cūc fūm. nō hāb mīdēndū d hē
 quē rēfūc ad pīcūc dōmū. mīdēndū uxōrī & fīcūc tū
 qūm fūm. Barba mī fūm. ex pīcūc quē dī ēfē mīcūc
 mīcūc & mīdēndū Nam hā mī dēat pīcūc uxōrī. cō q pīcūc
 rācōnē. pīcūcōr nō fī dī cō tūc mīpīcūc mīcūc
 et mīcūc. q cā mī dēat tanguā pīcūc. fī mag. tanguā
 pīcūc. Ad cūc ē tūc mīpīcūc mīcūc uxōrī & mīcūc
 tanguā mīcūc dīcūc & fūm. mīcūc mīcūc & uxōr qūto ad
 alīcūc ad pīcūc mīdēndū. Ad dēfēndīcūc ē mīcūc
bus mīcūc et mīcūc mīcūc et pīcūc
mīcūc mīcūc mīcūc vī cōpūc cōmīcūc

Am

SERMONES vniuersales ut in pō ho dīcūm
 cū mīcūc nōgōcū mīcūc pīcūc dēfēndīcūc
 go dē quīcō q rēfūc quīgale ē alīcūc a pīcūc
 tēnālī & a fūm. & oīc q alīcūc p dī hē mīcūc cūc
 uxōrī qūc cūc fīcōs & fūm. ē valde mīcūc vniuersālī
 nōtūcūc tūcūc quāc pīcūc quīcūc. & quō mīdēndū
 fīcūc cōpōrtī. vī magīcūc pīcūc dēfēndīcūc quāc oīcūc
 cūc & mīcūc Rēgē & pīcūc mīcūc dēat cōpūc
 quīgālī. Sīmonē. nī vniuersālīcūc cūc mīcūc oīcūc dēfē
 pīcūcūc nōn fūm. qīcūc quīcūcā vīcūc. pīcūc fīcūc
 pīcūcā quīcūcē. pīcūc fī vniuersālīcūc fūm. fūm. pīcūc
 cūcūcā dēfēndīcūc. qīcūc cūc nōgōcūc mīcūc cūc fūm. cūc
 qīcūc. fī dēfēndīcūc pīcūc cūc fīcūc pīcūc fūm. pīcūc
 pīcūc dēfēndīcūc. qīcūc pīcūc mīcūc cūc mīcūc
 fīcūc quīcūc. tanguā alīcūc pīcūc pīcūc cōpūc pīcūc qīcūc
 cūc mīcūc mīcūc nō ē mīdēndū quīcūc. pīcūc vīcūc ex
 lēpīcūc fīcūc. & ex īpīcūc mīcūc & ex pīcūc cūc

Quarta ex malo morum ipsorum. **Prima** via sic patet
 Nam si in etate nimis immemli quingit. ut et uxor ut
 probat per in politico ledunt inde filij quatuor ad corpus
 quod ut plurimum sunt nimis debiles corpore et imperfecti
 et etiam ledunt quatuor ad animam quia sic nascentes ut
 plurimum deficiunt ratione et intellectu. Sic enim videtur in alijs
 rebus naturalibus quod quod ad productorem aliquid effectus requiritur aliquid
 si id est imperfectum. oportet effectum esse imperfectum. ut ad
 calefactum requiritur calidum. si illud sit imperfectum calidum. per
 quod imperfectum calefaciet. sic etiam quod ad hoc quod aliquid cale
 fiat. requiritur quod sit dispositum ad susceptorum calorem. si aliquid
 sit imperfectum dispositum ad huiusmodi susceptorum. sequitur quod imper
 fectum calorem suscipiat. quare si quatuor uxor et maritus re
 quiritur ad productorem proles. si maritus et uxor sit nimis in
 etate immemli. quod coram coram imperfectum sunt et non perveniunt
 usque ad debitam plenitudinem. si ex tali quingit nascuntur
 proci. per quod productum imperfectum et debiles coram. quare quatuor
 ad coram ex quingit nimis immemli quingit lesio
 filiorum. sic ex tali quingit ledunt filij non solum
 quantum ad corpus. si etiam quantum ad animam. quod ad animam
 sequitur quod plenitudo coram ad animam non est bene proportionata
 in coram ut bene plenitudo imperat animam ne possit
 bene pervenire. et ne possit libere exercere actiones suas na
 scentes ergo ex tali quingit non solum sunt imperfectum corpore
 si etiam immemli. de qua ergo omnis tunc non uti quingit in etate
 nimis immemli. hoc tamen taliter de qua Reges et principes
 quatuor ipsi plene esse debent solliciti ut coram filij sint
 formosi et elegantes coram et industrii mente. Dato ergo
 quod contingat de uxor ducere in etate valde immemli
 non tamen debet uti quingit nisi in etate debita. **Secunda**
 via ad investigandum hoc idem sumitur ex intemperantia mulierum
 Nam si in etate valde immemli non tamen debet uxor
 sine uis copulenter non solum filij inde leduntur. si
 etiam ipse mores efficiunt intemperat et lascivie. quia quicquid
 prout nimis desolat aliquid et immo ardore concupiscit
 ipsum si ex nimia immemli sit assuetum ad illud ut
 et in politico dicitur intemperantes videntur et mulieres ille que
 immemli ut fuerint ut quingit. **Tercia** via sunt
 ex puerulo mulierum non uti in politico. In partu mulierum

magis dolent et putantur plures. Unde et antiqui ut plures
 zentat sunt. Quod apud gentes speciale dicitur facere.
 et patet in uiculis et secundum quod in uiculis magis putantur
 in patet quod de **Quarta** in sumit ex malo ipso mor
 et ipse in ledunt si in uiculis inuiculis uiculis quingio
 et in **politis** de **et** in **politis** cora ledunt si in **tempe**
 angustia et resistentie corporum utantur veneris. Quare si
 hec mala que ex nimia inuiculis quingio acade possit
 et quingio quoniam horum filijs magis infusa sunt principibus
 et Regibus quoniam in alijs potissime deus eos non uti quingio
 in nimia inuiculis. Et si quicquid quingio tempore regnat
 in ipse quingio uidet uelle phis huiusmodi tempore in ipse
 quingio debet esse xviii annorum in modo non ipse tempore
 regnat. Nam si per totum tempus angustia nocum est masculis
 uti quingio cum tempus angustia quingio in hominibus regnat
 et septennia per totum septennium in uiculis uidet esse
 tempus debet dare operam copule quingio. Unde quia uiculis
 quingio et in uiculis corpora huiusmodi tempus autem potest
 si uidet expedire. **Et tempore frigido quo flant**
venti boreales magis est dandum operam pro
creacione quam tempore calido quo flant venti australes

t. No. m.

pm.

Philosophus vii politicorum postquam
 probauit per rationes plinias non esse dandum
 operam quingio in etate nimis inuiculis. inquit
 ut quo tempore magis inuiculis est per creaturam
 filiorum. et aut quod tam a naturalibus quam a medicis conuenit
 quod tempore frigido quo flant venti boreales melius est
 dare operam quingio quam tempore calido quo flant venti au-
 strales. Possunt autem hec tempora in uiculis uenire. Quia in uiculis
 sunt ex parte inuiculis. Et ex leione mor. Et ex diffi-
 cultate aeris. Quia in uiculis per affligitur a quibusdam
 Nam per calido aperit porum corporis et exhalat inde
 humidum. quare remanet cora siccum. Rursus apte per
 exhalat. Nam calor quo exhalante cora inuiculis
 remanet frigida. Unde quoniam in seipso exhalat. Et tempore
 frigido flante borea melius digere. quod calor enim
 inuiculis per seipsum inuiculis non exhalat si magis uodora
 et inuiculis quare si uenit inuiculis tempore hyemali si
 caliditas. et non exhalat inde calor. et humiditas quia
 non euaporat inde humidum. magis sunt apti ad quoniam

t Alcia

Et que intus in ipsis femine. Et autem per laudabile
 in eis. quod sit plinimum utuntur femine verandas et. quod
 duo de causa utuntur. Primo ex appetitu laudis. Secundo
 ex timiditate cordis. Mulieres. si sunt valde appetitive
 laudis. Nam in omnibus que sunt imperfecte tales plerumque
 appetunt laudari quam perfecti possidentes id. Alcia enim
 imperfecti et huiusmodi imperfecti. Nam plerumque deservunt ut no-
 teantur scientes. Et ut habeant non quod sunt scientes et quod ille
 nescit. Nam qui nescit scientes. Nam qui nescit in seipso
 invenit. Unde gaudeant. Unde non tamen gaudent de ap-
 paretia. Si qui imperfecti cognoscit qui non vident in se
 ipsi. Nam unde gaudent. quod non huiusmodi in re. Nunc
 volunt ut de hominum opinione. Sed quod deus est de sua
 perfectio et imperfectio. intelligendum est de bonitate completa
 et incompleta. Nam qui sunt perfecti boni non sic appetunt laud-
 arum et reputari boni sicut alii habentes in perfecti boni
 in seipso invenit. Unde gaudent. quod non multum
 gaudent de hominum opinione. quare cum mulieres non
 tanta bonitate polleant sicut viri. si aliqua bona tes-
 teantur. ut puta si polleant. aquo bono corli uti per
 pulchre et elegantes. vel si aliqua ad bonitatem propa-
 rant. Valde cupiunt laudari et commendari. Et eo quod totum
 tunc eis quod ipsorum bonitatem. Nam boni corli ut de
 gaudia et pulchre et cetera talia ipsorum bona sunt.
 mulieres ergo ut plerumque non propaunt boni imperfecti ut
 aqua bona corli. ut si propaunt boni perfecti ut bona
 mentis. propaunt ea imperfecti modo. Per quod quidam valde
 deservunt a perfectis moribus. Quare cum ad augmentum perfecti
 et bonitatis. omnis cupiditas minima. laudis et deservit.
 unde reputantur. tanto plerumque appetunt laudari quam
 loquendo mulieres quam viri. quanto in bonitate quid sunt.
 ipsorum illud. Per quod tamen veranda sit timor de in gloria.
 cum et amissione laudis. mulieres sunt quam verande
 et timet in gloria et amittit laudem. quod minima
 affectionem deservunt. Sed ipse videtur cupiditate laudis perbari
 mulieres verandas esse. Rursus hoc id probari potest.
 ex timiditate cordis. Nam cum mulieres sunt. nam adeo ti-
 mide. quod quas omnia expauescunt. per eas verandas

esse. quod vetustas est quidam timor ut superius dicebatur
 Sed dicitur quod omnes probare possimus mulieres vetustas
 esse. quicquid si de eius causis sit laudabile est aut in
 ipsis esse vetustas. quod per vetustatem multa tempora dimittunt
 et non dimittunt nisi eas vetustate cithene cōstingunt
Secundo est laudabile in mulieribus. quia quoniam sunt pie et
 misericordes. Quoniam et senes et senes ut plurimum
 sunt misericordes. non si ex eadem causa hoc videtur
 contingere. quia prius ut superius dicebatur sunt misericordes
 et sua innocentia aduersarios misericordes. credunt omnes immo
 cutes et putant eos indige pati. quare et eis de
 facili misereantur. Senes vero misericordes existunt. quod cum
 ipse in corpore et in vita deficiant. volunt aliis miseris
 et compari ipsis. quare cum deficiat quibus inducet ad
 faciendum aliis quod vult ab eis fieri sibi deficiat per
 aduersarios misereantur. Quoniam quidam misericordes sunt ex malis
 hanc cordis. Nam huiusmodi cor molle non quoniam dux adque fusi
 ne. ideo statim misereantur ad videtur aliquos diuina pati
Tercio quod laudabile est in mulieribus quia quoniam minus
 credunt. Vnde cum sunt pie sunt valde pie et cum
 sunt crudeliter sunt valde crudeliter. et ad sunt misericordes
 crude sunt valde misericordes. Quoniam in mulieribus auda
 ad caput. tanta impia petunt. quod non inueniunt
 nisi adeo misericordes. ut possint tanta impia appa
 re. hoc autem si in bonis potest esse laudabile. id malum
 non est vitiosum. Quoniam si se laudabilia in feminis restat
 narrare que sunt intemperantia in eis. Quoniam autem
 narrare tam in mulieribus intemperantia. Primo quod ut pluri
 mum se intemperat et perperam insecutur. Nam quod in
 eis non deficiat non per hunc ut rectum a cupiditate
 se in qui est rationis perceptor. Secundo sunt gaule et h
 tigrose quod ex eadem causa contingit. Nam si femina mulier
 ut plurimum non est vacua. quod quoniam a rationis deficiunt
 si magis est passio uti vetustas. Si vero se quoniam ut non
 gaudent et non litigant. magis hoc facit quod vult
 dia quod per rationem. que cum more sunt. nesciunt seipsum
 modare. si per freno litigant et gaudent. Videtur
 in feminas plura per se in litigantibus et gaudentibus
 quoniam in eis. eo quod magis a rationis deficiunt quam ipsi viri

Quare contingit mulieres esse molles et instabiles quod
forte accidit ex debilitate complexionis Nam ad anima
ut supius dicebar complexionem corporis mittitur
sicut mulieres habent cor molle et instabile sicut ro-
tunditate et deperderio sunt instabiles et molles 2°
Quo regimine ares et maxime reges et principes
debent suas coniuges regere

XVII

2° d' regimine

DEBETUR in precedentibus non eodem regimine reg-
endas esse coniuges quo regendi sunt filii vel de-
regendi sunt Item Aliud est regimine coniugali
a patiali et a simili si quod non sufficit sic in vniuersali fi-
tate de regimine coniugali dicendo ipsum esse diffinitum a pa-
ternali et simili nisi in speciali tractetur quo regimine re-
gende sunt coniuges Ideo et in speciali dicere a qua de re
regimine coniugali siue coniugalitatis est quod vna esse quod
regenda ad omne regim ad quicquid sit aliquis bene
lege et ipsum specialem hanc cautelam ad ea que
vidi ipsum magister de fide Nam sic est in locutionibus sic
suo modo est in ipsis operibus videmus in a quos habere
linguas disertas a quos non balbutientes et et qui
balbutiunt non eadem balbutiunt si aliam difficultatem pro-
ferunt vnu est aliam difficultatem aliam quod balbuti-
entes veluti in loquela dirigere oportet eos instigare
ut specialem pugnam et specialem conatum accipiant circa
ea verba que de fide proprie possent Vnde et quos philosophi
legimus sic fecisse qui cum essent impediti lingue
accipiebant specialem conatum circa eas litteras quas de fide
preferbant facti sunt eloquentes hoc modo et circa opera
se habent cum in quibus se vel ad id ut recte ipse specia-
lem conatum accipere de circa ea in quibus est omnis facti
horum casus quare ad mulieres ut in preceptis eo dicebatur
quod sunt intemperate garule et instabiles regende se-
cundum regimine ut inducantur ad temperantiam et ad rationem
intemperantiam et ad instabilitatem Partes autem temperantie ut
dicebatur in preceptis sunt quatuor scilicet castitas pudicitia
siue honestas abstinentia et sobrietas Tunc ergo mulieres
sunt temperate quod sunt caste honeste abstinentes et
sobrie Deinde et coniuges esse castas non solum pro fide ser-
uanda siue nobis si circa propter precanda plenam nam
quod castitatem non fuit De fide filia non potest ipsa
intra succedit in hereditatem patris Deinde ergo coniuges omni

Animum esse castum. & tanto **q**ue magis dea quinget Regis
 & principis. quito **q**uo eas Latina ple potest maior his
 et dissensio exord. **E**rgo dea eas esse pudicas & honestas
 Ad no sufficit quinget esse castas. et tunc s' ab opib;
 illicitis. si or eas pudicas esse & honestas ut sibi ca-
 veant a signis & p'is que vident inhonestate p'tende
 No n sufficit ut deus filius no succedat i hereditate
 si regim' ut p' sit certus de sua prole. **E**rgo go sig-
 nihonesta & impudica quando suspici adgeneret
 de incertitudine quinget. ut p' sit ita de sua prole ex-
 pedt quinget pudicas **e**t **T**ercio or eas esse abstin-
 tes. ut teneant sibi a supfluitate cibi. **N**am tibi sup-
 fluitas ad incertitudinem inclinat. **Q**uinto dea eas esse
 sobas. ut teneant s'a supfluitate. **N**am t'o immodestia
 tibi q'm potus p'notat venerea. **V**bi & antiqui apud
 Romanos mulieres. ut viderat **V**alerius maximus. ne
 he co de iustitute antiquis. quodam nephas cat-
 bibe' vinu. **V**bi aut q' vinu usus olim Romanis fe-
 nulis signatus fuit. ne in agnos dedec' p'laberent.
 quia usq' vinu co'suet' esse p'ximam venem inco-
 cessam. **S**ic go regende sunt quinget ut sint caste.
 honeste. abstinentes. et p'be. **M**odus at quo indu-
 cende sunt ad h' omnia d'nsificat'. s' d'nsitate. **R**obi-
 litat' & d'nsiaz ipoz m'oz. **N**am tunc in nobilitate
 & d'nsie deficientes. debent suas quinget p' seipos
 instrue & debitas cautelas adhibe' ut polleant
 bonitatib; sup'dat'. **A**bundantes no i nobilitate
 d'nsie & d'nsi potentia. **D**ea ingre matronas
 aquas boni teston' p' d'nsia t'pa prudentia et
 bonis moib; ap'batas. instructas quinget & inducet
 ad p' monitiones debitas ad bonitates p'habitas.
Quod quingem sic regenda esse ut sit debite t'pata.
 Restat ostende quo regenda sit ut sit debite faci-
 tura. **N**am ut sibi p' pol' **O**mnium mulieru
 est plenu. **S**i n mulier debite se h'eat et q'q'
 plenu fuerit ex h' mag' apput ore. **T**ad maior
 amor m'os induet. **D**ea go eas esse taciturnas.
Sic etiam dea ipas stabiles esse. & q' quanto
 m'or est mag' asens & firma. tanto maior re-
 d'ntas adgenerat' no ut ei debite fidei seruet

No 3

cat

Tali go regimine regende sunt coniuges ut polleant
 potest per bonitatem ut ut sunt caste honeste abstruendo
 sibi tantum et stabilem ad hominem in eas inducere
 potest. ut per seipsos ut per matrem boni testimonii vel
 et cautelam ad adhibendo. Quare deinde omnes coniuges
 suas coniuges per regem et tantum magis hoc deinde Reges
 et principes. quanto ex eorum indebito regimine. per rita
 regimine magis periculum imminet et

**Qualiter omnes coniuges et maxime reges et principes
 ad suas coniuges se debent habere**

ix

Non sufficit sibi quod Reges et principes et alii
 omnes coniuges debeant suas coniuges regere. et
 ad quas bonitates deant eas inducere nisi
 sciant quid ita eas deant se habere. **S**icut autem
 ita quantum ad plus pertinet diligenter consideranda in quibus
 moribus ita propriis moribus deinde debite se habere non potest deinde
 eis modeste et discretamente uti. **S**ic debent eas honorifice
 tractare. **T**ercio deinde cum eis debite quiescere. **S**ed ut
 eos modeste et discretamente suis coniugibus uti. **N**am imode-
 ratum usque veneremur. primo coram deest. hoc mentes
 deprimit. tertio maculat appetitum et reddit coniuges
 impatas. **D**estruitur et debilitatur corpus ut si in
 nimis det operam capite coniugali. quia nimis generatur
 et nimis corrumpitur. et ut videtur per in ethica. **N**on sicut
 est generatissime appetitus. quare ut philosophus hoc plus appetit
 quam non requirit. **S**i ergo sine freno quibus sequitur appetitum
 et non modeste deprecatur capite coniugat. agit ultra quam
 natura requirit. et ultra quam sufficit ad istam vitam
 quod si debilitatur pars corporis esse non potest. **U**t debet
 et in ista et alia membra nobilia debilitatur ex superfluo sola
Sic superfluo usus non solum corpus debilitat sed et mentes
 deprimit. **N**am corpus est in instantio anime. sicut anima quod
 marcella est instantio fabri. debilitato marcello de-
 bilitatur artifice fabrilis. sic debilitato deo et aliis
 membris nobilibus impellitur a rationis usu ut non possit sus-
 fringere quod videtur per in ethicis philosophus probabat. quod ita
 si vehementer sunt rationis praevalent. **T**ercio huiusmodi usque
 nimis maculat appetitum et reddit feminas impatas
Nam quicquid deinde operam veneremur ad istam tanto plus in-
 ter appetitum ut sit impata et veneremur appetitum ut videtur

et venia ista facit

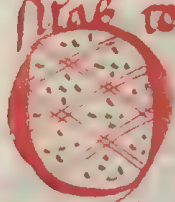

Primus iunctio dicitur. Propter quod dicitur quorundam brutalis co-
 gitatio dicensur satisfactio in concupiscentia et postea
 dicitur me abstinere. Nam quilibet usque carnalis copule ma-
 tat ad ultiores usus. Et quanto quis plura ea uat. tanto ma-
 gis inuadit ad peccatum et per iniquiores redditur. Deinde ergo oēs
 omnes uti moderate coniugali copula. et tamen magis hoc dicitur
 Reges et principes. quanto uideretur et eos per huiusmodi actus
 huiusmodi debilitatio metus depressio. et immoderatus appetitus. ut
 sufficit eos uti tali copula tempore. nisi uideretur ea diste-
 re. **N**am in omnibus opibus discretio et adhibenda ut fiant de-
 bite loco. deinde et modo. **S**unt uero aqua et magna
 pondus opibus. Nam temporibus quibus est ordinis uicibus dicitur
 a talibus abstine. sic etiam temporibus quibus possit insurgere
 notumque plura deinde abstine a tali copula. **E**st ergo ob-
 seruanda et deinde. **S**unt uero obsequia et et loca. **Q**uoniam
 et loca. **Q**uoniam ut sit in concupiscentia uisum amara dele-
 ctationis. **S**ed etiam honesta. **Q**uoniam quod deinde uisus inuoluntaria mo-
 date et discretio uti. **R**estat inde quid deant eis hono-
 rifice pretiae. **Q**uoniam in uis. **S**ed sibi potest facultatem
 deinde sua uisus. **H**onorisque retinere in debito appetitu
 et ei uisus debita tribuere. **N**am ad uxor sit persona
 valde quanta. **H**onori quod uxor exhibet redimatur in p-
 sona ipsius uisus. **I**mo cum dicitur sit super uxorem
 uisus se huiusmodi ad uisus quod sua. **S**ed quod potest deinde quod
 si sunt statim uxor propter honorifice pretiae. **O**stendit
 quod deinde inuoluntaria uisus modate et discretio uti et
 quod deinde eis honorifice tribuere. **R**estat unde quod
 cum eis deinde quod sua. **T**unc autem in ad uxor est consuetudo
 quod. **S**ed ostendat debita propter auctoritatem et per ea per debitas
 ammonitiones instruat. **D**ecet autem quod sunt propter debita
 amittere et quod sunt inuoluntaria quod. **S**ed uisus potest
 in perperam statim dicitur. et compendat quod
 perperam. **D**ebent uero in diligent aduice uti uisus
 sunt superbe an humiles. **U**t sunt prudentes an fa-
 lue. **N**am sic quod sua est in uisus quod plura signa
 auctoritatem ostendenda si eis per sunt humiles quod si sunt su-
 perbe. **S**uperbe uero adco sunt elate si eis multa auctoritatem
 ostendat. ut uelint etiam uisus propter dominum. **S**unt uero
 sit quod sua est in eis quod aliter instruere sunt prudentes
 aliter facit. **N**am prudentes ad conuersos lenia et blada
 uisus sufficiunt. **F**acit uisus non est appropinquat inuoluntaria adhibenda

Deo go quosq; mores q; p'dato p'p'o sciam et ip'sar' q'ducomby
p'p'oz suis moribz unde debita annuac p'g. et eas ut
expedit p' debitas monit'os instrue: **Ch non deat**
leges et p'mas et v'su omnes mores erga
stas coniuges nimis esse zelotipos

xxi

Omnem dea Reges et p'ncipes et vniuersa
omnes aues sic quo ita o'ia corp' deat
stas uxores debite se habe. Ad cu' in sua
uxor' i'ge debeat eam digendo ad actiones
honestas et ad opa inuiosa. expedit quosq; viros
in his in quibz ut plurimum delinquit femine diliger
adite que sunt ibi licita et que illicita. Cum ergo
miles ut plurimum appetant vidi pulcre potissime delinquit
ita o'ia corp' quae dea viros cognoscit quis
miles o'ia sit licita et quis illicita. Ad magna mo
res inuiose existunt ipsi appetant illicita fugere
Quid aut' malu' nunciat Regno et p'nti ex femibz
no inuiose ut appetentibz licita si illicita o'ndit p'
p'o. Retho. Cum loquens de laccedemonijs ait eos in
felices esse in diuidiu. eo q' suis uxorbz illicita
p'mittebant. Ne go domus p'ncipis in eis singulorum
fimis. si diuidiu sit infelix. q'ntu ad o'ia et ad
q'ntu ad ea ita q' femine q'suenerunt delinque. deat
eas debite cohibe. Baco'u go o'ia femine q'ntu
ad p'us p'p'at i' duobz co'ste. Anor vms p'ti diu
fictio. ad no fictio. P'ctio aut' o'ia de fura ut
appoio coloris albi ut rubri. q'bz p' queda signata
ostendunt rubicundiores se femine ut albiores ut aquos
pulciores q'm sunt. talia aut' q' sunt fictia et p'
phystica sunt illicita et phibeda. Aliq' aut' o'ia
e no fictio. q' q'sit in debitis indumentis et ays
ornamentis. q' cop'dato p'p'o statu et q'ducomby p'sonar'
debite et ornate flant sunt licita et honesta. Dea
u mores si sui statu suis moribz in debitis vesti
mentis et in alyb ornant' debite p'uide. **Vn et in**
lexus maxime. Anes. Rono. q'ncat qui mo
res suis i' pulcre indumentis et in o'ia debite pro
uidebant. sic go sciedu est de o'ia. Et ut mores
ip'as magis p'p' istenamus qua' ita vestimenta et ita
aa corp' ornata deant q'que se h'ic additend,
aut q' ita o'ia vestimenta q'tungit onp' p'ntae

Primo ex superbia abundancia. Secundo ex defectu. Ex superbia abundancia enim ut videtur oportet ibi explicare virtutes quare. quia tunc
 quod Andronicus parapatetis i. ubi loquitur quem fecit de virtute
 huius autem superbia virtus est. humilitas modestia simplicitas
 tunc. ut multas ita dicitur corporis sunt humiles qui
 non per vanam gloriam se ornant. sed hoc agant ut suis virtutibus
 placentes eos a fornicatione retrahant. tunc non sunt
 modeste. quando conspectu suo statim non superflua vestimenta
 querunt. Dea. ut uxorem multo magis esse ornatam nesci
 bi quam uxores sunt tunc. adhuc eadem uxorem principis
 ut Regis debet esse magis ornatam. dato eadem quod uxor alius
 viri esset humilis non ornans se per vanam gloriam. possit delinquere
 in ornatu si non esset modesta et ultra quam. siue statum requi
 rent. appetit ornamenta. Tercio dicitur feminas circa ornatum
 corporis esse simplices ut non nimia solitudine ornantur
 requirant. Nam si femina non per vanam gloriam ultra se
 ornans. ut ultra suum statum ornamentum appetens. posset
 delinquere si nimis esset soluta circa ipsam. Hic ergo tribus
 modis ostendit delinquere circa superfluitatem ornamentorum
 si duobus modis ut ponit quibus ostendit delinquere ita defectum
 Primo si hoc fiat ex pigritia vel negligentia. Nam
 aque ad se sunt pigre que ex sua negligentia omittunt
 solutatem ita debita ornamenta sine indigentia. Hoc in ta
 libus delinquunt si ex ipso defectu querant laudem et gloriam. con
 git. ut aliqui aque effusi et superbie ex ipso miseria quod
 sustinet. Nam sicut in ipso claudis et infirmis exantibus
 apertis ianuis ecclesiarum ut plurimum accidit quod infirmus
 or magis gloriam. quod credit quod in eis plures afficiantur et
 sperat sic plures deos suas accepturas. Sic. ut aliqui qui
 vilior est in habitu magis superbi efficiantur si credit quod hoc
 ab hominibus commendari. delinquit ut mulieres si ex virtute
 huius et ex defectu vestitus gloriam requirant. Hoc et per in
 thit. nitupat Lathomios qui multa sunt statum vestime
 ta querentes ex hoc in claudis et iactantia mouebantur. Hoc
 et modo regende sunt quingentes quatuor ad ornatum corporis
 ut ita illa sex que tetigimus diligenter istandis et mouendis
 Primo. ut mouendo sunt ne sint sophistice querentes
 furos et figura. 2o ut sint humiles. ne per vanam gloriam
 nimium ornent se. 3o ut sint modeste ne ultra

Foru statu vestimenta equat. Quinto ut sint summe ne ora
ornamenta nimia solitudine vacent. Sexto ne sint negli
gentes. ne nota infra eorum statu pignora deficiat erga
ornamenta corporis. Sexto ne ex vilitate oris corporis sine
habitus sint suspensio. ut ex ipso defectu vestium laudem
et gloriā cupiant et

Quale sit consilium mulierum. et quod carum consilio
non est utendum sed in casu

xxij

Mulieres proprias sunt nimis zelotipi. Et quod in
nimis zelus non sit laudabilis. hoc una ostendit
possima. Nam cum quis erga suam uxorem est
nimis zelotipus. ex nimio zelo quod erga id gerit omnia
supputat in peius. multoties. si uxores bonas videret et
debite se habere et gerentes maxime a viis. si contingerat
eos esse nimis zelotipos. eo quod zelotipi sic et cum bonis
acta suspicari in peius. Ex suspitione autem ipsius zelo
tibi si nimis sit eius zelus tria mala nascuntur. ex quibus
tres rationes summi possunt ostendere nimis zelotipos non
esse laudandos. Primum est. quod ubi in scriptis nimia per
turbatio videtur. Secundum quod ex hoc ipso uxores matrem ad
malum. tunc quod ut plurimum ex tali zelo nascitur et domo
litigium et perturbatio. Quia via per per Nam si via nimio
zelo mouentur circa uxores suas quas semper sunt in
suspitione. et possunt per sunt in anxietate cordis. quare
cum una anima impediat aliam. quod per zelantes retrahi
a debitis rebus. et a multis opibus. Deinde quod omnes tunc
non nimis esse zelotipos de suis coniugibus. tamquam
hic deus Reges et principes. quoniam magis preiudicium potest
nasci. Reges si Reges sunt et anxietate cordis et retrahi
a debita cura regni. Quia via ad inuestigandum hoc idem
summi ex eo. quod uxores matrem ad malum si contingat suos
videre nimis esse zelotipos. Terminus non est quod semper
prohibito augere concupiscentiam. Nam in hoc Rethorice
Concupiscentia est eius quod abest. ideo per ibi cum sentis
magis desiderare vult ultra die quam predictis diebus. eo
quod tunc magis deficit eis vita. Et quod magis concupiscit
quod abest. et quod inde nobis deficit. si cum res prohibita
eo ipso quod prohibetur inde abesse et deficere. ex hoc ipso magis
desiderat et concupiscit. Quia quod uxores zelotiporum magis
matrem ad malum. quod augere et eis concupiscentia ex iordiano

et nota

Secundo virorum et ex ipso morderata prohibetur. Tercia via sunt
ex lite et unguo sine unguo quod in domo asurgit. Nam
et inde moribus et sine causa calumpniatur. Et ex eorum viri
minis sine culpa suspicantur de ipsis. mala que faciunt
viri minis zelotipi. non possunt patienter sufferre. propter
et domo in ut plurimum omnium lites et unguia. Non ergo debet
vires de sine quibus esse zelotipos. ut tunc de eis
cum suas quibus nulla hinc custodia et nullum hinc zelum
si quidam quibusdam propter et impetum consuetudinibus patrie
quibus cum quibus sua propter et debito curam et debita dili-
gentia adhibe. Sic. ut de eis unum quicunque erga sua co-
mitem ordinatum hinc zelum ut sunt inter eos amantia
naturalis delectabilis et honesta. **Quomodo dea**
lites et principes et omnes omnes propter
comitibus sua secreta aperire et quid non deest

XXIII

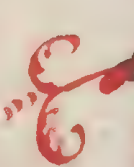
CONSILIUM MULIERVM ut dicitur primo
politiorum est invalidum nam sunt pueri in consilio
impetum. quia deficiat a perfectis viri. sic et fecit
in consilio invalidum. quia in complexione invalidam
et deficiat a validitate viri. et tunc femine non sunt rob-
uste cor in est ex bonitate complexionis si ex malitia
mollitudo. et tunc in ipsis magis arguit humiditatem
flammarum quam bonitatem complexionis. et ergo sic est oportet
feminas deficiat a viris usque et habet consilium invalidum.
Nam quanto corpus est melius complexionatum. tanto est magis
proprietatem anime propter et magis obsequium ei et cum eis
in tali core liberius ut opibus propter et expedire habet
vires usque. **Primum** id quod est attendendum in consilio
mulierum est. quia est invalidum. secundum vero quod est attendendum
est quia est relex et animus. **Nam ut** ut propter in hoc de alio
Omnia miora et debiliorem tunc veniunt ad suum comple-
mentum. consilium ergo mulierum quia est invalidum quam consilium
virile tunc venit ad suum complementum. ceteris ergo opibus si quis
opari statim debet ut possit ad id negotium sufficienter
delibet hinc eligibilis est mulierum consilium quam virile
hanc. et ad moneat ab intelligentibus. et a deo scilicet in quo
est summa prudentia. et quod agat ordinate et prudenter
prudentis non est se cito expedire et modicum tempus appone
in rebus virilioribus de quibus est magis curandum. **Ubi et propter**
verbiat de. et mala herba cito crescit. quia via de ea
modicum tunc cito producat ipse ad suum augmentum

ic et mulier qm ad corpus na h esse pefam qm in
quae cu ad regna completioz corpus p ipm coru muli
ebre co q p uilius et uaria mna de ipd curat aaus
puent ad fm plenitud qm uile Sic t aplud muliebre
naq 2 i sua pfton et completio q uile Si u melius
est coplud uiroz qm muliez co q ut p rōy pftancō
t mulier heat coplud invalidu In ca t p esse mulie
bre aplud qm uile meli ut quia id est naq d suo comp
lemto p aporet ipentme opari forte eligibilia effi huius
aplud **Quomodo decet reges et principes et un
versaliter omnes ues pps corrigibus sua ape**

xxiii

Uia investigari possit q mulies
qnter et ut plurimū secreta retine nō possunt
Prima uia sumt ex defectu rōis **Secunda** ex mol
litate cordis **Tercia** ex appetitu laudis **Quarta**
uia sit p q ut i pcedentibz diceba co ipd q aq est p
hibito augetur concupiscentia uia ut apem illud qre
m pene aq in secreto sit phibe ne dicat id ex ipd p
hibito māt concupiscentia magis ad dicend secreta
qm aā nisi go ex rōy huius concupiscentia refrenet ip
agere possunt retinere secreta mulies go co q ab
usu rōis deficiant ne pnt se istenae concupiscentias
sūt magis ppalatue secretor qm sint maēs Na si p
hibito augr concupiscentia tanto sunt propiores mulies
ad faciend mala phibita qm magis qnto ab usu
rōis deficiunt rō sunt mag pnt istenae inatantia
concupiscentia qm inu **Secunda** uia ad investigand hoc
idē sumt ex mollitie cordis Na q mulies ut plurimū
sunt molles t ductibiles statū tū aqua psona eis apla
det t nō t facie eaz credunt ipam esse amica t reue
lat oia secreta cordis **Tercia** uia ad hoc pbandū
sumt ex appetitu laudis diceba n m pte q mulies
minus appetit laudē t glā inde est q q qnt et
ut plurimū mulies alijs mulieribz quas credunt
amicas esse reuelant secreta uiroz credunt n ex hoc
esse t quada excellētia t laudari apit eas p stat
refere uiroz secreta na q mulies a suis uis diligi
si sciunt secreta ipoz tū glōien p pnt se laudat q a
suis mat diligant appetit quanda inamē glā

Et quanda laude defaali ruelant seta mox. Et hoc go
 deqali appi qua' mu sine quingibz deant reuelae sedete
 Nam my diaq hos esse mores inueniend. hos mulier
 hos pmd. nd 2 intelligend talia nnter impone. sed
 plid ut ut m pluibz. Et secundid quida prouitate et
 inclinaoz. pnt tamen tam femie qn in p nst usw
 p uelut esse qstantes. Et vince hmg impet et incli
 atones na la sit difficile supare mitameta qmpite.
 naz et la fia sit hoc magis difficile m femis qn m mib
 co q magis deficiant a romo usu nd ty e mposse. Po
 smit. n tad uzi qm mulies hmg appetit vincere
 quae la mulies quiter sint palatme scetoz nd ty
 qe mgenb aquae mulies esse debita sceta tenet
 Vn v. expt cas esse discretas prudentes et sciles
 et nd esse scetoz propalatmas. Hng uis ai onsim
 sit qno quitas uzi t uxous sit natal et quid se ha
 deant ad alias quitates domus ai cad dectatid sit
 quo Reges t primapex t vli omes omes se habere
 deant ad suas quites. et quo cum eis deant qnsari
 Impona' sunt prime partis hmg 2i lib m qua agv
 de regimie quingali videbd forte hialit no suffiet
 esse tradita notia regimie impnad. co q no onsid
 sit ad que opa sunt quites ordmunde si mderus cas
 otopas esse ut supms dicebar. desbenda sunt opa
 que dea ipas quites exet. sed qma de eis iusta dice
 volumus ca hng ptenao preterire 2c

Incipiunt capitula secunde part' libri sec'

- i. Qd decet omes parentes circa ppos filios
 esse sollicitos. taci circa regimen filiorum
- ii. Qd maxime dea Reges et primapex sollia.
- iii. Qd regimen paternale sumit originem
 ex amore t q no odes regie debent re
 qi filij quo regendi sunt. Serui
- iiii. Qd amor q dz esse mt' p'et t filiu suf
 ficienter t indicat p'et debe' regere filios
 t filios obedie patibz ab ipa m'ficia m'finaid.
- v. Qd dea omes omes t maxie Reges et
 primapex sit solliciti ita ten filios ut
 in bonis t mori fide

vi

debet omnes tunc et maxie Reges
et principes ut ab ipa ista bona moribus //

vii

et filii nolui et maxie Regum et principum ab ipa
istana se ibuedi i libalib; disciplis imbuedi

viii

Quas sacras deit adiste filii nobilid et
maxime Regum et principum //

ix

Qualis di esse inge qui filijs nobilid et
maxime Regum et principum e ponend;

x

Qua pta loquela usq; et auditu niste
nendi sunt iuvenes //

xi

Quot modis peccat arca abid et qua se
hie debeant iuvenes arca ipso cibum

xii

Qua iustitied; sunt pueri ut se hab
cant arca potum et cura venerea et

xiii

Qua pueri siue iuvenes se deant hie
in ludis in gestibus in uestitu

xiiii

Quia in etate iuuenili maxie caueda e
prona sdactas //

xv

Qualis cura genda sit de pueris a pto
natiuitatis usq; ad septem annos //

xvi

Qualis cura sit habenda de filijs ab
anno quatuordecimo et deinceps //

xvii

Quo omnes iuvenes equa exortandi
sunt ad corporalia exercitia et labores

xviii

Quia filie cum et maxie nolui Regum
et principum a distrusione et euagaa

xix

Qua omnes tunc et maxie nolui Reges
et principes debent sollicitari erga filias

xx

Quia dea Reges et principes et vli omnes
tunc sollicitari erga filias ut sint de

bita modo taciturne // **Quia deat omnes
arca pto filios esse sollicitos**

PROPOSITA prima parte huius libri
 quod determinatum est de Regimine principali
 Restat exequi de secunda in qua agitur
 de regimine paternali. Non enim sufficit pater
 familias scire coniugem regere nisi noverit
 filios debite gubernare. **S**ecundum igitur
 quod cum civitas unius et uxoris domus et sui
 pertineant ad domum propriam primam civitas
 licet patris et filii pertineant ad domum id
 perfectam quia domus prima precedit id domum in esse
 per se. **A**d hoc forte videtur alii statim per determinatum de
 regimine imperiali determinandum esse de regimine suorum. Quia
 dicitur primo polititorum. **E**conomie est maior sollicitudo circa
 homines quam circa possessiones manuum et circa liberos quam circa
 servos. **A**d hoc prius determinatum determinatur de regimine filiali quod
 sunt tanquam de eo circa quod amplius dicitur esse circa. **Q**uid deter-
 minando quidem de regimine filiorum primo ostendit volumus
 quod debet omnes patres circa proprios filios esse sollicitos. **N**am
 cognita sollicitudine que est circa filios habenda magis
 necessitabimus patres ut filios suos bene regant. **P**ossunt
 autem via tria veniri quod de huius sollicitudine hinc patres
Prima sumitur ex eo quod patres sunt causa filiorum et filii hinc
 ab eis esse. **S**ecunda ex eo quod sunt superiores et prelati
 illis. **T**ercia vero ex eo quod inter eos debet esse amicitia talis
Prima via sic patet. **N**am sicut in naturalibus rebus appiamus
 quod nunquam natura dat esse alicui nisi sit sollicita circa ea per
 que id videtur assuetum in esse. **U**t si natura dat esse igitur statim
 est sollicita dare ei lenitatem per quam ferat sursum. **E**t quod in
 loco superioris magis hinc in de assuetum quam in inferiori. **S**ic
 cum si natura dat alicui esse quia ad sine cibo assuetum non
 potest. statim est sollicita dare alicui ora et alia organa per que
 possunt sumere cibum et nutrimentum quare si patres sunt causa
 filiorum et filii a patribus naturam esse habent debet patres habere
 curam et sollicitudinem erga filios ut inveniant eis id per que
 possunt bene vivere et per que valeant conservari in esse. **S**ecunda
 via ad investigandum hoc idem sumitur ex eo quod patres sunt pre-
 latiores filiis et debent eis preesse. **N**aturaliter enim per superiores
 in inferiora influunt et ea regulant et assuant. **V**idemus autem
 supercelestia tota influere in haec inferiora et ea regere et assuere.
Quare si naturale est ut superiores et preminencia in inferiora
 influant et ea regulent et assuant dea quicquid dominantur
 et preminet solliciti quo per debita auxilia influant.

Et subueniat suis subitis et quo eos regulet et co-
sueat. **I**n ipse deus qui singulis rebus preest hanc sollicitu-
tudine et prudentiam tota munus preest go corpo q nra
psunt filijs debent cum cor regunt esse solliciti. **Tercia**
ma sumit ex parte amicitie naturalis que est inter patres
et filios. de re. nam amoris est ut solliciti amatores ita rem
amatores. quibus in sollicita cura dilectio. quare cum inter
patres et filios sit amor naturalis ut probat. vnde etiam de
patres ex ipso amore naturali quem habent ad filios solliciti
tota cor et **maxime deest leges et principes**

solliciti cura regimen filiorum. secundum.

Ecce omnes patres deest solliciti cura pro
filios. ut per maiores superius assignat. ma-
xime tamen deest Reges et principes solliciti
gere. Quod tria via venari possunt. Prima
sumit ex eorum intelligentia. Secunda ex bonitate amoris
filiorum. Tercia vero ex utilitate Regum. Quia via per
nam si per in hoc dicitur. Quia ex animalibus intelligentia
est magis in sollicitudine ita filios. Namque non est quibus
diligere sua opera. Et dicitur per in ethica. Vnde et patres naturalis
diligunt suos filios. et proinde sua procreant tamquam pro
Quia ergo aqua est intelligentior et magis cognoscit pro
opera. tanto maiori sollicitudine et dilectione movetur ita id
Patres ergo tantomagis deest solliciti cura suos filios. quanto
prudentiores sunt et quanto maiori diligentia vigent.
Et cum huius sit quod Reges et principes et vbi omnes de-
monstrantes si deant naturalis dominari. et quod polleat pru-
dentia et intelligentia sine ullo. tanto deest Reges et
principes magis solliciti cura pro filios quam ceteros. quanto
et eis magis ingere de iustis iustis idest et prudentia re-
gum. **Sic via ad investigandum hoc id sumit ex bonitate**
filiorum. Deest. si filios Regum et principum maiori bonitate
polleat quam alios. quod si per in poli. Volunt. si quod aqua sunt
in maiori statu et in maiori dignitate per debent
meliores esse et esse magis perfecti scientia et virtutibus. Longe
tunc non est. ut qui deos magis cupit. ut sit adeo pro
deus et bonus. ut cum ex ipso posset sumere vniuersi quod
Filii igitur Regum licet non omnes sunt Reges. tamen quod sunt
quod sunt in aqua principum et in aqua domus. in quo et
eos esse prudentes alios gubernare. magis deest eos

Esse prudentes et bonos. Et cum filii perveniant ad maiorem
bonitatem et prudentiam si patres circa eos sunt solliciti quod si circa
ipsos se habeant negligent. tanto Reges et principes de
magis solliciti circa proprios filios. quanto filii eorum polleant de
maiore prudentia et ampliori bonitate. Tercia una sunt
ad hoc idem ostendendum ex utilitate Regni. Bonitas enim Regni
dependit ex bonitate eorum qui sunt in Regno. et maxime dependet
ex bonitate principum. In ipso. Ad id sanctus corpus noster
dependit ex sanitate omnium membrorum. et maxime ex parte cordis
et membrorum principalium. eo quod cor et principalia membra habent
influentiam in anima et in utilitate ipsa. Sic bonitas Regni dependet
ex bonitate omnium animarum et maxime his qui dependunt ex his qui principantur
et dominantur in Regno. Utile est ergo totum Regno habere bonos ci-
ves. si utilis est habere bonos principantes. eo quod prin-
cipales sit ad omnes reges et gubernatores. tanto magis debet
Reges et principes sollicitos circa proprios filios ut polleant
prudentiam et bonitatem. quanto maior utilitas accipiet ipsi Re-
gno ex bonitate filiorum Regni. qui deintus habent principatum et do-
minum in Regno. qui ex bonitate et prudentia aliorum et

*Et regnum patiale sumit originem ex amore et quod
non eodem igne debent regi filii quo ignis servum*

III

Omnium tractatum de regimine principis de-
terminandi est de regimine patiali. Videndum est
unde sumit originem regimen patiale et quo
regimine regendi sunt filii. Scimus autem quod triplex
est regimen. Nam omnis regens ad omnes non regit eos sed
certas leges et statuta circa pacta. et tale regimen ut
superius dicebatur nominatur politia vel civile. non regit
eos sed arbitrium et hoc potest esse duplex. quia non sicut re-
gens intendit bonum proprium et de rebus disponit vel ser-
vile. nam intendit bonum subditorum. et tale regimen
dicitur Regale. *His autem tribus regimibus si quis in se aliquos*
regnat in civitate et castris assilantur ita regnum rep-
etit in una domo. Nam regimen civile assilatur regi-
mo politico. quia mori ut in phabitis tangenda non quibus
et posse sumptibus ex arbitrio. si ei posse dicitur ut regimuntur
leges matronarum. et ut postulant pacta de terra et ho-
nesta que interueniant inter uxores et viros. Regime non pat-
nale assilatur Regali. Nam filii post patrem ex arbitrio non
si querebant et pacta. Nam pacta et querebant non inter

venit ut subdit et perminuetur in se in parte subdit
perage sibi et totum non ad id parte filiorum eligere sibi pa
trem. si ex naturali origine filii procedunt a patribus. Non u
t filii eligunt sibi patres ut mores mores. que etiam ven
tior sit ex arbitrio et sit per bonum ipsorum filiorum. huius
venit non assimilatur regnum police si legaliter. **¶** et phis
et primo politiorum aut minus posse mulierum et natis
tamquam libere. non tamen eodem principatu. si mulieri
quid police natis autem legaliter. **¶** Tercio non regem
quod est in domo. ut regnum quod igitur familia certa assimilatur
regnum domitiano. **¶** hic autem sic ostensum maxime et manifeste
apparet non esse que in primo tali pponenda. Nam si pater
di posse filios legaliter et per bonum ipsorum. cum amae aque
idem sit quod uelle ei bonum. per di posse filios per perfectum ipsorum
et quia ut cor bonum. constat ergo quod huius veniunt origi
nem ex amore. et hoc ergo manifeste ostendit quod non eodem regimine
deut regi filii quo regendi sunt sui. **¶** Non dicitur per se
per bonum primum non per bonum suorum. hoc uero si primum est per se ali
quibus similitudo non intendit bonum ipsorum. si bonum primum per tamen
di posse filios per bonum ipsorum. **¶** Ex ipso ergo distinctione igitur
patet paternale regimine non esse idem quod simile. si summe
dignum ex amore. tamen ut manifestum appareat quod dicitur
possimus dupli nia venari primum veni ex amore. **¶** Tercia
ma summe ex ordine naturali. scilicet ex ipso perfectione patris
¶ Tercia ma sic patet. nam si per naturam dedit in quantitate ibi
ut que non potest per se in seipsa per se in suo simile.
quae si veni primum ex hoc sunt origine. quia filius est
naturalis quodammodo similitudo procedens a patre cum si natura ad magis
similia sit dilectio. ex ipso ordine naturali arguitur possit primum
regem in amore fundari et ex amore oriri. **¶** Sicut uero est d
hominibus naturales impet ad producendum et simile et ad filios pro
creandum. Sic etiam in eis est naturalis impet ad eos diligendum
et perque ad eos gubernandum et regendum et ad huius circa
eos sollicitudinem. **¶** Est ergo hic naturalis ordo. quod regimine
et sollicitudo prima sumit originem ex amore. **¶** Gra ma ad magis
stigmata hoc idem sumit ex ipso perfectione patris. **¶** Nam unum
quod perfectum est si primum quod potest sibi simile quae. quae
cum quod sua perfectione diligit. naturalis pro diligit filium. cum ipse
filius sit quasi quidam testis perfectionis eius. **¶** Et ergo pat
naturalis amor in ad filium. ex huius amore sollicita ut

ipm, igitur et gubernat: quod non est nisi secundum rationem ex amore
nascitur. **Quod** quod patitur non ex amore nasci: prout quod filius
et pater prout per bonum filiorum. Non ergo regendi sunt filii
eodem regimine quo regendi sunt servi. et similes. sed quod homines
quos pater per bonum proprium. Si ergo attingat ad quod ita filius
tanquam servus fuisse hoc est ex imperio domini. quod forte
se parum est quod suorum copia non potest habere. **Et** et per hoc
vi potest aut. **Et** regens nunc est in multis et filius
tanquam servus et.

**Amor qui debet esse inter
patrem et filium sufficiens indicat pater debet regere
filios et filios obedire patribus**

nn

DEBATIVE in precedenti capitulo paternale
regimen summe origine ex amore videndum est
igitur quanta sit amor patris ad filios et filiorum
ad patrem ut nobis innotescat quomodo pater debeant
filios regere et filii patri obedire. **Secundum** ergo per viam ethice
sciendum triplex ratio patris patris per se diligere filios quod
causa prima una sumitur ex divinitate spiritus. scilicet ex re-
titudine plus. **Tercia** ex vi amore patris ad filios. **Quarta**
ma per prout. **Quinto** amor magis dicitur tanto vehemen-
tior efficitur. **Amor** ut patris ad filios divinitus est quod
filiorum ad patrem. **Ma** scilicet in filii nascitur patris diligit
eos. non tamen filii scilicet inquit amant patrem. quod non scilicet
se tunc cognoscit ut possint distingere quid sit diligere.
Quia quod prout mox nati nascuntur distingere patrem ab aliis
non scilicet per amorem afficiuntur ad illos. sed per proprium spiritus
quod prout distingere patrem ab aliis magis eos diligere
divinitus est ergo amor patris ad filios quod causa. quod
fortior et vehementior. **Sic** una ad investigandum hoc idem
sumitur ex retitudine plus. **Ma** patres magis sunt in de-
sua plus quod plus de suis patribus. **Unde** in infirmis
non potest qui sunt patres et in eis ex quibusdam rebus vel
auditu. ut quod pater in eis proprias aquas magis affici
ad eum quod ad alios. arguit eis patres eis de. non quod hoc
audire ab aliis. **Unde** sic esse putat. **In** primo tamen nati
eius non est illis cognoscere ut possit cognoscere a qua per-
sona sine matre potest non a quo patre. patres enim
scilicet hunc cognoscere de ipsa prole. **Unde** magis prout infirmis

de ea q̄ eūso. p̄ q̄ vehementer diligit ip̄m q̄ eūso nā
p̄ ut p̄ntes & filios est amor nā. tātō hūm̄ amor
est validior. q̄nto apud p̄ntes ē maior dō de prole
Ex hac aut̄ rōne oīdi potest q̄ & m̄rē pl̄q̄ diligunt
filios q̄ p̄rē. quā de eis mōd̄ existunt **T**ercia m̄a
p̄ntes h̄c idem sūnt ex vniū p̄ntis ad filios nā filij
sūnt maḡ p̄p̄i & maḡ vniū p̄ntis q̄m eūso. q̄e
cū amor q̄ndā vniū importat filij tanq̄ maḡ vniū
parentibz & maḡ p̄p̄i parentibz maḡ diligunt ab eis
q̄m eūso **S**ic it̄ magnat̄ p̄ q̄ filij sūnt q̄ quādā p̄
p̄ntis nā filia est quādā pars a p̄ntibz abscisa. **P**ars
aut̄ maḡ vniū toti quā q̄phendit̄ ab ip̄o. q̄ totū
vniū p̄nti quod ab ea q̄phendi nō potest **I**n toto n̄
ē assignat̄ aq̄m quod multū distat a parte. s̄ n̄l est
in parte quod multū distat a toto. quā si p̄ mouet̄
ad amorē totū nō adeo feruenter diligen ip̄m. quā vi
den in ip̄o tota aq̄a que multū distat ab ip̄a
et q̄ quādā pars ip̄oz m̄rē est in filio q̄ in aq̄a
nō nō sit p̄p̄m p̄ntibz. & q̄ si aq̄e m̄o nō p̄ti
neat ad illos filij t̄ nō sic vehement̄ mouent̄ ad dilēct̄
p̄ntis. q̄ quod est p̄ntis nō sic p̄tinet ad filios. et
p̄ntes nō sic ē vniū eis sicut quod est filioz p̄
ad p̄ntes **E**x his aut̄ v̄s p̄hi ut inde sufficiat
argue possim̄. quod ad p̄ntes p̄tāt sollicitat̄ cū
regimē filioz. quā quibz solliciti esse d̄ cū ea que
vehement̄ amorē diligit ad filios nō p̄tinet obedire
parentibz. q̄ quibz illis obedire d̄. quos sit cū vehēnt̄
diligit & nō intendē nisi ipsius bonū **S**ic go ex v̄s
p̄tā p̄bare possim̄ q̄ in p̄mo cāli dicebat̄. t̄ ut
maḡ p̄p̄iter appareat m̄rē **S**am quia parentes
maḡ affligunt cū filios. et maḡ m̄rē velint bō
filioz q̄m eūso. nō t̄ ingens est q̄ntū ad aq̄nos bō
m̄ filios maḡ diligit p̄ p̄ntes q̄m eūso **M**ad ut d̄
v̄m **E**nt̄ **O**bedientes diligunt filios ut p̄ntes aq̄m
ip̄oz filij aut̄ diligunt p̄ntes q̄ p̄ ab ill̄ **A**mor
go p̄ntis cū filios p̄cedit a causa ad effectū. et a
superiori ad inf̄i. si amor filioz ad eos p̄cedit ab effectū
ad causā. et ab inf̄iori ad superius **V**ale q̄ go q̄ superior
influit in inf̄ior et q̄uant ea nō aut̄ eūso nō
p̄ntes nā affligit ad filios ut influant in eos. et

ut gignat eis bonum ut possessorum et ministrum per quod sufficiat
 sibi ad vitam et salutem suam esse. parentes in generaliter pro
 filios et non contra. immo cum filii cum patre fuerint et recipiunt bonum
 parentum. Confidit vero reuerentia et se superius subiectum et non ego.
 Ideo filii magis naturam honorant et reuerentia parentes quam contra.
 Si autem queratur utrum parentes magis diligant filios quam ego
 cum diligere aequum sit id quod velle ei bonum et distinguendum
 est de ipso bono. Nam si loquimur de bono naturali ut de immensum
 aeternum et de deo qui ordinat ad salutem uite. sic parentes diligunt
 filios quam contra. quia gignunt per eis non ipsi. **Et** si loquimur
 de bono quod est honor et reuerentia. sic filii magis diligunt
 parentes quam contra. Nam potius parentes sustinent iniuriam
 et contumeliam filiorum quam contra. Male enim est. quod cum usque
 ad audiam contumeliam et iniuriam parentum sustinere non possunt.
 Nam non sic indignatur parentes de contumeliis filiorum quam contra.
 Viso quare et animo magis patris et filii. quia parentes affici
 sunt ad filios ut gignat eis bonum cum gignat eis bonum et vitam
 eorum vitam salutem. sicut eos regit et gubernat ex amore. **Et**
 hinc parentes ad filios debent eos regere et gubernare.
Et cum filii afficiantur ad parentes tamquam ad eos quos vo
 lunt esse in honore et reuerentia. cum honorem et reuerentiam aliud
 sit quoddam subiectum illi. sicut ex amore quod hinc parentes
 ad filios debent eos regere et gubernare. sic ex dilectione quod
 hinc filii ad parentes debent eis obedire et eis esse subiecti.
Et ego quod quantum ad bonum quod est utile parentes magis
 diligunt filios quam filii parentes. **Et** quantum ad bonum quod est
 honor et reuerentia filii plus diligunt parentes quam ego. **Et** ipsi
 hi parentes plus diligunt filios quam filii ipsos. quia plus
 solliciti et magis assidue cogitant de utilitate filiorum quam
 filii de honore et reuerentia ipsorum. **Adde** et omnes nunc
 et maxime reges et principes sic solliciti circa
 filios ut ab ipso infamia moribus imbuantur.

UIDENTUR autem in ipso fidei genere per quod ipsa via
 venal possit per oculos nunc et maxime reges et principes
 in rebus filiorum sic solliciti debent ut ab ipso in
 fama ipsorum in fide fides in ipso sicut reges et principes
 qui se fidei rebus apprehendi non possunt. **Et** ea que se fidei simpliciter
 se credenda. **Ad** hoc est eis finis adhaerendum. **Ad** hoc autem magis se per
 hanc se fides simpliciter rebus est et ea que se fidei rebus non possunt apprehendi
 eundi. utile est ut in etate proponatur ea que se fidei in qua tota

[illegible]

De quod eis dicitur quod unus est deus omnipotens creator
omnis quod est pater et filius et spiritus sanctus. quod adam
primo nostris patre peccante humano genere per peccatum eius
infecto dei filius ut nos redimet assumpsit carnem in
Beata uirgine et est natus ex ipso. quod ipse dei filius pro
peccata nostra fuit passus mortem et sepultus. quod descen-
dit ad inferos et rediit inde captiuas animas ibi exi-
stentes. quod tertia die resurrexit a mortuis. quod ascendit
ad celum sedet ad dexteram dei patris. quod est iherusalem
ad iudicandum. et omnes resurget et stabimus cum tribuamus ei
redituri de fuit propter hominem. Ita quod qui bona operantur
habunt in uitam eternam. qui uero mala in ignem eternum
debent ergo omnes omnes solliciti circa filios ut ab infir-
mitate istius in fide uacant. *Et autem in hoc magis dicitur*
Rogatus et princeps. quanto ex feruore fidei ipsorum potest
magis bonum consequi religio christiana. et ex corde te-
poritate potest eis maius periculum imminere.
Quod pro nobilitate et maxime regum et principum ab
ipsa infirmitate sunt instruendi liberalibus disciplinis

Primo autem est nobilior corpe tanto antea
cunctis et maxime regibus et principibus magis sol-
liciti debent esse ut ipsi filii sint perfecti in anima
quam in corpore. Si ergo solliciti circa hereditatem et
uicem immensam ut possint subuenire filiis quanto ad
indigentiam corporalem. multo magis solliciti debent ut ha-
beant perfectam animam. et ut iustis et bonis moribus imbuantur.
et quia hoc tamen existit bonum non de per negligentiam
perit. si ab ipsa infirmitate instruendi sunt pueri ut re-
linquunt lasciuia sequantur bonos mores. *Desimus autem*
quatuor uia uenari. quod ab ipsa pulchritudine instruendi sunt
prius ad bonos mores. Prima sunt ex generalitate de-
lectationis. scilicet ex defectu rationis. tertia ex promptitate
quod homines ad malum. quarta ex imitatione uti hinc. Quia
maior pars perit. scilicet per in ebrietatem. adeo commune est nobis
delectari. quod ab ipsa infirmitate delectari incipimus. Unde et prius
statim delectantur cum incipiunt surgere manibus. Si ergo per ab
ipsa infirmitate teneat quod tunc nobiscum crescit concupiscentia
delectabilium ab ipsa infirmitate est tali concupiscentie ipsi sunt
et ipsi ergo qualiter delectantur statim cum prius sunt primo
in corpore. per istam ad bonos mores. et deinde eis
et mouentur debite. Hinc uia ad investigandum hanc

vi

Summ^{us} ex romo deſtitit. Na tunc ſe ad mag^{is} moueri ad
 bonos mores. qm mag^{is} inclinatur ad laſtias et mag^{is} ſunt
 paſſionu iſcutores. In na p. p. n. ſethor. In iuuenili etate
 maxime ſe hoies laſti et paſſionu iſcutores. pro tunc
 maxime et eis ſubueniend^{is}. ut p. mouitos debitas et
 p. correptiones gentes retrahant a laſtias. quae cu
 romo ſit gupitencia et laſtias reſeruat. quito age
 mag^{is} a romo deſiat. tanto mag^{is} inclinatur ut ſignat paſſi
 ones. In iuuenili go etate ſunt pmi iſcutores ad bonos
 mores q. tunc mag^{is} ab uſu romo deſcunt et ſunt magis
 iſcutores paſſionu. Tercia ma ſumm^{us} ex pmitate qua
 heima ad malum. Na cu aqum e pmi ad aqum. q. ipi
 aſueſce mlto iugum ne inclinatur ad id. ut phili
 n. homines ſe q. queda uga inclinat ad malum. Unde
 et cu ſunt ſcō ethi^{ci} aut phib. hoc nō dea uos di
 uge ad bonos mores. quo dicit iugum tortuoſa. vo
 lens n. iugum tortuoſo rectificac. inclinatur ad ad pter
 gram valde. que ſe inclinatur redit ad mem^{us} et ad
 rectitudinem. Sic et uos q. obliquitate et pmitate ha
 bet ad malum. et ad delectacōi illatū. deniq p mlto tpe
 ab illi delectacōib^{us} abſtine ut poſſima hanc pmitate
 mutare. Qmo ſd uga rectificanda ad pariter cōma ult^{us}
 mediu inclinat. ut poſſit ad mediu idie. ſic et uos
 t fugiendo delectabilia. deniq ultra mediu uos facit
 ut deama multas delectacōes etia licitas caue ut
 facit ab illiatis abſtine poſſima. Si go tanta pmitate
 heima ad malum. et uos ſe p dūctū tpa aſueſcere
 t qm ut ad bonum. ut finalis hanc pmitate mutare
 poſſima. ab ipa iſcūa eſt iſchoandū. ut iſcūctes
 laſtias ſcūm^{us} bonos mores. ut e ultis deferendi
 Quarta via ſumm^{us} ex uitacōi hūa cōney. Nam
 q. iuuenes males ſe et ductibiles. ſi ſine ſcūe
 ſcūit laſtias. ſcūi iſcūm^{us} t eis hūa iſcūi
 ſd t tēra mali et ducti. ſcūi iſcūm^{us} ſcūa ſcūi
 Ne go iuuenes iſcūm^{us} hūa iſcūi. ſcūi ab ipa
 iſcūa ſe moueri et corrigendi. ut p. mouitos et cor
 cōnes debitas a laſtias retrahant. Dea go dūcti cūa
 et maxime Reges et principes ſcūi cūa filio ut
 ad ipa iſcūa iſcūm^{us} ad bonos mores. tato m
 mag^{is} ho dea Reges et principes. qm bonas filio

est maior ipi Regno, et quicquid ex iporum maiora per in ige
maia puerum nuncius **Quas** **Idem** **debent** **adi**
tere **filii** **Nobilium** **et** **maxime** **regum** **et** **principum**

viii

DECEAT **DECEAT** omnes homines cognoscere
litteras ut per eas prudentiores effectus magis
possent illis praevidere unde in aliqui littera
exausa hinc si non isudent studio litterarum
hinc aut sunt pauperes non habentes inter uia qui si ve
thant a litteris disciplinis ut queat sibi inter necessaria
videre exausabiles esse **Nobiles** autem et maxime Reges
et principes et diuites et possibiles habundantes omnino
inheusiles existunt si non per sollicitudinem circa regni
filios ut etiam ab ipsa infamia tradantur litterarum disci
plinis **Quia** autem studio litterarum sit ab ipsa infamia icho
mum possimus ipa ma venari prima ma sumit ex
pte eloquiae sa ex parte attentionis tra ex pte pfecto
que e ex pta adquirenda Volentes in litteris discere
et litterales sumos facit districte profic primo dea cos
esse eloquentes dea etiam cos esse attentos et studiosos
tunc etiam dicit litteris traduntur **Tercio** dea ipse si modum
si pfectum ad pfectum scientie pervenit **Prima** via per p
Ma videtur in idiomatibus vulgaribus quia ratio quae potest
debite et districte aliquod idioma proficere nisi sit in eo
ab ipsa infamia asuefactum **Item** in maiestate pfecta trans
ferunt se ad ptes linguarum et idiomata differunt a
matris etiam si per multa ipa in pte illa existant
nisi a magis putat recte loqui lingua si ab incolis illius
terrae semper cognoscent ipse fuisse advenas et non fuisse
in illa pte originarios **Et** ipse per eadem idiomatibus laicorum
interdum hinc et erit in idiomatibus litterarum quod est pfectum
ad idioma videntes al per nullum idioma vulgare
et appletum et pfectum per quod pfecte possent exprimere nias
res et mores hominum et rerum astrorum et dea de quibus dispu
tare volebant invenit sibi quoniam ipse idioma quod
de latino idioma vel litterale quod consistit adae latum et
copiosum ut per ipsum possent omnes suos conceptus quos
vellent suffragari exprimere quare si hoc idioma e adae appletum
et dea idiomata non possimus recte et districte loqui
nisi ab ipsa infamia asuectas ad illa ex parte

eloquēte. vā ut nō & distincte loquūt. dīo latīn. p vo
 lūa lūā dūcē dēūq ab ipsa infācia lūā mīdare
 Secunda mā ad mīdandū hē idē sūm. ex pte attēdō
 & fērior qm ē in studio adhibēda. Nūqū aut qd bñ
 studī mī p fērior et attēdō. Cum qd qūdō p q
 altā nā. cū p m pōlūt nobis magis placat illa
 opa. ad q sūm ab ipā infācia aīcti. qz quibz ē mag
 mīcti & fīcti cū ea que sūnt magis placat ut poss
 mīa ēē magis attēdō et fīcti cū studīū lūā. ab
 ipā infācia mīdandū ē lūābz dīstīplībz. Tercia
 mā sūm. ex pte pīctōis que est ex pīā adqūctā
 Nā vā d' mīctā quibz pūctū ad pīctōī sūc mī qī
 ab ipā amabul vacat mīctat cū ipā. Nā licet
 mīctācē tām ab ipā creatō sūnt creatē bñ dīpōt
 ad mīctā & ad cognoscēdā nāz vērū. hō tñ est male
 dīpōt ad capīendā dīstīplīā. Lū. n vñ hō p mē
 lūp īgēn qm alius. vñ tñ homīes male nātī sū
 ad pīctōī. qz mīā cognō māt a pīo & a pōstōibz
 Vñ p pīo de amā vñ cū amā pīā tēpōr appo
 nat in īgnōācia qm in sīā. p mīctū n tēpōr quibz
 mīdāt studio mīq pūctū possē ad pīctōī sūcīe
 quāc sī mīā mīā ē brevis & artes et pīctōī sūnt
 dīffīcīlēs & Longe. et homīes quibz male nātī sūnt
 ad capīendū sīā. sī vōlūnt ad adqūā pīctōī sūcīe
 pūctū. dēūq ab ipā infācia et qī ab ipā amabul
 īchoāc. Dēūq qd omīs Nobīlēs & maxīe Regēs & pīā
 pēs sī vōlūnt suos fīlōs rēcē & dīstīctē loq' lūābz
 sūmōnēs. & sī vōlūt eos esse fīctōs & attēdō cū
 ipōs & pūctū ad adqūā pīctōī sūcīe ab ipā infācia
 eos mīdē lūābz dīstīplībz dēbēt. Nā ut sūp
 dīctā nō est nā dōmī mī pūctū pīctōī et
 mīctū. quāc sī p cognōī mīāz effīā quibz mīctōī
 & mag' mīq pīctōī & mīctū. tāmōmāz dēūq fīlōs
 Regū & pīāpī ab ipā infācia mīdācē lūābz
 dīstīplībz. qūto dēūq eos mīctōs & pīctōs esse
 ut possūt mag' nāz qūā. Possūt ad hō idē
 ad id adducī. Nā sī pīctōī nō mīctat pīctōī
 et mīctū dēfīctū quāc in mīctū. qz nō mīctat

de opib; virtutib; & apudabi; numismata et cetera bona
ultra qm; debeat. erit qd; tyrannus & p;li dep;ator. Ne
qd; filij regum & p;ncipum cu; p;nu; i; aquo domo
tyranniserit. deq; ipse ab ipso infamia insudat litib;
ut nigrere possint prudentia intellectu.

**Quas scientias debent adistere filij Nobilium
et maxime regum et principum**

SEPTEM SCIENTIAS esse famosas apud
antiquos antiqua auctoritas protestat. Hinc
autem sunt Grammatica. Dialectica. Rhetorica.
Musica. Arithmetica. Geometria. Astronomia.
Hae aut omnes liberales vocant. eo qd; filij liberorum
& nobilium ponebant ad illas addiscabant. n p; filij
nobiliu; Graeco. Nam Grammatica. & Alphabeta inuenta
est ne crederet in lingua & ne p;teret in finem. Ad istum
n p; Grammaticam scimus latine sive idioma qd; est
idioma pho; sub tali n finem pho; sua scientia
tradidit. Quae si p;nos p;os no; sufficiens ad in
veniendo omnia scientia. & indiget ad hoc auxilio
doctor & pho;. expedit nos scire idioma id in quo
doctores & pho; sunt locuti. et qd; hoc sit p; qd; id
Grammatica n; p;as libales est computata. qd; filij Libe
rorum & nobilium n;stenebant in ea. Graecum namq; dicit
Dialectica. que docet modum arguendi et oppodi. Nam mo
sciendi n; est ut p; debita acta & p; debitas rones
manifeste. p;positu; Oportuit qd; invenire aliqua sciam
doctores modum quo forma sunt acta & rones. Nam
nisi mo; ardi sciremus possemus in ardo p;tae. et
p;stare decipi. credemus. n; aqu; b; qd; dicit et conflu
dens. Nam. eo qd; ignorare ardi modum. Sic qd; n;ia
qd; Grammatica que & dicitur lingue ne crederet in loquendo
scire. & Alphabeta n;ia est. Dialectica que est d;rectio
inventa ne crederet in ardo. Tercia namq; dicitur Libal; qe
est Rhetorica. Est aut Rhetorica ut n;mit qd; i; Rhetorica
sunt quasi quedam grossa Dialectica. Nam p; sciende s;
rones subiles in natilib; sciendis et in ays sciendis
p;culabilib; Sic sciende sunt rones grosse in styb; mudib;
q; t;ant de agibilib; quae p; n;ia sunt Dialectica que
docet mo; arguendi subilem & violentior. sic n;ia sunt

Etholica

musica

Etholica q̄ ē q̄ q̄dā grossa dyca docens nō arguē
grossū & figūli. hec aut nōia filijs liborū & nobiliū
& maxime Regū & principū. quia horū quāsi inter
gētes & dūci p̄lo qui nō p̄t pape ins rōnes gross
as & figurales. **Q**uarta sciētia libal̄ dū esse musica que
s̄ p̄ vii polinorū ipsi mūicib; quēnt & maxime filijs liborū
& nobiliū p̄ rōnes multas. quāz vna est. quia p̄ul m̄
tūale sustinē p̄nt. quāē s̄cis dēnt aq̄na delatālia q̄di
dignū ē q̄ ordinē ad delatāones mūicias. quāē s̄ cū
ph̄is musica ē q̄stācia nē inueniū. quia in mūicias de
lectāones. **E**ta rāo ad hē idē esse potest. q̄ ut ph̄s inuit
t eodē octauo mēis hūāna nēst otiosa ēē. idē ut inter
oīū. bonū ē aq̄ m̄ponē delatāōs mūicāles q̄ s̄nt in
nōie & liate. q̄ hoc docens ē filijs liborū & nobiliū
maxime. qui nō vacantes mechanicis artib; zmanerent
oīos ins s̄uūint libalib; disciplinis. & n̄ s̄nt q̄āz
aq̄ m̄ponēnt delatāōs mūicāles q̄ s̄nt liate & hoēte
tāgit ad p̄ m̄ltas rōnes in p̄h. p̄ quas oīdi possi
q̄ filios nolū deq̄ adisē mūicā. s̄ de his forte m̄sa
dicit. **Q**uia s̄ia libal̄ dū esse arismetā docens p̄por
cōz rerū & m̄oz ad quā forte filij nolū idē tradēbāt
q̄ s̄i ea musica p̄fite s̄ia nō potest. **S**exta s̄ia
libal̄ ē geometā que dōz rōste mēsuas & q̄ntitates
rez. ad hanc aut filij nolū forte idē idēbāt. q̄ s̄i
ea astroa q̄ est de q̄ntite astroz & de distācia siderū
& de t̄p̄i cor p̄fite s̄ia nō potest. **S**eptima libal̄ sciētia
dū astronomia ita quā antiq̄ta filij nolū tō m̄suda
bant. q̄ gentiles n̄ra iudicia astroz m̄is exūt m̄io
s̄. **A**lūmā. n̄ volebant bella ichoac tō ut aq̄ ap̄
m̄ape ins q̄p̄to q̄dū astendente & m̄p̄m q̄dūc
cōh. q̄ p̄q̄ p̄ astronomia cognoscāt. idē filij liborū
& nolū volebant in astronomias m̄stem. **E**t q̄o anti
quity de libalib; s̄is s̄ense m̄ti. et vā septem artes
nūmū extollebant. **V**ntū ph̄is ac s̄ s̄ie longe
nobilioes istis. **N**ā n̄ā ph̄ia docens cognoscē natas
rerū lōge nobilioes ē q̄m aq̄na p̄dīaz. s̄ dēclāre nō
nō p̄at. **P**resentio p̄nt q̄ dī ē grossa & figurālis

Arismetā

Astronomia

Naturalia

Ampia methata que nō hūāo et p rōnes hūāitū mētās
 de deo et de subōs sepū longe nobior ē qm nād phid
 et etiā qm dā pōtaz de q p ont pō mēta **et** nlla qe
 nobior nō dignior ipō q mētā est de sciētīs hūāitū
 mētā mē quas mēta pmatū tenet **Amplius** theolō
 q ē de deo et de angel nō mō hūāo s dīno . s et nō per
 hūāitū mētā s mag p mēpiatōr dīnā longe et lō
 perabr nobilior et dignior omibz aye ē **Adhuc** quidem
 mōales sciētiae ut ethica que est de rēgnū sūi . iconomia
 que ē de rēgnū sūmīe **Apollia** que est de rēgnū ruit
 et rēgnū valde sūnt mīles et mē filys hūcōz et nolū
 et maxime filys regū et pīncipū s nēlūt polite vīs
 et vānt dōs gubētūā et rē maxime ita has debent
 mētā **Sūnt** aut et de sciētiae subaltūate et suppositae
 ipō **ut** pfectina que est de vīsū est sub geometā
mediana ues est sub nālū phid **Leges** et mē q sūt de
 actibz hōīm sūnt sub politia que ē de rēgnū ruit
Nā ut alibi nos dixisse inuenīma omīs legiste s q
 quidā ydiote politia **Nā** sō laia ut vlgues quia
 argnūt et fōit ydō sūas que mōm ardi nō docet dy
 aletica . ideo ipi q nō argnūt artīfīā et dyate appellā
 a phō ydiote dyalectā **Sic** Legiste quia ead de quibz
 est politia dicunt narrative et sūe rōy appellati sūnt
 ydiote politia **Ex** hō aut patē pī qūtomag honodūdi
 s sciētēs politia et mōales sciās . q sciētēs legēs et
 iura **Nā** quō sciētēs et dāntes ita honodūdiōs s
 loqūtibz nō yddēntibz causā dicti . tanto honodūdiōs
 sūnt id tales **Ex** hō et appazē pī qm sciētēs ma
 gis honodūdi s **Nā** pō honodūdi s dīn et sciētēs
Theologia . q sū deo ipē est deo omī eūūū **Sic** theō
 que phid ē de deo ē dea et donna omī hūāitū sciāz
Ph **Theologos** nō mag s honodū dyethā . q ut sū
 pīa dūctā mētā sūas hūāitū mētās mēta pmatū h
Ph **hō** et honodū dēnt nālēs phī . q nād phid
 lō sū mēta tenet hō pmatū mētōs alias
 sciās mētās ab homīe **Sic** go sciētēs gōat sūnt
 honodūdi **Hō** go sciētēs sō dīnī de lēm patē pī
 ita quas sciētās sūy nolū et maxime regū et pīncipū

Aethica

Theol

ethica
politia

Leges
iura
pppna
mediana

Nō vltia

Debeant insudare **Na** ad opteat eos esse in semideos debere
 et absque negligentia negotio Regni intendere non vacavit eis
 subtiliter sciencias perscrutari Maxime ut deus ipse his se ha-
 bere circa divina et esse instructos et firmos in fide et
 illas suas scientias per quas quibus se et deos novit regere et
 gubernare. huius sunt modales scientie Alias quo sciencias
 utitur deus eos scientie magister definit modali negotio Deum
 ut eos scientie generaliter ut intelligant idioma vitale. scilicet quod
 idioma tam modales sciencias quam de facilius traduntur
 Quia si generaliter magister definit negotio modali. deus Reges
 et principes scientie idioma vitale ut possint secreta sua
 scribere ays et legere ab aliis aliorum statu filii quo Nobilium
 generaliter insudat esse milites et vacare negotio politico
 deus insudat ut sciatur idioma vitale Debeant etiam deus
 adiste de divina et Rethorica ut ex hoc subtiliores fiant
 ad intelligendum quicquid proposita quo fito boni ingenium
 suum deus exponere ut his intelligant modum et ut sciatur
 se et deos regere et defendere **Na** et de musica. scilicet per in po-
 liticis eos scientie delecti magister definit ad bonos mores
 Sic quo modale negotium scientie expedit ab his qui cupiunt
 principari. ut per omnes alias sciencias ignorent
 adhuc studere debeant ut eis vulgari modum et grosse
 proponeretur. quia per ea principes sufficiens instrumtus qualiter
 debeat principari et quomodo se et suos inducere deat ad
 virtutes **Qualis debet esse magister cum filiis nobi-**
lium et maxime regum et principum et puerorum

12.

Philosophus cum fine triplex est. scilicet cupisibilis
 sine sensibilitatem assimilatur pueris et rationes
 assimilatur pedagogo Sicut quo cupisibilis
 indiget ratione dirigente et regulante. sic puer
 indiget magistro et pedagogo Quare sicut ratio semper
 depergit ad optima ut in eodem philosopho etiam dicitur Sic et
 magister puerum semper deus ad optima instigat Si ergo
 in doctrina pueri finis intentus est instigatio ad optima
 quia ex fine accipienda est ratio omni aliorum talis quendam
 est magister qui possit iuvenes sibi committit ad optima
 inducere optimo autem et bono ad quod inducendi sunt

Immense est dmpo saenaia si tmoce ad bonos ad moce
 induat aliquis dñi ex p bonitate uite. & vō p momocōs
 debitas **quid** sit ad present pstat ingi pñoz nolud
 & maxime Regum & principū tā in se dñi hñe. dñi enim
 esse sciens in speculabilibz. prudens in agibilibz & bonus
 in iura. Ad hoc autem qd sit sciens in speculabilibz tria
 requiruntur. **Pr** sit inventus ex se. et qd intelligat aliorū
 dicta. tñc qd sit indicatus tam de inventis qm de his q
 ab alijs intellexit. **Inventus** u dñi esse. qz qm nō sit aq
 invenit si solū novit dñi dicta referre. magis ē recitator
 qm doctor. **De** qd ipm esse inventum. **Ex** dea ipm
 esse intelligentem & semp pparatū. **Na** pñq bz ē pñte
 pñi sufficit dñi iura. si ad hñ qd dea in iura sufficiat qd nō
 in pñtate vñe ita ut per amalia dñi subveniat
 nob ad indigenā iura. sic & forte multomag ut pz
 p pñi iñte. **Nulla** ē sufficiat in speculādo. si p poste
 riorē pñi ex dictis pñi habuit immanita & amalia
Na go sufficit ad pñi sciencie qd aliquis sit inventus
 ex se. si qd sit pparatū et intelligit dñi dicta. **Tercio**
 dñi ipm esse indicatū. **Na** pñi pñe potissē i indicā
 qñtū. **Na** u pñe est dicta aliorū intellige et de se
 multa. invenit nisi tā de multis qd de invet novit
 indicatū qd sunt tenenda. & qd sunt iñpñenda. quid ergo
 ad sciām tād dñi quē doctor qm sit inventus ex se. intel
 ligens dñi & bz indicatū tā de inventis qd de multis
Na dato qd filij nobiliū & maxime Regū & principū
 nolūt oīo ad pñdite scie ingredi. si sufficiat eis de
 his aliqua cognoscere. **Milonga** tñ doctore bz scienter
 dñi mñe. **Ad** qd doctna pñdū est factū. et qd dñe
 mñt dñe loquū. **Alia** go modica que scie mñt
 fñlia clauz & zena intelligunt a scie. qd ab infao
Ad pñ qd dñi esse doctor & qñd dñi esse sciens ut doceat
 in scia. **Restat** mñe qñd dñi ē prudēs i agibilibz ut iñt
 nat i bonis moribz. **Ad** hñā aut pñdūa destbēda la
 posita amiaē oīa ia octo qd i pñ ho de pñdūa tetigū
 sufficiant tñ ad pñs pñ de illi emiare. **Doctor** go pñ
 corp nolud dñi esse sic prudens in agibilibz. ut sit mñi
 pñdū. **Amia** ē mñpñta. **Dr** u esse mñi rñlendo
 pñta. **Na** pñ nōtō rñfificā iñgā nñq ad rñfificā

hñt pñi
 dñi m se fa
 habere

60

20

Quō eos
 iñnat me
 ubi

posset nisi cognosceret ex q̄ pte esset obliq̄. Sic nolens alios
 rectificare iniqua eos agere rectificare possit nisi haberet
 p̄torum notitiam p̄ qua cognosceret quō obliqua essent. **Secundo**
 qd̄ adz dīctores esse mētem p̄torum. **Hic** dca ipm̄ esse
 p̄vidū futurum. **Ita** sicut adz dīctor dī cogitare p̄
 tēta ut fiat quō p̄ tpa p̄tita obliq̄a sūt q̄ ab eo
 sūt digenda. sc̄ dī p̄vidē futū ut adhibeat medicā
 mēta ad ea p̄ q̄ in posterz facilia obliqua possint.
Tercio dca ipm̄ esse cautiū. q̄ ut d̄ p̄o hō tetigima
 p̄o ī cognodo et speculādo ē adhibenda cautela ne
 flō admiscēat vīs. **Sic** etiā in agēdo attingit hominē
 esse cautiū ne mala admiscēat bonis. **Quedā** n. p̄ se
 mala sup̄ fractura q̄sta apput bō sicut quedā flō
 apput vād. quā sicut doctor in speculabz sic dca ē
 diligētis et cautiū ut p̄pōt sūt audibz vā. sc̄ q̄ ut
 inuenit digē dī esse cautiū p̄ponē eis bō sūt admix
 tōn maloz. **Et** itō hūm̄ doctor dī esse cūspiciat yct
 operta hāc exp̄t ē p̄tita cognosce. sc̄ et hūm̄ doc
 tor dī cognosce p̄tice qd̄ dō illoz inueniū quos hī
 digē. **Nā** p̄ q̄ inuenies hūt alā et alā qd̄ dō et sūt
 p̄rom ad alā et ad alia. sic sūt alī et alī istōdī.
Ad qd̄ dī esse doctor inueniū ut eos p̄ debitos
 b̄mōs et p̄ debitas monitōes iducat ad bonū v̄m
 q̄ ad bonū quibz iducit nō sōm monitōibz et correctōibz
 b̄. s̄ etiā opibz et exemplis v̄m̄ q̄ hūm̄ doctor sit
 ī m̄ta bonis et honestis. **Ita** q̄ etiā inuenies valde
 est prona ad intp̄tia et asina. q̄ntūm̄q̄ p̄ior
 doctor eis vā bona p̄ponet. si tñ opere cōtra facit.
Inuenies illi em̄ exō inducti deficiū ad illūta decli
 naret. **Ita** et hēz quēdā esse doctores q̄ q̄ntū ad
 p̄tā speculabiliū sit inuētiā ex se multū dōp. m̄dū
 tū tā m̄litor q̄ m̄litor. **Ita** nō ad p̄vidē
 agibiliū dca ipm̄ sēc mētem p̄vidē cautiū et cūspiciat
 cūtiū aut ad m̄tā dca ipm̄ esse honestū et bonū.
Si qd̄ reges et p̄m̄p̄es et p̄lī omēs valde solliciti
 quales p̄ponat sūt n̄m̄inatis p̄p̄oibz et rebz
 inuētiā. q̄ s̄ p̄ p̄o p̄olitorz. **Ita** de amāte aphor

Quia habenda. qm de inanimat. et de filijs qm de civib
valde debent esse solliciti et ad magis diligenter attende
qualiter magis preponerent in regimine filiorum

Qualiter circa loquelar visum auditum instu

endi sunt invenes

P.

Quia finem septimi poliacor. dea phus in
venes cohibendos esse circa locutor insonem
et auditu non in dea phus qualitermagis loqui
ne dea eos qualitermagis vide ne qualitermagis
audire et est ibi aliamus mos adhibenda ita locutor
quid invenes tunc peccare vident. **Primo** qz defacili
loqui. **Lasima**. **Secundo** qz loquunt. **fla**. **Tercio** qz in
plurimu loqui. **fatia** et inpeditata. **Loqui**. in de
lemi lasima. qz ut supia i po lo dicebat. **Omnibus** si
invenit eos paucos et ad lasima promi. quae ad se p
sit adhibenda cautela v. p. ut in inveniunt cohibendi
sunt invenes a locutor. **Lasima** et a simonibus tur
pibus et sunt inveniendi et ead corrigendi. si eos talia
loqui attingat. **Laos** aut quae sunt a simonibus turpibus
cohibendi est. si phus. quia ex talibus locutoribus defacili
ad opa spia melius. **Ipso** in locutor ipso facit in
nobis inveniendi illiaturum qua fit in magis augentur
gaupiscentia circa conaupiscentia ad augentur facili
melius ad ipa. p. quod b. d. d. **Corrumpunt**
bonos mores colloquia prava. cohibendi go et corri
gendi sunt invenes ne loquatur. **Lasima**. **Secundo** corri
gendi et cohibendi sunt ne loquatur. **falsa**. **Ad** ut supia
diximus invenes sunt inveniendi. cu go qz modo sit alia
nata ex quo inveniendi etas inveniendi eos ad d. d. falsu
et inveniendi. quod. si. p. in ethicor. et p. p. pravi et fu
gendi. p. debitas monitiones et correctiones inducendi sunt
ut inveniendi inveniendi adheant nitan. q. si. p. in cod
in ethicor. est p. bona et laudabilia. **Tercio** cohibendi
sunt ne absq. p. inveniendi loquant. **Ad** invenes si
inveniendi et p. inveniendi cognovunt. qz go p. inveniendi
ad p. inveniendi inveniendi facili. i. inveniendi. cito
et debili. no debili. quae inveniendi sunt ne ad in
veniendi statim inveniendi. **Ad** inveniendi. repente sit
sunt inveniendi no statim p. inveniendi p. inveniendi
th. si inveniendi ut p. inveniendi respondeant et p. inveniendi
tent. i. inveniendi p. inveniendi p. inveniendi

ro

auto

et

It
magis memorat
retinens ea

Ut pferant huiusmodi inephemibiles. **Diso** qua' pedagogi
et doctores inueniunt deit eos inuicem quod se hanc ad lo-
quela. Restat inde quod sunt inuicem ut se hanc circa
misi. In uisio aut inueniunt duplex cautela est adhibenda. **Primo** quod ad uisibilia. **Secundo** quod ad modum
modum. **Quinto** ad uisibilia quod quod sit ne deus eos tur-
pia loqui. Et inuicem est eos turpia inde huius aut
ro assignat a phis vi et huius ubi aut. **Quinto** prima
amias magis p quod or ab ipis inueniunt. circa facie
quingit sunt turpia et quingit inuicem huius. quia ge
primo apponunt cum maiori admiratione inueniunt. que
magis summa atque ita et p quod inuicem ad quod
pistendum ea. **Unde** et phis prohibet. **Quinto** ergo
quia eis quasi omnia sunt noua maiori ardore scilicet
in ea que inueniunt. quare si attingat eos inde turpia
magis recordantur de illis. et postquam inuicem ad quod
pistendum ea. **Unde** phis prohibet ut non plus phibeant
inueniunt ad inuicem huius in re. sed etiam in picturis uel
in ymaginibus. ut si mulieres essent depicte uel sculpte
non essent inueniunt ostendende nam satis illa etas pro
notat de se ad lasciuia et ad passionem inuicem. et
or ipam p inuicem turpium ad uisibilia pnotat. **Secundo**
adhibenda est cautela in inueniunt ut inuicem q pal-
pebras odor cum maturitate elenct ut ne hanc o-
los vagabundos inuicem. et etas ita co q omnia res
pnotat tunc noua et omnia inde uelut et ita omnia
inui vagat. quod in regibus et principibus valde est
inuicem si hanc olos vagabundos. **Ita** ex hanc inuicem
leues corde et parum et pusillanimes. co q inuicem
de omibus admirat. **Eos** ita qui debent principaliter et do-
mari. etiam ab ipsa infamia moueri. Et de inuicem inuicem
ut matie se hanc circa elenct odor et etia inuicem
modum. **Ita** facilia quibus inuicem obstat quod ab inuicem
na asuenit. **Ostendo** quod inuicem sunt inueniunt quod
ad loquela et inuicem. Restat oide quod sunt inuicem
ut se hanc ad audiu. **Circa** q quod ad pnotat
tat etia duplex cautela adhibenda est. **Primo** quod
ad res auditas. **Secundo** quod ad eos qui audiunt. **Quinto**
resq aut audiu obstat cautela quod ad inueniunt
si phibeant ab audiu turpium. **Ita** p vi polip

Ubi de hac mā loquimur. **C**ohibendi sunt iuvenes ne
audiant quicquid turpia. **E**t mā audire est prope ad ip-
sum. **Q**uod ergo. si ipsum cohibendi sunt iuvenes ab
audiendo turpia. et ex hoc defacili inclina ad opus
Sic adhibenda et cuncta in ipso iuvenibus quāto ad
eos quos audiunt. et sicut dicitur est eos audire hostia
et pulcra. et indecens est audire turpia. sic dicitur eos au-
dire mores bonos et honestos et cohibendi sunt ne au-
diant maleloquos et inhonestos :-

**Quot modis peccatur circa abum et qualiter
se iuvenes debent habere circa ipsum abum**

Omnis supra iuvenes ab infamia insti-
tuendos esse in bonis moribus et opibus. unde quia
ut supra dicebat in moralium negotio similes
vniuersales magis perficiunt. et propter hoc etiam quod
iuvenes sunt instituendi. quāto peragunt diuina quod se ha-
bere debeat circa loquela et circa ius et auditu. **R**estat ostē-
dere quod se hīc debeant circa abum et circa potum et circa vene-
rea et circa matrimonium. **Q**uod dicitur quot modo
peccat circa stuprum tibi et qualiter se debeat hīc circa ipsum.
Circa abum ad quod pertinet sexus moris delinquitur. **P**rimo si summa-
rime ardent. **S**ecundo si nimis in quiete. **T**ercio si turpi-
ter. **Q**uarto si inordinate. **Q**uinto si nimis laute et delicate.
Sexto si nimis studiose. **D**elinquitur etiam propter circa abum si
summa valde feruent. **N**am hoc non solum nocet animae. quia
nimis feruent et amde summes abum sunt gulosi et in-
temperati. si etiam nocet corpori. **N**am abum nimis audite
summa non bene mastica. et propter magis bene digerunt.
Ordinat. ut non alibi dentes. ut per eos non debite ita
facile patet a calore naturali. et propter facile guttur
in infirmitate. sicut ligamine minute trita facilius igni et
quāto in ignem. **H**unc ordinem nāle ut plūm non obser-
uat summes abum nimis amde. **N**am ut inuit per
in ethere. **M**odica delicta est cum abum attingit linguam.
si maior et cum attingit guttur. **G**ulosi etiam quod nimis au-
de abum sumit et cum magis delicta. non inleu delictum
quia cum diu tunc existat. si cupit quod cito perueniat ad gu-
tture. **Q**uod dicitur ut plūm abum non mastica. si cum
in mastica transgreditur. quod per abum per supra non bene

21

**Quod se quis de
circa abum et
potum videt**

**pro
20 20**

diger et panis set q nō solum ledat aia s et corpore
 Secūdo delinquit aia cibum s si sumat nimis in quantitate
 Nam et hoc nocet aie quia reddit ipam intpatu et
 aia neq cor quia impedit digestioi bonu siue debita
 n cib hū digeri debeat oportet ipsum esse pparatu
 calori natu quare si in tanta quantitate sumat q calor
 sual ei dominari nō possit nō bene digerit. Et psequis
 nō causat debita nutritiū. **Tercio** delinquit si sumat
 turpit. Sicut n plūm scriptis patet nescientes q nū
 a miquā comedere possunt q sua vestimenta deturpat
 turpido aut corpiu hū s se nō sit delictum. petat
 tamen aia eam si attingat ex mordinacōi aie quare
 ad turpit moq sumendi cibum signū sit aia gulost
 ut mordinacōi māt. in sumtōi tibi nō solum cāuendū
 ē ardor et nimietas. s etia cāuenda est turpitudine. Et
 aia cibū delinquit ex mordinacōe tempis ut si nimis aī
 hora ut nimis mordinatē sumat cibū. **Ad** ex tali sumatē
 effiat quib gulosa et intpatu. et etia m ledit sedm cor.
Ad omē actōes nales. s phm mēsurat quada pēi:
 odo. **Unde** est go q quia qnēdo est quasi alia natura
 s deo tūq apuēst sume cibū in aqua hoā ut plūm
 appetit supior eiq in eade hoā. **Si** go pordinatē et p
 qnēta horam mēt qmē cibū sume. ut plūm aī
 digestioi pini cibū sumit sed cibū ledit go inde cor
 hoā debita et dēstina nō pōm p bonitatem aie
 s etia p sanitate cor obpūada est in tibi sumtōi
 Et tū petat aia sumtōi tibi s querat cibaria nimis
 lauta et delicata ultra q eis statū requit. **Delicatio**
 est cibor accipienda ē s qdūq psonē et s statū nobi
 litat eis. q go ulū qm qdūq psonē exigit et ultra
 q eis statū requirat delicata cibaria querat deliquit
 quia hoc ex aqua ipaua ut ex aquo uicio pvenit
Sexto delinquit si querat cibaria nimis studiose pata
 Nam etia i vilib cibariis pōt quib ostēde se nimis
 gulosū. si nimis studiose uelit ea esse pata. **Vide**
 n etia iuue ut comedat nō comedere ut uiuāt. et
 nimis studiū appōit aia pparata cibor. **Hic** ergo
 uis de leui apparz quā istudiū sunt plū ut se ho
 ueste hēant cura cibor. **Nā** nō exente sit sumā

Sufficit autem eis paulatim et decet instrui ut ad ad delectationem pervenerint sic sufficit instruere. quia se hunc debeat
 i. summi abor. **Qualiter sunt instruendi pueri quod
 se hunc debent circa potum et circa veneria et**

P **ESTO VARI** circa coniugia contrahenda
 in precedenti et duximus qualiter
 circa ab eo delinquit. Restat dicere quia delinquit
 circa potum. Dicitur. ut supra. et iniecit etas
 maxime preva est ad iniquitatem. quare cum
 semper maior sit adhibenda cautela in maiori periculo
 minime in minori etate cavendum est ne iniecit effici
 autem iniquitatem. Tempus autem et etas est adhibenda. circa
 ab eo et potum veneria. Nam non solum ab eo iniecit summi
 iniquitatem causat. si etas potum. Deum ergo iniecit non potum
 esse abstinere. ne efficiat. et quod et summi ab eo. si etas
 deum eis esse potum. ne efficiat. et quod et summi potum. Dicitur
 in inmoderate summi quod ad pueri potum et mala etas
 Primo quia veneria provocat. Quod ergo tunc tale fit ma
 ior fiat iniquitatem ad acta veneria. Vnde quod maxime
 taliter efficiat inmoderate summi iniquitatem ad iniecit
 ergo summi nimia vini iniquitatem veneria provocat. tunc
 iniquitatem et etas iniecit quod semper. quod et etas
 pueri et ad lasciviam quod alia. **Secundum** malum quod inducit
 nimia summi vini et deesse rationis. Nam astedentibus
 summi summi vini ad caput. Ita debet. quo turbato
 deesse ratio nostra quod ad suos acta. et non possunt
 libere uti. **Inmoderate** ergo summi vini nimis impedit
 rationis usum. iniquitatem turbat. et debet. Vnde est ergo
 quod aliqui plura offendunt a vino. et alii qui sunt debilius
 caput. et etas. Ita coram et debet. prohibendi sunt
 ergo iniecit a nimia summi vini. et per debilitatem
 etas etas offendunt a vino. **Tercium** malum quod ex vino
 inducit est etas et dissensio. turbato et debet. et nimia
 summi vini et amissa ratio rationis deesse. pueri in vba
 inordinata et arguunt dissensiones et lites. Vnde quod ita
 arguit ex iniecit sanguine vini quod per in caliditate
 inflammat sanguinem reddit hominem iniecit et irascibilem
 quo fit facilius provocat ad dissensiones et lites. **Iniecit** ergo
 et sunt amatores et iniecit. ut ut per et etas prohibe.
 non sunt a nimia summi vini per quod quod ad lites et
 iniecit provocat. In omni ergo etate cavendum est a
 iniecit ab eo et a potum inmoderate. Vnde et facilius

XII

Vinum inmoderate
 summi etas in
 la causat

Adheremus huc ad que ab infanzia asuescimus deinde omnes patres
et matres Reges principes solliciti sunt ut vagant filios ut ab
ipsa infanzia sic regantur quod sint abstinentes et sobrii. **Coro**
qualiter iuvenes debeant se habere cum cibum et potum. **Restat**
modum quo se habere debeant cum venere et cum gingia con
traheunda. **Oritur** et luxuria et gula quasi filia ex matre
Si ergo diximus iuvenes instruendos esse ne sint gulosi
Restat dicere quo instruendi sunt ne sint lascivi. **Omni**
ergo omnis actus venere excepto matrimonio sit contra rationem dicta
invenit. quod dea preceptum sic solliciti erga filios ut sint virtuosus
Iuvenes quoniam volentes inducendi sunt ut per quingenta sit
gentis. **Quia** autem etate debeant ut quingenta ostendit
philosophus vii. politicoz dicens. **Et** in muliere requiritur etas xviii
annorum. **Quia** tali etate. si philosophus proterea filii magis perfecti
si quod eis quatuordecim ut supra diximus et minus corrupta
sufficiat toto tempore augumentum quod durat quousque usque ad
xxi annum abstine iuvenes a carnali copula. quod si infra
tale tempus mutant quingenta pronota ad lasciviam impedit
eorum augmentum ut videtur philosophus in eodem poli. **Sic** ergo videtur
et quingenta si magis minus corrupta non esset minus corrupta. quod ti
medum est de corruptione anticipabilis si doctores prius proprii
aut iuvenes in tempore copulac non posse poterit
ad tempus proprium per eis in debet expedire. quia autem
se habere deant iuvenes cum uxore id ducta et quod sunt co
pulatione in uxore ducenda super ad eam d' ignum co
ingali diffusius diximus. **Qualiter iuvenes se deant**
habere in ludis in gestibus in vestitu

XIII

Questio quo iuvenes deant esse abstinentes.
in cibo sobrii in potu temperati in venereis contin
hendo quingenta in etate debite et modeste se ha
bere cum uxore id ducta. **Restat** ostendere quo etate
ludos et gestus et etiam vestitu deant se habere. **Ludi** autem
ut probat per vii. poli. est natura in vita quod quicquid ad prius
pertinet dupli. ma declarari potest. **Primo** ex natura illius
ta sollicitudinem. **Secundo** ergo adeptorum finis in vita. **Prima**
via per se. **Secunda** mens humana nescit otiosa esse. ad ergo
quod vacat otio et non interit a quibus delectationibus. **hanc**
scilicet inquit vagari cogitando de illis vii. per vii.
poli. aut et ludis et quodam deducto et in vita sollicitudine

Quare ne solliciti sint circa aqua illam et inter delicias
 illicitas expedit aliqui habere aquos ludos et aquas deduciones
 licitas et honestas qui sunt illi ludi et ille deduciones
 circa quas debent vacare prius iuxta dicitur. **Et** via ad osten-
 dendum hoc idem sunt ex adeptorum finis interea. **Ad** id quod sta-
 tuimus per hunc finem interea ne go per quoniam labores
 deficiat a perfectione finis expedit aquos ludos et aquas
 deduciones imponere finis. ut ex hoc aliquid requiratur
 pietas magis possent laborare in perfectione finis. **Unde** et p.
 vii poli ait. **Quia** homo non potest semper requiescere
 in fine adeptu et quia aliquid quod quoniam sibi finem
 in quo diu laborat aliquando quoniam illum idem quod im-
 ponere aquos ludos et aquas deduciones ne deficiat a conse-
 cratione finis. **Sic** ergo instaurandi sunt prius erga ludos ut
 non duntaxat prohibeantur a ludis. si ut moderate habeant ludos ho-
 nestos et libales. **Ad** ludi turpes et elegia et deduciones
 inhoneste prohibende sunt a iumentis. ut videtur per vii poli.
Quod quatuor iumenta se habere debent circa ludos. **Restat**
 inde quare se debeant habere circa gestus. **Gestus** autem
 duo quibus mota membris ex quibus iudicia prout motu dicitur
 videmus. ut prudentes et bonos habere gestus ordinatorum et
 honestos cohibent enim tales sua membra ne aque motu
 habeant ex quo quod quatuor possit claudere animi vel
 impudencia mentis vel impudencia appetitus. **Est** ut homi-
 naria disciplina in gestibus. **Ad** quia ipse intentus est circa
 rationem et intellectum ut per proprios naturales impetus ut per
 agere ex naturali instinctu ut aures et bestie. **Aures** ut etiam
 alia ex naturali instinctu agencia non sunt indigent disciplinam
 ut homo quod prius rationem et intellectum ad agendum opera sibi deta-
 non sufficit naturalis ex natura disciplina aut que est data
 in gestibus est ut quod membris ordinetur ad opus sibi debitum
 homo. ut non audit per os si per aures frustra go cum quod
 ut audire alium retinet os aptum. **Sic** etiam homo non loquitur
 pedibus ut manibus ut patulis si ore. per go hunc indi-
 scipulatos gestus qui cum volunt ad audire et tunc
 os aptum. sic se disciplinam si gestus qui cum volunt
 loqui extendunt pedes et crura ut minus proprium mo-
 vent brachia ut cingunt humeros ut faciunt talia
 quod ad locutionem vel deserviunt. **Sic** ergo disciplinandi sunt
 iumenta ut habeant tales gestus ad utendum motibus.

membris ut deservit ad opus quod intenditur. **N**am aquosus motus
 membrorum agere non deservit opus intentum ut patet ex his.
 Primum membris ut ex elatione animi ut ex aquo ad modum
 die mens restat parum de teras quod ponebat in phas calidam va-
 quae se habere debeant immunes circa vestitum vestimenta quibus
 ad tam ordinari videntur va ad delectationem voluptatem et ho-
 norem. **O**mne enim bonum vel est delectabile vel utile
 vel honestum sine honore. **B**onum enim honestum bonum
 honorale dici potest. **N**am honestum est idem quod honoris status.
 Si ergo vestimenta quibus per bonum delectabile sic geruntur deli-
 cata et molliora. Si per utile sic quoniam calida ad repellendum
 frigus tempe hyemali. Vel non calida tempe aestivali.
 Si vero quoniam per bonum honorale sic quoniam pulchra
 et decora. **I**ndecens autem est nimis sollicitari circa
 molliam vestitum et circa delectationem in ipsis. **N**am ex hoc
 efficitur quibus impatiens et timida. **D**e leonibus quibus ad lastimam
 et ad molliam tamquam primum per minus delectatur in molli-
 bus vestitum. **V**identur enim tales esse magis muliebres
 quam viriles quia non sunt constantes sed molles et de facili
 in lastimam praeoccupant. **E**tiam nimia molliam reddunt
 homines timidos. **N**am cum arma et ferra in se quando
 dubitem licent qui semper sollicitantur circa molliam vestimenta
 dubitat arripere arma et efficitur timida. **I**mmunes igitur
 maxime cum ad illam aetatem venerint quod sunt humiles
 ad vacandum circa laborem bellicos ne abhorreant arma
 instaurandi sunt ut non nimis delectentur in molliam vestitum
Quanto autem quod debent se habere immunes in vestibus
 ut deservit ad delectationem. **R**estat ostendere quod se debet
 habere circa eas ut deservit ad utilitatem quod inde
 in distinguendo inter complexionem tepidam et calidam. **N**am
 humiles complexionibus magis densas et minus porositas
 non sic leduntur a calore et frigore sicut humiles complexionibus
 raras. **V**idetur et mulieres quod sunt magis frigidae et humiles
 complexionem densam et magis poram quod patet ex az-
 cia pilorum minus ostenduntur a calore et frigore quam vi-
 ri. **E**tiam distinguendum est inter tepidam et calidam. **N**am
 et flante borea intendit quod aye modum quod calidis
 flante austro. **D**istinguendum est etiam inter calidum et
 semel etiam eo quod magis crecat calore minus pro

Tercia via ad probandum hoc idem sumitur ex eo quod iuvenes sunt
 nimis amatores amicitiae. Nam ut dicitur in 1° Ethicorum iuvenes
 sunt amici et amatores socialium magis quam aliarum etatum
 quia gaudent in convivendo. Et ob illam etatem maxime
 delectabilia percipiunt cum valde delectabile sit convivere
 amicis. Etas illa gaudet vivere in societate et amicitia
 a parentalibus. Iuvenili quoque etate maxime cohibendi sunt
 iuvenes a societate privata quia tunc maxime se offerunt
 moribus pauperum eo quod maxime diligant in societate vivere.
 Delectatio enim est ex quicquid quod veniens ex tunc quod veniens
 nullus quo gaudet in societate vixit nisi gaudeat se sociis
 conformare. Quarta via sumitur ex eo quod iuvenes sunt in-
 imis creduli. Delectationes enim sensibiles illate. La sim-
 pliciter sunt prave et fugiende possunt tamen esse bone
 si appareant. Iuvenes vero quia defacili credunt et
 non habent perfectam rationem sine usum defacili inducuntur a
 sociis et defacili persuadentur eis ut credant bona sensibilia
 esse scienda. **Qualis cura gerenda sit de pueris
 a prima^o Nativitate usque ad septem annos**

9^a VII. SEX. NONES particulariter valde videtur
 esse proficiat in tali negotio. Ideo particulariter
 descendendo ad diversa tempora ostendimus qualis
 cura sit circa filios gerenda usque ad septem
 annos. Hoc quod a septennio usque ad quindecimum annis. propter
 a quoddecimo anno et deinceps tangit autem per vii. polius sex
 circa ipsos pueros que observanda sunt in prima. Primum est
 quod usque ad septennium dentur pasti mollibus. ita tamen quod a primo
 maxime sunt alendi lacte. Secundo quod sunt prohibendi a vi-
 no. Tercio sunt assuescendi ad frigora. Quarto sunt assuescendi
 ad gentes et temperatos motus. quod in omni etate videtur esse
 proficiat. Quinto sunt recreandi per debitos ludos et sunt
 eis recitande aque historie et aque fabule in quibus latent
 et hoc maxime cum incipiunt perire significatos verborum. Sexto
 a pluvio sunt cohibendi. Iuvenes vero usque ad septennium
 alendi sunt mollibus. ita tamen quod a primo maxime alendi sunt
 lacte. Ubi et per vii. polius autem quod humidum lacte maxime
 videtur esse famulacis corporibus puorum. In ista quoque etate tenenda
 usque ad septem annos alendi sunt mollibus et humidis. quod
 talia facit quod tunc in nutrimento observanda tamen est iuvenibus

Eum alunt² lacte q^o si contingat eos sugere aliud lac
 qm^o matris. quenda est mlt^o siue femina filis matris
 qm^o ad complexio^o co q^o lac mlt^o maxime mlt^o de
 p^oportio^o p^o filio. **S**ed pueri p^ohibedi sunt a vno et
 maxime i^o tempe quo lac s^ommut^o et hoc s^o p^olym^o p^o
 c^og^oitudines. defacili n^o c^og^oit^o pueri et efficiunt male dis
 ponit i^o core s^o tempe quo ut plurimum pascunt^o lacte
 asuescit bibere vnu. rine dicit^o q^o si co tpe ad vnu
 asuescit disponit^o ad lep^oro. **T**ercio pueri s^ont asuesc
 endi ad frigidu^o. **V**bi p^o v^o p^oli aut q^o mox expedit co
 s^ogeste ex p^ouis parius ad frigidu^o asuescit n^o p^oius ad si
 gora nile est ad duo. **P**ro ad s^omitate. **V**bi dicit^o p^o aut q^o de
 nati ad frigidu^o s^ont bono h^oitudi^o in pueri p^o calidit^o
 existem in illis. **S**ic c^ontinu^o ad frigidu^o i^o p^ouis p^oile utile
 est ad bellitas accione. **N**ad frigidu^o m^obra consolidat et co
 stigit. na q^o r^o p^oreuerit ad etatem debuit ap^oroce s^ont
 ad opa bellia s^o a p^olia s^ont aqua^o q^ontati ad frigidu^o
Vbi dicit^o p^oli aut q^o ap^out aquas. **B**arbaras nationes co
 s^oue est in flumib^o frigidis filios balneare ut eos fortiores
 reddant. **A**t^ondenti est t^o q^o r^o d^oina p^ou^o p^ou^o as
 vesandos esse ad hoc vel ad illud intelligi^o e^omodate et
 g^odat^o ut requit^o c^odit^o p^oro. **Q**u^o pueri asuescedi s^ont
 ad gentes et t^opatos motu. **N**ad s^o p^o motu t^opatu i^o p^ouis
 q^ontor bona. **P**ro q^o reddit^o corpa magis sana. **M**odatu^o
 n^o c^ontinu^o i^o quatuor etate mlt^o ad s^omitate s^ont. **S**ed
 corpa reddu^o corpa agilia. **S**i n^o a p^ouo asuescet pueri
 ad aquales motu s^ont agilibus. s^o corpu^o et vitant^o
 pignu^o. **N**ad v^o ad aquales motu n^o s^ont graues pignu^o
 et metes asuescit p^ou^o. **T**ercio facit ad augm^otu^o
Nad co ip^o q^o tem^otu^o c^ontinu^o i^ouat ad digestione^o
 et facit ad bonu^o dispo^o corpu^o. sequit^o q^o s^o p^ost^oit^o
 ad augm^otu^o. **N**ad cu^o augm^otu^o fiat ex ip^o alim^oto fa
 ctia cor^o b^o dispo^o et q^o b^o mlt^o et alia s^ont p^ost^oit^o
 ad augm^otu^o. **Q**u^o modatu^o motu m^obra q^osolidat. quib^o
 n^o i^o p^ou^o expit^o. q^o si se modate excreat ad corporales labo
 res m^obra cor^o cia solidat^o et s^ont. **F**orad^o. **Q**u^o ergo
 q^o mlt^o h^oit^o t^onead m^obra ad aquos motu modus et
 p^oatos s^ont asuescedi ut m^obra cor^o solident^o. **V**bi p^oli
 v^o p^oli aut q^o expedit i^o p^ouis facit motus quoscuq^o

Et tantillo ad solidandū mēbra et id defluē p̄ tenuitate
modatū n̄ modū i. p̄nē adeo laudat p̄h̄ ut ab ipso
p̄mordio naturatū ducat fēda esse aqua instamēta
i. q̄ba p̄nē utōr et moueat. **Quāto** rēdēdi sūnt p̄nē
p̄ aquos ludos et p̄ aquas fabulas. **Luda** n̄ moderatū
competit p̄nē. q̄ i. modatū ludo ē modatū motū. et per
modatū motū mēta mētia. et reddunt cora agilia. **Sūt**
cū p̄nē rātāde aque fabule. et aque hystoie p̄q̄
māpūt p̄ape significatōes vbor. vel cū aq̄ cātā hōq̄
sūt eis tantū n̄ ip̄i n̄l t̄te sustinē p̄nē. idco bonū
ē eos asuescē ad aquos modatos ludos et ad aquas ho
uestas et mōuas delctatōes. **Exto** sūnt cohibēdi a
ploratu. **Nā** n̄ p̄nē a ploratu cohibent ex ip̄a cohibi
tōe sit ut rēuēat p̄nē et anhelatū. **Nā** sūt tū ploare
p̄mittit amittit p̄nē et anhelatū. sic n̄ ploare p̄hibet
rēuēat p̄nē et anhelatū. **Retinē** aut p̄nē et anhelatū
s. p̄ vñ p̄nē sūt ad robur corpis. ut go p̄nē robusti
ores sūt cohibēdi sūnt a ploatu.

**Quo omēs iuuenes equaliter sūnt exatandi ad
corporalia exercitia et labores**

xvi

Illa distinguit etates filiorū p̄ septennia
ut tū dicitur usq̄ ad septē annos sic esse re
gendos. et a septem usq̄ ad quatuordecē sic esse
instruendos. **Sūnt** at hūm̄ septennia abrem
enda et clōganda. s. diuinitatē p̄p̄. **Nā** aq̄ sūnt rob
ustiores corpe m̄ xñ annis q̄m̄ aly m̄ xvi. idco q̄ de
talibz p̄nētales regulā dare nō possumus aqua reli
quida sūt iudicio p̄dagogi q̄m̄ dī p̄nos mētia ut
possit hūm̄ t̄p̄e amittat et plougare ut ei mētibz
expedie. **Quāto** aut t̄p̄e qd̄ ē a septennio usq̄ ad
quatuordecim annos sūt q̄danda cū igne filiorū
Nā homo p̄m̄a diuisionē diuidit in animā et corpus.
Anima n̄cō tamq̄ potētiās p̄uāles in mētia et appe
titū. **Quāto** go attendenda sūnt i. filijs p̄o quale hab
eant corā. s. o quales volūtates. t̄o quales mētia.
Ut go iuuenes hēant corā bñ dispositū exatādi sūt
p̄ dēta q̄ntia et p̄ debitos motū. ut hēant volūtates
bñ ordinatā inducēdi sūnt ad debitas vitutes et ad
opa mētia. **Sūt** ut hēant iudiciū. p̄fctū instruēdi sūt
i. debuit s̄tē. **Sciētia** et vitā et exatū attendēda sūt

in igne filiorum. a pilao. u. uatit ut uite. uicraia pndp
 asuecti sunt pueri ad aliquos motu. si cu appleverit
 septem usq ad annu qrtudcamu debet gradati asuecti
 ad ultioes laboies et ad fortia ptraa. **I**udo. u. pile pdr
 thacem u. luctao scdu pbrj iuden esse debita pex
 naa muabi. **I**n so tanta septenio sut ultioa ptraa asu
 meda qm i pmo. ad ho tame i tali ctate. co q mē
 sit teua no sunt asumeda opa militia uo opera
 adna. **I**n p viii poli aut ch usq ad pubescenā. i
 usq ad qrtudcamu annu leuoa ptraa sut asumeda ne
 ipedia mactent. **C**up qm uenit fluit by disposui
 qm ad cora a septenio usq ad qrtudcamu annu debet
 fortioes laboies asume q i pō septenio. **R**estat inde
 quo ex cos ordinari ad utute ut heant by disposita
 volutate. **S**am go q pe quto poli aut ch pessimu est
 uo iustue pueos ad utute et ad obsuāad legu utilu
Augur u. p vii poli. **I**tem pms curand sit de pueis
 ut heant debita appetitu. ut ut heant pftu usū
Probatur aut pms qe omā de ordinacō volutate
 q de pftu mta. **I**n 20 go septenio. qm pueri
 id nupit gupitē no tame hnt pftu rōis vsm
 potissime inde esse mādum cū ipse ut habeant
 ordinatā volutate. **N**ā sū corp⁹ generacō 2 pms
 q amā. **A**ma pō cora organa et forma. et postea ibi
 amā i fmdo. **I**n p vii poli pms curand
 ē cū pms qm heant volutate by disposita qz qm
 stctificō intellectu. **N**ulla autē hz bene ordinatam
 volutate. nisi heāt modatā concupiscenā. **N**ā ex
 mordinacō appetitu spmū sōmndat mordinacō m
 volutate. **S**i go concupiscen se tenent ex parte corp⁹
 msta nō ex parte anime. qz qnācor corp⁹ ē pue
 amā. pō mēdē qz qm heant modatā concupiscenā
 et ordinatā volutate. qm qm heant illmīatm
 msta. **M**oda aut quo modatē sunt concupiscenā
 mēnd 2 ut pād cautela adhibea. cū illa cū q
 maxie asuevnt defice. **S**i go mēnd sunt msta
 tōde concupiscenā et defacti mēnd 2 omā faciūt
 valde. uā q cū amat mms amat cū mupit lude
 mms ludit. et i oibz ays p pōssim faciūt. adhi
 bēda ē cautela ne msta concupiscenā. sed pnt.

abstinet et sobrii ne sint medaces et vidia ne oia agat
 valo. si i suis actibz et sumibz modauit accipiat. Hic
 vis sic. **Restat** ostende quod sunt bz dispo. quod ad in-
 tellectu. **Ad** cu dicimus qd i 7o septennio pualq curat
 e d' ordinatoy appetitoy qm de pfectoy mstoy. no sit mlt
 ligendu est qd nullos curat sit. quod heant pfectoy mstoy
 si qd a septimo anno usq ad quatuordecim annu numerus
 habundant in concupiscentiis et deficiunt ab usu rationis
 deo pualq e mstoy etia ordinatoy appetitoy. qd enim
 p totu pory septennio pual quasi no adhibuit nisi va-
 nondu em tanti mlti sunt ut de ipis ibi con-
 dare possint. **Ad** 3o 7o septennio pnt pueri mstoy
 in gnatia que sta. **Quoniam** est. et in logica qd est
 mag' mag' pendi qm sta. et in pctica qd qstut. in
 quada modulacia vocant. qd em 10 tempe pueri de-
 sciunt a rationis usu pfecte sta no pnt. ne th no ma-
 pnt. hie rationis usum omd sunt indispoiti ad sta
 asuocendi sunt ad illas artes de quibz sciamus mtoz
Et filii aut et maxime iugum et principum
a desensu et evagatione cohibendi sunt

pm.

DICEBATUR supra circa filios ta attende
 da esse ut quod heant bz ordinatu appetitu
 bene dispositu cora et bz illuminatu itam.
 Hec aut ta tpa septennio possua adaptat
 Na primo septennio pceptoy baptismat et sacra-
 mentoy ante pnt est mstoy quod heant bz dispo-
 ita cora. **Ad** qd i pmo septe ante pnt qd omd cora
 et usu rationis. ut comode asuosti potunt ad opa iu-
 tu. ut ad stichitas qdaciones. **Si** n. qd 10 tpe adi-
 ste pnt hie idiomata vulgaria. si a septio ano usq
 ad quatuordecim. qd ta inpiunt hie concupiscentias aliquas
 illatas. et aqo mdo la ipse inpiunt pape rationis
 usu. ideo 10 tpe no solu mndu est quod heant
 pfectu cora. si etia quod heant ordinatu appetitu
 usq ad quatuordecim annu. si p m poluit mag' mdu-
 cendi sunt pueri ad bonu et asuocendi qd qd ne
 si a quoddecim ano. qd tuc pfectu pape mapiunt
 rationis usu. no p m mndu est quod heant bene
 dispositu cora et bz ordinatu appetitu. si at qd sunt

Prudentes et qui habeant bonum ordinatum ad illuminandum in
 intellectu. extant. et ad ista pertinet non solum quod que modo est
 quasi scientia verborum. vel dyalectica que est quasi quidam modus
 sciendi. vel prima musice que consistit in consonantia vocum. si
 pertinet istam in illa scientie ad quas scilicet oratione ad
 iustitiam rerum et per quod cognoscitur si possimus sapientes
 et providi. In primo septennio per receptionem baptismi
 et sacramentorum. intendendum est quasi pilam dea vnde ut in
 bonam dispositionem corporis. si in hoc septennio ut a septimo
 anno usque ad quatuordecimum est quasi intendendi principium
 ita duo. ut ita dispositio corporis et ita ad maiorem appetitum
 Et in tertio septennio ut a quatuordecimo anno et de
 inceps est intendendi ita ita ut ita bonam dispositionem corporis
 et ita ordinem appetitus et ita illuminemur multum. De
 autem dispositio corporis. ut volentes vnde vita politica
 a quatuordecimo anno et deinceps est ut assumat fortiores la
 bores quam hactenus. Nam sicut a septimo anno usque ad quatuor
 decimum assumendi sunt fortiores labores quam in precedentibus
 annis. sic a quatuordecimo et deinceps assumenda sunt ultio
 ra exa quam hactenus. vnde omnes labores predictos quatuor
 decimum annis debent esse quasi leves et debiles. extant autem
 assumendi sunt labores fortiores. Nam per octavo poli aut
 quatuor usque ad quatuordecimum annis pueri assuescunt sunt ad
 labores leves. si deinde debent assumere labores fortes. Ad
 hoc. si plures a quatuordecimo anno assuescunt sunt pueri ad
 labores fortes. ut ad exercituum luctatum vel ad aliquam
 ad exercituum simula exercituum bellice. ut postea in xviii
 anno instructi in luctatum et in equitatum et in dux qui ad
 milia inquit subire possunt labores militares. Tunc
 ut est quibus bonum dispositum quatuor ad corpus quod in tale cor
 quale inquit sunt officium. ut si miles in bonum dispositum
 corpus. quod in ipso tale quale inquit sunt officium militare
 quod si forte exercituum corpus esse non potest. Et ideo ergo omnes
 volentes vnde vita politica. opteat aliqui sustinere fortes
 labores per deservire repute. omnes volentes vnde ita vita
 a quatuordecimo anno sic ultra debent assuescere ad aliquam exercituum
 robusta. ut si advenit tempus et agerintur per respublicam de se
 rationem indigeat. habent coram sic dispositum ut possit tales

Subne labores ut per eos res publica possit defendi q
ant magis et qui minus sunt ad tales labores sunt asse
stendi ut in proseguendo patet. Sufficiat ad prius sic
pollutari ita regnum filiorum ut habeant sibi dispositum
corpus ut possint debitos subire labores. Quod maxime
fieri attingit si ad debita aetate assestent. **Quis** quomodo
a quoddecimo anno ultra pollutari debent prius erga filios
ut habeant bene dispositum corpus. restat modo quomodo pollutari
debeat ita eos ut habeant ordinatam appetitum. **Indigentur**
autem iuvenes a quoddecimo anno quantum ad ordinatam appe
titum specialem delinque. **Primo** va. quod ad ellatorem. quod ad extorrem. **Primo**
prius hinc peritiam rationis. **Primo** videtur eis quod essent digni dominari
et dedignantur alijs subia. **Secundo** delinque. **Primo** peritiam venia
quod extorrem aduenas. **Primo** maxime circa venia matrem quia go semper
cautela adhibenda. **Primo** maxime peritiam iuvenis a quoddecimo
anno ultra peritiam monendi sunt iuvenes ut non sint ellati. **Primo**
sunt subiecti et obediens suis patribus et senioribus. **Primo** autem
peritiam **Primo** peritiam tres breues rationes quare filios esse sub
iectos et obedire suis senioribus et patribus. **Primo** ratione est quod senioribus
et prius impant iuvenibus peritiam bonum. **Primo** autem dicitur obedire ei
qui sit non pater agetur nisi ad bonum eius. **Primo** quod filii ad ve
nientiam ad etatem peritiam fuerint sunt digni. **Primo** go ipse dicitur
se in iuventili etate patribus et senioribus obedire uti debet
alijs enim. **Primo** quoniam veniunt ad etatem peritiam eis famulentur
et obediunt. **Primo** ratio est quod qui vult discere peritiam
debet prius discere subia. **Primo** peritiam autem cum nemo huius peritiam
patris nisi didicerit esse subiectus. **Primo** nullus enim est bonus nisi
nisi prius bonus extitit discipulus. **Primo** go ipse valeat
huius peritiam indignari non debent subia suis senioribus
et patribus. **Primo** go peritiam rectitudinem appetitus iuvenis
existendum in etate de qua loquimur ut velint senioribus
et patribus obedire. **Primo** rectitudinem ne venia et illata
insequitur. **Primo** iuvenes enim a quoddecimo anno ultra non solum
inducendi sunt uti sunt ab senectute et sobrii quantum ad ri
bum et potum. **Primo** etiam ut sit gemitus et pudicia quantum
ad actus venenos. **Primo** extorrem ut dicebat ardeat ad venia
iactat. **Primo** Inducendi go se in etate iam uti velint gemitat omnis vi
vendi peritiam quingentis sunt gemitat. **Primo** ostendit quomodo in iuvenibus a quodde
cimo anno ultra est huius dispositio corporis et rectitudinem appetitus
reliquum est ut ostendat quomodo illudandum fieri eorum intellectus.

Hoc autem satis est per se patet hinc manifestum nam quod a quatuordecim ultra
 incipit hinc per singulos romanos videtur ut dicebat quatuordecim per singulos non
 plures in ista que est in ista vixit vel dialecta que est in quibusdam modis
 facit. Sed per se manifestum est quod quatuordecim in quatuordecim vixit. Si enim apti
 se ut distanciant in vltimis suis quod autem vltimos scire se eis prode pr
 ena per la dicta ha si noli vita politica vixit et militari potissime
 deinde stude in moralibus suis quod per eas scire possint quod se et alios
 deat gubernare. **Quod** autem scire vultis inquit passim non est
 sufficiens auditor. In etate quoque non vultis quod ducit usque ad quatuordecim
 annos tunc scire non prode aliis. Si a quatuordecim anno ultra si iuuenes
 se istent ut patet et lasciuas inquit efficiat. dissonant ut se
 sufficiens auditor moralium per se et alios gubernare cognoscant
 se quoque vultis inquit se a quatuordecim anno usque ad xvii si non quia
 quia ab eo te ultra inquit se hinc quod tunc quod peruenit omnimode
 ad sua per se. Deinde est tunc ut sciat seipsum inquit et gubernare extra
 go non videtur pedagogo si per ea que ducit in polo quod est de regimine
 sui per documenta accipe quia seipsum regat. **Quo omnes**
equaliter exercitandi sunt ad corporalia exercitia

xviii

et labores
Quoniam iuuenes volentes vivere vita politica a quo exi
 tit ad labores corporales. Corporal. n. exercitia si modata
 sit oibz iudet esse proficiat. eo quod faciat ad quidam pau
 tatem et ad quanda bona dispositionem corporis. talefacto. n.
 corpore per aliquos modatos motus expellunt ab eo superflua
 et noxia. Ita in quibusdam exercitiis videtur esse proficiat
 volentibus cumque vivere. Nam quia tales non multum
 vacant inquisitioni veritatis nec spiritualibus delectationibus
 expedit eis ut vitent mercedem et ut vitent sollicitu
 dinem illicitam exercitandi aliquibus corporalibus la
 boribus lictis. **Expedi** enim omnibus volentibus politice
Expedi non omnibus volentibus politice vivere in omnibus quod nobilia
 tar. Regibus et principibus quoniam aliis non omnino cessat a corporalibus
 laboribus. ut omnino exercitantes esse non armorum usu. **Exercitatio**
 in corporalibus debita reddit corpus robustum ut facilius diutius
 armorum possit sustinere. quare si non armorum non solum aliquid est
 hinc si etiam nunc pro bono corpore. volentibus politice vivere
 non quod omnino ignota esse. non tamen omnes iuuenes ad hunc labo
 rem equales sunt exercitandi nam filii Regum et principum ad hanc
 labores corporales minus sunt exercitandi quam alii. et adhuc primo
 genti qui Regere debent deinde maiores labores assumere. **Ad**
 per octavo politice labor corporal et quidam per modum se
 impedire videtur. **Ratio** autem hinc per se manifestum est hinc quod hinc

Nam sicut dea quinget esse animas pudicas castas et
 potas. sic dea et filias. licet ergo et multa alia que de co-
 mibus diximus sunt adoptanda. agnoscimus superaddemus de-
 ppe debita ignem. filiarum inter que primo dicimus filias
 prohibendas esse a ritu et discessu quod ipsa via venari
 possimus. **Prima** via sunt ut tollat filias comodi-
 tas male faciendi. **Secunda** ne fiant invecunde. **Tercia**
 ne fiant lascive et ipudice. **Commune** ut quas omnes viri
 prom sunt ad malum et multo magis ferre. quia magis desi-
 nunt a rationis usu. dicta tamen sunt cognoscere max-
 impe a se et maxime nobis nota esse ipsa. **Unde**
 go est et quod homines non reputant nisi ipsa bono. quia
 tantum hominum impetu ad delicias ipsas ut plurimum
 delinquunt in talibus. si autem nobis comoditas delinquendi
 est et per in **Reth** ut et homines ut plurimum male faci-
 unt possunt. maxime go cautela ad conservandam puritatem
 et modestiam est vitare comoditates malefaciendi. per quod et
 prohibetur de et faciendi comoditas facit finem. **Si** go in
 viris in quibus est ratio prestantior est magnus periculum
 non vitare comoditates delictorum. multo magis est in feminis
 hoc et adhuc magis in filiabus est id in puellis. ne
 id de eis comoditas male faciendi sunt debite custode
 et prohibende sunt invecunde et discessu a ritu. **Quarta**
 via ad investigandam hoc idem sunt ne fiant invecunde.
Ad omne et ipsa est quodammodo vetundum quod non asseverant
 inter gentes vetundum quodammodo inter eas. **Inter** etas
 go que reddunt puellas vetundas in appetitu virorum
 est non asseverare eas inter gentes. quare cum puella sit
 crescendo et enagando per patrem vixit asseverat appetitibus
 sunt familiares eis et tollit ab eis vetundia ex viro
 proprio tollit autem a puella invecundia quod tollit eis fir-
 mid quo retineant ne male agant. **Nam** in feminis
 et maxime in puella defiat ratio per quam prohibetur
 ne quis persequatur illicita. **Maxime** go ferunt feminas
 et potissime puellas ne prompant in turpia vide-
 esse vetundia. **Debet** go quod puellas prohibere ab eva-
 gatione et discessu ne fiant invecunde id ne tollat.

Ab eis viciis p qua comben ab accoib hñib. **T**ercia
 via sunt iusticie lascive & impudice. puelle enim p de
 bito nō sub custodia teneantur et id pmittat distat a
 circue id solū efficiunt viciis. si cū qñmū quanda
 siluester que optima est ad saluandū pudiciā pu
 ellaz. Videmus enim q animalia valde siluestrā si asue
 scunt qñsacōibz hominū domesticā ne pmittat se tangi
 & palpari. Si vā qñsacōibz hominū sunt mōta quasi
 siluestria tactū & appatōi hominū fugiūt. Et go vālibz
 alijs aspiciant pñmū tiam in fēnū. Si go fēnue
 nō distanciant & a qñsacōi viorū sunt mōsue quasi
 siluestres ab eorū & pñetate distat ad lasciuā ut
 ad impudiciā indinā. **C**onmisa go omīs tues et ma
 iorū multomag nobiles & potissime Reges & pñpces
 tanto tūā maiorem cura pñis filiaz adhibē debent
 ne indebite tñeant & distanciant. qñto ex impudiciā
 & lasciuā filiarū filiarū potest magis malū vel pe
 riculū mminere. **Qualiter omnes tues et ma
 iorū Reges et pñpces debent sollicitari erga fi
 lias ne velint viciis pñe.**

xx

U **S**PERIUS dicebatū plū pñs **R**ethor
 comendat i fēnū amoz opostatē possimū at
 tñia via venari. Et deā omīs tues et mīto
 magis nobiles et maiore Reges et pñpces
 sic sollicitari erga regnū filiaz ut nō sint ociose vñe
 fñment se cñtū cñtā opa aqua hata & honesta. **P**a
 via sunt ex hōesto solatio quod inde hētū. **S**ia ex il
 licita pñsuetudine q pñ hoc mīta. **T**ercia ex fñctu
 et mīltate que inde tñmū. **C**onmisa mā sic pñ
 mā. si p pñ cñtū absq omī delctacōi mīta nostra
 dñatē nō pñ. idō ipñcōdū omīs dñtē oēs delctacō
 esse fugiēdas. qñc si nō possimū comode dñare i mīta
 mīst i aqñibz delctem. deā nob assimū aqñ opa hā
 ta & hōesta cñtā q vacatē insint nob aqñ delctacō
 hāte. **S**icut go vñi ne ociose vñant et ut delctē
 i opibz hāte mīstē dñt cñtā aqñ opad mīlia. ut
 cñtā ea q pñtū ad gubnacōi Regnū ut cñtā vñi
 domū. ut cñtā aqñ hāte cñtā. **S**ic et mīlēs ne oc
 ose vñat dñt opostē amaze. et deā cas pñtū

Prima aqua opa licita et honesta. **Pr**ima ergo omnis de-
 letatur in ipse opibus et omnibus diligunt sua opa ut
 ut per viam alii ut mulieres ipse iterum per aquas
 delectationibus licet deinde eas esse interas ita opa aqua
 licita et honesta quod catomagus inde expedire non
 licet quod vis quomagus a ratione deficientes nesciunt vni-
 versis ex aquibus sensibilibus quibus delectationibus summat quia
 autem deinde ea opa ita quod mulieres ipsudie deinde in persequendo
 patebit. **S**ecunda via ad inversionem horum summat
 ex imitatione sollicitudinis illicite. **N**am quod mulieres et mar-
 tunc puellae ut plerumque domi stat et non vacat tui-
 libus opibus ut ignominie reice si menses huius ut superius
 dictum nescit otiosum esse statim cum quod non dat se huius
 ex quo vaga est mensura ita illicitas operationes quod
 catomagus canes est in mulieribus quod in viuis quod mol-
 lioribus sunt illi et quod cogitatio illicita facit itum-
 ut ea si assit comoditas ope applicat. **T**ercia via sum-
 mat ex sectu et utilitate quod inde consurgit. **N**am mulieres
 putant se deinde licitis ex quo non inde consurgit aliquid boni
 exterioris opibus ut aqua bona dispositio interioris opibus
 ita maritus debet ergo diligenter et curam adhibere ut non
 huius sint bone et virtuose. **P**er quod et a philosopho per Rethy
 vituperantur. **L**acedaemonenses et diuini esse fecerunt si omnium
 infelices quod non adhibebat curam et diligenter quo cor-
 pore cent virtuose et bone. **A**dhibenda ergo est sollicitudo
 ne femine otiose vivat si exierit se ita aqua opa
 licita et honesta ut ex hoc fructus et utilitas ipsius
 et efficiat bone et virtuose. **S**i autem queratur ita quia
 opa sollicitudinis deinde quod in talibus differunt. **L**ocus secundus
 dicitur per philosophum. **T**extus est et filare et optati servati per
 inde opa aperta mulieribus sine femine quod ipsius
 sua istudenda in tam alto gradu est quod non esset dignum
 ut quod non esset assuetum si morem patet ut se ita talia
 exerceant adhuc non est dimittenda ut vivat otiosa.
 si ita est studio literarum ut ad amorem literarum afficit
 non vacat otio si sepe sepius librum arripit se litterarum
 occupant ex hoc autem declaratur quod superius dixerimus cum
 tamen de regimine quingali dicebatur in ista decla-
 ratione esse ita que opa debeat fieri esse contentas

XXI

¶ Decet Reges & Principes et vni oēs ciues
 solliciti erga filias ut sint deo mō taciturne
¶ **S**ICUT qd nō daret puellas ēē vagabun-
 das. ut dea eas vniē otiose Restat ut mō
 ostēdas qd dea eas taciturnas esse oīs tpa
 via venari possim⁹ prima sum⁹ ut mag⁹
 appareat oīte et decet⁹. et ut a nīs sūis mag⁹ diligat⁹
 Secūda ne loqūt⁹ idēbute et incaute **¶** Tercia ne sint p-
 ne ad iugia & lites. **¶** Quarta mā sit p- nā cū deperit⁹
 sit cūis quod abest ut vti p- nē Reth. qūto aliquid quod
 est p- haberi magis inde arduū et iacessibile.
 tātomag⁹ inde abesse et magis compescēdū mouet. se-
 miā igit⁹ corp⁹ qd est loquax quodādo minus se fami-
 liare exhibet. et quodādo se contemptū reddat. **¶** Vt p- pmo
 poliet⁹ ait **¶** Ornamentū mulieris ē silentiū. si nūmū
 eret mō debito taciturne sint. qd se p- nō familiāre
 exhibet. eaz qd dicit⁹ inde mag⁹ abesse et inde magis
 inaccessibiles. p- qd nō sit vilipendit⁹ et hūit i- cōceptū
 si mag⁹ appetit⁹ et amāt⁹. qd go tūl⁹ inde ē pulch-
 et decet⁹ quod amat. si intieret tacitūe mag⁹ amāt⁹
 ex hē ipd mag⁹ appet⁹ decet⁹ et oīte **¶** Ab ipd go
 p- nūi etate instruēde sint puelle ad taciturnitatē
 qd si gūgat eas p- modū p- gūmū sūis viris
 copuli. ab eis si sint debite et tacitūe frequētia
 diligen⁹ **¶** Secūda mā ad mōstā d hē ibi sūm⁹ ut inter
 locū itantū dicit⁹ nī sūp ibi p- mōdū cautela
 adhibēda esse v- qd sūent maior defici⁹ cōsurgere
 cum go ex hē quib⁹ conat⁹ prudēt⁹ et caute loqm⁹
 qd mō prudētia et acūmē mōst⁹. qūto quib⁹ mā-
 gis a rōn defiat. tātomag⁹ gūgit ipd itante loqm⁹
¶ Tū go mulier mag⁹ deficiat a rōne nisi qd viri
 et puelle mag⁹ qd femie iā adulte. cūa femiā et
 maxē cūa puellas sollicitū ē ne itante loqūt⁹ **¶** Ont
 cetab⁹ aut⁹ cautelas ne quib⁹ p- p- i locū mō
 vti h⁹ inde esse potissim⁹ ut nūlū sūm⁹ p- fēat. nī
 ipd p- diliget exāmet. **¶** Tū go diligēs exāmet
 nō loquacitate stat nō possit. ut femie ab ipa
 puellari etate distat cūtos sūm⁹ p- fēat. daret

Nam non esse loquaces. sed oportet ipsas esse debite
 taciturnas. ut possint omnem sermonem prolatum
 diligenter percontare. Tercia uia ad investigandum hoc
 idem sumitur. tunc sunt prout ad iurgia et lites. Nam ad
 femine et maxime puellae deficiunt a rationis usu
 nisi sint modo debite taciturne et nisi sermones
 dicendos diligenter examinent. Sicut propter rati-
 onis defectum deficiente loqui possunt pertinet ad
 simplicitatem et imprudenciam. Sic deficiente loqui pos-
 sunt pertinet ad lites et ad iurgia. Decet ergo
 ipsas per debitam taciturnitatem adeo examinare
 dicenda ut nec dicant aliqua per que indicentur
 imprudenter nec dicant aliqua per que possint
 perturbare audientes. Propter quod indicentur litigi-
 ose et discole. quare decet eas esse taciturnas que
 in uerba litigiosa prorumpant. A uerbis autem liti-
 giosis potissime debent sibi cauere femine. quia
 postquam litigare incipiunt nesciunt a litigio se ab-
 stinere. Deficit enim in eis rationis usus per quas
 concupiscentie refrenantur. Adeo postquam motae sunt
 et litigare ceperunt augetur in eis concupiscentia litigii
 quod per rationis deficiam refrenari non potest. eo quod ab usu
 rationis deficientes ut plurimum plene priuati sunt
 ratione. *Explicit secundus pars libri secundus in o-*
ratione de regimine domus et augere a uiris
Secundus tractatus libri secundus pars tertia
primus **Q**uod gubernatio domus spectat
 non solum determinare de seruis sed etiam
 de supplet indigentia corporales et quod
 hec due materie sunt connexae. *paran*
2m **Q**uomodo distinguenda organa gu-
 bernationis et qualiter adinuicem com-
3m **Q**ualia officia decet habere Reges
 et principes et universaliter omnes
 cules quantum ad operis industria
 in et aeris temperantiam

m

mn

m

m

m

re

r

r

ru

rm

rm

rv

rm

rm

rm

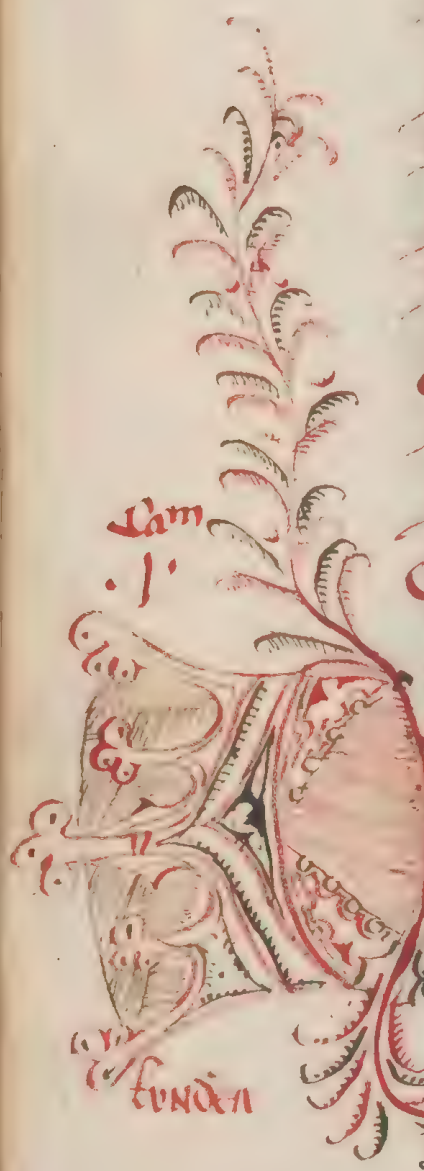
ru

Tam

.j.

Quod ad gubernatores dicitur non solum de rebus de seruis
 si etiam que suppleant indigentiam corporalem. et per
 hoc due me sunt ordines

DIGESTIS duabus partibus hinc secundum
 librum in quo agitur de regimine domus. et
 ostensum est quia dea nicos suas omnes
 regere et patres suos filios gubernare
 Restat exequi de parte tertia in qua
 agitur de regimine ministeriorum ut de regimine
 familie hinc autem parti in qua agitur
 de regimine ministeriorum et familie cetera ut in presequendo patet

Comiecti pot' ma illa in qua agi' de his q' supplet indige-
 nam corporalem & que faciunt ad asuacionem uel ad sufficien-
 tiam uite. Aug' sunt decem: edificatio multitudinis munus
 matris & copia aduini possessionis. In hac go parte tra-
 himus sedo libri. eo q' hec me sunt generis. interduq' in sa-
 nere volentes domos suas debite gubernare uel p'm
 q'm ad regimē mīstroz & familie. si etiam q'm ad
 aa que ordinat ad asuacionem ut sufficiencia uite et al'
 que simple' indē indigēcia corporali. **Detinabimus** go
 in hac tra parte huius sedo libri qua' decem hūa-
 reges & principes et vniuersa' oēs que hūc deant. quō
 deat ipos se ad possessiones hūc & mīnistrata et
 cia regimē familie & mīstroz. **Quia** aut' hominē deat
 cōdare p'otentem p'fūfamilias uel dōmū gubernatōz
 familie. et q' hec me sunt comere ut in p'ntio ca-
 p'onebat. sufficiat ostendit p' p' p'ol. **Ostendit** autem
 duabz vōibz. **Quia** p'at ad uconomū & ad gubernatōz
 familie cōdare de possessionibz ut de domibz et de
 mīnistratibz et de suppellectilibz & de alijs que sup-
 plent indigēcia corporalem. **Quia** id' sunt ex suffici-
 uite. **sa** & p'ius quā hūc are gubernatōis dōmū ad
 artes alias. **Quia** ma siq'z. **Id** ideo are de guber-
 natione tradit ut p'familias tūge dōmū gubernare de-
 beat. **Id** ea que faciunt bene uivere & que vānt ad
 sufficiē uite. **Quia** si ad uinendi politice requir' domus
 possessiones & mīnistrata spectat ad gubernatōz dōmū
 gēdare de talibus. **Quia** ma ad inuestigandū hūc id' p'm
 vbi nū per p'm ex p'itudine hūc artes que est de gub-
 ernacione domus et ad artes alias. **Id** sic cōt' artes ut are
 fabrilis & textoria. **hūc** sua orgā per q' p'funt opaco-
 suas. **Id** & gubernatō dōmū vānt sua orgā per que orgā
 opa sua gēdere possit. Volens igitur nota tradē de arte
 fabrilis. **Id** ipm detinac de marcello & inuēde et de alijs
 mīnistris fabrilibz et p'at ad fabre talia mīnistrata
 cogit. **Id** volens tradē de arte textoria d' detinac de
 p'ctimibz & alijs organis illis art' & p'at ad textore
 hūc mīnistrata cognoscit. **Quia** volens tradē notā de
 arte gubernatōis domus detinac d' de edificis possessionibz

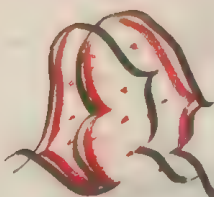
Numerisimam quia tria sunt organa huiusmodi artis. **P**rimo
 ergo ad gubernatorem domus tuam cognoscere. quod per se taliter per se
 organa conspecta potest quod faciunt ad sufficiens vire. huiusmodi autem gubernator
 domus organa propria. sic et cetera artes mechanice huiusmodi
 propria ministeria. **D**ifferunt tamen huiusmodi ab illis. si per se in se. quod
 organa gubernationis domus sunt activa. organa vero mechanice
 sunt factiva. **N**am mechanice videntur per se. quod in gu-
 bernatione domus regla est prudentia. si ergo ars dicitur a prudentia
 per organa mechanice dicitur ab organo gubernationis domus
 dicitur autem huiusmodi ab illis quia ars est recta ratio factibilis et per
 artem resultat aliquid factum in materia potest. si prudentia
 est recta ratio agibilis et per eam non proprie resultat aliquid
 factum in materia. **E**t si magis resultat aliqua actio et aliquid per se
 dicitur agere. **O**rgana ergo mechanice sunt factiva quod sunt organa
 artis. quod est de factibilibus si organa gubernationis sunt activa
 quod sunt organa prudentie que circa agibilia huiusmodi est. **N**am ergo gu-
 bernationis domus haec largo modo possit dici ars. **P**rimo tamen debet dici
 prudentia. **P**remissum vero duabus rationibus suffragari ostendit. quod per
 stat ad gubernatorem domus conspici de omnibus possio-
 nibus et numerisimam quod faciunt ad gubernatorem et ad sufficiens
 vire. per illas autem causas rationes probari possit. quod spectat ad
 gubernatorem domus. **P**rimo debet se huiusmodi ministeria et ser-
 vus. **N**am ministeria et servi sunt et quedam organa domesticum gu-
 bernationis domus. per quod declarata est per se parte tali ubi di-
 cebat. **T**amen spectat ad gubernatorem domus conspici de ministeriis
 et de hiis que supplent indigentiam corporalem. **Q**ui autem hoc
 dicitur me sunt genere et quod determinat de edificatione et possessione
 quatenus debeat tractatum in quo determinat de ministeriis et per
 vis. **S**ecundum patet per se nam possessione domus et ministeria
 sunt organa gubernationis domus. **Q**ui enim huiusmodi est
 quodam organum. et quodam organum est quodam servus nam
 in primo organum est quodam ministerium huiusmodi. et huiusmodi est
 quodam ministerium organum. quod ergo per se sunt organum et servus
 genere huiusmodi dicitur me quatenus.

¶ **Q**uomodo distinguenda sunt organa gubernationis
 et qualiter ad invicem comparantur
Primo per se politur omnia organa gubernationis domus ad
 invicem. **D**istinctio videtur autem esse quedam esse activa
 uti scilicet quedam iactata ut possessione et ministeria

Et innumera et cetera suppellectilia defuncta ad indigentiam
 vite. Sic in indigentia in aliis artibus. per secundum per politicos
 et gubernatores domus esse. In aliis autem artibus organum autem
 et innumera ut in arte gubernata navium tamquam organum
 datatum et gubernatum sine re tamquam amatum et ibi provantur
 sine iungatorum. Sic in gubernatione domus tamquam organum maiata
 et ibi innumera latio possidetur et innumera tamquam amata sine
 finis et innumera. Conuenienter ergo omnia huiusmodi organa. quod quodammodo
 et quod res possident. Sunt etiam quod sunt amata illa datata. **Unde**
 quod distinguuntur organa gubernationis. Domus restat ostendere quod ad
 organum. Et in primis huiusmodi organa ordinata esse admodum
 ita quod organum sit aut organum et organum amatum sit ante
 maiata. Si enim spectat domus et quod naturale et in natura omnia
 ordinata sunt. et semper inferiora administrantur per superiora et recipiunt
 non et mensura ab illis. Et esse organa domus ut organa inferiora
 ordinata ut maiata. sunt mouenda et administranda per superiora
 organa ut per amata. Quod declarat primo per philosophum per philosophum in aliis
 artibus videtur innumera. et plectra non per catharsis. et pertinet non
 per seipsum per seipsum. Sed ad catharsis plectra indiget innumera
 inde et per seipsum ad per seipsum innumera mouere. Et ut ait
 per plectra per catharsis innumera organa architectonice innumera
 in domo innumera. **Ita** in architectonice et domus indiget per seipsum
 et innumera sine indigentia organa autem quod organa maiata
 per seipsum autem non per seipsum id ad quod sunt facta. Nam si tripedes
 et mense regnum et pilapud vel ad admodum illud tales essent
 quales erant tripedes in quodam templo de quibus poeta factum
 eloqui dicebat. quod spontaneae se ingebat domus patris et per
 omnia organa essent talia qualis erat statua de dalide quod
 per seipsum innumera innumera in politicos. et per seipsum innumera de tu.
 innumera indigentia est innumera. si mense per seipsum innumera. et ut
 est opportunitas hostia per seipsum aperient et clauderent. si quod
 non per seipsum et organa maiata a seipsum non per seipsum moueri.
 id domus et architectonice indiget innumera et finis ut si coru
 ductor moueat organa maiata vel organa carentia non
 ut organum per seipsum possint implere. Indigentia est innumera. si admodum innumera
 ut suprema mente administrat ad infima. si lex innumera quod ut
 infima administrat ab suprema per innumera. Suprema autem in
 quod negotio esse videtur architectonice et domus. Infima
 non per organa maiata. Media non sunt innumera et finis quod

Qui sunt qui organa aiata indigunt et aut duos p[ro]p[ri]os
esse p[ro]p[ri]os m[er]ito ut et hostiales d[icitur] aqua t[er]cia c[on]t[ra] . si con
genuag[us] e[st] h[ic] p[er] mediet[em] m[er]ito eff[icitur] In domo go complata
v[er]o organa sunt u[bi]a amata t[er]ma[ta] q[ui]a q[ui]s admiricem
se h[ab]eat manifestu[m] e[st] p[er] id dicta **Ad amata se q[ui]s man[us]ata**
t[er] p[er] ia sunt adm[is]trada t[er]moda ut possit ip[s]a opa ad[is]p[er]e
et u[bi]a edificia des[er] habe[re] reges et p[ri]ncipes et v[er]o
omnes auct[orit]e[re] q[ui]a n[on] ad m[er]ito op[er]is et actus

m

Etemperantia[m]
Expre[ss]e patet potest in hac ia parte h[ic] q[ui]s t[er] lib[er]
dicend[um] e[st] t[er] de m[er]ito q[ui] de h[ic] que def[er]unt ad
as[er]nat[ur] t[er] ad suffia[m] vite de[fer]mentia aut consi
vatom t[er] suffia[m] vite q[ui] ad t[er] iducunt h[ic] n[on] sunt co
ficia possionee t[er] m[er]ito de q[ui]a go dicend[um] est de[fer]re
n[on] p[ro] quales domos t[er] quales h[ic]a[n]ce reges t[er] p[ri]ncipes et
v[er]o omnes auct[orit]e[re] de[fer] h[ic]o qua[m] de[fer]m[er]it de ip[s]is possionee
go de m[er]ito q[ui]a de m[er]ito t[er] ad aut q[ui]a co[n]p[er]ata
sunt in edificia ut tradit paladus in h[ic]o de agricultura
e[st] m[er]ito op[er]is ut edificia sit subtil[is] t[er] debet fieri et
p[er]am[er]it a[ut]e ut sit in debito ad collocat[ur] **Ad aut Reges**
et p[ri]ncipes deant h[ic]e habitaco[n]e m[er]ito n[on] subtil[is] m[er]ito
sta g[er]it[ur] probat p[er] h[ic]o d[ic]it[ur] v[er]o **Ad aut p[ri]ncipes**
ex parte magnificencie Regie **Ad aut n[on] ex parte populi**
possio[n]e n[on] t[er] nos t[er]ia v[er]o add[er]e ex parte familie t[er] m[er]ito
Ad ma[er] p[er] p[ri]ncipes n[on] p[ri]ncipes m[er]ito edificia co[n] de magnificencia
maxime gl[or]ie et nobiles dea q[ui]a magnificos Reges go a
p[ri]ncipes qui debent esse nobiles t[er] p[ri]ncipes potissime deat
esse magnificos **Ad aut modatas possionee h[ic]e p[ri]ncipes q[ui]a**
libales co[n] q[ui]a libalitas in p[ri]ncipes sup[er]bia e[st] possit **Ad re**
ges t[er] p[ri]ncipes m[er]ito possionee p[er]tinentes deat esse mag
nificos co[n] q[ui]a magnificencia ad magnos sup[er]bia esse q[ui]a
si magnificencia ut d[ic]it[ur] in cod[ic]e m[er]ito **Ad aut p[ri]ncipes habitaco[n]e**
deat n[on] e[st] aut[em] deat habitaco[n]e magnificos m[er]ito m[er]ito
m[er]ito sit constructa **Ad aut p[ri]ncipes magnificencie Regie**
patet q[ui]a reges et p[ri]ncipes q[ui]a ad iducunt d[ic]it[ur] dea h[ic]e
habitaco[n]e **Ad aut omnes deat magnificos t[er] m[er]ito m[er]ito n[on] capet**
p[ri]ncipes facta **Ad aut via ad m[er]ito h[ic]o id[em] sunt ex parte ip[s]is**
p[ri]ncipes t[er] h[ic]o tangit p[er] vi p[ri]ncipes v[er]o aut **Ad aut p[ri]ncipes sit**
deat magnificencia p[er] t[er]ia edificia g[er]it[ur] q[ui]a p[ri]ncipes p[ri]ncipes
ca q[ui]a sit m[er]ito sup[er]bia p[ri]ncipes v[er]o m[er]ito m[er]ito m[er]ito
m[er]ito m[er]ito t[er] p[ri]ncipes m[er]ito ip[s]is magnificencia p[ri]ncipes **Ad aut**

Substantias et aqua in locis substantias grana et per venas
 substantias sunt quare si loca granorum aqua id meatu
 per quos aqua transit habeant in se prima venarum metallorum
 ex hoc aqua illa infusa et non est ita salubris Est
 si humidum et molle defecali purissimum aqua ut quod est
 huiusmodi defecali infusa a metallo et maxime a meta-
 llorum venis. Vnde non sunt metalla pura. sed simul cum me-
 tallis sunt aque admixte purissime. Unde quod consi-
 derandum in aquis est quod sunt colores proprii. Nam ipsa
 infectio coloris aque infectio demonstrat. Quod ne
 aliquo sapore vel odore mutetur. Nam prius odor vel
 sapor aqua ut plinius designat aquas illas generari
 non tunc per loca aqua infecta a quibus illi odores vel
 sapor contraxerunt. Quod est ne aquas illas aquas mis-
 ceat limas nam sic limosa. eo quod infecta sit sana esse
 non potest. Hec ergo quique attedenda sunt de salubritate
 aquarum verum quod quidam aquas nos in his signis capi-
 mus. Ideo adduat paladius sextum quod dicit considerandum
 esse ut ut consideretur diffinitio corporum interius illis aquis.
 Est ergo aspicendum si dentes et gingivae interius illis
 aquis sunt prae. si interius eis habent capita sana
 et in perturbata. si venter ad infecta vel latus sine ra-
 uis non dolor. et inflationem vacent. Nam ex aqua maligna
 vel omnia mala. si vel aqua horum asserunt contingit.
 Difficilius ergo aspicendum edificari potest in tali situ quod
 sit a copia aque salubris huiusmodi additis illas de quibus
 fecimus mentionem. Quod si edificandi utilitas ingratum ut in
 ibi aque salubris sit copia. est ibi si paladius
 scienda cisterna in qua pluviales aquae colliguntur.
 Nam si eundem aqua celestis et pluvialis ad bibendum
 quod omnibus asseritur. Sunt autem in cisterna iam prius
 pluviales apponendi ut horum natam aquam statim agi-
 tatam cisternis aque immittit. Visum quare est edificandum
 aspicendum quantum ad salubritatem aque. Restat videre
 quid aspicendum sit quantum ad ordinem vniuersi. in ordine
 autem vniuersi prout inquit edificandum aspicendum ea sunt con-
 sideranda ut ceteras celestes. diuersas veteres et dispo-
 nendum. quantum ad quidam celestes sunt duo attedenda

Primo ut in hyeme debita claritate illustretur. **Secundo** ne in estate nimiodato calore opprimatur. quod fieri contingit si edificatio. si sua aphorismi parte oriens hyemale respiciatur. tunc. ut eo quod in hyeme oppositum sit soli debita claritate illustratur. **Tercio** in estate quid eo quod obliqua inspicitur a sole habet et calorem temperatum. Nam per radium obliquum minus calorem quam rectum. **Secundo** in edificando edificatio altitudinem et distantiam ventorum et hoc quantum ad distantiam temperaturam. Nam ventus septentrionalis. eo quod purior aerem facit salubrem esse videtur. per tempus quo estimo in quo homines alicuius insinuat edificando sunt aquae tamen optime vento septentrionali ut in eis salubri custodiantur. **Tercio** quantum ad ordinem vniuersi componenda et terrarum dispositio. ut in tali loco edificandus sit. cum vidua et pomeria possent esse conuexa. aptius. ut talium et decumbulatio per ea ad utilitatem et sanitatem conferat. **Assentant** autem in edificandis obseruanda quaedam a prima dicta ut quod deat et cella vniuersa. quod deesse frigida obscura etiam septentrionalis de longe ab aquis. ut a stagnis et fluminibus et longe a stabulo fumo et sterquilino. sic et peritiam quodammodo edificandis distinguere possent. si quia ista minus prima sunt edificatorum indusse inuigilant. **Ad possessorem est quodammodo naturalis et quod abremouenda possessorem quodammodo non vniuersi ut homines sed ne hominibus meliores.**

V

ICTO de edificandis si ordinem superius enunciatum. **Secundo** dicitur de possessorem. Possimus autem tempore via venari quod rerum possessio est hominibus quodammodo naturalis. **Prima** sunt ex natura vite. **Secunda** ex dignitate hominis. **Tercia** ex actione naturali. **Si** in homines naturaliter vniuersi et societas politica est quodammodo hominibus naturalis. ut in prima parte huius 21 libri diffusius probatur. **Quod** aliquo modo naturalis esse quod sunt natura in vita politica. **Secundo** primo politico. **Natura** est rerum possessio in gubernatione. namque domus si quis debeat politice viuere. eo ipso quod rerum possessio definitur naturae vite est quodammodo hominibus naturalis. **Secunda** via ad investigandum hoc idem sunt ex dignitate humana. eo enim ipso quod homo rerum corporalium et sensibilium est creator dignissima habet naturalem dominium super ipsa. quare naturalis est hominibus quod dicitur.

stis sensibz et qd possit eis uti i suo obsequio. Et qd hoc est
 quoddam posside ca. idco cor posse est ei natu. **U**t p^h
 p^h poli. ubi probat possessor talium esse nales aut
 homi ad bestias natu est instu bellu. co. u. qd bestie debent
 esse homi subiecte debent ordinari in obsequio eius. p^hpe
 refugiant obsequio homi. homo cor ipse bellat tanq^h
 tanq^h ca quibz natu domia. **S**icut go ho natu domia de
 stis. p^h et natu d^h alye exterioribz rebus. qd no est
 nisi rerum possessio quoddam natu est. **T**erna via formi
 ex actione nate. **N**at si in p^ha gnaroz natu no deficiat
 animalibz. si natu parat eis debitum intuitu. q^homd est
 qd no deficiat eis. id p^hstis. **S**i em dignitas sunt p^hstis
 impfectis et ipse impfit qlibz p^hstis debitum alimeti
 a natu multomag hoc p^hstis eis iam in esse p^hstis
Aliu autem quoddam omissat. quoddam no alifiat. **I**n
 alibz aut facientibz oia aug sunt auct p^h na ordiat
 ponere in ipis ois albu et ruberu. ita qd p^h albo
 gnar ams et ruberu redit in intuitu eius. **A**u go
 castena intra testam omi no deficiat qd p^hndet ei de
 debito omissat. **S**ic et in alibz nate p^h gnaroz natura
 no deficiat q^hnd ad intuitu qd stat. sollicita induc
 lac qn onamillas mato ut ex eo alia genita mto pos
 sunt. **N**at si alibz impfit na p^hstis intuitu et
 infra vite multomag hoc facit alibz p^hstis. **I**deo aut
 p^h i p^hmo poli. **Q**u h. i. res a quibz intuitu atre
 p^hma date sunt nobis a natura. **N**at ale est ergo
 nobis habe res exterioras et habe domum reru exterior
 est homi quoddam natu. quia natu p^hndet huius
 filia p^h hominem. **S**imil go nos finit quoddam oim
 et d^h n p^hstis. **A**u go t^hly abrenuntiat et p^hstis
 vine absq^h domo exteriorum reru no p^hstis vine ut
 homo. si eligit sibi vitam celestem et sup homines. **S**ic
 mbe et p^h gnaroz p^hndet sibi simile est homi nate.
Nat omnia tamen multi sunt qd volentes vacare maiori
 bono quibz immut. tales n ut supra dicebatu
 no vivunt ut homines ne sunt p^hstis t^hly si eligit
 sibi vitam sup homines et dicendi sunt hoibz meliores
Nat ale est go homi ut ho est ut ut p^h p^h poli.

Ab eis possessor et dominus aquarum rerum actionum propter
sufficiam inter Natura ergo sicut dedit homini vivere
sic fecit aliam plantas et herbas. ut homo eis do-
minaretur et ut possideret ea. et ut suscipere debuit
nutrimentum sed quo vita curam duram non potest.

**Utile est in vita poluita quemlibet gaudere
proprie possessionibus**

VI

Sed opinio Socratis et Platone ut ratur
philosophi in politico et est utile et expedire
civitati et tunc pro possessionibus non gau-
deretur. si omnia essent eis quia quod
primo est ipse feminas et filios voluit esse omnes. Dicit
autem Socrates et Plato eius discipulus sunt secutus
ipsum dicens et si nulla habet uxorem propter. si autem
ad quamlibet pro sua voluntate accedet. est summa viri
et summa dilectio in civitate. tunc enim omnes viri diligunt
omnes feminas tanquam proprias. sic etiam et omnes homines di-
ligunt omnes pueros tanquam filios proprios. et quod nescit pro
quibus pueri filius sunt est. si reputat quoniam filium
suum ipsum et diligit omnes pueros tanquam natos proprios.
Sic ergo Socrates et Plato senserunt. **Et in hoc loco ubi**
agitur de ignominia multum opinio diffusa tractabitur
sufficit aliter ad primum scire quid sentienda est de posses-
sionibus rerum actionum prout facit ad ignominiam et ad quod
servandum domum. Si enim homines ut plerumque non habent
appetitum coepta et ut plurimum essent prout ad ma-
lum expedire civitati possideret omnes esse eo quod quilibet homo
de quibus quicquid de tanto dicitur. Quia si bonum inquit
reductum si hoc pulchrum refulget. Rebus tamen statim
ut nunc utile est civitati tunc gaudere pro possessionibus
eo quod vita tunc sit vita quod homo. homines enim non
sunt qui adeo prout quod essent essent vixit sed vita
possimus aut ex omni loco in hoc politer accipe tria
per que tibi verum possimus et expedire civitati tunc
habeat proprias possessiones. Primum via summi ut inuocet
metra et metra. Secunda ut prohibeat linguam. Tercia ut
collat modum et asperet. Primum via sit per. Nam homo
diligat adeo scipsum quod per magis sollicitus est de bono pro

Primo de aeno videmus u qd sit est facile possessio
 qm in t deustae et adeo est difficile laborae et ppo
 luto pntas et possessa agnue. quod in emte gnt
 multos ege et ee paupes no obstant qd tunc pos
 sunt gaude possioibz ppe et qd sollicitant curia ca
 tangit et ppa bona si go nulla hnt agno ppa
 si omibz emibz aut quibz possioibz qd tunc no sic
 essent solliciti ad collendas possioibz quibz. sicut p
 solliciti ad ppa ut plim gntet tunc id ppa ordi
 venne ad inopia ut tunc no possent sibi in mta
 suffice. quid igit no est uile simp quod est uile
 in ca. **Rebus** go sit se habentibz uile est emti tunc
 hnt possessioibz ppa ne p mania etia quia domi
 emid ppa inopia. **Secunda** via ad investigand
 hnt idem sumit ex imocoy litigi ut plim u cons
 magnt lites et bella inter ppaantes domi que vi
 demus autem ipse fratres ex eodem patre natos
 me quos p p vii ethicorum est amia. quia ut plu
 rimu bellare adu co qd sit eis gnt heredes. Cuius
 go mag est dissensio int ipse tunc me quos no
 est tanta amia si essent eis possioibz quibz. **Tria**
 via sumit ex imocoy inordinato et qd sit. **Ad** si
 p u poli sit accidit tunc si tunc no hnt posse
 sioibz ppa sicut accidit ad agno plim mltis
 Cum u hnt sit quibz mltorum tethu ne faciat quod
 mandas ppa alud imple id quod iubet. p quod
 oportet rem illam vel no pda ad effm no qd use
 et inordinate fieri. **Ad** u tollat confusio et inordin
 etia expedientia emti uile est tunc gaude posses
 sioibz ppe ut mag solliciti et magis ordinate et
 absq litigio campi et tre et alia fructifera et alia
Quomodo est utendum exterioribus rebus et

heterophus po poli ondit qd ex ab et ad usu ex
 tioz rem qd surgit aa et aa mta siue ag et ag mo
 vmed. **Id** u videt alibi et bestie qd no ocs vnde
 eish ibi ut ocs hnt em me vmed. sic et i hnt
 in ce no ag alia vnt ex libis. ag ex pome et fctibz

[illegible]

Debet esse subitū hoīb; polletib; subtilitate et p̄dēa. **U**nde
uelle q; qz sapiētes nā dēnt dīaū īpīentib; īstīd hōī
bellū q; ipse si eis nōllet esse subitū. s; q; mō lodi cūq; q;
mag; vīget p̄dēa q; īstī īstīd hūit bellū q; īstīd p̄re
cūpēt subitū ill; quos dīgnū est ēē s̄bdūc. s; s̄mā p̄h
s̄tī īstīd īndē ēē lūta p̄dēa mīa. q; lūta cēt nō p̄
hōī dēp̄dā et amīe s̄ua. s; cūa cōī amīe ī p̄pō exq;
zīpāt facē qd tēnēt. **V**erū q; illi ē mīa fīda p̄p
lodo mīa p̄dēa nō fīda d; illūta īndīd. **D**e cū
q; d; p̄p vīnē nō de īstīpācē nēm. **Q**uā gō dēq; īp̄p
cūc et īstīmagis. **R**egēs et p̄māxēs vīnē mīa īstīpā
p̄ nōllet domos p̄pā debite gubnāc. dēq; cōī s̄tī quōt
īstī t̄ q; s̄tī mōī vīnē et q; īstī p̄ lūta et q; īstīpā. **N**ā
ūq; p̄t īstīpā vīnē si p̄stīpā cūīb; īstīpā īstīpā īstīpā.

Quia aures et maxime reges et principes non debent infinitas possessiones appetere

VM

QUAMVLTET īndē dēlīquē hoīc; cū appetit
possiōnē et cū gūpīstēa dīgnāz. **U**nde nō qū
hoīc; s̄ant possiōnē et dīgnāz. **N**ā mīa p̄t
hīc; tot q; p̄lā nōllet affīg; at p̄ p̄p p̄lī dīgnā
cūpā q; gūpīstēa dīgnāz et īstīpā s̄tī ex īstīd
adē nōllet. **Q**uā ex fīdē cūpācē s̄tī cū vīa s̄tī p̄p nō ut
īpē aut īstīpā et dīgnāz gūpīstēa. **C**ū cū ē īstīd hoīc;
cū vīnē nō cū b; vīnē. **Q**uāq; aut p̄p īstīpā b; vīnē dīgnāz
vōllet fīdēcōī cōpācē nō īstīpā qūmī. b; nō vīnē ē vīnē
īstīpā. **H**oīc; gō q; nō mīa vīnē īstīpā. s; īstīd cōp
tōmī ē vī vīnē. s; cōpīc; vōlūptatē cū dīgnē mīa vī
dēq; ut p̄p hōī qūlī effīc; et q; p̄p quod appet vī
mīa p̄p cūpācē quod vōlū dīgnāz et p̄p s̄tīpā nō fīdē.
Eū mīa ad īstīpācē hīc; īstīpā s̄tī ex fīdē cūpācē fīdē
nā ut dīstīg; p̄p p̄p p̄lī fūit sūpra ī hōī p̄p dīstīpā
dīgnā alīc; appetī s̄tī et alīc; cā q; s̄tī ad fīdē nā fīdē appet
īstīpā. cā nō s̄tī ad fīdē. s; īstīpā et īstīpā īstīpā fīdē
ut p̄p fīdē mīa ē s̄antē īstīpā p̄p īstīpā tāta p̄
īstīpā īstīpā q; p̄ cēt p̄p nōllet cū mīa cūpācē. mīa
gō s̄antē q; appet īstīpā īstīpā. s; p̄p appetī dēc. s;
mōī et īstīpā s̄antē. **C**ōmū gō hoīc; q; fīdē cūpācē
cū hūit d; fīdē et p̄pā īstīpā fīdē īstīpā cūpācē p̄p
appetī cā īstīpā. **Q**uā ad gūbācōī dīgnā p̄pācē nō
appetī īstīpā possiōnē dīgnā mīa vīnē p̄pācē.

 Ad iudicium domus sit a prefamilias ut ppe ud p pmutatōes
 influentioes. Ad ipm prefamilias e factu idigēda doctia
 subleuare. si m eade ad sepi no sit ut enipao ut vedio
 ut gmutatō. Bene i dictu est quod de pō poli. **Q**uod p
 gūate qe domū manifestu est um ee opy ipm gmutatō
 go p aas gmutatōes e gmutatō pmutatō. **S**unt aut de to
 mutatōes a gūate domū ut gmutatō. **V**ia. **O**mnit tōne
 Regni ud pmutatō cūa dūpō negotio ud dūpō pro
 vūatō. **A**liqñ n idigēda ad mutō pmutatō. **T**oto vo Regio
 p quod or distat aqūos p dūpō mū ptes ut pē
 dūpō rēua t Regioes quēdo cōta t aā q rēua ad
 mutō. p em dūpō affm pōt t pōt abmū habu
 dant ptes calide qb nō habmū. **S**ide nō go. p
 qd nō pōm opōt qūatā ad m hominē vūg gmutatō
 a vūg pmutatō. si et dūpō pmutatō et dūpō Regio
 p hāc go gmutatōes mtrōduatōe sūnt re tēs qe gūm
 tātōm. **N**ā si ad gūatē mīa **O**mnit aqūo mō suffiat
 gmutatō rēua ad rēs tū ad gmutatōm q hētt o toto re
 quō opōt mtrōdua gmutatōes rēua ad dēuāos et cōpō
Rūpō si i gūate domū tōm Regni suffiat gmutatō rēua
 ad dēuāos et cōpō. **I**n gūate nō qe dūpō rēua
 et pmutatō opōt mtrōdua nō pōm gmutatōes rēua ad
 rēs ud ad dēuāos. si cūa dēuāos ad dēuāos. **A**nt
 qūa nō hominē ut sātis sūnt pō pō poli d sua sūmāte
 vūatōes qī solū gmutatōes rēs ad rēs ut si vūatō
 habmūbat m vūo et ad m sūmāte gmutatōes vūo
 ad sūmāte et p hāc gmutatōes subuēuēbat pō ad suffi
 ciēda mte. q mōq ut ipē aut adhuc ipm apud
 mltas Babas naaōes q nō vūatōes dēuāos vūm
 solū rēs ipm gmutatō. **H**ic aut mōq forte m vūo
 pūo ud m vūa mltā obsuati possi. si d toto **O**mnit
 equo d d tō vūa pmutatō si pmutatō illa effi magē
 latitudinē cōmōde obsuati nō pō. **N**ā vūo sūmāte
 t tūa quibz indigēda ad mutō sūnt magē pōtō
 t cōmōde ad pates lōgūqō portatō nō pōt. opōt
 ore mtrōdua aqūd quod effi portale et quod effi
 pūltō et uale p quo mtrōdua possit. **V**ictualia. hāc
 aut maxime est argētū t aūz q mltā cētā mltā
 p pūltōra et sūnt vūatōes et pūltōra ex eis q
 pūltō fieri vāsa q sūnt omibz utilia quibz factis

Uidebitur uis illis que in honore et gloria sua quod uide sunt
 comutatio rerum ad metalla solum solum pondus ut volentes habere
 tantum uim oportebat dare tantum pondus argenti ut aut ut etiam
 alia metalla ut placebat tuncque ipse ut igitur istud et quod
 difficile erat id emere et redire solum pondus metalla ut emere
 et redire ab plueretur ab huius pondus in ipse metallum solum
 in fuit aliquid solum ut ymago principis uel aliquod aliud solum
 quod puer per ipsum fuit quia pondus et quia valor
 esse id metallum hoc ergo modo inuenta sunt denarii et in
 minima qui est quasi quidam fideiusor in pro quo statu solum
 valorem eius iape possimus suppleant idcirco uice in
 toto quod uno regno ne inia quatenus homines commovent in
 ipse ad una parte regni oportebat eos accedere ad alia
 portande solum uitalia onerosa inuenta sunt denarii
 qui est defacili portabilis per cuius commutationem uigil
 alia inueniuntur quae commutationes rerum ad denarios et
 commercio forte sufficere in uno regno uel in una pro
 uina sed quia in diuersis regnis diuisi domini ut eius
 denarii utinam quorundam in diuersis prouincis per
 commutationes rerum ad res et rerum ad inueniuntur oppos
 tuit inuenire commutationes inueniuntur ad inueniuntur
 patet ergo quot sunt commutationes et quo sunt inuenta
 et que sunt necessitas inuenire denarios. De quod prudenter
 prouinciales et domini gubernatores cognoscere quo ore sunt
 commutationes tales et ad quid descendunt ut hec cognoscere
 seude melius sciunt sue domini prouidere. **Quot sunt**
penes penumate et que illarum sit laudabilis
que autem inuenerabilis

CONVENIENTER post tractatu de possessoribus
 tractat de inueniuntur uel hinc possessiones
 et habundare uno et finitum est habundare
 in diuersis talibus solum habundare in denariis et
 in inueniuntur ut per per plurimum per per. Et habundare
 in diuersis artificialibus. Et ergo ars nunc per supponit et ubi
 desunt opus ne ibi inapit opus artis. Longine post
 tractatu de possessoribus ex quibus oritur diuina naturales in
 nece tractatu de inueniuntur que sunt diuina artificialia
 les quae si per possessiones determinandum est de inueniuntur
 in qua diuina que sunt necessitas inuenire inueniuntur et
 penumate. **Estat dicere quot sunt penumate.** Distinguit
 aut per in per quatuor per penumate uel naturales campis
 nam obolostatua et ceteros sine usu his. in quatuor modis
 possideri consuetudo inueniuntur penumate. Prima quod sunt ipsa penumate

Quia esse quod nunc que fit ex eo quod res in pecuniis commutatur. Si
 quis ergo habundat vno et finito que nunc producat ex eis
 pecuniis suscipiet talis pecuniaria quod nunc dicitur quod a rebus
 naturalibus inuenitur. **Secunda** species pecunie dicitur esse temporaria
 hoc est si per se potest forte primitus casu et simpliciter inuenta
 fuit. si deinde per exigentiam iam est artificia effecta. **Tercia**
 in numisma per loquendo per vi in per ratione accidit
 ergo forte aliquos habet numisma que non multum apertum
 abant in ratione sua. eo quod non essent per rationem illi
 illis ergo casu emittitur ad rationes illas quibus in numisma
 erant per et portantibus numisma in accidit eis per actum
 per pro numismatibus illis quibus in per per per casu
 temporaria ut sunt. si ex hoc casu ars similes originem
 ut postea homines artifices considerent que numisma in quibus
 per expendunt ut per temporaria artificia effecta
 esset causa inveniendi pecunias. hoc est in pecuniaria naturalis
 dicitur non debet quia ut a rebus naturalibus inuenitur. ut ad
 naturalia finit. sed in ea si per se potest denarius est elementum
 et finis. et principium et finis. **Quarta** in hoc ars a dena-
 rio quod dat et finit ad denarium quod recipit. quare
 ibi denarius finis et principium dicitur. **Tercia** species pe-
 cunie est obolostatica vel ponderis excessiva que for-
 te sit inuenta fuit. **Quarta** sicut massa metalli per denarios
 dicitur et inuenitur ibi signum publicum. Sic aqua aqua
 inueniunt ut per vasa fienda ut per aqua aliud
 denarii solunt in massa. accidit ergo forte ex totidem
 denariis in confusa massa maioris ponderis ex quo
 casus ars similes originem ut omnes denarii possidentem
 ut quod essent maioris ponderis soluerent in massa ut ex
 hoc lucet huius possit. ars ergo ista obolostatica sine po-
 deris excessiva ex excessu ponderis inuenitur in denariis
 similes originem. **Quarta** species pecunie dicitur esse casus
 quod in latro sonat idem quod per inuenitur. hoc est per
 et quare denarios quod nos quod nomine appellamus
 versus. Nigra in aqua crescit in seipsa nisi per per
 huius ut per quare ut si aqua in per oues per capite
 am habeat per. hoc est quia in oues quare et per
 permutat alios dicitur. Si quis ergo ex dicitur denariis per
 aqua tunc ut huius per quos facit pecuniaria versus
 ut plane per ut quod denarii illi parant et generant
 Rite ergo versus in toto est vocata quod denarii parant

no by

五

O **PARIA** peccata pecunie que per appellat
tates sunt dupa nomine nominali. scilicet dupa
via investigari possunt. cum detestabile esse
Vocali n. primo denarij partem ex quo nomine
arguitur per primo per car. con. n. et **Nar** parte et g. n. et
et in tali in seipso et proprio naturali et est con. n. et arti
ficiali. scilicet enim et arche q. sunt artificialia quoniam
sunt exstant iniqua seipsas multiplicat. Alia vero quia
et res naturales sunt manentia quoniam et parit et seipso
augent. Volens v. denarios ipso in seipso multi. ut
q. decem per lapsum tempore fiant viginti. ut. q. artificialia
seipso multiplicent. q. hec est contra n. et artificiali ad de
narij sit quid artificiale. **U** dictum est qd. d. per petitionem
usuram et quid detestabile et con. n. **Sed** huius pecunie
possunt ostendere detestabile esse ex d. nomine quo nominali. ut
q. dicitur usura quod quasi idem est q. rapina usura. **In**
usura. n. usura rapit et usurpat. q. id idem vendit bis
v. vendit ibi usura q. non est finis. **Ad** tamen evidenter scimus
q. haec alio sit res et aliud usura rei ut alio et domus alio
habeat usura. **In** alijs tamen iniquis gressibus usura seipso per a
gressores habet. tamen quicquid potest concedi usura rei absque eo
q. credat eia se. per inde. amari per se datur q. res id

Videlicet ad apparendu absq co q credat scilicet cor p hoc
 nō de denariis pēpueq accipet forte alit pēdret
 usura q nō qmittet in zebā aut alio ut plurimum
 qmū cōmū ut d usū pō nō cōmuta usua **Ad q**
 mūtā q ē pō vā domus cōcedi pē absq qēssē
 sē emē p de hoc pēpō accipiat nulla usura cōmi
 tē. si p quē domū vendet nō cōmutaret q nō est
 pō usū emē. dato q nō scāt pēquā rēpēt p pter
 vā domū vellz uliorē pēannā rēpēt usua cōmi
 tē. qz id usū nō pēdāt ad ipm pō venditōz conce
 ssū emē submū. omī go dīcīt usura. quā ibi vēdīt
 vā qm nō pēctat ad cēdūtōz quod cōm nā ē dēct
 pō rēpēt et pīncipēs si volūt fidelitē domūz pro
 hībē usuras ne fiant. co q mī nālī cōndict zē
Ad dīcīt p mōi luāndi pēannā. et q aqm illorū
moderāt sūt rēpēt et pīncipibz cōgruētes

21

Omnēs modos quibz mīnīstā agīm. **Admūt**
 n hē fīcī qmū vā. quāz vna dīcīt pōssē
 nā. pā mūtōnā **Admūt** mūtōnā nō cōducta
 qmā expmētā. qmā cēpīcā vā aut pōssēpōiā agīm
 pēnū. qm quē pōssēpōibz habūdāz ex fructibz cēdūt
 pēnūz acqmīt **Admūt** n s pōm rēnōiā et dīpēsātōz
 domū esse expmētā cā pōssēpōiē sciēdo quē sūt
 mag fructifē. et ex qbz pē mēlīo subnēm idīgēntē
 domēstīcē sūc qmūdātō domū. hoc aut fīcī dīngit
 q p sūāz qm qmū pārtibz habūdāt qmū ill alibz
 habūdāt. et quē m pārtibz illis m qmūz exstīt mēlīo
 qmūz. hō aut quō sūā pōssēt et quā cā pōssēpōiē
 quē se mē dēbeat et quā quē et alīā qdēm pōiā
 cōpūēt. et q tīā mag vāleat pō agmētā. q mag
 ad vīcēz pīncipēz et quād cūā tīcā arbōz sū
 gēndā dīpōsīng pīncipē pīncipē. co q dī de talībz
 pīncipē tradidisse mēnt. **Admūt** n mūtā hūm
 enāuāt. **Admūt** vā vīcī ad pēnūz adqūēndū dī
 cē mūtā ad quē p mārē a p tīā dēfēz mēcā
 rōnēz aquāz nō assīst dēfēntibz mūtōnēz pōsā
 dīm. n s pōm mūtōiā m tīcē pīncipē m Nāntlēcā
 quē sūt pē mārē a pēv tīām et pōndīs pōrtātūz
 quē sūt p tēnāz et assīstēntē. **Admūt** mā agmētā

de aq̃sicon
presume

Verum ad hoc est nicenaria et adnota ut cum quibus spe mactetur
ut facit adnota ad apam. **Q**uia ma de expmenda. expi
mctu u. pntu e cu qo quibz nouit pntia fita aquoz
cota qbz pntia fita luti de sic lutiua expmenda
Recitat. u. p. duo pntia gesta qbz sunt pntia adquisita.
pnt e qd fecit fallos millesim vmb de septe sapientibz
q p d philozophari cepit. pnt. n. cu eet paup et mp.
peraret sibi a multis aut philozopharet. et ad quid va
len. pntia sua cu p t egestate vmbt ipse no denarioz
cupida. s. ut oiden q facile est pntia durari s. cu hia
tuta gerent indit p astronomia. futa esse magna co
pua olmar ab omibz incolis. igitur. 19 erit totu
oleu qd icollatu erit t ano futo. mutata go pntia
et data aia bona pro futo oleo t. q. na potat vede
oleu mp ipse solus feru vendebat lutiua pntia ut
volebat. **Q**uod ceta. u. augena diuina. s. pntia e face
monopolia. i. face venditor. vmb. **Q**uod quia vna solus
vndit taxat pntia pro sue voluntatis arbitrio. Volente
pro pntia aquie. q. her et pntia gesta pntia p que
ad pntia sunt lutiua habet in nicena. ut si oiden
oportunitas p similia gesta du t. ia sunt lutiua pntia
lutiua. **Q**uia ma de esse artificia qz quibz pntem
sua aqua qz p que pntia lutiua. **Q**uia la fimo art
militaris sit victoria. et medicinal sit similitas singule
h. artes q. ad pntia ordina. n. ex ope ex arte facto
pntia mactetur. **Q**uia n. fribz dominicatos et enar
ipi milites cu sapediaru sunt pntia mactetur. **Q**uia
go quibz volat. s. mact politia pntia indigence
domestice mact. **Q**uia de adpcoy pntie. f. q. exigit statu
suis apd Reges aut et principes inter nias tactas
pole due indent. e. utilit possoria et expmenda
Quia n. cos ut p se ut p alios esse exptos stedo con
ducoy pntia Regni et gesta pntia pntia suoz
s. q. lutiua pntia adpcoy. dent. n. q. suae laudales
q. suetudis Regni. s. quas capiat lutiua redditu no
usupado aoz bo conspdaio go gestor pntia et to
suetudim apbatu. et nia expmenda ntil est Regibz
et pnapibz i. adquiscoy pntie. **Q**uia n. ntil est. vna
possessioal no pntia possioibz imobilibz aug sunt
aia et vmb et ceta hmg. s. n. i. possioibz mact

Weg n ipos polle multue bestiar et tna animu p que
satisfaciat idigene uite **Q**uidm. n. fecerunt impato
res q' tate sapie sectare pdicabz hie massuacat mltas
uo oblate n q' tie fertilissime domiaba' p mltualia
modu p' existebat mltomg h' q' p' p' p' alimeta
carniu volebat assime et h' tad d' bestie qm d' volubz
Hoc n dea Reges et p'ncipes ut alye quibz d' Reguo
q'a p'pant et ut no videat q' advene et p'egim' **Q**ui
n sula alimeta p'ona emut magis vint vt advena
et qm ut ciuib. quae dea Reges et p'ncipes hie nomies
idustres tad sup d'ra agrioru et vmeaz qm etia super
ametoz boiu et sup mltue omiu et aoz aliu deser
viciu ad idigene uite no solum q'duxedo si etiam
volue. qd acubi q'uedo est hie mltaz colubaz et aaz
aniu ex qbz domestica alimeta sumu' **S**ic etia p' m
polio aut iusticio e' ita apm etia p' p' p' re
apte essent ad hie etia **E**xapibz n i p' h' gentibus
colligi mltaz fcty cu p'uis expens. ut go sic ad vnu
die p' mltaz aut apd volentes police vme mchoe
mta p'ona et hie alimeta et p' p' qm singla
p'ona emere

No 7

**Et aliqui sunt naturi serm. et q' expedit aliqba
alys esse subiectos**

DICEBATVR supra in hac parte terna huius
sermudi libri de quatuor esse dicendu v' de
edificis possessionibz m' m' m' et m' m' m'
sine sunt **E**xpediat go tbus **Q**uat ex q' de q' to
vt de serm. **O**stendimus autem p' sermutes aqua nales
q' e' q' n' expedit aliqba alys esse subiectos quod p'
bat p' p' p'li quadrua via sumta ex q' p' h' similitudie
Prima via sumt' ex similitudine repta in rebus manantibz
Secunda ex partibz eiusdem aliis. **T**ercia ex d'ns p' p' h' aliud
Quarta ex d'ns serm in se h' n' n' **P**rima via sic p'
na m' n' n' aliqua multa. si debum ordines efficiunt aq'
vnu m' p' it ibi aq' p' domant' res aliorum. ut si p' h' m' m'
voces efficiunt aqua ad armoma. oz ibi d'are vocay a
qua p' domant' f' qua to armoma diuidit' **S**ic etia si
plu' elemta n'unt ad ostent' eiusdem corpis mixti. oz
ibi d'ae aquod elemtu p' domant'. si q' illi mixto comp
etit debita mox a debita stus **U**nde est q' i oibz mixtis

m

Domina tria quia omnia sunt tria et nam adit deasim
 quae si sit in rebus maneat et magis adna plus qstatuit
 nam adit vnu nisi ibi nam adit sit pdomant. **S**um pactas
 homi sit nam. qz homo e nam ad pacte ut supio diffisue
 pbabat. magis ex plumbi homib; fiet nam vna pactas v
 vna polia nisi natale est eis aquos pntipari et aquos ser
 uice sunt qd aqua nam domi et aqua nam sem. **S**ia ma ad
 mrefigand; hoc idem sumit ex his que videmus in partibus
 eiusdem alie. qh em ad tanqua d ptes cessantes dunt d corpa
 et in alia. **S**ama est quas domant et corpus est q obsequi
 et obediens. **C**orpus u no poss; seipsum dige ad opatione
 debitas. si dige ad hunc opa per mutiter dunt. **S**um qd mla
 dunt ad alios quas corpus ad amas. sciam; eos esse nali
 seruos. **S**unt u aliqui caentes pdenaa et mtr uo valet
 se dige in opatione debitas. expedit qd eis ut dirigantur
 ab alijs et ut ays sint subit. **S**unt qd i homie iutopo et
 bi dispoito ama domia et corpus obedi. sic in politica bi
 ordinata sapientes debent domia et insipientes obedie. q
 hy compant ad alios quas corpa ad amas et q organia ad
 azificia. **C**ontingit u agi mag; domia ignorat; tanq;
 sapientes. sed hoc accidit ex puitate politie. **N**o qd i homie
 pefalente i hute amia pua corpus et sensualitas domia
 magis qm amia uo rae. **S**ic in politie pefalenti; et cor
 rupt; mag; dunt; ignorat; qm sapientes. **T**ercia via sup;
 ex dnt; ppebus aliud ut ex homie rer; domi aliud. ho
 u ut supra dicebatur nam domia bestes. **V**idetur u multas
 bestes domesticas ut canes et quos in mlt; qst; saluta
 p pdenaa homi quid ex ppa mdustra qst; uo pnt. **C**pe
 du qd eis et uale e ipf subia homi. co q p pdenaa
 homi digant et saluat. quae no insipientes copantur
 ad mdustra p bestes ad homie co q caentes pdenaa
 nesciat seipos dige. p uale est bestes hme homib;
 sic uale est ignorant; subia prudentib;. **E**xpedi. u eis
 p qd subit; ut p coram mdustra digant et saluent;
Tercia via sumit ex dnt; secund uo ex comparon; vige
 ad femas. **V**idemus u vnum co q sit rhy pstimat; nam
 domia femie de q d p poli q m aplm uualia. **S**um
 qd mdea aquos homie rer; domi plus desit a vome
 usu qm femie a vris set co nam esse subit; qe
 sum; e aquo m quid naturale et nam expet; pntat

tho

namque aliquos servit et aliquos propriari ut in principio
capituli dicebatur et **¶** preter servitutem naturalem
que est quasi servitutis simpliciter est dare servitutem
legalem et positivam

XIII

¶ Tunc preter naturalem per contrarium bonum opus
portant dare leges aliquas positivas. si quas re-
gentur legibus et civitates. Sic insid sunt ad utrobique
legum quod preter servitutem naturalem. si quod ignorat
autem debet finem sapientibus. et dare servitutes legales et quod
positivas. si quod debiles et infirmi sunt in iudiciis et potest
habere. Est in insid legale ut regatur per finem potest superatorem
in bello finem superatorem sapientibus. videtur autem huius insid
quod si plures et si quod et positivam. quoniam aguntur hinc
quod per finem et quod utrobique legum. si a defensorum parte
ita ex salute debellatorum. quod aguntur se per. et enim
dominus ut dicitur in potest habere aliquem excessum rerum servit
huius autem excessus duplex esse potest. uno si animam vel si
corpus. Ad hoc quod nunciat ex his duabus. prima est compotus
excessus autem si bonum anime est quasi excessus simpliciter. eo quod in
bona simpliciter dicitur per. excessus vero. si bona corporis rerum illius
est quasi secundum quid. eo quod huius bona non sunt tanta per
bona anime et deficiant a bonis illius per quod bonum dicitur
quod de per potest. et si dicimus admodum digne dicitur quia
excedunt in bonis corporis. ut quod sunt pulchra et fortiter.
nunc insid est hoc diffini in anima. ut dicamus aliquos
dicitur. quod excedunt in bonis anime. Ad hoc autem est perstantior
cor. sapientia quod et bonitas que sunt bona anime red-
dunt dominum naturalem et simpliciter. Est in dignum nunc et simpliciter
sapienter et bonos dominari ignorantibus et pueris. Sed
nunc potestas et fortitudo corporis que sunt bona corporalia
et exteriora non faciunt dominum simpliciter naturalem. si magis sunt
ipsius legale et positivum. et si superat in bonis corporis
ut in fortitudo vel in nunc potestas domus huius
quos debellavit nunc est insid naturalem si per promulgationem
legis videtur huius insid aliquo modo esse secundum si
quod dicitur legum quod utrobique. Ad hoc ad legum latorem sunt ho-
mies quibus magis non sunt bona corporis exteriora quam
anime et interiora. ut lex datur iudicium de aliquo certo
videtur sunt legum latorem ut superant in bello con-
traque dominum alius superat eo quod talis excessus notor

no

3

ut qui dicitur **unde** et plures aut iustius esse diffinire
 domum secundum bona anime quam si bona corporis. si ut ait no
 sumus est inde pulchritudinis anime et corporis. **Sic** ageritas ex
 defensionem patet. Nam ut nonnulli fortiter bellarent pro
 defensionem patet ut ipse civitatis ut regni in fauorem communi
 boni et defensionis patet inductum est ut supranites in
 bello dormiant supranites. **Et** quod dea utriusque et sapienter
 et bonos non resistit ordinacioni legali. et quare bonum bono
 privato est prosequendum. **Sic** ageritas sumitur ex salute de
 bellatorum. Nam pro hac legem multos supranites in bello
 saluant homines. et alios debellantes priores esset ad
 hominibus si facit se ex eis nulla utilitates. inde qui
 conspiciunt sperant. **Unde** sciunt. si ethimologia de a se
 vando. et tales a metoibz infirmis in bello et non occidunt
 ut possint ipsos quas servos et ancillares **et** preter
 semitatem vel ministrorum naturales. **et** dare vel lega
 lem ministrorum condonacionem vel delectacionem.

t. in d. p. m. s.

xiii

OSSERVANDUM autem dicitur quod non esse manentes in
 stoz. **Na** qui agunt sunt tales nati. ad quod ex lege
 agunt quidem ex conducto. agunt ex virtute et dilectione
 Omnis ex minister vel est barbara vel impotens
 vel inordinatus vel inordinatus et dilectus. Barbari ut dicuntur
 illi qui sunt quasi plures et nesciunt seipso de lege
 propter hoc agunt esse nati servos ut est per hunc modum
 fessum. Deficiunt enim bonis anime. si quorum excessum
 agunt adque nati dicitur. **Impotentes** vero agunt esse in
 stoz ex lege. ut si qui in propria deficiente debellantibus resistit
 et promulgacione legis debent eis finis et minister. **Merces**
 natus vero agunt esse ministros ex conducto. **Ille** ut merces
 natus de quo prius incedens incedens obponitur a quo
 incedens expectat. **Si** boni et utriusque sunt ministri ex virtute
 et dilectione. **Li** ut dignus sit operarius mercede sua et non sit
 ager adque propter stipendium militare. **prius** si minister
 debet quibus intendit bonum. **Sic** autem intendat ibi mercedem
 aliqua talem hoc dicitur esse exspectant. **Oportet** autem dare
 ministeri aduocatum et dilectum propter ministeri natus et si legem
Et azama est in nobis corruptio appetita ut per se
 una ordinata natus et idcirco ut plures principatus sunt
 prius. **Na** ignealiter et prius bonis anime non acquiescit.

t

Ministri & sine plectibz pdena & iure. Insuper
 attingit aliquando plures esse ad ex holi que ortos
 toto tempe mte sine no agere ad quos mstus bellu. ut
 ex eo possent acquirere aquos mallantes & seruos. ne go
 tales omne puenit mstus ad supplenda indigenda que
 faciam. oportuit esse aquos mstos aductos et finctos
 mntu. mntis et aquos dilectos et ueniosos mstus
 ex amore et boni. Ad hoc autem mstos quos ita et
 boni amor inclinat ad seruendum dei pnapales & qd
 ad filios et deos eos no ignis simili. si magis qd puali
 et regali iure. Possima autem dua via ostende tales m
 stros si quos esse attingat esse magis honorandos et pre
 mandos qd cetos. Prima via sunt ex dignitate ipsoz
 mstus. Ita ex mte et pnapitate qua hnt ad pua
 per pua ma p pua p dignitate amplioribus beneficia
 tribuenda sunt ad go mntus finctos ex amore hnt
 et ex dilectione boni dignior p mntis qd pua seruit
 ex aducto et mntis et p finctis no amore honesti di
 gnior. si qd pnapitate in bello et omne sit melior barba
 qd mntis eo qd nesciat pnapitate digne et deficiat a pua
 usu ex ipa dignitate mntis hnt mntes a pnapitate
 et magis honorandos & pnapales. Ita via ad ostendit hoc
 idem sunt ex mte et pnapitate qua hnt hnt mntis ad
 pnapitate digni n e ut partes pnapales pnti
 pla pnapitate aqua qua p omne amor quida mntis
 vntis & quida hnt dicit ut ut. Duris de dntis
 vntis mntis pnapiti no ex mntis pua sed
 ex amore magis p voluntate quida sunt ei qd alij
 qua digni est ipsoz pla de mntis iure et am
 plius honorari & premiari a pnapitate

**Quomodo in domibus regum et principum ministri
 suis sunt officia committenda**

In domibus regum et principum ministri
 officia dispensantur ut aqua presunt hnt
 alij mntis canoz alij uos alij iura pnt
 iquit mox domestica. quid ad pnt pnt
 tua sunt attedda pua ordo mntis pntis pntis
 et qd mntis pntis n attedda e officia dome
 stica pnt esse mntis mntis ut refue ibi debitus

RV

Honor mstrand et ordo quod maxime fieri gemit si nūq
 officiu aliquod committat nūq plūibz msi illi plūibz sint sub
 aquo vno cui q architectoēs sit pū mteōe tū offm com
 mū **R**ao aut hūq assignat n poli v dū **O**z aq dū
 bunt multa mstruēs qm paua nā ad multa id mste
 vū amittat sepe illud negū **N**am sepe qm mstruū
 hūq mstruū negligit credens q aq exequa id vbiq
 n ē mltitudo ibi confusio msi mltitudo illa iduat ad aq
 vū **S**icut n indēm m vūq p ipm ē maxime or
 dinatū co q mltitudo enū exū m ipso iduat m
 vū pūmū enū ut m vū dū a quo oīa ordīat p
 quē mltitudo si or ordinata esse or idua m vū aliquod
 a quo ordīat quae si mlti mstru committat officiu aq
 ne illud negligat et ne fiat confusio et mōdū p fia
 eda ē vna architector mstru id q sit sollicitat et ordīat
 iō **E**t aut hūc docūmā maxime nūm m gubnatōe
 domoz Regaliū v p magnitudīe offīoz or idē mstru
 comittat mstru mltis co q vū nō suffīet exē q
 illud est q o amission offīoz attendenda ordo mstru
 andi **E**dō or ibi attendi factas exequi quod maxie
 si atūgt si eidem nō amittat offīa plūa t dūsa **R**ao
 aut hūc haberi pē ex hūc que dicū mlti poli dēm
 n se ymaginā **O**z sicut se m mag cūtas ad pūa
 pē se m mag domo ad pūam **O**z mag n cūte vt dū
 cū fūe qm poli **N**ō sūnt aggrēda offīa et pūapā
 ita q eidem amittat dūsa offīa nō dūsa magistū
 q t cūte magna offīa et pūapā tāta aut hūc
 annexa ut eadem psona suffīe nō possit ad faciūte
 exequū offīa mltā si t pūa cūte nō m pūa mltā
 vbi p pūatē hūcū nō mlti pūe pūde i offīoz
 et v offīa quissa nō magna cūte hūc annexa cūge
 qm pūe offīa et magistū ita q cū dūsa offīa co
 mittat **O**z qo dictū est d cūtate pūa et mag mltā
 ē eīde pūa et mag domo **O**z domo n pūa v pūa
 sūnt mstru et v offīa modica cūte hūc nō ē mō
 vclens plā offīa amittat eīd possi n domus ē
 adeo parva q et fūi idem possi esse tota mstru
 mīse t cūstōe porte si m domibz Regiū t pūapm
 v est mltitudo mstru et v offīa maxima cūte
 hūc se oīo n offīa pūclanda et dīstīnguēda et si
 sūnt plā amittenda eīdē ne mplexa faciūte exequi

Tertio in amissionem officiorum consideranda est ad hoc mysticum
 quod in multis in duobus consuevit deficere. Nam ad hoc male ex
 equitur opus ministerium quia sunt decipientes et de
 fraudantes in regalia. Ad hoc male exequitur ipse sed
 hoc non est ex malicia voluntatis quia ipse de se bonum vo
 luit si hoc contingit ex ebrietate ministerium sunt et ebrietas
 et imprudentes. propter hoc non decipiant ut defraudant
 decipiant tamen et defraudant. Ad hoc quo ministerium esse
 de ut sunt fideles et prudentes. fideles quidem quantum ad
 veritatem voluntatis ne defraudent prudentes vero quan
 tum ad industriam ministerium ne per insipientiam defraudent et fide
 litas aut cognoscitur in per dominum tempus ipse in cor hominis
 inde non possit si per dominum tempus et dicitur officio
 amissionem fidelis se gesserit fidelis est iudicium. prudentia
 non cognoscitur in per ea que diximus de hoc ut si aliquis sit
 prudens memor tantum et insipientis et alia que in diximus
 prudentis est reputandi et hoc si magis et magis putat magis
 et magis participant de conditionibus illis

*Quomodo a regibus et principibus providenda
 sunt indumenta ministerie*

Omnis maxime apparat regis prudentia si sua fa
 milia debito modo gubernet et si ei debite et
 ordinate tribuat et quod debita provisio idemitorum
 videatur facere ad honorem statum ut iustitiam
 regis et principes qualiter circa hoc se honorifice habeant et
 possint videndum est quare et exhibenda idemita ministerie ad
 cuius evidentiam scilicet et circa hoc quantum ad primum spectat
 quod sunt attendenda vix regis magnificentia. vix for
 mitas ministerium. ad hoc prout consuevit prout et agnoscitur
 tempus. et debeat regem esse magnificum ut super in po
 ho diffusa probatur. de qua ipse erga suos ministros debeat
 se habere in debito apparatu et in debitis idemita. Nam hoc
 non ad inanem gloriam ne ad ostentationem tamen sunt facienda
 tamen ut reges et principes consuevit se in suo statu mag
 ifico et ne a populo contempnantur de qua eos magnifica facere
 ut probatur per vi per hoc. **Sic** circa vestitum consideranda est vix
 formitas ministerium. nam ut appareat minister prout ad
 vix principis sine ad vix dominum et ista ad hoc
 prout maxime de attenti ut vix formitas vestitus. **Sed** in
 domibus regis et principum dicitur quod prout. et ergo illi

Quoniam in uno gradu esse dicitur. ut si non multum ab eis distat
eo modo sunt iudicandi ut ex conformitate idemque registantur
vniq[ue] p[ar]te esse m[un]dos. **Ad** c[on]tra p[ro]p[ri]os idemque op[er]a
e[st] q[uo]d p[ro]p[ri]os. **N**on enim om[n]es d[ic]ta h[ab]ent c[on]tra idemque in
t[em]p[or]e n[on] domib[us] n[on] solum sunt laici s[ed] etia[m] d[ic]ta et m[un]d[us]
q[uo]d sunt sup[er]iores quida[m] i[n]f[er]iores. p[er] quod d[ic]ta eos aliter
et aliter esse o[mn]es. sicut n[on] videmus in orbe vniuersi
q[uo]d in totum vniuersu[m] sit quasi vna domus sicut p[ar]te
d[ic]ta d[ic]ta sit ut plane t[em]p[or]e p[er] x[ristu]m n[on] te. **I**n hac domo
n[on] o[mn]ia gaudet c[on]tra apparatu[m]. ut c[on]tra pulch[er]e. s[ed] c[on]sp[er]ata
q[uo]d d[ic]ta r[ati]o[n]is aqua polleant maiori pulchritudine. aqua
m[un]di p[ro]ut r[ati]o[n]is ordo et iustitia vniuersi in quo d[ic]ta
m[un]di q[uo]d d[ic]ta sapientia. q[uo]d i[n] domib[us] regit et pha
p[ro]p[ri]os q[uo]d q[uo]d p[ro]p[ri]os vniuersi m[un]d[us] et officio. q[uo]d quodda[m]
vniuersu[m] d[ic]ta p[ro]ut ut om[n]es m[un]d[us] eos pulch[er]e apparatu
ut q[uo]d p[ro]p[ri]os idemque gaudet d[ic]ta. s[ed] q[uo]d d[ic]ta q[uo]d d[ic]ta
p[ro]p[ri]os sit. s[ed] statim sunt c[on]tra d[ic]ta d[ic]ta ut i[n] h[ab]it appa
reat p[ro]p[ri]os et idemque p[ro]p[ri]os. **T**er[ti]o c[on]tra n[on] q[uo]d d[ic]ta
e[st] q[uo]d d[ic]ta p[ro]p[ri]os. **N**on om[n]es m[un]d[us] vider[et] q[uo]d t[em]p[or]e et in
ordiatum. q[uo]d n[on] a p[ro]p[ri]os soliti s[un]t m[un]d[us] ad ia m[un]d[us]
afficiant. **Q**uod d[ic]ta c[on]tra s[un]t vni p[ro]p[ri]os. **Q**uod p[ro]p[ri]os amara
magis videmus n[on] q[uo]d homin[um] ad d[ic]ta affici ad p[ro]p[ri]os
q[uo]d d[ic]ta e[st] ad q[uo]d d[ic]ta regit ut ut si p[ro]p[ri]os
et t[em]p[or]e s[un]t cas pulchritudine et meliores iudicat. **I**n
indemque et i[n] d[ic]ta q[uo]d d[ic]ta ad d[ic]ta q[uo]d d[ic]ta e[st] regio
m[un]d[us] m[un]d[us] q[uo]d d[ic]ta se c[on]tra p[ro]p[ri]os corruptile. **Q**uod
c[on]tra h[ab]it q[uo]d d[ic]ta e[st] agnoscit t[em]p[or]e n[on] ad h[ab]it m[un]d[us] t[em]p[or]e
q[uo]d d[ic]ta p[ro]p[ri]os sup[er]celestia p[ro]ut vni t[em]p[or]e et p[ro]ut d[ic]ta
q[uo]d d[ic]ta celestis. p[ro]p[ri]os abus idemque et c[on]tra talia d[ic]ta
m[un]d[us] ad idemque iuste s[un]t varianda. **et**

**Quid est curialitas et q[uo]d decet m[un]d[us] re
rum et principum esse curiales**

III

Quod d[ic]ta autem curialitas se h[ab]it ad nobilitatem
m[un]d[us] sicut iustitia legalis se h[ab]it ad m[un]d[us] legalis
Non in p[ro]p[ri]os patebit. sicut legalis iustitia est
q[uo]d d[ic]ta om[n]es iustitia. q[uo]d p[ro]p[ri]os d[ic]ta iustitia m[un]d[us] iustitia
Sic curialitas e[st] q[uo]d d[ic]ta om[n]es iustitia. q[uo]d nobilitatem m[un]d[us]
quasi om[n]es iustitia comitatu[m] d[ic]ta p[ro]p[ri]os n[on] d[ic]ta d[ic]ta
nobilitatem. **Q**uod s[ed] op[er]is ut nobilitatem g[ra]t[ia] ad. s[ed]
m[un]d[us] m[un]d[us] nobilitas aut in excessu ad b[on]i fundat

Quidetur Nam magna dicitur in nobis ad nisi in quo
excedit in Sed go sunt duo genera bonorum magnorum et quedam
sunt magis bona. si opinio. ut corporalia et cotisera. qda
v sunt magis bona. si utilitatem. ut utiliter et bonum quod. Sic
duplex nobilitas habet esse. Una que fundatur in excessu magnorum
bonorum si opinio. Alia vero que fundatur in magnis bonis
si utilitas et utilitatem. Hic non videtur et quidem populus non
propter non spolia boni et exteriora. huius se honoratque gentis
digne quod potentia. quod go prestat ex quod honoris ut ex di
mibi ut ex potentia et hoc go aliquod ut quod non sit in eadem
in ipso prestantur suos fuisse pauperes. Sed huius nobilitatem
quod. et quod est nobis si opinio et si opinio. va. si
nobilitas est si excessu et bonis morum. Sed quod fama in
tota dependit et quod quod dicitur. Nunc est esse finis si totum
et videtur velle per unum ethicorum. Huiusmodi videtur opinio ad
probabilitatem inuita. Videtur non ut plura et nolens quod sunt
nobilitatem morum quam ad sunt. Nam ut per per. Sed ex hoc
nascitur hoc et ex bestie bestia. sic ut plura ex bonis nascitur
bona et ex prudentibus potest nolens go hoc quod in plura
quodam quod ex ut plura sunt prudentes alii. et quod in
octo in ipso respiciunt quod plura videtur et dedignantur
ipso quod ad. quod go nobiles hoc. si quod sunt in statu
in quo probabile est eos esse prudentes alii et si quod dicit
eos esse meliores alii. si probabile est ex bonis et prudentibus
bonos et prudentes oriri quod se ex nobilibus natalibus oriri dicitur
esse nobiles si opinio. quod opinio probabilitatem inuita et hoc
ut per per huius probabile est esse prudentes et bonos. huius in
probabilitatem adque subest fuit. quod ut in per. Nam aut
ut quod hoc fuit inuita in non per si dicitur. Quidam
non nolens quod dedignantur a va nobilitate et se per hoc ad
si mores. Si go nobilitas quod nobilitas magis si opinio
morum non nobilitas est si utilitas et utiliter. quod dicens est
quod medius et estimat bonum esse hoc si utiliter dicens est
nobles quod esse nobles si mores. ex hoc go utilitas
videtur. Nam quia per non de nisi domo noluit et magis
et quod dicit nobiles et magnos esse nobiles si mores.
Unde similitudo est ut dicitur esse malis inuita mores nolens
per quod malis quod morum nobilitas dicitur potest. Est itaque utilitas
quodammodo quod ut per quod ad nobilitatem morum. per legalis
iustitia est totum ut per respiciunt ad impleat. Legit. propter enim

Lex omnia iudicat. ut patet in metha. qd e opa tpanae
 no dmittit auct quod e opa fortune et de vob. sic nobi
 litatez mor. dea. n omis iudicat p quod ciuilitas e qd de
 omis mra dicitur. n ciuiles q pntu stant modata do
 quod e opa libalitatez. Sic q ciuiles dicitur p decti se ha
 beat i magis scriptis quod e opa magnificetie. sic et ciuiles
 comestores dnt q no minus ardent in tpti comedit quod
 e opa tpanae. ciuiles. n dnt hoies se hre erga suos
 auces. si no eis immo mscant i moidi no filiabi qd
 e opa castit. du ena quis ciual in qnsatōn si sit alys
 affabil et hilari vltu adz i pnat quod e opa affabilit

Lex go sit ad vnu dicit quoddo ciuilitas e omis virtus
 dem go opa esse a iudice p pnti et a iustia legali. et
 a ciuilitate ne si quis suis acumb sua bona pntite lar
 gent si hoc agit quia ei placent hmg acta libal qd
 si si vt impleat legem. q he lex pntit iustia legal. si
 uco id agit. quia hoc dea mces ciue et mces nobliud
 ciual e. sic ena si hiliter et affabi quis ad alys con
 dpet si he agit q ei placet hmg opa affabil e. si si vt
 legem impleat iustia legal erit. q uo ut fuer mces ciue
 et nobli ciual ee dicitur. Snt n mlti facietes opa iudici
 ut bona sua ays largientes no agentes hq. q eis plac
 expende neq q delatentm in dando quod facit libal. ne
 q ex he velut imple legem he pntite quod facit
 iustia legal. si qz voluit itine mces ciue et nobliud
 ornos den datinos ee p quod hcs ciuiles dnt deit
 ad ited h q la ciuilitas sit ois ita p qpatōn qndō
 sine antonomasia largi et affabiles ciuiles dnt qz
 t ciuys et t domib volud v qnsatōn et v mlti quiter
 habudat. qndō bona potissime largitas qnd ad supm
 et affabilitas qnd ad comisatōn idem in ipis. **Quid**
 qd e ciuilitas de lem p. q dea mltos Regid et pnti
 apud ee ciuiles na si dea Reges et pntes. co q sunt
 i maximo nobiliti qdu hre mces uoles et ciuiles m
 stas quos i bonis dea suos domnos mutari oport
 ciuiles. esse **Quomodo Reges et pntes**

erga suos ministros se debent habere

dm

Quomodo est quales debent hre esse mlti
 Regum et pntum qz debent hre mores

Reromitte nullat dea cos **hoc** nro respicit unde terna va
 qua' cum ipse sit comitandus q' in aquo nro t' d'it p' h'no
 in **et' h'z** v' ut a' ad h'nc dea magnimios se h'z modate
 si ad cos q' i' dignitab' dea magnimios o'nde se magnos
 Agge go t' p'ncipes quos dea esse magnimios ad n'istros p'p'e
 q' r' cor sunt n'iores et h'nc debent se o'nde modat'oe
 q' aga cos se h'z i' mima excellencia ut plane tradt p'p'
 no e' utuoso si oncosid' q' sit aut tunc d'it modat'oe et
 e' modat'oe sum p' ex h'is que d'it v' p'oli v' d'z q' p'v
 p'ona p'ncipis no d'z appare' s'enc' si venianda no go
 dea p'ncipis t' d' famulata se exhibe' n'istris ut v'eat
 i' q'temptu t' ut no appareat p'p' reuerenda ut debet
 se sit excellentem ostende' ut o'no appareat austerus et
 oncosid' **In** omnibus enim ut tradt in **et' h'z** modat'oe lau
 dat' et extrema intupau' **Est** t' adu'tend' q' aqua fami
 lialitas est laudabil' in que uel i' m'ite que no e' lauda
 da in **Agge** **Q**uando go dea Agge t' p'ncipes mag' se
 exhibe' q' c'et'oe t' ostende' se esse p'p'as mag' graues
 t' reuerendos q' d'os no ad ostentat'oe si ne regia dignas
 q'temptat' **O**stendit qua' sunt n'istris offa q'mittenda et
 quo sunt erga cos p'olliadi et qua' est ad ipse q'isand'
 reliqui e' o'nde qua' sunt eis q'mittenda consilia et quo
 sunt ipse b'nficia exhibenda **D**icebat' n' sup' d'it'as e'
 manebat' p'ncipis q' quida' se f'm n'at' quid' ex lege
 q'da' no f'mit p'ncip' p'ro n'ade quos ad f'mit p'ncip'
 mouet amor t' dilectio p'ncipis magis q' m'it' ad h'na
 q'da' inde h'it' essent t'm seruis go no se q'mittenda tota
 p'cta uag' q'sha q' ut pl'mid' tales mag' f'mit ex ti
 moe q'm ex amore ut et' d'it uicenari' f'mit q'mittenda
 p'cta quia tales no p'p'as p'ncipis si n'adez p'ncip'
 amant **S**i h'is q' ex amore m'it' n' p' d'mittunt' t'p'is
 q'at ipse e' benivolos fideles t' p'dentes potunt eis
 appare' secreta magis t' mima put de cor fidelite et p'
 dena p'p' p'ncipis plus q'sabit qua' at p' laboibus
 b'nficia se exhibenda n'istris t' ultio dicebat' esse t'itand'um
De tem p'ate p't h'ad Agge t' p'ncipes i' quos p'ate est
 m'ita h'it' m'it'oe n'istris t'me no debet si debent
 ipse m'it'oe et m'it'oe b'nficia h'it' p't apparet ipse m'it'
 id amplius m'it'oe et

In mens Regum et Vmorum et vlt nobilium
 in iuvenes q^u iustitias dea d' elegie abundare
QUANTALES debent esse iusta Regum et prima
 p^{ri}ma et qual Reges et principes debeant se h^{ab}
 ad ipos **E**stat ut dicamus qual in m^{en}s p^{ri}ncip^u
 cia eloquia habe se debeant t^u ipi Reges et p^{ri}
 apes et omⁿes iⁿuⁿbates cu^m eis q^u cu^m iustitias c^osp^u
 aut dupa ma o^ude q^u in m^{en}s Regum et p^{ri}ncip^u
 et vlt omⁿ nobilium vel etiam omⁿ annu habundat in
 eloquie **P**rima ma sum^u ex eo q^u h^{ab} iⁿuⁿgn^u ordi
 nali **E**a ex eo q^u c^ondit^u bonitati mox **P**rima ma
 p^{ri}ma Nam ut p^{ri}mo poli tunc s^u nar v^um q^u p^{ri}ma
 q^u v^um organu ordina^t ad v^um opus v^um q^u iⁿ opib^u
 ne id d^u esse c^osp^u cu^m opa tunc s^ut ab ip^o d^u et
 m^ultig^ure ordina^t dato q^u n^ua s^uat id^u organu ad
 duo opa ne sit in opib^u c^osp^u et ne v^um impedi^u
 aut c^on^u itale ordina^t et signu^u **E**stat ad p^{ri} id organu
 ited^u q^u cu^m v^um illor op^u s^u per idem temp^u n^o t^uss^u
 ab ad quac^u cu^m s^u p^{ri}m^u in s^uo de am^u Lingua ag^unt
 iⁿ duo opa ne ut in gustu et locuto^u c^on^u natale^u or^unt
 est ad h^umodi organu exten^u ad ali^u opus q^u e^u gustu^u
 q^u sit iⁿ m^{en}s temp^u c^onectio^u s^u tunc t^uss^u n^o cessat
 ab ope ad quod est loqui iⁿuⁿgn^u q^u h^u ordi^u nali **E**o
 iⁿuⁿgnat bonitati mox n^o iⁿuⁿbates in m^{en}s erga
 e^u m^ultiloqu^u iⁿstat quia v^um inde^u m^ultiplicat^u eloq^u
 et hoic^u habundant^u v^um q^u quas^u tales calesta^u t^u aut
 at^u libet in v^ua p^{ri}ncip^u m^ultib^u e^u magis e^u q^u
 p^{ri}ncip^u Reges q^u et p^{ri}ncip^u quos d^u max^u t^uss^u
 e^u t^u ob^useruac^u ordi^u nali o^und^u t^u s^unt m^{en}s ordina^t
 dent ut iⁿuⁿbates iⁿ m^ultiloq^u n^o p^{ri}ncipat^u **Q**u^u at
 h^u v^u nobil^u et omⁿes tunc q^u ag^und^u e^u et ip^o p^{ri}ncip^u
 ope itales t^u bonos m^ult^u **E**z s^u iⁿuⁿbates ne tollat^u
 n^ul^u ordo t^u ne m^ulti appa^uant d^u in m^{en}s m^ult^u
 s^umonu^u m^ult^u **E**ca cu^m h^u ip^o m^ult^u ne negli
 getu^u ordo et dispo^u m^ult^u inuⁿo s^u ad m^{en}s p^{ri}
 p^{ri}ncip^u q^u aqua utilia legen^u ut s^unt ad fa
 ntes iⁿuⁿbates ab^u s^unt^u eaz^u ant^u doct^u p^{ri}ncip^u
 aut effi^u omⁿo d^u et ag^und^u ordina^t d^u debent
 Reges et p^{ri}ncip^u ut Laudat^u q^u s^unt^u Regu^u s^u tal^u

AN

mit in scripto redacte vel cū laudabilia gesta predecesso-
et maxime eorū qui sancte et religiose se habuerūt ad dñā
et qui iuste et debite regnū regerūt legem ad mēsu-
ut ad mēsu legem liber de regimie pñcipū ut et ipi pñ-
cipantes iustitiam quā pñcipari debent et alij docerūt
quod ē pñcipibz obediendū hic go nō aīa uilia tradita
s̄ uulgāe idiomā ut omēs p ea edoceri possēt i mēsu
Regū et pñcipum legenda essent hic go s̄a pñcipat
cū regimie domus la quedā aīa pñcipia tractari possent
tū qd nō omnia pñcipia sub enarratōe cadūt pñcipia
et silentio pñcipia imponētē fuer hūc 2o libro
in quo de regimie domestico s̄ uō mē s̄a artez tra-
didimus mōmā eius auxilio a quo omēs uolūtas hēat

**Expliat terna pars libri secundi Incipunt
capitula tertiū libri prime partis ut patet**

- primū** **Q**uod omēs ciuitas a quo mō ē pñcipalissia
et est aīa boni grāa instituta
- secūdu** **Q**uot et quē bonā hoīes consēcuti cōsari
aīa ciuitatis politice que ciuitas incipit
- terciū** **Q**uod homo est natura' aīa ciuile nō obsta-
te quod cōfigit aīa nō ciuile vñe
- quartū** **Q**uod ciuitas aīa pñcipalissia pñcipalissia
quid nāle et hoīes nātā' ē aīa politica
- quintū** **Q**uod ciuitas aīa pñcipalissia pñcipalissia
et ciuile fuit i mē s̄a ciuitas regimie
- sextum** **Q**uod ciuitas aīa pñcipalissia pñcipalissia
et ciuile fuit i mē s̄a ciuitas regimie
- septimū** **Q**uod ciuitas aīa pñcipalissia pñcipalissia
et ciuile fuit i mē s̄a ciuitas regimie
- octauū** **Q**uod ciuitas aīa pñcipalissia pñcipalissia
et ciuile fuit i mē s̄a ciuitas regimie
- nonum** **Q**uod ciuitas aīa pñcipalissia pñcipalissia
et ciuile fuit i mē s̄a ciuitas regimie
- decimū** **Q**uod ciuitas aīa pñcipalissia pñcipalissia
et ciuile fuit i mē s̄a ciuitas regimie

IESVS XPI

- xi** Quod expectat civitas possessiones esse
proprias et quomodo communice. **RES.**
xii Quod Reges et principes non debent sic dispo-
nere civitate[m] q[uam] iustice ordinet ad opera bel-
lica ut socrates statuebat. **Adponant.**
xiii Quod Reges et principes non debent sic disponere
civitatem, ut q[uod] idem in eisdem ingratibus p[re]-
xiiii Quod non sit ordinata civitas ut socrates
statuebat. **Trahi** possit ad bonum intellectum
xv Quod populus socratis circa regimine civitatis
xvi Quod p[er] felices statuit civitatem ordinadam esse
xvii Quod oportet possessiones esse equales ut fe-
licitas statuebat. **EXERCIT.** **m.** **Admunt**
xviii Quod statuebat principalis iusticio legislatoris de
et circa reprehensiones corrupticia et non circa
qualitatem possessionum ut felices et
xix Qualiter fuit ipodunia et quid ipodunus
philosophus statuit circa regimen civitatis
xx Que et quot sunt reprehensibilia in his
que statuit ipodunus circa gubernationem civitatis
Capitulum primum. Quod omnis civitas a quo est
primavalissima et est alicuius boni generis instituta

DENIAM omnes civitates contingat esse
civitates quando cum omnis civitas sit
gratia alicuius boni oportet civitatem ip[s]am
constitui esse p[er] aliquod bonum. Primum autem
p[er] p[ro]p[ri]um duplici via civitas constituitur
quod alicuius boni. Primum via summe ex
parte hominum constituitur civitas. Secunda
ex p[ar]te civitatis constituitur. Primum via p[er]
p[ro]p[ri]a quia ut dicitur p[ro]p[ri]um est omnis actus et
electio boni quod appetit inde. Et p[ro]p[ri]um p[ro]p[ri]um sibi. Quod
gratia eius quod inde bonum o[mn]ia ap[er]it. Sed si go omnes
homines ordinant sua opera. Sed quod inde bonum in civitate
sit op[er]a hominum ex parte hominum constituitur civitas. Oportet
ip[s]am constitui esse gratia cuius quod videtur bonum. Nec
sic est institutum civitas constituitur esse gratia cuius quod videtur bonum.

Quod non sit instituta gratia ea quod existit bonum. Nam cum opera
 unum ordinatur ad aliquid bonum. aliquando ad id bonum huiusmodi respectu
 ex natura. aliquando quod ex corruptione. nec bonum aut id ad quod omnes
 homines habent impetum ex natura sic videtur bonum quod tamen existit
 bonum huiusmodi. At est institutio civitatis. Nam ut dicitur per philosophum
 natura quidem impetum in omnibus est ad tales civitates. quales
 est civitas civitatis. Agitur per respectum ad homines civitates
 instituitur. eo quod habet naturalem impetum ad institutorum civitatis
 civitas non solum instituta est gratia eius quod ut bonum
 videtur. si enim quod bonum existit. Secunda via ad investigandum
 hoc idem sumitur ex parte civitatis. quod sit per operam ad co-
 munitatem animarum. Nam licet omnes civitates secundum ordinem ad
 bonum. maxime tamen ordinatur ad res civitates principalissimas
 huiusmodi autem est civitas civitatis que revolvitur domus et
 via. **Prima** pulcherrima existit. quare si civitas domesticum ordinatur
 ad bonum et tamen ad ultra bonum ut si per in se hoc diffusus
 probatur. Civitas via quod est principalis civitate domesticum
 multo magis ordinatur ad bonum. et adhuc civitas civitatis
 quod est principalis respectu civitatis via et domus maxime
 ordinatur ad bonum. Hoc est ergo quod dicitur per philosophum quod si
 civitates omnes gratia actus boni dicitur instituta. maxime
 autem principalis omnium et eorum que est omnium maxime principalis
 et omnes animas complectens potissime gratia boni instituta
 esse videtur. Hec autem est civitas politica que quid vocatur
 vocatur civitas. Aditendum tamen civitatem civitatis esse principalis
 non simpliciter et per omnes modos. si revolvitur domus et
 via. At autem anima civitas politica orca. cuius est civitas
 Regni de qua suo loco dicitur. Ostenditur. non civitates Regni
 velle esse in vita humana et esse principaliores civitate civitatis.
 Videtur. non suo modo civitas Regni se habere ad civitatem civitatis
 sic. Hec civitas se habet ad domum et vicum et est principalis
 civitatibus illis et magis sufficientes in vita humana quam civitates
 potest. Sic civitas Regni complectitur civitates civitatis et est
 multo perfectior et magis sufficientes in vita quam civitas via.
**Quot et que bona homines consequuntur ex institutione
 civitatis politice que civitas instituitur**

Non sufficit dicere civitates instituta esse gratia
 aliquid boni ut in preterito se probatur. nisi ostende-
 dar. quod quot sunt ista bona que ex institutione
 civitatis homines consequuntur. Huiusmodi autem bona

Quando ad primum spectat tunc esse gignit **O**rdina^{re} autem cunctas
 ad unum et ad sufficiat unum. et ad utroque unum **U**nus. n.
 si per se in unum est esse. sic ergo aliud est sufficit esse. aliud
 utroque esse. sic aliud est unum. aliud sufficiat unum. aliud
 utroque unum **N**am esse latissimum est ut dicitur in libro de causis
Est enim per rationem creaturam et omnia aliquando esse participant
 non tamen omnia participant sufficiat esse. si per se in unum hinc
 esse sufficiat. si namque suum. que si suum per se hinc esse
 completum. Si enim aliquid rei deficiat aqua perfectio appetitus
 sue per se. licet possit hinc illa res esse ad id ipsum. esse in
 sufficiat hinc non dicitur **L**atius ergo est esse quam sufficiat esse
Sic et latius est sufficiat esse quam utroque esse **N**am utitur quod
 est natura ellata et magis de qua habet locum utendum per se
 non potest nisi rationalia et humana mensura **R**ationabilia ergo
 et etiam rationalia. si namque suum per se hinc sufficiat esse si habeat
 perfectio appetitus per se. esse in utroque hinc non potest
 et neque participant utitur **O**llo ergo modo quo distinguimus
 esse. sufficiat esse et utroque esse. distinguimus possumus
 unum in unum sufficiat unum et utroque unum **Q**uamvis
 in hoc habeat esse unum. non tamen dicitur sufficiat unum et habet
 mensura sufficiat. nisi habeat ea que agere sufficiunt ad
 implenda indigentia corporalis **A**liud est ergo unum. aliud
 sufficiat unum. sic etiam aliud est unum sufficiat et utroque unum
 multum. non habet sufficiat ad unum quod per corruptionem appetitus
 utroque unum negligunt multum. et maximorum bonorum
 causa est status cunctis. et per ad homines ascedit omnia tamen
 potentia bona **N**am ipsum unum ascedit homines ex generatione
 potentia. et sine ea mensura esse hominis non potest loqui hinc de
 unum hominis ut hinc est. excedendo ergo unum potentia. si dicitur
 licet et si aquas laudales ordinações tamen per unum
 non ut unum ut hinc. si ut per patuit et infra patuit
 et ad id est homine perior id homine melior **H**oc enim est nam
 at potentia et simile ut infra probabit **P**rimo ergo unum
 loquendo de unum ut homo ascedit homines ex generatione
 potentia sine ex ascedit omnia ergo ex hoc ascedit homines non
 per ascedit unum. si tamen sufficiat unum **N**am in una domo
 vel in uno nido non ipsum omnia que ad unum sufficiunt
 ut **A**d hoc sunt cunctas ascedit hinc plures viros in
 quorum uno excedit ars fabrum. in alio ars textoria in alio
 aliud si per variis indigemus ad implenda indigentia
 ut **N**amque non est cunctas perfectio nisi habitatores eius

Si invenire possunt oia suffia ad vita. qd scilicet go ex civitate
no solw vnde. sed et vnde suffia. eo qd p pstat castit est
qstua corum que ad vita sufficiunt. bñ go dictu e quod
pdr pdr polr. Si qntas q e civitas qstas ex plurib vit
e qntas pstat. quia id ut qstas e dicit hnd qntas
est hns term p se sufficiat vite omne. Tercio ex qstati
con civitatis qstati vnde vnde. Na mudo legislator
et qstati civitate no solw esse qd ut i civitate tunc
heant sufficiat ad vita. si ut vnde bñ. si leges et iustis
ose qd dñ pdr polr. Si fca quide est v civitas vnde
grana. exis aut qd bene vnde. fortem pñ motiud
hony qstati civitates fuit ipi vnde et hñ sufficiat
in vita. Videmus n q solitae no potant p i vita suffie
qstati civitates ut vñq aliq defici supple hñ suffi
ciat i vita. qstati aut id civitate et homines pspici
aq iustis et iudicis. q no satis est hñ suffia in vita
mñ vnde bñ et vnde cu sine lege et iustis pñ no
possit ordinant qntas polr que fca erat ad vnde
et ad hñ suffia in vita ad bñ vnde. si leges et iustis
Si go tot bona qstati ex qstati civitates bñ dictu e
quod pdr pdr polr vñ. Si qui pñ civitates iustit exi
sit causa maxia bonor et. Si homo e amal nñ
amle non obstante q contingit aliquos aliquos nñ

QUODAMmodo nonnulli an civitas sit ad qd p
vñ et an hñ sit nñ ad polr et amle. Na ca
q pñ nñ videntur esse pñ vñq ut ignis
sit assit calefactile p calefact q vñq est hñ
exce calefactus actv. quae p civitas quid nñle effi et
hñ nñle effi ad amle nulla ipñ. hñ no amle. videmus
autem multos pñctatm polr vñq dñq. solita
uñ vita et campestris. si hñ et de dubitatis similes
vident pñde. quia ignora quid nñle e homi e ad
amle. hñ nñle hñ sit homi nñle pñt nñle igni ca
lescit. et eadē lapidi dñq. qd hñ pñt nñle com
petunt qd ad contm asuesi no possunt et cōpetūt eis
semp et vñq. Amma nñlens possi lapis pñt ut
asuescit sursum ire. semp go lapis qñt e de se dñq
tendit et ignis semp calefact. homo go nñ pñ nñle
est at amle. si dñt ei hoc nñl gñe qd hñ quēdā ipñ

Ut quada aptitudine nales ut amilit vmat. que ante
 sic sunt nalia ex casu up ex aquo impeto sine ex aqua
 causa impediri put ut hui nate sit homi ee dextru mlti
 in ex aquo impedimento ut ex aliqua causa pmut amibi 2
 dexte. Sic ha natale sit homi vnde amilit pmut in
 multi capere viuctes. **U**ngit autem p po poli 2 tria
 quae gtingit aquos venne amile iura. **C**onmud e forta
Eum mma pmutas. et terciu mma bonitas. Contigit
 in po alios id ee amiles ex fortuna. ut qz mmmu pmut
 pte. exite no put amilit vnde s cognit amitate
 que. 7 agros exole. **E**com p quod ho ags reddi no
 tuit e mma prauitas. aliam n p hui appetitum
 corruptu 7 nobilitate pmsam q nequunt vme d pte
 et s legem idco pmutate ags exemit id si no exeat
 ags expellunt. **H**y autem snt illi quos ut citat p
 primo poli 2 maledicebat. **H**omero dicens. maledicti
 insonalis illegalis stlecto affetator belli veluti p
 sine iugo existens sicut volatilia. **C**ho ag no am
 vmut p mma bonitate. **V**ita n am et gmgid
 e mta bona. si e mta ut homo. **A**lia aut p tante
 pfectio quib no sufficit vme ut ho. s remietes con
 mgnid 7 amilitate eligunt pfectio mta. **N**ad lo qm
 umbit 7 q amilit vmut bene facit h q no umbit et
 no am vmut vt libera gteplati var inclio fiat. **A**
 go ho at na amile no obstate q gtingit aquos no amilit
 vme. **Q**u qm no amilit vmut nisi ex paupate vel
 ex fortuna ho accidit ut e bestia 7 stlecto et s iugo no
 valens leges et pmutate supportae ut 2 quas de. i di
 ving elige alioz mta p q sibi po poli 2 no po
 tes ave giae nlla e pare amitat. si ut e bestia nel e de
 amib 7 omib probau p amitate esse quid natale
 et homies esse nata amal poluam et amile

111

REMOVBANTVR m pecti co obicōnes contrie
 p quas pbari mdebat amitate no ee alh s
 nar 7 no hoies. no ee nar at amile. **L**id go no
 snt sit rhone obicōnes contrias utate aqua
 ipugnetes n adducit rōs pte p qz in utas gfinet iute
 omg i hq co adducit rōnes ondetes amiter q q nate
 7 hoies ee nar at amile. **P**ossit at dua via onde amitate

Mundus autem et quod vocatur et quod iustum et quod iniustum. Si ergo
 quas domesticas ordinar ad persequendum quod est fugiendum
 vocatur. quas vero quas ultra hoc ordinat ad persequendum
 iustum et ad fugiendum iniustum. si ergo quas domesticas et civiles
 esse quod naturale. Nam si natura dedit homini similes naturae etiam quas
 que ordinat ad id quod se apta exprimit per similes. Iustum vero
 et iniustum non proprie habet esse in civitate domestica. si in civitate
 civili. In civitate enim dicitur quod habet proprios quos et dicitur
 iustas et iniustas lites et linguas. et id ibi ergo dicitur quod
 iustum et quod iniustum. et quod id proprie sit in domo ubi totum
 ad premissas pertinet. differt ergo civitas a domo
 quod et ea non sunt quae quod est et quod vocatur si et quod
 iustum et quod iniustum utique. si quas erit natura totum domesticam
 quod civitas. et quod per similes nobis datur a natura ipsa. quod est
 et vocatur et iustum et iniustum. **Quia** vero ad iustitiam hoc id
 sumitur ex parte impetus naturae. Nam omnia alia habent natura
 lem impetum ad fruendum ea quae sunt eis a natura ibi
 quas si natura dedit homini unum dedit ei naturam ipsam
 ad faciendum ea per quod possit sibi in vita sufficere. huiusmodi
 maxime contingit. si per similes per quas civitas. et quod civitas
 debeat esse contenta omni quae ad vitam sufficiunt inveniunt
 ergo hominibus impetus naturalis ad vivendum polite. et ad con-
 sumendum civitates. si cum id ad quod habent impetum natura
 lem sit sibi natura. ergo civitates esse quod naturale videtur esse
 aliquid secundum naturam.

**Ad preter civitates civitates vult fuit in
 vita humana esse civitates Regni**

W.

PROBANDUM autem ipsa via ostendit quod per quas civitates
 civitates sunt utile humane vite ostendit quas et
 ostendit. Quia vero sumitur ex parte sufficientie vite. si
 ex parte ademptionis vitii. et ita ex parte defensionis
 et immolationis impetuum hostium. Quia vero per naturam non aut per
 per politiam ergo quas per naturam quod est civitas quas ex politia in eis
 huiusmodi per sufficientie vite non per intelligendum est quod per oportet
 civitates et per per huiusmodi huiusmodi omnia quod terminantur ad vitam. si sufficiat
 civitates per se per quod per metum et per pondus portum et huiusmodi
 idem facit huiusmodi per sufficientie vite. Si ergo nunc in quo est
 ergo fabrum idem in quo ad id quo est ergo textoria. et quod huiusmodi
 ad sufficientie vite idem ergo huiusmodi fabrum et textoria per quod

Contingit civitates aq̃e habundare i vno & deficere i simili
 i quo attingit civitates aq̃e habundare oꝝ civitate vna
 indige auxilio alia. quae sic utile e huane vite in
 eadem civitate congregari diuise moꝝ ut facilia habeat
 q̃ r̃gunt ad m̃ta. sic utile e civitates plures congregari
 sub vno principatu & sub vno igno ut facilia & melius
 sibi subveniat q̃nto ad ea quibz indiget in m̃ta q̃d
 si diuise m̃tra corpis no erunt actio h̃ut et vnu
 melius alia ope p̃ q̃ utile e ipis congregari in vno ore
 ut sibi subveniat sic q̃ no om̃e civitates habundant
 i eisd̃ utile e as congregari sub vno igno ut melius
 possint sibi subvenire d̃ his que r̃gunt ad sufficiat
 vite. **S**ec̃da via ad investigandū h̃c id̃ sumit ex pte adp
 r̃onis ṽtutis. Intenao u legislatoꝝ ut sup̃ tangebat
 no solū e d̃ ut civitates habeant q̃ r̃gunt ad sufficiat
 id ad suppleat indigentia corpale. s̃ ena ut vivant
 s̃ lege & iustose. ṽho t̃to principalis oꝝ m̃te hoc
 q̃ illud q̃nto am̃ e pot̃d ore & q̃nto opacione
 iustose excellunt ex hoc b̃. oꝝ q̃o r̃toce contingit h̃c
 civitate p̃ona ut possint cogere & p̃vire nolate ṽtiose
 ṽne & iustitias pacem & bonū statu adz civitū. quae
 ad p̃p̃i d̃ civitate aq̃a no audent m̃surge q̃ principem
 si stant ip̃m h̃c magna civiter pot̃na et dom̃ari
 i civitatibz mult̃ si cōsa d̃ p̃vire q̃ m̃te r̃gat et q̃ no
 q̃nta i t̃ram̃ expediat civitatibz p̃ ṽtiose ṽne & p̃v
 coram̃ p̃p̃e congregari sub vno igno q̃ si p̃v p̃v
 t̃ram̃isare ṽll̃ q̃nto m̃de in p̃ṽd̃ t̃atomaq̃ esset
 expediat civit̃. **T**ercia via ad investigandū h̃c id̃ sumit ex
 pte defensor̃ & iustos impet̃ hostiū. Videmia ñ q̃ ad
 aliqua civitas impugnat q̃fedat se civitatibz ut melius
 possit ip̃se impugnat hostiū. Im̃ q̃o igno sit q̃ q̃
 q̃fedatio plūm̃ civitū. eo q̃ ṽnat sub vno p̃ṽre ut
 lege aq̃ e q̃nt̃ p̃tem eagni defende & ordinae civiter
 pot̃na adz civitatibz ad defensor̃ civit̃ civitatibz regni
 si attingit ad ab ex̃c̃at impugnat p̃ faciliōz defensor̃
 & t̃ṽat̃ utile sunt ex plūm̃ civitatibz p̃ṽt̃ q̃stare
 sine q̃stare ṽnam̃ communicatē legat. **Q**uoniam d̃m̃et̃
 mod̃ q̃ṽatōis civitatis et regni. et q̃ oportet

hunc

fuit libri i quo dicitur de hys regibus dmi in duas

Ptes

vii

Contractus civitatis et regni duos modos
 possit assignare quorum quilibet est aquosus natus. alter
 tunc est naturalis aliter **Primus** modus est de quo super
 in hoc libro fecimus mentionem videlicet de regibus qui ex
 secunda filiorum collatione et nepotum domus per se
 et viciniam. vicia in civitate. mutas in regnum alius modus est ex
 concordia constitutione civitatis. Nam ut dicitur per hunc politicos
 multos homines morabantur dispersi velut tunc allebantur
 alias dicitur quod tunc quidam gentes que vocabantur
Barthades et quilibet per se morabantur. homines quoque per se
 morantes aliquid concordabant in vniuerso constituta sibi civitate
 aliquid in quo simul morantes habere possent sufficiens et habere
 iudicium. quod requiritur ad indigentiam vite habere quo modo possit
 fieri constitutio regni ut si multas civitates et castra simul
 confederarentur et concordarent ut sub vno rege existerent tunc
 tunc minorum potentia. **Secundus** autem horum modus est naturalis. si primus
 est naturalis hoc **Primus** naturalis constitutio civitatis et regis est dicitur
 naturalis. **Secundo** naturalis est quia constitutio ex generatione que est opus
 nature. **Secundo** naturalis existit quia homines naturaliter habent impetum ad
 constituendam civitatem et regnum. Si enim per generationem existerent
 filii et nepotes in eadem domo et non valentibus
 simul habitare faciant sibi plures domos et constituent vicum
 et viciniam existerentibus et non valentibus habitare in vno vico
 faciunt sibi vias plures et constituent civitates. **Amplius**
 autem ipsi existerentibus et non valentibus habitare in vna civitate
 faciunt sibi civitates plures et constituent regnum. talis
 constitutio regni et civitatis est maxime naturalis non solum quia vox
 habet naturaliter impetum ad hoc constituendum. sed etiam quia talis habitatio
 constitutio procedit ex generatione filiorum que est opus nature. **Secundo**
 autem modo constitutionis regni et civitatis per concordiam hominum
 talis constitutio habet esse licet non sit adeo naturalis ut per actum naturalis
 est quia homines per primum habent naturaliter impetum ut concordent civitates
 constituent in qua volunt sufficiens ad vitam. sic etiam habent naturaliter
 impetum ut constituent principatum et regnum. quia per hunc impetum
 possunt magis pacifice vivere et magis esse hostibus victis
 impugne ipsos. Est enim huiusmodi impetus naturalis licet per homines
 naturalem habent impetum ut pacifice vivant et per
 sanctum existant hostibus quod fit per pacem principatum

Ut Regni Videmus in civitate non exister sub uno Rege p[ro]p[ter]
 p[ro]p[ter] q[uo]d v[er]as & discordias h[ab]e[re] adu[er]s[us] d[omi]n[u]m aut d[omi]n[u]m q[uo]d
 g[e]n[er]atione civitat[is] et Regni quor[um] quor[um] dia p[er] n[ost]ra
 possu[n]t add[ere] mod[is] in q[uo] quas & s[em]p[er] violentia. cu[m]
 u[bi] homines d[omi]n[u]m mod[is] p[ot]at quis n[on] s[em]p[er] p[er] tura:
 iudex & violentia & d[omi]n[u]m eis & ut p[er] alios eis d[omi]n[u]m
 poterat eis violentia g[e]n[er]at in vnu[m] et q[uo]d n[on] iude
 civitate. Sic a[ut]e[m] regnu[m] p[er] violentia & p[er] tura q[uo]d
 poss[et] ut p[er] quis d[omi]n[u]m a[ut]em civitate p[er] tura iudex & p[er]
 civiter p[ot]entia op[er]at civitate a[ut]e[m] & p[er]at p[er] Reges
 q[uo]d n[on] illas **Rege** d[omi]n[u]m de o[mn]ib[us] g[e]n[er]at cu[m] &
 et Regni l[et]at inde in quot p[ar]tes or[atione] q[uo]d lib[er]
 d[omi]n[u]m v[er]o quo de h[ab]e[re] regnu[m] t[er]ratu[m] s[em]p[er] p[er] ex d[omi]n[u]m
 itale[re] g[e]n[er]at civitate & Regni ordinari ad b[on]u[m] vnu[m]
 & ad p[er]at vnu[m] & ad p[er]at vnu[m] vnu[m] tura p[er]at
 & p[er]at vnu[m] **O**stendit e[st] q[uo]d qua[m] p[ot]est b[on]u[m] regi
 civitate sine regnu[m] t[er]ratu[m] p[er]at q[uo]d impugnatu[m] s[em]p[er] ho
 stes te belli vnu[m] q[uo]d n[on] p[er] p[er]at in p[er]at d[omi]n[u]m et tura
 sine d[omi]n[u]m Nulla s[em]p[er] s[em]p[er] in m[er]it[u]m artem
 aqua[m] s[em]p[er] or[atione] m[er]it[u]m p[er]at p[er]at p[er]at p[er]at
 nota aqua[m] de arte illa **I**deo or[atione] p[er]at p[er]at p[er]at
 civitate regni t[er]ratu[m] quid s[em]p[er] p[er]at de h[ab]e[re] regnu[m]
 & quid a[ut]e[m] regnu[m] civitate **A**d ex h[ab]e[re] aqua[m] m[er]it[u]m
 d[omi]n[u]m ad p[er]at quid m[er]it[u]m & quid m[er]it[u]m p[er]at in
 regnu[m] Regni & civitate t[er]ratu[m] q[uo]d h[ab]e[re] lib[er] q[uo]d d[omi]n[u]m
 in tres p[ar]tes **N**o p[er]at n[on] n[on] n[on] op[er]at p[er]at tura
 civile & regnu[m] t[er]ratu[m] ca[us]a i[n] q[uo]d n[on] s[em]p[er] vnu[m] s[em]p[er]
 tura h[ab]e[re] n[on] t[er]ratu[m] q[uo]d regnu[m] m[er]it[u]m ab a[ut]e[m]
 p[er]at ut p[er]at nota m[er]it[u]m d[omi]n[u]m Reges et p[er]at
 q[uo]d reg[is] d[omi]n[u]m civitate & regna **H**o ostendit
 q[uo]d p[er]at p[er]at sine optimu[m] Regnu[m] & q[uo]d civitate
 vnu[m] d[omi]n[u]m & quid t[er]ratu[m] p[er]at p[er]at vnu[m] s[em]p[er]
 vnu[m] regenda p[er]at civitate & regnu[m] **I**deo manifestat
 quid d[omi]n[u]m s[em]p[er] p[er]at & qua[m] impugnatu[m] s[em]p[er]
 hostes & quid ordinat s[em]p[er] a[ut]e[m] bello et q[uo]d civitate
 t[er]ratu[m] ut p[er]at bellat

Quo s[em]p[er] et plato d[omi]n[u]m civitate ordinat
 esse et quid censuit de civili regnu[m]

SOCRATES ante ad diu philosophatus est circa
 naturas rerum videns circa naturas istarum magnam
 difficultatem esse ut narraret per in mathematica
 sua comitatur ad moralia que Plato sumus
 discipulus d multis scriptis est per quod philosophus Plato ipse sed
 socius appellatur. Determinando autem socrates et plato de mo-
 ralibus quibus inde tetigisse circa civitatem et regimem civilem
 primum est quod dicunt civitatem maxime debere esse unam
 quod forte ideo hoc opinati sunt quod per multitudinem ab unitate
 perdit et semper unitas videtur esse potius melior. Unde
 patet cum dicitur ipse quod est summe unus arguitur esse summe bonus
 videtur quod civitas potissime esse bonus si sit potissime una
 quanto ita plus ad unitatem procedit tanto plus appropinquat
 ad finem bonum. Cum autem quod circa civitates statuerent
 dicti philosophi quod dicunt civitas una esse quia ut quod habeant
 omnes possessiones omnes viros ut quod quilibet accedat ad quodlibet
 et pater habeat omnes filios. Nam quod per omnes usque felix
 pater non desisteret de propriis filiis imitaretur quilibet
 pater esse filium primum videbatur. In socrate et plato toto dis-
 cussis tunc consurgit ex appetitu possessionis et ex eo quod quilibet
 vult dicitur hoc est incommensurabile ut arguebat si posse
 omnes esse omnes et tunc nihil habent primum cessarent
 lites et invidia et esset civitas optime ordinata. Volebant
 et viros esse communes quia ex hoc consurgeret maxima
 dilectio et dilectio inter omnes. Nam verba ista exantibus
 primum si quibus essent omnes filii et quia primum ad filios
 est maxima dilectio in civitate illa esset maximus amor. Et
 antiquiores diligenter omnes in mores ut filios in mores
 eos diligenter propter possunt etiam huius civitatem vi-
 rum et filiorum ut esset maxima unitas et maxima amicitia
 in civitate. Nam cum sit maxima unitas et maxima amicitia
 primum ad filios antiquiores imitarentur se habere maxime unitatem
 cum hominibus et eo credent eos filios suos. Illi vero opi-
 narentur eos esse suos patres. **Secundo** vero quod dicti philosophi
 circa regimem civitatis senserunt est quod dicunt mulieres
 istas debere esse ad opera bellica et debere bellare sicut et viros
 inducebant. Et ad hoc ut per rationem in philosophis ex his
 que videbantur in bestiis et in aliis animalibus dicitur quod non per
 bellant inastu si et femine immo et in bestiis et in animalibus
 et rapina ferociter esse femine videntur quoniam marces

Nam si consideramus aures ipsas vinctas ex raptu maiores
 cor et audacior cor et p̄stator vibi sunt femine qm̄
 masculi. ut accipitres et aquile ut dicitur sunt om̄s fē
 quaz masculi sunt viliores eis. quare si in aliis alijs
 hoc videtur qd nō p̄m bellant vires. si et femine. quia
 maxime videtur eē s̄ ordinis n̄ales i quo qm̄tas ad alijs
 alijs videtur cūtas maxime eē n̄al ordinata s̄ ad opa
 bellica ordinat nō solū viri. s̄ et mulieres. Quare
 quod dixerunt istituendum eē in cūte ē. qz sēp vole
 bant cōsa p̄cipuā et eē in m̄gatu ut q̄ cūit offi
 alce p̄ officiales eēnt. et qui p̄positi sēp p̄positi et
 sic de magistratibz alijs assumebant ead ad h̄c cū
 de t̄a videmus n̄ partes t̄e i q̄bz habundat vena ar
 genti s̄ se habe. Si autem nā sic agit qz vena
 auri nō qm̄ in vena argenti nō in vena ferri et
 cōsp̄. qz maxime b̄ opam s̄ mitem actio nate
 et maxime b̄ r̄gi cūtas s̄ mitem ordie n̄ales vena
 auri ut p̄cipuā maiori p̄cipatu nō cūtibz d̄ maio
 ribz p̄cipuā vena argenti ut cūtibz i m̄tibz nō de
 bent qm̄ in venar ferri ut qz sunt subditi et depo
 nan a magistratibz suis. Quid aut qd dicti p̄b̄ sēse
 int statuendū cū cūte ē. qz dixerunt cūte qm̄bz
 dividenda eē in quā partes vā i agrolas. artifices. bel
 latores. q̄siales et p̄cipuā dixerunt n̄ agrolas n̄ales
 eē ad q̄siales cūtas p̄ ea q̄ i q̄m̄ ad m̄tibz Arti
 fices nō n̄al eant p̄ vestimenta et domos et q̄a que
 requirunt ad m̄tibz. Bellatores quid n̄al existebat p̄ter
 defensor cūte et i p̄m̄os hostes dicebant at cūte
 si b̄ ordinata erat ad m̄ debet h̄re mille bellatores
 et ad p̄la quā multa. Quare nō et consiliari
 n̄al erant i cūte ad dirigendos cūtes ut v̄tiose v̄m̄nt
 et ut debite d̄ obsequat leges. t̄agebat et d̄cti p̄b̄
 q̄ ad ita regn cūte d̄ q̄bz s̄ lora omm̄at m̄tibz
 fieri poterit. *Non oportet civitates maximas*
vinitatem et conformitatem habere ut socrates
et plato dixerunt et statuerunt

.viii.

MAXIMAM qualitate et vinitate nō oportet
 querere i om̄ibz rebus. Ad si om̄ia essent
 qualia id nō eēnt oia. Ad hoc autem

E sunt oia que videntur ad unum et ad hoc quod unum
 usum. si scilicet statim sit maxime perfectum. or ibi dicitur diversa
 si per se. **N**am quod tota bonitas unum non potest esse in unum dicitur
 se. or ibi datur species diversae ut dicitur in pluribus speciebus entium
 refertur maior perfectio quam in una tamen. **S**ic et in civitate
 ad hoc quod habeat esse perfectum. or datur diversitas aliquam
 ut or ibi est omnia conformitate et equaliter ut per
 rationes et plato credebant. tangit autem per hunc poli. **S**ed
 rationes probantes quod non or civitates esse maxime et maxime
 conformes. **P**rima sumitur quod ad eam ipsam civitatem
Sed ad per quod ad civitatem. **T**ercia per quod ad partes. **Q**uia
 per quod ad partes et subiecta. **Q**uia per quod
 ad finem. **S**exta per quod ad ea quod in eis in aliis totis
Prima via per nam maior est veritas unum sunt homines
 quam tota. et domus quam una et una quam civitas. et civitas
 quam regnum. **A**ssertat autem domus ex pluribus personis una ex
 pluribus domibus. civitas ex pluribus vicis. et regnum ex
 pluribus civitatibus. **S**i ergo tamen videntur domus quod omnes pueri
 habitantes in una fuerint una persona id non manet do-
 mus. si fuerit homo unus aquiescit. **S**ic si tamen videretur
 civitas quod fuerit unus nunc vel una domus non ultimus
 remanet civitas. requiritur enim civitas aliqua diversitate
 ultra quam si defendatur perit esse civitas. dicitur ergo in civitate
 non in regno debere esse omnes civitates et dicitur civitates
 et regnum non esse regnum. **S**ed in ad investigandum hoc
 id sumitur per quod ad civitatem non ad principatum. **N**am
 hoc poli. **A**lterum est compugnatio et civitas. **N**am si quid
 si compugnatio utilis est si civitates quibus sit idem. si per
Alterum compugnatio amicitia gratia. **S**ed si plures ho-
 mines magis habent navem quamcunque illi plures sunt
 causa igitur et sunt similes et conformes. sic plures ho-
 mines magis bellant. **C**ivitas autem non sit si constituta
 est ad sufficiendum vite. quod ergo diversis indiget ad vitam
 oportet in civitate diversitas esse. **T**ercia via declarans
 et manifestans vias probatas sumitur per quod ad partes
 nam per quod idem totum magis diversis operibus ut ambulatio tac-
 tu visio et auditu. ideo oportet ibi datur diversitas mem-
 brorum diversos actus. sic quod ad indigentiam vite indiget

vices

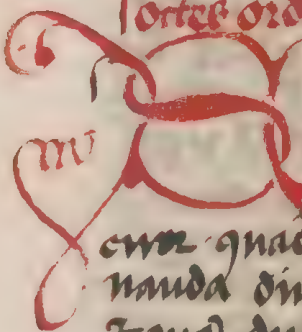

Quomodo vestitus et inualibz et aye huius or dimit
 dac dūpter aliqua ut d ea ipiam suffia ad mta Sed ergo
 pnd eet dūptat d mēbz corpis ut p omia eent oruti
 corū mptat eet qz hū uidet nō pō p audie ne ambulat p
 p effi maxima qformitas i cūte ut q omē eent tētoes
 conary cūtas mptat eet qz ad suffia mte nō p m
 iudges caliauit si ad idigemū inualibz et domibz
 et alye q cōmū ad mta Quarta via sumū p apatē
 ad pmanentes et subitōs Nā om cūtas pē ordo
 cūm ad aqum pmanēter nō dōmāter et ad m cūte
 oportet dare alios mēbz et alios ppositiōes qd
 nō eet mptat ibi ad m eent dōmātes et ad subitū. qe
 ad hā dūpter iquāt or d cūte dac dūpter aliqua
 Quinta via sumū p compactō ad finē. Nā finis a
 mptat ē hū pūe et hū suffia m mta Nā cūtas
 ē gūtas hū tēu omē ppe suffia vite si ut dictū
 ē ad sufficiētia vite iquāt dūsa idē or cūtas
 hū alia dūptat i se et dūptat hū mēbz ut ex
 pēdēt ad mta quod nō ipm m mēbz ipm mta
 lio Sexta via sumū p compactō ad ad fō ut sicut
 melodia q ē mēbz vocū mēbz ē hū pportōta
 p sūt omē mēbz conales si ad vctāz consonātia
 or ibi dac dūpter tonor. sicut pūtia mēbz ē bene
 ordiata mptat pē ibi dūptat color Sic et cūtas mēbz
 hū ordiata eut mptat pē ibi dūptat officiō Dec
 go Reges et pmanēs cognōt q mēbz qd bñ nomē
 iquāt cūtas mptat sēuē quā qstūm et mptat cognō
 stat quō or m ca dūptatē esse ut

finis cūtas

Et non expedit cūtas omnia sic esse communia ut
 sortēs ordina et q reges et pmanēs Rō Dec cōstē

ix

PRIMO in pmanēs debz esse longus. et q
 parvus error in pūa maxima ē m finē
 dū go sūt pūa pūanda et longū sermo
 mēbz sūt dūptatē ne ita ipd gūngat
 error quāc tū m iquāt cūtas pō pē pūa ordi
 nanda dū mēbz et quā cūtas or ē vūa
 et quā dūptat hū dū et quā mēbz dec pē hū abere
 admittet et m quā gūtae dēnt ut p oia dēnt

Nunc quia et quid deant hinc propter hoc u sunt qui
 quedam prima et quasi a pambula ad sequentia
 Voluit u d h c o primo ostende q no expedit cunctis
 hinc omnia quia ut dicitur ordinat ut sequentia illa bo
 q opmaba dicitur si per ordinat cunctis. Credebat u
 si essent quic possideat uxores & filij cessarent litigia
 crederet cunctis ee pudes omis filios suos esse ut ante
 maxima amor. Possimus go tpa via ostende q sic
 no expedit cunctis. Ad quia no cessarent litigia. Ho
 q cunctis no iputarent omis pudes ppos filios suos
 Ad quia int eos no est magnus amor. Prima via
 si p ma qntumqz possidues essent quic usq in
 pmutud ad vnu est proprius. Na sed si no potest
 ex omibz cunctis fiat vnu cora reat. ita ee no pt
 q idem gbus q mutet corpus vnuqzqz mutuat
 corpus altius. exutibz go possidombz quibz. oportet
 cunctis distribu que requirunt ad supplemdo indigeat
 corpale. & quia sio mty acapi i pto comodo q videz
 ee esse plus debe acipe qm accipiat. Quid q impie
 e omis cunctis ee aqua pdes & bonos. & ee aqua
 miles cunctis statim insurget vix mty cunctis. quia
 qd credit se plus ee acceptuz ut dnm vnus cmo
 indicat se melior ad velt. s dignitate sua ei sed
 rebuoz hanc auter qualitate no defiait est pte
 ipnari mty cunctis absqz dissepoy & lite. qz quibz decepto
 iudicatio de seipso apnat se plus vale qm valeat.
 Commutat go possidmd quid ordinabat dices ad in
 tad lites pona est in litig qz pias. Nant sup in
 2o ho tetigima her e mta pitor no hze pto. pfit
 aut se panti. lex no no impodi oibz cunctis & to pto
 di esse tad s qua homies qnt possint vme. 2o h
 pnt aut tno pto. Cunctis no esse aplicandos leges
 si leges cunctis. tales u dent esse leges. & illis debz
 ee ordmas cunctis q cceptat omid pto & quid mte cunctis
 no sint ordmas. 3o h q mty gentes qnt vmentes
 absqz mlt litig obfnari no poss. dato in gmitate
 posse obfnari possessor in absqz litigz gmitatez

Lamē feminā p̄ qua volebat dōtēs filios ēē quē
 nō effi p̄tē obſuati abſq̄ litigē. **S**ia mā p̄ p̄ Nam
 si omnia cēt quā nō or tunc dō p̄dōs iputat p̄pōs
 filios. imo q̄ p̄ior aq̄ cēt filios aq̄b̄ cūbq̄ et aq̄m
 alie quā cūb̄ appāz p̄bi d̄ filius q̄m dēt ēē p̄bi p̄
 m̄l̄. **Q**uā p̄q̄ n̄at̄ n̄ p̄ol̄. **Q**uā ap̄t̄ q̄d̄ gentis
 ut d̄ sup̄ior hō v̄oies sūnt quē filios h̄ cūb̄
 d̄m̄d̄m̄t. s̄ p̄l̄d̄m̄t. quā n̄ app̄t̄ p̄bi d̄ filios quos
 m̄d̄bat ei ēē filios. **N**ā ē m̄ alie alib̄ h̄ cōm̄gt̄
 m̄ m̄l̄te femelle v̄d̄m̄t filios filios p̄at̄y q̄ad̄m̄d̄
 m̄ f̄va phalarie quēdā equa ēat q̄ ut p̄t̄ recitat̄ p̄
 reddebat filius p̄l̄z p̄ati p̄ h̄c vocata ē m̄sta nō gō
 sup̄ta q̄tate cēt b̄m̄d̄ id q̄d̄ op̄m̄bat dōtēs v̄t
 tunc om̄s p̄dōs credēt ēē p̄pōs filios. **I**ta via p̄
 p̄. **N**ā sup̄ta q̄tate v̄oies nō cēt tāq̄ amor d̄m̄te
 ut op̄m̄bat dōtēs. **N**ā modica q̄m̄tā p̄l̄z iduat de
 amorē si p̄t̄ ita ē nō q̄ m̄l̄ta si p̄t̄ ignota ē dubia
 l̄z n̄ q̄d̄ sit quāto p̄r̄s ad filius q̄ p̄r̄m̄ ad nepotē
 p̄l̄z h̄ p̄at̄m̄s diligit nepotē si sūnt̄ credēt ip̄m̄
 ēē h̄z q̄ p̄r̄ filius p̄ r̄onab̄ dubitāz eū se gemisse
Nā p̄l̄z est m̄d̄ d̄ d̄l̄ctōz m̄ cūte nō p̄t̄ m̄m̄t n̄
 p̄ol̄it̄. q̄ m̄m̄s diligit aliud tanquā filius aliud
 tanquā f̄l̄z aliud tanquā nepotē. alia tanquā fr̄at̄uēl̄z
App̄llat aut̄ p̄r̄ fr̄at̄uēl̄z q̄ p̄t̄ ex duob̄ fr̄at̄ib̄ nati
 Aliud nō diligit ip̄m̄ tanquā fr̄at̄uēl̄z et tanquā
 nati ex ead̄ tribu nō. s̄ aliqua alia q̄sanguinitatē
 q̄ sūnt̄ d̄l̄ctō quā p̄onēbat dōtēs. modica n̄ p̄s̄m̄
 q̄m̄t̄as si p̄t̄ nota ē ita m̄uōz d̄l̄ctōz q̄nat̄
 q̄m̄ filius si p̄t̄ dubia et ignota. quāto gō iā quā
 p̄onēbat dōtēs nō ē exp̄d̄iēns cūti. **D**ec̄ autē h̄c
 Reges et p̄ncipēs diligēt̄ adit̄ ut p̄t̄ s̄ciāt cūti
 ordinare ut exp̄dit̄ cōm̄m̄tati.

Circa mala s̄m̄t̄ur si m̄ cūm̄tate filii et v̄oies
 ponantur esse communes

Inter philosophos s̄c̄s p̄ol̄it̄ōz p̄bat n̄l̄ta
 mala s̄m̄t̄ur m̄ cūm̄tate si v̄oies et filii ponantur
 esse quē. quāto n̄ ad p̄r̄s p̄p̄at̄ eūm̄te

Possimus quique mala que per tangit ibidem sequa
 ex tali commutate. **Primum** est iniuria consanguineorum. **Secundum**
 vilificatio nobilium. **Tercium** iniuria filiorum. **Quartum**
 iniuria pauperum. **Quintum** abusus parentum.
Primum sic patet. Nam oportet in civitate consurgere
 lites iniurias et contumelias que tanto detesta
 biliores sunt quanto committantur in persona graviori. **Secundo**
 dicitur ergo civitati propter honestatem et bonitatem mo
 rum parentes esse certos de suis filiis et quodammodo
 de communis consanguineis ne per ignominiam filii in proprios
 parentes et consanguineos non possint iniurias et contumelias
 ab inferant. Quare cum quibus virorum et doctores ordi
 nant propter certitudinem filiorum et notitiam consanguinitatis
 non est credendum quia ex hoc scilicet aliquos defuncti propter
 ignominiam iniurias consanguineis. **Secundum** malum sic ostenditur
 dicitur Nam si posita civitate morum et filiorum sequitur
 vilificatio nobilium et exaltatio agricolarum et pauperum. **Ubi**
 videtur Nam quod non potest morum et filios esse communes
 nisi equalis cura geratur de filiis nobilium et rusticorum
 civitatis que geritur de filiis agricolarum et pauperum
 videtur. Quare filii nobilium deprimuntur et rusticorum exalta
 rentur. **Ad** ergo erat amicitia inter civem et civem. **Quod** scilicet
 patet tunc etiam propter hoc et equale amicitiam
 saluat. **Ad** ergo boni et nobiles sunt super omnes et igitur
 nobiles tunc est amicitia inter eos quod quilibet se habet secundum
 propter sua ut quod ignobiles sunt nobilibus et nobiles
 eis utuntur antequam si propter hoc sunt. **Velle** ergo filios
 civem quod est civem una gerere de filiis nobilium et
 ignobilium et vilificatio nobilium et exaltatio ignobilium
 et non saluare amicitiam inter eos. **Tercium** malum sic detesta
 ratum. **Ad** supposita predicta civitate sequitur iniuria
 filiorum. **Ad** ut dicitur per vii ethicorum multas esse
 amicitias si posita amicitia non attingit ut attingit
 multas personas simul amare valde. **Ad** valde am
 are dicitur quidam superabundantiam que quid magis
 est apta nata esse ad unum quam ad multos. **Vnde**
 dicitur vii ethicorum per multas placere valde. **Ubi**
 est facile quare si quilibet civem credit quodammodo propter
 esse propter quod propter eius amor inter tanta multitudine

modiad diliger vniuersos de vno qd et modiad cuius de vno qd
 vno quilibet cuius n est fatuus multos possit omnes pueros esse filios
 suos Si go omis diliger tanq filios h qd est duos nō tū pueros
 quos nō dē qd ppe filios t qd illi nō eēt cūctidina ei nō
 opmaba Socrates q omis aōs intine diliger p illos. s vt
 arguit p i in pōl p duos d tēs nō p pantes pūos nēlle mag
 nā pūos mltas dilige tanq ppe filios. hā ē pōne paz de
 nēlle m multa aq Sic go parū nō totū vnu flumē nō poss
 face dulce Sic amor duos nō tūm pūos imitabiles multabiles
 pūos qūcū d cūte vna nō possi iōde placabiles t dilectā
 s nō exite dilcoe ad pūos cūm nō hēbī cor dēta cūa
 supposita qūitate quā ordinaat Socrates nō hēat dēta cūa
 nec dēta diligētia erga filios Cūtu malū sē ostēdi potest
 q vū qūaā ē ita cōmpta. tē ē infacabil cōpiscētia ap
 pēta q nō hūc nro nri vna mōrē t hā est valde diffia
 le debite t tempore sē hēe erga illa Būc go pūocata qu
 la p mltitudinē tūorū diffiale est esse abstīnētē. sē pūocat
 venciū p mltas fēmiarū diffiale est t q mūgē ē t pūat
 Cūtu aut malū sē manifestari potest nā nō hūab pūib
 cogitō de ppe filijs t filiabus Sēleni fīet abus pūentū
 t sūmūorū ut q filij cognoscēt mīce t pūes filias Sōtēs
 aut volens h mōens mīce dūit q pūat ad pūapē cūctat
 hēe cūctat diligētia ne filij cōuent ad mīb t pūes ad filiab
 Si ut ait pē hā nō suffiat q filij et filie quēs erat t nō m
 dicabāt eis ppe pūtes Dato q pūib filio actū venciū
 cū mīce t pūat ita filia nō pūebat eis amor libidinosū
 t cōpiscētia ex quo nō manifestabāt eis pūctela illa. quā
 tū cū d pūus tūgimūce nō sōlū dēctatē sē actualis
 qūctio. sē et abhōmabil cōpiscētia t amor libidinosū
 Reprehensibil erat opīnō Socratis de qūitate vūorū
 t filiorū Sēa go sēgēs t pūapēs sē ordinaē cūctatē vt
 pūctā qūctatē fēmiarū t mōrē dūctē pūtes de ppe filijs

Modo expedit amica possessione esse

Proprias et onemodo communes
 Hic res communes ut ait pē nō pūctatē t pūctatē
 mīlā nā d vebz dēfīnētē ad nūctū est qūctatē
 duo vā res fructifere ut agros vineas arbores
 et fructū qm ex talibz outū ibus vt vīna fēnnēta
 pūma qūe sē qūctas cūmū aqā tūa. Vū aut res co
 mūcē omēs fructifere t dūndē fructū nō pūctatē est
 ppe t fūctū redīgēt. m cōmū. quod amāctū ut iatāt pūg
 apud quāsdā nāctūce fīebat nō tūctū aut cōmū
 tū res fructifera q fructū vt Sōtēs ordinaē. volebat

et ut superius tangebatur. quod si nichil esset propter in civitate nec
 possessiones nec sanctas nec filios nec nepotes quod nulla dissensio ori
 retur videtur autem hoc ordinatio soletur ut per aut super quodam
 valde expedire civitati. ad id quod autem civiter per ordinatio
 esse videtur tanta civitas omnia reputat ad felicitatem et et cetera
 civitas maxime se diligit et absque litigio vult inter quos tanta
 civitas obscuratur. **Si** vero non potest in actibus particularibus quod ad exigentiam
 venire. **Secunda** via sumitur quod civiter omnia quia plura sunt se litigia
 hinc quod si quilibet pro se sine possidet. **Postquam** autem ipsa
 via investigatur et si res omnia quod esset plura litigia in civitate
 gereretur. quod si gaudent possessionibus propriis. **Prima** via sumitur ex parte
 possessionum quod dicitur ex parte civitatis in ibi illud. **Tercia** ex
 parte impunitate civitatis. **Prima** via se per hanc ad admodum est quod
 agitur. ad vult ab usu et fructu illius rei quod per ad impediri.
 geritur hoc et distorsio multum videtur. si fructus vult per hereditatem
 quia quod hinc multa sunt litigia. **Secunda** via sumitur hereditate illa vult
 per aliam videtur expediri. **Si** ergo fructus vult quod pauca sunt et sunt
 ordines per esse tanta consanguinitate quod multum sunt litigia
 quod hereditatem hinc quod. quanto magis inter ipsos civis per omnia
 essent eis quod dicitur multa litigia ad ipsos multa sunt et dicitur
 per voluntatem non sunt multum tanta quod consanguinitas per inter
 vult fructus per et si fructus non possidet dicitur quod omnes civis per
 quod multum et multum credent se esse consanguinitate quod
 actus multum est. si reinvicem non est tanta consanguinitas sicut
 inter fructus inter ipsos. immo illa consanguinitas quod inter ipsos exi
 per et nota esse non potest nisi in perine per aliam. **Si** ergo
 ita consanguinitas non tollit dissensionem paucorum hinc hereditatem
 quod multum magis in etia quod non possit esse inter multos civis
 dicitur via admittenda. **Secunda** via sumitur ex parte civitatis in hereditate
 quod non quod agitur plura sunt quod tanto magis ad hinc quod
 et ad esse non possit agnos valde et dicitur quod ad hinc non inter
 est litigia digna ex parte ipsorum civitatis in hereditate quod et
 quod orietur eis valde admittenda quod dicitur ut plura ipsos hinc
 litibus et iurgia per quod per autem non possit et ab hinc familie
 quod plura indiget per amittenda admittenda maxime offen
 dimus et indignum circa illos. quod orietur ad eos quod multa
 colloquia et dicitur quod cum illi quod per multum domos et familias
 quod sunt ita subiectos per dicitur quod tot litigia
 orietur quod magis orietur inter civis quod vult alteri
 subesse non valde per hinc hereditatem quod et per orietur eis val
 de admittenda quod **Tercia** via sumitur ex parte impunitatis
 civitatis non si omnibus civibus essent hereditates quod quod val
 de difficile esset et valde sumptuosum tanta multum nec

Extranerum quere qui possent tanta tenaz colē expediri
 civitati sic dividi ut aqum dūm tenaz colēnt aqum vero
 insisterit circa custodia civitatis quod et potentes concedere
 bati cum go custodes civitatis nobiliores sint aqum tamq
 nobiliores et meliores estimaret se plus ee acceptiores de fructu
 ribus possionem qm illi insurgeret igitur dissensio int eos
 quia aqumle magis laborantes circa possessiones minime
 de fructibz acciperent **C**onsiderata go infinitate hominū et diliget
 ur qd committer plus a via psta demiat expedit civitati
 ne inter cives oriat dissensionē et iniquia nō sit esse poss
 sionē committē ut potentes statuēbat via aut psta p co
 pstatm mox et statuē hominū et expediētor civitati **A**ut n
 possessionē civitū et res debe esse pias et grates pias quid
 qm ad dominū **C**ommittē nō p utitur liberalitate **D**iliget
 igitur inspecta hūmā qd uos prout qmā observatq est
 legum et laudabilū ordinacōm expedit civibz qm res et
 possessionē pias qm ad dominū **N**ā quibz dominus bone
 pias adhibebit debita diligētia circa illa expedit autē
 talia esse commūa scdm liberalitatem quia ante mē se debet
 liberalē esse commūando pōmūitē pias bona **V** et apud
Lacedemonē ut recitat pūis secundo politor tanta erat
 liberalitas q licet quibz licet pias bona qmā ad dominū
 tamen qm ad vsum erant illis civibz committē scm etia
 et tunc omibz enim civitū eis indigebat absq da iquis
 qm uteba alia altāms equis civibz et scm et **Q**uō
 leges et principes non debent sic dispendere civitates
 q mulieres ordinent ad opa bellica ut potes statuēbat

III

Ut in pcedentibz dicebat Bonates statuēbat mulieres
 instruendas esse ad opera et debellare sicut et viri
 de bestis assūmēt exemplū ex quibus tū mazoz
 qm femine bellant **S**z q nō et principes et vbi illi q
 est civitates disponē nō debent ordinare mulieres ad opa
 bellica sed mōe **T**riplia via venari possimz in tria
 que iurmutu ad bellum homines enim bellatores dāt
 mente cūctos et pēndos corde viriles animosq cor
 pore robustos et fortes **C**autela enim pēndenda in
 bellis nōa **N**am aqumdo p cautelas addūtas plus
 superant **H**estes ex sagacitate q ex fortitudine pāo
 enim bellatores p sunt sagaces et industres superant
 multos non fortitudine sed prudentia **C**iviles go q

Habent consilium multum et ab usu rationis deficiunt non sunt
 ita industres et promde sicut inia non sunt ordinande ad
 opera bellica Nam in bellis magna cautela et industria
 et adhibenda **Quia** si videretur in hoc de re militari si da
 male acta impati put casus tamen bellorum irremediabiles
 sunt ex ipsa igitur industria que requiritur in bellis ar re
 possumus mulieres instruendas ad opera bellica **Sed** via ad
 instruendum haec id simul ex militate et amicitate que requiritur
 in bello **Ad** ut in isto **et** amicitie simile et similes omni tribulatio est
 mors opera quo bellica requirunt homines impati et amicos
 et qui bellantes exponant se periculo mortis mulieres autem quia
 sunt pauciores et timides quod attingit eis tam ex fragilitate
 corporis quam ex fragilitate conformationis **Ad** ut dicebatur
 supra **frigida** enim inia timori parat **frigida** enim est const
 itutio et timore **Amicos** enim et mulieres est ad alia se exte
 ndere **Calor** ergo reddit amicosum et nobilem frigiditas
 vero timidum et pusillanimum **Quare** mulieres que sunt
 pauciores et pusillanimes ad opera bellica destinari non debet
In bellis enim melius est paucos expellere quam eos qui
 spectate habere nam cum humiliter est timore mortis
 mulieres et amicosi trepidant videntes timidos trepi
 dantes igitur reddantur bellantes pusillanimes quos
 stat esse timidos **Et** ab exercitu expelli **Tercia** via
 simul ex parte fortitudinis corporalis **Nam** cum bella
 ntes oporteat diu sustinere armorum pondera et
 dare magnos ictus expedit eos habere fortes humeros
 et vires ad sustinendum armorum gravitatem et hab
 ere fortia brachia ad faciendum percussiones fortes
Mulieres ergo qui habent carnes molles et deficiunt
 a fortitudine corporali ad opera bellica ordinari non
 debent **Ratio** autem que quoniam Socratem ad hoc ponit
 dum sumpta ex similitudine bestiarum insufficiens est
 quia secundum philosophum secundo politicorum
 bestie nihil attinet **et** conomice ut patet ratione **Hoc**
 ergo est secundum debitam rationem et si debet dis
 positi ordinare domum et civitatem et quare in
 his quibus bestie sunt rationem agunt eas rationem non debent

Am

Reges et principes non debent sic disponere civitatem
ut semper idem in eadem mansuerit ponente

DICEBAT porro semper cosiderare debet esse princeps
in mune loqba n de principatu pnt sumit
quodam dno ul pro quodam ingratu sine p qda
positua possit aut tpi via onde d no sit
expedit cuncti p pnt coside d eisdem magistratibz
via sumit ex parte regie maiestatis ul tgruq altius
ca e rles dignitates huc dda via sumit ex parte
ipor ppor. tna ex parte cuncti **Prima** via sit p
na ut d v ethz Principatu viz ondit. p em
q assumen homines ad aliqua dignitez no sic mad
festa cor bonitas z malicia ka q psona pnta no
sic pt instigare ut publica tgruq ptatez t qz no tot
oculi ignant psona pnta quot in publico no se
sit qle sit v donec est psona pnta no habens
ptatez p cognos p q ad aqua ppositu d ad alius
ingratu assumit. quae cu debeat Regiam maiestatem et
vniuersa omes qua e ingratu z ppositu distribue
cognosce quales pntat ppositos z ingratos si pntat
z ingratu z vli queli ppositu z vnu ondit et ma
ifestat expedit distribue ppositu z ingratu sup
cuncti p q expri quales sunt quos pntat in ppositos
ul ingratos z postea expmto assumto d cor d dnt
officio affirmare ul ad meliora assumit pnt ei mdebr
expedit **Secunda** via ad investigandu hie id sumit ex
parte ipor ppor na multa mala z multas in
iusticias committit pnti cuncti si pntit se ee pntue
tales a quibz auent si qdarent se ee ab huius offio
remouendos **Tercia** via sumit ex pte ipor cuncti qbz
huius pnti pnti na pnt mdeu no est qpliaz de
santate si eis e mdeu santates t qz finet pnt cuncti
cu e cuncti ordinare no e qpliaz de pace t de co
ordia cuncti **Quarta** via m ethz Cosilium no est de sic
si de hie q pnt ad finet pnt n et cordia cuncti
d mdeu rator cuncti taqua finet pnt go disponda
e cuncti ut qfuet d pace et ut i pntu no iustia
gant mntae aut alq ingratu z principatu et di
tribue ab dnt pnt ut mnt pnt **vide**
fare ad qctu z pacificu statu cuncti na p pntis

Alye semp in migratibz & pōitūis p̄fuerūt aly vi
dentes se ē deceptos ad sediciōis asurgunt et mutates
hanc hanc aut tūc rōm imp̄bant ordinatōi so
cratid rāgit p̄t in poli ad aut dī. Socrates p̄ facit
cōder p̄ncipes quod ē sediciōis causa ap̄ nulla
dignitate possidet. Videntes n̄ se nulla dignitate
possidē si attingat eos ē viles & amosē sediciōis mouet
Non sic ordinata ciuitas ut socrates statuebat

XIII

OUta. rēdūm p̄hōs detinētes x de poli
cy & de ordine ciuitatis nō s̄ rōm locutos
fuisse idē bene se h̄ cor op̄mōis t̄tāe
nō ostentatōis causa. R̄ q̄ h̄c rāgit p̄fene
methoda quā mēdūma trade de iūmē ciuitatē et
rāgi. Dīp. n̄ q̄ t̄a h̄ s̄fūit p̄hō et p̄tūatē corūm
op̄mōis dāū app̄ebit quod dīa h̄mā rēgi sit t̄p̄d̄
quāc t̄a p̄tēfūat sit i p̄cedētibz nō expedire ciuiti
possidē iūos & filias esse quibz ut socrates statue
bat. ut ē dēcē m̄hēs ordinari ad op̄a bellica. nec
ē utile corū s̄p̄ i eū migratibz p̄fēia ut socrates
statuisse videt. Restat go exē de dīmpōis & orue
ciuitatē quā socrates ordinat. Dicebat n̄ socrates
ut tangebat s̄p̄ ciuitē quibz h̄c in se vā p̄tūp̄z
q̄s̄hātibz. bellatōibz. artificibz. et agricolis volebat
n̄ bellantes ē p̄tem ciuit̄ distinctā ab alyb ciuibz
Nūmex aut bellantē statuebat dūc in q̄ ciuitē
dēcē ad p̄la quibz m̄lia. et quāq̄ ad m̄ia mille.
h̄mā autē statu quā ad bellatōibz p̄tūa p̄bāi p̄t
possū. s̄ t̄a q̄ de ip̄s bellantibz socrates statuebat
Nūmo. n̄ dicebat eos esse alios & distinctos ab alyb
ciuibz. s̄o statuebat magnā m̄lūer bellatōibz. s̄o
ponebat eos d̄ quodā detinēto m̄io. Nūma via
se p̄tūa p̄tūa quē p̄tūa ē bono p̄nato. R̄ale est
n̄ p̄tūa se expone p̄tūa toto p̄tūa. ut socrates
statu se expone p̄tūa p̄tūa corp̄is. p̄tūa orue
go n̄ale agit quibz ciuitē si nō exponat se p̄tūa
p̄tūa p̄tūa p̄tūa s̄o sic s̄p̄tūa s̄m̄t bellato
res ab artificibz & ab alyb ciuibz q̄ ciuitē adē p̄tūa

Cur bellae non oporteat melius est quod dicitur in civitate
 tot esse bellatores et defensores parte quot sunt ibi cives
 valentes portare arma quam separe bellatores ab alijs
 civibus. Etiam via per quam non potest sustineri tantum militum
 bellatorum in qualis civitate ut quicquid militum non nullo
 esse valde difficile et onerosum civibus ipsis. Unde si non et
 difficile esse civibus vnum civem sustinere mille viros
 ex stipendijs quibus quorum nullum esse aliud officium nisi be-
 llare cum adesse opportunitas et onerosum et quod importabile
 esse sustinere per quicquid militum oportet. non civem id hunc
 possessionem quas ad votum ut possit ex omnibus scriptis tantum
 vultum parte per quod per non poli reprehendens sociator
 de huius ordine civitatis aut cum or civem illud per insti-
 tutum esse in regionem Babilonica nisi forte per magnam
 defensorum est magnam pacem terrarum ex quo possit magna
 militum parte difficile et non ut per civem per ipsos
 cives et per milites famulos liberos parte tantum mil-
 tudinem bellatorum. Tunc delinquit societas in ordinando in
 civitate in quando determinatio in bellatorum non si per non
 poli et vult per legem ut facere ordinandi aqua
 in civitate ad ea de respice va ad homines ad regionem et
 ad loca vicina. Si quis ergo vult per civem statuere
 aquos bellatores vinctos ex quibus fructibus civitatis
 ad ea debet aspicere va ad cives. Non si cives ipsi sunt
 pusillanimes et imiles ad bellum indigent maiori co-
 pia bellatorum per se huiusmodi. Similiter inprocedum et ad regionem
 non quanto civitas illa maiori regionem et maiori terrarum
 parte. tanto sustentare possit maiorem in bellum. Tunc
 inprocedum esse ad loca vicina ut vult civitas illa ha-
 bet etiam se vicinos amicos ut minus pusillanimes
 ut imiles. Non variat quidam vicinorum. et aliter et
 aliter determinare de omni bellum quare ad res et sua
 non possit esse cum periculosa segna volens tradere
 artem de regione civitatem non per determinandi in statu-
 tuere bellatorum. si talia aliqua sunt iudicio possunt
 rectorum quidam quidam civitatem in regionibus et
 circumstantias vicinorum et. **re/ris**

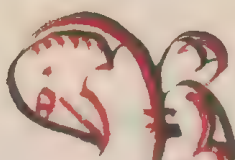

Quæ perfectio Socratis circa regnandi amicitias tradi
 desit ad bonum intellectum

111

DICATUR ante supra quod Socrates et disci-
 puli eius Plato dixerunt civitatem per esse re-
 gendam et gubernandam ut civibus quibus essent
 vires filii et possessiones quod per intellectum
 ut verba sonant scire non potest ut est per philosophiam manifestum
 in qua mox fuit cor platonicorum mathematicorum loquor quod
 modum loquendi forte ipse Socrates habebat cum Plato eius
 discipulus fuisse. Si volumus non ut verba possint dicta intelligere
 fortiter saluare potius postquam enim omnia sunt et civibus
 quia si civitates non est pars vel utile si si amicos
 et dilectos debet ibi saluare civitates. Sicut enim quilibet civis
 debet diligere alios civis non seipsum sed debent diligere
 vires filios et possessiones. Quod sicut est propter hoc.
 Quod quod civibus primis debent esse quia ut quilibet inte-
 dat bonum quod et bonum omnium et sit sollicitus non adque-
 facultas de rebus aliorum ac si essent sue. In moribus
 autem et filii de servari civitates quantum ad amicos
 si in possessionibus de ipsarum civitas non solum quantum ad
 amicos ut quod omnes civis civiter diligant bonum unum
 civis enim sed etiam quantum ad civitatem et quantum ad
 civitatem quia quilibet civis debet alios civis ut dicitur res
 bona sua civitas salvamur ut dicitur Socrates quantum
 ad civitatem civis sit etiam saluare possimus dicitur et
 quantum ad civitatem civitatem. Nam cum dicitur civitatem
 debet esse maxime una forte non intellexit de uni-
 tate civitatis ut quod omnes civis civitas debent in
 una domo ita quod in civitate non essent plures domi-
 nium non plures viri non de unitate artificum ut quod
 in civitate non debent esse diverse artes non diversi arti-
 fices ut in unitate corporis quod igitur ad sufficiens unitatem ut
 quod essent in civitate plures et diversa putarentur indigna
 vite ut forte huius unitatem ad amicos et dilectos referre
 volebat ut quod tunc esset civitas optima quam civis se
 amando et diligendo maxime se unitatem. Si ergo exposita
 mente civis unum est quod ipse exponat quod in civitate
 est maxima pax et non oritur ibi litigia. Nam propter
 amoris effectum et modum pax et concordia quod non fortiter
 adducit de mulieribus quod ordinare essent ad opera

Pellam saluam p[ro]p[ri]o n[on] iur[is]do[ct]o sic s[un]t s[ed] in casu.
 Q[ui]ss[et] n[on] q[ui]ngit q[uod] et i[n] h[is] l[et]t[er]is oportet i[n]telligere
 n[on] i[n]tra p[ar]tes i[n]talie hoc q[ui]ngit q[uod] vis deficiunt
 et ciuitatib[us] et ciuitib[us] in ex[ist]it[us] sup[er] ciuitate aqua d[icitu]r
 v[er]o illi i[n] p[ar]te ex[ist]it i[n]vasa et corp[us] ciuitas ab
 hostib[us] p[ro]p[ri]o oportuit i[n]telligere p[ro]p[ri]o p[er]m[iss]o ciuitas dese
 uide[re] ciuitate[m] et aut[em] vlt[er]i[us] addebat q[uod] p[ro]p[ri]o op[er]e
 in i[n]g[re]ssib[us] p[ro]f[ic]e ut semp[er] deat e[ss]e id[em] p[ro]p[ri]o et
 balliu[m] forte p[er] d[icitu]r i[n]telligi ut semp[er] p[ri]ncip[er] i[n] d[icitu]r
 i[n] o[mn]i ciuitate utunq[ue] aut[em] ciuitate diuidebat
 artifices agrolas et bellatores volens ciuitate[m] ad m[un]d[um]
 mille q[ui]ngit bellatores forte p[er] bellatores i[n]telligebat
 uobiles quor[um] n[on] e[st] ma[gi]s op[er]ari n[on] i[n] d[icitu]r q[uod]d
 ma[gi]s op[er]ant[ur] ut colentes tra[n]s et artifices q[uod]d
 n[on] n[on] ut uobiles h[ab]ere p[oss]unt deat defende[re]
 p[ar]te[m] et cor[por]e maxime est vacare tra[n]s armis i[n]du
 sta[m] volebat q[uod] p[er] p[ar]te[m] p[ar]te[m] aqua n[on] debet n[on]
 ma[gi]s ciuitate[m] nisi saltem q[ui]ngit mille uobiles
 quos p[ro]p[ri]o q[ui]da[m] excellencia[m] vocabant bellatores.
 Quomodo philoxophus phelicas statuit ciui
 tatem ordinandam esse

CVI

Peter Gotwyl et platon[is] q[ui]da[m] alio nomine
 phelicas ut n[on]at p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o 20 i[n]telligit p[ro]
 de ordine ciuitate[m] statuere q[uod] p[oss]it optime po
 t[er]ia ordinari dicebat aut[em] q[uod] i[n]tra cet[er]a ad que debet
 i[n]tende[re] leg[is]lator p[ar]te[m] e[st] et q[uod] o[mn]i[us] h[ab]eat possessione[m]
 equat[ur] volebat. n[on] tunc e[ss]e ciuitate[m] optime ordinandam
 si n[on] ciuitas h[ab]eat plus redditus uel maiore[m] possessione[m] q[uam]
 alter quod ut dicebat a p[ri]ncip[al]i q[uod] ciuitas q[ui]ngit facit
 fieri poterat. P[er]a vis[us] m[un]do ciuitas et q[ui]ngit multa[m] camp[us]
 deficiat v[er]o ciuitate[m] p[oss]it diuide[re] aqua[m] possessione[m] illas m[un]d[um]
 aut[em] si ciuitas id q[ui]ngit et ciuitas i[n]telligit possessione[m]
 me[di]ocri[us] diffialis erat h[ab]ere ad equalitate[m] i[n]du[er]e. Statuit q[ui]
 phelicas ciuitate[m] v[er]o i[n]telligit n[on] i[n]du[er]e h[ab]ere me[di]ocri
 tatem ad equalitate[m] me[di]ocri[us] don[de] statuendo q[uod] p[ar]te[m]
 q[ui]ngit ad d[icitu]r et in q[ui]ngit acipiat dote[m] et n[on]
 dent paupes q[uod] acipiendo magnas dotes a d[icitu]r
 p[oss]it aqua[m] p[er] eis possessione[m] p[ar]te[m] aut[em] phelicas h[ab]ere

Via moni ad hoc statuendū. Primo quod moueri potuit ut
cessarent litigia. Sed ut remoueri in iurie et gentilie. tūc
q̄ hys que indebat in polige alijs. Prima via sic p̄ Nam
tūc valde litigant pro possessionibus. Sicut n̄ valde cupidi
ad habendū redditus et possessiones. Unde et p̄ h̄ multa li-
gia orunt. Quare si tūc h̄rent possessiones equales. et sciret
se nō posse excedē suos conuictos in possessionibz frustra p̄
h̄ insurgent litēs et placata. Nam dato q̄ alter litigatū
causā optinet. nō multū ex h̄ gaude possit. q̄ oportet
ipsū p̄ dācom dācom. equatū in possessionibz alijs tūc
Sic etiā p̄dens placatū nō multū amittet. q̄ accipiendo
dotes equatū alijs in dūm. Videntur go omnia cessare
placata si tūc h̄rent possessiones equatas. Secunda via fuit
ut tollantur de civitate inimie et gentilie. Nam ex co
q̄ tūc sibi libenter possessiones p̄parit dicentes. h̄c est
iurū nō solum insurge litēs et placata. si etiā inimie et co-
timelie. Nam pro adquirendis possessionibz inferunt sibi tūc
inimias et gentilies in p̄sonis p̄p̄s. fuit aut in civitate
ficta rapine et homicidia pro cupiditate possidendi diu-
as. Quare si tūc nō possent se excedē in possessionibz
et h̄rent equales diuicias ut inde omnia cessarent. Tercia
via fuit ex hys que indebat in gentilibz alijs. Nam in multis
polige bene ordinat maḡ cum sint legislatoribz de po-
ssionibz tūc. Ideo phelcas forte motus ex hys que inde-
bat in alijs polige. statuit potissime curā esse de posse-
sionibz tūc volens eos equatas possessiones habere.

Non oportet possessiones esse equatas

Ut phelcas statuerebat

Am

Si consideremus dicta p̄p̄ nō politicoz et nō ad p̄ue-
nitat possio ip̄ia via venari q̄ nō oī possioē
equatas esse ut phelcas statuerebat. Prima via fuit
ex pte p̄uacōis filiorū. Sed ex parte inimicū q̄ possit
in civitate insurge. Tercia ex parte iurū quas debent
tūc h̄re. Prima via sic p̄ Nam ad vtrūq̄ regnū civitatē
nō p̄t m̄p̄ lex ut tūc h̄cant possessiones equales. nisi sta-
tuat q̄ h̄cant equales filios. frustra n̄ p̄t lex q̄ assignari
nō p̄t Nam si p̄m̄ iurū politū. Nō solum dī esse curā q̄
leges instituat. si etiā q̄ legibz obediat et q̄ leges obsequē
Quare si singlū tūc possessiones h̄cant equales et vniū h̄cat
plures filios q̄m ab hereditariis filiis in hereditate p̄ntū

salua nō erit lex phelice pld. quia nō hēbunt possessiones
 equales. Cum go qūto aqūid in plūce partes dūnt. tanto mag
 popu minusqūq de io. quāe esse nō pē. Et tūc hēant
 possessiones qūas nō tot filij procedat ab vno tūc quot ab alio
 si aqūa gūmbia sūt omnia sūlia. aqūa nō sūt fecundior q
 ad t nō est pgle i ciuitate statūe omēs tūc hēnt aqūalem
 mī filior. p quod ex pte pccatōis filiorū mālū ostendit
 p dicitur legem nō gūmā esse. eo q gūmā obfīnari nō pot
Secūda mā sūmū ex parte mīnīarū que possūt i ciuitate cō
 surge. quās legislator sūmo studio cauē dī. **Exptat** n ad
 pīnīpē omēs aqūa hēnt ne tūc sūt mīnīarū t nē pīnī
 mīnīarū mīnīarū si p i ciuitate statūe pīnīarū cōpī dīnīarū
 i possessionibz accipīdo magnas dotes ab eis et nō dānt
 dotes illis gūmā mīnīarū dūntes fieri pīnīarū et cōpī
Ad p dūntes aqūa plūce hēant filios. q pīnīarū dūntes possūt
 dūntes in plūce partes q pīnīarū t filij dūntes pīnīarū
 et nūq q filij pīnīarū. **Ex** hī aut gūmā mīnīarū t mīnīarū
 ciuitate. **Ad** q pīnīarū tū dūntes nēstīarū fōmīarū sūt ut plac
 ostendit pld 20. **Reth** mīnīarū go aqūa. filij em pīnīarū
 mīnīarū eo q mīnīarū pld aqūa in dūntes ab mīnīarū mīnīarū
 b nūq in eis et fīant mīnīarū in ciuitate. **Rursz** hī mīnīarū et
 gūmālic orīentīarū tūc nō sūt ex pte filiorū pīnīarū
 si aqūa ex parte filiorū dūntes. **Ad** nō dīat nō pīnīarū opq
 t ad pīnīarū ciuitatē filios dūntes nō esse mīnīarū. quare
 cū filij dūntes ut plīmū sūt magnanīmī et magī cordīe
 si mīnīarū se esse de pīnīarū t pīnīarū exaltatos nō valentes
 se gūmā. fīant mīnīarū t mīnīarū alīos. **Tercia** mā
 ad mīnīarū hī idem phelice leges nō esse decentem
 de cōtōne possessionū sūmū ex parte mīnīarū quās dēnt
 hēnt mīnīarū. **Ad** nō ipōt esse liberales et temperatos. nō ergo
 b n dīat t dīat q ad bonū īgnem ciuitatē sūstīat tūc
 possessiones hēnt equatās nīp aqūid dēnt de quantitate
 possessionū illarū. **Ad** sūt nō tūc adeo modīas possessiones
 hēnt q oīz eis ita parte vīdē q opa libālī. **Ad** fīat
 nō valent. **Rursz** qūdo possessiones qūas possēt ita abū
 dāe in eis t adeo i dilātī vīdē q nō gūmā eis t pīnīarū
Ad statūebat pīnīarū legislatorū. **Ad** est aqūa tūc
 mīnīarū t pīnīarū. **Ad** non aqūa equalitatis pos
 sessionū. **Ad** pīnīarū statūebat
R **Ad** est pīnīarū t vīnīarū omēs quorū est leges sūt
 dēnt aqūas leges statūe ita possessiones ciuitatē
 et solon q aqūa fēndas leges dīcībatur perit

Et doctus multa statuit circa possessiones omnium. Sicut et apud
 Lotares ut iuratur p[ri]mo 2° p[ri]ncipaliter Lex q[uod] erat q[uod] ad h[oc] ut dege
 d[er]et suadere illi liceret possessiones vendere nisi sufficiat
 unde possit a quodam magno iudicio accidisse. Sicut n[on] multa de
 manda in l[eg]ib[us] circa possessiones. s[ed] n[on] expedit h[oc] lege statui circa
 ip[s]as ut omnes possessiones equatas h[ab]eant ut in iure legistat[i]o[n]is.
 p[ri]ma e[st] de circa possessiones. s[ed] p[ri]ncipaliter de iudiciis interde[re] repre
 hensio[n]is g[ra]tificatione. eo q[uod] radix malicia[n]t[is] n[on] sunt possessiones
 exterior[es] s[ed] g[ra]tificatione. Radix n[on] om[n]i malicia[n]t[is] e[st] cupiditas. s[ed] g[ra]tificatione
 moris magis alia de in radice et in causa q[uam] alibi magis
 debent interde[re] iudices omnium circa iudiciis g[ra]tificatione q[uam]
 circa alia ut plane probat p[er] h[oc] p[ri]ncipaliter s[ed] de h[oc] n[on] diffuso
 dicemus. Meminimus tamen nos edidisse quendam tractatu[m] de d[omi]n[i]o. Aliter
 Rethor[ic] et politor[um] ubi dicta suffici[unt] iudiciis n[on] debet h[oc] que
 n[on] diximus. si ia confusio infra toller[etur] ad p[ri]ncipaliter p[ri]ncipaliter suffici
 aat p[ri]ncipaliter interde[re] legistat[i]o[n]is n[on] debet esse circa possessiones ex
 teriores. inestimadas. quod t[ame]n via venari possimus. Ad via s[un]t
 ex p[ar]te honor[um] quos homines appetunt. Sic ex p[ar]te delectaco[n]is
 quas insecad[ur]. Et ex p[ar]te iusticiae quas fugiunt. Ad via s[un]t
 p[ri]ncipaliter. n[on] p[ri]ncipaliter omnia iniqua amittit in iudiciis p[er] posse
 siones et domini ext[er]ior[um] reru[m] d[icitur] sic op[er]ando fallit[ur] q[uod] et si
 pauper[um] homines. eo q[uod] minus agant ext[er]ior[um] suba ut plimud
 litigant p[er] ext[er]ior[um] suba p[ro]p[ri]e t[ame]n h[oc] h[oc] q[uod]ose magis t[ame]n
 Gent[em] et indigna. Si n[on] possent g[ra]tificatione honor[um] de h[oc] et g[ra]tificatione q[uod]re
 s[ed] omnium quida[m] s[un]t p[ro]p[ri]e honorales quida[m] quose q[uod] pauper[um]
 p[er]petat ad legistat[i]o[n]e n[on] p[er] statui ut possessiones de h[oc] ordi[n]em
 si circa ut honor[um] de h[oc] et in iudiciis distina[n]t[ur]. et tanto p[ri]ncipaliter d[icitur] hoc
 interde[re] ut circa honor[um] q[uod]ito litigia in p[ro]p[ri]as honorales s[ed]
 magis detestanda q[uam] interde[re] p[ro]p[ri]as aas. Sic via ad iudiciis
 h[oc] id s[un]t ex p[ar]te delectaco[n]is quas homines ut plimud
 iudiciis. n[on] e[st] p[ro]p[ri]as homines iudiciis et iudiciis in iudiciis
 iudiciis ext[er]ior[um] p[ro]p[ri]as aas. s[ed] circa iudiciis in filias et uxores
 omnium p[er] delectaco[n]is et iudiciis. Dea q[uod] v[er]ge et p[ri]ncipaliter n[on]
 om[n]e lege s[un]t circa possessiones inestimadas ut q[uod] quib[us] quod s[un]t
 est p[ro]p[ri]at. s[ed] in iudiciis ordina[n]t[ur] circa possessiones iudiciis ne
 om[n]e s[un]t in iudiciis et iudiciis in iudiciis et filias aas. Immo
 tato magis p[ro]p[ri]at de h[oc] circa h[oc] q[uod] circa illud. quito uxores
 et filie s[un]t quid magis iudiciis q[uam] ext[er]ior[um] suba. Ad via s[un]t
 ex p[ar]te iusticiae quas homines p[ro]p[ri]as in iudiciis fugiunt. voluit n[on]
 homines gaudere delectaco[n]ib[us] absq[ue] iusticiae idcirco iudiciis alye
 n[on] p[er] s[un]t iudiciis indigena[n]t[ur] n[on] p[er] tollenda famem aut

cupiditas

notandum si iustitiam quid ad dehonatorem ppe rotabat inuicem
 ofensor quibz ipia ppe qnd ad pmissos & vlnca notabat morte
 qz illud ad morte ordinar. eo qz ois ppo mag fcti abiat a fcti
 qz illo iustit se d' distate iudicauit. dicebat n debe & dno genā iudi
 caud & dux pporud vnu ordinar i quo distatē tae. et aliud pñle
 ad qd iudicet appellatōs. **Volbat** quid pñle pporud vt narrat pē
 20 poliz debē ex pñbz clatē ut si tae male iudicatē fient i pporuo
 ordinar sence illi clatē & bōi tēstionē iustificaret ipas. **Quito** iustit
 se d' mō iudicadi volbat n iustit pporuo tō pñle qz ordinar
 iudica si sine collatōi iudici nūi se dicebat aut q audita causa
 qz iudex pē cogitacē & ppa i pugilauibz ppta adducit sētenā sua
 vt p iustitā simp' pceptendū est iudex sime gdepnator scriber
 Si uēo simp' absolucndū pugillare portaret vacuū. si p aquo
 mō pceptendū in aquo absolucndū p ppa dētinan illud pē
 aut 20 poliz vbi pōtōnem diti pñd nawat assignat eaz
 qre ppedomus pē statuit credebatur quid inuicem essent
 astuti vt dicerent quod sentirent forte. Senagarent
 timendo coram alijs. **Sicere** quod sentirent. **Adco**
 ordinarunt quod quilibet pmatim suam sententia
 scriberet. **Sexto** statuit vt pmatim suam sententia
Septo statuit quāda leges tangens diuisa genera pporud
 statuit autem gtnor hūm leges. qm pā tangebat sa.
 pñte. **Octa** bellatores. **Tercia** totū pplū. **Qua** pñapez
Quinto ad sapientes statuit qz qmūqz mrem aliquid
 quod esset expediens imitati qz iustitē a debita honor
Sexto nō ad bellatores ordinarunt qz filij eoz qm mo
 rerent i bello fcti pro defensori patē & pro bono multo
 amperit nō de curio pñte. **Septo** qnd ad totū
 pplū statuit ut totū pplū vā tō bellatores qz arti
 fices & agricolē quēmerit ad ellatōi pñte. nolbat
 n ut pē ex dictis sine pñape debē eē p hēditatē
 si p ellatōi quā ellatōi totū pplū tēnebat. **Octo** qnd
 ad pñape clatē statuit ut pñape pñtez curam
 hēret de ijs vā de ijs quibz de pñte & orphani
 appellabat. n orphanos vbi oīs ppe impotētes
 nō valentes pñte sua mra conquire. **Septat**
 n ad pñtem & pñapez qui dī eē custos iustit de
 ijs quibz & caud d' pñte & pñte impotētibz pñte
 curā gerē. eo qz talibz alij defiali minuat ad nō
 possint ofendē sua mra. **Que et quot sunt rep**
in his que statuit ppedomus circa gubnatōes
curam 2r

xx.

Multa bona aſſumuntur ex opinionibus antiquis
 pſonarum. & quod ipſi in ſuis dictis multa dixerunt
 & vā dixerunt: dato tñ qđ nūc vđ dixerunt
 recatande tñ cent opinioes corā & ſi ſina
 pſo ſed nūc debemus grāe idē eis qui a nūte
 demant & diſcordant ab opinionibus nūc. extant. n
 illa aqñ multa mala quidei ad dicta multoacp
 uſuū extant ut recte iudic. Apodum go opinio
 ratavimā quia i ſua polia multa bona ſina
 pūmulgant aqñ tñ incōgna cōſtatut. poſſus tñ
 qñtū ad pñs pñat ſeūdo dictū pñs i politor
 mtepaē Apodum qñtū ad ſa. **Ad** qñtū ad mō
 poſſibili ter ſtatutor. **Sed** qñtū ad mō qđ ſtatut
 i iudicando. **Ad** qñtū ad leges quas ſtatut tang
 entes diuſa genera pñs. **Ad** mō n pñ dicta deſat
 ſtatucdo nūpſia. **Ad** ſtatutū de diſtinctōi cūm
 ſtāe nō potat ad ſtatutū de electōi pñat. **Si** em
 cūm tñ. ſi ipſi diſtingui debeat qñ tres partes vā
 m bellatores artiſtes & agrolas & ſoli bellatores ha
 bebant arma ut poſſent pñtōes et ingra ſatū
 d cūte remone & pñtū ab hoſtibus deſende opp
 ortebat bellatores habē manūz potēciā qđ agrol
 le & artiſtes ſimū ſimū. & qđ ſemp potēciōes
 domian & homines libent iuſticiat tū poſſunt hā
 poſto artiſtes & agrole nō hēnt partes m polia
 & bellatores nō nūtent eos pñtōes m electōi
 pñtōes. ſtatucere go pñtō totū qđ eligat pñtōes
 ſtāe nō pñ cū ſtatutū de bellatoibz ut qđ ipſi ſunt
 potēciōes ays & ſimū ſoli hēnt arma. **Go** deſat
 Apodum qñtū ad modū qđ ſtatut i iudicando. **Ad**
 lobat. n iudices nō debe cōſiē m pñtō de ſetia
 deſenda. **Ad** ut aut pñs nō denegabunt qñ dū
 pñat cōſiē poſſent. **Hoc** aut dñpā via pñtō
 poſte. **Ad** mō nō iudicandi ſeqm̄ maior
 pñtō. et maior deieratio iudicū. **Ad** nā pñtō
 iudices ſi poſſent ſibi loqm m pñtō qđ ſi loque
 ren̄ pñtō m pñtō & ſi mēpēnt dñt qđ ſen
 cūnt nā denegabunt hoc mō qđ aliter. **Vnde**
 pñtō iudicū. **Ad** m abſolutō bonis polioes egro ſtatut

A in ordinantur (podoma ubi ordina^r posse loqui
 sibi inuit^r publice nō in posse adin hēre q^uid in
 primato. Quia defectu dicta mox q^u d^r ad quibus
 iudicib^z or^r collator hēre adinuit^r. ut si iudicib^z dis
 cordarent oportet collator hēre adin quoz^r sūa tene
 da esset. Et sic deficiat dicta p^r q^uid ad leges
 quas statuit collator dūsa quā p^roz^r et p^rat^r q^uid
 ad legem quā statuit ega sapientes. Ad si quicunq^z
 sapiens invenit alqd expedire auti debet q^u hoc
 debitū honoris ampe conazent^r sapientes ad inven
 endū novas leges et ad ostendendū novas leges inve
 tas esse p^rficiat^r civitati. quac^z q^utime mutarent^r
 leges quod ē vald^r in civitate p^riosu q^u leges ma
 quā efficacia hūit et dūtinuitate t^ris. quac^z si assi
 que innovarent^r leges tollē^r ita et efficacia ip^raz
 Statutū go podom de eo qui invenit alqd expe
 diens civitati. ut aut p^rat^r sup^rficiat^r dūsu appar
 bonū et p^riosu. In his autē deficiat podomus
 vtz aut defectu in dū. ut vtrum p^riosu deat
 ut p^r elat^r ut p^r hēditatē ut vtrum leges sūt in 2
 novande. dato q^u alqd defectu q^umeat. et ad alia
 que tū ista mutatiō sūt quēda infra diffusius
 tractabim^r. Ad p^rat^r h^z sufficiat h^z tūgisse de
 op^rionib^z p^roz^r et in h^z tūmē p^rat^r p^rat^r h^z h^z
 in quo agit de regimē civitat^r et p^rat^r et p^rat^r
 Expliat prima libri terz. Secūtur ca^z
 secūde partis libri terz. Egid^r de reg^r

Quo regende sūt civitates tpe
 pat^ris q^ute et quot cōsidandā sūt
Quot sūt spēs p^rincipali regimē
 pat^ris et q^u ior sūt boni et q^u mali
Quo meli^r ē civitas et regimē vno regi
 q^um plūib^z et q^u regimē d^r p^rat^r
Quib^z vōib^z ostendi potest q^u appar
 melius ē civitatem aut p^rovincia
 regi plūib^z q^um vno et q^uo solū
 possunt rationes illē

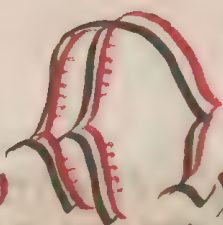
- mm** **Q**uiusmodi est Regime regni et principatus ne per hereditatem et successiones filiorum quam per electionem
- m** **Q**ue sunt quibus Rex ad id debet excedere et quo Rex differat ab aliis
- mm** **Q**ui tyrannus est pessima principatus et quod summe debent reges et principes cavere ne eorum dominum in tyrannidem convertantur
- mm** **Q**uod est officium regis in tyrannidem et quare Rex se habere debeat in regimine civitatis et regni **IESUS CRISTUS**
- ix** **Q**uot sunt illa que dicitur contra verum Rex que simulant se facere tyrannum
- x** **Q**ue et quot sunt cautele quibus tyrannus inquit se in suo domino persuat
- xj** **Q**uot sunt illa ad quod convertitur cautele tyrannide et quod reges cavere debent ne efficiantur tyranni quia opera regum sunt optima tyrannica non pessima
- xii** **Q**ui detestabile est regnum maiestatem deducit ad tyrannidem quia quod corruptum est in aliis personis principibus totum in tyrannidem congregatur
- xiii** **Q**ui summe expedit regibus gubernare populum et cavere ne tyrannificent quia multas de causis contingit subditos invidiam tyrannis
- xiiii** **Q**ui maxime Rex cavere debet ne efficiatur tyrannus eo quod plurimum corrumpant tyrannidem quam regum principatus
- xv** **Q**ue sunt que salvant dominum in quo et quod oporteat Regem facere ut se in suo principatu persuat sane perficiet

- L**ue sunt consilia et circa que
consilia oportet adhibere. **maiestate**
xvii Quid est opus et quare sit opus facienda
xviii Quales opus debet assumere regis
xix Quot et quare opus sit et circa quot
consilia sunt adhibenda **hys** **vis**
xx Quod opus sit sit opus legibus det
inmunda et quod pauca sunt arbitrio
iudicium esse committenda **prohibendi**
xxi Qualis est in iudicio procedens et quod ser
mones passionales sunt coram iudice
xxii Quod et quot oporteat esse iudice ut co
tinent eos debite iudicare ad quod crudeliter
xxiii Quod et quot oporteat esse iudices ut
indulgeant humanis et ut sint clementes po
xxiv Quod diuisa sit gratia legum et diuisa sint
modi iusticie et quod ius naturale et positivum et
cetera talia reducuntur **legatus** **esse**
xxv Quod ius gentium in ius aliud a iure
naturali esse distinctum **et civitati**
xxvi Qualis debeat esse lex humana et quod co
ndere tales leges fuit utile regno
xxvii Quod non colit leges ferre et quod ut leges
viri obligandi habeant et eas per nihil
xxviii Quot et que opera debent esse leges
quod a regibus et principibus adende sunt
xxix Qualis melius regit civitas a regnum
utrum melius regat opus regis aut opus
xxx Quod potest leges humanas et naturales oport
uit dare leges etiam et divina **lege**
xxxi Quod quantum opus est asserere monere ad
mutare leges **quod** **centum** **in** **regis** **ante**
xxxii Quid est civitas a qua est regnum et quod est

xxviii

l) tunc optima ciuitas et opti-
mum regnum et optimus populus
quando est ex multis personis me-
dis constitutum *Enidol vixit*

xxviii

Quod expedit populo cum mag-
na reuerencia regibus obedire et
cum summa diligenaa Leges re-
glas obseruare

xxviii

Qualiter se debent miles & vlt hab-
itatorce regni ne reges innocentur
ad iracundiam p illos *et tunc*

xxviii

Quo reges & principes debent se ha-
bere ut amentur a pto & quo ut
tmentur et quid utrunqz sit nece-
ssarium amara in plus appetere qm

*napit scanda pte libri tpe in qua agi d' igne
ciuitatis et regni tpe pacis & d' bmo regne tpe belli
Quo igende ciuitates & miles qe & quot sunt
qndam i fiv igne*

Cam
1.

OSTOLIAM AUXILIARE

xxviii

deo complevimo pma parte huius
terci libri pmittebo quoda pamblo
ad ppositum et latado optimoe diuipor
philozophoz istituenud poliaas et
tradituenud artez de igne regni et
ciuitat. Restat auter inia exqm
de alyz duabus partibz va de regi-
mine gunt et regni tpe pacis et de huius
regime tempoe belli. Sciendū go est an
sicut tempe belli defendenda & ciuitas p
arma sic tempoe pacis gubnanda ē p
leges iustas & p qstutudines apbatas que
vim legim optinet. Videnz go sit sit se
habē arma ad tpe belli sō et leges ad

Rempa patet. **D**ico uero que tempe patet gubernanda
 et ciuitates et regnum per leges iustas et consuetudines ap-
 probatas de leui patere que et quot ordinanda sunt. **V**nde
 legimus. **V**ides autem per tres polus tange. quatuor que
 conspiciuntur in tali regimine ciuitatis. **H**ec autem sunt
 principes. consilium. pretorium et populus. **P**ossunt autem
 ex ipso legibus quibus regenda est ciuitas tempore patet duci
 una investigare. **E**t de predictis quatuor ordinanda est in
 regimine quo regenda est ciuitas tempore patet. **P**rima
 via sumitur ex his que reguntur ad leges. **S**ic ex fine qui
 intenditur in ipsa lege. **P**rima via patet per illa ex his
 que per leges ratio gubernatio habetur. **Q**uia ad primum spectat
 quatuor reguntur. **C**rimino ut leges per sapientiam sunt
 bene inuenta. **H**oc ut per ciuitatem potestas sunt bene
 custodite. **T**ercio ut per leges iustas et custoditas
 acta criminum sunt recte iudicata. **Q**uarto et ultimo ut ipse
 pacificus status populi qui tenetur in legibus sunt bene obseruata.
Sed autem custodie leges per potentiam ciuitatis spectat ad
 principem. **S**ed et per v. **C**ibitorum autem de principibus
 de eis custodes iusti et iustas legum et statutorum. **R**atio
 ipsa statuta legalia leges quedam dici possunt. **B**e-
 ne quidem inueniunt leges per sapientiam spectat ad con-
 silium. **D**ea uero principes addo sapientes consiliarios
 habere ut debite inuenire possint que populo obseruare debent.
Sed in iudicando si leges inuentas per consiliarios et
 custoditas per principes spectat ad pretorium siue ad
 iudices. **I**psa uero sunt qui si leges acta criminum iudi-
 care debent. **S**i obseruare leges spectat ad omnes ciues
 siue ad totum populum. **Q**uare si ordinatur que reguntur ad
 hoc quod tempore patet per leges bene gubernetur ciuitas. **O**-
 rdo huius regimine de predictis quatuor ordinanda facit.
Sic una ad investigandum sic ista sumuntur ex fine qui
 in legibus intenditur. **D**icitur in intendit Legislator ut per leges
 quamquam laudabile. fugias vitupabile. de offerenti
 autem et nocuo est consilium. de iusto. et in iusto est pre-
 torium. si de laudabili et vitupabili est proclamatio siue con-
 tionatio. conuocatio que per seipsum totum populum. populum
 non ad hoc agendum maxime per leges inducenda est.
Et quod in ipso legibus laudabilia precipiuntur et prohibentur.

Rursum Volentes qd detrahant quae regda sunt civitat
tpe pace ut pld qd dazet di qual dbeat ee princeps
et lege sile et custodie. si etia quales deant esse
consiliarii quorum est cognoscere qd e consensu et quid
notum. et quales deant ee iudices quoru e iudicare
qd iustum e qd iniustum et qual deat ee pld qd inducere
duo e ut sequat pulsum et laudale et fugiat metu
penale et turpe de omibz hys qtuor vn de pnn
patu consilio pterio et populo brevis ut ad pph
spectat dicemus in hac scda pte hinc tñ libri
primo. n dicemus de hinc principatu

**Quot sunt
species principatus et qui illor st boni et qui mali**

EXISTO POLITICALIUM distinguit plures sex
genera principatus quoru tres sunt boni
et tres mali nam regnum aristocratia et palatia
scu politica sunt principatus boni. tyrannides ob
luxuria et democrasia sunt mali. dea. n ibidem distine
bonu principatu a malo. Ra si in aqno domo a pma
patu mteat bonu que et omi omni si sicut statu sit
ee quale et rectum. si si nitendu ibi bonu aliquoru
et adz opisso. sic e corruptum et pnsim. Et in modo
si viam pld accipe possunt suffia principatus tar
pnsim anj rectorum Nam in civitate no maq
gente e domus vms ut pauci ut multi si vms ut
ille mteat bonu que et subditoz tunc de monarchia
sue regnu Regis n e mteat bonu que si p omles po
tata opprime adz omia ordinat i bonu ppu et pri
vatum no est rex si tyrannus. duo go principatus q
suegt ex domino vms recta ut cum p bonu que
domnat rex. et aliis pusa ut cum p bonu puatu
pntipa tyrannus. Contingit tñ aliquo civitate aqua
no regi vno aqno duante si regi aqmbz paucis vi
dema enim plures in civitate roma qz deficiente
senatu tpe illo mteat anteqz aut senator elige
regebant tota roma pld qmbda pauci vrb. eli
gebant n duodeci vi appbati et boni testimonij quos
vocabant duodeci bonos homines et horz gubernat
mte fo civitas regebat. Et maleficia facta di
stinguenda ex duiste principatus dicebat aut de

Aliquo maleficio fuisse factum, tunc senator de aliquo vobis
tempore bonorum hominum. Si ergo igitur civitas non per unum
solus, sed per quosdam paucos tunc illi pauci in sunt
virtuosus et boni et intendunt quae bonum et tunc si principatus
de aristocrata quod idem est quod principatus bonorum et virtuosus
potest. unde autem venit quod maiores in populo qui debent po-
pulum regere vocati sunt optimates quod optimi esse debent
quod autem potest decedant. Si autem illi pauci non sunt, virtuosus
non intendunt quae bonum si sunt divites et opprimentes
alios intendunt lucrum proprium. Hinc principatus dicitur
oligarchia quod idem est quod principatus divitum. Quod si regit
non dux principatus ex domo paucorum viris rectis ut ad
dominatum aequum qui sunt virtuosus et intendunt bonum quae
et alius prius ut non dominatum aequum non quod sunt boni
si quod sunt divites et ad opprimentes. **¶** Secundo putat dicitur
quod principatus ex eo quod in civitate dominatum multi. quibus
non in civitate, Italia dominatum multi ut tota populus ibi in
regnum quod tota populus in statu condendos in patribus
eligendis et etiam corrigendis. Ita non semper ibi aduocatus
patris non dicitur aequum qui civitate regit magis tamen
dominatum tota populus quod dicitur aduocatus. eo quod tota populus
est cum elige et corrige si male agat. causa eius to-
talis est condere statuta quae in la domum transgredi. In
hoc est principatus in dominatum multi ut tota populus vel
intendit bonum quod exequor in media personarum et omni
si sunt statum et tunc est rectus et aequus et quod tunc prima-
tus non habet nomen proprium vocat eum per nomen quod
et dicit ipsum est polia. Polia non idem est quod ordinatio
civitatis quod ad omnes principatus quod per in ia et polia quod
non ad maximum principatum quod dicitur omni die polia
non quod sit maxime in ordine suum principatus quod est in civitate
Omne ergo ordinatio civitatis polia dicitur per principatus huius
populus si rectus sit. eo quod non habeat communem non polia de
nos autem huius principatus appellat quod summa gubernatio
populus si rectus sit si si populus sit dominus id intendit bonum
omni. si sunt statum si ut tyrannus et opprime divites
est principatus prius et recte nomen de demotica nos
atque ipsi appellat polia prius populus. si ergo quod sunt

cap
iii

Prius autem et qui illorum sunt mali et qui boni et qui prius
et melius civitates et regnum uno regi quam pluribus et
quod regimen est optimum principatus
Ubi intendimus ostendere que sit optima politica
et quae sit optimus principatus pro qua diximus
modos principatus et declaramus quod illorum sunt tres
et qui prius. **Prima** ostendit ut principatus ratione
quibus sit melior. **Assignat** autem quae omnia rationes per
me quod regnum est optimus principatus et quod melius est civitate
aliqua seu provincia regi uno quam pluribus siue filiis pluribus
sint pauci siue multi. **Prima** via sumitur ex unitate et
pace quod de intendi in regno et in civitate tanquam sunt. **Prima**
ex simili potentia que requiritur ad regnum civitatem. **Tercia**
ex his quae videmus in natura. **Prima** et altera ex his que
expuncto didicimus in regibus civitatibus. **Prima** via sit
per. **Prima** pax et unitas civitatis dicitur esse finalis meta a legi
slatore sicut sanitas et equalitas humorum est finaliter
intenta a medico. **Hac** autem unitatem et concordiam magis
efficere potest quod est per unum. magis autem per unitatem re
pitur in principatu si domine unus princeps quam si
domine plures. immo cum plures principes nunquam pot
est pax in omni principatu nisi illi plures sint civitati
et concordet per quod autem unum quod est illud magis. Si
ergo est pax et concordia inter civitates si plures principes
sunt quod unum. ergo si unus princeps principatus melius est
non sic deficiat turbatur pax ipsorum civitatum. **Secunda** via
ad investigandum hoc idem sumitur ex simili potentia quae
requiritur in regimine civitatis. **Prima** quanto magis est magis
unita tanto fortius est sepe dispersa. ut declaratur
in d. lio de causis et d. p. omibus prodi. **Uidemus** autem
quod si multi homines trahunt naues in per viamque
in tractu ut ad unum trahit alter non trahit nisi
naue trahunt. immo si omnes vires quae sunt in pluribus
thentibus congregantur in uno quod ille essent magis
vires traherent et utique esset in thendo. quare si tota
civilis potentia que est in pluribus principibus et con
gregantur in uno principe efficacior esset et sic principatus

Propter habundantiam potentiam melius possit polina
 gubernare. **Ad** via sumit ex his que videmus in natura
 ubique autem est regimine naturale semper id totum regnum iduatur
 et dicitur unum principatum ut si in eodem corpore sunt diversa
 membra ordinata ad diversa officia et ad diversos motus est
 dicitur aliquod unum videtur ut cor ex cuius motu sumit ori
 ginem omnes motus alios fit in toto corpore. Rursus si ad co
 stitutum causam generantur diversa elementa et fit dicitur ibi dicitur
 unum ut aiaque generet et retinetur elementa in corpore aliis
 ne dispersantur animalis perfectum corpus. **Ubi** ita finis primus
 de anima dicitur et animus magis gignit corpus quam corpo
 sic etiam unum celeste corpus ut primum mobile est id per cuius
 motum reguntur et causantur motus fit hic insigne et in toto
 universo est unus deus in gloria singula regens et disponens
 Apertum etiam quod naturale est eis in societate vivere natura subsistit
 unum regni. Si igitur singula naturalia considerentur per videmus
 multitudinem qualiter reduci in unum dicitur principatum et
 gubernantur. **Ad** sed naturale est et multitudo ab unitate
 prestat. sic est etiam naturale ut in unum dicitur iduatur
 bonum quod est regimen populi sine multorum si sit
 rectum. Inclique fit est regimen paucorum. eo quod magis
 ad unitatem accedat. optima est autem monarchia
 sine gubernatione unius regis. eo quod ibi perfectior unitas
 tribuatur. **Ad** ita via sumit ex his que ex primis vide
 et regimibus unitatem. **Ex** primis in summa unitatibus et
 principatibus non existeret sub uno rege esse in penuria
 non grande pace molestari dissensionibus et querelis
 existeret non sub uno rege communis gratias ne
 sumit pace letantur habundantia florent et

Ubi robor ostendi per quod apparet ante melius esse a principatu
regni pluribus quam uno et quo solius putant rationes ille
Philosophus in politicis videtur tangere
 tres rationes per quas probari potest quod
 melius sit civitas ad principatum regni pluribus
 quam uno videntur. et primam hanc esse rationem ut
 bene regatur populus sibi commissus. primo namque hoc per
 se patet. cum sit ita ut inter plures sit perfectior stabilitas
 tatem. **Ex** his autem sumi possunt tres viae ex quibus

Cum
 in

etiam possumus et bonum sit principem plures et non unum
tunc prima via scilicet Nam plures oculi plures vident
quod unus et plures manus plures putant quod una et plures iustitias
superant unum in cognoscendo. quare si dominus plures erit
ibi perfectior ratio. quod plures cognoscet quod si principem
est unus in **U**nus et per in multitudinem aut et plures
homines sic principantes quasi constituunt unum hominem
multorum oculorum et multarum manuum. quare melior erit
huius principatus. quia homo sic constitutus et multo
sic principans efficaciter erit in principando. **S**ecunda via ad
investigandum hoc idem sumitur ex ratione intentionis quod requiritur
in principante. tunc enim principans totam habet intentionem
si non intendat in bonum primum si bonum quicquid. quanto igitur
magis intendit bonum quod tanto perior erit principatus
Sed si dominus multi dato quod intendant bonum quod quia
bonum multorum est quasi bonum commune et intendendo sic
bonum primum idem omnino recedunt ab intentione quicquid bonum
si si dominaret solus unus et sic intendet bonum primum
quod bonum unum est quasi bonum privatum sic intendens
recedit quasi omnino a communi bono. perior igitur principatus
unus quam plures. **T**ercia via sumitur ex stabilitate que
requiritur in principante. dicitur enim principem esse regulam
rectam et stabilem ut per unam et per contrarietates
et per alias passiones non corrumpatur nec perturbetur. **S**ed ut
aut per facile corrumpitur unus quam plures. **M**elior
est igitur dominus plures quam unum. **C**oncedendum est igitur et
hanc dubitationem quam per in poli venatur dubi
tando assignat rationes multas et melior est dominus
multitudinis. propterea in eodem thoma tangit quendam
que oblationes huius soli possunt. **N**on enim est in
ligendum simpliciter fuisse de intentione plures dominum
plures et comitatus domino una domini utrumque
sit rectum ad ipse plures dicat in eisdem politis
Regnum esse dignissimum principatum. inter principatus
enim rectos principatus unus quod de regnum est optimus
Inter priores non principatus unus quod quicquid nomine
turannides nuncupatur et pessimus. si de hoc in sua

Victur ostendit n. q. sic monarchia regna est optima
 ita q. maiori bono magis malum opponit monarchia
 tyrannia est pessima. Quia aut plures domini ratio non
 est digna qm. dñari vno. ad nūquā plures recte
 pūt domari nisi magis tenet locū vna q. put hnt
 ad pñ q. dñat & vntate. si ut sup. dicebat ppter
 vno q. q. & illud magis. quae si dñari plures itaq.
 est rectius & dignius magis tenent locū vna dñari vno
 & facit monarchia si debito modo fiat. erit optimo
 rector & dignior. Ascendit n. & Regnum est dignissimum
 principatu. si rectius domum melius est vno dñari qm.
 plures. Et ut solud. obitones pñate scid. q. q. pñ
 cognoscit plures qm. vno & itaq. corrumpit vna qm.
 plures & ita nō sic domare pūt ab iusticiā qm.
 dom. sicut forte facit vno plā imo si fiat mo
 narchia & domiet vno princeps id vno rex in
 toto principatu id in toto regno id princeps id ille
 rex. si p. in poli d. sibi associat multos sapientes
 ut hēat multos oculos & multos bonos virtuosos et
 hēat multos pedes & multas manus et sic fiat
 vno homo multos oculos multas manus. Et
 multos pedes. nō go. dñi poterit tales vno
 monarchia nō cognoscit multa. q. qñtū pñat
 ad regnū regni qñq. omēs illi sapientes cognos
 cunt totum ipse rex cognoscit ut ad dñi pñt
 ipse de leui posse pñt corrumpi. Nā si rex recte
 deponat dñari nō est pñle ipse pñt ipse totū qñtū
 & oēs sapientes & bonos quos sibi associat stringet
 & pñt tal. n. itēd. maxie qē bono imo si sic se
 hēat omō dignū ē ipse principari sive dñari. si autē
 alit. se hēat ut si pñt qñtū et omīssa pñte sapi
 diū & bonoz velli. sū caput pñt & appetit pñt
 id nō ēet rex s. tyrannus. tales go nō ēet melius
 dñari q. plures. imo pessimū ēet ea domū. eo q. ut
 p. ex hnt et ut mñm plenā patebit et ostendetur
 tyrannus ē. pessimus principatus
 Et melius ē regnum et principatus ne

De hereditate et successionem filiorum q̄ electione

Unde forte aliqui omne ē melius & dignius
domināti regni & principatu ut p̄ electorē q̄ per
hereditatem. **N**ā sup̄ficiā considerata vitate quesita
subitare videtur an melius sit constituere domū
vni arte ul' sorte. **N**ā si per electorē p̄ficiat ad hunc d̄ regē
videtur hē regnū nō ē expositū cari & fortune. si sit
ē p̄ artem. cō q̄ p̄ficiat melior & inuictior. si si p̄ hereditate
hoc fiat expōit regnū quasi sortis casu et fortune
Nā mētū ē quād' debeat esse filius ad q̄ p̄parat
hūc regnū dignitatem absolute q̄ loquēdo melius est
p̄māpē p̄stitūdu siue p̄ficiendū ē p̄ electorē qm̄
p̄ hereditate tñ quia ut plūm homines corpore hūc
appetitū considat gestat et cōducōibz hominū quāc
expūta videtur. vñ it' censendū magis expedire
regno & cūti ut domū p̄ficiat per hereditate q̄ p̄
electorē. **C**onsequētia aut' t̄p̄lia via ostendit cū p̄māpē
q̄ducōibz hominū melius ē regnū hūc p̄ hereditate ut
Secunda via sumit ex parte ipsius Regis regēt' p̄m
Secunda ex parte filij qm̄ d̄ in hereditate succedē. **T**ercia
ex parte p̄lo qm̄ d̄ p̄ tale regnū gubernari. **Q**uia
via sit p̄. **N**am si p̄ n̄ poli menanzabile ē q̄nta
delectatōr hēat & q̄ntum differat putat ali' p̄m
Nā q̄ ē n̄iale otiosum et vānu ē nō p̄t. n̄alit
at' q̄ h̄ amācia ad p̄mū. n̄iale est igit' tāto regē
magis sollicitatū cū bonū regnū q̄nto credit ipsū
regis magis ē bonū suū & bonū p̄mū. quāc si
rex videat debet se p̄māpē sup̄ regnū nō solū ad
vnu. si etiā per hereditatem in p̄p̄s filios magis rep
utabit bonū regnū ē bonū suū & ardētia sollicitatōr
cū hē bonū. **I**mo q̄ tō p̄p̄ p̄p̄ regēst d̄ filijs
& minis ardēt' mouent' p̄p̄e erga dilectōr filios. ut
rex omni cū q̄ potit mouet' ad p̄māpē bonū statu
regnū si regis ipsū p̄mē ad domū filior' vobis
tñ in poli. vñ de hac m̄a d̄tūat aut' q̄ hoc est
difficile vā q̄ si patres possint idē regis regnū
p̄p̄s filijs imit. n̄ h̄ce quāc vñt d̄mē & excedē
hūmānu mō. si forte h̄ p̄t idē aut' oīa amācia
ut plūm Reges quibūcūq' t̄mānos et nō d̄m d̄
tabat q̄ filij h̄q' mō succedent d̄ hereditate p̄mā. ul'
p̄m̄p̄ d̄ h̄ce d̄mū. q̄ n̄p̄ Reges & p̄māp̄

Quene se habeant erga divina ratio quam filios re-
 gnare per patrem et si ignat filii unum et magis regnabit
 filii filiorum. **E**x parte quo regit ut magis sollicitetur
 bonum et rem arguit possit quod expediat regale regnum
 in filios per hereditatem succedere. **S**ed via ad investigationem
 hoc id sumitur ex parte filii ad quod pertinet suscipere tutam
 regni. **N**am sicut in nobis nunc dicitur ut plurimum periculis
 se molibus coram quod sunt omnes ab aliis. sic in nobis
 nunc potentia et de nouo eleuatur ad apicem cum
 potestate periculis sunt molibus aliorum. **N**escit enim tales
 fortunas sibi. **N**unc in exaltatione in regem est quod in meritis
 regie dignitatis. tales quod ut plurimum tyrannizant et
 inflati corde meritis regnat. si per regale regnum
 per hereditatem vadit filii ex hoc non inflatur ne efficiatur
 clari. quia non reputant magnum si id habeant quod
 patres possederunt. **P**ropter quare ex parte filiorum debere
 succedere in hereditatem penam expedit regno ne in-
 uideat legem. **E**t ne regale regnum quod sit in tyrannidem ut
 regis dignitas per hereditatem transierit ad posterum. **T**ercia
 via sumitur ex parte patris qui de per tunc regis gubernet
 nam. **N**am assuetudo est quod alia natura per regnum ex assue-
 quasi nato efficiatur. **P**ropter quod si per dominum assuetudinem
 obediatur patribus filiis et filiorum filiis. quod natura in-
 natur ut voluntarie obediunt. **Q**uare non de voluntario
 sit inia onerosum et difficile ut libenter et facili ob-
 diat. **P**ropter quod mandatur regibus. expedit regie dignitati per
 hereditatem succedere. **D**eterminatur ut dominum et proprium
 ex quod assumitur est rex sedat iniqua. tollit tyrannidem
 efficit quasi dominum naturale. **I**niqua si sedat quod
 iniquitas in eligentibus dissensionibus per electos principes
 oritur per quod turbatur pax regni et tyrannidem to-
 lit. **Q**uod dominantes per electos ut per per plurima non per
 diligunt bonum regni sed hereditarie principatus et
 per hoc est tyrannidem non meritis bonum regni. **E**lecti facili
 tyrannizant. **F**acit contra hoc dominum naturale. **Q**uod per
 quasi natura iniqua ut obediatur iustis tunc regis. **E**t
 hoc autem patet potest. **Q**uod non per expedit regno deter-
 minatur per principem ex quod principem est dominus. **S**ed contra hoc dicitur
 natura per naturam sed oritur dissensionibus et lites si
 ignoratur ex qua principem assumitur sit rex sit etiam

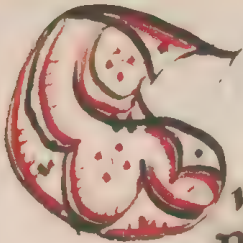
ut quia omni qd p se si no detineat que p se in i^a p^o
 vnaa p^osapia debeat p^omaxari. Item aut deter
 minae p^ona difficultatez no h^oz. Na si dignitat^o regia
 p^o h^oditatez t^ossit ad post^oos. q^o ad t^ossit d^o filios
 q^o p^o l^omad q^o sanguinitate filio p^oantib^o maxie sunt
 quic^o q^o aut tal^oz dignitatez magis t^ossit ad
 masculos q^o ad feminas q^o mascul^o est femina ratione
 p^ostantior. t^ode am^osior p^oom^o mag^o m^osecutor. Item
 masculos aut q^o Hen^o dignitatez t^obue^o mag^o p^omogete
 q^o ay^o **Quia** ut aut p^o i^o poliz^o d^oz i^omoce se
 moib^o obedie. vno q^o p^oz q^ont^o plus p^omogete
 diligit ut magis sit t^oie regi de bono regni exp^oat
 statu^o regni succede p^omogete ut p^o amplioi solli
 tudie t^oret de bono regni succ^o ip^o p^oenue ad filiu
 pla dilectu ut si dica^o q^o q^o t^ongit aq^o magis dilige
 i^omoce. t^oib^o obidib^o deficiat t^ondet. q^o ita l^ona
 t^o gesta p^oua o^o sub r^ota regla et sub r^ota narrat^o
 no cadunt. suffiat go i^o t^oib^o p^obabi^o p^ouise et leges
 statu^o q^o p^olib^o q^ontet vitatez q^o no sup^oia tangiba^o
 va re per h^oditatez dignitatez regiam e^o exponere
 se fortue sorti et casu. t^o q^o ignoret qual^o regis fili^o
 sit filia dia d^o q^o vix sunt aqua gesta h^ouana q^o
 ex aq^o p^ote no exp^oat p^ouise. ia h^o sunt mag^o t^ouade
 q^o p^olib^o p^ouad exp^oat. **Quia** aut p^o exp^oat pla
 mala q^o i^o t^ouataz t^o regne v^o no est d^ous aq^ome
 na^o Na c^otingit ea aq^omo mo^o diu t^ore gubnat^o
 t^o gubnat^o h^ont ut pluimud t^oramsat. plu^oa
 n^o h^o mag^o mala i^o talib^o regib^o videm^o q^o ennae per
 smla longum est. dice go possum^o q^o exp^oat
 regno filiu succede i^o regnie patris t^o si ay defici
 essent i^o regio filio ad quem d^oz regia n^oria p^oen
 uie. suppleu^o p^ont p^o sapiet^o et bonos quos tal^o
 mag^o et o^oos d^oz s^o rex i^o p^oactatez q^ont^o. valde re
 p^ohensile p^o reges t^o p^ont^oes si s^o mima n^oia solli
 aten^o q^o fily ab ip^oa n^ostia disana t^o bon^o moib^o
 sint m^obia. t^o bon^o que et longa regni m^o h^ostiat
 nec suffiat q^o q^o sola p^omogete regnae d^oz ut de
 co sola cura heatur diligente. Ignora^o n^o q^o o^oia

Providencia statuit & nescit an filiorum succedat regem
 Adco ne p[er]iclitetur bonum que de oib[us] cum diligens
 est habenda. **Que sunt quibus rex differt ab**
aliis et a similibus rex alios debet excedere

Non est p[ro]p[ri]us vi p[ro]p[ri]etate sua in quibus rex
 alios de excedat. Dicit namque antiqua reges a p[ro]p[ri]a
 excessu statutu[m]. **Primo** ab excessu beneficii. Nam
 q[uod] p[ro]p[ri]a non p[ro]p[ri]etate nisi p[ro]p[ri]a bona quos indet
 esse libales & beneficiorum minus ardent[ur] mo[do] v[er]o coram adoret
 et optat. eos h[ab]ere in domos. Unde est q[uod] antiqua p[ro]p[ri]a
 se p[ro]p[ri]etate in reges. Nam si quis fuerit p[ro]p[ri]a beneficiorum
 gens in t[er]ra ad amorem eius p[ro]p[ri]etate p[ro]p[ri]etate d[icitur] reges. Pro
 p[ro]p[ri]a aquibus p[ro]p[ri]a in regem ab excessu virtuosorum actionum
 Nam q[uod] bonorum et virtuosorum est diligere bona quia p[ro]p[ri]a q[uod]
 p[ro]p[ri]a. Adco p[ro]p[ri]a d[icitur] ut p[ro]p[ri]a in reges q[uod] a p[ro]p[ri]o
 redditur virtuosorum. **Secundo** consuevit p[ro]p[ri]a d[icitur] v[er]o reges
 ab excessu potencie & dignitatis. Nam q[uod] p[ro]p[ri]a est. **Tercio**
 & potencie mag[is] virtuosorum opari turpia q[uam] abs. Sed
 q[uod] h[ab]et ut p[ro]p[ri]a in virtuosorum vel admi[n]i[st]r[atione] mag[is] apti ad
 p[ro]p[ri]a. Adco p[ro]p[ri]a p[er] hunc modum antiqua q[uod] regna
 optinuerunt. Si q[uod] ex h[ab]et excessu rex g[ra]tia et p[ro]p[ri]a
 si recta sit g[ra]tia et ex h[ab]et excessu p[ro]p[ri]a et p[ro]p[ri]a
 p[ro]p[ri]a in regem iam dignitate regia constituta. Sic
 in p[ro]p[ri]a in gub[er]nacionib[us] naturalium q[uod] si g[ra]tia ignis p[ro]p[ri]a
 r[ati]o[n]is & caliditas. quia in tunc ignis ad calefit et
 rarefit. oportet mutaret & calorem p[ro]p[ri]a rep[er]it in igne
 id g[ra]tia et in eo constituto. quare si excessu beneficiorum
 virtuosorum et in potencie p[ro]p[ri]a causa ut vite aquibus consti
 tua in regem. detens & tales excessus in ip[s]a monar
 chia p[ro]p[ri]a. **Dea** in ip[s]is reges volentes recte regere
 p[ro]p[ri]a ad p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a ad t[er]ra p[ro]p[ri]a. **Primo** ut amos
 a p[ro]p[ri]o. **Secundo** ut t[er]ra p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a que bonum. **Tercio**
 ut castit[er] & p[ro]p[ri]a inuictes seductores & ibat[ur] p[ro]p[ri]a
 quare expedit regem p[ro]p[ri]a tres excessu h[ab]et. Nam si hab
 idat in beneficiorum t[er]ra diliget a p[ro]p[ri]o si excellat in alto
 in h[ab]et virtuosorum p[ro]p[ri]a que bonum. q[uod] si virtus est fed[er]e
 i mag[is] bonum est mag[is] fed[er]e i mag[is] bonum. bonum
 go gent[is] et t[er]ra quod est d[icitur] q[uod] aq[uod] bonum

*De aut rex
a tyranno
quor mos*

inglæ magne pñabit v bona & utuosa qñ bñtūp
pñm et pñe qñd expedit cñ libūdāc tñmli potēda
vt possit corrige volētē isurgē & tñc nqm pñe Quo
i dñy rex dñ abē excedē restat oñdē quō diffēat a tñd
no . tangit at pñ v pñ qñuor dñs mñ turamū et
mñ rēgē. Prima est . qñ rex respicit bonū qñ . turamū
vñ bonū pñm hñ regmū ē pñcipatū rēgū . tyrannides
vñ ē domū pñmū . Quā go bonū gñtē sit dñmū bono
vñm . pñse domū qñ pñcto bono qñm mēdit bonū pñ
Ex hac aut dñd pñ sequi . pñ vñ qñ turamū mēdit
bonū dēctāle rex dñ bonū honoificū ad pñ mēnar
rabile ē qñtē quī dēctā vñ bono pñō fit quasi mēn
arrabile qñtē honoī sē et qñtē ē honoī dignū
mēdens bonū qñē . quāē si turamū mēdit bonū
pñū & pñatū . sē qñ cñ mēcto vñ sē cñ bonū dēctāle
si mēcto rēgū vñ sē cñ bonū honoificū . cñ qñ pñ mē
dit qñ bonū Ex hac aut rā dñd sē tñā vñ qñ mēcto
tyrannū ē cñ pñuāz turamū . nñ qñ pñcto bono qñm
nñ aut mñ de dēctātibz pñs maxie vñ sē sūa mēcto
cñ pñuāz credens se per cam posse hñd dēctābilia
optmē . sē rēgū mēcto vñ sē cñ vñtēm . vt nūc
sñt vñuosi . qñ ex hñ maxie vñlūtat bonū honoificū
& qñ Ex hac aut dñd tñā sē qñtē . vñ qñ turamū
nñ aut mñ a cñbī sñ ab exñcāz rēx nñ vñtē cñcto
dñd a cñbī et a genitibz mñ pñ regno hñ turamū
cñ qñ pñcto qñm bono nñ aut mñ de dēctātibz pñs
videt se ēē onēdñm & odiōm ab hñs qñ sñt mñ rē
gno . ideo totā sūā custodiāz corpore cōmittit extrā
neis . sñ rex cōntio . cñ qñ videat se maxiaz turamū
hñ de bono regmū et qñ maxime cōfidit de hñs
qm sñt mñ regno . ideo se facit custodiā a pñs et
non ab extrāneis Tyrannides ē pessimū pñcipatū
et sñmñse debet rex carere ne cōmñ dominum

QUADRUPLEX via venari possūna tyrannides
ē pessimū pñcipatū . Prima sñmñ ex cñ qñ tale
domū maxime iēdit ab mñctōn qñs bonū Quā
ex cñ qñ ē maxime mñale Tercia ex cñ qñ est ma
xime efficacissimū ad nocendū Quā ex cñ qñ impediē hñbī

Maxia bo ipoz muu **P**rima ma sic pr qz p dicit rex
 no itede ab interoe qre bod. co qz no en sit ituos q n mte
 aut qe boind du in poloz du cu pnapati tales e qz parat
 pnapatu i mte no qz idet e qz pnapati multuoz co qz d
 tali pnapatu mte dat bonu mteoz. **S**ic aut p dicit plures
 qz dicitur qz arduz utuoz ul p domie tota plq dato
 qz p dicitur no mte dicit mte bodu pnapu no omio itederet
 ab itede qre bod. co qz plures cent sit pnapates omie
 aut bonu pluri e quododo bonu que si si trana domie
 ai vna sit domianu et no mte dicit mte bonu pnapu omio
 itede ab interoe qre bod. **P**napata go qz no qd zeta
 mte sit quododo qm dicit qz m co pnapu dicit mte dicit
 bonu que qd e omia qz alius singulae tato turandae
 e pnapata pnapu qre i co plq itede ab itede qre bonu
Had aut rom tangit pna pnapu qre poloz ubi aut
 cu pna regni e optima qz dignissia poloz sit turandae
 e pessima tua causa e pessima ut ibi dicit qz turandae
 pluri distat a poloz et a qm bono **S**ia via ad mve
 itede hie id sumit ex co qz tale domiu maxie e male
 na ia e na opatio cu amie qz pna agi ut est aptu
 nati agi quae tunc regni na regni qz homie i pna
 entes pna regni ut sit apti nati regni. **H**ad aut qz libet ar
 but i regni pnapat tunc na regni ut apti nati e regni
 qz volutate sunt i libe obedi quae qre domiu
 agi e magis volutate magis dicit na male turandae
 e pessima e qz e maxie involutua qz maxie con nam
 co qz maxie pnapu e asluta **H**ad aut rom tangit pna
 e co qz i regni pnapu dicit turandae e pessima pnapu
 qz na libet volutate sustinet pnapatu tales. **S**ic
Tercia via sumit ex co qz tal pnapu e efficacissimad
 notu **H**ad pna pnapu regni co qz sit maxie pnapu
 e efficacissima ad pnapu sit turandae e effici
 na ad notu monarchia n qz i domia vna et i ibi
 vna vna. idco vna e optima ul e pessima **H**ad p monar
 chia i regni ita tunc e rex qz optima pnapu
 qz p vna utuoz pna multa bona effie di vero
 monarchia heat pna mte tunc e turandae et est
 pessima qz pna vna potia pna multa magna
 effie **H**anc aut rom tangit pna pna pnapu vna aut

Turramur esse obligata extrema qz est maxie notua
 subditis. Quarta via sumit qz eo qz per tale dominu
 ipediu maxia bona ipoz tuu turam n no pmpnat
 mala cor qz sunt in regno h ena satagit impedi coru
 magis bo. Tamit aut p v poliz ta maxia bona
 que satagit impedi turama. vti pater iurtes et se
 mas turam volunt tunc hie pacem et cōcordia adu
 Rursus volunt eos esse magnimios et iurtes ne cora
 volunt ipos ee sapientes et disciplinatos. que aut turam
 pda bona impediunt i ambu ista dicit. Sufficit aut
 ad pns sic turamde ee pessim pnapatu p rōs tātā
 et aut reges et pncipes sumope tūc deūt ne pnapē
 pnapatu turamto vide nō ē diffiale nā tato pciōr ē
 pncips qūto pciōr domio pnapa. Quae p cūdam
 diligētia adhibē debeat rex ne sit pessia sume turae
 et ne domie p turamdem qui est pessimus pnapat

**Quod officium est regis et qualiter se debeat
 habere in regimine civitatis et regni**

vin

Rex aut princeps gentes sibi commissas
 debite gubernare et sic debeat qd sit eius offi
 diligenti cōpne dicit i nalis rebus nā si nā
 tota amistrat p ipso deū qz pncips sum
 et rex regni a quo rectissime regit tota vniūsa nata
 quae a regimine quod videt i nalis dicitur dicit reg
 qd idendū ē marte de regimine pnapu. Est n aut m
 tary nē. In nalis enim videm qz nā pō dat rō
 ca p q pti cōscā finem sūū. Cōdō dat eis ca p que
 pnt phibētia tmonē. Tercio res ipē per hūm collata
 nā tendūt i suos tmonē sine d suos fines vt nā dat
 igni lenitate per qua p tendē sursū. Sic dat ei
 talos p q agit et ipst cōpne. Tercio ignis p ad
 q accepit a hā nā tendit sursū. qd ad hē qz regimē
 sit bonū et nāle tā regimē. Tercio ut ppla taliter
 dispōt et ordinet vt possit qscā finē mētū. Sic vt
 tmonē phibētia et demāa ab hā finē. Tercio vt
 dūga et pmonē i finē pdaū. Sic n videt i p
 gūta dūgūda i regimē aqz q pō effia rēta vt p
 sit melia acies sūmde et tēde i ipz regimē. Secūdo

Sicut permata ut meia aere, sandat. **T**ercio
 a sagittate sagitta et digni d' p'gn' itetw R' q' et
 quili director p'p' e' q' sagittator amda. p'p' uco
 quasi sagitta quedam digenda d' fmoz et d' bonu. que
 tra it' spectant ad regis officiu q' p'p' sollicitari d'z
 ut gens sibi omnia heant ea per que possit cōsequi
 fmoz mētū. **S**ic phibēcia d' remonē. **T**ercio gē
 ter ipam in fmoz digē. ea uō q' desinūt ut possit
 p'p' q'p' fmoz mētū et b' vūc' sūt tā vā iūtes
 sūt et b' exioa. d' it' rex sollicitari ut d' suo regno
 iugeat studiu lūz et ut ibi sint mlti sapientes et
 iūtes. **N**ā d' iūget sapia et fons sptūz. o' q'
 inde tota p'p' aqua emittit accipiat. **N**e go exites
 i regno sint tenebrę ignoantie involuti spectat
 ad reges et p'p' valde eē sollicitos d' sūo lūz
 mō ut mīsa p'bit s' d' nator regni nō p'moueat
 studiu et nō uelit sibi subitos esse sūctos nō est
 rex s' tyrāna. **S**ic ad aspēdū fmoz itetw deservūt
 bōd mōdē ul' hūz et iūtes nō. n' sufficit cognoscē
 et h'zē illmātū mētū mī q' sūt iūtes et ha
 beat ordiātū appetitū ut uelit q'p' fmoz illm
 spectat it' ad itetw regni ordiāc' suos subitos
 ad iūtes. **T**ercio ad cognoscēdū fmoz q' mētū d' mta
 politica orgāc' res desinūt exioa. d'z reges et
 p'p' sūt regē mūtates et regna ut sibi nō
 dent ibi exioa habūdēt p'it desinūt ad b' vūc'
 et ad aspēdū fmoz itetw i mta politica. **H**ic aut quō
 p' possit et quō ordiāda sūt mūtates ut d' ea rep'ri
 valeant q' desinūt ad sufficiēdū iūte lū p' p'cedēda
 sūt aqua manifestū tū clāz mīsa dicit. **Q**uō q'
 spectat ad reges et ad p'p' sūc' ad offm reg'
 sollicitari circa ea p' q' possit p'p' q'p' fmoz mētū.
Restat onde quō spectat ad reges et p'p'
 h'q' phibēcia imonē q' cū tā sūt q' vūc' quasi
 sūmūt oīgnē ex nā. aūd uō ex p'p'te rūm. **T**er
 cū uō ex malivolēcia hostiū. **P**rimū sūt p' nā
 hoīes d' sēp' s' nā corptiles. **I**nde ē go q' quia
 in sēp' d' nāc' nō p'it nā appetitū p'p'ari d'

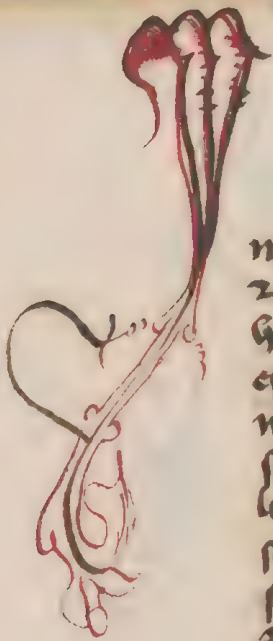
in se sunt sine sunt naturaliter sine adoptivi videtur
 in hō qī pā morte vne p co decedente h sua iustitiam
 ad in hereditate succedat valde go turbauit pā iniqua
 pata t pax ciuitatū t finis intenti in vita politica p
 Reges t principes nō placent quā postice succedant
 in hereditate pōrum remouē go vnu maxie pūbitū
 bona vita politica ē bī ordinat quō hereditate decedē
 aut pueniat ad postice. **Et** go statu iniqua ciuitate t re
 gū aqū impet ex pūitate ciuū sūt. n. adco aqū
 pūp vt semp velint adō malefici. sollicitari iū dēt
 Reges t principes ne impedia regū vt extirpant
 malefici t corrigat deliquitē. **De** gū hūmā impedi tū
 sunt originē ex malicia hostiū qī n nū est vitare
 mītia dīstīnū mī pūbē ex hōa pūla pūtat
 iū ad regis officiū pū sollicitari ciuē pūla. et circa
 idūstā armoz t armatoz ut possit hostiū rabiū
 pūbē. quō aut hō fieri deat in tūa pte hūa tēg
 libu v age t de bellis pūmā ostēdē. **O**stēdē quō reges
 t pūpā sollicitari dēt ut pūg pūi commissi hēt
 p q possit finē qū t quō debeant pūbēnaa mūuē
 Regat oūde quō cōs deat dīge in finē hēt cūa
 tā sunt pū pō omīssa suppleūda sūt ut si vident
 aqū de cō ad bonū regnū ciuitatis id ē suppleūda hēt
 aut pō potest pūstū sapientia de quo mīsa dīct
Secūdo bone ordinatōes et bona mīstīta sūt ob
 frūda. **E**t go bī opante t maxie faciente cā
 p q pūtat cōmīe bonū sūt rīnnēandi t pre
 mīadi nō la omīssa supple t bī ordinata aqūa
 mīlū dēfīnat vt pūg rōtē dīga t in finē. maxime
 hī dēfīnē vī bī acta rīnnēdē. **N**ā vt dō in cūa
 cō de ffortūe apūt iōs sūt hōīe fōrtīss apūt quōs
 fōrtē honōdū maxie ita apūt iōs sūt sapīdē
 t bōi apūt quōs talē rīnnēdē t honōrā. sol
 licitari iū circa pūta ita nōnē ad regis officiū pū
 tūere videntur. **C**ūct sūt illa que dī opant rē
 rex que sūmīlat se facere tyrannū.

Dixit autem possua dicit q d opid
 verus Rex et q tyrannus se facit simulat

Illa u. decem lq. dno in vniuersali q. tuncan. in p. b. t. s.
 in q. ma. ut plures circa moale negotiu. vles. p. mones.
 una p. p. aut. q. d. b. h. se. in. ia. decem. p. tuncan. p. p. n. l. a.
 Et. ac. p. m. q. p. p. t. ad. vni. r. g. e. r. fac. ut. p. a. d. o. m. a.
 bona. t. r. g. reddita. p. u. d. e. a. t. p. e. n. d. e. in. bona. q. m. a. u. e. l. i.
 bonu. r. g. m. t. u. r. a. m. u. e. d. h. c. s. i. m. l. a. n. t. se. fac. n. o. t. a. m. e.
 faciut. Et. ut. aut. p. r. o. p. t. u. n. t. m. e. l. a. b. i. t. a. d. u. l. a. t. o. i. b. i.
 t. a. b. s. p. s. o. m. e. m. u. t. i. l. i. b. i. t. e. d. u. i. s. p. a. t. ad. r. e. t. o. r. r. g. m.
 n. o. p. m. r. e. d. d. i. t. a. o. b. v. e. n. i. o. n. e. s. e. t. o. b. l. a. t. o. s. o. r. d. i. n. a. t. d. b. o. m.
 q. t. b. o. m. u. r. g. m. s. c. a. d. b. o. q. m. a. e. t. r. g. m. d. i. m. a. x. i. e.
 r. u. s. t. o. r. e. t. o. b. s. u. a. r. i. q. t. u. r. a. m. l. q. se. fac. s. i. m. l. a. n. t. n. o.
 t. h. faciut. m. o. b. o. d. o. r. r. a. p. i. u. n. t. t. u. a. r. g. n. o. o. b. s. e. r.
 v. a. n. t. **Q**u. d. o. d. e. r. r. e. g. e. r. t. p. r. i. n. c. i. p. e. n. o. o. i. d. e. se. m. i. n. u. s.
 t. r. i. b. u. l. e. s. t. s. e. u. a. u. d. u. t. d. e. a. se. m. i. n. u. s. f. a. m. i. l. i. a. r. e. s. e. x. h. i. b. e.
 s. i. a. p. p. a. r. e. d. i. p. s. o. q. u. i. b. e. t. r. e. c. h. d. a. q. o. g. g. r. u. e. s. i. n. u. t. u. t. e.
 s. i. n. o. p. t. **Q**u. d. o. v. e. r. a. r. e. x. u. e. i. n. u. o. p. e. x. i. t. t. u. r. a. m. a. t.
 n. o. e. s. i. se. e. s. i. m. u. l. a. t. **Q**u. d. o. s. p. e. c. t. a. t. ad. r. e. g. e. r. n. l. l. i. d. s. u. b.
 d. u. o. r. q. t. e. p. u. e. n. l. l. i. m. i. n. i. a. r. i. u. e. d. s. i. l. i. a. b. i. n. e. d. p. r. o. i. b. i. n. e.
 i. p. p. o. m. e. n. e. d. a. q. u. i. b. i. a. y. s. s. i. s. c. o. n. t. r. i. n. g. e. t. a. q. i. n. r. e. g. m.
 fac. n. o. p. q. u. i. n. e. l. a. d. u. d. p. a. q. u. a. d. l. i. b. i. d. i. n. o. s. v. o. l. u. n. t. a. t. q.
 e. x. p. l. e. d. a. s. i. p. b. o. n. u. d. q. e. t. i. u. s. t. e. i. p. s. i. p. u. n. i. e. d. i. b. o. t. a. u. t. e. r.
 t. u. r. a. m. n. o. faciut. s. i. q. i. p. i. i. n. t. e. d. e. b. o. n. u. d. p. e. r. i. u. s. i. d.
 t. d. e. l. e. t. a. l. e. i. m. m. a. d. i. c. u. l. i. b. i. t. u. p. o. i. b. i. t. e. t. s. i. l. i. a. b. i. t. r. a. p. i. u. n. t.
 c. o. m. d. b. o. n. a. **Q**u. d. o. d. e. r. r. e. g. e. r. t. p. r. i. n. c. i. p. e. n. o. p. m. h. z. f. a.
 i. m. l. i. a. r. e. s. t. d. i. l. i. g. e. n. o. l. e. s. t. b. a. r. o. n. e. s. e. t. a. d. e. p. q. u. o. s. b. o. r.
 s. t. a. t. q. r. g. m. q. s. i. u. a. t. s. i. c. a. d. ut. aut. p. r. i. n. p. o. d. m. d. u. c. t. e.
 d. e. n. t. m. o. d. e. p. p. a. s. ut. s. i. t. f. a. m. i. l. i. a. r. e. s. t. b. e. n. i. d. e. v. r. o. i. b. i.
 p. o. r. t. o. r. **Q**u. d. o. i. m. l. i. c. e. v. l. d. e. m. e. l. m. a. t. v. i. d. e. a. d. v. o. l. u. n. t. e.
 p. p. a. o. c. o. q. q. u. i. b. i. v. a. l. d. e. i. t. l. m. a. t. ut. u. o. l. u. t. p. p. a. s. d. e. l. i. a. s.
 q. t. i. t. a. e. q. u. a. e. s. i. m. o. d. e. n. o. b. i. l. i. u. t. a. d. o. r. p. q. u. o. s. b. o. n. u. s.
 s. t. a. t. q. r. g. m. q. s. i. u. a. r. i. h. z. v. i. d. e. n. t. se. q. t. e. p. m. a. b. m. o. i. b. i. q. p. h.
 a. p. e. t. r. i. g. i. d. u. c. t. e. n. t. m. o. s. ut. s. e. d. i. c. t. o. e. i. r. i. g. u. o. a. p. r. i. n. c. i. p. a. t. u.
 m. o. u. e. n. t. **S**ic. g. o. se. g. e. r. e. p. o. n. g. r. e. t. o. r. d. i. r. g. m. a. c. i. u. i. t. s.
 t. u. r. a. m. a. t. n. o. s. i. c. se. h. z. s. i. t. o. r. d. e. a. l. a. t. a. a. d. e. q. t. e. p. m. e.
 p. q. u. e. i. p. e. n. e. p. u. e. s. i. b. i. q. u. i. t. e. a. y. s. s. i. t. b. e. n. i. v. o. l. e.
 c. a. i. z. q. h. z. v. e. r. a. r. e. x. l. a. s. i. m. l. a. t. e. v. i. d. e. a. i. a. e. r. e. t. u. r. a. m. a.

Secunda

Pars

namque huiusmodi in omni vitatem cum illis **Sexto** deo reum
regem esse modatu in abis et veneris ne a suis subditis
hanc in contemptu Nam ut dicitur quito polus non contemptum quod polus
est si a eba turam aut her non faciunt nam cum non intendunt
in comodum pro ut bonum periculosum et delictale. quia maxima delictale
ssil est in abis et veneris turam abis romis fieri fluuitur vo
luptatibus ut imo quod periculis ut narrat per v. pod alia turam non
solum tunc esse estimat autem reputari ab hominibus felices
si singulis diebus aspiciantur esse in commessationibus
et quietibus et in gremiis affluentibus non in se se hanc deus dato
quod tunc tunc ne contemptum a polus non delectat suam
in panem unde laudat. in sobrietate et tunc iutupa aut
auaritia et gulostas **Septimo** deo vni regem ornate et mu
me ciuitates et castra exnaa in regno ut appareat magis
esse paucioris his boni quod tunc quens militibus tunc
Octavo deo vni regem ut aut per sapientem et bonos ead
exnaa ad honore ut pite non sit honore et a aub
Hys si me ipse existat quod tunc non faciunt **Ad** sapi
entem et bonos ut iustia pte non honore si pnt
Nono deo vni regem per usurpatorem et iustia non dilatare
suum regnum sine domino **Ad** ut dicitur poli duabulq est
ignat per paucos quod sup multos et magis vni et ha
milde tunc potest acquirere sit per usurpatorem et iustia
Decimo aut per v. poli et tunc quida rex per suum reg
dimissi quod forte ad iuste tenebat inceptum in fuit
ab vxo dicitur quod veridica debet quia inq regnum dmi
tet filys quod accepit a pre. vidit rex ille quod dmi
tebat eis inq regnum in quate dmi tenebat in mai et
diutina tpe turam aut her non faciunt **Ad** la semp
se simlent iuste age in in multis suum dominum iuste
apliat. et abz hereditates in vxo usurpat **Decimo** ut ul
timo deo vos reges in se hanc et dmi. pte. in ut re
ritat per omio est subita regni quod credit esse deicolaz et hanc
vni deum **Estimat** in tunc semp iuste age et in inq
exce possit in nos adhuc ad meliores vni adducere dicit
tes quod si rex hanc animi deum dmi pndicia in oia
se nota et cia potest tunc in potest ipse contingit
in ut expedit sic salum per d suis actibus ppari. imo
per stitatem regis in tunc deus multa bona offert
gentibus in ipso regno. **Ultimo** aut diximus quod deo inest

regia bñ se hñe cñ dñia. qz hñe dñe hñis et aplemñtorp
 adz. ad hñe nñ pñgla ordmada vera pñ rex pñ mñtatez
 bñ se hñ erga dñia tyranno nñ nñ eñ tal hñ simulat
 pñe se talem esse et **Quæ et quot sint cautele qbz**
tyrannus mñt se in suo domine pñservare

Multas cauteles tangit pñ. vñ polñ. qz qbz
 qñtūm ad pñs pñtat possua emñare dñe
 pñ quas mñt tyrannus se in suo domo pñ
 suae **Ad cautela tyrannica eñ excellentes**
 pñme. Qñ nñ tyrannus nñ diligit mñ bonū pñ. qz
 celletes et nobiles exñtes in rego nñ valentes hñ pñ
 iñstet cñ ipñ. tyrannus aut ex quo tñe se cogñt.
 nñ cogñt mñ quō possit excellentes pñme. ymo ad
 alñ tyrannus aipñt nñ pñ excellentes adz ymo qz
 pñs fñatet et mñma eñ añgneitate quictos venenat
 et pñmñt qd signū eñ tyrannus pñssime. vera autē
 rex mñtēs qñ qñe bonū et cognosce se diligi ab
 ipñ qñ pñ regno excellentes et nobiles et mñtomagñs et
 gñtos pñs per quos bona statu regni qñuari potest
 nñ pñmñt. sñ saluat. **Seda cautela tyrannica eñ sapientes**
 destruit. vñdñt nñ se cñ dñi rñe mñome age et
 nñ mñtēs bonū qñ sñ pñ. qd vñllet omñs suos sub
 ditos eñ ignoñtes et mñsñs ne cogñtēs eoz neqñad
 latent pñmñ cñ ipñ. semp. nñ qñ male agit odit luce
 et nñ diligit sapientes ne argñent opñ eñ. qñe tyrannus
 na cñ mala sñ opñ sapientes pñ posse destruit vera
 al rex cñonñs sñet se. sñ rñat. vññ age saluat sa
 pientes pñmñet et honoñt eo qñ ipñ cogñtēs bona
 opñ ipñ pñmñt cñmñet ad amoz mñ. **Tñ eñ disti**
pñmñ et studud nñ pñmñt. tyrannus nñ sñ qñ hññ est
 nñ solū sapientes destruit sñ etud tñuat vñ et mñ
 ibi dñsñmñ et studud ne effñat aqñ sapientes pñ
 nñ tñmñt pñ sapiat pñbendi. vera autē rex cñonñso
 studud pñmñet et qñuat mñdēs qñ pñ ipñ bonū qñ
 et bon statu regni qñ pñat mñtñt mñhoñ hñ. **Qñ eñ**
 eñ nñllas sodalites ne cñ aqñas agragñtes pñmñt
 vñ nñ tyrannus mñet et eoz qñ pñ in regno non eñ
 sodales ne eñ sñbñ notos. mñ ut aut pñ. **Noticia**
 fidem facit. qñ nñ ipñ. qñ qñ hñ noticiā alteri

Confidit de 10 h[ab]eat tyrannus n[on] diligit t[er]ra q[uod] ne
 tunc de se q[uod]d[ic]it p[er] iurata q[uod] eis infert q[uod] ip[su]m
 i[n]surgit vera aut rex ego p[ro]mittit p[ro]d[ic]it tunc et
 ut tunc p[ro]p[ri]u[m] e[st] notat et de seip[s]o co[n]s[er]uare. **N**ad ad m[er]i-
 t[er]at bonu[m] ip[su]m n[on] e[st] s[er]uitor n[on] e[st] ut diligit
 ab eis. quare ut eis e[st] q[uod]d[ic]it t[er]ra q[uod] tunc ma-
 gis ynamunt diligit bonu[m] reg[is]. **O**m[n]i. n[on] e[st] p[ro]p[ri]u[m] p[ro]p[ri]u[m]
 si co[n]s[er]uare se h[ab]eat vni i[n]gerit et diligit que bonu[m] si viciosa
 n[on] diligit vni i[n]gerit. **C**autela tyrannica e[st] h[ab]ere
 multos exploatores et contentat n[on] late ip[su]m quicquid
 a m[ul]ti agi. **A**d n[on] tyrannu[m] stat se n[on] diligit a p[ro]p[ri]o
 co[m] q[uod] i[n] m[ul]ti offendat ip[su]m voluit h[ab]ere exploatores m[ul]-
 tos ut si vident aliquid ex p[ro]p[ri]o machinari q[uod] eis aqua
 possit obuiare illi. ymo co[m]p[er]it q[uod] tunc accit tyrannu[m]
 h[ab]ere exploatores multos n[on] audet q[uod]d[ic]it ut machin[er]e
 aq[ui] co[n] cum. **N**ad et p[er] m[ul]ti q[uod]d[ic]it n[on] exploator
 existit et p[er] h[ab]ere timent ibi exploratores e[st]. **H**uic aut
 exploatores vera rex h[ab]ere non curat ad tunc et ad
 eis q[uod] p[er] d[ic]it regno. s[ed] ad hostes et ad c[on]s[er]uare. **R**atio
 autem d[ic]it regem h[ab]ere exploatores in regno p[ro]p[ri]u[m]
 aq[ui] causat q[uod] n[on] p[ro]p[ri]a i[n]surgat in ip[su]m i[n]fra d[ic]it.
Ad p[ro]p[ri]u[m] aut p[ro]p[ri]u[m] sufficit q[uod] n[on] sit ex rex exploato
 rib[us] ut tyrannu[m]. **S**exta cautela tyrannica e[st] non
 solu[m] n[on] p[ro]mittit p[ro]d[ic]it et amicitias. s[ed] et amicitias et
 p[ro]d[ic]it i[n] f[er]as h[ab]ere et p[ro]p[ri]u[m] voluit n[on] tyranni
 turbae autem cum aq[ui] p[ro]p[ri]u[m] cu[m] i[n]signi. m[ul]ti
 cu[m] seip[s]o. vident aut q[uod] q[uod]d[ic]it tunc dytordant a
 m[ul]ti et diu[er]se a diu[er]sib[us] t[er]ra n[on] p[ro]p[ri]u[m] d[ic]it
 eis potencie p[ro]p[ri]u[m]. **N**ad tunc q[uod] p[ro]p[ri]u[m] tunc altam
 n[on] i[n]surgit co[n]s[er]uare tyrannu[m]. **V**era aut rex ego
 n[on] p[ro]p[ri]u[m] turbae ex[er]cit in regno si p[ro]p[ri]u[m] et con-
 cordia. aliter n[on] e[st] verus quia n[on] i[n]f[er]at que
 bonu[m]. **S**eptia e[st] paupes facit subditos adco ut ip[s]e
 tyrannus na[m] custodia agat voluit n[on] tyrannu[m] subditos
 m[ul]ti e[st] paupes ut sit occupent circa quotidiana
 quib[us] idig[et] et n[on] varet eis aq[ui] machinali q[uod] ip[s]os
 n[on] or eis h[ab]ere aliquid i[n]f[er]at p[er] illos. **V**era aut rex
 q[uod] i[n]f[er]at bonu[m] subditos n[on] affligit ut depauperat

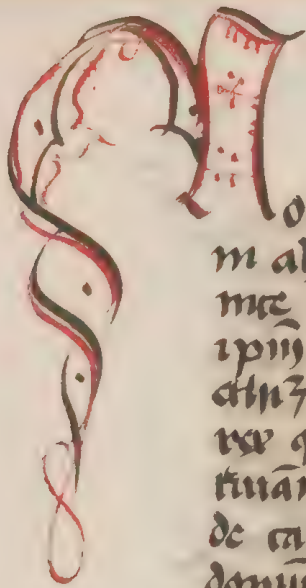

Plos si magis prius coram **Q**uarta est prius bellica
 mitti prius ad partes excales et per facere bellare
 eos qui se d' regno. quibus per tra bellos onca' inter non
 vacent eis machinare ad coram tyrannu' vera ad rex
 non m'edut afflige' subditos suscitando et parando bella
 eo qui m'edat bonu' regni. non vult ergo eos qui se d' rego
 sume arma nisi p' defensionem regni ud p' d' iusto
 bello **M**ona est c'it' corpus exerce non p' eos qui
 se i' regno. eo qui diffidat de illi. si p' excales. vera aut
 rex causo **Q**uarta, cautela tyrannica est p' p' prius
 diuisio et p' i' regno cu' una parte afflige' ad ut
 claud' claud' i'undat Rex aut' causo non prius diui
 poce' et p' i' regno. si p' q' ibi exist' cas amone' despat
 Quot sunt illa ad que reduntur cautela tyrannice

et q' Reges caueat debent ne effugiant tyranni

Quia opera ista it optima tyrannica v' p' p' **21**
AINES cautelas tyrannicas quas in p'ceden
 alo enuimus p' h'us reducat ad quatuor. tyrann
 n' quatuor m'edut. Primo ut subditi se i' p' p'
 no q' d'at. **Q**uando ut sint adeo depauperati et afflicti ut tot
 eos non possint i' surge' ad hoc autem quatuor oia predicta
 idu' h'ad q' ad p'ns p'cedat ad hoc q' d'quis m'edat
 O machin' ad' contra tyrannu' ex d'quis p'cedit quatuor
 v' p'cedit. **Q**uando n' h'q' p' acade' ex magnite ut q'
 i' surge' e' tati cordis ut nil i' p'ut magni. **Q**uando ex idu
 p'at et sagacitate ut q' credit se tot adinuere' posse
 p'at et i' p'at ut valeat tyrannu' p'ime. **Q**uando pot
 h'c q'ige' ex p'ona. ut si i' surge' q'fidit de ays ciuib?
 et credit se i' uicari ab eis p' ciuib? p'cedit tyrannu'
 m'edut. **Q**uando h'c p' acade' ex nimio oio ut si ciuib?
 nimis se opulati et vacent nimio oio. q' nice h'ia
 nestat oio esse diu no occupat ciuib? oia quotidiana
 idig'at. ex cogitant seduct' quid possit nubae' ciuitatez
 et i' surge' con' r'at' ciuib? **S**on go h'et quatuor p'cedit
 tant tyrannu' p'ime. ex c'ellectes. ut sui subditi sint
 magnu' et desine' sapienter et i' p'edie' scolab' et
 studiu' ut ex i'it' d' rego sint ignoantes et nisi no
 p'nutte' p'cedit h'ae ciuib? inter se ut de son

Non confidat de paupertate eius cor occupare in bello et
in alijs exercitijs ut non vacet oratio. Hec quoque se tantum de tunc
me verum quia forte non est omnis tyrannus quod malum se
ipsum destruit et si per integrum sit importabile sit ut dicitur in
aliquo et forte vix a nunquam recipit quibus quod sit omnino
rex quod in aliquo tyrannus esset. Quod non quod semides per mil de
tyrannide perit. Unde ego quod dominus dicit principum
de tantum regis dicit de usu tyrannorum et tanto est malum
dominus quod per accidit ad regnum et est logica a tyranno
Voluit quid utique opera enarrae et utique tantum de
describere. **Ad ista iuxta se posita magis elucet. magis**
in apparet opera ista esse optima ostendendo tyrannum esse pessimum
et sic aut manifeste per tyrannidem maxime esse fugiendam
regem quod pessimum de se est maxime fugiendum et optimum maxime
persequendum. **Et detestabile est regni maiestatem deest**
are ad tyrannidem quod quicquid corruptione est in alijs
tyrannus in tyrannidem totum in tyrannidem congregat

An

AD DE SEHSVS hominum sunt ad malum. primum
ut sit valde utile in via morum multum vix ostendit
de et multum rationibus probat malum et vitium de se
esse quod vile et fugiendum ut quod una via non
inducit ut malum vitet ad iducit ipsum ad fugiendum
malum. per quod ostendimus tyrannidem maxime fugiendam
esse a regibus. et quod opera tyrannus sit pessima probat volumus
reges summa diligentia cavere debent ne committant in tyrannidem
nos. Quia quod corruptum et iniquum est in alijs principibus
patet totum in tyrannidem congregat. **Sunt. ut ut ex pre**
habitis tres principatus boni et tres primum. Dicitur autem.
quod si dominus unus per quem bonum est principatus regis et vo
catur regnum si vero per bonum primum est primum et nominatur
tyrannidem si vero principatus pauci et domini quod bonum
et virtuosum et regis principatus vocatur aristocratia siue principatus
honoris. Si vero domini non quod bonum si quod dicitur est
primum et vocatur obligatoria si quod dominus totum populum si in
tendat bonum omnium quod dicitur in insignum est principatus
regis et vocatur regnum populi. Si vero populus tyrannus et in
tendat opprimere dicitur est principatus corruptus et
vocatur democratia quod idem est quod primum et corruptum populum
Tyrannidem quo corruptum principatus dicitur et iniquum

Quoniam populus se regnum pisa. tyrannides tunc est
 pisor pnta. Quia ut pbat p vi poli. Quia p
 vptat e i unquo pnapatu dunt et i puso domi
 me pld. totu agga. i tyrannides qd se p hnd dunt
 p unq dunt cupiat qtu ad pnt pntat ta mte
 va pntat. corpales delicias et custod cor. mte
 n pntat. qz quibz pnapas itendit augtu. si quod
 se pntat vidz. si go agut pnapa. quia bona z uiz
 tuosa semp mte dnt ad opa magis bo et ad uirtus
 ut effia. melior z uirtosior. Sz si pntat quia dunt
 ut mag pntat possit mte dnt augtu dunt et co
 gregatoni pntat. quae si dunt mte dnt non
 pntat. qz boni. si quia dunt to cor mte erit
 circa pntat agregandam. **Rursu** dunt mte pnt
 apatit itendit delicias corpales z hnt voluptates
 suales. Na si qd ut aq et ut ad ea mte mag
 ad q id ordina. ut si quibz uellz potionez multo
 mag uellz samitate ad qua potio ordina. **Ad** go
 homie qut et maxie hnt voluntate pntat ordin
 at pntat et delicias ad delicta cor. et ad vol
 uptates sensuales. pntat dunt mte dnt et
 uedat no que boni. si pntat uellz itde et cor
 pales voluptates. **Rursu** dunt pntat pntat
 maxie sollicita. na agtu cor. Na na pntat qnd
 bono mte ad pntat et ad voluptes corpales n
 i mte offedat pntat. Na ut tal pntat beat de pda
 auct ut no voluptat suat. fde fiat et mte totu
 melia auct qntu ad uirtus et filia. vidz go se ce
 odioso pntat vno no aedit se mte si pntat
 de furia pntat maxie sollicita na agtu cor. qnd
 aut hnt mala zpta i pntat pnapatu dunt agreg
 ant i tyrannides. si tyrann ut sup dicebat no mte
 dit bonie si pntat. **Rursu** no mte bono bonol
 fnt ut dicebat. si delictale. **Rursu** tyrann maxime
 sollicita. na agtu cor. co qndat se plimios
 offedisse. **Agitur** u de quoda tyranno q no a pnt
 suo mte pntat quotte. qre. pntat exist et qre
 nupua. hntat vltu ostendit. tyrann ie volent

Ecce causa quae ad expositum fecit et ligari et super
caput eius gladium acutissimum pedetentem tenuissimum filo appon
fecit circa ipsum quosdam homines ad balistas sagittas
apposuit stare faciebat. Et ad faciem eius tunc horribili
invadebat tunc ab acuto gladio vulnere et balistis
perforari. aut tyrannus gaudebat huiusmodi unde ultimum
evidente id quod non possit per imminencia periculum magis
tyrannus quod non ipse gaudeat potest. eo quod maiori periculo
existebat quod in tot fore fecerat quod semper de morte du
bitabat. **Valde** ergo expedit regi ne quanta in tyrannidem
Nam tyrannus ad hoc quod perdit vitam etiam in hac temporal
vita vix vna die bona habuit eo quod perindeat sibi periculum
imminere. **Rursus** periculum non tantum habuit tyrannus quanta veri
reges. tamen quod ex eis multa expende suppone efficitur ad quia
vix regibus plura dona ex amicis quod tyrannus perveniat ex
perditione populi. christi. n. summa tyrannus plura pervenit
egregie quod alios vicos reges. delictantia circa copiam
non tot habuit tyrannus quot veri reges. Nam huiusmodi amicos
et diligunt a populo et maxime delictantia non quod de aquo et
cedere se odiosum multum est maxime instabile. **Prima** ergo
tyrannus maxime delictantia ad indeat se et populi odium
ostendit. **Quid** tyrannidem cavenda est quod mala iniqua principat
dimittit aggraviat in eis. **Restat** inde et cavenda. eo
quod et in ea perditione aggraviat mala populi principat populi. ad
in populi principat perire non intendit quod quod in
suo statu si satagit opprimere nobiles et singulos. **Et**
etiam tyrannus facit. quod ut per ex huiusmodi ipse pro vobis
multum opprimere excellentes et prime dimittit et insignes
Summe ergo est cavenda tyrannidem a rege id quod tot
mala congregantur. **Et** summe expedit regibus qui
bernare populum et tenere ne tyrannus quod multis modis
contingit subditos impediri tyrannus

LIII

DEHEAM huiusmodi libere quod posuit per crudelitatem
regum et principum. ut recte et debite guber
nent populum sibi commissum ad denique a recte
regum sit tyrannus et tyrannus sedit
et non intendit se bonum. **Et** plures vix ostendunt per
iam dicta detestabile et periculosum regis maiestatem
tyrannus et non recte gubernare populum non pigri adhuc

Non asinas adducit ad ostendendum hoc idem. Voluit autem
 declarare in hoc et quod quod multis de causis subditi ipsi
 dicitur tyrannus et quod est valde pictosa vita tyrannica
 et devotio a recto regimine. Nam reges cum a principibus
 studeant ne delinquentes recti gubernationem tyrannus
 narrat autem per v. poli. sex causas que subditi tyranno
 invidiant. **Prima** est per timorem. Nam multi pusillanimes
 existerunt ad minus timet et non edunt se posse evadere
 quasi deservientes invadunt ad eos et efficiunt probi. **Secunda**
 et publica. **De** quibus minus fugas timorem in compellit
 audaces ipsi esse. Sic et ad alia que quibus timet hoc
 et non credent se ledi ab eo. rati ad iniqua invadunt
 ipsum. **Tercia** est quod ut plerumque timor compulsi invidiant
 hoc et invadunt eum. **Quarta** est quod minus multos subditi
 invidiant tyranno et promittunt ipsum timetis se offendi
 ab eo. **Quinta** est quod quia subditi tyranno invidiant est
 iniuria quod passus ab ipso. **Male** est enim despicere
 videtur. **Per** quod Homerus dicebat pro dultore esse
 melle quod est appetitus pene in vinctum quod quod sit delectat
 bile est vinctus expositus multi invidiant tyranno et
 per vehementer iram. **Quia** invidiant alii tyranno et
 aliqui promittunt ipsum quod ut plerumque tyranni faciunt per
 quod se contemptus reddunt nam ad non grant bonum quod
 si delectat cor ut plerumque non se sobrii si gulosi
 ubi non sunt casti sed dant opam veneris et quod
 hic agentes se contemptus reddunt et defugit invidiam
 dicitur. **Item** hoc ut recitat per v. poli. et hem. in laz
 diuapolo et Dioniso. **Cardi** diuapolo in ipso omni bono
 totum se dedit veneris quidam non dunt contemptus
 eum. **Ad** quod vult periculis eligissimum invidiant et promittunt ipsum
 ut cum Dioniso tyrannus et tyrans magis de
 gula quam de bono quam contemptus a subditi. **Ad** quod quod
 per effi ebrius. **Quid** quod nomine dyon videtur ipse
 quod per ebrius per despicit. **Item** invidiant ipsum. **Item**
 hoc sicut attingit a per honorem a per lucrum adipi
 scilicet. **Nam** ad honorem et gloriam multi bona actiones sunt bonum
 maximum multi videtur tyrannus non querere si hoc
 et gloriam. **Item** quod non honore subditi et non querere
 bonum quod volentes adipisci honorem et gloriam quod aspirant

n tyranno mndat ad t pmt. Sic ena qz mlti reputat
petuaz e maxim bonu videtis tyrannu no itede
n ad lucz ppw. et ad goganda petuaz vadut cu
ut accipiat thezaus suos. En d v poliz qz qda
tyrannos vadit mdtet luan mag t honores
magnos exutes d ipf. En d vnto fnt ipdie tyrannis
ab aqly no ut possideat mdtetia si ut mdeant
face atroz aqvas sures volut n aqvi e m dgo
nomie ud d aqua fama. Idco ut nomien facit
aqd mrale et ad quod singlar factu. et qz mlti
ge con tyrannu reputat iplo valde stupedu. idco
con ipm isurge si tales p hanc causd faciet
impetu d tyrannu ut aut p fnt paucissim mo
Suppon go or cos mdtet curae vt saluen. Sexto
qnt ad quos mptari tyrannus t pmt ipos vt
libent pata ab oppron conu. huc go de quib fnt
mptie con tyrannu ne go fnt ipdie q regiam
maiestatez. t ne rex semp dubitat ne pmt a p
dus. suma diligetia caue dr ne gulta m tyrannu
na p no mntia subditis e gntes t pbrus et no
eligit vita bestialez et gteptibilez honat mptue
t ade exutes i regno ut requit cor stata no dep
ampt ut oppmit cos qd oib se h no ut tyrann
si ut vera rex induat oib exutes d regno ad amoz
cia t tollit ab eis de malu et car qe ipdia. ipi
en maxie rex caue dr ne effiat tyrannu co qz pluri
modi corupti tyrannides qm regum pmtant

Am

LECET pta multa capitla pcedentia mdtet
reges t pmtes ut no tyrannus si ut
recte regant plm sibi omisso adhuc m
huc co volus das rones adduce ondentis
qz reges cupiat suu duare domu sumope stude
dent ne effiat tyrannu co qz tyrannides t pmt
pmta t plumbid corpti qm recta t regis pmtat
Maxat aut p v poliz tces mdt coruptiois ty
rannid dicit tyrannides corpti a se a tyrande ad
et a regno. Corumpit n tyrannides a sepa Naz ut
dicba sup malu sepm corpt et p. itegrum sit

importabile sit tyrannides go p pūptatez t nojaas
 q qūga d ipa corpi et dūare nōn pī **Ado** d m
 poli d tyranides qūto itēpor tātō mīa dūat. iustia
 n uerbūtatē suat. quac ad a iustia rēdo ppa via
 ut corpat pūpatia iē polia go qūto mag de se
 a iustia rēdo. tātō ex se hz ut faala corūpat
 Agēz go t pūptatē p uolē suū dūare domū
 sūne caue dent ne a iustia dēuātē t tyrāndez
 qūtar. et p cōs aqūo tyrāndē qūngat suū tiz
 rānd pū vībī modare dent ad qūto rēmissa
 tyrānsabat. tātō meli t dūabīlīa pūpabūnt
Secūdo tyrāndez corūpat ab aā tizāndē cōtra
 Ad lq bonū nō gūer bono co q bonū sit vno
 malū tē hī potest cōtraari malo co q esse hēat
 multiplicat **Constat** n vno pūte signū p quod
 t hī nō est dūptat nō cōtrictas si qtingit mīa
 dēuātē ab ipd quac d dēuātē cōtrictas potest
 ē. ut p mīa appom pauco pūctū ultra signū
 cōtra pūctū cūtra t pūctū i dātā cōtrictat
 pūctū m sūmīd. sic et t pūctū dū et m pūctū
 pūctū rāt nō cōtra rēto pūctū si pūctū
 pūctū dū go tyrāndez potest cōtraari alī et
 corūpe ipāz ut tyrāndez pūctū qūa t tyrāndē
 mōrē et vna mōrē tyrāndē cōtra dū tū
 n aqūa mōrē nō aqūa vna pūctū tyrāndē
 t pūctū. qū ia opīa nōlē sūmē tyrāndē pūctū
 iūgāt et tyrāndē d pūctū. ad pūctū nō expellē
 tot go pūctū effia quā vna tyrāndē q pūctū
 et tyrāndē pūctū corūpt tyrāndē mōrē. sic et
 vna tyrāndē mōrē corūpt ad q mīa vna
 mōrē tyrāndē iūgāt i dū ut optiat pūctū
 eiā. dent go caue iūgāt t pūctū ne tyrāndē
 nō tot mōrē dūctū tyrāndē pūctū **Ado** d
 pūctū tyrāndē nō pūctū p se ipāz nō tyrāndē
 ad si pūctū Ad sūo pūctū malū qūa malū. sed
 cū bonū malū qūa nō solū go tyrāndē tyrāndē
 obuiat si at rex pūctū expellē tyrāndē se oppot
 tot go dūctū expellē e tyrāndē et tot mōrē

Disoluti huiusmodi principatus non a domino non tot potest
 ex pot ut tot mor huiusmodi disoluti. Nam si terrarum satagat
 p nubi vni zgeri oppime. na si vera rex vob regi se
 oportet. Nam na bona et utuosa isquar abo virtuosos
 si eos posse saluat et pmonet. co. n ipso q aquus
 bonis et utuosi se opponet dsmet bona et utuosa
 e. **Deo** go regia maiestate sumo studio caueret
 tiramides ne pcedit periculum. exponatur
 Cuius sunt q saluant dominum regem et quid oporteat regem
 facere. ut se in de suo principatu. presertim

XV

Antequam autem per vobis polihore decem que
 polina saluant tunc oporteat facere regem.
 ad hoc ut se d suo principatu psonet. **Domini**
 no pmitte in suo regno tussiosos modias
 Nam multe modias tussiosos ut ait p q aquant
 vni tussiosos magis se multe parue. exese
 cauleit vni magis sumptu. parue n tussiosos
 oues p multe sunt disponit ad tussiosos ma.
 gnas. Nam q minima negligit paulatim go desunt
 v maia. **Domini** go est obstandi q m ibid sunt
 obligatas q modum. **Domini** psonis polina q ren
 ragum e by m hie q sunt d regno induendo et
 ad aquos pinto honorando et n nuntando
 eis. **Nam** ut dicit p m polina. **By** m amby no
 p m psonat polina utam. si e principatu ex hoc
 duabior. **Idem**. dato q m ipso aquo sit obliquit
 amixio. **Deo** e mure. timor. hie qui sunt
 m polina. **Nam** corruptione longe. si rem pperat
 si. p timore polina saluat. tunc n magis sunt
 subiti pnti q plus ei obediunt p d extioribz
 corpm timent. **govera**. n extior tollit seduct
 miferas et reddit. tunc magis vnamur et cor
 des. **Idem** hie hie m d Romane qh paq. f defectu
 extior bella m p ppo bellae repmit. **Idem** autem
 her cautela utid solu duobz principatibz ut pna
 patu istuto ex homibz asuetis ad bella q pna
 patu qn quo quis novit ignae cepit homines
 n bellatores et asueti ad prelia quibz non sunt tuc

no

Cem

Virtu
 asptan
 si p
 talce
 v d m
 p hie
 conu
 pna
 ne c
 obedia
 pital
 dnd u
 quo u
 tacta
Idem
 seduct
 legibz
 led c
 totos
 dissep
 olina
 quid p
 monu
 a m
 saluat
 fle cu
 poline
 pfrat
 cor de
 hie p
 at cap
 magnu
 bonate
 homi
 h caut
 recta q

Dicitur quoque dicitur in de fortitudine, si per vii politicorum
 agitantur flo quod dicitur in i qto qd dicitur habi
 si per diu in manu orosim ubi dicitur qd dicitur Sic et
 tales bellatores sunt obediens principibus vacantes
 vobis nesciunt se debite hie qd tales ut debite
 se habeant et inveniunt sunt timores bellici et corup
 tiones extrinsecas. **Quia** si quis sup aquos qd nono
 pntu cepit qd con talem principatu facilius insurgit
 ne tunc insurgat i principem et ut magis unanimiter
 obediatur illi inveniunt sunt eis timores de extrinsecis
 pntu imminenti si per regnum diu i statu pstat et
 dicitur se sit uad ita qd quasi meos homines non sit ex
 quo se et antecessores sui optinuerunt hinc principatu
 tanta cautela non magna utilitates hie videtur
Quia aut quod politica saluare videtur est cauere
 seductos et attentos nobiliu et qd podo eis leges qd
 legibus non defacili condia. Sunt enim in regno ta
 les leges instituere ut per eas sadari possit con
 tentos nobiliu. **Ad** Baroniu dissidentibus sunt
 dissensiones i regno et pons fit pamtu ut dis
 olua. regnu pntu. **Quia** e diligenter appicere
 quod se habeant quos maiestas vna honoret et p
 mouit ad aqua pmtina id ad aq principatu
 a iustitiam. **Quia** si adeo regnu qsnat et politica
 saluat p pntu honores bonos et iustos et to
 fle eis domina et principatu. qd maxie saluatimud
 polue est regna anaristatiz qre diligenter quos
 pntu dicitur angustatib et si qd se habent auge
 cor domina si male inime. id adeo male se
 hie possent qd ceit tota a domo imouedi vob
 at capiali sua qd pntuadi. **Sexto** e nulli velle
 magnu domnu cosse. **Ad** mag domina ex mied
 bonitate fortue tunc ut plim corpmnt metes
 homi ut fiant tngressos iustice. **Est** autem
 h cautela maxie vid ad homines d quib rex
 certa et dntia expigand non accipit. **Ad**

x

Potest obsequi e ne ipse regna aq s magno
 pntu **S**exton saluab regnu & pntu e rega sue
 pntu hie dilato et amea ad bonu regni et ad
 poluad regni i q pntu a mntu n amat et plu
 ta & tmet ne aq mntu aat ad et aat
 tmet aut copliatone fiat ut dr n **L**ethorau
 i b. n e mag sala v p multa qpla quae si rex
 bonu regni dilatat saluab regnu q tmet ne m
 regno adusa qtingat adh ibebit multa consilia
 quae possit bona regni pmonere & pntu mntu
 obmare **Q**uartu saluab regnu et poluad e hie
 cuile pntu n ad ut dr m magnis modis iusta
 veritate copnat si iusta i regno qntu no pt
 m p cuile potia pntu tntu iusti hie
 multos exloate & multos mntu mntu
 gntu facta cuile & iumentu vntu amptu quod
 expedit & quo pntu idde rator su vntu debet
 rex hie si vntu saluare poluad n ad q hntu rator
 redde no pt signu e q ex facto ud ex male ab
 lato vntu **S**ic n fando potit suare iusta et pntu
 vac regnu a malefic et a tntu iusti **Q**uom
 maxime saluab regnu e esse regem bonu et v
 tuos **Q**uom ut dr v polu adior ita regni i iusti
 cmt & regni q i dute exatue n ad m dute exat
 potit regnu expigencia si iusti cmt & regni
 oportet q sit iusti et exchere i sime tntu dr
 n talem e q semide ut pt dte dignitate et pntu
 excellit pntu cor bonitate supet **H**oc n maxie salua
 bit regnu et poluad si rex sit bonu & iusti quia
 tntu maxie mntu bono regni et qntu **D**ecimu
 e regem no ignora quod sit ia poluad si quod
 pntu & que ea saluab pntu & corripe **T**alia
 aut maxie si potit p expigencia n ad qntu dm
 exptu e regni negona de lau arbitu potit qntu bo
 iud statu regni corripit et saluat **D**ea qntu
 fntu mntu & hie mntu pntu que drige

n reg
 melio
 quos
 vant
 rae
 Que
 allor
 opatu
 officu
 pntu
 tem
 tat ad
 se dntu
 se et
 que
 quib
 q sntu
 tagua
 no p
 pntu
 qntu
 n ad
 et vt
 vntu
 pntu
 v de
 qplud
 quocunq
 cuq m
 q pntu
 mntu
 nntu
 pntu
 pntu

n regno quo inditata sunt et quo tunc redacta
meliora q̄nata sunt bonis stata regni ut sciat co
gnoscere qualis p̄mari debeat et q̄ cōsuevit et sal
vant regnum et gubernatō regni q̄ vis ignorat
tate regnum gubernari non potest

Que sunt consiliabilia et circa consilia oportet adhibere

vii

Quebatur supra q̄nora et q̄danda d̄ regni
mutatō va p̄mari consiliū p̄mari et p̄mari
Quia q̄ auxiliare deo distinxit quos sunt
genera p̄mari et determinat de p̄mari et qui
allorū p̄mari et q̄ p̄mari et determinat regni et optimū p̄mari
apud et tunc p̄mari p̄mari manifestat quod sit regis
officiū et que oporteat ip̄m facere ut tate regis p̄mari
p̄mari q̄mari et determinat q̄mari p̄mari regis regis
tem tate assidue ne q̄mari in tate p̄mari p̄mari
tat ad p̄mari negotiū p̄mari tate q̄mari p̄mari
se d̄mari p̄mari q̄mari de consilio p̄mari q̄mari
se tate ip̄m d̄mari p̄mari in tate p̄mari utiq̄
que nō p̄mari consilia m̄p̄mari et m̄p̄mari si p̄mari
quib̄ p̄mari et m̄p̄mari habens q̄mari p̄mari et
q̄mari p̄mari et tate que d̄mari fieri consilia ne
tate q̄mari p̄mari velm̄ de quib̄ consilia
nō se adhibenda q̄mari aut tate sex q̄mari ad
p̄mari p̄mari que sub q̄mari nō tate p̄mari enim
q̄mari sunt nō mutabilia q̄mari m̄p̄mari p̄mari
Nā idē q̄mari ut regulem̄ d̄mari tate
et ut vitia mala tate q̄mari Bona que q̄mari
vitia nō p̄mari et q̄mari nō subiacent sub co
silio nō tate q̄mari d̄mari in tate cy de eternis
de mutabilib̄ nemo consilia Nulla n̄ querit
q̄mari de dyametro q̄mari m̄p̄mari coste ut de
quocūq̄ ad mutabilia q̄mari mutabilia nō sunt que
tate mobilia si semp̄ v̄mari si p̄mari m̄p̄mari
q̄mari v̄mari m̄p̄mari si q̄mari tate q̄mari
mutabilia q̄mari consilia aut nō sunt si tate
nā si q̄mari q̄mari d̄mari in tate q̄mari
et se d̄mari et q̄mari v̄mari m̄p̄mari puta de

Quod dicitur in qz fma' mteat' sanitati no' consi-
lia' vnu deat' sanare agm. si h' accipit taqua' itid' &
notu' qz sanadu' e' & aplia' de vrb' p' quas facili
& melio' sanet' **S**ic vtrud' cunctat' & regim' aplia' &
vtrud' cunct' mteat' se pacem h'eat' & vtrud' regimie
oporteat e' d' bono statu' sed h'ic accipit taqua' ita
& no' q' aplia' qua' h'et melio' fieri possunt **S**unt
q' apliabilia q' dependent' ex opib' nris et no' sp'
fina' mteat' no' se h'nt ut finit' si ut ei q' sunt
ad finem

Quid est consiliu' et qua' sunt consilia facienda.

Avii

Et dicitur omne consiliu' quodammodo q' ut dicitur vi-
cetur aplians sine b' sine male consilietur
querit adu' & rationat' p' quos quicunq' con-
siliat' qu'it ord' t'j consilii **K**ar' v' t'j ethi'coru'
Licet omne apliu' sit q' no' t'j omne q' sit apliu'
Si n' consiliabilia sunt solud' q' dependet' ab opib' nris
aplud' e'ut q' no' de q'buscuq' t'j. si p'm de agibili-
bus h'nt' possunt aut' circa p'cedabilia & c'ia nas-
cet' & c'ia etia' fieri q'stiones multe. si h' q' q' d'cos consi-
lia dia' no' deat' **S**ed quid e' apliu' q' e' q'lo aplud'
h'nt' **R**estat inde qua' e' aplia' & q' mod' in aplib'
h'nt' deat' **S**ed aut' q' ad p'ns p'cedat **S**ed obser-
uanda v' p'ia' qua' sit aplia' **E**undem q' q' ad
e' mag' determinatu' tato m'ior q'z aplio' v'no p' omne
cet' determinatu' m'io q'z consilio **I**tem d' in ethi'coru'
q' c'ia etas opaco' disciplia' p'uta de i'is no' e'
aplud' **N**on n' aplia' p'p'oz m'p' sit omne ignorans
de i'it' qua' debeat p'be' l'it' q' h' p'uffia' determinat'
p' arte' p'cedi **D**e h'is go' se aplia' q' p'ue' p' nos et
no' p' omne ita & determinata qua' fieri deant **P**ro d' ou-
bita'ia et consilia' circa ip'a **E**t go' v'na' modus
in aplib' adhibenda q' quo m'io ad factu' regim' p'p'o'
illud p'hibet' fieri potest et q'nto m'io in etas et de-
terminatas vias tato p' p'la t'p' est aplia' v' de ill'
v'is facili' & melio' aligat' **S**ed e' d' aplib' atte'
v' no' consiliem' de q'buscuq' si de magnis dicebat' n'
sup' q' timor aplia' faciat q'ui go' aplia' v'ider'
timor & dubitac' ne aliquo i'fortuio q'tingat' deficiat a
p'cedo' optat' boni v' m'iat' aliquod dampnu'

bi placita sed in adulatores n. du pntan placere
 studet vā placet & placita pntatē exponit pūdo
 toto pntatū ul to m igno. Unde ē qd qd sapie
 rustodes noie dicebat opulatos dud i se hie debē
 et ne cent plam a manifesta ul ppalatores asplatores
 ne cent placet qd cent adulatores pla nuntios
 loqui placita qd in sic etia ut iatit po ni Retho
 etia poeta nomie Allend' videt p m m cosplv
 ē pntariu etia redem quēdā eū dicebat iste est
 qui cosplv acp dicit et ab rev eius consplatores
 dia nō deit si mag' forte adulatores. Sexto est in
 asplv attendend ut dū aspliem² et si asit oportu
 tas ato m ope exequam² ad ai adest oportunitas op
 eradi si rē volum² et nō id facit. Et est qz igno
 an expediat id fieri Bene go se hū diligenti qh nego
 cū arduū distit an sit mte id rē si p m per
 duntū opulū ē rē cogniti quid fiendū si adst op
 erandi facultas pntē opari deit. Et go dictū ē q
 pntē m. Etia et cospliam² mto qe opam² autē
 pntē. Et qz cospliam tarde si facit cosplata velonte
Quales consplatores debeat asplime loqui
 magis ta tem

aspliam deit
 i se duo lre

MNEA autē illa que hie dī bñ pshadens
 et bñ creditus appnt expedit ut heat bonos
 asplatores exnt. Na ex hū aqūe pshad m
 cosplv & credi dicit ei qz estima² de bona
 cospliam ad pshadē. Et ad hū qd aqūe sit bñ re
 dūra nō oz ipm ē exnter talem si suffiat qz videat
 ut appareat tal ē. Na hū iudicat que foris patet
 et ex appntib' qd suffiat sit fides et reddi ei aqūe
 credū si estimat illū bonū ē opliatores. Et ad hoc
 qd boni opliator existat nō suffiat qd sit appnt talis
 si rē qūi² exntem talē ē. Bene qd dictū est qd dūqz
 bñ pshadens hū apprent bonus cosplator exnt
 ex dia qre si pnt volum² quales opliatores habere
 debeat Regia maiestates et quot sūt m asplv vā
 renda sūt expedit quot mō pshadē hoīb' ul quot
 fit ei fides et ielma² ad credendū sūmō auditores. Et
 aut se tā si qd i omi loquē tā ē opadē. vā unde
 qm loz auditores ad qd loqui et rem de q loz. Et mo
 go ē pū quod pshadē auditoib' et mclman² ad

Am

Credendum hinc auditores ex parte dicunt quod quoniam pro
 reus sit bonus vel credat bonum non bonum hominem etiam
 si nullas rationes assignare possit. creditur eis cum faciunt
 fidei auditores. si huiusmodi fides sit originis ex parte dicitur
 nam quia dicens creditur esse bonum non tales mentis noli
 deficiat creditur cor dicitur. **S**ed per secula credulitas auditores
 ubi ex parte ipsorum auditorum et continet per se fides finis me
 cor sit benevola et amica. ut saltem credat esse benevola
 et amica nam pro homines quoniam et ut plerumque decipimur
 cum seipsos et credunt se plus valere quam valeant et esse magis
 sapientes quam sunt. et in negotiis sciendi quoniam creditur homines
 plura videre quam videant et magis loqui ad propositum quam loqui
 nant. sic quia aliter reputat aliter quoniam decipimur. hoc
 cum aliter nam ut in **R**ati. Amantes et adiectis non parit
 iudicium. quoniam non est ut aliter sit ut plerumque etiam in bonis
 et malis in malis. **P**assionam. si ita amicos sit nam nos
 ipsos ut credamus cor plus valere quam valeat et esse meliorem
 quam sit. quoniam si auditores credunt benevolam et amica vel eis
 quod estimat tales esse huiusmodi credulitas sit originis ex parte
 ipsorum auditorum ad quod est sermo qui ex se passionem et id
 nam ut fides adhibeant. eis quos putant amicos esse. **I**tem
 sit credulitas ex parte ipsorum rerum de quibus si dicens sit
 prudens. Nam prudens est scire et cognoscere ipse res et
 ipsa negotia agibilia. **E**t ut dicitur per citum. **V**niuersum
 iudicat de his qui nomen ex ipso pro negotiis et ex ipse
 ubi dicitur quod loquitur prudens quia ea sit cognoscere et iudicare sit
 fides auditores. **H**ec autem credulitas et huiusmodi persuasio est per se
 Nam idem se crediderit et bene persuasione per se est ex ipso ubi
 et ex ipso negotiis de quibus loquitur scire assumere rationes
 et arguta per que fides fiat auditores. et quia prudentes
 sciunt hoc scire et quod estimant prudentes estimant tunc scire
 Ideo ad hoc quod aliquis ex rebus de quibus loquitur fides faciat
 vel or quod sit prudens vel quod credat esse prudens. **O**mnis
 ergo persuasione vel omnis re cuius dicitur creditur et adhibere
 fides vel or quod sit bonus vel quod amicus vel quod prudens et si
 non exiter apparet saltem. **I**tem cum dictum est quod quod bene
 persuasione et re cuius fides adhibet de huiusmodi apparenti. **O**mnis
 quod bona persuasione habeat esse existeret. **S**atis apparet quales consi
 derationes debeat quoniam equalis manifestat. quia de quibus tunc
 qui sit boni et amici et sapientes. ut si boni sunt non mentis

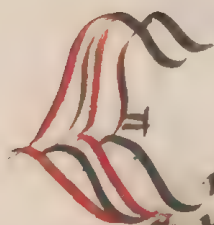

Racione sui. qz bonis displicet de malis et de detestabile
 Acedat aut ut in iis et in ipse est malum et detestabile
 Secundo consilium debent de non pmi boni si aut ut no
 pmi no menantur in sui qui locum et qd consilium pbet
 si aut vobis eius ad quos loquar et cui consilium pbenit omnia
 amicos et amicos pposse vobis et bona consilii. **Tercio** co
 silium debent de sapientes. qz no menantur ex parte reru
 de qbz loquuntur. qd cognoscunt negotia agibilia et sciet
 quare sit agendum. **Hec** autem sunt quenda sunt in consiliis
 vobis bonitas. amicitia et sapientia. Nam ut recte consulat
 se pxi ex dictis debent de bonis et sapientibus et amicis

**Et oportet scire consiliarios et circa quos
 sunt consilia adhibenda**

S CONSIDERENTUR dicta pxi pxi Reth
 quia sunt de quibus consilium omnis vobis de pxi
 alimto. custodia civitatis. de pace. de bello. et
 de legationibus. **Circa** hoc go quia or consiliarios
 esse instructos. **Primo** n. gignit esse Regis consilium
 circa pxiencia in quo sunt duo attendenda. pxi ne male
 stat Regia aliquos pxiencia iuste usurpi a suis cotinuis
 Probabat n. sup Regem debet de talis. qz esset bonus
 et iustus poliam diliget. gignit in Regno promouet
 et honorat quod de no possit si bona coru qd si on
 Regno usurpat iuste. **Quia** e attendendum ne o suis
 pxiencia defraude et expedit. n. Regis consilium p vobis
 saluac inra Regis. et qz huius bona ordinada sit ad
 bonu gne. ut ad defensio Regni et ad bonu statu eius
 den go consiliarios scie fructa et pxiencia Regni quos or
 pxiencia ad Regem qui et qnti sunt. qnti p quis est su
 pxiencia e iuste attenti auster. p quis no defiat ut
 est diminuta apponat et auget. **Secundo** or esse consilium
 de alimto ut sciat vtriu civitas et regnu cui pxiencia
 aliquis rator sufflati sibi in alimto. et d deficiat
 ad sufflati vite. pxiencia e n qntu alimto e o Regis
 ut i civitate qz ipia Regni et qntu e ibi adductibile
 et qz iduacoe addua valeat ut ita hec debita consilia
 et debite ordiacoes fieri possint. **Ad** n. modum vide
 tad e ita alimto. ut qz civitas hac sufflati ad
 vita heat. qz alit id no qz civitas. et o huius suffi
 ciat ad vitam si dent debite gignit et debite

maiores et venditores. Considerande uero se mensure
 et pondera redigunt et in expedire taxandi prout redigunt
 et si ultra quod debent redigere res suas vendere valet. **¶** Tunc
 est consilium adhibendum cum custodiam civitatis et regni quod dicitur
 fieri in. Nam primo est custodia adhibenda ne insurgant
 seditiones et maleficia inter ciues. **¶** Ad attendendum est
 diligenter quod cum ipso boni et quod infames. ut cum infa-
 mes maior custodia adhibeatur et si deprehendatur male agere
 puniatur vel cum tota exstirpen. **¶** Ad reges et principes
 non debent parari maleficia viue. **¶** Sunt etiam quedam loca
 in quibus consueverunt magistri petrarum. Nam pro quidam hominum
 magister iustitiarum quoniam dicitur sic sunt quedam loca magistra
 ad iustitiam quoniam dicitur. ut in civitate quod dicitur et viros
 ad magister suspensos quoniam ad magister iustitias ibidem put
 magister late et effugere puniunt. **¶** Sic etiam et ex civitate
 loca aqua se nemosa et umbrosa magister ad iustitiam
 quoniam dicitur. debet ergo adhiberi consilium ut cum illud maior cu-
 stodia prebeatur. **¶** Quia cum custodia civitatis et regis non solum
 consilia adhibenda sunt per ipsos ciues. vel per eos qui sunt
 in regno ne una iniustitia in alio. si etiam per ipsos ex-
 terios considerandum est. non ultra. **¶** Vtrum regnum ex aqua parte
 possit invadi. et vtrum aqua civitas regni ab exterioribus
 possit sustineere detinendum. **¶** Ad hoc passagia portarum introitus
 et cetera talia unde possunt extrinseca advenire non sunt extrinseca
 quoniam dicitur vel tributa. si sunt diligenter custodienda et mun-
 eda. **¶** **¶** In esse consilium circa pacem et bellum quod non est
 iustitia circa pacem civium et circa bellum eorum. Nam pax civium est
 aliquid finis inter bellum autem est eius oppositum de fine autem
 et eius opposito nullus mentis sane consiliarius non debet
 consilium habere de his de quibus est dubium. eo quod consilium sit quod questio
 et questio per dubitabile propositum de fine autem et de his qui propter
 intendit nullus dubitat ipsum esse prosequendum de eius autem
 opposito quoniam cognoscitur ipsum esse fugiendum. idcirco pax civium pro
 viis prosequenda et eorum dispendia et bellum per vias fugienda et id
 hoc non est questio neque consilium sed vtrum non quoniam debet
 habere pacem vel bella dubitare esse potest de per ipsum ad hoc adhi-
 beri consilia circa quod sunt duo consideranda. **¶** Primum utrum iniustitia
 bellum quod iniustitia deus et eos inde debet optine et per malum
 et fugiendum. **¶** Deinde si visum est bellum esse iustum considerandum
 est potestas regni et civitatis quod bellum dicitur quoniam sit et quoniam

Et corruptum. contingit autem ab ipso corruptore et morte iudicis
 a suo officio immoveri et deo in suo loco succedere. igitur
 saltem per successores ipsum in eadem civitate multos esse iudices
 eo quod ipsi qui continuo moriuntur non tamen possunt multiplicare
 quodvis legem. eo quod leges non possunt continue innovari deinde
 quare si legum conditores sunt pauci per iudicium. quod scilicet
 est invenire paucos sapientes quam multos. ut oia sapienter
 disponunt. expedit quidem quidem prole est omnia per legem
 determinare et quod paucissima arbitrio iudicis committitur. Scilicet
 via sic ostendit. Nam scilicet et melius videtur quod rectius est
 quod iustum si id multo tempore diligenter considerari distinetur
 quod si oporteat statim iudicatum propter sumam. Itaque ad
 legum conditores multo tempore et magno consilio deliberare
 possunt quales debeant leges ferre. iudices vero
 per instantiam proinde et quod non debent lites prolongari sed
 repromitti non tantum huius divinitatem temporis ad vi-
 dendum quod iustum in negotio proposito. Ne ergo in iudicando
 erretur quidem prole est omnia legibus determinanda
 et paucis discretis iudicibus committenda. Nam conditores
 legum leges ferunt in universali et de futuris dicunt
 quicunque sunt gentes pro prima ignorantia an amicus
 vel inimicus sit illa factura et debeat illa subire penam
 Nam si scirent quod amicus forte obligaretur in iudicando
 penam paliarum. Si vel inimicus inclinare forte in partem
 optat et puniret augeat. Nunc autem quod pro in vltimis leges
 ferunt et nesciunt quod in particularibus sit futurum non proinde
 in iudicando amicos vel odios melius iudices autem non ferunt
 Nam iudicium iudicium non sunt de futuris sed de presentibus
 non in vltimis sed in particularibus. incipit in determinate prope
 ad quod est amare et odire. et sepe talia amicos huius pro
 comodum. Ad index defualis obliquat. Nam amicos et odi-
 ctes et aliquod temporale commodum operantes non qualiter
 iudicant. quare ne iudicium iudicium obligetur bonum est
 quidem prole est omnia leges determinare et quod paucissima
 arbitrio iudicis committitur. Hec autem tres rationes laquei
pro pro Rethorice dicunt quod magis quidem contingit tunc
 potius leges quam prole est determinare et quod paucissima
 committitur iudicibus. Primum quidem quod scilicet est habere
 vnum vel paucos sapientes quam multos deinde quod leges
 latae sunt ex quodam ex multo tempore. iudicia autem
 ex subito et subito. Tercium vero quod est maxime omni

Quia via sic declaratur

R legislatores sunt de futuris et in vi. si p[ro]p[ri]a a iudice
iudicat de p[re]senti et determinat ad q[uod] e[st] amare et odire et
quib[us] p[ro]p[ri]um comodum amicum e[st] sepe. **Q**uia via ad ostē
dendū h[ab]et idē p[er] declarari p[er] nā ut infra p[ro]bit. q[uod] aqua
committit arbitrio iudicis. q[uod] gesta p[ro]p[ri]a app[ro]p[ri]ate sub narratōe
nō cadit ut lege oīa cōp[re]hēdit determinari p[ot]est ad q[uod] tūc
p[ar]te 2 omnia legib[us] s[un]t determinanda. et q[uod]nto pauca s[un]t
arbitrio iudicis committenda. q[uod] ut 2 in p[ro]p[ri]a q[uod]nto utq[ue] in
uox m[en]tia s[un]t ex p[re]senti iudicia. cōt[ra]māg[is] ampuat
fuer[un]t exēcutōes iudicis. q[uod]e ad iudex iudicando r[ati]o s[un]t
legēs nō tād[em] m[en]tia mutat q[uod]nto si iudicant cōs arbitrio
p[ro]p[ri]o ne iudex timor m[en]tiaē m[en]tiaē differat de cō
fide iudicia m[en]tiaē q[uod]nto p[ar]te 2 s[un]t omnia legib[us]
determinanda et pauca arbitrio iudicis committenda. suffia
n iudex exēcut[ur] ad p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a legēs adiudicat q[uod] nō
ut ip[s]e s[un]t se h[ab]et age s[un]t lege cōp[re]hēdit dicit[ur] tales s[un]t
p[ro]mulgare

**Qualiter et in iudicio procedendum et quae serm
ones passionales sunt coram iudice prohibendi**

Atendere debent iudices ut sic in iudicio procedant
ut sermones passionales pronocantes ad passōes
ut ad r[ati]o et cōm in iudicio p[ro]hibeant. q[uod]nto enim
iurgant cognoscunt se h[ab]ere mala cōs nō agunt p[ro]p[ri]a
quid f[aci]t et quid nō f[aci]t. et committit se ad quoniam iudice
em ad r[ati]o et ad cōm cōs adu[er]sarios et ad benignitatem et ad
misericordiam erga seip[s]os. et q[uod] tales sermōes s[un]t prohibendi
t[ri]p[li]c[em] via investigare possunt. **P**rima via s[un]t ex eo
q[uod] lingua sermōes obliquare h[ab]et iudices quid esse oportet
quasi regula in iudicando. **S**ecunda nō q[uod] p[ro]p[ri]a sermōes
tollunt ordinem iudicandi. **T**ercia quid q[uod] s[un]t in p[ro]p[ri]a ad
p[ro]p[ri]a. **P**rima via s[un]t p[ro]p[ri]a. **S**ic p[ro]p[ri]a nō d[icitur] q[uod] iudex in iudice
candore lingue ut r[ati]o iudice s[un]t d[icitur] se h[ab]ere m[en]tia p[ro]p[ri]a
linguā s[un]t lingua volens d[icitur] de saporib[us] ut s[un]t
quid d[icitur] s[un]t volens d[icitur] de p[ro]p[ri]a sensibilib[us]
h[ab]et se d[icitur] m[en]tia p[ro]p[ri]a saporib[us] ut q[uod]nto p[ro]p[ri]a sensibilia. et
nō p[ro]p[ri]a m[en]tia p[ro]p[ri]a s[un]t et q[uod]nto nō m[en]tia s[un]t alteru[m]
iudicium dat r[ati]o iudicium de p[ro]p[ri]a ut q[uod]nto lingua
nō e[st] infecta a quo h[ab]et r[ati]o iudicet dicens amari
et amari. et dulce. dulce. s[un]t nō m[en]tia cōl[ati]o ut f[aci]t te

Vel alio de limore tunc id or quasi exire in medio. si gita
 ad alium comitum pise indicat. Dulce est amari et comit
 ut pat in infirmitatibus et huiusmodi infirmitatibus. Sic index
 quidam est modus inter ligantes ne declinans ad alteram partem
 quasi recta regula dicitur. in se et in se. et in se et in se.
 Si vero ad alteram partem declinet per maiorem et amariorem. ab al
 tera vero recedit per viam vel odium. si regula tortuosa pise
 indicabit et quia hic faciunt sermones passionales punit illud
 in iudice. in se est aliud quam regula obliqua. et si in iudice
 est punit obliqua regula in iudice est sustine in iudice pas
 sionales sermones. Dato tamen quod contingat sustineri aliquos passio
 nales sermones. quod ut in iudice patet. punit deinde quod
 iudice ad misericordiam et ad punit. potius sustineri sunt passi
 onales sermones pronocantes ad misericordiam vel benivolentiam
 tiam. quam ad odium vel ad iram. **Secunda** via ostendens pas
 sionales sermones punitendos non esse similes exco quod illud
 punitur ordine iudicandi. in iudicando. non est ordo quidam. quod
 aliquid est ibi tanquam superius. aliquid tanquam medium. et aliquid
 tanquam inferius. Tanquam superius quid est rex ipse vel princeps
 vel alius legislator. tanquam medium non est ipse iudex. tanquam
 inferius est ipse reus vel accusator vel partes. ligantes. Et
 non iudex modus inter legem et ligantes. quod et modus
 alio de acipe ab unoque extremorum iudex tanquam modus aliquid
 accipit ab utroque. Nam a legislatore accipit quid iustum est
 quid non iustum. Si enim per legem discantur quid ius ab
 illo accipit iudex quid iustum in agendis. huiusmodi per cuius
 legem regulantur in iudicando. A legislatore ergo discit iudex
 quid iustum si a partibus discit quid factum vel non factum.
 Si autem accipit ab eis quid iustum hoc est patiens in
 quod allegant legem conditas a legislatore. quod ad finem
 ut legem non tantum minime iustitiam. quod si iudex
 eos debet pro ille iudex tunc minime iustitiam. diffat
 debito finem iustitiam manare. finem prole est omnia legibus
 determinanda et paucis aliter iustitiam punitenda. Sufficit enim
 iudex punit ad rem propter legem ad iudicem. quod non iudex
 ipse si per hoc agere si lege punit de illis finem. punit
 passionales inclinet voluntates et facient apparet aliquid
 iustum vel non iustum. eo quod passionati ut amantes et odit.

et gaudentes et hunc non propter iudicium primum passio-
nales similes iudicio est primum ordinem iudicandi. quia est facere
partes legislatoris quod dat locum tunc supremum gradum in
iudicando que de tunc infimum. primum. ubi talis ordo. quia
partes passionado iudice facit ei appare aliquid iustum
non non iustum. quod non est officium parum si legislatoris per
legislatorem enim non per leges ab eo conditas. de appare
iudice quid iustum et quid non iustum. non autem hoc fieri debet
per partes litigantes non per similes passionales a partibus
promulgatos. **Tercia** maius similes ex eo quod tales similes sunt
imperfectas ad propositum et sunt extra negotium intendit
Nam cum hoc sit de dono factum non de alicuius re nichil de
dia iudicio nisi primum ad rem vel ad negotium de quo
est litigium passionare ante iudice ut narrant iniurias que
paris adusa iudice intulit. vel narrant bona que iudice
extulcerunt et hoc non provocat iudice ad malivolentiam partem
aduse et ad benivolentiam sui est omnino improprie ad propositum
quare non sunt talia pertinenda

**Que et quot oporteat habere iudicem si con-
tingat eum debite iudicare**

xxii

Primus autem quatuor causas que de hunc iudicem
ut vera iudicia prefert et ut recte iudicent.
Primum est auctoritas iudicantis cum prudentia
legum. secundum est congruentia agibilium. tertium veritudo volumi-
tatis. Omnis enim litigio quod ad primum spectat quatuor est con-
sidere va partes litigantes. negotium de quo litigant. le-
ges ubi quas sunt iudicia iudicanda et legislatores ut re-
gem a princeps a quo datur auctoritas iudicandi. expedit
autem iudices ut recte iudicent. ut ad omnia hec debite se
habere debeant. Nam iudicium non de esse usurpatum ut temeraria.
tunc non inquam non presumptuosum sine suspitione. Iudices
non si recte se habent ad legislatores facient iudicium usurpatum.
Tunc. quod iudicent iudices se non recte habere ad legislatores
quod procedunt auctoritas sibi grasse. **Secundo** dicitur iudices
facere iudicium temerarium si non recte se habent ad leges ut
si cavent legem prudentia. Nam sine cognitione legum recte
iudicare non potest. **Tercio** si iudices se non debite habet
ad partes litigantes facient iudicium inquam. Nam ut patet

ex habitis iudex debet quasi regula iusta meatu nris
 partib. quare si huius regula a medio demat et ad vā
 partem declinat per amorem ab aia vero recedit p odium
 oportet ipsum iudicē inque quia tunc iudiciū nō pro
 cedat ex zelo iusticie si ex amore nō odium partium **Tercio**
 si iudices nō debent se habere ad negocia agibilia
 ut si sint incepti humanor actum figurē iudiciū
 suspiciosum quia aigudo ex leui suspitione dōs gēmpbt
 non erit qo rectū iudiciū nisi gēuat ibi auctoritas
 iudicandi prudentia legum zelus iusticie et expugnā
 agibilia Nam sicut in curando morbos corporales
 aliquando plus prostat expertus qz azafer eo qz hēat
 noticiā gēdiciū putandū Sic i iudicio agibilia et in
 disticiō causandū quqz plus proficiunt experti qz sciētes
 nra Omnia igitur pōita requirunt ad recte et debite
 iudicandū. **Secundo** partē qo quales iudices et quales disti
 ctiōes causas habē. Debeat regnā maiestate nā dca
 eos tales quare quia sunt humiles et nō excedentes
 auctoritatem sibi commissā. sicut prudentes in legibz sciētes
 eas applicat ad lingua exorta habeant zelum iusticie
 ut iō ex amore nō ex odio partium si ex dilectiōe iusticie
 pferat sententiā. hēant expugnā agibilia ut cognō
 scētes pōtia acta melius disticiant causas **Tunc**
 et quot oporteat considerā iudices ut indulgeant
 humanis et ut sint clementes pēas qm crudelēs

XXIII

Quamvis ad pūe spectat decet emāre possimus
 que iudex tange pūe primo recte ad q dact
 respice iudices ut humanis indulgeat et ut
 sit clementis pōis quā sēcens. **Primum** ē ipā nata
 hūmā 2m ē legislator 3m pūe mētē legum qm
 opūis mētē quā multo bonor opūis. **secundū**
 dicitur tempore mētē dicitur excessu bonitatis sūp
 maliciā. **Octavū** pōia actū sūp hūmā corrigib
 itas pōia dicitur subiecto delinquentē. **Quo** n ipā
 nata hūmā clamat pro clementia delinquentē nā ad
 nata hūmā de se sit debilis et mutabilis et prona
 ad malū si gēuat aigud delinquentē mētē natū
 simplicat pro venia. **Idco** dicit pō rectior qz episc

est indulgētia humanis. **Quia** n. episcopi qui ē sup̄ iusticiā nō
 sup̄ iusticiā p̄hens go p̄terea humanis appellati sup̄iustici
 quia clemencia ē p̄tolleuda supra sententia ē supra
 iusticiā in quod inclinat debet iudicē ad clemenciā est ipse
 legislator. **Na** forte ipse rex nō ipse princeps cuius est leges
 facit. si q̄dārentur conditiones peccantis indulget ei q̄o
 si iudex. hic potest opmari q̄ legislator dispensat o legibz
 ē parit. Rex magis cum eo dī agē misericordit q̄ crudelitē
Idco dicitur p̄mo Rethorice q̄ iudicant p̄one dī aspiciat
 ad legislatorē q̄m ad leges. **Secūdo** inclinat ad pietatē
 ē ipse p̄mū iusticiā legum. Leges n. ad tēdū delinquentes
 ampliorē sententia ḡnēt. quā si legum vā ut tēveat
 peccantes sicut ampliorē sententia ḡtempit. **Dei** ut per
 p̄mū iusticiā moderet. **Sup̄ior** magnitudo hoc est quod dī
 p̄mo Rethorice q̄ iudicant nō dī respiciat ad verba legum
 sed ad iusticiā leges. **Quitū** est intentio operantis. **Na** licet
 opus de quo iudicat aq̄us sit de q̄ue malorū ipse forte
 nō habuit p̄mū iusticiā. nē sit habuit p̄mū forte nō
 habuit adeo p̄mū ut opus ostendit. et quia dubia iudi
 canda sūt in meliorē partē si aq̄us potit p̄p̄e iudex
 peccatē nō peccasse go clari. sed ex ignorantia nē go
 iusticiā. sed ex ignorantia dī ad clemenciā inclinat. **Idco**
 dicitur p̄mo Rethorice q̄ iudicant nō dī respiciat ad actōē si ad
 clari. **Quitū** iudicant ad iusticiā ē multo bonorū operū
Na forte re qui delinquit multa bona opa p̄mū fecit
 debi go iudex nō ita respiciat ad partē. ut ad hā partē
 negatū in quo delinquit sentit ad totū ut sentit ad multa
 bona opera que p̄mū fecit. **Idco** dicitur p̄mo Rethorice q̄
 iudicant nō dī aspiciat ad partē si ad totū. **Exterū** ē diu
 finitas temporis iusticiā. **Na** quēnti ē p̄mū tempore
 multa bona facit opera. **Duo** go dēnt iudicē reges aut
 quēnti aq̄us dominū ad dilectōē aq̄us subditi vō q̄ multa
 sententia iusticiā ad ipso nē multo tpe sentit p̄bi. **Et** enim
Duo hā ut plūma se ḡnēt. quia qui multo tempe
 sentit ut plūmū iusticiā sententia facit et go. **Commenit**
 go hā duo ab invicē separari. **Na** hō nō sentit alia iusticiā
 occurrat tempus oportunitatē p̄mū. p̄ go ḡtū q̄m

in multo tempore gurgat oportunitate punit et in paucis
 multo. **¶** Item itaque sextum inclinatio ad pietatem ipsam
 dimittit tempore non est idem quod dicitur quod dicitur multas
 operum. quare si gurgat aliquid subditum in aqua
 parte tempore delinquit. qui toto tempore peccat huius se ha-
 buit. Et cum ipso misericorditer agendum est magis videntur
 et ad multum ut ad totum tempus procedunt. quod ad modum
 tempus ut ad hanc periculosa pars in qua delinquit. **¶** Item dicitur
 primo **Recte** quod iudex non debet aspicere qualis quidam nunc est
 iustus. sed qualis quidam fuit semper in multo tempore
 precedenti. **¶** Septimum inclinatio ad pietatem excessu bonitatis
 erga malitiam non sicut bonum excedit malum et quod eligi
 bilis ipso. sic et eligibilis iudicari bonorum et gratum quod
 suscepimus ab eo. **¶** Unde **Tullius** Cesar in hoc non modicum
 comendatur. **¶** Quia ut dicitur non habebat memoriam
 si obliuisceretur illas. **¶** Dato quoque aliquem in nos delinquit a quo
 tempore refertur multa bona suscepimus. **¶** Debeamus ad in-
 misericorditer nos habere et magis memorari boni suscepti
 quam minime illate. **¶** Item plures pro **Recte** volens iudicantem
 ad iustitiam adducere erga delinquentes ipsos aut quod magis de-
 bentur iudicari bonorum que passi sunt a delinquentibus. quoniam
 iustitiam quam fecit. **¶** Octavum est patientia iustitiae. **¶** Nam si
 aliquis iniuriatur de aliquo delicto pro quo punitur a iudice
 si punitum patienter sustinet et non immutat in pena
 sibi imposita. Et cum id magis misericorditer agendum est. **¶** Item dicitur
 pro **Recte** quod indulgentia est humana si gurgat cum quod pena
 patitur ea patienter suffere. **¶** Aliud est corrigibilitas peccatorum.
 Nam sunt ita aliqui corrigibiles et ita disciplinabiles quod
 pla increpationis et solo sermone meliorantur et desinit peccata
 agere. talibus ergo valde indulgentia est et talibus se valde
 benigne tractandi. **¶** Item dicitur pro **Recte** quod iudex debet
 indulgere humanis si credat peccantes magis velle iudi-
 cari sermone quam opere. **¶** Secundum est inclinatio ad clementiam
 est subiectio et humilitas delinquentis. Nam si delinquit omnino
 se subiacet. omnino se humiliat et ponit se totum in arbitrio
 iudicantis. Et cum eo mitius agendum est. **¶** Item dicitur pro **Recte**
 quod iudex epiphoret. id est supponit debet indulgere humanis si

videat delinquentes magis uelle fene ad arbitrium q̄ ad diffinitionem
 Omne uero circa rationem huius q̄ nō parte omni bestie h̄c agunt
 Cuncte quid h̄miliantes nō offendunt & p̄sentes se tota eis
 Quid dicitur h̄c **Reh** & ad h̄miliatos cessat uia etiam cuncte nō
 manifesta ut nō incedentes eos qui resident. Patet go quō
 iudices dca q̄ magis clementes q̄ seueros & p̄ h̄c dca iudicat
 iudices multo magis dectet Reges et principes quos agunt
 ampliori bonitate polle. Dca itaq̄ eos ē clementes et benignos
 nō q̄ iusticia deservant. q̄ sine ea pax regni & bonus status
 animi nō p̄t q̄siste. sed saluato quō bono & pace regni quid
 p̄t est deit ad misericordiam declinat. quae autē ad clemencia
 stare possit iustia iustia patebit &

**Et dicitur sunt gentes legum et diuisi sunt modi
 iusticie et q̄ ius nāle & p̄tium et cet̄a t̄ia reduciunt**

Quoniam leges sunt quedam regule iuris per quas in no
 stis agibiles regulamini diuinitate per ipas q̄
 iustia & quid nō iustia in actibus iuris plane p̄
 q̄ eo nō quo distinguimus visum iustia distinguere possimus
 ipas leges & cōmunes possimus aut tū de lege q̄m de iusto. quā
 distinctione facit quāz dūc tangunt p̄o Reh. tertia p̄o v̄to
 Reh. q̄ta tradit a iustis. quāz nosipsi supradde possim
 Disting. n̄ ius. q̄ quoddā est septu. quoddā p̄m. q̄dā
 ē cōmune. quoddā natāle. & q̄dā Legale sine postmū has
 tres distinctiones iuris p̄h̄ tradit. sed iuste quō ius di
 stinxerunt dūtes & q̄dā est ius natāle cūoddā ē ius
 gentium & q̄dā cūile. Illo go nō quo iuste separat
 ius nāle a ius gentium possimus nos separare ius nāle
 a ius aliud & dāre q̄ta distinctiones iuris dicendo q̄ quāz
 v̄plex ē ius v̄a natāle. alim gentium & cūile. Has go
 quāz distinctiones quas fecim̄ de iure siue de iusto facere
 possim̄ de ipa lege. Ut autē. Gōmā patetiat & ut
 has diuinitates ad gōrā iducam̄. Sciendū ē q̄ duplex est
 iustia v̄l duplex ē lex natālis & postma. Dicitur. n̄ iustia
 iura natālia que sunt adq̄ta & p̄pōtata go natura
 sua v̄l dū iustia nā que debent t̄ia esse v̄l natā
 et ad que h̄m̄ impetū & inclinatōz. Iustia postma
 dicitur que nō gōnita sua. s̄ q̄ pacto homi v̄l cor

Rem

Institutioni iusta iudicium. Itaque tamen nature rerum sunt ceteris
 ubique quia quod est ignis in uno loco ut in Francia est ignis in
 alio ut in Italia. Res enim ceteris sunt apud omnes lingua non ceteris
 vocalis nominantur. sed scituta populari et pacta civium et edicta
 principum non sunt ceteris apud omnes. Unde est quod dicitur in
 natale differre a proprio. Quia natale est ut tradit quito ceteris
 ubique ceteris in politica. Si possumus a principio ante quod sit sta-
 tutum nichil differt esse sic vel aliter. ~~Absterge~~ autem est edictum.
 incipit habere ligandi efficaciam. Ratio autem quare iure na-
 turali oportuit supradde. possumus est quia per multa sunt
 iusta nata. sicut natale est homini loqui habemus enim
 natalem impetum et naturales inclinationes ut loquimur et ut per
 sermos manifeste alii quod mente gerimus. Si quod loquimur hoc
 idioma vel aliud non est natale si ad placitum. Idem est quod
 omnes homines loquimur non tamen proficiunt omnes uno idioma.
 Unde est quod dicitur philosophus per periculis vocis et finem
 dicit esse ad placitum. Qui per politicos autem. Secundo nobis
 esse datum a natura. Sicut ergo loqui est natale sic quod loqui possumus
 tum et ad placitum sit finis primum non per maleficos vivere
 et cetera huius sunt de iure naturali quia hoc esse scienda dicta
 ratio naturalis et habemus naturalem impetum ut hoc fiat. Inquit
 non ista ex ipsa natura rei natale est enim quod exponat periculum
 bonum partem pro salute boni totius ut quod abscedat membris
 putredinem ne perat totum corpus. Sic quod finis maleficus et quod
 malefactor turbat pacem civium impedit communem bonum. Ideo
 natale iure exigit ut tanquam membris putredinem abscedat et ex-
 terminetur ne exponat periculum et ne impediat quicquid bonum. Natale
 est ergo talia primum sed ea primum sic vel sic est possumus. Quod
 apud omnes volentes emuliter vivere maleficia primum. sed
 non apud omnes oriuntur talia maleficia primum. ubi ergo
 terminatur iure natale. ibi incipit oriri iure possumus. quia semper
 quod sunt per artes hominum adinventum fundatur in hiis que sunt
 tradita a natura. iure non possumus per artes et industria hominum
 adinventum presupponit iure natale et sicut ea que sunt artes
 presupponit ea que sunt natura. quare si iure natale debeat
 finis et maleficus esse primum. hoc presupponit iure

procedit ultimus determinans qua pena tales sunt puniendi hoc
videtur quantum ad primum spectari dicitur assignare possumus
interius naturale et postmodum. **Primum** est quia interius naturale
prima facie se offert intellectui interius postmodum non statim cognoscitur
se offert. Sed est per industriam hominis adinventum. et quia sic se
offert intellectui nostre naturales leges et quod est de naturali
interius simpliciter dicitur esse scriptum in cordibus nostris. **Ad** gratias
que legem non habent naturaliter ea que legis sunt faciunt
et ostendunt apud legem scriptum in cordibus eorum. **Tunc** vero
postmodum quia non sic est scriptum in corde ne a memoria
recedat oportuit ipsum scribi in aliqua exteriori subiecto potest
itaque utrumque interius scribi in exteriori subiecto tam naturale quam po-
stmodum. **Naturale** tamen non sic indiget ut scriba sicut post-
modum. **Ad** non sicut potest a memoria recedere sicut illud.
Sed dicitur est quia interius naturale est idem apud omnes ideo
dicitur esse interius commune. **Sed** interius postmodum diversificatur apud diver-
sas civitates ideo vocatur interius proprium unde est quod ex em-
endunt ut vocatur philosophus primo ethicorum appellat interius
naturale ethicum sine ignem qui generatur procedit per
inexplicabiles claritates. **Ignis** enim in propria propria quod plus
se diffundit quam aqua claritas et diffusior est omnibus illis as-
simulat interius naturali quod est diffusius et commune
et est notius et clarius illo ex hoc patere potest quod omnes
distinctiones quas ponit philosophus de interius sine demerito inducit
ad interius naturale. **Ad** interius per hunc interius naturale dicitur esse scriptum
et esse commune secundum naturam. **Tunc** vero postmodum dicitur esse
scriptum et esse commune. **Tunc** vero postmodum dicitur esse scrip-
tum et esse proprium et legale. **Quid** autem tenendum est de interius
generatum et de interius alio in sequenti capitulo apparebit.

**Quomodo interius generatum et interius animalium a
interius naturali habent esse distinctum**

25.

Omnis distinctiones de interius factas a philosopho quas
in precedenti capitulo tetigimus breviter cum
quatuor videmus interius generatum sub interius naturali
et aliis sub simili sine sub potius interius tunc ut dicitur
tertiu addiderunt interius et interius generatum in quatuor modis
loquendo potest id addi quatuor interius ut interius animalium

Ad cuius evidentiam sciendum quod homo ut homo est secundum propria
 rationem consideratur dicitur ab aliis aliis sed ut est animal
 et secundum quod rationem acceptum quod ut illud. Si ergo ea
 sunt de iure naturali ad quod homines naturales impetunt et
 melius habent naturale impetum ut sequitur iura natura
 ut sunt homines et differunt ab animalibus dicitur et tale ap-
 pellatur ius gentium. per vero melius ratione sequatur naturam
 nostram ut quodammodo per alios dicitur sic de esse ius naturale
Item ista de iure naturali nisi habent tradita de quod
 ius naturale est communis omnium quod natura omnia talia docuit
 hominibus. ut ut ibidem scribitur non est proprium hominum quod si omnium
 alium quod in celo et quod in terra et in mari nascuntur. scilicet hoc
 ergo est de iure naturali quod magis male et femine procreatio per
 et filiorum habet si ad hoc hominem naturam inclinat et huiusmodi
 impetus sequitur naturam humanam. non habet per ipsam ut huius
 natura est sed ut est animal et ut quodammodo hominibus dicitur. Nam et
 ad animalia natura inclinat ut masculi generantur femine
 et filios generent et ut ipsos mutant et fornicat. Que
 vero gentium de quod non est quod alios dicitur. si quod est omne
 gentium. Ex hoc ergo videtur per omnes tractatus sunt intro-
 ducti ut de impetu venditio locatio adiutur et cetera talia sunt
 quibus doctrina humana non habet sufficientem sibi ad vitam
 unde est ergo quod mutatur et de ipsis que definiuntur ad vitam
 humanam in quibus alia non quodammodo sub his iure
 gentium continentur. Ius ergo gentium est quasi quodam
 ius naturale contractum iure itaque id quod non omnia
 alia docuit et quod sequitur iura naturam ut quicquid ad
 animalibus aliis rebus iure gentium dicitur esse naturale. Nam
 si consideremus predicta in precedenti de iure naturale et quod
 commune quod notum et quod immutabile. quanto ergo ius aliquod
 minus est et notius quod immutabile. tanto magis iure habet
 nomen iure naturae. Ius ergo illud quod omnia animalia
 docuit et id quod omnia animalia quicquid et quodammodo iure
 gentium et perque notum. quia nobis sunt nota communia
 magis. Quanto enim aliquid est universalius tanto est iustius
 nobis notius et perque cadit in apprehensionem nostram. est et
 huiusmodi ius immutabile quia respectu iuris. quanto magis

Applurunt ad misericordiam specialem tanto plures res defitue
 contrahunt & in pluribus casibus non sunt observande et maio
 res mutatio, superius dicens quod huiusmodi res naturale dicitur
 res minus generum. **U**nde quod minus generum differat a more
 naturali. **E**dem apparet potest quod minus dicitur de a more
 naturali. **N**am sicut huiusmodi natura inquit homo ad e con
 venit cum naturis aliorum aliter sic inquit homo vivit et
 est quidam ens sicut ad plantas et cum substantiis et ad
 viventes alios. potest ergo secundum naturam hominis non ut ho
 greinat ad alios alios vel ut convenit cum entibus. **H**uiusmodi
 Nam homo naturaliter appetit conservari in esse quod et oia
 entia appetunt producere alios filios. educare prolem quod
 et anima animalia contraxerunt natura et appetit vivere in socie
 tate secundum debita pacta et generationes que inter alia alia
 est proprium solius hominis. **S**i ergo regule agibilium fundamur
 super hoc quod homo naturaliter appetit sic regule huius
 esse poterunt de more naturali prout natura huiusmodi est en
 titas et vivit cum entibus omnibus. si ergo regule ille fun
 damur. **E**xco quod homo natura appetit filios producere et
 educare. sic esse poterit de more naturali prout minus naturale
 est tractum ad minus generum quod est proprium solius generis hu
 mane. **E**x hoc ergo manifeste patet quod sicut minus generum non
 dicitur ita minus naturale sicut minus quod natura omnia docuit
 alia non est ita naturale sicut minus illud quod sicut inchi
 nato, nature nostre. prout non solum generum tu alios
 sed ut generum cum entibus omnibus. **N**am huiusmodi minus est
 notum et quibus tibi. **N**am appetit bonum et esse et fu
 gere malum et non esse plus est de more naturali quam appetit
 parere filios et nutrire prolem. **E**rit ergo hic ordo cu
 minus sequens naturam nostram prout appetit esse et bonum
 est naturale rectum minus cum his quod est simpliciter positum. **T**u
 ergo sunt aliquos de more naturali secundum quod inclinatio.
 sequitur naturam nostram. **N**am si inclinatio illa sequitur
 naturam nostram ut humana est sicut minus generum
 sed ut vivit cum alios alios sic esse huiusmodi minus illud quod
 natura omnia alia docuit. sed si ut vivit cum entibus
 omnibus sic huiusmodi esse minus illud quod per anthouomastaz

Dicitur esse naturale appetitū esse bonū et ēē et fugere nō esse
 et malū quod nātū appetitū prout nātū natura comit
 cum omib⁹ entib⁹ sic ē de nātū nātū. quia ceterē de iglē
 et ceterē legē sine sint nātū sine tūlō ex hē sūmū
 originē et in hē fidam⁹. Nam omib⁹ attendū nō q̄ratō
 bonū nē fuga malī. sed hē diffusius p̄tāc altā nē
 exposat negotiū sufficiat autē ad p̄nē sūc quō nē
 genitū et nē aliud et etiā nē tūlō dīc a nātū nātū.
Qualis debet esse lex humana et q̄ tande le
ges sit vtile regno et ciuitati

Item

Adicitur autē nē tūlō sine nē humanū
 et postmū ad tria comparā vā ad nē na
 tūale sine ad legem nātū aqua sustinē
 fundamētū et bonū comit quod in ea intēdū et ad
 gentē ad quā applicat quē per illā legem ē reglāda
 tria q̄ lex hīc debet prout ad hē tā comparatū
 Nam ut hīc lex comparat ad legem nātū oportet q̄ sit
 iusta ut comparat ad bonū comit. ut nē est q̄ sit
 vtilis. si ut refertur ad populū ad quē dī applicat
 debet regulari per hīc legem. q̄ q̄ sit comparat et p̄t
 cōsuetudinē p̄tē et tempore et morib⁹ homī. q̄. si q̄
 talia dīfīfīcā et in ipse legib⁹ aqua dīfīfīcā q̄stē

Primo q̄ or legem humanā sine postmū esse iusta
 ut comparat ad vācōr nātū sine ad legem nē q̄
 si iusta nō sit nō est lex sed comparat legē. mātē
 nō ab homī iuste statim⁹ mātē sūmāt originē a legē
 nātū et mātē aque vācōr nātū illud dīcēt statim⁹
 esse. Secundo lex hīc et tūlō dīcēt esse vtilis et tō
 patet ad bonū comit. Nam si in legē nō intēditur
 comit bonū nō est recta et reglāda. si p̄p̄a et tūlō
 rānnica. Nam sicut rex dīcēt a tyranno. quia rex dīcēt
 qm vītē regit et intēdit comit bonū. Tyrann⁹ nō
 qm p̄p̄e p̄p̄at et intēdit p̄p̄m et p̄nātū comodū
 Sic lex recta et iusta in qua intēdit bonū comit
 dīcēt a p̄p̄a et tyrannica in qua intēdit p̄nātū
 bonū. Nam semp sine ē regula omī nōstrū agī
 vītū. Nam ut vltō. dīcēt si hē intēditur et hē q̄rat

volumus. Oportet hoc agere. tales debent esse leges que
 regule agibilium quales vocant bonum et finem intentum. que
 ad bonum commune sit ordinatum. quod bonum primum et habeat
 magis rationem finis quam huiusmodi bonum. Et quod primum
 bonum ordinatur ad ipsum finem. oportet leges fieri quales re-
 quirit bonum primum. sed quales requirit bonum commune eo
 quod hoc habet magis rationem finis et per se. sed per se magis su-
 mende sunt leges et regule agibilium primum non habet rationem
 boni nisi ut ordinatur ad bonum commune. quia turpis est per
 que discordat a toto et que suo non congruit. vnde si in le-
 gibus intenditur aliquod bonum primum hoc non debet esse simpliciter
 sed per se prout ordinatur ad bonum commune. **Tercio** lex
 prout comparatur ad populum cui imponenda debet esse per se
 et competere rationi et consuetudini et moribus illius gentis.
Idcirco dicitur quod politicus non est politicus legibus adaptare
 sed leges politice quales leges debent esse in civitatibus
 politice. Volens quod leges foveant diligenter debet attendere quod
 sit per se. aut ut sit et condicione et prout eis indiget ex-
 pedire tales debet illis leges impare imponere. **Quid** quales
 leges reges et principes debent ponere quia quod dicitur sunt
 leges que sunt iuste utiles et competentes populo cui
 imponuntur. **Secundum** patet potest et expedire Regibus et civitatibus
 huius leges condere. **Ad** aliam sunt ita bonum ita quod amorem
 honestum inclinat ut agant opera iustissima. **Quoniam** et des-
 stant agere prout. **Aliam** non est si ex ipse id est ex huiusmodi
 quod huius in se ipso non sufficienter inclinat ut declinent
 a malo et faciant bonum. actus sunt facile dysphimati
 per deos. ita quod per se semper et sole increpationes inclinat
 eos ad bonum. sed aliam sunt ad per se non de se incli-
 nat ad bonum. nec per se semper corrigunt. **Optime**
 quod saltem per tales statuere leges que ut. **10. Ethicorum 2.**
10. coactiva sunt potentia condite quod sunt leges ut
 expedirent eas statuere vel saltem metu penae vole-
 tes impedire pacem civium desisterent per se agere.
Et non minus est fere leges et quod ut leges vni ob-
 ligandi habent et eas promulgatas esse.

Leges ut patet per premissa sunt quedam regule

XXIII.

agibilium ordinare nos in commune bonum hunc coactiva
 potentia. **Prima** ergo via venari possumus quod non minus
 est leges condere. **Prima** via sumitur ex eo quod leges non ordi-
 nant ad commune bonum. **Secunda** ex eo quod habeat potentiam
 coactivam. **Prima** via se per. **Ad** hunc autem est ordinare
 et dirigere aliquos in aliquod bonum eius est condere leges
 et regulas agibilium secundum quas tendimus in bonum illud
 quare cum bonum commune per se intendatur a tota communitate
 ut a toto populo vel a principante que debet esse respectu
 et communis leges que ordinant nos in commune condende
 sunt a principe cuius est ordinare et dirigere alios in tale bo-
 num vel gerende sunt a toto populo. si totus populus princeps
 et si sit in potestate eius est eligere principem. **Nulla** est ergo
 lex que non sit condita ab eo cuius est dirigere in bonum commune.
 Nam si lex est divina et naturalis condita est a deo cuius est ordi-
 nare in seipsum qui maxime est quod bonum. quod est bonum
 omne boni. **Lex** non humana et posterior condita est a
 principe vel a toto populo. si totus populus principet
 princeps, vel etiam totus populus cum principe hunc dirigere
 et ordinare alios in commune bonum. **Quid** ergo propter potestatem
 que est per actum militum. dicitur esse observantia legum. si non
 tamen est condere leges. **Secunda** via ad investigandum
 hic idem sumitur. ex eo quod leges coactivam hunc potentiam
 potest in quibus ex populo movere et persuadere alii ut ben-
 agat. sed huiusmodi monitiones et persuasiones non duntaxat leges
 quod nunc hunc coactivum. extendendo autem movere leges
 quibus mandata et quibus monitiones dicit leges potest in
 quibus modis loquendi ut dicebat philosophus pro politia. Dicebat
 Homerus quod unusquisque constituit leges pueris et vir-
 ginitatibus volebat. non homines quod monitiones et precepta quod facit
 perfamilias uxori filijs et alijs exilibus in domo leges
 nominari potest. sed hoc non est in populo acceptum legum.
Ad sicut una propter singularem ordinat ad bonum domesticum
 cum quod est bonum totius agendum. sic bonum domesticum
 ordinat ad bonum civile et ad bonum regni quod est to-
 talius et perfectius. quare si a bono perfectiori quod magis
 habet rationem sunt sumende sunt leges agibilium. et

et regule sequuntur quod non a bono quod intenditur in igno et amite
 sumende sunt leges et regule agibilium immo quod vim agendi
 et potentiam extendendi maleficis non habent per familias prope ne
 persona privata si princeps et populus publica que post regno
 et civitati aut alii nullam. Ideo leges habentes tractum pote
 ad non sunt gerende nisi ab eo qui post ipsum nullatitudinem
 ab ipso nullatitudinem si tunc huiusmodi nullatudo princeps. Unde quod
 est tunc leges condere. Delem patet potest legem non habere
 vim obligandi nisi sit promulgata. Ad ad legem sit quoddam
 mandatum superioris per quod ligantur et regulantur in agibi
 liby nostris quod superioris mandatum non ligat nisi pervenerit
 vel pervenire possit ad notitiam subditorum ad hoc quod legem ha
 beat vim obligandi. Et cum promulgata esse si omnia
 sit lex naturalis a posteriori. Aliter patet hoc aliter illa. Ad
 legem naturalis est a deo indita in cordibus nostris. Ideo in quolibet
 homine licet promulgata et patet quod maxime habet rationem
 vim per quod cognoscatur quid sequi et quid fugiendum
 si quod hoc pertinet ad me naturale. Si lex humana tunc
 promulgata quod exterius profertur et placet in scriptis re
 duntur. quare cum in legibus si sunt recte et iuste et a
 legibus naturalibus demonstrare consistat saltem regni et
 civitatis. Ideo reges et principes et modum sollicitari quod
 leges imponant populo cui dominantur et populi excogitare
 vim leges imponendas ut huiusmodi leges vim obligandi
 habeant debent eas promulgare et promulgatas custodire
 et observare. quia in primo iusto politico circa leges
 duplex esse debet cura. Primo ut leges bene instituantur. Secundo
 ut bene custodiantur vel quod idem est ut legibus sic institutis
 bene obediatur.

**Quot et que opera debent continere leges que
 a regibus et principibus condende sunt**

Primum

Quod secundum in precedentibus talis qualitas esse debet
 leges condende a regibus et principibus. quia
 debent esse iuste. equales. utiles et convenientes
 populo cui imponuntur. Volunt autem in hoc eo declarare
 qui sunt effectus legum et que et quot opera debent co
 tinere huiusmodi leges. Dicuntur autem quinque esse opera

seu effectus legum vel quinq; esse opera legalia. va pape
 pmittere prohibere. premiare et punire. **S**icut enim lego ut sup.
 dicebatur quoda vel accedat iuramentum. **S**icut enim medicus per
 dicta et potest et per alia que in ea traduntur ut regulare
 et curare humanos homines. **H**ic etiam politica que est de re
 publice constituit et regni per leges et per alia que ibi docentur
 volit equare et regere actiones humanas ut cuncti iuste vi
 vant et debite se habeant. circa actiones autem humanas
 duplex cura est posita. Una cum opera sunt futura. **A**liam
 sunt effectui mandata. **A**lia vero cum opera ad sunt. in
 esse producta. utroque modo est cura. **S**ed utrumque legum de hu.
 manis actionibus. **I**nde est quod aliqui effectus legum sunt
 respectu operum id factorum. **R**espectu sciendorum quod tria
 possumus attribueri legibus. va pape pmittere et prohibere
 respectu factorum vero duo legibus attribui. va punire et
 premiare. **M**ax actiones humane ut committuntur in tripli
 dra. **Q**uodam sunt bone et iuste. **Q**uedam
 male et iniuste. quoda vero medie ut ille que de se sunt ini
 ferentes. **A**multa cum sunt que de se sunt quasi indifferencia
 lia. forte interius operantur possunt esse bona et laudabilia
 et mala et intupabilia. ut si elevari fecerit de terra de se
 sit opus iudicis si quis cum mala interius lenat illa
 ut quia vult ponere in oculis idque esse opus premi et
 intupale si vero eleuando eam vult purgare domum vel
 facere aliquid opus pium propter bona intentum operantis
 quod de se est quasi iudicis esse potest iustissimum et lau
 dabile. **E**cce ergo hanc opera sciendorum. **I**n legibus attribui
 va pape quantum ad opera bona. prohibere quantum ad opera
 mala pmittere quantum ad indifferentia. **A**duertendum est quod quia
 lex imponit quasi quantum omnibus et omnes committunt punitur
 non attingunt modum bonitatis quod non omnes punit esse
 omne perfectum. **E**xpectat ad legislatorem non solum pmittere iudicia
 non prohibendo ea. nec puniendo. sed etiam spectat ad ipsum
 pmittere que non notabiliter iudicant a iusto. **N**am si vult leg
 islator omnia mala. quantumcumque prohiberi modica pro
 hibere et punire vix autem magna possit ad populum regere
Ideo non plura pmitterenda sunt iudicia. si est quod modica

malicia habent amica puniti pnt a Legislatore. Cuius que ac-
tribucenda sunt legibus respectu operum fiendorum. De leui
appare potest que attribucenda sunt eis respectu operum id fieri
Hec aut sunt duo punit et premiare ut opera notabilia
mala autem flant sunt punitenda sed per quia id sunt fita
sunt premianda Opera vero notabilia bona aliqua flant p
leges sunt premianda et consilanda facta non sunt premianda
Sed opera sunt iudicia vel non nota bona vel non notabilia
mala. non dicuntur legibus humanis esse punita. facta vero
non premianda nec punitur. Tunc ergo attribuitur legibus duo
vel bonorum operum ut parere fienda premiare facta. et duo
vel malorum ut prohibere fienda et punit facta. Et vnde
attribuitur legibus vel operum iudicium vel si indifferendum
ut punitur. **Hic** itaque per tractatus dicimus quod de regibus et prin-
cipibus quorum iustitia sollicita circa communitatem bonum. et circa
regnum regni et civitatis sua principis iustitiam quas leges
et que statuta imponat civibus ut diligenter per se et per suos
consiliales districte que bona sunt premianda et premi-
anda et que mala sunt punitenda et premianda. et que dis-
simulanda et premianda. et **Qualiter melius regatur**

Amicus aut regnum et vnam melius regatur
Optimo regere aut optima lege
Philosophus tertio politicoz morum. de regimine aut
civitate sit melius regi optimo rege. aut optima
lege. Adducit autem rationes duas. quod melius sit
politiar regi optimo lege. quam optimo rege. Prima sunt
ex eo quod rex dicitur esse quod organum et instrumentum legis. Ita ex eo
quod facilius est convinci regem quam legem. Prima sic patet
Nam ut vultur. Princeps dicitur esse custos iustitiae. i. iustitiae
legis. Est ergo princeps si debite premiare. quasi quod organum
iustitiae legis. ut quod lex iustitiae fieri precepit. rex per civitatis po-
tencia observari possit fieri. quare si quod est principalis
et eligibilis in regimine quod organum et instrumentum regi optimo
lege eligibilis est quam regi optimo rege. Hoc est ergo
quod aut philosophus in politicoz. quod eligibilis est principari legem
quam hoc sit rex et princeps. Institueundum est esse senatorem
legis et iustitiam legum. Secunda via ad investigandum hoc
est summa. ex eo quod facilius est per regem quam legem. Nam

xxx

Rex cum sit homo non dicitur nisi multum sed dicitur multum ad con-
 siderationem. Dato ergo quod rex non puerum sed quod quidam multum puerum sit
 et eo quod in consuetudine amplexa. **Ad** dicitur in ethicorum
 quod aliqui optimos mores finem et consuetudinem putant. Interim
 enim optimus homo per consuetudinem et si non quidam ad esse optimum
 quia non est ultimus optimus. Rex itaque dicitur multum ad consuetudinem
 sed lex quia est aliquod primum ad rationem videtur dicitur multum
 plus. **Ad** dicitur in politicis quod qui in multis principibus multum in
 principibus domini et legem. Sed qui in multis principibus homines per
 consuetudinem amplexa appone ut principem ut bestia. Hic
 ergo rationibus videtur ostendi melius legem et civitatem regi
 lege quam regi. Sed quod hoc non sit simpliciter faciendum ostendit per
 in eodem 2o. Nam ut ait Lex omnia dicit quod non est vult
 oportet in hominibus leges quoniam sunt exquire in aliquo
 casu deesse melius est ergo regnum regi optimo lege quam
 optima lege ut per regem corrigi possint leges deesse
 Itaque ut appareat circa hanc materiam quid sit dicendum
 Sciendum est regem et quoniam principem esse melius civem
 legem naturalem et positam. Nam multum recte principem
 nisi agat ut recta ratio dicat. Nam ratio dicit esse regulam
 humanorum operum. Et nam si nomen regis a regendo sumptum
 est deus regem regere debet et esse regulam animarum. Or regem in
 regendo debet sequi rationem rectam et primum sequi naturalem legem quam
 ex ratione confurgit. Rex igitur in regendo est iuxta na-
 turalem legem quia in ratione regit iuxta a lege naturali
 non deest. Est tamen supra legem positam quia illam
 sua auctoritate constituit. Ita quod sicut rex iuxta bene re-
 git nisi imitatur legem naturalem et agat ut ratio recta dicat
 Sic lex positiva iuxta recte legitur nisi imitatur auctoritatem
 regis aut alius principis. Nam iuxta positum et legale
 ut supra dicebat ex principio melius dicitur sic ut aliter quam
 antea ponitur pro auctoritate ponentis. Dicitur quod lex po-
 sitiva est iuxta principem sic lex naturalis est supra et si dicitur
 legem aliquam positam esse supra principem hoc non est
 ut positiva sed ut in ea sentiantur iuxta naturam
 Cum ergo quidam vult melius sit sequi aut imitari
 regi optimo lege aut optima lege. Si loquimur de lege

Naturali par hanc principaliter esse in regendo quod sit rex
 rex eo quod nullus sit rectus rex nisi iuxta illi regi per quod huius
 dictum est quod nunciat per in potestate in reo. Vnde principatu
 non de bestia. si deus et multum. Ad tunc principatu bestia ad quod
 non nunciat regi alios rationem si passio et misericordia in quibus
 quicquid omni bestia. Tunc vero principatu deus cum intellectu
 quod quis in regendo alios non deniat a rationem modo et a lege
 naturali quod deus videtur intellectum tunc. si per legem de lege
 postea melius est regi optimo regi et maxime casibus
 illis in quibus talis lex desit et dicit vniuersa observandi. In hoc
 quod concludatur ratio in oppositum facta. Quod melius est regi quod
 lege quam regi. eo quod huius particularia determinat quod potest. **N**on
 expedit regem ut dicit principatu per rationem rectam aut
 per legem naturalem quod deus in mente impositi cuiuslibet
 hominis digne legem postea et esse supra iustitiam lega-
 lem et non observare legem et non quod observanda. **N**on hoc aut
 patet per quod sententia et clementia prout sunt sunt omni
 iustitia. **N**on huiusmodi actus per particularis circumstantias et per
 eorum immutabilitatem. Ut videtur plus quod et non possunt
 mensurari regula iustitiae ut puta fenestra. Quod omni mensura
 vera plurimae que sit applicabilis huiusmodi actibus. Quod ad quod
 legem plene ad partes una et agere cum delinquentem cum
 lex dicat. Aliquod. non omni plene ad partem oppositam
 et rigorem punire peccantes quod lex determinat. **N**on partes
 circumstantie que leges determinat non possunt aliquod aliter
 delictum et tunc iuste et in rationem clementer agitur cum de
 delinquentem. Aliquod non tales circumstantie aggravant et tunc quod
 rigorem intendendi. Rigor quoque et clementia lig videtur esse per
 iustitiam legalem et postea non tunc sunt per iustitiam simpliciter
 si rationabiliter fiant exigentibus paribus circumstantiis. **N**on de
 quod quod iudicando aqua dicitur est de qualitate aqua
 de rigore aqua non de clementia. **N**on quod in regula legi
 manet recta et equalis non plene ad aqua partem iudi-
 cia mensurata in tales regula dicitur ex qualitate prout
 si non exigentibus quod delinquentis legalis regula plene
 ad partem misericordie. Iudicium autem finis dicitur procedere
 ex gratia vel ex clementia. Quod si dicta res placet.

XXV

ad partem oppositam fuit iudicium ex rigore sine ex lenitate et
quia hec omnia iuste et rationabiliter fieri possunt clemencia et severi-
tas simul cum iustitia possunt coexistere 2d.

**Ad preter legem humanam et naturalem oportuit dare
legem evangelicam et divinam**

Ovenit ut aqum de suo ingenio psumunt dicentes
Tholod supflue ex quo hemus phicas disciplinas
in quibz detinuit de omni ente et supflue legem
evangelicam et divinam ex quo habent legem humanam et naturalem
que videntur omnia vicia prohibere et omnes virtutes prece-
dere. Sed quod preter legem naturalem et humanam expedire
fuerit dare legem evangelicam et divinam tempore via pbae
possimus que communiter a doctoribus traduntur. **Ad sum-**
ma ex parte promissionis pctoris. scda ex parte cognitionis nostre
et etia ex parte finis sine ex parte finalis boni quod inter
omnes aduersarij. **Prima** via sic patet. **Ad** ut supra dicebatur
Lex humana non omnia peccata punit quod dupl. de causa con-
tingit. **Prima** e qd quicquid populus non potest attingere penite-
tiallem formam vivendi. **Secundo** de causa et or. talia peccata dissim-
ulare et non punire lege humana ad hoc qd possit durare pri-
ncipat in populo. Non enim esset populus aqueus duceretur principatu
si vellet omnia peccata punire et omnes transgressionis corrigere.
Rursus si omnes transgressionis note possent puniri a principe
sen a principate. non tunc esset populus similis omnia peccata puniri.
quia non omnia punirentur ad noticiam principis. **Immo**
aqua sunt adeo oculta ut interiores concupiscentie qd lege
humana puniri non possunt oportuit igitur preter legem humanam
dari aliquam legem ut nullum malum remaneret impunitum
et nullum bonum irremuneratum. **Ad** hoc autem faciendum non
sufficit lex naturalis ut in proponendo probat. Oportuit ergo
dare legem evangelicam et divinam cum qua prohibentur
tam delicta interiora qm exteriora cum transgressionibus vel in ac-
tibus vel in adu puniuntur. **Ex** hoc autem apparet potest quod
lex humana prohibet concupiscentiam et quod non prohibet. si prohibet
manum et non amicum. Dicebat enim sup. ha declarabit esse sci-
endum igitur qd consideratur interius legislatoris lege hu-
mana omnia peccata prohibentur. **Ad** prohiberi debent non em

hinc itam intentor rex vel quilibet alius legislator in inten-
 dat suos concitatos facere quod minus potest. Sed ad ad-
 pteat. mittit nulli induat nisi intendat omnia peccata
 vitare. si compeditur. lex omnium ad intentor legislatoris
 pteat. am et concupiscentia. immo uti per plura in polia.
 Imm disputat. ceteri. Socrates. si hinc modum magis prohibet
 concupiscentia quam actus exterior. eo quod actus exterior tunc ma-
 xime inducunt ceteros ad inicitiam si sunt boni. et ad virtutem
 si sunt mali cum procedunt ex interiori appetitu. Si si considerat
 lex humana non quantum ad intentor legislatoris. si quantum ad
 punitor. sic de non prohibet et animus. eo quod talia delicta
 non puniat. Immo in hunc modum non solum lex humana
 non prohibet interiores concupiscentias. si et non prohibet omnia
 exteriora delicta. Nam legibus etiam humanis aliquid dissim-
 ulantur maiora mala ut inter maiora mala ut puniuntur
 fornicationes simplices et non puniuntur humanis legibus
 ut niterentur adulteria. Secunda via ostendens. necessaria
 esse leges etiam et diuinas simul et propter cognoscere nostre
 et ex multitudinem iudicij in. Nam de quingentis per ubi
 et de agribilibus humanis adeo sunt diuisa iudicia boni
 ut de eisdem apud diuersas gentes diuersa sunt leges.
 Secunda. si iudicium quorundam aliquid est iustum quod in
 iudicium aditum est iniustum. quare ad in humanis iudiciis
 eadem potest dubitas et error. expedire sunt leges etiam
 et diuina circa quod error esse non valit. Tertia via simul
 ex parte finalis boni quod intendimus adipisci. Nam cum
 humanis bonum sit supra facultates nature nostre. Lex
 naturalis et humana immatet nos ad consequendum illud bonum quod
 possumus naturaliter adipisci non sufficit ad consequendum bonum
 super naturale quod natura fuit lex evangelica et diuina per quam
 ordinamur ad illud bonum. Deinde quod reges et principes quos
 competit esse. quod semideos et esse iustitiam sine concupiscentia
 et esse formam viuendi et regulam agibilium sic se habere
 debent ad leges diuinas naturales et humanas. et sic excedunt alios
 potentia et dignitate. sic eos superat bonitate et iustitia.
 Et quantum possibile est assuescere memorare
 aut imitari leges leges

Querit plures secundo politicoz ad disputat qd ypodomus
 utrum sit expediens mutare in nouas patrias leges
 et moneat in nouas consuetudines. **O**rdinauerat uero ypo-
 domus ut supra tetigimus qd inueniens aliquam legem civitati
 yficia honorem accipere in civitate illa et quia homines sui
 commutabant honorem cupidi inducebant multi ut inuenientes
 consuetudines nouas dicerent eas esse uiles et yficias omni
 soluerent leges patrias et antiquas. **D**icitur ergo dubitabat
 an posito ypodomi esset bona et an expediat sepe et sepe
 mutare leges. **D**ato etiam qd occurrant leges aliquae qmde
 esse magis proficue et meliores aduocatur ergo per tres politicoz
 quatuor vias per quas inde ostendi qd expediat mutare
 leges. **P**rima sumitur ex parte sciencie et artium. **S**ecunda
 ex parte prauitatis. **T**ercia ex simp-
 litudine generand leges. **Q**uarta ex indeterminatione particularium
 instantiarum. **P**rima via sic per se in alijs sciencijs se
 videmus qd si occurrat posterioribus quae melius reprobantur
 sunt dicta porrimus puta in medicinali amota se multa
 prima eloquia et in sciencia linguistica siue in arte
 luctina quae docti lucrarunt ut inuit per tres in pod agnita
 quae porrim tradiderunt per posteriores sunt immutata et
 immovata. **Q**uae si erit in legibus qd si occurrant meliores
 leges qm sunt tradite a prioribus prius non sunt vltimas
 leges patrie obseruande. **S**ecunda via ad investigandum he-
 idem sumitur ex parte prauitatis. **Q**uarta via legum. **O**la qd
 leges patrias ut per inuit gignit esse malas et barba-
 ricas. **S**icut erat lex olim apud **B**retones qd portantes
 ferrum et ad metalla emebat mores adim. **Q**uid enim
 barbaricum erat statuere leges ut cuncti possent suas vxo-
 res vendere. **S**ic et gignit leges aliquas esse stultas. ut
 puta leges illas quae ut iuratur per qd quidam genus statuit
 ut qd si aliquis sanguinem mortui invaderet aliquem tunc
 et ille prius alius fugit ab eo reputabatur fugiens res
 homicidij. **D**icebat uero legislator qd non fugit et nup sen-
 titur se culpabilem. si hoc fatum fuit scitatur qd sine
 alicui sit culpabile siue siue non ad tuncat vltimam
 nate est ut fugiat postquam ergo quia aliquae leges patrie

sunt prave innovande sunt antiquae leges. Tercia via sumus
 ex simplicitate condendum leges. Nam quando condentes leges
 stant esse simplices. Nolo ergo esse si posteriores sapientiores
 non possent imitari leges patris per simplices conditas quod
 tali casu innovande essent porum leges. Tercia via sumus
 ex indeterminatione per hunc actum. Nam agibilia pericula
 indeterminata sunt et perfecte apprehendi non possunt. Tunc
 quicunque conditores legum fuerint sapientes poterunt eos
 late aliquae partes transcurrere circa agibilia hominum. Si ergo
 posterioribus per exigentiam agibilium pericula occurrat ad
 melius quoniam est removere leges patris et antiquas
 per ducentes leges novae inventas. Ovidius itaque hoc non
 probare quod quocunque officit quod melius sunt leges
 patris innovande. sed sic simplici est valde periculosum
 civitati et regno. Nam assuescit inducere novas leges ut in
 sumit per hunc et per hunc. Est assuescit legibus non obedire. Nam
 leges magnas habent ex consuetudine. Desaculum quod facit
 contra aliquid quod est per diuturna tempora observatum
 assuescit ante non obedire legibus. Est assuescit non obedire
 regibus et principibus. et per consequens est tollere principatum
 et regnum. Quamvis autem malum sumus non obedire regibus
 et principibus ostendit per hunc propter hoc. Qui autem magis
 non assuescit non obedire principibus quam non obedire civitati.
 Nam quodammodo videtur bonum corpus. Voluit enim corpus
 inducere ad sanitatem si inde leges veri legislatores et veri
 reges principum intendunt bonum anime quae intendunt
 civem inducere ad virtutem. Ut ergo appareat quod tenet
 sit in questione. Sciendum quod lex postrema si vera sit ordo
 imitatur et legi et determinat quod pericula hominum. Supra
 ergo huiusmodi lex potest habere defectum. Primo si sit contraria
 naturali legi. Secundo si non sufficienter determinet pericula
 quod si primo non deficiant leges patris et postea non
 sunt leges. sed corruptiones legum per quod conservari non
 debent si corrumpuntur legum. Nam leges postea licet
 sunt addite naturalibus legibus non tamen sunt contra naturam nisi
 vellemus appellare quod non naturalis quod non est a natura inducitur

sed et ei additum et appositum et per artem hominis adinvenit. s.
 quem - modum loquendi homo est minus naturalis et vestimentum
 est contra - naturam. Nam esse vestitum videtur contrari ei quod est esse
 - modum. sed hunc modum loquendi locum habet ut per ex natura
 de more naturali ubi dicitur quod leges naturales sunt gratie in hunc
 quia in naturali ab inchoatione omnes homines liberi nascuntur. s.
 in quo ergo est gratia naturalis inchoatione naturalis non videtur servitute si ad
 utilitatem hominis per leges posita. Et sic apparet quod est contra
 - naturam est videtur loqui. Nam illud est per contra naturam
 et ergo videtur dicitur ratio naturalis et quod per utilitatem communem et per
 communem bonum hominis est servitute interdicta ut super in 20 li.
 ostendimus aliquos servitute alios et obedire. Et sic in naturali
 additum et appositum. Sicut vestitum est additum contra modum quod
 est naturalis per naturam. videtur huius est contra more naturalem. quod iniquitas
 ratio non videtur. Leges ergo deficientes quod sunt prave et
 contra more naturalem. cumque erat lex illa. quod tunc sine viro
 res vendere possent vel quicquam ab legibus sunt prave et in
 iuste non sunt observande si ex parte. Et non leges defe-
 ctive sunt. quod non complete determinant prava agilia. Dato
 quod determinat leges meliores et magis sufficientes non est asue-
 scendi innovare leges. Quod quod aliquis contingit contra illud de capi
 quod ordinat meliores qui sunt prave et ordinat magis suffi-
 cientes quod sunt. Dico huius quod si in aliquo sufficientes essent
 leges nonnulli adinvenire. sunt huius leges antiquae et prave ob-
 vident. quod quoniam ex una parte quibus prae dando sufficientes
 novae leges. tanto ex alia parte nocet tollendo consuetudines
 et diversitates quibus per quas habet efficaciam magnam non est
 ergo sicut de artibus et de legibus. quia artes et sicut totas
 efficaciam habent ex ratione. si leges non sic immo magnam
 efficaciam habent ex diversitate et ex assuetudine. Quod ergo igitur
 et principes observare bonas consuetudines principum et
 regum et non innovare leges patrias nisi ficerent recte
 rationem contrarie. **Quid est civitas aut**
quid est regnum et quales oportet esse popu-
lum existentem in regno et civitate

Quia regimē regni et ciuitatis ut sup̄ius dicebatur
 erant quorū p̄tenda va qualis dī esse rex sine p̄i
 ceptis. quales consiliarij. quales iudices et qual p̄p̄s
 Expediunt ergo tribus **q̄st̄**at dīcē de q̄to. s̄ de populo
 sciendū qualis debeat esse populus et quō debeat se habere
 ad principem nō modicā adinueniēt s̄cūe quid sit ciuitas
 et quid regnū intēdūm in h̄c calō declarē et diffinīe quid
 sit ciuitas atq; regnū **Sciendū** q̄o quid sit ciuitas. et h̄c
 ciuitas sit ad quō quid natāle. cō q̄ natālez h̄mīnū imp
 etim ad ciuitatē ḡstēdendā. t̄m̄ nō effia^{nt} nō p̄fā^{nt} ciuitas
 nisi ex opere et industria homīnū que antea ex arte humana
 efficiunt^{ur} potissimū diffinīunt^{ur} et cognoscunt^{ur} ex fine et bono
 ad quod ordinant^{ur} et potissimū scim^{us} quid sit domus et q̄d
 debeat esse domus s̄ scim^{us} ipsa esse facta p̄ h̄c bonū ut
 defendat nos a plūmīs et commatib^{us}. q̄re si s̄cūe volum^{us}
 quid sit ciuitas emāda s̄m̄t bona illa ad que descēdit
 cōstitutio ciuitatis et aditendū est quod bonorū m̄ illa sit
 potius **Nam** quid p̄ t̄cō pol^{it} volens diffinīe q̄d sit
 ciuitas s̄cūe bona ad que ciuitas ordina^{nt} **Est** n̄ ciuitas cō
 stituta **Primo** p̄ ḡm̄catōē loci ut homīnēs s̄m̄t cōstitūt
 cōsurgit. n̄ ex hoc quēdā iocūditas et delectāō nā nullū
 bonū s̄cūe s̄cō iocūda ē possessio. s̄ quid. n̄ mag^{is} nūllū ne
 auri et argenti pollent et omīb^{us} m̄ctualib^{us} habundet et ad
 id vīcēt in p̄ctate ut alij sua magnificēciā p̄p̄erent
 et ut eis sua bona ḡm̄catē posset non nūllū reputaret
 illa **Facta** est ergo ciuitas ut homīnēs s̄m̄t in vno loco vi
 ventē iocūde et delectabiliter cōmiserūt **Secūda** est
 ciuitas ḡstāta nō p̄ iocūde et delectāō cōmiserūt. s̄ cōad
 p̄ ipsa vīcēt **Nā** homīnēs in eadē ciuitate cōmōratōē
 defīnūt s̄bi ad uitā et vīcēt alij subueniūt in hīs q̄ s̄cūa
 vīcēt. quod sic esse non possi s̄ homīnēs solitūe morarent^{ur}
Tercio facta s̄nt ciuitas ḡp̄ḡtōne grā et p̄ nō iniustū
 pati **Nā** quia homo vīcēt solitūa uitā ducens nō ē
 sufficiens ipse imp̄ḡtōib^{us} et vitāe m̄m̄tāe et iniustici
 as s̄bi f̄cāe **Constitutā** s̄nt ciuitas ut hō q̄ solitūa se
 nō possi t̄cēt ab hostib^{us} exne m̄lāne p̄cē t̄cēt ab
 s̄cūe formidine **Quarto** s̄nt ciuitas ordinata p̄ ḡm̄catōē

ad quid ē ciuitas
constituta

et contracta. **I**tem n. sup. ad de legibz tractabam quod facit
 generationes et contractas erat sermo generum et erat pro humano
 generi quia n. nullus est omnia sufficiencia ad vitam nisi com-
 -munitet ea in quibus abundat in illa a quibus deficiat. **T**ercio uero
 sunt emptiones venditiones mutationes et contractus que
 omnia quod facilia sunt hominibus simul gementibus constituta
 sunt ciuitas ut homines simul conuerterent. **Q**uid bonum ad
 quod ciuitas ordinatur est communicatio gementiorum. **N**am homines per
 gementes adiuuare amicitiam conueniunt ut scilicet se diligant
 vel aliquod aliud bonum quod indec inde consistit et sunt ad
 affines. **E**rgo bonum per quod est ciuitas constituta est vivere
 eligibile et mutuosum. **N**am magis potest primum delinquentes et
 maleficia si homines simul committant in ciuitate. **Q**ui si morarentur
 dissipati et uita solitaria ducunt. **I**nde est ergo quod timore
 pene multi desunt male facere et assuefuerunt ad operationes
 bonas quod faciendo disponunt ut fiant boni et mutuosi
 quoniam ergo virtutes et opera mutuosum sunt maxima bonorum
 licet per omnia predicta bona sunt a quo fuerint constituta
 potissime ad constituta est per unum eligibile et mutuosum. **Q**ue
 si a maiori fine et a maiori bono quod intendit uideatur
 est eius notitia. **B**ene dictum est **Quod dicitur in 10o politico**
Et ciuitas loca communicatio gementiorum gementiorum quod com-
 -munitas rerum et cum talia sunt ea sunt quibus ideo habet
 esse ciuitas prima cum est ciuitas constituta pro bono et
 virtuosum felicitatem quod uiuere. **E**rgo quod sit ciuitas
 dicitur dicitur est generatio animi per bene et mutuosum vivere
 et per perfectam et per sufficientem vitam. **Q**uid quod est ciuitas
 delemus uideri potest quod est regnum. **N**am regnum supra
 ciuitate uidetur addere multos nobiles et ingenuos. **E**st enim
 ciuitas pars regni et in regno est maior multitudo et
 sunt plures nobiles et ingenui quam in ciuitate una. **P**er
 ergo sic diffinitur regnum **Et** multitudo magis in qua sunt
 multi nobiles et ingenui uiuentes in virtutibus ordinati
 sub uno uero optimo ut sub rege uiuere in secundis uirtutibus
 et finis principalis intentus in quodam fine in qualis ciuitate
 et in toto regno. **N**am in primo politico uidetur et finis

Ciuitas
 diffinitur

Regnum

Regnum
 diffinitur

Omnes civis et totius civitatis. sic etiam dicitur possimus et id
 e. vni civitat et totius regni. **De** n. rex si sit iustus et
 rectus id est intendit in vno cive et in tota civitate et toto
 regno. Nam una pignora sunt de ut quilibet civis iuste
 se habeat. ut tota civitas virtuosa existat. et ut tota reg
 num bene et iuste vivat. sed si quilibet civis de se iuste
 habere. **Quia** in pluribus facit politicorum in quod aliquis ex
 dit alios in potentia et dignitate sic dicitur nobiliter et inge
 niosus esse magis bonos et virtuosos quam cuncti ad id per quod
 Regem ipsum tanquam omnibus excellentiores dea esse optimi
 et quasi semidei. **Unde** est ergo quod regnum dicitur esse multitudo
 in qua sunt multi nobiliter et ingeniis non quocumque modo
 se habentes sed viventes secundum iustitiam et ordinem sub
 vno iure optimo et sub vno rege. **Ostendit** quid est civitas et quod
 regnum. Delem patere potest qualiter debeat esse plures ex his
 in regno et civitate. **Ad** si civitas et regnum prima ordinat
 ad vitam bonam et iustam habitatores regni et plures civitatem
 in civitate et regno or esse tales qui vivat bene et iuste. **Unde**
 est ergo quod aut per se in politia. **Et** magis est civis abundans
 in bonis opibus et virtuosus quam si abundans in divitiis et
 in nobilitate gentis vel in aliis exterioribus bonis. **Verum** ergo
 multi esse cuncti et esse de regno si in regno habeant domos
 multas possessiones magnas. **Et** magis sunt de regno
 abundantes in opibus virtuosos et observantes leges iustas
 et statuta regni quam habentes nobilitatem gentis civilem pot
 ad et multitudinem exteriorum bonorum et

**Et tunc est optima civitas et optimus regnum
 et optimus populus quando est ex multis partibus**

xxxm

Quarto politicorum aut plures quam tres or esse potest civitas
 Nam hi quidam sunt opulenti valde. hi autem
 egeni valde. hi vero tertii sunt horum medii. **Ad**
 ergo modo quo divisa est civitas in tres partes dividi pot
 quilibet plures et quodam regnum. **Intendit** autem huius capituli
 est ostendere optimam esse civitatem et regnum si ibi sit plures ex
 multis partibus medie constituit. **Tangit** autem plures
 in parte. **Quia** ex quibus summi prout quatuor vie ostendit

meliores esse potius et melius esse igni et civitate si ibi sit
 plus abundantie in multis mediis pponat. **Prima** sunt
 ex eo quod talis plus magis rationa vint. **Ha** ex eo quod inter ip
 sos esse in maior equalitas quia ibi est minor inordinatio
 et minor contemptus. **Prima** via sit per. **Ad** si in ipso sunt
 multa divites et multi valde pauperes. paucis psonis medie
 vix ante magna rationa vinent. **Ad** multum divites et mul
 tum pauperes creantur rationa se habet sed modica occasio
 sumpta eis manifeste nocent. sic eadem multum pauperes et
 multum divites nesciunt se rationa querere. **Superior** ut eis quod
 possint astute et latente coram deponi bona. si in ipso
 sunt multe psonae medie cessabunt multa nocuita. et de
 facili rationem obediunt. **Hoc** est quod dicitur in pol. **Quia** quod
 mediocre est optimum et optima est possessio mea et facilius eo
 in obediunt. **Ad** si una pars civitatis sit semper ingenua. et
 semper potentis. et semper divites. alia vero hinc contra
 sit semper egena. semper debilis. et valde vilis. **Difficile** est
 rationem scire. **Item** in quibus va semper potentis. sicut non
 valde astute et latente insidiantur divites. **Secunda** via sunt
 ex mutuo amore qui dicitur esse inter existentes in eodem regno
 vel inter commorantes in eadem civitate. **Ad** ut in ethicis
 ista via pauperes nunc amant primarios et potentis et
 divites. **Hec** autem ut ibi subditum sunt valde noxia sunt.
 Ut ergo sit mutuo amor inter cives bonum est plus abundare
 in psonis medio. **Tercia** via sunt ex equitate et iustitia
 que est servanda in civitate. **Item** ut ait philosophus. **Excedentes**
 et inferiores potentis divites et annas et in aliis huius
 bonis nesciunt subire. qui autem psonis excessum sunt indi
 gentes et pauperes nesciunt primari. **Quare** si plus sit
 solum ex duabus partibus gentibus ex minimis divites et
 minimis pauperibus et paucis aut mille sunt ibi psonae medie
 defacili reservabit iniquitas et iniustitia. **Si** divites psonas
 vellent primari et subpeditare alios. **Alii** vero contra
 videntes defensores faciunt et si contingat pauperes obtinere
 quod primari nonerint male tractabunt divites et po
 tentes. **Quarta** via sunt ut inter invidiam et contemptum
 ut in pol. **Maxime** invident divites et divites maxime

Contempnimus eos nulla societate est huiusmodi dicitur est multa
 invidia et contemptus. Quare si optima est plus ex multis
 personis melior constituitur. quia tunc deficiat vna vniuersa
 ad invicem se diligenter reseruantur inter ipsos equalitas et iustitia
 non erit inter illos contemptus et invidia. Non habebit
 unus unde animi contemptu ut unde a invidet videt
 se quasi conalem ei existere et non esse magnum excessum
 inter ipsos. Hinc autem vitari attestatur de Galieno fa-
 rendas et emergens tradidimus de politico. Dixerunt enim
 eas constituendas esse ex personis medijs. Deinde reges et
 principes adhibere cautelam ut in suo regno abundent p-
 sone medie ut ne alijs ad omnia promptate denunciet
 efficiat reliqui minus dimitte quod fieri possit si non pro
 quacunque causa liceat civibus patnas possessiones vend-
 ere. ne pro quibuslibet licet indenter liceat quasque posse
 siones emere adhibita enim diligentia ita emptionem
 agrorum et terrarum poterit aequali qualitate reservari
 inter cunctos etc.

**Expediit populo cum reverentia regibus obedire et
 cum summa diligentia leges regias servare.**

Questiuntur autem populi quantum ad prius spectat
 tria si cum magis diligentia obediat regibus et
 principibus et observet leges regias. Ex quibus
 tria via veniri possunt quantum sit utile et expediat
 populo obedire regibus et observare leges. Primo. n-
 ex hoc sequitur populi virtutes et maxima bonum. Secundo quod ex
 hoc oritur salus regni et civitatis. Tercio oritur ex hoc
 pax et tranquillitas civium et abundantia exteriorum rerum.
Prima via sic patet. Nam ut dicebat in precedentibus
 intentio legislatoris est inducere cunctos ad virtutem. In re ad
 ut politica ut videtur philosophus circa priorem quam politicoz. Eadem
 est inter bonum civis et bonum hominis et per idem sine per se
 mores est agere bonum civis et bonum homo si bene
 obediat principati. et si cum est leges ferre. quare si
 principatus recta regula regat populum sibi quicquid
 et intentio eius est inducere ad virtutem cum virtus

XXVIII

faciat fructu et ad bonum et opus bonum. **Ex**port in toto isto
 regimine quod bonus civis sit bonus homo et qui bene subia
 regi et bono regi. Si enim rex non intenderet quod sibi subia
 essent boni et virtuosus. Nam cum esset rex si tuamur. **Et** go
 quibus civis de intendit ut sit bonus et virtuosus. eo quod vir
 tutes sunt maxima bona cum summa diligentia debet
 studere ut regi obediat et ne praeter leges et precepta eius
 quibus non tam nobilibus quam ignobilibus notia est obedientia
 regia et observantia legum. **Immo** tanto magis est hoc expe
 diens nobilibus quam ignobilibus. **Oratio** decem est eos bonos
 et virtuosos. **Secunda** ad investigandum hoc id sumitur ex eo
 quod ex obedientia regis et ex observantia legum oritur salus
 regni et civitatis. **Ad** ut primo **Actus** In legibus est salus
 civitatis dicunt. non aquam ad observare legem et obedire
 regi sit quidam servitus. **Et** in primo quod politus non est ser
 vitus sed libertas. **Ignorant** enim quid est libertas dicentes
 observare leges et obedire regibus esse servitutem. **Immo** enim
 bestie sunt nature servilis quod quid magis accedit ad
 naturam bestialem tanto est magis naturalis servitus. **Et** quod
 sceleratissimi assertatores belli turbatores pacis velle vire
 sine freno et sine rege secundum suam phrenetiam et si dicitur **homerus**
 est esse magis bestiam quam hominem. **Quare** non observa
 tes leges nolentes obedire legibus et superioribus sunt magis
 bestie quam homines et proinde sunt magis servi quam liberi
 si non obediunt regibus et non observant leges. **Quanta**
 autem salus consistit in regno ex obedientia regis
 sufficienter ostenditur si consideretur verba philosophi quod politus
 qui comparat Regem ad vinum sic amant ad corpus. **Nam**
 sicut anima corpus regit et gubernat. sic Rex regit et
 gubernat vinum. et sicut anima est salus et vita corporis. sic
 rex si recte principet est salus et vita regni. **Quare** sicut pe
 ssimum est cori delinque amant et non regem per cor. sic pe
 ssimum est regno deservire leges regias et precepta regalia
 et non regi per regem. **Tercia** via ad investigandum hoc
 id sumitur ex eo quod ex obedientia regia et ex observantia
 legum oritur pax et tranquillitas civium et abundantia

Ex tunc remanet. Nam ut supra dicebatur. Leges & cuncta legistae
tores & reges & principes coartant. Hinc potentia ut & amore
longe p[er] macerationes patrias et amicorum non retineantur ab opibus
seleatit saltim timore pene retineantur ab illis. Expediens enim
fuit Regibus & civitatibus habere aliquem regem vel aliquem principem
cui maleficia turbarent pacem civitatis. Intendit enim in his quilibet
legislator ut corda civium sint tranquilla. et ut cuncti vi
vant pacifice et concordes. Unde est quod per po[et]am Ratione
videtur velle. **R**eges se habent legistae ad omnia sic modo
in ad corpora. Nam sicut medicus intendit sedare humores
ne insurgat morbus & bellum in corpore. Sic legislator nititur
de placare corda sedare animas ne insurgat rixa et dis
senso in regno aut in civitate. Unde est quoque quod dicitur primo
secundi. **N**on tamen nocet potius contra precepta medicorum autem
assequi non obedire principi. Est enim anima maior bonum quam
corpus & pax civitatis et communis que sunt in regno potius est
quam solitudo humorum vel quam sanitas corporis. summum quoque opus
est propter & omnes habitatores regni tanta obedientia regiam
& observationem legum cum ex hoc consurgat tantum bonum
quanta est pax & tranquillitas in regno. Consurgit etiam ex hoc
abundantia exteriorum rerum. Nam existente guerra in
regno remanent terre incultae & sunt depredationes omnium
securitatem. Deducuntur habitatores regni ad inopiam. per quo
consideratur quantum bonum advenit regno ex rege cum
solum regibus recte regentibus. sed etiam dato quod in aliquo
tyrannus esset studeret populus obedire illi. Nam magis est
tollebilis aqualis tyrannus principantis quam sit malum
quod consurgit ex inobedientia principis ex prevaricatione
mandatorum eius.

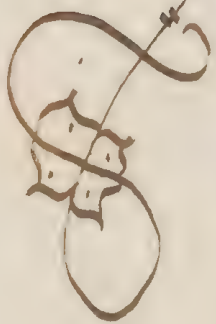
**Qualiter se debent cives et universi omnes habitatores
regni habere ne reges protegentur ad invidiam & illos**

Postquam docimus populum & habitatores regni ut obedi
ant regibus & observent communem legem. volumus
etiam declarare quoniam se habere debent cives in regno
ne reges protegentur ad invidiam contra ipsos. Quia autem
in populo in principio. **R**ati. Est ista p[ro]p[ri]etas ex

xxxv

distinctione
re

Appetitur apparentis punitionis pro apparenti punitionem.
 eorum que in ipsum aut in ipsos aut in aliqua re non continent
 iniquam enim est ira sine aequali tristitia. Appetit. non iracundia
 apparenti. et manifeste punire eos qui puniuntur ipsi vel
 aliqua que sunt ipsius vel ea que in aliquo ordinantur ad ipsum
 Cum ergo quis aliquo peccatore moderum manifeste fore facit
 cum animi ille tristat et appetit punitionis de irasci. Cuius
 itaque ut non pronocentur regi ad iram non de fore facit cum in
 legem sicut cum ea que sunt ipsius cum in illa que aliquo
 ordinantur ad ipsum. Primo quid expedit eis qui sunt in regno
 ut non mutant regem iram non fore facit in ipsum regem Regi
 cum duo debentur vix honor et obedientia. Est. non rex caput re
 gni Caput autem in anima civitatis. dupl. compar. Sed quid quod
 est alius et excellens illis Secundo scire quia ea digne in
 actiones suas In capite enim vix ipse et ymaginatio. per
 quam dignum in actiones nostras. sic rex excellens est omnibus
 illis qui sunt in regno Rursus quia cum est leges ferre
 et quia cum rege maxime de vigere sensus et prudentia
 ad ipsum maxime spectat pro se et pro deo digne eos qui sunt in
 regno Ratione ergo quia rex est excellens aliis ei debetur
 honor et reverentia Ratione non quia ipse est dirigere alios
 Debetur ei subiectio et obedientia Quare dupl. potest fore fieri
 in regem ab hiis qui sunt in regno Primo si non ei preb
 eant honores Debitur et reverentia digna Sed si non sunt
 ei subiecti et obediunt observantes eius leges et mandata
 Cum enim hec duo honor vix et obedientia subtrahunt a rege
 merito provocat ad iram Ideo de hoc Reth. quod nascitur huius
 qui ostendunt vel tenent nos honorare si non se se habeant
 et est ratio quia sic se habent videntur nos deprecari Nam si
 nos non deprecant impudent nos honorare dignum Sic et
 ibidem de hoc ad maiores nascitur quod si non se habeant ut debet
 vel si faciunt contra ea que debent quod maxime sunt
 si transgredimur mandata superiorum et non obediunt regi qui preceps
 sentit Viso quod civitates regi non debent provocare regem
 ad iram fore faciendo in ipsum non cedendo ei debetur honor
 et obedientia digna Restat videre quid non debent ip
 sum ad iram provocare fore faciendo in eo que sunt

et qui pntent ad ipsum. Ad regem u pntent vident quatuor
genera psonarum va pntes et vbi omnes cognati vxor filij
et subditi. **Expatat** itaq ad habitatores regni si noluit reges
ad mnd pntentare nō pntem nō forefatē in ipsum regem. Et
ead nō forefatē qm cognatos vxorem filios et vniuersalia
qm omnes subditos regi. et quia omēs qm sunt in regno ipi
regi sunt subditi. forefatē in regem quocensumqz dcm in
regno efficiatur muna aqna. **Hoc** est go quod dñi scilicet
calo de iura dñi wascum forefatē in pntes filios vxor
et subditos. eo q tunc sit ipis qm auxiliari. **Tercio**
ppatē ad habitatores regni nō forefatē in ea que aqno mō
ordinat ad regem huiusmodi auctes sunt possessiones proprie
et debita tua regni. **Pronota** eni rex ad mnd cōi nstipat
tos mra regni. quia in hē mndē ipsum gtempnē et pntip
endē si mntē et absq mntē regis quam apponit in ea
que ad regem spectant. **Dea** go omnes auctes et vbi omnes
habitatores regni ab ipsa mntē pronotaē filios ad dilectos
regis et mntē eos qm debeant honorare regem. obedire
ei nō forefatē in cognatos eius qm in filios qm in aquas
pntes ei subditos qm in aqua mra regni. **Quartū** ē
n vlt. v. pōd nō mntē pntes ad iuriter et obediencia
regni vltū. et ad obseruand ea que vntur polia vel
regimē regni qm quo existit. **Semper** enim amā pā mag
et illud ad quod pō mntē mntes sunt mag ad ob
seruandū pntē. **Quid** reges et principes debent
se habere ut amentur a pto et quo ut timeant.
et q vntur sit nōm amari tñ pla appetē qm timere

XXVI

Quoniam in primo libro promissum nob qm reges
et principes se hē debeant ut amentur a populo et
quo ut timeant. **Volimus** hē exequi qm. nec
quali nō quo hē fieri gtingat. **Sciendum** itaq q ut re
ges et principes comit amentur a pto tā potissime qm
se habē debent. **Primo** qm esse debent beneficia et libalēs
Secundo fortes et magnimmi. Tercio equales et iusti. **Quarto**
amici pā pā. Nam volū. qm pnt omi filia bona
Adco beneficos et libalēs et mntē et in ea que pnt
mntē amant et venēt. **Adco** dñi pntē

Rationem vero de amore quod populus amat et honorat benefici-
 cos in perennas et libales. Secundo ut reges ameni a populo
 debent esse fortes et magni expensas se si oporteat et scriptos
 pro bono communi et pro defensione regni. Ad primum valde di-
 ligunt fortes et magnos expensas se pro bono. Credit
 ut per tales salutem communi. Ad secundum hoc scilicet quod diligimus
 beneficos in salute. id est eos qui prout nobis benefacere nos salua-
 do et liberando. Ad diligimus fortes et cordatos. Tercio ut reges
 diligantur a populo deus eos esse iustos et equales. Ad quartum
 prout ad ordinem regis si vident ipsi quod observare
 iustitiam. Ad hoc dicitur secundo. Scilicet quod iustos maxime diligimus
 deus quod reges et principes debeant se habere ut ameni a populo.
 Vnde restat quod se habere debent ut timeantur ab eis potissime
 antea timeantur potentis uti ex hoc scilicet pro principibus quas
 gerent in subditos in principibus antea et sunt quidamque
 principibus illa prout principibus et modum principibus. Quoniam
 ergo ad principibus timebuntur reges et principes si in eos qui vult
 modum regum et potentia principibus iniquitatem crudelitatem
 potentis. Ad hoc dicitur hoc videtur quod homines timeant eos de quibus
 sunt ceteris fuisse animi duri. Secundo timeant reges et prin-
 cipes non solum regum principibus dicitur si et regum principibus principibus
Ad ista pro iustitia nulli prout deus. Ad hoc dicitur vnde prout
 boni operum nulli prout quod ut pro patre ut pro filio ut pro
 amico dimittentur et operum iustitiae et boni. Tunc itaque regum prout
 principibus timeant reges et principes quod ut amantur aliter per
 timent si vident eos forefacere. tunc ut timeant quibus ex populo
 forefacere cogitamus se non posse principibus effugere. Omne ut
 uti prout hoc potest. Deus reges et principes ut timeantur magis
 et ut vultus observent iustitiam et magis prout et semper se ge-
 nere. Si autem si contingat eos valde forefacere quod contra alios.
 Tunc timeant reges et principes regum modum principibus quod fieri
 contingit ad adde coram iudicibus et propositi latentes et caute
 se gerunt in principibus quod et in iustitia facienda quod
 mali effugere non prout qui principibus. Ad hoc dicitur hoc scilicet
 quod latentes magis timeantur quod manifesti. Vnde quod reges et
 principes se habere deus ut ameni et quod ut timeantur. Delem
 prout prout quod haec utrumque sit notum deus. Si amari magis apparet
 quod timeantur. Dicitur ut supra quod prout iustitiam regum et principibus
 principibus deus et inducit ad ad iustitiam. Omne ergo boni agere

per quod tunc sunt magis boni et fortiores debz qd magis
intendit a legistatōe cum qd p tunc et existentes in regno
bz agant et obsequent leges et mandata regis ex amore ho
nesta et ex dilectione quod hnt ad bonū cōmune et ad regem
sunt magis boni et fortiores qd si hoc facerent timore pene et
ne punirentur magis debent appetere regis et principes amari
a populo et qd amor boni pld bz agant qd timore ab eis ex
timore pene tunc pbi ab actibz malis. Item nō ē uicium nō
meri et amari. Nam id omne sunt ad bonū et pfectū qd solo
timore honesta et boni gñis questant male agē. Exortuit
qd auios inducere ad bonū et retrahere a malo. timore pe
ne eligibilis tñ est amari qd timore ut qd p hnta madatū

Incipit tertia et ultima pars huius terti libri

in qua agitur de modo bellandi et militia et

primo sciantur capitula eiusdem ut patet

- I** Quid est militia et ad quid est instituta et
q omnis bellica operatio sub militia continetur
- II** Que sunt ille regiones in quibus meliores
sunt bellatores et ex quibus artibus sunt
homines bellicosi eligendi
- III** In qua etate assumendi sunt iuvenes ad
opera bellica et ex quibz signis cognoscere
possimus homines bellicosos et eligat
- III** Quot et que homines bellicosi habere debent
ut bene pugnent et ut eos scilicet bellare:
- V** Qui sunt meliores bellatores an urbani et
nobiles vel agricole et rurales
- VI** In opere bellico nimis valet exortatio ac
motus et qd ad macedendi gradatim et passim
ad cursu et ad saltum exortandi sunt
- VII** Qd non sufficit ad macedendū serio et gradatū
et ad cursu et ad saltum exortare bellatores
sed sunt plura alia ad que sunt exortandi
homines bellicosi in constructione castrorum
- VIII** Qd uale est in exercitiis facere fossas et ostia
castra et qualia castra se ostianda et q se attenda

- ix **Q**ue et quot sunt considanda in bello si de
 bent publica bella committi **preponunt**
 x **Q**uod utile est in bello facere vexilla et costatus du
 ces et posticos et quales esse debeant qui vexilla
 in exercitu portant et qui comitibus et peditibus
 vi **Q**uibus cautelis debet uti dux belli ne suis
 exercitus ledaatur in via **ichs criscus**
 vii **Q**uam ordinanda sunt acies si debeant contra
 hostes vel aduersarios dimicare
 viii **Q**ui decidendi sunt omnes in bello praudentes
 cxi **Q**ue et quot sunt illa que hostes potentiores
 reddunt et quot modis et qualiter deinde hostes in
 xii **Q**uod homines bellatores scire debeant si velint
 hostes praeterire et quid deinde eos circumdare et
 quid debeant declinare a pugna si quod non sit
 bonum pugnam committere
 xiii **Q**uot sunt genera bellorum et quot modis
 devincende sunt munitiones et urbancitates
 xiv **Q**uod debent se munitiones obsideres et quando per
 circumculos impugni possunt munitiones obsesse
 xv **Q**ue et quot sunt genera machinarum
 et alienarum lapides per que impugnari
 valet munitiones obsesse et devia possunt
 civ **Q**uod per edificia lignea impulsam ad muros
 civitatis vel castrorum impugnari possint
 cxv **Q**uam edificanda sunt castra et civitates
 ne per pugnam obsidentibus facile devincantur
 cxvi **Q**uam munitiones se civitates et castra et vbi oves
 munitiones ut ab obsidentibus diffialiter capiunt
 cxvii **Q**uod munitiones sunt civitates

xxm Quo resistendum ē impugnatō facte p am-
culos et qualiter machinis lapidarijs et
alijs consilijs obsequi debeant obviare

xxm Quia constanenda ē navis et quia comit-
tendum ē navale bellum. et ad quid be-
lla singula ordiantur

**Incipit capitulum primum in quo
determinabitur de opere bellico et militia
et ad quid est militia instituta etc.**

FACILITAS DUABUS PARTEBUS HABET

tercia quia ostensum ē qd sen-
serunt antiqui pñ de igne
civitatis et regni et determinatu
est quia regenda sit civitas an
regnu tempore pacis. **Restat**
tractare de opere bellico ut stat
leges et principes quia comit-

tenda sunt bella. Nam ut plimū belloru industria ut patz
p Vegetiu in suo de re militari plus confert ad optinenda
Victoria qd faciat milado vel etia fortitudo bellatu opz
antez bellu ut patz improstando contine sub militari
quae si de opere bellico tractare volumus videnti est qd sit
militia et ad quid sit instituta. **Sacendi** go militia esse quida
prudencia siue quanda species prudentie. **Volimus** aut
quid ad pñe spates distinguere quoz spes prudentie vñ
prudencia singulare. **Economica** regnatina. **Politica**
siue civilis. et **militaris**. **Dicitur** vñ aqñs habet suam
prudencia vñ particulaz qñ scpsim sit regē et gubernare
et **est** qñd prudentia qñ **Economica** et **regnatina**. **Ad**
omñ est sic regē familiā vel civitate aut regnu. **Secunda**
spes prudentie dicit **Economica**. **Naz** prudens ex hoc
aqñs dicitur vñ ex quinto **ethicorū**. quia bñ consiliari
et bene regē et dirigē ad bonū finē vñ go reputat
alia et alia ratio boni ibi reputat aā et alia species

Sapientie . quae ad bonum domesticum et bonum totius familie sit
 aliud a bono domus singulare pponere . sicut bonum commune est aliud a
 bono aliquo singuli . **E**conomica siue prudentia per quam stat quis
 regem bonam domum et familiam oportet esse ad a prudentia . per
 quam quis mouet se ipsum regem . **T**ercia species prudentiae dicitur esse re
 gnatina vel legum positina . **N**am sicut aqua per singulos
 et pars domus . ita domus est pars ciuitatis et regni et sic
 bonum honestum est aliud a bono domus singuli pponere . sed bonum ciui
 tatis et regni est aliud a bono domestico . prudentia ergo ignota
 et legum positina . et prudentia que requiritur in rege et primi
 pante cuius est leges ferre et regem regnum et ciuitatem . et alia a
 prudentia economica que requiritur in prefamilias cuius est
 gubernare domum . **I**mmo quanto bonum ciuitatis regni excedit bonum
 domesticum et bonum domus pars pponere . tanto prudentia que
 requiritur in rege dicitur excedere prudentiam in prefamilias uel prudentiam
 domus pars domus . per quod hoc dictum est **Q**ui autem uiget
 in p[ro]p[ri]o de re militari . **E**t nequaquam magis dea sive vel
 meliora uel plura quam principis cuius doctrina omnes subiectos
 p[ro]desse potest . **I**nde est ergo . p[ro]meruendo reges et principes
 hinc . **F**olius libri dicitur in tres libros . quia in p[ro]p[ri]o libro
 docimur regem esse prudentem prout rex a princeps est quedam
 persona in se et putat in scriptis regem . **I**n 2o docimur regem ut
 est prefamilias et ut in dispensare bona domestica . **I**n 3o
 uel crudus rex a princeps ut est caput regni uel principatus
 et ut in leges ferre et gubernare ciuitatem . omnes autem habet tres
 prudentias dea hinc regem uel p[ro]p[ri]um . **E**conomica et regna
 tina . **T**ercia species prudentiae dicitur esse politica siue ciui
 lis . **N**am sicut in principante requiritur excellens prudentia qua
 stat ad id digne . sicut in quolibet ciue requiritur prudentia aliqua
 qua consistat adimplere leges et mandata principatus uel
 si sit ciuis principis a regi dicitur obsequium sicut marcella fabo
 quia in marcello nulla est cognitio . si solum agitur a fabo . si
 dicitur ciue requiritur prudentia per quam habeat opum de rebus que
 impant a rege . **D**icitur quod et prudentia a prudentia p[ro]p[ri]i
 qua collocatur in pa[re]te . **N**am aliud est quod sicut se
 regem ut est aliquis in se . et aliud ut est subiectus principis
 Nam et si quis politiam inuadit ducit adhuc oportet ipse
 esse aliqua prudentia quare sit se regem et gubernare non sit

est in ipso prudentia civilis ut **E**conomica ut regna. quia
 ut est civitas ut pars civitatis. **Q**uia spes p^{er}ducit dicit
 q^{uod} militaris. **N**am regnum regni et civitas si sit regnum et or
 dinatio assimilatur his que videmus in uno et eodem homine. s^{ed}
 q^{uod} quilibet homo est duabus virtutibus animae in se una per qua
 sequitur bonum et fugit malum. et alia per qua aggreditur
 et resistit prohibentibus. sic quilibet civitas et igitur indiget
 duobus virtutibus et duplici prudentia. una legum postiva et
 militaris. ut per legem postivam tota civitas ea totum igitur
 personarum proficiat et fugiat nociva. per militarem vero et per opacem
 bellum aggreditur et superet impedimenta et prohibita militaria
 q^{uod} est quedam species prudentie per qua superant hostes et peri
 dentes bonum civile et commune. **H**ec autem apparet ad quid sit
 militia instituta. Nam sicut leges ut super ostendebat prius
 respiciunt commune bonum. sicut militia prius instituta est ad
 defensum commune boni ut civitas per regni. quare cum omne
 bonum dicitur indere impediri per impugnatorem hostium et exsequia
 non ex seculis inimicis. et ex oppositis debilius personarum dicitur
 possunt q^{uod} sit ad fortis prius spectat huius se hinc in ope bellum
 exequia vero spectat ad ipsum huius se hinc in alijs tribulibus
 Sic ad militem prius spectat bene se hinc in ope bellum
 et per actionem bellicam oppone impedimenta hostium ex
 qua spectat ad ipsos per in ipsos regiam et in mada
 Principatus impedit omnes seditiones civium et omnes op
 pressionem communem que sunt in regno per quas turbant
 per tranquillitatem civium et commune bonum. **N**amque pri
 dentia. ut armiliter dea maxime hinc regis. Nam
 hic exequia bellum et removere impedimenta commune boni
 spectat ad militem. et ad eos quibus rex ad principem vo
 luit committere illa sit. tamen q^{uod} committende sunt bella
 et quare tante removere possit impedimenta commune bonum
 maxime spectat ad principem. **H**ec patet per qua
 sunt ad militia admittendi. **N**am militia ut videtur q^{uod}
 quedam prudentia operis bellum ordinata ad commune
 bonum videtur se hinc militis in ope bellum sit magis
 et doctores in scientijs alijs. quare sicut nullus efficiendus
 est magis in alijs sicut quod constat ipse q^{uod} doctus
 in arte illa. sic ut assumenda est ad dignitates militares

Quis constet ipm dilige bonu regni. et msi hca' pte qst bonu
in ope bellu et q velut m iustoz pmaxim' impedi' padio
nec' cimu pugnare pro iusticia. et pro iurib' remone que
impedi' pnt' omne bonu. Et he' ca' pte p' omme bellu
opaco' gmeri sub milita. Ad ha' bellu' gtingat hoies
pedite' vel ca' cquestre' no' ex'it' milite' deit' tunc
milite' esse ingre' belloru et ordina'ore' aox in bello. Ideo
sub milita opacio bellu' continet'. Et he' ca' p' q' ad
milite' esse debent ingre' belloru ex'it' belli ad forti
tudine' p'at'. Similia in gmeri' sub prudentia

**Que sunt ille regiones in qmb' st' milie' bellatores
et ex quib' artibus st' homines belluosi eligendi**

Udetur quid ad pnt' p'at' in opere bellu' duo
necia esse. scilicet bellandi et prudentia erga
bella. quare si stue volum' in qmb' regionib'no
sunt quicquid bellatores. Et attende circa p'dicta duo in
partib' q' mme' p'mone' no' sunt eligendi bellatores
quia in eis deficiat scilicet bellandi et amositate erga bellu' ut
ut p'nt' vii pol' Ratio autem hui' a Vegetio p'o libro
de re milita co' ijo vbi dicit. q' nationes q' vicine sunt
p'li' omni' caloe' sicut amplu' quid sapient' si modicu'
abundant in sanguine hac p'tea no' hnt' pugnandi g'stiaz
nec fiduciam. quia nra' metuit vulne' Ad cu' modicu' nra'
hcaut' sanguis oia' tunc sanguis amissio'. no' go sunt
p'nti ad bella uer'p'usioes. Rursu in p'ib' septentrioalib'
et mme' a sole i'notie' no' sunt eligendi bellatores. q' et
si id e' sanguine copia ut vulne' no' metuit. p' sanguis
abundant' et impetu' sunt q' fuissimidi et imprudentes
Ideo no' omne' sunt utiles opib' bellu'. q' g'stiaz et
prudentia i' dimicaco' no' est modicu' nra' exp'mto
n' videm' et plane ut p' vii pol' q' gentes mme'
p'mo' sole abundant' sagacitate et industria. si deficiunt
amositate. gentes uo' a sole i'notie' cconuo' prudentia
deficiunt et amositate supant. quare si id amositas
q' industria curia est in bellis. ex uentur' p'ib' eligendi
sunt bellatores. si ex region' quia nra' omne' a sole i'notie'
ut omne' p'li' p'mo' eligendi sunt bellatores. ut tam
prudentia q' amositate p'tarent. Aditend' h' q' c'ta

talia docuimur accipienda esse ut in primis. Nam d' omnibus
 partibus sunt adq' industriis et adq' animis ut plurimum. Hys
 p'p'm' amicitie deficiunt. Remoti nō. p'denaa. Aditendū
 etiā q' ea in bellis tū amicitias q' p'denaa sit necessaria
 magis tamen amicitias est valis. Ideo et si gentes omni
 p'p'm' soli et omni remote q' sunt p'p'm' viles actibus
 bellis. Magis tū intinēdie ignores eligende sunt ad
 opera bellica. Remotiores soli quā p'p'm'm' ut magis
 amicitie p'p'm'ent. **Quid** ex quibus paratū meliores sunt
 bellatores. Vide restat ex quibus artibus eligendi s' bella
 tes. Emāda q' p' ea que requirunt in hominib' bellicose
 ut p'p'm' quales homines sunt eligendi ad bellum. et ex q'ib'
 artibus. sunt assumendi bellatores. **Quid** q' ad bellatores
 debeant. Hic membra apta et asucta ad p'p'm'endū nō deūt
 hōmē efusus sanguine. debeant esse amos ad invadendū
 et potentes ad tollendū labores. Dicit possim' q' falsi fer
 rari et carpentarii sunt viles ad opera bellica. q' ex
 arte sua hūc brachia apta et asucta ad p'p'm'endū. Sic etiā
 viles sunt macellarii. qui nō horrent sanguis efusus
 ad asucti sunt ad occidēdū aliud et ad efundendū sanguinem.
 Venatores etiā ap'p'm'm' admittēdū s' ad hūm' opa. Nam nō
 s' mag' audacia g'p'm'g'it aquos invadēdū apros. sunt q'
 tales amos et strenui ad bellū. Immo forte nō nimis
 p'p'm'osm est bellare ad apros q' bellare ad hostes. Ideo nō
 timētes ap'p'm'm' p'p'm'ula. p'p'm' e' eos nō timē hostim'
 bella. Rursū venatores terrore nō ipudandi ab actib'
 bellis. eo q' tales asucti sunt ad labores nimios. Ex his
 q' artibus p'p'm'ea que d'p'm' eligendi s' bellatores. **Barbi**
 tonsores aut et sutores s' consid'at' are. p'p'm' ad pugna s'
 inviles. **Nam** nūqua vibrabit clauos et enses b' q' q' d'
 hūc quam lenem et q' nō est asuctus et tūc in manib' n'p'm'
 satm' ad acm' que. n' e' p'p'm' ac' ad laucad et rasori
 ad clava. s' etiā appotearii auripes et pistatores nō
 s' eligendi ad hūm' opa. eo q' nō h'nt arte g'p'm'm'
 opib' bellicis. p'p'm' q' g'p'm'g'it q' in q' arte sunt ad bellū
 s' et audaces. ad nō timēdū et p'p'm'm'm' s' q' nō est
 ex genē artis et p'p'm' are ipa reddit hominē aptū ul

inertem ad opus bellum aqua genera arduum diximus esse ni-
lia ad actiones bellicas et aqua mirabilia et *In qua etate
asimendi sunt iuvenes ad opera bellica et ex quibus
signis cognoscere possimus homines bellicosos*

m

Omnino supra plerumque velle in vim politiorum iuvenes a quo
decimo anno ultra assuefaciendos esse ad labores mili-
tales et bellicosos quod gerat ad vageo de re mili-
tari dicenti et a tempe pubertatis assuecendi sunt iuvenes
ad militares labores immo quod a iuventute nichilominus di-
ligenter et delectantur in illis et ut legislator tuos bellatores facere
et reddere ipsos aptos ad pugnandum potius de pueris tempus
quod premitte *Idcirco aut vageo* arduum est ut iuvenes excitari
conietur etate nonnulli aduenisse pugnandi quod doleat preterire et
autem pueris ratio quare oporteat iuvenes ab ipsa iuventute assue-
scere ad artes bellicas quod non parva ut lenis ars esse videtur quod
armorum induratio non ad cunctas sine pedibus or esse bellantes
quod fortitudo videtur pueris ad palmam si careat indurata bellica
tudo. ut in pedestri quod in casu pugna sunt milites adhibende
cautele faciendo est quid non puer si tunc velle adire bellum
quod imminet pugnandi vicinitas in vita periculis mortis exponi
ut ergo bellatores habeant spatium adiscendi singula quod iuvenis ad
bellum ab ipsa pubertate assuecendi sunt ad opera bellica quod
si legislator ut rex a princeps debeat gerere bellum viros
excitatos et bellatores faciemus de assuecendi vero in qua etate as-
suecendi sunt qui debent esse bellatores ad actiones belli-
cosas videtur vestire ex quibus signis cognosci debeant homines
bellicosos Faciendum ergo viros audaces et cordatos utiliores
esse ad bellum quam timidos Rursus homines fortes et duros
tore quod potentiores viribus se magis eligendi ad opera bellica
Amplius autem videtur aqua alia bellicosa aqua non timida ho-
mines similes bellicosos alibi valiores esse videri ad bellum
Viribus ergo quibus signis cognoscere possimus bellicosos viros
primo quid per signa in que arguitur audacia et audacia et
non per signa in que ostendit vilitatem et fortis corporis et
autem per signa in que geruntur alibi bellicosos Sunt autem
signa per que ostendit audaciam et faciemus contra vigilan-
tiam et elevatum corvum *Idcirco dicit vageo* de adolescentibus

in artio opⁱ deputand⁹ dⁱ esse in gl^aatib⁹ ocul⁹ et circa ter
uice Signa n^o p^r que ostend^t fortitudo corp⁹ et vices m^e
vioru⁹ sunt dⁱuice carnis compactio mⁱsculor⁹ nervoru⁹
et lacto^r **Ad** sⁱ p^r vii⁹ pod⁹ ex n^o bellicosu⁹ et indus^a m^eap
omⁱo i⁹g^runt m^o c^omⁱu⁹ **Ad** ut scribitur i⁹ d^e aⁱd⁹ **colled**
carne aptos m^ete dⁱcim⁹ sed c^omⁱu⁹ dⁱu⁹ carne hⁱu⁹it⁹
compactos nervos et lactos sunt nigrosi et anⁱosi et fortis
cor⁹ et sunt aptos ad pugna⁹ Signa n^o q^uo⁹ n^oos
alib⁹ bellicosu⁹ sunt magnitudo g^rmitat⁹ et latitudo
pecto^ris vidend⁹ n^o leones aliud fortissimos hⁱu⁹ magna
brachia et latu⁹ pectus q^uo⁹ n^o videt⁹ in homi⁹ q^uo⁹ sit vigi
lans ocul⁹is erectis durus in carne compactus dⁱu⁹eruis
et dⁱu⁹istud hⁱu⁹it longa brachia et latu⁹ pect⁹ debet argu⁹
ipsum esse bellicosu⁹ et aptu⁹ ad pugna⁹ tales q^uo⁹ qu^uendi
sunt bellato^res et ut plinu⁹ g^ringit eos esse aptos ad actio
nes bellicas id

**Quot et que homines bellicosi habere debent ut
bene pugnent et ut eos strenue bellare g^ringant**

III

O vancu⁹ ad p^ru⁹ p^ret⁹u⁹ enumerare possim⁹ vii⁹
habere homi⁹es bellato^res in q^uo⁹ q^uo⁹ ad p^rene
p^ret⁹u⁹ investigare possim⁹ quos et q^uo⁹ bellato^res :
pr^omo n^o aut p^rinceps dⁱ elige⁹ p^rimo n^o o^r pugnatu⁹es
homi⁹es posse sustine⁹ magnitudi⁹ pondis . 2° posse suffic⁹
q^uo⁹ assiduos m^ebro⁹u⁹ motus et labores magnos . 3° posse
tollere paratu⁹ virtus . 4° ito id curare de incommoditate
iacendi et standi . quinto id iusticie et dⁱo g^rit⁹ q^uo⁹ n^o ap
p^ru⁹ corp⁹ales m^eta . 6° ito id horre⁹ sanguis effusio⁹ . 7° ito
q^uo⁹ aptitudi⁹ et indus^a ad p^regendi se et ad ferendi aⁱos
Octavo vⁱcundari et cubare tupe^r fuga . 9° ito p^rimo
n^oit⁹u⁹ bellatib⁹ posse sustine⁹ pondis mag⁹ **Ad** inveni⁹es
a q^uo⁹q^u parte feriat⁹ occumbunt . q^uo⁹ n^o q^uis possit su
stine⁹ armor⁹u⁹ pondus m^etal⁹ est ad bellu⁹ **Ad** bellantib⁹
expedit posse sustine⁹ q^uo⁹ assiduos m^ebro⁹u⁹ motus **Ad** si
q^uis dⁱ bello n^o g^rit⁹ seducati adu⁹sa⁹ n^o falli⁹ in p^ru
acendo . q^uo⁹ semp⁹ exp^ront⁹ ad sustinendi fortiores ictus .
exp^rta est . n^o q^uo⁹ homi⁹es g^rit⁹ seducere vⁱo ad magna

ad plenum dona perfusio potest attingere. sed semper minced sub
 tigitur. **N**am sicut siquid remouetur et non statim fixum non sic de
 facili potest ab arce. sic non se tridvoluens non sic defacili
 mouetur ab hoste. quoniam quod melioris motus est natus ad miram
 plagas. sic etiam quod necessarius ad mercedem eam per quod
 taliter detrahitur quod homines pugnam ut diu tollerare possint
 asperum quibrorum motum. **T**unc homines pugnae dea non
 eadem de potestate natus. **N**am graue est ultra armorum pondus
 et totum que requiritur ad defensorem quoniam defere ab
 dancia virtualum et copia natus. **C**um et per absque graue
 adesse pugnae aboribus videretur adhuc esset eis necessarium
 abstinentiam et non graue se nimio cibo ut laborer pugna
 quoniam tollerare possent. **A**lio dea cor non curat de ico
 moditate iacendi et standi. **N**am expedit aliqui pugnae
 die noctu quod esse in armis per quod ut in secundo ut in iace
 do est comodum ad iacere. **A**lio dea ipso per iustitiam et
 comune bonum quasi non aptare corporalem vitam. **N**am ad
 tota opaco bellica exposita sit primum mori. **M**inor
 quoniam est forte omnis et bonus bellator nisi aliquo sit ipa
 videns etia pericula mortis. **E**xpectat. **N**am ad forte et ad bo
 num bellatorem ut inuit per se ipso. **E**thiops. **N**am curat
 in bello bene mori. **T**unc in quoniam deus in bello
 quoniam in se bellat. ut pro defensorem patet ut aliquo
 ad magne bono in se et audax exponit se mori per
 cum. **D**id autem quoniam ultra quoniam debeat diligit corporalem vitam
 defacili eligit turper fugam. **S**exto pugnae non deus
 hunc sanguinem effusus. **N**am si quis cor quoniam hunc
 muliebri quoniam hunc effundit sanguinem. **N**am audet
 hostibus plagas infligere. et pugnae bene bellat non po
 terit. **S**eptimo dea cor in aptitudinem et industiam
 ad protegendum se et ad feriendum alios. **N**am ut per et
 ffine mulieris est victoria. **E**t cum omne bellica opaco
 quoniam sub militari ut supra ostendebat et ut a
 perso hunc circa primum etiam omne actionem bellice
 dicitur. **V**ictoria esse finis. quoniam cum quoniam con
 tingat bellantes videri si hunc sciant se protegere et alios

ferre indurata pugnandi et ferendi valde est expeditum
 bellatoribus qualiter autem talis indurata habet et qualiter sit
 facienda hostem et que amittenda ad ista infra patebit
 Octave de bellatoribus commendari et crebescere tunc fugam
 Nam ut in istis ethicorum dicitur illi sunt viri fortissimi
 apud quos honoratur fortitudo. Inter cetera autem que reddunt
 homines bellicosos est diligere honorari et pugnare et crebescere
 tunc fugam. Aditendum autem quod addicimus bella-
 tores non haurere effusio sanguinis non debet multum ap-
 pari corporalem vitam et tunc ad diffusum gemitum. In-
 tellige idem quod si habeant istum bellum. Nam per defensio-
 nem iusticie et pro communi bono exponenda est periculo
 corporalis vita. non est cavenda effusio sanguinis et cetera
 alia sunt scienda per que iusticia et commune bonum dese-
 ndi potest. Et hinc autem plane per quales bellatores et que
 viros pugnaces rex aut princeps eligeat. Nam illi sunt
 eligendi in quibus plura reprimuntur de his que viti-
 untur ad pugnandum.

**Qui sunt meliores bellatores an viri et no-
 biles vel agricole et rurales**

Connumeratis his que hinc debent viri bellatores
 constat maxime qui meliores bellatores sint an vi-
 ri vel nobiles vel rurales videtur autem si co-
 sideremus predicta rurales meliores esse. Unus autem
 optimus visus est esse veterum dicens magis credo po-
 tissime dubitari apud veteres armis esse iusticiam plebem ad
 hoc etiam videntur facere que suppone divinos dicebat
 in viros pugnaces tales esse debere quod possent sustinere
 magnitudinem temporis pondus quantum laboris meli-
 vorum pericula multa incommoditate iacendi et stadi-
 um tunc morte non haurere effusio sanguinis et cetera
 ad que tetigimus in eo precedenti. Constat autem rurales
 plurimum gravamine habere predicta. Sunt et rusticis afflicti ad
 magnitudinem ponderum. Quod si in bello gravabit eos
 armorum sarcina. qui assidue tempore patitur afflicti
 sunt ad maiora pondera. tunc etiam eos fatigabit

cuius vel duto brachiorum nū aorim mēbroy ayotne
 qm ad hoc et ad cūmores laborce sunt germe afficti sū
 sūe cōt cūo afluget paratās vut quibns potg aq satis
 faciebāt in pū t grossus pamt sufficē potuit ad cūm
Amplō rinales nō afluget ex mēmoditate iacendi
 vel stādi . qm pūe ardorem qūo timet vmbias non
 querunt . bal neoy solaa nesciūt . in solida tūa iacentes
 shavint dormiunt qū vltam t nobiles rēstat in culatp
 hoc autē pōabile qū nō mltū timē mortē nā qūto
 quē magis mortē timē mē² qūto magis delicate
 vixit . et qūto plūm solaa exparat est in vita . tāto
 magis timet mortē . **H**ic autē nō mē² honore
 qūpōm sanguis . Nam mēv cētās gentēs rinalm
 gemis videtur esse melior . ad hō igit mēdendib?
 videtur sentendi esse meliōrē bellatōrē esse rinales
Sunt autē aā p que videtur ostendi vltanos . et no
 biles meliōrē cē pūgnatōrē qūa mēv cētā p q quō
 redditū bonit pūgnator est ut dicebat velle honor
 cūi et pūgnā et cūbescē tūpēm fugā . **H**inc est ut
 ait pē in^o cū^o . **E**t hēctorem fecit audacem dicebat
 n hēctor p eo pūgnā fugā pelmudas michi redargu
 cōtēs ponat . **D**ic autē t dyamedes hoc mō efflēs sūnt
 strenuū qm dicebat si in bello in fugā vltā hēctor tū
 gnōnabū in tūamē dicit a me deviat qū dyamedes
 quāc cūm velle honorari t cūbescē de agno turpi
 facto magis comemat nobilib^o qū rustici^o . **H**ic meli
 oris vident² ad pūgnā cō q rēcūmā² fugē Rūp
 cū bello mltū val² audisū² t prudēcia . **N**ā sagaci
 tas t versutia aqū plus facit ad optmēdā victoriā
 qm populi fortitudo . quāc cūm gūitv nobiles mōv
 stōles sūnt rustici^o . sām² hōc meliōrē esse pūgnatōrē
Vident² qū hēc dno maxima esse ad optmēdū victoriā
 vā cūbescēcia fugiendi t sagacitas bellandi . ut
 go sām² qūd sit de qūto tēnēdūm . oraductere
 in arte pūgnā dūp eligendi sūnt pūgnatōrē . pē
 n esse pūgnā pēdētē et cūstie . **H**ic pēdētē utaq

Examine magis magis eligendi sunt virales quod nolo
 eo quod ibi maxime vi assefacto ad portam ponderet et
 tollerancia laborum. In equis non magis eligendi
 sunt cobiles eo quod equorum forte supplet defectum quod
 parum in cobiles in quo posse sustineat labores quos
 sustineat gesserunt virales. In his enim minus valet
 bellandi sagacitas. paucata erubescencia fugendi. Et
 hi quod ut cobiles ex omni parte offendi sciemus bellatores
 assefacti sunt ad portam armorum ponderet et ad
 sustinenda labores et motu brachiorum et aerum mebris
 corpore ut regit opatus bellatores que est quot sunt in
 et que debeant excitari bellantes in seipsum et ostenderet

Quod in opere bellico minus valet excitatio ar-
morum et quod ad macedonum gradatim et passim
ad cunsum et saltum excitandi sunt

Recitat Vegetius in libro de re militari excitatio
 armorum et industria bellandi fuisse ea que ter-
 ram orbem Romano populo subiecerunt. Mar-
 cin potius paucitas Romanorum ad usum multitudinem
 Hispanorum contra dolos Astorum et prudentias accipit
 cum prius illi excitati fuissent in armis et magis ha-
 buissent bellandi mentem. Quod est. ut ingenium virum
 prudentem et sagacem in uno per periculum maxime
 curat esse imprudentem in alio. Unde multos attingit
 quod prudentes in rebus alijs per maxime armorum
 non sunt industres in bellis. Exponit. et in quolibet negotio
 per audacia ut non metuat id facere. Nam si Vegetius
 nemo facere cunctatur quod se bene didicisse confidit. Unde
 est quod tunc valet armorum excitatio quod in bellorum ita
 paucitas excitata sit prompta ad initium. et multitudo
 indocta et rudis semper sit exposita ad fugam et ad ce-
 dem. Quod armorum excitatio que pertinet ad opera belli
 et restat ostendit quod excitandi sunt bellantes ad
 macedonum gradatim et passim ad cunsum et ad saltum.
 Nam ista ut per se patet non sunt in bello. et
 excitatio circa ipsa bellantibus est necessaria. Quod enim
 milites et pedites vel bellantes assequendi sunt ad

gradum et passum bellicum ut gradum pignat. Ita ut quilibet
in suo ordine se teneat. Nam si acies sine pedibus sine mi-
litiis non ordinari possunt. Duo mala inde nascuntur. Nam non
servato debito ordine cum una parte erit acies quae pro-
pria ultra quam debeat in alia ubi acies et structa plus
quam oportet. Primum ergo quod in magna parte est per via
acius ab hostibus perstrahitur et dividitur et prius debella-
tur. Secundo in parte qua minus acies est impeditur ad pro-
cedendum. Nam cum bellator a suo conspectu omnium comp-
rimitur sua impeditur brachia ne possit hostibus plagas
imponere. Hec enim duo sunt in acie necessaria. ut si haec non
possit defacili perstrahi ab hostibus et non impediat ad pro-
cedendum quod cum debito gradu et debito ordine servato in
successu fieri non potest. tam ergo pedibus quam cunctis bella-
toribus antequam bella exerceant sunt multoties simul congrega-
di et exercitandi ut omnes armis ordinate mactent acies
deberent pugnare cunctis. et ad idem magis bellorum aequum
non teneat ordinem debitum ipsam materiam vel corrigat vel
si minus delinquit ipsam omne repellit ab acie aliqua inveni-
lem bellatorem. Secundo exercitandi sunt bellatores tam pedi-
tes quam equites ad cursum ut sint abiles in persequendo. Vi-
bi haec valent ad id quod ad explorandum minorum fortis. Nam
bonus est in exercitu aliquos agiliore perire quam defacili
non possunt ab ipsis hostibus comprehendi. explorantes quodammodo
et facta hostium. Secundo est utile ad optinendum me-
liorem locum. Nam et locus multum facit ad pugnam.
Ad id si bellatores exercitandi sunt ad cursum facilius opti-
norem locum et ad pugnam. Est etiam haec utile ad
persequendum hostes et fugientes. Nam non defacili quis
per equitum manus insequitur non persequitur. Ad id ex-
ercitandi sunt bellatores ad saltum ut sciat saltum vel per
saltum mactare. Quod etiam ad id est utile. Primum ad re-
monendum impedita. Secundo ad tendendum ad insulas. 3o
ad infugendum maiores plagas. Contigit. ut aliqui
invenire fossas et alia impedimenta in via quae sine
saltu transiri non possunt. quare utile est ad remonenda
impedimenta. Ut cunctis sic sunt docti ut sciant.

Equum sic pringere ut per saltum foveas et alia impedimenta
 pt transcat et pedibus et caud milites si contingat eos pedes esse
 si volunt boni bellatores existere sic ab ipa incertitudine exatandi
 sunt ad saltandum ut possint per saltum foveas et alia impeta
 transire. **Conventum** ead ex hoc aduersari quodo sic uidet ho
 stes per saltum mcedere. Rursus ipse saltus vobis motus fiat ut
 plaga amplior infligatur. **Cum** no sufficiat ad mcedendum
 gradatim et seruo et ad auxilium et ad saltum exatandi
 bellantes sed sunt plura alia ad que sunt exa
 tandi homines bellicosos.

Primo autem pater ta p'dicta ad que exatandos
 diximus bellantes enina octo alia ad que exatari
 debent homines bellicosos. Primo. n' exatandi sunt
 ad portandi pondera. Secundo ad invadendum et pugnandum cum
 clava. Tercio ad emittendum tela sine iacta. et ad pugnandum
 cum lancea. Quarto ad iacendum sagittas. Quinto ad pugnandum
 lapides cum finibus. Sexto ad pugnandum cum plumbeis. Septimo
 ad occidendum equos. Octavo ad sciendum artem evadendi. **Esse**
 etiam ultime dicendum quod exatandi sunt bellatores ad pugnandum
 cum gladiis et ensibus. sed de hoc speciale talu facere
 non sunt exatandi bellatores ad portandi pondera ut plus
 ponderis portare assueverint. ead qm sit armoru sarcina. **Ad**
 ostendo e quasi nata quedam cum q quis assuetus est ad
 portandi maius pondus videtur sibi quasi q levis mcedat
 si onetur minus pondere. Rursus no plura arma si ead plura
 alia sunt ferenda in bello. **Quod** ead ad maiora pondera
 no est mirale assueti bellatores. Sed exatandi sunt bellatores
 ad invadendum et pugnandum clava. **Relat** ut Vegetius
 q antequam apud Romanos in campo aliquo multi pali in
 figebantur et invenerunt quos volebant facere optimos bellatores
 eos exatabat ad palos illos ut ita quilibet haberet duplices
 ponderis studium qm sit scutum quia portat in bello et cla
 vam ligneam duplicis ponderis et quilibet illorum sic oneratus
 contra aliquem illorum palorum q contra adversarium mcederet
 et mce pugnabat palum in similitudine mce in iure mce in
 iure et contra palum illum sic impetuosus gebat pugnando
 ipsum et cooperando se et alia faciendo que videmus ad bellum
 acsi contra hostem dimicant et cum diu mane et sero
 invenerunt sic exatati essent cum postea veniebant ad bellum

Im

nō gravabantur in periculis ad clava vel d. sustinendo quosque
 labores bellicos. **Secundo** excitandi sunt bellatores ad emittendū
 tela et iacula. et ad periculis cum lancea quod cadit ad fixum
 palum fieri. et sicbant. et antiquitus ut ad nuncios excitati
 essent ad periculis palos infixos in clava quod excitabatur
 ad periculis in telo vel cum iaculo sine cum lancea
 stabant. et a remore et asuescebant brachia ut possent
 palum illum perire vel saltem pro eum perire. Est autem atten-
 dendū in periculis telum et lancea. primo vibrandū ē telum
 et postea fortiter ē impellendū vibrato enim telo per maiores
 motus quos efficit cum ad longius pergit et amplius volumine
 infligit. **Tercio** excitandi sunt nuncios bellatores ad iaci-
 endum sagittas vel cum arcibus vel ad balistas. Nam
 quia contingit quod ipsos hostes non possimus inerte attingere
 vale est eos sagittis impungere. immo dato quod pugnares
 se cum hostibus possint committere antequam contingat proficere
 eos arcibus et balistis terere. **Regum** et de Africa. **Scipione**
 qui cum pro populo Romano certaret dicit non aliter quam aliter
 se contra hostes optime credebatur cum in omnibus acerbis optis
 sagittarum misisset. **Quarto** sunt bellatores excitandi ad iaci-
 endum lapides cum fundis hic enim modus bellandi in quibus
 maximus insulsi sunt mores in quibus pueri. ut **vegetius**
 recitat adeo indurati erant ut nunc nullum ab eis exhi-
 berent quod non primo cum funda percuterent. Est. et sic ex-
 citandū vale quia funda portat nullus ē labor. **Interdum**
 tamen evenit ut in lapidosi locis constitutus et ut mon-
 sit aquas defendendus. in impugnatione etiam castrorum
 et civitatum non inutile est lapides cum fundis. Lapidem
 citius. **Sexto** excitandi sunt bellatores ad periculis cum
 plumbat. Nam pila plumbea vel ferrea cum cathena
 aqua gincta manibus ligneo vehementer ictu reddet. **Ad**
 per vehementiores motus acies vehementius percutit pila cum
 cathena haste infixa quam si ipsi haste vel ipsi manibus
 ligneo esset gincta. **Ad omne** et genus personarum excitandi
 sunt bellatores ut contra eos et alios hostes aliter et
 aliter periculis dimittit. **Septimo** bellatores excitandi

sunt ad ascendentes equorum. Nam ut Vegetius testatur
 fiebant antiquitus equi ligati ad quos ascendendos iuue-
 nes in hyeme exercebantur sub tecto in estate vero in campo.
 Et primo quos illos ascendebant incensus et deinde ad
 manum et ad hoc assuebant ut a sinistris et a dextris
 quos illos ascendunt. Immo quod plus erat exagmat
 gladiis glendebant in illos interim quo circa hunc exercebantur
 in pace quod in tumultu prelii sine ulla defensione ascendebat
 equos. Octavo assuebendi sunt bellatores ut cum natale
 stant. Nam non semper potius sunt prompti. Et multo
 tiens ignoranti aque profunditate. propter quod ex ignorancia
 natale contingit multos periculis esse. Unde est quod
 apud Romanos antiquitus consuetudo erat qui iuvenes
 sui bellatores peragere per magnam partem diei exercitum essent
 ad arma si tempus erat natale genus ducere ad
 flumina ut artem natale adiscerent. Immo non solum
 pedibus et equis sed etiam propter equos ad natale exerce-
 bant. Aditendi autem quod periculis exercitum. Quod est
 magis propter equos quam quod periculis. quodam utrisque
 quia quod sit non magis considerandum quod sit et solent inter
 late non potest. Nam ascendere equos est propter equos
 propter lapides cum flumina videtur esse propter equos
 vero aliquando sunt applicata ad utrosque. **Ad natale est in**
exercitu facere fossas et constituere castra. Et qua-
liter castra sunt constituenda et que sunt atten-

Denda in constitutione castrorum.
 Egoia bellica una cetera periculosa esse videtur.
 Idcirco in eis est magna diligentia adhibenda. In
 talibus ergo non potest quae superabundant caute.
 In pugna enim omnino est eligendum maiorem diligentiam
 habuisse quam bella commissa recipere. quod circa ipso in aquo
 exerce neglexisse. Nam testatur Vegetius dixisse latrones
 quod in alijs rebus si quod est curatum. postea corrigi
 delicta non periorum emendatores non recipiunt. si statim pe-
 na eorum constituitur. quod impite et impendenter pug-
 nantes vel post confectum perierunt vel in fuga commisi
 adeo efficiuntur timidi. quod contra suos victos. vix aut

viii

Si quando audient bella committi. Quia si in bellis omnis est super
 abundandum. tamen non est permittendum quicquam in aquo cav
 potest exercitui esse proficuum. ne debellat ab hostibus. Con
 tingit autem pluries diurno et nocturno tempore quod exercitu
 ab hostibus fuisse et castris existente et non credentibus hostes quod
 perimuntur. quod supereminetibus hostibus fugit exercitus debell
 atus. ergo postquam exercitus suam dictam complevit et adubi
 ut pernoctare et ulterius moram contrahere si ad locum illud
 in aquo vel in aquo euentu hostes supereminere puer
 fuisse exigendo munitiones aque. quod ad modum castrorum. quod
 nihil. sed salutare tam nunc inveniunt in bello. per si de
 bite sunt facte munitiones et recte constituta sunt castra
 ita ut infra castrorum spacia totus exercitus securus
 permaneat. quod contra quicquam et vnicuique supereminetibus
 hostes obpideant. Debet enim exercitus semper fuisse munitionis
 congruas ut cum castra metari voluit. quod quidam
 munitionem civitatem secum portare videat. Quod utile esse
 circa exercitum facere fossas et consuevit consista. Quod ostendit
 videre quod huiusmodi munitiones et castra sunt constituenda.
 Nam si hostes sunt absentes facile est circa exercitum fossas
 munitiones erigere et castra consuevit si per aduersum presentis
 aspectus diffialiter est castra munire. Sicut enim in tali casu
 duo necessaria va hostibus resistere et castra consuevit.
 In tali ergo euentu scilicet sapientem sententiam est exercitus
 dividenda ita quod omnes equites et una pars pedum
 de ordinari in acie ad pellendum impetu hostium. Reliqua
 vero pars pedum que possit sufficere ad celerem constitutionem
 castrorum de celeriter castra consuevit. Opportet autem super
 constituendis castris et faciendis fossis aquas magis profici
 tui qui negligentis solentur et vnicuique minigat quicquam
 oporteat agere. Ostendit utile esse castra consuevit et
 quod et pluribus hostibus constituenda sunt castra. et quod
 sunt attendenda de constituendis castris. In faciendis
 in fossis et in constituendis castris iuxta quorum spacium
 exercitus est collocandus. Et sunt quidam va situs
 forma et munitionis mo. Circa situm autem exercitus ad primum

spectat sunt quatuor attendenda. Primo ut sit in copia
 aque et aliorum que sunt exatim necessaria. Secundo non debet
 esse illi visus quoniam aqua vel locus aque a quo possit
 excutis impugnari. Tercio circa situm considerandum est pro
 aut ut pro modo bellatorum accipiendum est spatium circa quod
 sunt munitiones erigende ut non plus accipiat de spacio quam
 requirat frugum sine velumultu sine etiam accipiat sed mo-
 dium ut ultra quam debeat oporteat extitum generari et co-
 stipari. Quarto si oporteat exatim in loco in mora habere
 et assit periculum eligendi est circa situm salubritas aie. **Ad**
 in exatim quod solum tenenda sunt voluta hostium si ut oportet
 se facultas tenende sunt pestes morborum. **Quarta** ergo que
 sunt attendenda circa situm castrorum decernendum est quid deat
 esse eorum forma videtur enim velle **Vagantur** munitiones
 et fossas fendas circa exatim debere habere formam
 quadrilateram oblongam quod figura cularum est capacissima
 eligibilis est facit munitiones circa cularum formam. **Ad**
 formam multorum angulorum quod si multum timent de impetu
 hostium et fossas facit multorum angulorum. eo quod illa forma
 est magis defensionis apta ut infra patebit. **Ad** itaque
 forma est melior in generibus castrorum nisi loci situs
 impediat. **Ad** agendo contingit situm illum non per se
 formam. **Quoniam** tali ergo casu construenda sunt castra sicut
 cularia triangularia quadrata vel in aliqua formam
 ad quam requirit dispositio et aptitudo situs. porta autem
 principalis ex illa parte fenda est que respicit hostes ne
 circa quam potius est extitum sunt etiam in castris po-
 nenda insigne ad torquendum hostes et etiam ad hoc ut
 si contingat agnos de exatim elongari a castris nisi nisi
 quibus melius sicut ad castra redire. **Hic** itaque tractatur
 superest est inde quibus munitiones magis attendenda est in co-
 struendis castrorum. **Ad** si exatim diu in morari intendit
 erigende sunt fortiores munitiones et fende ampliores
 fosse si si solum ibi pugnare cupit a ibidem per modicum
 tempus existeri non ex tantis munitionibus exspectare
Ad odium autem et quatuor fossas tradit. **Vagantur** dicitur
 et si minimeat magis visus hostium fosse ex parte latera
 pedes novem. alta septem. si si adversariorum visus

acrior minime comenit fossa amplius esse et altiore facere
 ita ut sit lata pedum xii et alta nonis. **Est** et aditendum
 qd si fossas sit alta pedum xii p. ad ea erecta sup fossas
 crescat. qd pedum minor ita qd tota fossa alta erit. qd pedum
 xii. **Item** si fossa esse in ante qd parte hostium et ante pro
 iocenda qd ad partem intra. Et est etiam collocandus
 In tra autem illa figendi sunt stipites et ligna imp.
 mōnes ac quas scdm exatū portae dī. Sic go castro
 coarctat. sit fossa facit potent exatū morari scdm
Quae et quot sunt consideranda in bello si
debent publica bella committi

U

Ut patet per p̄m et per p̄habita da negotia
 bellica est maxima cautela adhibenda. **Mar**
 qd bellorum cu remediales sunt. Diligenter
 videnda sunt qm̄qz circa bella cōpōnda exstunt
 p̄m̄s quā pugna publica qmittatur. cōm̄s autem
 pugna nō qmittē qd absqz debita p̄m̄s et casu se
 expōnē. **Videndū** autē in bello duo exstē viz. vnos
 pugnatō et auxilia que rōm̄m̄ ad pugna ex parte
 ante mōr pugnatō qm̄m̄ ad p̄m̄s sp̄at sex sunt
 attendenda sicut ex parte auxiliorū et amminicilantiū
 ad bellum sex aā emari p̄m̄s que sunt attendenda. In
 vniūso go rex aut princeps aut dux dī exatū. qm̄
 dī esse vigilans p̄m̄s prudens et industrius xii con
 sidare dī. Sex ex parte vniūso et sex ex parte amminic
 lantiū p̄m̄s qd eligat p̄m̄s ad pugna qmittē. Sunt enī
 sex ex parte hoīm bellatorū que faciūt ad optinēda vic
 toria. **Vniūso** ē m̄s bellatorum. **Mar** illi plures. qd
 bellantes cetis alijs partibus. s. quod hūm̄s sunt victō
 optinē dent. **Mar** ut. ii. poluitorū. **Quāntas** m̄m̄p
 quacūqz est m̄s sicut mai pondus mag trahit. **Go**
 ex parte bellatorū attendenda ē exatū. **Mar** brachia
 m̄tē inasucta ad p̄m̄s et m̄bra m̄cōtata ad
 bellandū deficiūt dī sustinēdo. qd m̄s expedientia qd
 et sine maiori labore et pena faciat opa consuetū
Tercio attendenda ē tollerācia erga natiuitē cor.
Mar qm̄tē m̄cōtū or multa iocōda tollere. qd

si sunt aequi ibi molles et muliebres et remittentes in com-
 moditate agnas sustineant deinde per incommoditates quas su-
 pererunt bellare incipiunt et expatium fugiunt. **Quinto** consid-
 eranda est fortitudo et duricia corporis. multum enim interit in
 durici fieri et molliari panni auri et in suavitatem
 ludi et apertate pugne considerato. in bello in plura omnes
 volunt esse boni bellatores. **¶** postquam veniunt ad expug-
 nandum plurimum gressuum et gustant quanta sit duricia fieri
 et quantum sit armorum pondus. et quantum sit labor pugne
 et quantum affligunt vulnera hostium ut plurimum educta car-
 ne et robustius corpe si per talia non retrahantur a bellando.
¶ Ad et si contingat molles carere cum postquam gustaverint
 bella appetere pugnam haec est ut ratio. **¶** Ad hunc carere
 molles ut supra tangebatur sunt aptiores ad mitem
 si ut plurimum sunt incepti ad pugnam. **¶** Ad hoc diffi-
 cultas sustinet armorum pondus vehementer dolent ex illa
 corporis robore. **¶** Quinto consideranda est in bellantibus industria
 et industria ad bellandum. Nam quanto curatius sunt bella-
 tores tanto citius victoriam optinent. **Sexto** attendenda est
 militas et audacia mentis. quia audaces et magis cordati
 ut plurimum in pugna victoria optinent. Rex igitur et princeps
 vel dux exercitus prius publice dimittat ex parte hominum bel-
 latorum se considerat. **¶** Deinde ex qua parte sunt plurimi
 bellatores. **¶** Sed qui sunt generati magis. **¶** Quia qui sunt
 fortiores in sustinendo multas et incommodas vias qui sunt
 robustiores et duriores corpe. **¶** Quia qui industria et sa-
 gaciter mente. **¶** Sexto qui sunt audaces et meliores et
 duriores corde. et tunc dux sobrius et vigilans prout
 videtur sibi exitum in his abundare et deficere. poterit accel-
 rare pugnam vel differre et bellare publice et aperte. vel
 per insidias et latenter. **¶** Emittit per quodcumque que
 quodammodo sunt priusquam mittat bellum publicum ex parte
 hominum bellatorum. Reliquum est emittit se per aliam quam simul
 ex parte amicitiarum et eorum qui auxiliantur. in bello quod
 auxiliantur qui arma materialia loca pugnae tempus
 et auxilium prestatur. **¶** Unde quod dux exatue quodammodo
 per ex qua parte sunt plurimi et meliores. **¶** Sed ex

qua parte sunt meliores sagittarii plures armati et habentes
 meliora arma Tercio si plures victualia abundant Mar
 quando absque robore et absque bello aduersarii cedunt deficiunt
 tes in victualibus et ob modicitatem non valentes mori
 conueniunt Christo comparandum est pugnae locus qui sunt in
 alacri situm vel meliori ad pugnandum Et nunc ad pugnam
 attendendum est tempus Vtrum tempore quo committenda
 est pugna sit oppositus faciebant coram non hostium et
 vtrum sit aequus ventus flauis et denarius pulueris con
 ipso vel contra aduersarios Nam habentes solem et ventum
 seu pulueris contra se offendunt in oculis ut diuina
 non possunt Sexto est attendendum qui plures auxiliatores
 expectant auxilia Nam si hostes expectant plura auxi
 lia non est bellandum vel acceleranda est pugna si autem
 ipsi plures auxiliatores expectant et pugnam diffenda
 huius ergo omnibus diligentem inspectum prudens dux exat
 sufficienter adiutis potest vtrum debeat publicam pugnam
 committere Nam prout videtur se in pluribus partibus gradibus
 abundare vel deficere se se habere poterit erga bellum forte
 in magna gerit omnes gradus predictas contrarie quoque
 parte et tamen plures et meliores gradus gerunt et pro
 potentior ad bellandum Cuius vale et in bello fere vexilla
 et constituere duces et postulos et quos esse deant qui in
 prima vexilla portet et qui comitibus et pedibus primum

Semper virtus unita et ordinata fortior est
 seipsa dispersa et confusa Contingit autem
 quando in multis bello ordinem et aciem turbari
 et confundi Nec igitur hoc possit accidere observanda
 antiquis ut diuiditur exercitus in turmas et acies et
 singulis singula vexilla constituantur ita ut in quolibet
 valle per litas vel per aqua evidenter signa aperte
 ostendatur cuius aciei vel cuius turmae esset vexillum illud
 ut si gergeret aliquis bellatorem deiciat a pro acie
 defacili redire ad illam Vtile ergo fuit in bellis imperator
 et vexilla deferre ne confundatur exercitus Rursus expedi
 erat constituere duces et turiones decanos et alios postulos
 belli Nam totus exercitus qui se ad similitudinem unius corporis

Quare sicut omnia membra corporis semper in unum sic
 omnes bellatores et omnes partes eiusdem exercitus semper in unum
 defendunt. quare sicut quodlibet membrum corporis nisi non duci
 gantur per ipsum caput id quo regitur sensus et cognatio
 sic quodlibet bellator in exercitu si caveant centuriones
 aut duces qui debent esse eorum caput et cor ducere
 timore. Unde est quod antiquitus ne occideret confusio id bello
 constituebatur dux ab eis qui toti exercitui erat prepositus
 sub hoc autem duce erant centuriones. sub centurione
 one vero Decani. **Decani** uero decem a decem sicut centuriones
 a centum habebant. n. centuriones sub se decem decanos
 ut qui perat centum bellatoribus et decem decanos quorum
 quilibet decanorum sub se x viros pugnaculos habebat
 In galea n. centurionis scripte erant littere alione
 vel signum aliquod evidens quod inspicientes decani agnosce-
 rebant centuriones proprios et sciebant quos sequebantur
 Sic et in galea cuiuslibet decanorum signum aliquod erat im-
 pressum per quod x bellatores in quibus ipse erat primus
 decanorum proprios agnoscebant. **Hoc** itaque modo non est aliquod
 alio tam in armis quam in castris positum constituen-
 dum duces et prepositos et fentes vexilla ut quilibet sciat quod
 dicitur agere. **Est** uero tantus error armorum per strepitum et per
 motus illas quod verba et monitiones non sufficiunt ad di-
 rigendum bellantes. si igitur daretur evidenter signa ut
 quilibet ex suo intuitu sciat se tenere ordinem in acie et
 cognoscat quid sit actum. ex hoc autem patet per quales
 debeant esse portantes insignia et vexilla. **Ad** vexillum
 facto totus exercitus et confusus. **Immo** magis quod diligentia
 et vexillifer eligendus ut sit cor fortis animo gestans
 fidelis primarius. operatus id armis et animo singula que
 videntur ad bonum et probum stentum quod bellatores. **gunt**
 uero etiam multis temporibus totum exercitum tunc quod devotum
 esse a bellatoribus parat. eo quod vexillifer fraudens co-
 mitteret velant vexillum et abscondit ipsum quare con-
 fundebantur bellatores quod non habentes caput et ignora-
 tes ad quid debent attendere. propter quod si id bellatorum

Quia multos hominum periculis mortis exponit ad magis diagea
 vexillifer est dignus. Ex dictis autem patet qualis esse
 debeat qui in exercitu est pedibus et armis proponenda. Nam
 sicut caput est praestans alijs quibus sit qui in bello pro
 aquibus turris vel bellatoribus alijs esse magis strenuus illi
 et magis expertus in his que incidunt ad pugnam. Quare si pe
 dices debeant boni bellatores esse esse debent fortes vires
 proceri statura scientes etiam hastas et tela. Et non deest
 gladio iuvare ad pericula. scilicet portare ad se protegendum
 debeant esse vigilantes agiles sibi hinc armorum expugnare
 Quia omnia haec pamply et praestantia respiciunt in eo qui est supra
 pugiles pedices proponenda. Deinde ergo qui in pugna pedi
 tibus promittit esse fortis viris proceri statura scientes etiam
 hastas et iacula scientes dimicare gladio ad pericula
 portare scilicet ad se protegendum vigilantes agiles sibi
 habentes omnia armorum expugnare ut sciant erudite pug
 nantes sibi commissos cogat eos ad bonum bellandi et ad
 tenendum. Nam ipse armorum inter terrorem mentit hostibus
 ut portantes huiusmodi arma credatur bonus esse bellator
 Quia si rubigo armorum arguit incerta bellandi in eo
 qui portat illa. si ergo talis deus esse qui promittit pedibus
 bellatoribus. multo magis debet esse armorum expertus et
 proceri corpore et fortis viris qui est viris proponenda
 qui in bello conquesta conquesta maior gloriatur efficitur qui
 in pedestri pugna oportet ergo praestantem et ducem
 militum bellatorum belli esse habitum corpe ut possit
 etiam armatus agileret cum ascendere scilicet fortiter cunctas
 cum lancea equitare. iacula erere. ad seuto se protegere
 cum clava et ense dimicare. habere omnia armorum expugnare
 ut possit suo gemitu ad pugnam erudire ut
 fortiter pugnat arma teneant et ad faciant quod regni
 munus ad bellum.

Quibus cautelis de uti dux belli ne
 suis exercitiis ledatur in via

et

Quis est quid subtilissimum et finis omni tribu

Ut dicitur in libro de rebus ubi go quoniam more pld et v ho
 stes insidiantur morti cuius e omnis cautela adhibenda
 ut exercitus sanctus illesus et ut intra cuius cōseruet
 nō go suffiat conspiciere ea que sunt cōspicienda in pugna
 committenda nisi stantur caute ad remouendi impetu
 marum ne exercitus per insidias hostium periret in via
 possimus autem quid ad pñs spectat octo cautelas en
 vmeras quas d. dux belli retineat mōrte ut saluet
 vna pñtorum qui sunt sub ipso **Pr**a e ut itinera
 vgonu per que exercitus pñsa d. et mñalla locoru
 et qñtate viarum et cōpendiu ad mñcula et montes
 et flumina cōstentia d. itine illo d. habet cōscripta
 Omno si nūc ille et passus et flumina dux exercitus habet
 depicta ut q. oculorum aspectu prospiciat quā exercitus
 debet pergere tunc possit sine exercitu ducē. si enim
 marinarum faciat q. videntes maris pñda ne coram
 naves pñant naufragiu dñstipserunt maris mappā
 v portu marini disamnia maris et cetera talia pñto
 sunt depicta qui marinarum intuentes stat pñpñnt
 quā debeant pergere et in quo loco existant et a quibz
 debeant sibi cauere quā cum pñ insidias hostium
 exercitus tot quasi vel etia plūibus exponat in via
 et nante in mari nullo modo d. exercitus pñe per
 viam aqua in qua pati possit aquas insidias. nisi
 qualitates viaru montes et flumina et cetera repta
 in illo itinere habeat dux cōscripta etia et depicta
Secunda cautela e ut pñam ha quod in vias et
 qualitates viarum cōscriptas et depictas ducat dux
 belli contra ductores aquos bz scientes vias illas
 qui plūes per eas pñgunt et exporti sunt illas Ma
 vidē aqua cōscripta et depicta nō sunt ita nota sicut
 si pñpñd sensibz vidēntes quā pñcor e cognitio
 rei per quā cognoscit in pñpñd q. per quā cognoscit
 in pñpñna vel in suo simili **Ne** cum gductores molli
 entur fraudes aquas d. circa eos dux bonus apponē
 custodias ne possent fuge d. cauz eis gminari

Mortem si in aqua fraudulenter se habeant et promittere
 dona si fideliter se gesserint. Tercia est habere scilicet sapie-
 tes plures fideles promissi exaltatos in bellis de quorum
 consilio agat quicquid videtur esse sciendum. Vbi tantum
 aut periculum nullus de immo pro capiti me crede pro
 soli. Quarta cautela est ut itinera ignorent per quod debet
 exercitus proficisci. Nam consilium ducis quanto magis est publicum
 tanto que sunt in consilio deliberata minus impediuntur
 et ad finem debito mancipant. Postquam go deliberatum est
 per quas vias de exercitus perage et vias illas dux huius
 conscriptas et deputas et non habentur conductores ad fide-
 les quanto hoc magis publicum est et magis celatur ab hosti-
 bus tanto exercitus magis secretis proficisci. Quinta
 est in quolibet agmine et in qualibet acie habere equos celeres
 fidelissimos habentes equos veloces et fortes qui ante
 et a tergo et a dextra et a sinistra percurrant illustres
 et disceperunt insidias ne hostes aliqui latentes ex
 aliqua parte molestant. Exercitus Nam et si nullus est
 notum duas consilium eo quod ipso quod per aquas vias
 incipit exercitus iter arripe gressurum quibus potest per
 quas partes debeat proficisci et quod probabile est semper
 in talibus equos exploratores adesse cogitare de dux
 belli quod et hoc possit ad aures hostium pervenire itaque
 cum pericula pericula magis noceant per velocissimos equos
 sunt detegende insidie ne exercitus circa aliquam partem
 ex improviso periclitetur molestari. Sexta ut ex illa
 parte exercitus prohibere milites et magis bellicosos
 pedites apponantur quod qua accidit magis periculum
 imminet quod si ex omni parte de periculo dubitatur
 undique sunt remedia adhibenda. Sextima est ne
 exercitus dispersim vadat Nam interrupta acie faci-
 lius debellatur. In qualibet uero hora sit exercitus se de
 habere ut si contra hostes presentes adessent eis non
 possent efficere nocumta. Vnde et publicum dicitur quod
 est magis non est deus. Semper go dux belli cui
 commissa est tantorum vita de qua attenditur vigilare

ne hostes cum invadere possent quasi negligenter et dormi-
entem. Idcirco dux exercitus centuriones et decuriones alij
qui operibus bellicis prouident semper monent milites et pe-
dites ut sint parati ad arma ut si contingat aqua inua-
sio subita possent invadentibus resistere. Sic etiam dicendo
dato quod acciderit aqua repente insulsum effi. quod impudens
promissus et iniquus postulat nocumtum. **Octava cautela** est consi-
dere statum in quibus sit copiosior utrum magis abundet
in pedibus vel equis. Nam equites melius se depe-
ndunt in campis. Pedites vero in locis siluestribus et ino-
tuosis itaque ut videat dux belli se abundare in equis
vel pedibus elige poterit vias campestris et amplas
et nemorosas vel montanas et ad prout uonit expedire.
**Quare ordinande sunt acies si debeamus
contra hostes dimicare vel cum adversariis**

An

Ostendam diximus sub quo continetur opatio bellorum
et ex quibus rationibus sunt meliores pugnae
et ex quibus arabus sunt meliores bellicosius. De
clavum etiam quia in exercitu conservande sunt moribus
et castra et quod sunt conservanda si debeant publica bella
committi et ex quibus cautelis abundare debet bellorum ducem
ne sunt exercitus. Leditur inia quod ad campestris bellum
melius ut videtur ultra dicit restat ubi ut doceamus
ordinare acies prout adversarios et invadere hostes prius
hunc dicendum de ordine acierum si. ut ordo servetur in acie
non modum valet ad pugnam. Nam ut ait Vegetius nisi
bellantes sunt ordinati et occupant debitum spatium hi
pugnare non possunt. Nam si omnes sunt instructi impe-
duntur ne aquos prout possint. Et vero nimis rari et
intercurrentes adiuvant prout hostibus et facilius devor-
cantur servare autem debitum ordinem in acie ut equites
et pedites sua aciem servant non sine magno exercicio
fieri potest. quoniam ergo in aliquo tempore non bellare p-
dinterna tempora de exercitu pugnatore ad suum

debemus ordinem in acie et ad faciendum ea que requiruntur
 in bello. Modus autem per quem pugatores huiusmodi ordinem
 servare debent est ut sciantur tam equites quam pedites duos
 ad campos et ille qui est exaltatus in bellis. et quod dicitur equites
 vel pedites esse proprium. Primum dicitur equites et pedites
 linealiter disponere ita ut seriatim maneat et equaliter
 ad semper distent secundum distantiam quod requiritur acies
 cunctus vel pedestris postea prout dicitur ut duplicent
 acies ita quod medietas aciei statim separet se a medietate
 alia et seriatim ordinem se ante ad vel post ipsum quo
 facto statim dicitur prout dicitur belli ut aciem quadrato
 faciant et deinde ut constituantur trigoni quod facilius
 fit acie quadruplicata et seriatim diametro et paribus
 quadratis quibus sine faciant trigoni vel ut sit unus
 dicitur quod non omnes hos modos geometricos capere ducunt
 pugnatibus ad campos sine equitibus sine pedibus
 impare dicitur dicitur belli quod pugatores ordinem se in forma
 quadrangularem et postea secundum triangularem et deinde secundum
 rotundam. et deinceps deinde aspicere bellatores ut statim
 constituantur acies in quibusdam formis. **Hic** nisi sciendi quadrangularem
 aciem formam aciem in octas formas esse magis. **Secundo**
 secundum hanc formam magis est formam aciei simpliciter. si dicitur
 ut sit loci talem formam vocant in huiusmodi tunc consistit
 uenda est forma predicta forme aciei in se utiles
 ad bellandum sunt. pyramides rotunda et forficulata. Nam
 pugnares vel alium se volunt defendere vel et sustinere
 utis vel volunt aciem invadere. si ergo bellantes non sentiant
 vires se tante potentie esse ut aciem debellare possint
 si sufficit eis ut se defendant. tunc est constituenda acies
 in rotunda forma et pugnares deinde se magis con-
 stantem et coherere ut acies non possint ab hostibus
 non transstrungi. **Quia** aciem in similitudine et in ex-
 tiori parte constituendi sunt homines quibus armate
 et melius omnia que ab ipso maiori gravamine possint utis
 suscipere. **Si** non pugnares credunt se esse tante potentie
 ut possint ad invicem invadere. tunc non in corpore proprium

Hostes sunt pauci vel multi. si hostes sunt vnde primi
 ostenda est acies secundum formam forficularem ut acies
 sit apta ad unum semper cum et quasi forficem aduersarios
 in medio capiat et concludat. Si vero hostes se multi
 ostenda est acies in forma quadam appellatur cuneus
 pyramidalis et acutus ut possit hostes perire et dividere
 Ad diuisi hostibus facilius debellatur. acies quoque constructa
 in forma rotunda utilis est ad sustinendum. In forma vero
 forficulari est utilis ad dividendum et concludendum ad hostes
 sunt pauci. si in forma acuta et pyramidalis utilis est ad
 studendum et dividendum cum hostes sunt plures. Sciendum quoque
 quod minus aciem ostendit secundum multitudinem pugnantium
 et prout plures aut pauciores pugnares vident se habere.
 prout plures a pauciores acies ostendit sciendum. non quod semper
 in eorum acie et in locis ubi magis pugnares est ne acies conf
 munda apponendi sunt pauciores pugnares. qui possint videri
 diuisi. Est autem aduertendum quod in quacumque acie prout in pug
 quatorum ostendendum aciem reseruandi sunt aliqui strenui
 bellatores extra primam aciem qui possint ad illam partem
 succurrere vnde indigent magis aciem deficere. Hoc quoque tunc
 obseruanda sunt in ostendendum aciem. Primo ut acies
 bene ordinetur secundum formam rotundam acutam et forficularem
 ut ignis bellum vincat. Secundo ut pauciores bellatores
 in illa parte acie apponantur in quibus magis potest conf
 munda et perferri acies. Tercio ut extra quibusdam acie reser
 uentur aliqui multi strenui et audaces. qui possint succurrere
 ad partem illam acie qua acies videtur titubare et deficere.
 Cum decidendi sunt in bello omnes praecedentes re
 sim et qui eligibilis est parte primam

III

Ostendit qualiter sunt acies ordinande et con
 struende. Reliquum est ostendere quales pugnares
 prout debeant. Vtrum eligibilis sit parte
 cesum vel primam. Possumus autem quatuor vnde ostendere
 quod decidendi sunt praecedentes cesum. et eligibilis est
 parte primam. Prima sumitur ex prohibitione armorum
 2^a ex ipsa natura hostium. Tercia ex promissa vel re
 4^a ex fatigatione membrorum. Quinta ex deceptione

perueniunt Prima in se per. Ad quoniam esse sine gladio
 plus capere de armis. tanto per amorem existens difficili
 ut ad carnem unde est quod bellorum oportet deinde pugna
 semper debet habere locum amplas ut amuli locum se
 ostendant. quod quoniam illi amuli sunt magis compacti.
 tanto quod ex eis plures frangere ut voluerit notat. sic quod
 patientes resim quod plus de armis modo quod patientes
 punitur. ut quod voluerit punitur ad ad carnes magis est
 eligibile punitur punitur quod resim. modica autem masio
 arimor sufficit ad ledendum carnem patiente punitur
 que non sufficit patiente resim Ha via ad misagandum
 hic idem sunt ex existens ostendit Ad si quis quod incanis
 existet in patiente resim punitur punitur ad cor vel ad
 membra vitalia oportet magna plaga facere et multum
 ossa modo Et patiente punitur due viae sufficientes ad
 hic quod fiat plaga mortalis et sit letale voluerit Considerare
 quid debemus quod quicquid est hasti notum in quod huiusmodi est
 nobis proficuum Ad in exitu per quoniam magis aduersa
 rixam patiente est punitur. quia sic patiente rixam
 infigit plaga mortifera Tercia in se sunt ex punitur
 voluerit hic quoniam hostis magis voluerit punitur magis
 potest se protegere et rixam potest illa vitare. quod iacula
 prompta non ledunt in patiente autem resim. quod oportet
 fieri magnam brachiorum motum punitur infigit plaga
 aduersam quod longinquo potest punitur voluerit Ad
 magis potest sibi carere et coepit se ab ictibus Ad
 aut Vaga quod punitur punitur aduersam punitur autem
 videtur Et haec genere patiente potissime usque sunt
 Romani. Deinde autem in Romanis milites omnes patientes
 resim. quod et ipsi semper volebant punitur punitur Tercia
 via sunt ex fatigacione membrorum inter cetera. in id bellum
 est haec potissime attendenda ut pugna ab se minima
 sui fatigacione punitur minus aduersarios ledit Ad si bel
 lantibus minus se fatigant non volentes laborem illud
 tollerare difficili dimittunt atque et comitum in fuga
 que cum patiente resim per magnam motum brachiorum

insurgit ibi magnus labor. punita nō feriendo modica
 fatigatio sufficiat. Eligibilis ē punita punita q̄ cesim
 punita. n. cesa quomē impetu veniat rās occidit. sed
 punita modico impetu inflata facit letale vulnus.
 Quia via sunt q̄ deceptos punita. Ad bonus bella
 tor p̄ p̄ se dī adūsam ledē ut h̄ ipm̄ ip̄e nō ledat.
 Omnis in ille modus punitendi ē maḡ eligendū q̄m quē
 feriens mod̄ lesio potest accidē. q̄re cum punitendo punit
 cui rās corpe possit omnis adūsam ledē. Adē. q̄
 punita punita q̄ cesim. punitendo. n. cesim or̄ elenare
 brachiu dexte. que denato dextu lat̄ mda. et disto
 opitū ē datu hasti p̄nā ut possit nos facile ledere.

Ad lenis infertur lesio ē necmūtu corpe nudato q̄ tanto
 Que et quot illa que reddunt hostes potentē et q̄

U tunc et quot illa que reddunt hostes potentē et q̄
 modis et quā deprimis hostes impadere
 dicitur in p̄p̄is q̄ hosti ē p̄p̄is nobis ē
 nocmū. Quomē. q̄m reddunt hostes fortiores
 ad īstendū bellantibz. q̄ illa sunt p̄p̄ia eis
 corū opposta sunt eis. necmū ē reddunt eis debiliat
 ne possint īpugnātibz īstē. Quid autē ad p̄p̄is p̄p̄is
 tat possimū septem emac. p̄ q̄ hostes sunt fortiores
 contra īpugnātibz. Quid ē q̄ sunt d̄ acie debite ordi
 nat. Ad ad ut vnta ut sup̄ tangebāt fortior sit
 p̄p̄is d̄p̄sa. p̄ hostes sunt b̄ vnti ē d̄ acie or̄
 d̄mā. p̄ m̄p̄adē difficilē deprimunt. Sed q̄ reddunt
 hostes fortiores ad īstendū ē loc̄. Ad in vno loco hostes
 facilius se t̄nēt q̄ in d̄o. Ad in transitu flumīnū
 m̄ p̄p̄ia q̄mōmū. et m̄tī diffidatō m̄az p̄ con
 tūgat hostes in talī situ rep̄u difficilē se defendē
 potuerunt. q̄ or̄ eis p̄p̄is m̄adē. q̄re sūt locū m̄p̄is
 defensō. p̄ in eo hostes m̄p̄madē reddunt eis debiliat
 ad bellandū. Sic locū aptus facit eis fortiores ad rep̄
 stendū. T̄ciū ē ipm̄ temp̄. Ad t̄p̄is in quo vnt
 ē gr̄is hostibz et in quo pulvis facit eis p̄p̄is
 et in quo soland̄ rad̄ expōm̄t corū acul̄ difficilē
 p̄p̄is hostes īstē. T̄mpe nō in quo h̄q̄ m̄o se h̄nt
 hostes abiliatō sunt ad p̄p̄is. Quid quod reddunt
 hostes maḡ amoscos et maḡ p̄p̄is ad remittendū

XIII

est premisse. qz qñ pñsi sunt z pñmē aduētū pugnatorū
 magis se minuit t nō tēnt qz coram occisū. **Amicū**
 aut est debita t modata amicitia. **Ad** qñ hostes sunt
 lassī laboribz mglis t incommoditatibz alijs si tunc mīa
 dñi facili devincit. qñ si debite qmssit. debita qz
 quies hostes potentes reddit. **Secūdo** ē amor t cōc
 ordia ipsoz. **Ad** hostes dñi corpa facili devincit
 multo magis dñi amor et voluntate debellat. **telus**
 qz maior est dñi amor qñ corpm. et qz si hostes nō
 sunt parsi. si sunt corpa cōmūta potentes ad belladū
 sunt et multo magis si se diligunt et sunt quicūqz amor
 et voluntate. qz de seipz magis cōfident. erunt viliores
 t promittēs ad pugna. **Omne**. n. amor ē quēdā vīo
 vntat. et plus amor vnt amicitia corda. qñ loca vnt
 existēd corpa. qre si vntat loca ē gregatō bellatū.
 cōs potentes facit amor et vntat cordū. cōs mīlios
 reddit. **Eximū** quod facit hostes potentes ad cōmūta
 ē latencia pñmū qdico mū eximū ita ipsoz. **Ad** qñ
 qdico mū hostū mēlo sunt tanto faciliē elige via
 qua debeant impūta. qñ nō coram magis
 sunt latea magis ignora impūta meq. **Emiat**
 itaqz q reddunt hostes potentes ad vntatē. **Ad** facili
 pñt pñt qñ nō ē qua bellatōs suos hostes mīadē de
 beant. **Ad** ad septe mōs emiat hostes fortēs ex
 stat ad mō opposito se hñt sunt mīadē t debellat
 di tpo igit dñi belli per mīdialē nō alqz aid modum
 di diligēt ad hñt qñdo hostes sunt dispari et tunc
 di cōs mīadē quia nō hñt potentia repstendi. **Ad**
 di diligenter explorat corū itūm est t tñp flumīoz
 t pñpīa moncū et angustias siluarū diffractas pal
 nū et viar se hostibz opponat. qz pñ facili devincit.
Ad di appiat ad ipsū tempz vt qñ pñ vūberat
 ad oculos hostū pñlū et vñtā repstendū ad corpū
 tñd di cōs mīadē qz oculū ipsoz disgregat a sole t
 offensē per vntat t pñlū nō bene mīdē potūnt
 qua debeant dimicare. pñ quod orbit cōs fuga elige
Ad dñi cōtū pñ se temptat di nō tñd hora

suos conuiliones faciat abid capere & requiesce et corp
 quos ponsare ut possint invadere hostes ex improviso
 ut eos invadat qñ abid capiunt nō qñ dormiunt qñ sunt
 securi exsistentes inermes. natantes discalceati distracti
 equis nō suspicatis cor aduentu. Quinto dicit diligenter
 explorare qñ hostes magnā fecerunt dicta sunt fatigati
 hinc lassatos equos. tunc. si eos invadere possint defacili
 terga intrent. Sexto in vagando dicit dux belli in suis
 hostes & inimicos nō ppe nec per aōs mitte' dyersiones
 ingia quonē eos ad lites vel ad minima ut deserviat
 non cōfidant. Hoc. n. facto si eos invadit nō hntes fidu
 cia deserviat defacili girentur in fugā si. Hec cautela
 licet ponat eam vagandū nō multū ē apvicianda. qz repn:
 quat bonis moribz. Septimo dicit diligenter explorare gdis
 hostid qua' se gerant. qua' se habeant. quē ē dux corp
 de quo dux illē magis confidet quos moris habeat. Hic
 exploratio gdis moribus singulis facilius invenietur via
 qualē defeat hostes invadere et debellare. Quō homines
 bellatores stare debeant si voluerit hostes pcutere
 et quō debent eos cōfidare. et quō deant declinare
 a pug' sic qz nō sit bonū pugnā committere.

xv.

Primo in quodā capitulo precedenti pñacendū
 pñacendū nō cōsim esse in quo docuim' militis. et
 ad militem in hac autem t' pñacendū doctrinam
 pñacendū voluit dare qua' deant stare ad voluit hostes
 pñacendū. Pñacendū aut hostid dux ē me' vñ a vñacendū
 ut ad iacendo iacula nō missilia ad iñacendū fñacendū
 aut ad adco appmōnat qz ma' ad manū se pñacendū
 aut deat stare bellatores inzi ad a vñacendū iacēdū iacimut
 et alid ad a pñacendū ad se fñacendū ma iacendo iacēdū
 a remotis deat qñ pñacendū sinistros ante et dextros ret'
 ad cor qd ē in alid pñacendū mot' pñacendū in pñacendū
 dextid. Ita qz pars dexta in alibz forcor ē vñacendū
 et apcor ē ad motū ē qz pñacendū mot' acm immoli
 ut si mot' manū innt' brachio statū si mot' brachū
 innt' cor qñacendū et si mot' vñacendū pñacendū aliy pñacendū

in moto. oportet cum moue pars dexte munit pars sinistre
 quiescenti. Cum igitur pars sinistre mouetur et latius dexte elo-
 gatur optime disponitur ad iacendum iacula et missilia quia
 quiescit in sinistra et mouetur dextera vibrans ipsius iaculum
 quo vibrato vehementer mouetur aer et fortius ferit. Sicut
 in toto in parte dextera quia sinistra possunt quiescere et moueri
 dextera. Si apertum est ad mouendum et sinistra ad quiescendum
 Sed prudentes a iunctis debemus quiescere super sinistram
 pedem antemissum et elongare nos ad dextro ut possimus
 vehementer impellere et vibrare iaculum. Si quoniam ad manum
 pugnatum gladio debemus contra nos habere itaque quod
 pedem dextrum tenemus ante et sinistram post. Nam quia latius dexte
 aperta est ad motum si illud sit hosti propius non motus po-
 terit melius utique effugere. Vehementer in parte quod stat quod
 quod mouetur. Rursus si dextrum latius sit hosti propius melius
 poterit ipsum pariter. Debent enim pugnatore cum ad manum pu-
 gnant tenere debent pedem sinistram immobilem et ad voluit
 pariter cum pede dextro debent se ad faciem et ad voluit
 utique fugere ad eodem pedem debent ad se reuocare. Sic itaque
 tenendo pedem sinistram immobilem et ad dextro se mouendo
 poterit facilius hostem pariter et contra utique facilius fugere.
 Quod quo debeant bellantes stare si debeant hostes
 pariter. Restat inde quod sunt hostes includendi et cum
 dandi. Sciendum ergo quod vadit iniqua sic claudendi sunt
 hostes in pugna publica quod non pateat eis aditus aditus
 fugiendi. quod tunc deperantes. quod nunc compulsi offendi-
 audaces videntes. si se nunc morituros prout mala co-
 mittere in eos qui contra pugnant. Inde est quod Timotheus. Scipi-
 omnis sententia dicens. Amicos sic claudendos esse hostes
 quod non pateat eis aditus fugiendi. Nam fugientibus ho-
 stibus non est periculum et in fuga periculum multum absque no-
 cumento periculum sed ad se videntur. quod coacti ferunt
 includentes. Cum ergo super diximus forendum esse aditus aditus
 sub forma forficulay ut quod hostes sunt parati ad hoc
 quod melius includantur et claudantur non sic intelligendum est quod ita
 debeant circumdari quod nullus deat aditus pariter nisi forte

esse adeo parum quod quicunque debellare rebellare vellent non
 possent nocuum officio ostendo itaque quare debeant stare
 pugnaturos si velint hostes pugnare et quare eos debeant circum-
 dare. **Restat** mihi 2° declarare quare sit ad pugnam determinatum
 si non habeat quicquid ne inde pugna bona committat. eo
 quod hostes sunt fortiores et non possunt illis ipse in quo
 quid ad pugnam spectat de dux belli duplicem habet cautelam
Prima est quod ad exercitum suum. Nam et si dux quicquid ha-
 beat non esse pugnatum de hoc valde parum patefacere
 et non de illud toti exercitui pondere ne timore impiter
 fugiant ab insensibus hostibus occidantur. talis itaque dux
 se habet de quod non credat exercitus quod velit fugere. Si quod ali-
 bi velit parare insidias et quod contra hostes velit accingere
 dimicare. **Secunda** cautela adhibenda est ex parte exercitus
 hostium. Nam sic de determinare bellum ut hoc hostes lateat
 Ideo multi tempore nocturno potius quam diurno hoc agunt
 et plures hanc habuerunt cautela quod milites secum in acie
 ex opposito hostium prohibentur eos ne potius inde possent
 per quod pedestres latent pugna recedit. qua recedente quod
 tota proa melius possunt vitare hostium pericula. Est quoque
 ad utendum quod quod determinat pugna magis acie sic deinde dividere
 quod si contingit hostes insequi fugientes a bello plures occide-
 rent et magis maius nocuum eis inferrent fugientibus
 quod si se viderent et debellarent. **Deinde** in dux belli inquit
 videtur sit aquies locum propter ad quod possit fugere exercitus
 si fugerent ab hostibus. **Quot sunt genera bellorum**
et quot modis derivande sunt munitiones et robustates
et quo tempore melius est obsidere civitates et castra

pm

Uidentur omnia bella ad quatuor genera reduci
 va ad campestre obsessum defensum et na-
 vale. **Primum** autem campestre dicitur omnis pugna
 facta in campo seu in terra cum qua bellatores ab invicem
 pugnant absque munitione mea. quod tamen huiusmodi pugna
 magis est a munitionibus separata. tanto est magis cam-
 pestris et magis periculosa. **Secundum** genus pugne dicitur
 obsessum quod bellatores sunt tante potentie quod non ex-
 pectant ut hostes de munitionibus existentes vadant
 bellare ad campum sed ipsi munitiones invadunt

et obsident eos tale genus pugne quod nomen dicitur obsessum
 Est autem et in genere pugne quod defensum vocari so-
 let nam pergitur pugna aquos in terra militem esse et ad
 eos hanc potentiam ut non possint hostes exire ad campum
 si ipsi munitos obsident et vadant sic pergitur aquos et
 adeo paucos et tunc debiles ut non possint in campo resistere
 posse impugnantibus. Ad hoc se in munitibus claudis tenet et sufficit
 eis quod possint munitos defendere. Si pergitur eis ab hosti-
 bus impugna tale genus pugne quo quis defendit mun-
 tiones et castra. dicitur defensum. Nam et si in omni pugna
 est aquos invasio et defensio et tunc ad quem obsident munitos
 et castra. magis dicitur ad eos invadere quam se defendere. In pug-
 na obsidina magis est invasio quam defensio. In bello vero
 quo quis se tueretur in munitibus et castris magis est
 ibi defensio quam invasio. Tale genus pugne magis
 dicitur defensum. Quia autem pugna in duobus dicitur navale
 et sicut pergitur esse pugna in terra sic etiam pergitur
 esse in aquis. In mare hominibus et piscibus sunt
 pugne aquosae quam terrestres. Quia autem pugne in aqua sunt
 quoniam quidam aqua ille existat navales dicuntur. Quia
 in mare sunt in mare quia pugna pergitur dicitur de campo
 Restat dicere de obsidina defensiva et navali. Constat
 aqua pergitur et pergitur pugna omnibus his modis pugna
 Nam aqua quoniam in campo bellum. Aliqua non obsident
 munitos et castra. Contingit etiam aqua aquos in-
 vadere munitos eos per quod et eos in pugna defensiva. Am-
 plius in principatu et regne pergitur et pergitur et tunc mare
 tanquam in mare sitat per quod ne pergitur defensio
 et ne fiat per eos ab hostibus in mare in regnum et ne
 tunc maritane impugnentur. Pergitur igitur et principibus
 aqua ordinat bella navalia. Dicitur itaque de bello cam-
 pestri et aliis quibus bellum. Et dicendum utrumque de eo
 pergitur pugna diffusum dicitur et de cautel bellorum inter
 diffusum ad per id dicta. Ita omne bellum possint cau-
 tele haberi quia quis deat se hanc non est aqua bellorum
 genera dicitur munitos. pro etiam dicitur de bello obsi-
 do. Quod igitur quot sunt bellorum genera ex dicto quod

Post bellum campylie primo dicendum de pugna obse
 ssia cum per huiusmodi pugnam contingat captivari et de
 vna munitiones et munitiones restat inde quot mor
 talia de vna parte. Et ante exemplum mor optineat munitiones
 et castra va p sitim famem et pugna contingit est aq
 obsessos tunc aqua quod non est cos sit pve ne munitiones
 reddere tunc diligenter excogitare deus obsidentes munitiones
 aquas vnde p aqua ingenia vel p aqua industria pos
 sunt ab obsessis accipere aquam. Et multoties evenit aq
 a vnto pnto de mari usq ad munitiones obsessas quae
 p in illo fontali pnto destina fistula. O meatu per
 que pgit aqua ad obsessos. et ipos pari aquar pemi
 ra. Rursus agnando munitiones p alte et ad no pvenit
 usq ad cas. gre p sit a munitionibus imota. deus obsi
 dentes ad habere omnia diligenter quando possunt obsessis
 pende aqua. Sedis mor impugnat munitiones e p famem
 nam sine cibo durat no possunt. Ideo obsidentes ut
 munitiones optineat passy mas et omnia loca p q pos
 sent obsessi munitiones defendi diligenter custodire debent
 ne eis ita deferent. In huius aut obsessiombz multo
 ceni et plus affligit famem q gladius. Unde e q
 multoties obsidentes volentes ad optineat munitiones
 p contingat eos aquos cape de obsessis no occidit illos
 si p mutilatoz membrorum reddunt mortales et pga eos
 remittunt ad munitiones obsessas ut vnaqu alys come
 detis apud illos obsides maiores mercedem et famam de
 inducat. Tercius mor optinendi munitiones e p pugna
 ut ad igitur ad muros et ad p pugnam dimittat q obsessos
 si qua et quot contingit tunc pugna committit in sequen
 co ostendit. Ostendit quot sunt gna bellorum et quot
 de vna parte p munitiones obside. Restat ostendere quo tempe
 melius est obside civitates et castra. Etiam itaq q
 tempe estimo antiqua sunt collecta blada vna et ad
 p q p subveniri mercedem obsessor e melius obsessis
 facit. Illo. n tempe omnia de vna parte melius de vna parte
 obsessis. Et p p sitim sunt munitiones optinende

induit est facere obsidione tempore estimo. eo quod tunc magis
deficiant in aqua. nec sic abundant celantes pluvie ut po-
ssint per istas subveniri obsessi. **¶** Unde si per famem
et casum non civitas obsessa optinenda melius est obsideri
facere tempore estimo antequam messes et vinia sint collecta
quod semper tali tempore consuevit deficere fructus anni. patet
quod si obsessi non possunt gaudere fructibus anni adveniens
autem peribunt inopia. **¶** Exemplum si per bellum et pugnam in-
micos sunt optinende melius est hoc agere estimo tempore. **¶** Ad
tempore hyemali abundantia pluvie replentur fossae aquarum quae
difficilius impugnantur obsessi. **¶** Unde in comoditate temporis
magis molestantur obsidentes et existentes in castris quam
obsessi manentes in domo. **¶** Vel quod obsidione faciende sit
tempore estimo. nec si per multa tempora obsidione dura
re debeant saltem inchoande sunt tunc tempore estimo. **¶** Primum
quod una et alia sunt tunc obsessi possunt colligere. **¶**
**Quod deinde se munere obsideret et qui per civitates
impugnari possint munitiones obsidere. **¶****

Si obsidentes negligenter fiunt et non diligenter
se muniat obsessis molestari possunt. **¶** Ad id con-
grat obsidione per multa aqua durat tunc non est
pole obsidentes semper opus paratos esse. **¶** Ideo nisi sint mu-
nitiones contingit quod eorum existens in castris ad finem occup-
ati perire vel ab eis non obo obsidentes cum aqua neces-
sitate disperi repente praeoccupant in ipsos et succedunt
tentoria destrunt obsidionem machinas et aqua multos
ex obsidentibus perire. **¶** Quod obsidentes ut tunc per manent
longe a munitionibus obsessa saltem per igitur teli vel ratis
debent castra metari et circa se facere fossas et figere
ibi ligna et consuevere perugnada ut si opidum in-
cos velent repente invadere sustinere invenirent.
¶ Unde quod se debent munere obsidentes ne ab opidum
molestantur. **¶** Astat ostendit quod modis impugnare
debent obsessos. Est in vinea mea impugnandi communis
et pubes va per balistas arcus et per lapides emissos
manibus et fluidis et alia per appositiones scalarum
non multum in industriis impugna si obsessi fuerint.

sc ad muros et propugnacula statim impugnat cum
 cum balistis et arcibus iacunt contra ipsos lapides ut
 cum fundis ad manibus apponunt scilicet ad muros ut si
 possint ascendere ad partes illas ut sint parces illis. per
 hi hos modos impugnationis apertos est dare et licet imp
 ugnationis modi ut omnibus notum quorum unus est per
 cussiones aut per machinas periculis lapides magnos
 et grandes et cum et per officia impulsiva usque ad muros in
 muros obsessi de omnibus itaque impugnationibus dicendum
 si primo de impugnatione per cuniculos. primo ergo per cuni
 culos. et per vias subterraneas deinceps munitio debet
 ergo obsidentes prius in aquo loco terra fodere antequam
 locum tentandum vel aduocandum edificandum debent apponere
 ne obsessi inde possint nisi incipiant fodere ibi enim fo
 dendo magis profundiores quam sint fosse munitio deinceps
 de parte usque ad muros munitio perducit quod si hoc fieri
 potest lenius est munitio. tunc ad hoc facto primo debent in
 muros fodere et supponere ibi ligna ut statim cadant et ad
 omnes muros vel cum maxima parte muros subfoderunt
 et subpugnantur si viderint obsidentes quod per solam cum
 muros possint munitio optine statim debent apponere
 ignem in lignis sustentantibus muros et facere omnes muros
 vel magnam eorum partem simul cadere et imple fossas
 quo quasi ex improposito terreantur obsessi ut faciant
 deinceps opidum. Et circa adiutendum quod ne subterfuge
 semper sint munitio tabulis et aliis arboribus ne ca
 det terra et suffocet fodientes terra et que extrahitur
 de dictis fossis est taliter abscondenda ut ne videatur
 ab obsessis et unum cum ignis apponitur ad ligna sustinenda
 vel sustentantia muros apponitur lignis ignem et exuto
 cum eo debent se ad locum suum fugere ne cedant per muros
 cum casum. Sic ergo agendum est in propugnacione per cuniculos
 cum ad munitio optinenda sufficit sola cuniculorum munitio
 si cum hoc accedat non sufficit exaribus sub fossis et
 subpugnat non debent apponendi est ignis si procedendum est
 ad maiores munitiones et ad maiora membra castri vel
 civitatis obsesse et similes vias subterraneas et similes facere
 est circa ea quod factum est circa muros. Et in procedendo
 est ducendo vias subterraneas ut per eas possit ingressus

ad civitatem et castrum que omnia latere fieri possunt absque eo
quod sentiantur. licet vero sine difficultate et diligentia temporis
possint hec omnia fieri debito manuparum. His itaque per
partem aquo tempore nocturno vel in aquo congruo alio
ad pugnandum per appropinquandum ignis fieri debent ut simul cadat
muri. et munitiones subire et per vias subterraneas fiat
ingressus ad castrum vel ad civitatem et per aditum factum
et muris cadentibus. reliqua vero obsidentes ingrediuntur castra
vel civitatem obsessam et sic poterunt optinere illam et
Quot et que sunt genera machinarum cicerarum
lapides per que impugnantur valent munitiones

XXIII

Obsidere et deinde possit civitates et castra
vincunt ante plures munitiones aquas obsi-
das super lapides fortissimos esse constructas
vel esse circumdatis non hinc per profundissimas fo-
reas vel aquo ad nos esse munitiones et per circumdatis et sub-
terraneas vias magnam vel valde difficultate optineri
possunt. evenit etiam plures. ut si munitiones obsessa per vias
subterraneas capere possint obsessi tamen prudentes fos-
sones impediunt eam ne per ipsas fraudulentur et per insidi-
as decendant. quod quando fieri debeat ostendendum ad id sequentibus
capitulis agetur de defensiva pugna. Cum in tractabimus
quoniam obsessi se defendere debeat declarabimus quoniam obsessi
circumdatis et ad machinamenta obsidentium debeat providere
quoniam si in his artibus de mutari naturam que per faciliorem
via ad effectum perveniat vel ad per circumdatis non ita
munitiones deficiat impugnantur possunt. sicut per machinas
lapidarias vel per edificia propulsa usque ad munitia castra
vel civitates obsidere. et talibus uti arguuntur ut habent
intentionem. **Videndum** est quoque quot sunt genera machinarum
lapidarum. et quot sunt modi edificiorum. et quoniam munitiones
impugnantur. **Machina** autem lapidaria quod ad unum genus
inducitur. **Ad** in omni tali machina est dare ad **trahens**
et elevans virgam machinae ad quam quicquid est funda
qua lapides iaciuntur. huiusmodi autem elevatio virge aliquando
fit per contrapondus. aqua non sufficit contra pondus. sed
nullum ad fundum elevat virga machinae qua elevata
eiciuntur lapides. si quoque per solum contrapondus fit huiusmodi peractio

contrapondus illud vel est fixum vel est mobile **U**t est
 positum ex utroque. **D**icitur autem contrapondus esse fixum quando
 quod iuxta fixa est quedam cassida immo adhuc virge plena
 lapidibus et harena vel aqua ad gram coram quod
 machine veteres trabucum vocare voluit. **I**nter ceteras
 autem machines hec recte prout quod contrapondus semper univo
 citer trahat. **Q**uod semper uniformiter impellit. **C**um hac
 autem machina quod acutius prout possit. **N**am ad aliquod signum
 prout est per ipsum si magis prout ad dextram vel ad sinistram
 vertenda est ad locum erga quem iacenda est lapis. **S**i nam
 minus alte prout vel elonganda est machina a signo vel
 in funda eius est apponenda lapis gravior quam si elenae
 non potest. si non minus vire. non minus basse apponenda
 est machina non alenda est lapis. semper non ponderandi
 sunt lapides machinarum si determinate prout ad aliquod
 signum. **A**liud genus machina in contrapondus mobilis ad
 hunc est flagellum vel iuga ipsius machine. et hec quod
 machine romani prout. **S**uffiam veterum. **I**nter autem
 hec a trabutio. **N**am quia contrapondus mobilis adhuc virge
 machine. licet plus trahat rectius motus non tamen sit uni
 forme trahit. **Q**uod plus prout non tamen sit uniformi
 ter et recte prout et prout. **E**st autem et tunc genus machine
 quod arpentum incipit hunc utrumque contrapondus unum
 infirmum virge et autem se motus intentus circa ipsam et tunc est
 non ponderis infirmum rectius prout quam si suffiam non ponderis
 mobilis se intentus longius emittit lapidem quam trabucum
Tertium non genus machine est quod loco contrapondus
 in fines qui tunc per unum et malum bonum. **E**rgo enim
 machina non prout ita lapides magnos se prout tria
 genera machinarum. **T**amen non est tantum tempus apponere
 ad proportionem hunc machina sicut in machine prout
 et quod plures et spissius prout hec machina quam prout
Elle quod qui obsideri castam et tunc adonam si vult
 ad impugne per machinas lapidaie diligenter conspre
 debz. **V**trum magis possit minus in impugne rectius
 vel longius vel in eo modo in utrumque vel etiam magis
 possit obsideri offendere prout spissius et frequenter
Nam prout expedit omnibus prout machine vel

omnibz p[er]fuit modis p[er]iciendi ul aq[ui]bz sine aq[ua] p[re]dicta
machina castum et civitate obsessa possit impugne. Si em
plena notitia habeat[ur] de machinis de quibz mencio[ne] facta
sufficiens factum q[uo]d et q[uo]d per machinas lapidarias poterat
q[uo]d memos impugni. Ad omne genus machine lapidarie ul
e aq[ui]bz p[re]dicta vel potest origine summe q[uo]d p[re]dictis et ad
aditend[um] q[uo]d die et nocte per lapidarias machinas impugni
p[er] muros obsesse tamen ut indea[nt] qualid in nocte per
cunctos lapides emissi a machinis semp ad lapide alligat
da et utine ul t[er]cio ignita. Ad p[er] trahere ignita lapidi
alligata appare potit qua[m] machina p[er]iat et q[uo]d sine
q[uo]to ponderosior et lapis in funda machine imponat[ur].
**Quomodo per edificia lignea impulsa ad
muros civitat[is] ul cast[ri] impugni muros obsesse**

xix

Cangebantur autem superius tres mod[us] impugni
muros obsesse. quor[um] unus erat per cunctos
los alius per machinas. Tertius uo per edificia
lignea impulsa ad muros muros obsesse. Dicto go de
impugni facta per cunctos et lapidarias machinas. Re
stat dicere de impugni q[uo]d fieri contingit p[er] edificia im
pulsa ad muros vel ad mema casti vel civitatis obsesse.
Sic autem edificia quasi ad quatuor genera reducunt[ur].
Vt ad arietes vinctas turres et miscalos. Vocat[ur] enim
ariet[em] testudo quedam lignorum que ne igne comburatur
cunctis corrigit coeptum sup[er] hac n[on] testudine sic coopta
corrigit et fortiter contesta ne lapidibus obtrahatur muros
ponit[ur] trabe una caput fene vestit[ur] q[uo]d appellat[ur]
ariet[em] q[uo]d v[er]o ferri ibi apposti durissima h[ab]et fionem ad
p[er]iciendi. Ligna u[er]o trabe flumibz ul cathenis fencis al
ligat[ur] ad testudine factum ex lignis et ad mo ariet[em] se
subtrahit. et postea fortiter muros muros obsesse
p[er]tat et distumpit. Immo u[er]o per ligna trabe p[er] ferrata
muros utiba sic p[er]ussit. Immo u[er]o. Ita q[uo]d id lapides ex
stentes in ipso maxime comoni in capite eius insigunt[ur]
q[uo]da feru[er]o retortu ad mod[um] falce p[er] quos lapides com[un]i
moti et congnassati euellunt[ur] a muro ut t[er]cia p[ro]fertur
valz et ad ligna edificia ad impugni muros aq[ui]bz
dato q[uo]d aliud no possit p[er]tinge usq[ue] ad muros em[er]it

Nam quia huius trabes caput hinc sic feruntur retrahuntur
 et impinguntur poterit pariter munitio munitio obsesse. Dato quod
 tectura illa sub qua sunt homines impingentes trabem
 non pertingat usque ad munitio. Est autem huius tectura sub
 qua homines impingentes autem sine trabem optime muni-
 menda que uti illi sagittis vel lapidibus vel aquo ad
 munitio ex aliqua parte possint offendi. Unde autem edificium
 et ad impugnandum munitio obsesse quod vocat vinea
 Quidam autem huius edificium tamen nominant quod sit autem hoc
 cum tabule grosse et fortes optime colligantur et duplicantur
 sine sit duplex tabulata ne lapides emissi possint tale
 edificium frangere cooperitur etiam corrigere ne ab igne possit
 offendi. Consuevit autem tale edificium fieri in latitudine octo
 pedum et in longitudine a visum altitudine non tot pedum
 quot homines competent ibi possint existeret. Huius vero edifi-
 cium tante quantitate vel etiam maiore est optime vndique muni-
 mentum et impellitur usque ad munitio munitio obsesse sub
 quo homines existentes fodunt munitio illos. Est autem hoc edifi-
 cium utile ad eam est munitio obsessa quod usque ad muros eius
 possit ille edificium impelli. Tectura generum edificiorum sunt tres
 vel castra. Nam si per arietes ne vineas capi possint munitio
 obsesse accipienda est mensura munitio munitio illius et secundum
 huius mensura vel etiam malacis constitutende sunt lignee
 turres vel castra que tegende sunt cunctis corporibus ne succedat
 donec ab igne ne ad quod lignee castres dum impinguntur muni-
 tiones obsesse. Primo iacende lapides quod si malacis ca-
 strorum excedit altitudinem munitio et etiam turriculazum et
 propugnulorum quantum in ipse. sic se habent quantitates in castro
 ad quantitates in munitio quododo sic quantitates in munitio
 ad eos qui sunt in basso et in terra. Quia in huius castre
 ordinantur pontes cadentes per quos itur ad muros muni-
 tione obsesse. Aliud autem munitio dum potest accipi. Per
 umbra quod bene filium cuius nota sit quantitas ligandi est
 ad sagittas et praecones usque ad muros munitio et in quantitate
 cuius stru poterit quantitas umbre. In illa quo hora in qua
 accipit umbre quantitas elegendi est aquos lignum d altum

facient tunc umbra et in altitudine in lig' est albedo muros
 vñ q' nō p' sol splendi et facit umbra. si aqñ tegi' mibibus
 Sabim' aut mod' acut' altitudinē tūq' edificat et quernūmūq'
 mūr' accipiat aut aqñ signū d' tabula aq' ad qūitātē d'
 hōf. et ut hō ad cū qūitātē accepta ē tabula ita iacet se
 ad hō et ad p'edē eū pōnat p'dicta tabula et afficiat
 p' similitudine in tale et si mīf' eū p'tendit mag' alte q'
 sit edificat tūq' altitudo sumēda ē t'hat' se magis prope
 ad edificat id ē. Si uō mīf' p'tendat mag' basse ad tabula
 sit exite ad p'edē et iacens in t'ra elongat se ab edificat
 p'dicta donec p' similitudine tale p'mutua' videat similitatez
 eū. **N**ad ut p'a p' geometrie qūta ē distātia a capite
 hominē sit iacens usq' ad edificat id. tāta ēt edificat aliā de
 p'osset aut mēsurē illud altitudinē accipi p' reas traditas
 astrolabio et q'dente. si de hoc nobis nō sit cure. sufficiat
 aut de talib' ad p'ut' tāta dicit' qūta sufficiunt ad p'po
 sitū. **T**ūq' genus edificat vocat mūscaulos. **E**unt enī
 mūscauli q'dat' edificat p'ra sup' q'b' tegim' hominē t'ictos
 uō impelletes castra usq' ad mēma' mūmōf' obesse.
 possit at' p' hūm' mūscaulos. q' g'rimari castra usq' ad
 mūmōf' obessa q' ad factū ē t'p' ē impugnāda mūmō
Nad d' castro sit edificat ad mūmōf' impugnāda est tria
 q'p'e va p'ter sup'ietes excedente mūmōf' et tūriculas
 mūmōf' ad ē p'te q' mēad ad quā aplicat' pōte adedi
 sū mūmōf' iōt' ē p'te mīf'mā ad quā aplicat' mūscauli sub
 q'b' p' hōit' t'ientē uō ipelletes castra. **A**d q'd castro
 ē appiquat qūta debuit ad mūmōf' mūmōf' obesse illi
 q' p' i' p'arte sup'ietes dēnt p'ut' lapides et fugiē cōt' qm
 p' d' mūmōf' q' nō sūt in p'te itine' dēnt pōte dimitte
 et mūdē mūmōf' si q' p' i' p'te i'f'ma et sub mūscauli si
 possit ad mūmōf' accede' et cōt' suffode' ut aīa at' obse
 tes mūmōf' possit obessa mūmōf' et aīa baliste arcu ma
 chine lapidaie et oīa illud g'gāda ut qñ h' f'enda
 p' tūc mūmōf' p'uaat qūte n' p'lib' p' simit mūmōf'
 ipūgt' tāte p'lo t'icōf' obessi et aīa capūt' et

Qualiter edificanda sūt castra et ciuitates

De pugna ad obsidendum facili de mcan²

xx

Ostendit duxina de bello campestri & determinat
de bello obsessivo docentes obsidentes munitores
et castra quae deit ea obside & debellare In pte
ista determinat volu de bello defensivo ut ppter donu q
obsidentes quae deit munitores obsides Volu docet ipse
obsides quae se deat defende ab obsidentibus Po aut qd
maxime facit ne obsessa ciuitas de mcan² ab obsidentibus
et qd maxime facit ut obsessi facili possint defende munitores
aqua & sic quae edificata sunt castra & ciuitates & muni-
tores certe ne facit impugnari Sunt aut huius in his edifi-
cationi conspda p que munitores fortiores existunt et difficiliore
ad capiendum Primo quid fortissim² munitores et sunt
difficiliore ad debellandum ex natura loci Secdo ex angulante
munitores Tercio ex tenacis Quarto ex pugnati Quinto ex fos-
satis Et na quid loci vides et munitores existunt fortiores
si edite sunt in pugnatis rupibus vel locis eminens et
inaccessib² a si munitores sit ita eas vel paludes a flumina
caddat ipas qd a pnao qm edificade se munitores defende
se ab exteriori pugna et ab obsidentibus conspda e natura
loci ut in tali loco edificent² qm in ipso situ fortiores existat
vel si no vacat munitores de nouo edificare et ad tunc
na domos a domo metuentes furorē ppli nolūt se tueri d
munitores aqua si assistat factas quenda e munitores q ex
ipa natura loci fortiores existat et difficiliore ad impugnandum
Secdo vides e munitores sunt difficiliore ad impugnandum
ex angulante munitores na si munitores munitores habeat angu-
lantes si pugnati obsidentes ad munitores accede ut munitores deo
tunc obsessi facili se tueri ab illis & leni offendunt ob-
sidentes na p angulantes munitores no solum ex parte an-
teriori si etia a tergo & quasi a parte posteriori pugnati
impugnati munitores illa figendi itaqz sunt munitores ang-
ulantes ut munitores facili defendi possit Tercio quod reddit
munitores difficilem ad capiendum dicit qd tenata nō munitores
extra capti na d munitores fienda nō solum e quenda bo-
nitas sit et angulantes munitores si nra munitores illam
edificadi sunt omni equal distantes et in tra spatium

quod inter illos duos muros includi ponenda est terra que
 fodienda est de fossis que fiende sunt circa muros illam
 vel e contra terra apportanda et ponenda in illo spacio inter
 medio. Et huiusmodi terra intra tale spaciū posita ita den-
 sanda ut densata quod admittit glutinet et efficiat quasi
 murum. Contingit etiam circa turrem ex terra facere si huius-
 modi. Et quod non est ingens huiusmodi constituit mu-
 ros de terra densata. Valde enim glutinet talis murus
 ad defendendum muros que devinctur per machinas. Lapi-
 darios. Nam dato quod per huiusmodi machinas totus murus
 exterior murem omnem constituit ex terra quasi absque lesione
 suscipiat ut machinarum. quia cum lapis erit. a
 machina pervenit ad huiusmodi murum per molliorem eius
 cedon terra et super lapidem illum quasi ac si ibi esset
 fabricatus. Ex quo est enim muros ex terra constitutos
 densata magis lani a machinis quam muros alii. Et quidmirum
 talis ex terra factus esse grossus. quia tunc absque lesione
 suscipiat lapides emisso a machinis. Tunc quod facit
 munitores fortiores sunt tures et propugnacula. Nam in ipso
 mure constitutis sunt turre et propugnacula ut muni-
 tio longius defendi possit. Maxime autem quod portam
 quibus ipsi muros de qua tunc. ne ad eam accedat
 obsidentis fiende sunt tures propugnacula et alii huius-
 portam ponenda est cataracta pendens cum fenestris in
 duos ad fenestras prohibens ingressum hostium et inter
 duo ignis. Nam si obsidentis vellet portam muros
 succedere. Cataracta est autem in portam prohibere eos
 Rursus super cataracta debet esse murus rapidus ipsam
 per quam locum poterint per lapides et emitti per aqua
 ad extinguendum ignem si contingeret ipsum ab obsidentibus
 esse appropinquatum. Tunc quod facit munitores magis munit
 sibilis et fortior est latitudo et profunditas fossarum que
 si assint profunde replende sunt aqua. Unde per quod
 sunt difficultate munitores ad capiendum. Ideo videtur
 et a prius ab eis quod volunt muros defendere ab obsidentibus
 eos ut demum illis omnia. Et ne prius ex istis con-
 vult ad hoc quod facilius defenduntur.

**Quomodo sunt civitates munitione et castro et
universallyter omnes munitiones ut ab obsi
dentibus diffialius capiuntur** XXI

Non sufficit scire quoniam edificade sunt munitiones et
quales muros debent esse et quod debent esse scire
non sufficit quoniam sunt munitione et quod ut non deficiat
devina possunt. Dicebat. n. supra ipse quod modum devina
di munitiones via per famem, sitim et pinguem sic quod non
munde sunt munitiones obsesse ne a quo horum tunc modum
possunt devina. Ne. n. fame devina. ita sunt attendenda
via ut summa arena ordem et abata singula et multa
pabula quod per deficiat ad victum deportada sunt ad mu
nitionem obsessa peremptor obsessa ab equis et si timeat ab ob
sessione ante collatorum fugit ex aliis locis propinquis et
talibus adquirenda ne munitiones obsessa ad carentiam victus
possit pati defectum. Quoniam autem non per ad munitionem deficiat
ut si deficiat non multum esset. Utile castro ut civitati ob
sessa totum est igne quod munda. sic obsidentes inde super
muros capiunt emolumentum et ex bonis pro munitione
obsessa impugnat ipsam. Si autem timeat de divinitate et
ut quod per multa tempora debeat obsessa obdurare maxime
munitione civitatis vel castri obsessa multo. Quod multum
non etiam lignum magis putrescit et plus dicitur prohibere
copia aut tamen salis non est permixta sed multitudo
multum est expediens munitionem obsessa. et quod ad multa est
valde. Secundo de munitione castri ut civitatis obsessa
aqua quantum ad victum quod solum attendendum est ut ma
gnam copiam victualium deficiat ad munitionem obsessa scilicet
etiam ut victualia delata per tempore erogatores per fa
miliam dispensent. Unde si fieri possit per civitatem obs
essa cetera magna et possit amide recuperare victum quoniam
qualiter contracta civitatis victualia redire deberent
ad honorem publicum et pariter tempore per muros perinde
dispensare quod si munitiones obsessa modica esset ambigua
sic efficitur non esset difficile. quod si non multum possit multa pro
victualium nisi pariter et cum temperamento dispenset.
Tercio in talibus est attendendum ut pone debiles et viles

nō valentes ad defensionem munitōis obesse proficiat. si comode si
 potest sint ad partes alias tūmilitate tales nō. n. gsmil et co
 medunt que debent bellatoribz erogari. **E**rgo si timeat de
 mopia munitiū testat qd si d munitōis obessa a qd obessi
 pnt comode abstine sint occidende et sint comedende vel
 falsande si esui sint apte immo d tali casu comedenda
 se multa q ad esum vctat commis usq. **Q**uo quo muni
 tio obessa mutat ne capiat fame. **D**eleni iudea p qna
 se debent hie obessi. ne deumoz per pnt. **N**ad antiqua
 agm cos obpdant punde deit q ad itez munitōis perqat
 i qua fit agz copia. q si nō ibi nō fontis sint. fodendi se
 pntei. q si aia locus se pnti ibi ne pntei fieri possit
 fiende se fesse vt celestiu agz supabundantia impleat aiaz
 agm defectu q si munitōis obesse sint aia mare et non
 possint hie aqua nisi falsa. co q dulce aqua hait distat
 tem ad qua capienda phibet obpdant tūq munitate
 terra potit dulcificat. **n**ar **2m** phm in **nethe**. **E**rgo
 q ag calida ē saluta p poros terre transi totu in dulce
 conuert. **D**efendi caa ē ad munitōis obpdanda in magna
 copia accit ē vnu ne ex potu solū aq bellatores adeo
 debilitent q nō possint vlt ipse obpdentibus. **O**stendit
 q se remea aia fame ē pnt p q obessa munitō derivi
 consuevit. **R**estat vide que sint remea adhibenda ne
 p pignora obessa munitō derivat. **D**eit qd ad civitate
 ut ad castz obessu deportari in mag copia. sulfu pū et
 oleu ad oburcendi machinas hostiu fia caa ē ligna
 se ad munitōis obessa i debita abundancia deportada. vt
 p lig hasta sagittaz et teloz. et a dīa nāa munitō
 fieri possunt p fena nō ipari possunt a et fieri tela
 et sagitte et aa p q ipūga valeat obpdere. **E**st caa mī
 hie fieri ut ipsi obessi ad defenda dīa ē machinas
 ipoz obpdand vt d pnt co apparebit. **S**ava n. et
 tōwēu in mag copia sunt ad munitōis deportada. q
 ita se plipiora et aptiora ad iacendū. **E**x hie q
 ipledī sunt muni tice munitōis obesse. taloz caa pnt
 reifata defendad esse ad ipaz munitōis in mag ab
 undancia et ex q ca iplenda sunt multa vasa vt
 ad obpdentes appmānt muni munitōis iacenda se

Bala illa quibus fractis pulvis illig subminat obsidant
oculos et adeo offendunt eos ut q' ita et no' p'uti possit
ne armor et navoz etia copia et finit und e' m'p
mod' obesse p' balistas et arc' et aa' p'anda q' si
nem deficiant loco corum p'nt adhiberi tunc am et
capilli mulier Scitatur. n. Vagat' q' ad loins nervoz
copia defecit et no' possent machinas p'nt ad resi
stend' bellatorib' mulieres Romae abstris' tunc eos suis
manib' f'edunt p' que machinis repatis adisaiorum
impetu impulsunt Malnatum. n. ut ait Vagat' ille p'udi
cissime femine ad man' omne deforis capite q' servit
hostib' integre tunc Sunt etia ad munitione deportada
corum bestia ad ip'nd' balistas et arc' et corva cu
da ad tegend' machinas et aa' edifica ne ab adisaiore
p' m'edia obmurat Que n. cautet et p' ea q' dicta s' i'p'ite
potunt obesse ne corum munitione p' p'ugna ob obside
tibus devocantur et

**Cuius resistend' e' impugnam facit per annales
qualiter machinis lapideis et alijs edifijs**

XVII

Obesem debeat obmurat
Admirabam' supra tunc p'ales mod' impugnat
munitione obesse Quoz vn' erat p' tunculos
et vias subtrancas Alij p' machinas lapideas
et tunc p' edifica m'pla usq' ad m'ia casti ud tunc
obesse quae p' d'ic' p'fatos obside invad' obesse
Reliqui e' ut d'ic' quod obesse a p'dict' impugnatib'
q' obside se defende valeat Prima q' d'ic' de rem
edys q' impugnat p' tunculos possunt aut ita ha duo re
m'ia assigie Und e' p' profundit' fossaz et pletaz aq'is
Ma' p' circa munitoz obessa p' p'funde tunc aq'is
iplete impedunt obside ne obesse impugre possint
p' tunculos et vias subtrancas Dato h' q' fosse aq'is re
pleti no' possint valde p'funde et p'ample p' sint suffi
impedunt subtrancas vias q' ha gene impugnat no
p'nt impugna munitate obesse nisi d'icte vie subter
ranea p'fundiorel sunt fossi munito q' defendi vel e'
supra flama petra et tunc p' d'ic' Lapid' no' facile
e' p' tunculos debellare ad vel e' supra petra defual

debilem aut supra tād que defaali fodi pē et tē p pfmidas
 foueat ē fortificāda munitō ne p munitos deriuat. **S**ed
 remediū cura munitos et vias substantias ē facē in m
 mōn obessa via ad cōuidentē vie substantie facte ab
 obpdenabz. **S**i enī munitō obessa foueat nē tē pfmidas
 ut tē cas repletas aqūe p qd tūc de impugntō p m
 unitos diligētē cōspicere debent obessi vtiū ab aqū pte inde
 aut tād defeni. et vtiū pē aqua siq cōspicere possit obp
 dentē munitōe munitos. quod ad pceptū statū dēnt ad
 viā substantiaē facē cōuidentē illis munitōe. ita tē q viā
 illa pēndat q obpdetē et tūc p viā illā pē pforatā
 et ptem ferant obpdetē per viā illā munitōe ingred
 iant. **D**ēnt. n obessi iuxta ichoatōr vie substantie qd
 magis vias plenae aqūe et aqū vniū ut ad bellat
 q obpdetē dēnt se fūge fūge et exie foueat id quo feto
 tota aqua ad vniū pē gēgata ofmide dēnt sup obpde
 tes exie tē munit. tē pē n nūc munit obpdetē pē pūti
 tati pē. qē p hō aqū factū fuit nō dēnt iputatē impole
 ne tūc fieri possit. **Q**uid quō ipstentē sit debellatō
 facte p munitos. **R**estat vidē quō obessi dēnt obuiatē munit
 qd fite p lapidariā machinā. cōh has at qdru subue
Primo q aqū subito ex munitō obessa exie magis nūc
 aitorum et invadē machinā et p qd exie possit succre
 ad defendendū eā succre ipam. sed si munitō ipam ob
 essi exie nō audent. tūc clā denotte p munitō aqū ligati
 funibz emittat. q astone igne portatē absq eo q alij
 papiat machinā iēdūt. que pacto tēuut. sup pē
 fūctō ad munitō ipam. **E**st. n et tūc munitō destruendū mach
 inas fudo sagittas quas apellat colos est ad sagittas
 ia tūc. q hūc qūda cauea in q pō igne forte fit
 ex oleo suffire pte rasma. q stupa qvoluit bellatōes
 aūtiq mēdiarū vocant hūc aut sagitta p balista
 forte emissā vsp ad machinā munitōe succre ipam
Alio cū mō ipstentē machinās lapidariā fudo alias
 machinas magis pūade cas ē destruendū ipas. **I**nter
 ctat aut sūmū remem ē p qd qstata ē machina
 mūtiq facē ei fūda ex cathenut fūctō ut testat ex fio
 et nūc machināz illā gēne fabricatā in q aliquos

ferri bñ ignat quod bñ ignat apponit sup fundam ex fio
 tota et proiaat ad machinam ad vel ad quodcuq; edificium
 ligneu contra he corpa ruda nō valent nō habet resista
Item. n edificiu ligneu he modo comburi p̄t. Sicut al et mit
 te ac p̄tote cautele valet ad defensor con lapidas ma
 chinas. Et qz talia cōplete sub navacō nō tādē p̄ndat
 iudicū illud. **E**stend quē resistendū ē cumclis et lapidibz
 machinis. Reliquū ē obinacē declare quō obinacē debet edifi
 cius alio ad memia inimicōis obesse. Ad he aut valet que
 cuq; diximū circa istēdū machinaz. Ad p̄t defam p̄t
 lapidac machie per impronissū insulad obessor et per
 hominē latenter de nocte emissos. et p sagittas differentes
 igne forte et per machinas aas emittēt lapides. vō per
 fundas ex ferro textas iacentes ignita feru. Sic omibz
 he modis p̄t omia edificia lignea impugni. Immo exp
 eritū cō singlā ligdū edificia maxie valē. si per aas machi
 nas vō aqno ad mē feru ignita iaciat in ipā. Possimū
 tñ spalia imca cōt huius edificia assigie. vt qz arietem
 cōstituat lupg. **D**icba. n habē fiata p̄iacti muros
 munitōis obesse p̄ duracē corporis caput vocari arietē
 cōt he aut ḡstiat q̄dā ferrum nūmū dēatū cū dētibz
 fortissimis et acutis. et ligatū cū funibz cū quo tādē caput
 arietis vō caput i9 habē fiata. que capto tōiō aiet ad
 suprad istū ud ita suspēdū ut murus not nō potit. **H**ic
 et bellatores atq; hq; ferrū vocant lupū. qz qz acutis
 dētibz aiet capiat. **C**ontra castia nō mltū valet feru ignita
 adhibet tñ spale imcōdū contra ipā. qz fuerit cūmūle
 et vie substantie et clā subpōdū tū. **V**ñ dī tñpē casti qua
 suffosa et castio dēpō i ipam p̄ magnitudinē ponderis
 or casti itē cōstru. qz qz nō possit ex fūca integro ve
 monezi contra vmeas nō ē mīsclos etad mltū valet
 ignita fū. qz si hū ḡtinget p̄ hūmā edificia p̄forat mīsc
 mīscos obesse. ad de he dubitā. anteq; hū fiat mī illos
 mīscos cūgōr edificia lignea vō si sit p̄le edificatū mī
 lapidei. vt si ḡtinget obp̄dēt mīre mīscos retinent
 clausi mī mīscos illos et nō valet se defendē p̄ptē
 mīscos mīscos lapidibz obmūt. **E**st. n diligenter adu
 tendū qz adq; obp̄dēt fūgt se fūge. et p mīscos

invadunt inimicos obsequio. Ideo non statim per recessum hostium
sunt inimicos dimittende et est custodia negligenda. Quidam
investigande sunt quidam hostium ut quod patet hinc non possunt
per insidias et insulas optinere non possunt.

**Qualiter constituenda et quibus et qualiter com-
mittendum navale bellum et ad quid singu-
la bella ordiantur**

XXIII

In hoc ultimo libro tractat volumus de na-
vali bello non tamen circa hoc tantum insitit quia multa
que dicta sunt in alijs quibus bellorum applicatio po-
tetur ad navales pugnas. Ad tria hic pugnae geruntur. Primo
indenda et quarum fabricanda sunt navis. Ad tria namque male
fabricata ex modica impugnetur hostium defacili perit. Sicut
ergo quod scilicet videtur. Ligna ex quibus constituenda sunt navis
ut sunt quorum tempe madenda. Nam cum et apostolus in quo
humor incipit in arboribus abundare non est bonum madere
arbores ex quibus fabricanda sunt navis. Ad tempe. Vnde
et Augustinus vel etiam aliquo alio tempore quo humor arborum
deficit ad tria fabricanda constituenda madenda sunt ligna.
Quorum non statim magis lignis ex eis fabricanda sunt navis
si primo arbores sunt dividende per tabulas et per aliquod
tempus dimittende sunt ut deficiant possint. Ad si ex
lignis videtur constituenda navis quoniam namque corium humor ex
peravit continetur ligna et faciunt in navibus rimas. Quibus
navibus quod nil periculi esse potest. Durum est enim simul madere
bellis navalibus et exponere se perire ne puppis per rimas
navis fragilis perat. **Vide** quare madenda sunt ligna
et quod reservanda ut ex eis navis valeat debite fabricari.
Vide istat quoniam in navibus bene fabricata quatuordecim sunt
bella habet aut navale bellum quoniam ad aqua simile in
bellum ad pugna tertia nascitur in pugna tertia optat
pugnatibus bene armatis esse et bene se a periculis
protegere et hostibus voluerit infligere. Per et hinc in bello
navali. Primo videtur pugnae quod homines esse melius ar-
matos quam in terra quod ad pugnatorem maris quod fixi
sunt et modicum se quoniam melius sustineant pericula
armati. Que communis actus graviter esse dicitur. **Postquam**
hinc quod ad presentem partem datur emicare per quod maris

pugnatore hostes impugne deit. **V**ermud est ignis quoniam
 incendium vocatur. **Ex**pedi. n. eis habere multa vasa ple-
 nia sulfure vasa oleo. q. omnia ad stupra commolenda se
 her. n. vasa se repleta sunt succedenda et picea ad naues
 hostium eo qua picea vas frangitur et illud incendium
 gignit et succedit naue. **S**ic. n. multa hia t. nani picea ut
 ex multis piceis possit naue succedi. et cu picea hia tunc est
 con nautas gignit dux bellu ne possit succedi ad exagmed
 igne. **S**ic ad gignendu marinu bellu multu valet insidie na-
 sic i tra poma ipdie multu q. ex improbis invadere hostes
 eos hnt et defaali viciat. sic i mari p. aquas insulas si-
 vnt ipdie ut maximi pugnare ex ipso viciat i hostes
 eos faaly viciat. **T**ercio e. cu marinu bellu attendedu ut
 pugnare naue faant cu p. f. m. d. aq. et naue hostium
 impugnet ad lta. q. pugnari impetu p. d. i. ad tra
Quarto ad arbor. nautis suspendedu e lignu q. d. logu ex utiq.
 pte fixu. quod ad p. d. ad naue q. nautas se habeat
 q. alicu cu quo ceteru m. ci. civitate obsesse. **S**ic. n. sic or-
 dinari lignu e. ut ligandu itine n. possit deprim et ele-
 vari. q. h. sic maior hnt comoditas. ut cu ipso p. d.
 possit ad naue. q. exis m. ipa. **Q**uinto i bello navali ha-
 benda e copia amplaz sagitar cu qb. sindeda se vela
 hostiu. **N**on vels cor p. f. i. et no veltib. itine ventu
 no tantu p. i. ipi hostes impetu hnt pugnari ne pnt sic fa-
 ali. **I**cedu si veltit deama a bello. **S**exto g. hnt habere
 f. id q. d. ad no falas mada q. d. ap. l. ad f. m. l. v. i.
 viciat ut stati m. adt ipa a se m. l. et cadetib. ab arbor
 subit. ab hostib. ne se pugnare possit. q. p. t. l. m. a. p. e.
 v. l. o. r. v. d. d. naue p. g. i. o. r. et quodam m. t. i. o. r. ad p. g. i. d.
Septimo g. hnt cu nautis hnt vicos ficos fortes ut
 cu viciat se esse plures hostib. cu ill. vnas caput coru
 naues et no p. m. t. u. t. eos diste. **O**ctavo m. navali bello
 h. e. cautela attenda m. de calce alba pulvisata habeat
 multa vasa ple. q. ex alto se p. i. a. d. a. i. naues hostium
 qb. ex impetu p. i. a. t. e. et f. i. a. t. e. d. e. n. a. l. pulvis ut sup
 dyam. i. bello t. e. r. r. e. s. t. et submittat hostium oculos et adeo
 offendit eos ut q. c. t. a. v. i. d. e. ne possint. q. d. m. bello

Nauale est valde periculosum. quia ex omni parte bellantes in tali bello vident sibi imminere inorte. quare oculi bellantium in tali pugna ex parte calat sic offeruntur ut videre non possunt. defacili primuntur ab hostibus vel submerguntur in aquis. **Prima cautela** est habere multa vasa plena ex molli saponibus. quia cum impetu proiacenda sunt ad naves hostium et sic super loca illa in quibus contingit hostes existere ad defendendum naves. **Item** pape illis contractis in huius locis loca illa per saponem liquidi redduntur adeo lubrica quod hostes ibi ponentes pedes statim labuntur in aquis. **Est** autem et decima cautela quia primarios omnibus non recipiuntur aqua manna qui diu sub aquis durare possunt. **N**ante quoque deant se scire ordinem contra navem hostium et ita post tempus deant aqua emittit diu valenter durare sub aquis quod attento penetrat sub aqua debet accedere ad hostile navem et eo tunc frundo perfrangere faciendo in pluviam foramina per quod ab hostibus ipsis non possunt cum per ipsa cepit abundare aqua qua abundante et hostes et navem puti periclitabitur. **Sunt** autem in bello navali ad observanda. ut sit ibi copia lapidum et etiam flos acutorum quod quod lapides lacuntur cum quibus nimium offenduntur hostes sed etiam thia quia nimis parva sunt sub navem atque non cadunt sufficiens quo cautele quas reddimus et ex navale bellum. **Ostendit** quare si ligi inceda ex quibus gstruenda est navis. et quoniam bellum est in navali bello. **Reliquum** est ut declaretur ad quod bella omnia ordinantur. **Scilicet** quo secundum plerumque non bellamus ut bellamus si uti pacem habeamus. **Potest** quoque bellum ex nequa hominum et ex cupiditate cor ordinari ad suum. ut ad aqua ad satisfactorum ire ut cupiditate. bella vero si iuste gerantur et debite fiat ordinata sunt ad pacem et ad quietem hominum et ad commune bonum. **N**am sic se debent habere bella in societate hominum. sicut se habent porcos et flebotomie in corpore hominis. **M**axime si in hominibus cor sunt plures homines. sic in gignatione et in societate hominum est dare plures personas et plures homines. et sic quod diu homines

sunt equa in corpore et non est ibi humor excessivus. non
 indigemus nec potione. nec flebotomia. sic quidam homines
 debite se huius et sunt non iniuriat alteri. non sunt
 committenda bella. quare sicut per flebotomia et
 potionem superfluitas humorum est curanda per quam
 purgatur sanitas corporis. sic per bella sunt ho-
 stes concutendi et occidendi per quod impeditur commu-
 nis bonum et pax civium. et eorum qui sunt in Regno. **Sup-**
 porto quod Reges et principes habent iustum bellum
 et hostes eorum iniuste turbant pacem et commu-
 nis bonum. non est inconveniens docere eos omnia genera bel-
 landi. et omnes modos per quem possint suos
 hostes vincere. quod totum ordinare debent ad commu-
 nis bonum et ad pacem civium. **N**am si intendat commu-
 nis bonum et pacem civium. merentur pacem illam eternam
 in qua est summa regnum. quam deus ipse suis
 promittit fidelibus. qui est benedicta in secula secula
 Amen.

Anno domini M^o ccc^o lxxviii^o Liber
 Egidii in Collegiorum ingressatus per
 Georgium de Anstimmere post magistrum
 Mathiam de Sluzewer in iesu xpo

Vgustinus quantum valeat anima. Adeodato filio suo ex
ponit in hec verba. Vtiam doctissimum aliquem neque
id tantum sed etiam eloquentissimum et omnino sapientissimum
perfectumque hominem de hoc ambo interrogare possemus.
quo nam ille modo quid anima in corpore valeret. quid
in seipsa. quid apud deum. cui mundissima proxima est. et in
quo habet summum atque omne suum bonum dicendo ac dispu
tando explicare; Nunc autem cum michi ad hanc rem desit
alius. audeo tantum tibi non deesse. Sed hoc mercedis est
quod dum quid valeat anima indoctus expedio. quid ipse
valeam securus expior. In primis tamen tibi amputem latif
simam quandam et infinitam expectationem. ne me de omni anima
dicturum putes. sed tantum de humana. quam solam curare
debemus. si nobismetipsis cure sumus; hoc igitur primo
quod citius animadvertere facile est. corpus hoc tremum atque
mortale. principia sua vivificat. colligit in unum. atque in
uno tenet. diffluere atque contabescere non sinit. Alimen
ta per membra equaliter sibi cuique redditus distribui facit.
congruentiam eius modumque conservat. non tamen in pulcri
tudine. sed etiam in crescendo atque gignendo. Sed hec homini
etiam cum arbutis communia videri queunt. hec ei etiam
dicimus vivere. in suo. vero quidque illorum gratie custodiri.
alii crescere. gignere. videmus. ac fatemur; Ascende itaque
altum gradum et vide quid possit anima in sensibus
ubi evidentior manifestiorque vita intelligitur. Non ei
audienda est. nescio que impietas rusticana. plane ma
gisque lignea quam sunt ipse arbores. quibus patrociniis patris
que dolere vitem quando vicia decerpit. et non solum senti
re ista cum ceduntur. sed etiam videre atque audire credit.
De quo errore sacrilego. alius est dissendi locus. Nunc
quod institueram intende. que sit vis anime in sensibus

atq; in ipso motu manifestioris animantis quorū nobis cū hys
 que radicib; fixa sunt. nulla p̄t eē communio. Intendit se autē
 in tactu et eo calida frigida aspera lenia dura mollia.
 leuia grauiā sentit atq; discernit. Deniq; inuicabiles drās sa
 porū odorū sonorū formaz gustando olfaciendo au
 diendo videndo q; diiudicat. atq; in hys omib; ea que s̄m
 naturā sui corporis sunt asciscit. atq; appetit. zeitit. fugit
 q; contraria. Remouet se ab hys sensib; certo mēuallo
 temporū et eorū motus quasi p̄ quasdā ferias reparās
 imagines rerū quas per eos hausit secū ratuatum et
 multipliciter v̄sat. et hoc totū est somnus et somnia.
 Sepe etiā gestiando ac vagando facilitate motus delictā.
 et sine labore ordinat mēbroz concordia. pro copula
 cōne sexus agit qd p̄t. atq; in duplici natura societate
 atq; amore molitur vni. Fetibus nō iā gignendis tm
 mō. sed etiā fouendis. tuendis. alendis q; conspirat.
 rebus inter quas agit corpus agit. et quib; corpus
 sustentat consuetudine sese inectit. et ab eis quasi mē
 bris egre separatur. Cūque cōsuetudinis vis etiā seim
 ctione rerū ipaz. atq; mēuallo t̄pis non discissa. me
 moria vocatur. Sed hec rursus omnia posse aīam etiā
 in bestijs nemo negat. Ergo attollere in t̄cū gradū
 qui iam est homini p̄prius. et cogita memoriā nō consue
 tudine inoletarū. sed animi aduisione atq; signis cōmen
 datarū. ac retentarū rerū inuicabiliū. tot artes opificū.
 agrorū cultus. extructiones urbū. variorū edificiorū. ac
 moliminū multimoda miracula. inuentiones tot signorū
 in luttis. in v̄bis. in gestu. in huiusmodi sono. in picturis
 atq; sigmentis. tot gencū linguas. tot m̄stituta. tot no
 ua. tot m̄staurata. tantū librorū nūm. et huiusmodi
 monumētōz. ad custodiendā memoriā. tantā q; curam
 positatis. officiorū. p̄tati. honorū. dignitatū q; ordines.
 siue domi milicie q; in republica. siue in profanis. siue

in sacris apparatib⁹ vim ratiocinandi et excogitandi. Fluvios
eloq⁹nae. carminū varietates. ludendi ac iocandi causa mil
leformes simulationes modulandi periciā. dimetiendi st
tutatem numerandi disciplinā. p⁹itoy ac futuoy ex p⁹
sentib⁹ coniecturā. Magna hec et omnino huāna. Sz ad
huc ista partē doctis atq⁹ indoctis. partim bonis ac ma
lis animis copia copia communis. Suscipe g⁹ atq⁹ insili q⁹
to gradu ex quo bonitas incipit. atq⁹ omis vera laudatō.
hinc ei anima se nō solū suo si quā uniusi parit agit. si
ipī etiā vniūso corpori audet p⁹ponere. bona q⁹ eius bona
sua nō putare atq⁹ potencie pulcritudiniq⁹ sue cōpara
ta dīscēre atq⁹ contemnere. et inde quo magis se dele
ctat. eo magis se se abstrahere a sordibus. totā q⁹ ema
culare. ac mūdissimā et t⁹ssimā reddē. Roborare se
adūsus oīa que de p⁹posito ac sententia demonere moliū⁹.
Societatem huānā magnipendere. nichil q⁹ velle aliq⁹ al
teri. q⁹ sibi nolit accidere. Sequi auctoritatē. ac p⁹cepta
sapientū. et per hec loqui sibi credere. In hoc t⁹m p⁹claro
actu aīe mē at adhuc labor et contra hui⁹ mūdi mo
lestias atq⁹ blandicias. magn⁹ acerrimus conflict⁹. In
ipō ei purgacōis negotio. subest mōrtis mēt⁹. sepe non
magn⁹. sepe nō uehemētissim⁹. Non magn⁹ tū. cū robu
tissime creditur. Nam videre hoc utrū sit v⁹m. nō nisi
purgate anime licet. tanta dei p⁹videncia iusticia q⁹ gu
b⁹nari oīa. vt nulli mors inq⁹ acide possit. etiā si eam
forte inq⁹ intulerit. Vehement⁹ aut⁹ formidat⁹ mors in
hoc iā gradu. cū et illud eo creditur infirmius. q⁹ solli
titus queritur. et corpō minus videtur. quo t⁹quillitas
p⁹pt⁹ mētū mōr ē mvestigandis obscurissimis rebus p⁹ne
cessaria. Deinde quo magis sentit aīa. corpō q⁹ p⁹ficit. q⁹
tū mētū mētū purā et contaminatā. eo magis timet. ne
depoito isto corpore. min⁹ eā d⁹s possit q⁹m seipām ferre
pollutā. Nichil aut⁹ difficilius. q⁹m et metuere mortē. et
ab illerebris hui⁹ mūdi sicut picula ipā postulāt t⁹pare.
Tanta ē aīa ut etiā hoc possit adiuvante sane iusticia
sūm⁹ et⁹m dei. qua hec vniūstas sustentatur. et regitur.

iog
 mil
 i b-
 p-
 id
 ma
 qz
 atō.
 s
 ona
 ra
 e
 ad
 e
 ūf.
 al
 ta
 o
 o
 u
 u
 s
 u
 n
 n
 li
 as
 e
 qn-
 ne
 e
 et
 e.
 e.
 e.

